

GAP DERGISI

Cilt 1

T.C. BAŞBAKANLIK GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI DOKUZAYINTIYUK. MÜDÜRLÜĞÜ	
YER NO	76-B
DEMİRBAŞ NO	4935

T.C.
BAŞBAKANLIK
GAP
BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI
DOKUZAYINTIYUK. MÜDÜRLÜĞÜ
No : .....

T. C.
BAŞBAKANLIK
GAP
BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

No : _____

SUNUŞ,

Sayın Okurlarımız,

Kısaca GAP olarak tanımlanan Güneydoğu Anadolu Projesi dünyanın en büyük ve en kapsamlı bölgesel kalkınma projelerinden biridir. Sosyal, politik ve ekonomik özellikleri nedeniyle tüm dünyanın ilgisi bu büyük proje üzerine çevrilmiş olup bu konuda yürütülen faaliyetler dikkatle izlenmektedir. Bölge insanının refahına, zenginliğine, ülkemizin gelişmişliğine ve giderek tüm insanlığa hizmet edecek olan bu projenin tanıtımı ve yürütülen faaliyetler hakkında bilginin kamuoyuna duyurulması GAP Bölge Kalkınma İdaresinin üzerinde önemle durduğu bir konudur.

Bilindiği gibi Güneydoğu Anadolu Bölgesinde çeşitli kuruluşlar çalışmakta, GAP'ın gerçekleştirilmesine yönelik olarak çeşitli projeleri uygulamaktadırlar. Bu kuruluşlar arasında eşgüdüm sağlanması ile projeler arasında entegrasyonun kurulması, proje için seferber edilen kaynakların en akılcı biçimde kullanılmasını ve kalkınma sürecinin hızlandırılmasını sağlayacak, orijinal GAP sulama ve enerji projelerine yapılan yatırımları da bölge kalkınma çerçevesine oturtacaktır. Gerek bölge insanına, gerek kamu kuruluşlarına, gerekse de yerel yönetimlere çeşitli sektörlerde yürütülen çalışmalar, hazırlanan projeler, sağlanan gelişmeler hakkında bilgi vermek ve çok sektörlü, çok disiplinli entegre bir bölgesel kalkınma projesinin ihtiyaç duyduğu iletişimi sağlamak, GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin süreli yayını olacak olan GAP Dergisi'nin çıkış amacı olacaktır.

GAP Dergisi'nde Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamındaki tarımdan, sanayiye, turizme, kadar çeşitli sektörlerle ait sosyal kültürel ve teknik konularla, bölgeye ve kuruluşlara ait haberlere, söyleşi, ilan ve yayınlara da yer verilecektir.

Saygı ve sevgilerimle,

Dr. İ.H. Olcay ÜNVER
GAP Bölge Kalkınma İdaresi
Başkanı

GAP

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

Yıl: 1 Sayı: 1 İlkbahar 1993

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı
Adına Sahibi

Dr. İ.H. Olcay ÜNVER, Başkan

Genel Yayın Yönetmeni

M. Kaya YAŞINOK

Yazı İşleri Müdürü

L. Zeynep AKINCI

Yayın Koordinatörü

GÜL TURANLI

Yayın Kurulu

Lütfi SOLAKOĞLU

Basri BEYAZ

Necati ÖZKAN

Halil AGAH

Bölge Temsilcisi

Özgül ŞANTAY

Adres

Karlı Sokak No: 59

G.O.P. 06700 ANKARA

Tel: 445 02 15 (4 Hat)

Baskı

Desen Ofset A.Ş.

Tel: 431 83 56 - 433 44 09

Fax: 433 99 90

Grafik

Reta Reklam Tasarım Dekorasyon

Tel: 418 58 75

Kapak Fotoğrafı
Okullar Arası GAP
Resim Yarışması Birincisi

1 Sunuş
Dr. i. H. Olcay ÜNVER

4 Başbakan Süleyman DEMİREL

6 Devlet Bakanı Ömer BARUTÇU

GAP Dergisinde yer alan yazılardaki fikirler yazarlarına aittir. Bu yazılar GAP Dergisi kaynak gösterilmek suretiyle kullanılabilir.

Gönderilen yazılar yayınlansın veya yayınlansın iade edilmez. Yayın Kurulu gönderilen yazıları yayınlamaya ve üzerinde gerekli düzeltmeyi yapmaya yetkilidir.

GAP Dergisi aboneliği ücretsizdir.

İÇİNDEKİLER

- 8** GAP
Güneydoğu Anadolu Projesi

- 16** Güneydoğu Anadolu Projesinin
İdari yapısı

- 19** Öğrenci Gözüyle GAP

- 23** GAP Bölge Kalkınma
İdaresinin Faaliyetleri

TÜRKİYE'NİN GURURU GAP...

Kalkınma çabaları, bir ülkenin bütün kaynaklarını işler hale getirip, balkın refahına yönelmesini bedefler.

Ülke kaynakları içerisinde, insan baş sırayı alır, doğal kaynaklar onu tamamlar.

Su, hayatın en temel ihtiyacıdır. Toprak ise, onunla bütünleşir. Su ve toprak, doğal kaynakların en önemlisidir.

Boşa akıp giden sulardan, sanayi devriminin temeli ve çözümler için simgesi olan elektrik çıkar.

Durduğu yerde hiçbir şey olmaz. Çünkü, kaynaklar bey varolagelmştir. Ona insan elini, daha doğrusu, insan zekasının ürünü olan ilmi, fenni, teknolojiyi yaklaştırmak gerekir.

Yatırım denen olay, kaynakların refaha dönüştürülmesinin anahtarlarıdır.

Fırat ve Dicle nehirleri 31 milyar birisi, 25 milyar diğeri olmak üzere 56 milyar m³ suyu her yıl çöllere taşır. Bu, Türkiye ırmaklarının denizlere götürdüğü, yılda 185 milyar m³ suyun % 30'u kadardır.

Türkiye, bu suyun bir damlasını dahi uzunca seneler kullanmamıştır.

GAP Master Projesi, 1960'lı yıllarda hazırlanmış ve bu iki nehrimizden yılda, 35 milyar kw-saat elektrik üretilebileceği ve bu ovalarda 20 milyon dönüm arazinin sulanabileceği anlaşılmıştır.

Refah, ancak bereketle mümkündür.

Bölge, Peygamberler ve Evlialar diyarıdır.

"Halil İbrahim Bereketi" bu kaynaktan fışkıracaktır.

Bölgenin dağı taşı "altın" olacaktır.

Bu maksatla Türkiye, GAP Projesine girişmiştir.

Bugünün fiyatları ile 200 trilyon yatırım gerekmektedir. Bu yatırım, bir entegre proje ile yapılacaktır.

• 12 Haziran 1966'da Keban Barajı ve HES'nin.

• 18 Ekim 1976'da Karakaya Barajı ve HES'nin,

• 3 Kasım 1983'de Atatürk Barajı ve HES'nin temeli atılmıştır.

Bu üç santral ile halen yılda 24 milyar kw-saat elektrik üretilebilmektedir.

Birecik ve Karkamış barajları ve elektrik santraline de 1993 yılı içinde başlanacaktır.

Böylece, Fırat'ın Keban'dan Suriye budutlarına kadar olan 500 km.'lik kısmı, bir tek göl haline gelmekte, bayaller gerçekleşmektedir.

Fırat, bütün gücünü ülkenin refahına katmış olacaktır.

Devegeçidi Barajından sonra Dicle üzerinde;

- Kralkızı, Dicle, Batman Barajları inşa halindedir.

- İhsu ve Cizre Barajlarının da inşasına geçilecektir.
Dicle nebrî, 10 milyar kw/saat elektrik üretecektir.
Şimdi bütün olay, toprakların, insanların ve kuşların basretini
giderecek olan sulama tesislerinin biran evvel tamamlanmasına
kalmıştır.

3 Nisan 1977 tarihinde temeli atılarak delinmesine başlanan
Şanlıurfa Tüneli, Dünya'nın 26 km. uzunluktaki en büyük su tüneli
olarak tamamlanmıştır. "Dağ değil, çağ delinmiştir"

Şanlıurfa'nın omuzundan Fırat, Harran Ovası'na akacaktır.
Türkiye için çok mutlu bir olaydır bu.

Gerek Dicle, gerekse Fırat'ın diğer bölgelerindeki sulama tesisleri de
peyderpey yapılmaktadır.

Proje, bir entegre projedir.

Yani, kalkınmanın gerektirdiği diğer bütün ünitelerle beraber
düşünülmüştür. Bu üniteler, altyapı ile başlar. Burada meydana gelen
üretimi Dünyanın diğer bölgelerine götüreceği olan havallimanları,
bölgeyi içeriye ve dışarıya bağlayacak oto-yollar, demir yolları ve diğer
ulaşım araçları, bir program gereğince tamamlanacaktır.

Kasabalar ve şehirler modern şehirciliğin gereği üzere, yeniden
planlanacaktır.

Eğitim, bölgenin en önemli ihtiyacıdır.

Van, Diyarbakır, Elazığ, Malatya, Gaziantep Üniversitelerine
ilaveten Kabramanmaraş'ta ve Şanlıurfa'da yeniden birer üniversite
kurulacaktır.

Şanlıurfa'da kurulmasına başlanan Harran Üniversitesi, bu
toprakları yeniden ihya gayretlerimizin, tarihe ve milletimize karşı
sorumluluğumuzun birer abidesi olacaktır.

Okullar, Hastahaneler, Fabrikalar, Sanayi Bölgeleri, Sanayi Siteleri,
birbirini takip edecektir. Ağaçlandırma ise, bölgenin en önemli eksikliğidir.

Türkiye, böylesine önemli bir projeyi ikmal edip, bölge halkının ve
bütün milletin hizmetine sunmanın sevinç ve gururunu yaşıyor.

Bu büyük proje, mutlaka mümkün olan en kısa sürede
tamamlanacaktır.

GAP: doğulusu ile, batlısı ile, kuzeylisi ile, güneylisi ile, Türk
milletindedir.

Bu büyük projeye gönül verenlere ve bütün emeği geçenlere minnet
ve şükranlarımı sunuyorum.

Hayırlı ve uğurlu olsun.

Süleyman DEMİREL
Başbakan

MİLLİ ESERİMİZ

Güneydoğu Anadolu Projesi, Türkiye'mizin geleceğini güven altına alan ve herşeyi ile kendi ürünüümüz olan bir mega projedir. Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan Mezopotamya, tarih boyunca köklü uygarlıkların beşiği olmuştur. Mezopotamya'nın ülkemiz sınırları içinde kalan bölümüne GAP ile çağdaş uygarlık getirilmekte, Türkiye 21. yüzyıla dev bir proje ile adım atmaktadır.

Dünyanın en önde gelen bölgesel kalkınma projelerinden biri olan GAP sadece bir sulama ve enerji projesi olmayıp, tarım, sanayi, ulaştırma, eğitim, sağlık gibi tüm ekonomik ve sosyal sektörleri kapsayan entegre bir projedir. GAP'ın gelişmesi uzun vadeli bir perspektif ile ve bir master plan bütünü içinde sağlanacaktır. Proje'nin uygulanmasıyla 27 milyar kilovat-saat enerji üretilecek, 1.7 milyon hektar alan sulamaya açılacaktır. Böylece Türkiye'de balen sulanan alanlar ikiye katlanacak, 3.5 milyon kişiye iş imkanı yaratılacak ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde kişi başına düşen milli gelir iki misline çıkacaktır. Ayrıca Bölge'de tüm altyapı sorunları halledilerek kentleşme ile birlikte tarıma dayalı sanayiler, tarım teknolojisi, hizmet sektörü ve kültürel hayatta büyük gelişmeler yaratılacaktır.

Proje dabilinde kilü tesisler bitmek üzeredir. Fakat daha yapılacak çok şey vardır. Bölge'deki diğer barajların bitirilmesi, sulama sistemleri, karayolları, demiryolları ve hava limanlarının yapılması, kentlerin altyapı ihtiyacının karşılanması, köye ve kente daha iyi sağlık ve eğitim hizmeti götürülmesi gerekmektedir. Güneydoğu Anadolu Projesi ile işte bütün bu hizmetlerin geliştirilmesi mümkün olacaktır. Milli eserimiz GAP'ın gerçekleştirilmesinde herkes üzerine düşeni yapmaktadır ve yapmaya devam edecektir. Proje'nin çok sektörlü ve entegre bir proje niteliğinde oluşu, bir çok kamu kuruluşunun GAP'a ilişkin faaliyetlerini içermektedir. Proje'nin başarısı bir ölçüde, değişik sektörleri ilgilendiren faaliyetleri yürüten kuruluşların, GAP'ın bütünlüğünü daima gözönünde bulundurmalarına ve bu bütünlük çerçevesinde çalışmalarına bağlıdır.

Bu anlayış içinde GAP Dergisi'nin ilgili her kuruluş ve kişiye Projeyi daha iyi tanımak, algulamak ve takip etmek üzere, kendi çapında giderek yeterli bir iletişim organı olarak faydalı olmasını diliyorum.

Ömer BARUTÇU
Devlet Bakanı

G ÜNEYDOĞU A NADOLU P ROJESİ

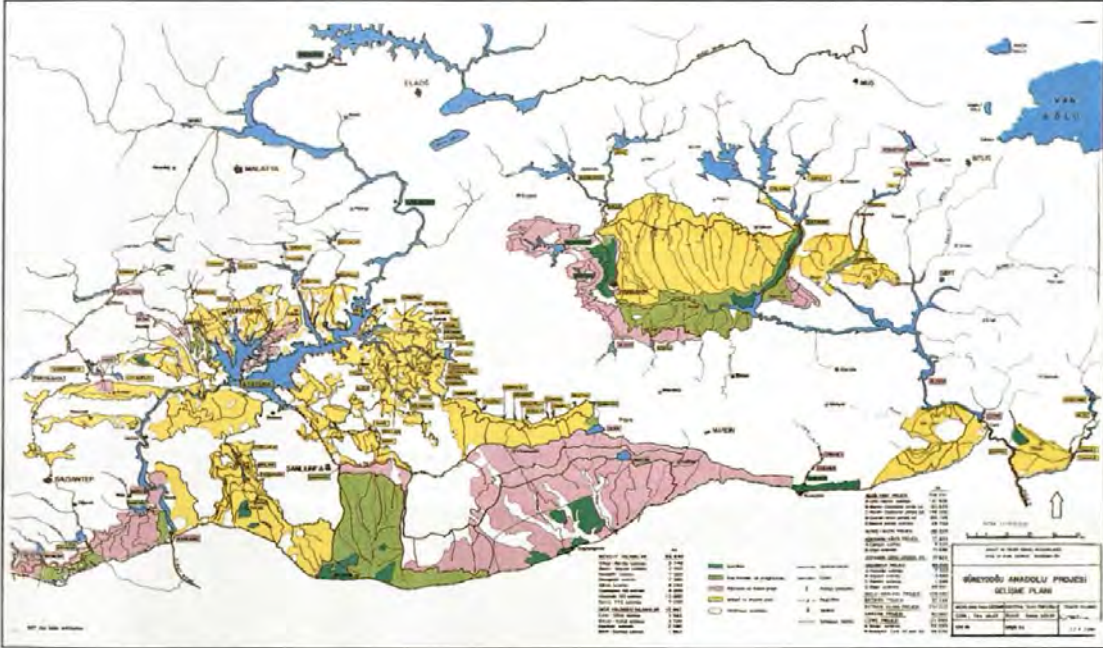
GAP'IN TARİHÇESİ

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) dünyada uygulanmakta olan bölgesel kalkınma projeleri içinde en iddialılarından biri olup, Türkiye Cumhuriyeti'nin de en büyük ve kapsamlı kalkınma projesidir.

Sularımızdan yararlanma çabaları 1930'lu yıllara dayanmaktadır. Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun onuncu yıldönümünde, ülkenin maddi-manevi her alanda değişim ve gelişim çabası içinde bulunduğu sıralarda, özellikle elektrik enerjisi gereksinimi en belirgin ve önce-

likli ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. Böylece yurdun boşuna akıp giden su servetlerinden elektrik enerjisi elde edilmesi için, büyük Atatürk'ün emri ile 1936 yılında Elektrik İşleri Etüd İdaresi kurulmuştur. İdare, Türkiye'nin bol ve ucuz elektrik enerjisine kavuşturulması hedefine paralel olarak

"Keban Projesi" ile ilgili etüdlerine başlamış ve Fırat nehrinin her açıdan tetkiki ve sonuçlarının tespiti için; Palu, Pertek, Keban Boğazi, Kömürhan, Kara-kaya ile Kemalîye de birer rasat istasyonu kurmuştur. İdarece 1938 yılında Keban Boğazi'nda jeolojik ve topografik etüdlere girişilmiştir. 1950-1960 yılları arasında gerek Fırat ve gerekse Dicle üzerinde Elektrik İşleri Etüd İdaresi tarafından sondaj çalışmalarına ağırlık verilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı ve savaş sonrası ekonomik güçlükler çalışmaları uzun süre aksatmış bilahare yeni ihtiyaçların ortaya çıkması üzerine 1954 yılında Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ) kurulmuştur.

Böylece Türkiye'de havza çalışmalarının yapılması fikri oluşmuş ve DSİ çalışmalarını çerçevesinde, Türkiye 26 havzaya ayrılarak, etüd ve planlama çalışmalarına başlanmıştır. Çalışmaların verimli olabilmesi için yerel organizasyonlara gidilmesi benimsenmiştir. Fırat Havzasında su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesiyle ilgili ilk çalışmalara 1961 yılında Diyarbakır'da kurulan Fırat Planlama Amirliğince başlanmıştır. Bu çalışmalar sonucunda 1964 yılında Fırat Havzasının sulama ve enerji potansiyelini belirleyen "Fırat Havzası İstikşaf Raporu" hazırlanmıştır. Bu rapora ilaveten 1966 yılında "Aşağı Fırat Projesi İstikşaf Raporu" geliştirilmiştir.

1968 yılında Aşağı Fırat Projelerinde önerilen depolama tesisleri ve hidroelektrik santrallerin fizibilite, sulama tesisleri de Master Plan aşamasında olmak üzere bir yerli-yabancı firmalar grubuna ihale edilmiş ve bu çalışmalar 1970 yılında tamamlanmıştır. Diğer yandan Dicle Havzası için de aynı paralelde çalışmalar DSİ Diyarbakır Bölge Müdürlüğü'nce sürdürülmüştür.

Böylece Aşağı Fırat Havzası ile Dicle Havzasından ne şekilde faydalanılacağı açıklık kazanmış ve 1977 yılında bu iki havza projelerinin GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ şeklinde adlandırılması benimsenmiştir.

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ'NİN KAPSAMI

Bugün "GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ" kavramı, Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde yapımı öngörülen barajlar, hidroelektrik santraller ile sulama tesislerinin yanısıra kentsel ve kırsal altyapı, tarımsal altyapı, ulaştırma, sanayi, eğitim, sağlık, konut, turizm ve diğer sektörlerdeki yatırımları da içine alan, sadece Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni değil tüm ülkeyi etkileyecek değişimleri de beraberinde getirecek çok yönlü bir bölgesel kalkınma projesi olarak anlaşılmaktadır.

İlk olarak Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ) tarafından sulama ve hidroelektrik enerji üretimine yönelik 13 büyük projenin toplamı olarak planlanan ve kapsamında Dicle ve Fırat nehirleri ile kolları üzerinde 22 baraj ve 19 hidroelektrik santralının inşaatı öngörülen GAP, bugün Gaziantep, Şanlıurfa, Adıyaman, Diyarbakır, Siirt, Mardin, Batman ve Şırnak illerini içine alan bölgenin toptekün sosyo-ekonomik kalkınmasını hedefleyen bir bölgesel kalkınma projesi olarak ele alınmaktadır. Yaklaşık 75.000 km² yüzölçümü olan Bölge; Belçika, Danimarka, Hollanda, İrlanda

ve Lüksemburg'tan büyüktür. GAP Bölgesi yine yaklaşık olarak Yunanistan'ın yarısına, İngiltere'nin 1/3'üne, İtalya'nın 1/4'üne Birleşik Almanya ve Japonya'nın 1/5'ine Portekiz'in 4/5'ine, İspanya'nın 1/7'sine, Fransa'nın 1/8'ine

GAP SU KAYNAKLARI GELİŞTİRME PROJELERİ

FIRAT HAVZASI

1. KARAKAYA
2. AŞAĞI FIRAT
3. SINIR FIRAT
4. SURUÇ - BAZIKI
5. ADIYAMAN - GÖKSU - ARABAN
7. GAZIANTEP

Münferit Projeler

14 Baraj, 11 HES
KURULU GÜÇ : 5.304 MV
ENERJİ ÜRETİMİ : 20.098 GVh
SULAMA ALANI : 1.091.203 ha

DİCLE HAVZASI

1. DİCLE - KRALKIZI
2. BATMAN
3. BATMAN - SİLVAN
4. GARZAN
5. İLİSU
7. CİZRE

Münferit Projeler

8 Baraj, 8 HES
KURULU GÜÇ : 2.172 MV
ENERJİ ÜRETİMİ : 7.247 GVh
SULAMA ALANI : 601.824 ha

Proje tamamlandığında, beraberce yılda 50 milyar m³'den fazla su akıtan Fırat ve Dicle nehirleri üzerindeki tesislerle, Türkiye toplam su potansiyelinin %28'i kontrol altına alınacak, 1,7 milyon hektarın üzerinde arazinin sulanması ve 7460 megavatın üzerinde bir kurulu kapasiteyle yılda 27 milyar kilovat-saatlik elektrik enerjisi üretilmesi sağlanacaktır. Planlanan toplam su-

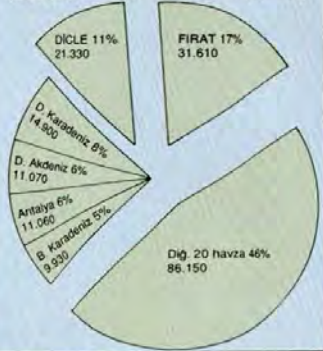
lama alanı, Türkiye'deki ekonomik olarak sulanabilir toplam alanın (8,5 milyon hektar) %19'una ve toplam yıllık elektrik üretimi Türkiye'nin ekonomik olarak gerçekleştirilebilir elektrik enerjisi potansiyelinin (118 milyar kilovat/saat) %22'sine tekabül etmektedir. GAP enerji programının tamamiyle uygulanması sonucunda üretilen enerji 1988 yılında Türkiye'de elde edi-

len toplam hidroelektrik enerjisi-ne eşit olacaktır.

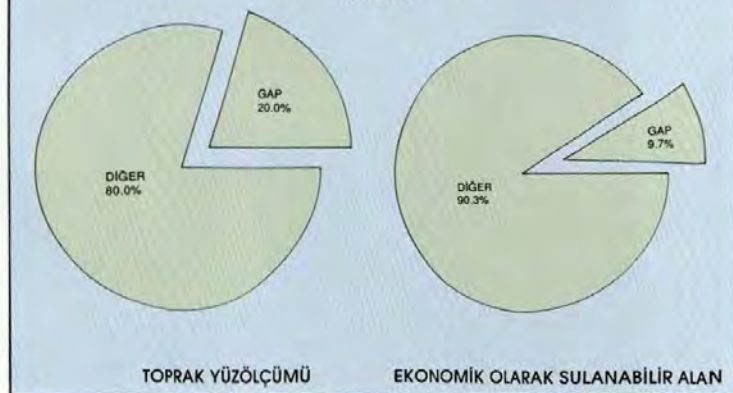
Cumhuriyet tarihimizin bölgesel kalkınmaya yönelik en büyük yatırımı olan GAP'ın sulama projeleri tamamlandığında ise Türkiye'de şimdiye kadar gerçekleştirilen sulama alanının yarısı kadar bir alan daha sulu tarıma açılacaktır. Böylece GAP'ın meydana getireceği yüksek tarım ve sanayi potansiyeli Bölgede gelir düzeyini 5 misli artıracak, 9-10 milyonluk bölge halkının yaklaşık 3,5 milyonuna iş imkanı yaratacaktır.

BÜYÜK DRENAJ SAHALARI İTİBARIYLA HAVZALARA GÖRE SU POTANSİYELLERİ (ORTALAMA YILLIK AKIM, milyar m³)

GAP'IN TOPRAK POTANSİYELİ (YÜZDE)

GAP'TA ENTEGRE PROJE YAKLAŞIMI

Mevcut toprak ve su kaynaklarıyla Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin sahip olduğu gelişme potansiyeli uzun süre önce tespit edilmiş ve konunun çok yönlü bir kalkınma projesi şeklinde ele alınmasının gerekliliğine, kalkınma plan ve programlarında sürekli olarak değinilmiştir. Hernekadar çeşitli kamu kurum ve kuruluşları kendi faaliyet alanlarıyla ilgili konularda çeşitli çalışmalar yapmakta ve yeni uygulama projeleri geliştirmekte iseler de Güneydoğu Anadolu'da çok geniş alanların sulamaya açılmasıyla başlayacak büyük değişim Bölge'nin sosyal

ve ekonomik bütün sektörlerini etkileyecektir. İlk aşamada Bölge ekonomisinin sanayi, ticaret, ulaştırma gibi tarım dışı sektörlerinin tarımsal üretimdeki artıştan doğrudan etkilenmesiyle başlayacak olan değişim, ikinci aşamada tarım dışı sektörlerin birbirinden etkilenmeleriyle çok değişik boyutlar kazanacaktır. Tarımda sulamayla başlayıp, sanayi ve giderek hizmetlere yayılacak olan bu zincirleme reaksiyon bir yandan çok değişik konularda geniş yatırım ve gelişme olanakları yaratırken, diğer yandan da sosyal ve fiziki altyapıda önemli darboğazlar doğuracaktır. Halen inşa halindeki temel sulama projelerinin tarımsal üretimde ihtiyaç

duyacağı ikinci ürüne yönelik tarımsal yayım ve enformasyon hizmetlerinin etkinleştirilerek sürdürülmesi, sulama ile ortaya çıkacak yeni endüstriyel bitki türleri için gerekli demonstrasyonların yapılması, tarıma dayalı sanayi tesislerinin kurulması, iç ve dış pazarlarda oluşacak talebin araştırılması, beklenen ekonomik gelişmeyle birlikte artan nüfus ve işgücüne yönelik eğitim, sağlık, konut gibi hizmet sektörlerinin geliştirilerek yaygınlaştırılması, bu konularda ortaya çıkan darboğazların giderilmesi için birçok konuda yeni projelerin hazırlanması ve yatırımların yapılması gerekecektir. Güneydoğu Anadolu Projesi'nden beklenen faydanın en kısa zamanda elde edilmesi için; hangi tesisin ne zaman, ne ile birlikte inşa edileceği, hangi ürünün ne kadar üretileceği, hangi fabrikada işleneceği, nereye ne halde satılacağı, nasıl ulaştırılacağı, bu işleri kaç kişinin yapabileceği, nasıl eğitilecekleri, hangi sağlık tesislerine ihtiyaç olacağı, konut ve altyapı gereksinimlerinin hepsi proje bütünlüğü içinde incelenmesi gereken konular dizisidir. İşte sözü edilen bu sektörler arası karşılıklı etkileşimden dolayı, her kurum ve kuruluşun diğerlerinden bağımsız olarak yapacağı çalışmalarla Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kalkınmasını sağlayacak, kendi içinde tutarlı bir projeler bütünü oluşturulması imkansız hale gelmekte ve sonuç olarak bütün bu konuların entegre bir yaklaşımla ele alınması gerekliliği ortaya çıkmakta-

BÖLGE KALKINMA POLİTİKASI

Türkiye Cumhuriyeti Devleti ülkenin sosyo-ekonomik gelişmesinde bölgelerarası eşitsizliklerin giderilmesine giderek artan bir önem vermektedir. Bu, yalnızca adil bir kalkınma özleminin yansıması değildir. Aynı zamanda az gelişmiş bölgelerdeki kalkınma potansiyellerinin ortaya çıkarılmasının, kendi başına ekonomik büyüme, toplumsal istikrar ve ihracatın teşviki şeklindeki ulusal hedeflerin gerçekleşmesine katkıda bulunacağı yolunda çok isabetli bir teşhisten kaynaklanmaktadır. Ekonomik büyümeyle bağlantılı olarak sosyal diğer proje ve sektörlere yapılacak olan yatırımları iyi planlamak ve eşgüdümlemek gerekmektedir. GAP Master Plan Çalışması, orijinal

*GAP
sadece bir su kaynakları geliştirme projesi
değil, dünyanın en iddialı
Bölgesel Kalkınma Projelerinden biridir.*

uzun vadeli planlar çerçevesinde uygulanacak somut önlemlerin formüle edilmesi girişimidir. Bu çalışmanın temel amacı; Güneydoğu Anadolu Bölgesi için genel gelişme yönlerini açıklığa kavuşturmak ve halen sürdürülmekte olan projeleri tamamlayıcı mahiyetteki ek projeleri belirlemek; bir "Proje Yönetim Sistemi" kurmak ve proje uygulamasını takip edip değerlendirmektir. GAP Master Planı çeşitli devlet kuruluşlarının kalkınma çabalarının bütünleştirilmesi ve eşgüdümlendirilmesini kolaylaştıracak bir kılavuz ve araç olarak GAP'in yürütülmesine destek olmaktadır.

GAP Master Planı Bölgenin kalkınması için temel hedefler

ve uygulanacak stratejiler tesbit etmiş, hedeflere varmak için gelişme projeleri ve diğer tedbirleri formüle edip, öncelikleri belirlemiştir. Ülkenin az gelişmiş bir bölgesine büyük miktarlarda kaynak aktarımının ve bunun sonucunda oluşacak gelişmelerin, bir Bölge Planı kapsamında düşünülmesi ve yönlendirilmesi gereği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Güneydoğu Anadolu Projesi Türkiye'nin gündemindeki en öncelikli ulusal projelerden biridir. Sadece Bölge için değil tüm ülke için sağlayacağı sosyal ve ekonomik faydalar projeyi inkar edilemez şekilde birinci sıraya çıkarmaktadır.

*Projenin amacı
bölge halkının yaşam standardını
yüksetterek
ulusal kalkınma hedeflerine
katkıda bulunmaktadır.*

Devlet, Projenin tamamlanması için gerekli kaynakları sağlamaya kararlıdır.

Geleceğin müreffeh Türkiye'si için tüm Cumhuriyet Hükümetleri bu projenin başarıyla uygulanmasına bütünüyle angaje olmuşlardır.

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİNİN İDARİ YAPISI

GAP'IN ÖRGÜTLENMESİ

Ülke kalkınmasında bölgelerarası dengesizliğin giderilmesi amacını gerçekleştirmek için 1971 yılında Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı bünyesinde Kalkınmada Öncelikli Yörelere Dairesi kurulmuştur. Bu tarihten itibaren Suriye, İran, Irak ve o zamanki Sovyetler Birliği'ne sınırı olan Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi illerinden bazılarına "Kalkınmada Öncelikli İller" statüsü verilerek bu yörelere kalkınmasına yüksek öncelik tanınmaya başlanmıştır.

Yüksek gelişme potansiyeli bulunan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin "Bölgesel Planlama" çerçevesinde ele alınması ve yürütülmekte olan faaliyetlerin koordinasyonunun sağlanması ve yönlendirilmesi görevi 1986 yılında Devlet Planlama Teşkilatına verilmiştir. DPT ilk aşamada, kendi bünyesinde iş bölümü yaparak Müsteşarlık Araştırma Grubu (MAG) Başkanlığı'nı Güneydoğu Anadolu Projesinin yürütülmesi ile görevlendirmiş ve DPT bünyesinde bütün Başkanlıkların temsilcilerinden oluşan bir "Planlama, Danışma, Koordinasyon Grubu" kurmuştur. Böylece GAP çalışmalarını sırasında DPT bünyesindeki bütün birimlerin görüş, eleştiri ve katkılarından yararlanma imkânı yaratılmıştır. Diğer yandan MAG bünyesinde bir Proje Koordinatörü atanarak bu koordinatöre bağlı bir proje ekibi oluşturulmuştur. Ayrıca, Proje'nin ekonominin bütün sektörlerini kapsamı, farklı disiplin-

lerde uzmanlaşmış kişi ve firmaların birarada çalıştırılmasını ve bunların aynı amaca hizmet edecek şekilde yönlendirilmesini ve entegre projenin bu doğrultuda yönetilmesini gerektirmiştir. Bu husus gözönünde tutularak, DPT bünyesinde ayrı bir ekip oluşturulması kararlaştırılmış ve bunun sonucunda Mayıs 1986'da MAG'in koordinasyon ve denetimi altında Proje Yönetim Birimi (PYB) kurulmuştur. PYB, Merkez bürosu Şanlıurfa'da ve irtibat bürosu Ankara'da olmak üzere çalışmalarını 1989 yılı sonuna kadar sürdürmüştür. Değişik disiplinlerden uzmanların çalıştığı PYB, GAP kapsamında yapılması gereken planlama, programlama, proje ve iş tanımları hazırlama, izleme ve değerlendirme, gerekli koordinasyonu sağlamakla görevlendirilmiştir. Daha sonra ise Projenin MAG'dan ayrı başka bir birim tarafından yürütülmesi benimsenmiş ve DPT, Müsteşarlık, Güneydoğu Anadolu Projesi GAP Grup Başkanlığı

kurulmuştur.

DPT, GAP Grup Başkanlığı tarafından Güneydoğu Anadolu Projesinde Bölgesel Planlama ve sektörlerarası ilişkilerin belirlenmesi için ele alınan GAP Master Planı kapsamında, çeşitli kuruluşlarca yürütülmekte olan veya planlanan projelerin daha etkin ve tutarlı bir şekilde yürütülmesini sağlamak üzere kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlayacak, projelerarası uyum ve entegrasyonu gerçekleştirecek, proje uygulamalarını takip edip değerlendirecek "Proje Yönetim Sistemi" alternatif önerileri geliştirilmiştir. Önerilen bu alternatifler arasından Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma Dairesi Teşkilatı'nın kurulması kararlaştırılmış ve Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma Dairesi Teşkilatı, 6 Kasım 1989 tarihli ve 20334 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 388 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulmuştur.

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ BÖLGE KALKINMA İDARESİ TEŞKİLATI

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatının kuruluş amacı

"Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamına giren yörelerin süratle kalkındırılması, yatırımların gerçekleştirilmesi için; plan, altyapı, ruhsat, konut, sanayi, maden, tarım, enerji, ulaştırma ve diğer hizmetleri yapmak veya yaptırmak, yöre halkının eğitim düzeyini yükseltmek için gerekli tedbirleri almak veya aldirmek, kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyonu sağlamak" olarak belirlenmiştir.

Teşkilatın görevleri şunlardır:

a) Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Sirt, Şanlıurfa, Şırnak ve Batman illerini içine alan GAP Bölgesi için gerekli araştırma ve uygulama projelerini yapmak ve yaptırmak.

b) Bölge içindeki faaliyetleri yönlendirmek, uygulamasını değerlendirmek ve takip etmek.

c) Bölge'de uzun vadeli planlar ve yıllık programlar çerçevesinde süratle kalkınmayı sağlamak için tarım, madencilik, imalat sanayi, enerji, ulaştırma, haberleşme, inşaat, turizm gibi kamu hizmetleri, beşerî kaynaklar, sosyal ekonomi, bilimsel araştırma, geliştirme ve teknoloji, çevre ve şehircilik, bölge

geliştirme ve kültür sektörlerinde yapılacak yatırımlar konusunda çalışmalarda bulunmak, çalışmalarını yönlendirmek, koordinasyonu ve uygulamaların gerçekleşmesini sağlamak.

d) Bölge'de sektörlerarası entegrasyonu sağlayacak şekilde bölge planlamasını gerçekleştirmek.

e) Bölge'de kaynakların kullanılması, dış ekonomik ilişkiler, finansman dengesi, krediler, bankalar, fiyatlar ve sermaye piyasası konularında gerekli çalışmaları yapmak.

f) Nazım ve uygulama imar planları ile revizyonlarının tamamını veya bir kısmını plan değişikliği dahil, ada ve parsel bazına kadar yapmak veya yaptırmak.

g) Yol, su, elektrik, kanalizasyon ile konut, sanayi ve ulaştırma hizmetlerini yürütmek.

h) Kamu kurum ve kuruluşlarına ait her türlü bina ve tesislerin yapımında koordinasyonu sağlamak.

i) Milli Eğitim Bakanlığı ve ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları ile koordine edilerek halkın tarımsal alan dahil her konuda eğitim düzeyinin yükseltilmesini ve her derecedeki eğitim kurumlarının açılmasını sağlamak.

j) Başbakanlıkça bu konuda verilecek diğer görevleri yapmaktır.

TEŞKİLAT YAPISI

Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı;

Güneydoğu Anadolu Projesi Yüksek Kurulu (GAP Yüksek Kurulu) ile Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı (GAP İdaresi) nden oluşmaktadır.

GAP Yüksek Kurulu, Teşkilatın en yüksek karar organı olup, GAP İdaresi tarafından hazırlanacak her türlü plan, proje ve programları inceleyerek karara bağlar.

Sekreteryaya hizmetleri GAP İdaresi Başkanlığı tarafından yürütülen GAP Yüksek Kurulu, Başbakan veya görevlendireceği bir Devlet Bakanının başkanlığında GAP ile görevli Devlet Bakanı, DPT Müsteşarlığının bağlı olduğu Devlet Bakanı ile Bayındırlık ve İskan Bakanından oluşmuştur. Kurula, gerektiğinde ilgili diğer Bakanlar da davet edilebilir.

GAP İdaresi ise, Başkanlık Ankarada ve Bölge Müdürlüğü Şanlıurfa'da olmak üzere örgütlenmiştir. Teşkilat'ta, Şehir ve Bölge Plancıları, Ziraat Mühendisleri, Mimar, Çevre Mühendisi, İnşaat Mühendisi, Endüstri Mühendisi, Sosyolog ve Ekonomist gibi değişik sektör ve disiplinlerden uzmanlar görev yapmaktadır.

GAP İdaresi'nin planlama, teşkilatlanma ve uygulama konularındaki temel yaklaşımını; Bölgesel Planlama, adem-i merkezîyetçilik, entegrasyon ve koordinasyon ile izleme ve değerlendirme başlıkları altında ortaya koymak mümkündür.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi-

nin kalkınmasıyla ilgili bütün çalışma ve faaliyetlerin tüm sosyal ve ekonomik sektörleri içine alacak bir "geniş kapsamlı bölgesel planlama" yaklaşımı içinde kalkınmanın amaç, hedef, ve stratejileri ile uyumlu bir şekilde planlanması ve yürütülmesi GAP idaresi'nin asli görevidir. Bölge'nin bu kapsamlı planlaması ile karar vericiye Bölge'nin gelişme yönleri ve büyüklükleri gösterilirken tüm proje bileşenlerinin birbirleriyle ilişkisini kurmak ve sektörel yatırımları zaman ve mekan boyutları içinde değerlendirerek somut çerçeveler çizmek amaçlanmaktadır. Hazırlanmış olan GAP Master Plan bu konuda temel referans olarak kullanılmaktadır.

Bir bölge kalkınma perspektifinin geliştirilmesi, bir bölge planının yapılması ve bunun programlanması Bölge potansiyelinin iyi bilinmesine bağlı olup bu da bölgesel bazda kurulmuş bir teşkilat gerektirir. Plandan türetilen yerel girişimcileri harekete geçirmek, yönlendirmek, yine bölgesel ve yerel bir planlama ve programlama entegrasyonu ve koordinasyon ancak sektörel bazda sağlanabilir ki bu da bölgesel çerçevede yeterli değildir. Bölgesel bazda teşkilatlanmış bir planlama, mekan olarak uzakta bulunan merkezi kuruluşlarca önemi algılanamayan bölgesel sorunları doğru bir şekilde ve zamanında algılanmasını ve çözüm yollarının gecikmeden geliştirilmesini sağlayan daha sağlıklı bir yaklaşımdır. GAP İdaresi, Bölge Müdürlüğü düzeyinde teşkilatlanması ile, çalışmaları ve faaliyetlerin yerinde ve mümkün olduğunca "ademi-i merkezîyetçi" bir yaklaşımla yürütülmesini amaçlamaktadır.

GAP İdaresinin en önemli kuruluş amaçlarından birisi de Bölge'de mekansal olarak sektörler arası "entegrasyonu" sağlamak ve yine Bölge'de faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların bir bütünlük içinde çalışması için aralarındaki "koordinasyonu" kurmak ve kamu kuruluşlarının Bölge'nin fiziki ve sosyal altyapı projelerini geliştirirken birbirleriyle haberli ve bağlantılı olarak ortak varsayımlarla, aynı çerçevede hareket edilmesini sağlamaktır. Böylece faaliyetlerin birbirlerinden bağımsız olarak, kuruluşların kendi özel hedef ve öncelikleri doğrultusunda gerçekleştirilmesinden doğacak kaynak ve

zaman israfı önlenmiş ve işler Bölge'nin planlama stratejisine uygun şekilde yürütülmüş olmaktadır.

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı'nın kuruluşuna dair 388 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin uygulanmaması yetersiz kalması ve Bölge'nin daha hızlı ve etkin kaynak kullanımı suretiyle kalkındırılabilmesi için gerekli planlama, programlama, projelendirme, uygulama ve koordinasyonun sağlanması amacıyla yeni bir kanun tasarısı hazırlanmıştır. Gerekli yasama prosedüründen geçen tasarı halen TBMM Genel Kurulu gündeminde bulunmaktadır.

ÖĞRENCİ GÖZÜYLE GAP

OKULLARARASI "GAP KÖNULU RESİM, AFİŞ VE KOMPOZİSYON YARIŞMALARI" YAPILDI.

Uluslararası GAP projemizin yeni nesillerce daha iyi tanınması, benimsenmesi ve Türkiye'ye sağlayacağı faydalarla ilgili heyecanını yaygınlaştırılması amacıyla idaremiz, 1991-1992 öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı ile işbirliği halinde ödüllü yarışmalar düzenledi.

Yarışmalar Türkiye çapında ilkokullar arası resim, ortaokullar arası afiş ve liseler arası kompozisyon dallarında gerçekleştirildi.

Yarışmaya hemen hemen bütün okulların gösterdiği ilgi ve öğrencilerin yarattığı eserlerin güzelliği, bu açıdan amaca gerçekten ulaşıldığını ortaya çıkardı. Öğrencilere "GAP"ı resimle, afişle ve kompozisyonla anlatın" dendiğinde, onların da baraj, enerji ve sulama sistemlerinin yanında yolları, fabrikaları, okulları, hastahaneleri, evleri, apartmanları, köyleri ve kentleri ile çok geniş perspektifte bir "Güneydoğu Anadolu Projesi"ni sevinç ve coşkuyla düşledikleri ortaya çıktı.

Yarışma sonuçları şöyle

Resim dalında ödül kazanan öğrenciler:

Birinci, Kayseri Melikgazi İlkokulundan Makbule Talip
İkinci, Gölcük Kavaklı İlkokulundan Erol Ahmetoğlu,
Üçüncü, Uşak Mustafa Kemal İlkokulundan Ezgi Yıldız Mansiyon, Buca Tuğsavul İlkokulundan Zeynep Güleç.

Yarışma ödülleri öğrencilere 24 Nisan 1992'de Ankara Milli Kütüphane Salonlarında, Milli Eğitim Bakanı Köksal Toptan ve GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanı Olcay Ünver'in de hazır bulunduğu bir tören ile dağıtıldı. Törende davetlilere Bilkent Üniversitesi Korosunun hazırladığı

bir de konser verildi. Aynı salonunda açılan resim ve afiş sergisinde yer alan eserler konuklarca takdir topladı. İlk üç dereceyi alan, mansiyon kazanan ve sergilenmeye layık görülen resim

ve afişler ayrıca Şanlıurfa'da Haziran ayı içinde bir hafta süreyle sergilendi.

Ödül alan öğrenciler, branş öğretmenleri ile birlikte 25-27 Nisan 1992 tarihlerinde Güneydoğu Anadolu Projesi Bölgesinde Atatürk Barajı, Şanlıurfa Tüneli ve turistik alanları gezdiler ve GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığınca ağırlandılar.

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı 1922 - 1993 ders yılında da ilkokul, ortaokul ve lise öğrencileri arasında GAP konulu şiir, kompozisyon ve resim yarışması düzenlemiş bulunmaktadır. İlkokullararası şiir, Ortaokullararası kompozisyon ve Liselerarası resim yarışmalarında ilk üç dereceye giren öğrenciler ile GAP İl-leri birincilerinin ödüllendirileceği yarışma şartları Milli Eğitim Bakanlığınca tüm İl Milli Eğitim Müdürlüklerine bildirilmiştir.

Birincilik alan resim, Kayseri Melik Gazi İlkokulu'ndan Makbule TALİP

İkincilik ödülü alan resim, Gölcük Kavaklı İlkokulu'ndan Erol AHMETOĞLU

Üçüncülük ödülü alan resim, Uşak Mustafa Kemal İlkokulu'ndan Evgi YILDIZ

Mansiyon ödülü alan resim, Buca Tuğsavul İlkokulu'ndan Zeynep GÜLEÇ

Afiş dalında ödül kazanan öğrenciler:

- Birinci, Kahramanmaraş Y.Beyazıt Ortaokulundan
Mehmet Duman
İkinci, Konya Akşehir Merkez Ortaokulundan Serpil
Danacı
Üçüncü, Sinap Anadolu Lisesi Orta kısmından Filiz Çelik
Mansiyon, Ayvalık Altınova Lisesi Orta kısmından Esra
Çınar

Kompozisyon dalında ödül kazanan öğrenciler

- Birinci, Adana İmamoğlu Lisesinden
Hatice Kalyon
İkinci, Tokat Anadolu Erkek Öğretmen
Lisesinden Yurdanur Emirhan
Üçüncü, Çanakkale Anadolu
Lisesinden Gökçe Çiçek Çetin
Mansiyon, Erzurum Ö. Aziziye Lisesinden
A.Halim Ulaşır.

... Güneş, artık eskiden olduğu gibi toprağı kuraklaştırarak, insanlarımızı çaresiz bırakıp boyunlarını büktürmeyecek. Çünkü, suyun tadını, güzelliğini unutup çatlayan çıplak toprak, suyun verdiği ferahlıkla, kendine gelecek ve üzerini yeşil renk cümbüşüyle kaplatacak. Ve kendini, yıllarca alinteri dökken, fakat verdiği alamayan insanlarımızın, dolmayan ellerine bırakacak. Böylece, verim artacak, pamuğa pamuk, buğdaya da buğday ekleyeceğiz, ülkemizde.

Güneydoğu'daki insanımız, iş bulabilme umuduyla, köyünde anasını, kardeşini, eşini bırakıp gurbetin yolunu tutmayacak. Analarımız, evlatlarının ardından ağullar yakıp, boynunu büktük, gözü yaşlı kalmayacaklar. Genç kızlarımız, şehirdeki nişanlıları için ayrılık türküleri söylemeyecekler artık....

Hatice KALYON
İMAMOĞLU LİSESİ
516/5 MAT / A
ADANA

...İnsanlarımızın yüzünü güldüren tüm dünya ülkelere bir örnek projedir. Güneydoğu Anadolu Projesi yarın Doğu Anadolu Projesi; öbür gün Batı Anadolu Projesi olacaktır. Çünkü bu proje, bölge bölge çok yönlü sorunlara çözüm örneğidir. Faydalanılacak projelerdir.

Tekniğin, plannın, gübrenin, suyun, teknolojinin, kısacası insanın aklın gücü ile iş kaynağı, üretim alanı, ihracat kapısı, yatırımların odak noktasıdır. GAP gözbebeğimizdir. GAP herşeyimizdir. Bereket, kazanç, iştir GAP.

Yurdanur EMİRHAİ
TOKAT ANADOLU ERKEK ÖĞRETMEN LİSESİ
HAZIRLIK A/

YUKSEL PROJE

uluslararası a.ş

Riyad-Qassim İsale Hattı İnşaatı
Suudi Arabistan

İstanbul Metrosu Mühendislik ve Kontrollük Hizmetleri

ETÜD
VE PROJE

İNŞAAT KONTROLLÜK
VE MÜŞAVİRLİK

ZEMİN ARAŞTIRMA
VE TEMEL İNŞAATLARI

İNŞAAT İŞLERİ
VE YATIRIM

ANKARA Tandoğan İstasyonu İnşaatı

Gümüşova-Gerede Otoyolu Kontrollük Hizmeti
Düzce Kavşağı

GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ'NİN FAALİYETLERİ

PROJELERLE İLGİLİ GELİŞMELER:

1-GAP BÖLGESEL ULAŞIM VE ALTYAPI GELİŞTİRME ÇALIŞMASI:

GAP Master Planında belirlenen makro çerçeve dahilinde Bölge'deki gelişmeleri kontrol edebilmek ve yönlendirebilmek amacıyla Bölge ve kent ölçeklerinde uygulanabilir plan, program ve projeler üretmek üzere Ocak 1991'de başlayan çalışma kapsamında;

- 2005 yılı itibarıyla Bölge'nin endüstriyel gelişme potansiyeli ve ümitvar sanayi türleri ile bunların mekansal dağılımının tespiti,

- Ana ulaşım sisteminin ne olması gerektiğinin tespiti,

- 2005 yılında nüfusu 10.000'in üzerinde olması beklenen 45 kent için nazım ve uygulama imar planlarının yapılması veya mevcutların revize edilmesi,

- Söz konusu bu kentler için kanalizasyon, içmesuyu, elektrik, tele - iletişim, katı atık toplama ve tasfiyesi ile arıtma konularında projelerin yapılması hususları bulunmaktadır.

Bu kapsamda, sulama programı ve sulanacak alan ile iç ve dış pazarlar ve ürün taşıma fiyatları dikkate alınarak yapılan arz talep büyüklüklerine göre üretilecek tarımsal ürün çeşitleri ve miktarları, tarıma dayalı sanayi-

nin kentsel merkezlere dağılımı, büyüklüğü, işgücü talebi ve üretim değerleri ilçe bazında belirlenmiştir. Bu veriler ışığında 2005 yılı nüfus ihtiyaçlarını yeterince karşılamayan 25 şehir merkezinin nazım imar planlarının yapımına devam edilmiş ve 16 yerleşmenin harita alımı yapılmıştır.

Altyapı projelerinde ise, 2010 yılı ihtiyaçlarına cevap veremeyen 30 yerleşme için kanalizasyon ve içmesuyu projeleri, 9 yerleşme için atıksu arıtma projeleri, 4 yerleşme için katı atık projeleri, 17 yerleşme için orta gerilim elektrik projeleri, 45 yerleşme için tele - iletişim projeleri yapılmaktadır.

Öte yandan çalışma çerçevesinde 2005 yılı yük ve yolcu trafiği tahminlerine dayalı olarak GAP Bölgesi alternatif ulaşım şebekesi hazırlanmıştır. Ayrıca Bölge'de artan yolcu ve yük talebini karşılamak için uluslararası bir havaalanı yapımı da çalışma kapsamında olup, konuyla ilgili alternatif konumlar tespit edilmiştir.

Tamamlanmış bulunan Atatürk Barajı 60 km'den daha fazla uzunlukta yapay bir göl oluşturmuştur. Bu göl nedeniyle batıda Adıyaman-Kahta yolu ile, doğuda Siverek - Diyarbakır yolunun Fırat üzerinden geçiş imkanı ortadan kalkmış bulunmaktadır. "GAP Ulaşım ve Altyapı Geliştirme Çalışması" çerçevesinde Atatürk Barajı Göl Geçişi konusunda çeşitli alternatifler sunan

bir rapor da hazırlanmıştır.

Yukarıda özetlenen genel çalışmanın dışında, Bölge'nin dış dünya ile ilişkilerini kuran liman ve havaalanları üzerinde, bu meydana Mersin ve Iskenderun Limanları üzerinde de gerekli çalışmalar yapılmıştır.

2-EKONOMİK KALKINMA AJANSI MODEL ETÜDÜ :

GAP ile ortaya çıkacak potansiyelin bölge kalkınmasına etkin şekilde kanallanmasını, özel sektör yatırımcılarının kalkınma sürecine, gelişmenin ilk aşamalarından itibaren katılımını ve GAP Master Planı ile gösterilen amaç, hedef ve stratejilere uygun bir şekilde oluşmasını sağlamak amacıyla başlatılan "Ekonomik Kalkınma Ajansı (EKA) Model Etüdü" Çalışması tamamlanmıştır.

Çalışma, GAP ile yaratılacak olan potansiyelin sanayi sektöründe değerlendirilmesinde bir araç olacak girişimci ve yatırımcıları Bölge'ye yönlendirmek; sanayileşmenin yaygınlaştırılmasını sağlayacak enformasyon, teşvik ve müdahale yollarının etüdüyle, bunları uygulayacak ve yönlendirecek Ekonomik Kalkınma Ajansının yapısını ve yetkilerini araştırmaya yönelik olmuştur.

Proje kapsamında diğer ülkelerde bugüne kadar uygulanmış ve uygulanmakta olan bölge kalkınma modelleri ve bu konudaki tecrübeler incelenmiştir. Ülkemizde ise uygulanan bölge

kalkınma çabaları değerlendirilmiş ve GAP Bölgesi yatırımcılarının mevcut durum ve talepleri tespit edilerek Bölge'ye uygun 3 alternatif geliştirilmiştir.

Yapılan çalışmada Ajansın şu fonksiyonları yerine getirmesi öngörülmüştür:

a) Yatırımcılara ve GAP Bölgesi'nde kurulu işletmelere teşvik uygulamaları, ithalat ve ihracat işlemleri, mevzuat ve usuller hakkında yardımcı olmak ve yatırım projeleri konusunda bilgi temin etmek.

b) Yatırım ve işletmeleri yönlendirmek;

Yatırımcılara ve işletmelere uygun yatırım alanı ve uygun teknoloji seçimi, dış ve iç pazarlar hakkında bilgi sağlama, fizibilite hazırlayan kuruluşlarla ilişki kurma konularında yardımcı olmak ve yönlendirmek.

c) Yatırım ve işletmeleri izlemek;

Bölgedeki mevcut işletme ve yatırımları yakından izlemek, tespit edilen problemlerin çözümüne yönelik hizmet vermek yatırımlarını ve teşviklerin plan ve programa uygunluğunu kontrol etmek.

d) Yatırım ve işletmelerin finansmanına yardımcı olmak;

Yatırımlara ve işletmelere finansman temin etmek ve bölge içi, bölge dışı ve uluslararası finans kuruluşları ile temasını sağlamak.

e) Bölge'nin potansiyelini ve yatırım imkanlarını bölge içi ve

bölge dışı yatırımcılara tanıtmak, f) İşgücü eğitimi;

Vasıflı işgücü temini konusunda ilgili kurum, kuruluş ve yatırımcılarla işbirliği yapmak,

g) Sanayi arazisi ve tesisi arzı; Yatırımcılara altyapılı sanayi arazisi ve tesisi temini konularında satınalma ve kiralama yoluyla yardımcı olmak.

h) Kentisel geliştirme ve yenileme;

Bir kentin, yatırımcılar ve çalışanlar için "çekici" ve "yaşanabilir" olması açısından konut ve işyeri arzı konularında çalışmalarında bulunmak.

Bu çalışmalara ek olarak;

- Etanol Üretim Tesisi Fizibilite Raporu

- Güneş Kolektörü üretim tesisi Fizibilite Raporu

- Sebze ve Meyve Konserveli Üretim Fizibilite Raporu

- Ayçiçek ve Çiğitten Rafine Yağ Üretim Tesisi Fizibilite Raporu

- Nişasta ve Glikoz Üretim Tesisi Fizibilite Raporu

- Çırcır Tesisi Fizibilite Raporu

- Oluklu Mukavva Kutu Üretim Tesisi Fizibilite Raporu

- PVC Boru ve Profil Üretim Tesisi Fizibilite Raporu

- Pamuklu Dokuma Tesisi Fizibilite Raporu

- Pamuk İpliği Üretim Tesisi Fizibilite Raporları hazırlanmıştır.

Fizibilite etüdülerinin yaptırılmasındaki amaç; potansiyeli olan ve Bölge yatırımcıları tarafından talep edilen konularda şimdiden yardımcı olmaktır.

Başkanlığımızca yapılan değerlendirme sonucunda EKA II modeli uygun görülmüştür. Bu alternatifte, GAP Bölgesi'ndeki ve dışındaki yatırımcılara danışmanlık ve bilgi temini, yönlendirme, izleme, tanıtım ve yatırım çekme, işgücü eğitimi, finansman temininde yardımcı olma, kentsel gelişim ve yenileme görevleriyle donatılan EKA'nın bir Başkan Yardımcısının sorumluluğu altında teşkilî öngörülerek 1992 de GAP Yüksek Kurulu'na takdim edilmiş ve onaylanmıştır. Halen TBMM Genel Kurulunda bulunan GAP İdaresi Teşkilatı Kanunu'nda EKA'nın yer alacağı şekilde düzenlemeler yapılmıştır. Kanun yürürlüğe girdiğinde EKA'nın teşkiline ve faaliyetlerine GAP Bölgesi'nde başlanacaktır.

Çalışmalar devam ederken, mevcut şartlarda ve 388 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin GAP İdaresine verildiği yetkiler çerçevesinde Bölge girişimci ve yatırımcılarına yardımcı olmak ve yönlendirmek amacıyla çeşitli faaliyetlerde bulunulmuştur.

Bu cümleden olarak, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ile İdaremiz arasında Kasım 1992 tarihinde bir işbirliği protokolü imzalanmıştır. Protokolün ana hedefi, kalkınmanın önemli bir parçası olan sanayi sektöründe GAP ile beklenen gelişmeleri şimdiden harekete

geçirmek, bölge içi ve bölge dışı yatırımcıların karşılaştıkları problemlerin çözümünde yardımcı olmak ve yol göstermektir. Bu hedefler doğrultusunda Şanlıurfa'daki Bölge Müdürlüğümüz kampüsünde, Şanlıurfa merkez olmak üzere birlikte çalışmaya başlanmıştır.

3- GAP BÖLGESİ TARIMSAL PAZARLAMA VE ÜRÜN DESENİ ÇALIŞMASI

GAP kapsamında geniş tarım alanlarının sulamaya açılmasıyla Bölge'nin tarımsal üretim miktarı çeşitliliğinde önemli artışlar olacağı noktasından hareketle yürütülen çalışmanın amacı Bölge'nin sosyo ekonomik yapısına, toprak ve su kaynaklarına ve yurtiçi-yurtdışı pazar, arz ve talep projeksiyonlarına bağlı olarak önümüzdeki 15-20 yıllık süre içinde uygulanması yararlı görülen tarımsal politika ve planlama çalışmalarına veri sağlamak olmuştur. Bu amaçlar üç başlık altında toplanabilir.

1. Tarım Ürünleri Pazar Araştırması

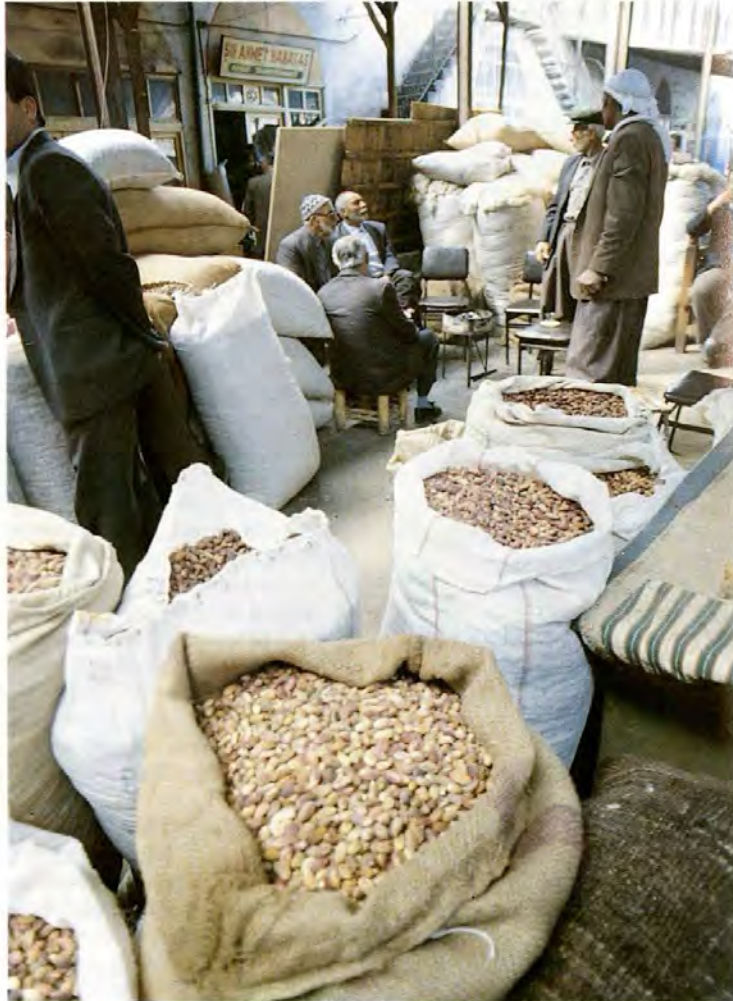
Dünya pazarlarını, arz ve talebini, ticaret dengelerini ve ticaret fiyatlarını mevcut ve gelecekteki muhtemel durumları ile irdelemek, iç pazardaki gelişmelerle dünya pazar koşullarını araştırmak ve GAP için anlamlı ürünlerin miktar ve fiyat projeksiyonunu hazırlamak.

2. Ürün Desenin Planlanması;

Dünya tarım ürünleri arz ve talep projeksiyonlarını dikkate alarak, GAP Bölgesi için optimal ürün deseni projeksiyonlarını Bölge'nin toprak, su, iklim, tarım-

sal girdiler gibi kaynakları bazında ortaya koymak.

3. Tarımsal Pazarlama ve Ürün Deseni Planlama Çalışmalarının Bütünleşmesi;

Projenin pazarlama ve ürün deseni boyutlarından çıkan sonuçların, birbirleri açısından hangi politikalar gerektirdiğini incelemek ve bu yönde öneriler geliştirmek.

Projede Kullanılan Temel Modelleme Yaklaşımı;

1. Dünya Ticaret Modeli (WTM)

Bu model, Türkiye'nin çelişkili dünya pazarı senaryoları altında dış ticaretinin nasıl etkilendiğini, ya da Türkiye'deki üretim ve talebin dünya pazarlarını nasıl etkilendiğini saptamak için kullanılmıştır. Bu bakımdan Dünya Ticaret Modeli, GAP Bölgesi tarımının Türkiye üzerinden dünya ile ilişkisini kurmuştur. lebin dünya pazarlarını nasıl etkilendiğini saptamak için kullanılmıştır. Bu bakımdan Dünya Ticaret Modeli, GAP Bölgesi tarımının Türkiye üzerinden dünya ile ilişkisini kurmuştur.

2. Türkiye ve GAP Bölgesi Tarımsal Sektör Modeli (TURGAP);

Bu model, GAP Bölgesi ve Türkiye'nin geri kalan kısmındaki üretim koşullarını çok farklılaştırmış bir biçimde ele alarak talep tarafında zaman içinde nüfus ve gelir artışı etkisiyle, ürünlere özgü talep fonksiyonlarını belirlemiştir.

Dünya Tarımsal Ürün Pazarları Senaryoları;

Proje'de, projeksiyonlar aşığıdaki politika senaryoları altında yapılmıştır.

1. Temel Senaryo: Bu senaryoda tüm ülkelerin geçmişteki politikalarını sürdürecekleri, des-

tekleme düzeylerini 2010 yılına kadar değiştirmeyecekleri varsayılmıştır.

2. GATT Senaryosu

3. GATT Kısmi Liberalizasyon Senaryosu

4. Eski Doğu Bloku Ülkelerinin Tarım Sektöründeki Köklü Değişiklikleri Senaryosu

Sonuç ve Öneriler:

Proje çalışması ile Bölge'de 2010 yılına kadar uygulanması önerilen ürün deseni projeksiyonları sulu, kuru alanlar II ve III bazında verilmiştir. Ayrıca, Bölge için pazarlama sistem ve stratejileri ile pazarlama altyapısı konularında öneriler geliştirilmiştir.

Proje çalışmasından elde edilen genel sonuçları aşağıdaki başlıklar altında toplamak mümkündür.

1. Bu projede elde edilen bilgi ve bulgular değişen koşullar çerçevesinde devamlı revize edilerek güncelleştirilmelidir.

2. Tarım politikasının amacı toplum refahını artırmaktır. Amaç GAP tarım sektörü veya üretici ile sınırlı olmamalıdır.

3. GAP'ın sağlayacağı arz artışı önemli ölçüde iç talebe gidecektir.

4. Projelerin tamamlanması ile GAP tarımsal açıdan birçok üründe ürün fazlasını Bölge dışına satar duruma gelecektir.

5. Dış ticarette Türkiye ve uluslararası serbestleşme Türkiye'nin tarım dış ticaretine olumlu etki yapacaktır.

4- GAP TARIMSAL ARAŞTIRMA, İNCELEME VE GELİŞTİRME PROJE PAKETİ (II. AŞAMA)

Üç aşamalı Projenin amacı; Bölge'de ekolojik, ekonomik ve pazar koşullarına en uygun üretim sisteminin tespiti, üretime alınacak türlerin optimum yetiştirme tekniklerinin araştırılması, bitki hastalık ve zararlılarının saptanarak mücadele şeklinin belirlenmesi, toprak ve su kaynaklarının incelenerek etkin bir şekilde planlanması, toprak verimliliğinin sürekli yüksek tutulması ile tarımsal mekanizasyonun geliştirilmesine yönelik araştırmalardır. Proje

paketinin, GAP İdaresi tarafından Çukurova Üniversitesine Harran-Koruklu mevkiinde kurulan araştırma istasyonu ve Harran Üniversitesi Şanlıurfa Ziraat Fakültesi arazisinde geliştirilen araştırma sahasında yürütülmesi öngörülmüştür. Proje paketinin ilk

5- GAP YÖNETİM BİLGİ SİSTEMİ KURULMASI ÇALIŞMASI

Kamu kurum ve kuruluşlarının, Bölge'ye ilişkin plan, proje ve uygulamalarını GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ile koordinasyon içinde yürütme-

aşaması tamamlanmıştır. 1988-1992 yıllarını kapsayan I. Aşamada; Harran Ovasında Bölge'ye örnek olacak bir araştırma istasyonu geliştirilerek, Bölgenin agro-ekolojik şartlarına uygunluk gösteren bitki türlerinin tespitine ağırlık verilmiştir. II. Aşamada ise, Şanlıurfa Ziraat Fakültesi'nin çalışmalarına ortak edilerek, GAP Bölgesi için tespit edilen bitki türlerinin sulu şartlarda en uygun üretim tekniklerinin geliştirilmesi çalışmalarına ağırlık verilecektir.

lerini sağlamak amacıyla öngörülen "GAP Yönetim Bilgi Sistemi Kurulması" çalışması ile ilgili ihale hazırlıkları 1992 yılı ikinci yarısı içinde tamamlanarak Ekim ayında sözleşme imzalanmış ve çalışma 5 Kasım 1992 tarihi itibarıyla başlamıştır. Çalışma çerçevesinde; veri tabanı geliştirme, bilgi sistematizasyonu ve bilgi işlem ünitesinin kurulması çalışmaları sürdürülmektedir.

6- SOSYAL AMAÇLI PROJELER

a) GAP Bölgesi Nüfus Hareketleri Araştırması

Proje'nin amacı; Bölge'de göç eğilimlerini saptayarak, GAP'ın gerçekleşmesi ile Bölge'nin hangi merkezlerine ne türde nüfusun akacağını hesaplamak ve bu merkezlerde ortaya çıkacak altyapı, sosyal hizmetler ve benzeri ihtiyaçları tespit edip, istihdam planlamasına yardımcı olmaktır.

Proje Bölge illeri ile Adana, İstanbul, İzmir gibi göç çeken illerde yapılan saha araştırmalarını içermektedir ve 12 ay sürelidir. Halen göç ile ilgili literatür taranması bitmiş, anket formları hazırlanmış ve formlar pilot çalışma ile denenmiş durumdadır. 1992 yılı içinde saha çalışmasına da geçilen Proje'nin 21 Temmuz 1993 tarihine kadar tamamlanması öngörülmüştür.

b) Toplumsal Değişme Eğilimleri Araştırması.

Bölgedeki kentsel ve kırsal toplulukların sosyal profilini çıkararak GAP'ın bu yapıda yaratacağı değişimleri, dinamikleri ile birlikte tespit etmeyi amaçlayan çalışmada, Bölge illerinde yürütülmektedir. Eylül 1992 tarihi itibarı ile, saha çalışması tamamlanmıştır. Halen veri analizi aşamasında bulunan çalışma Haziran 1993'te tamamlanacaktır.

c) GAP Bölgesinde Kadının Statüsü ve Kalkınma Sürecine Entegre Edilmesi Araştırması Projesi

Projenin amacı çağdaş toplum standartlarının gerisinde kalan Bölge kadınının, kalkınmış bir toplumun sosyo-kültürel ve ekonomik standartlarına uygun niteliklerle donanmasına; GAP'ın başarıya ulaşabilmesi ve Bölge kadınının da bu başarının nimetlerinden eşit düzeyde yararlanabilmesi için Proje'ye aktif katılımını sağlayacak yol ve araçların belirlenmesidir. 12 ay süreli olan

bu araştırma projesi GAP Bölgesi illerinin tümünü kapsamaktadır.

25 Eylül 1992 tarihinde fiilen başlayan çalışmaya ilişkin ilk ara rapor Aralık ayında alınmıştır.

d) GAP Bölgesi Baraj Göl Aynası Altında Kalacak Yörelere İstihdam ve Yeniden Yerleştirme Sorunları Araştırması Projesi

Bu proje ile Baraj yapımı sonucunda evlerini, köylerini, topraklarını tamamen ya da kısmen kaybeden ve kaybedecek nüfusun sosyo-ekonomik durumlarının saptanması, bu çerçevede kendilerine sağlanmış ve sağlanacak imkan ve hizmetler hakkında düşündüklerinin ve geleceğe yönelik beklentilerinin neler olduğunun belirlenmesi ile kaynakların daha rasyonel kullanımını amaçlanmaktadır. Ekim 1992'de başlamış olan projenin süresi 1 yıldır.

7-ŞANLIURFA STOL TİPİ HAVAALANI'NIN STANDARTLARA UYGUN HALE GETİRİLMESİ İNŞAATI

Şanlıurfa Stol Tipi Havaalanı'nın kommuter tipi uçakların kısıtsız kullanımına imkan tanıyacak şekilde revize edilmesine yönelik bu çalışmanın kapsamında; mevcut pistin onarımı, uzatılması, ilave apron inşa edilmesi, akaryakıt ve pompa tesislerinin yapılması, sundurma ve garaj inşaatı ile aydınlatma işi mevcuttur. Proje tamamlanmıştır.

8- ACİL ALTYAPI SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNE İLİŞKİN ÇALIŞMALAR

Bölgedeki mevcut yerleşmelerin nüfus emme kapasitelerini artırma, Güneydoğu Anadolu Projesinin kalkınma hedeflerinden

biri olarak benimsenmiştir. Bu çerçevede İdarece GAP alanına giren yerleşim birimlerinin acil altyapı ihtiyaçlarının tespiti için yapılan çalışmalar tamamlanmıştır. Üç yıllık uygulama ya girdiği Haziran 1992 tarihinden bu yana aşağıda belirtilen faaliyetler gerçekleştirilmiştir:

- Akçakale Arıtma ve Kanalizasyon projesi tamamlanmıştır.
- Ceylanpınar Kanalizasyon Proje ve İnşaatı, 10 Eylül 1992 tarihinde ihale edilmiş, proje tamamlanarak inşaat başlatılmıştır.
- Kahta Kanalizasyon Proje ve

İnşaatı ile ilgili proje Aralık 1992'de ihale edilmiştir.

- İslahiye İçmesuyu ve kanalizasyon işi Aralık 1992'de başlamıştır, inşaat devam etmektedir.
- Kısa (Şanlıurfa) Beldesi altyapı işleri için 9 Kasım 1992 tarihinde protokol yapılmıştır.
- Lice Kanalizasyon onarımı için ilgili belediye ile Başkanlığımız arasındaki temaslara devam

edilmektedir.

- Yavuzeli Kanalizasyon ve İçme Suyu için gerekli etütler Başkanlığımız elemanlarınca mahallinde halen yapılmaktadır.

9- GAP ULUSLARARASI HAVAALANI

Şanlıurfa Uluslararası Havaalanı inşaatı için, Başkanlığımız yer seçimi çalışmalarını tamamlayarak, karar için Ulaştırma Bakanlığına başvurmuştur. Bakanlıkça yapılacak nihai yer seçimini takiben proje çalışmaları başlatılacaktır.

10- HARRAN ÜNİVERSİTESİ

- Harran Üniversitesi Kampüsü projeleri hazırlık aşamasındadır. Rektörlük binası kaba inşaat işleri ihale edilmiş olup, inşaat devam etmektedir.

11- ŞANLIURFA İMARSIZ KONUT ALANLARI İSLAH, YASALLAŞTIRMA VE ALTYAPI PROJELENDİRMESİ

Şanlıurfadaki imarsız konut alanlarının islah edilmesi, mülkiyet sorunlarının giderilmesi ve altyapı imkanlarının iyileştirilmesi

amacı ile yürütülen proje, yaklaşık 150 bin kişinin yaşadığı 350 hektarlık imarsız konut alanını kapsamaktadır. Projenin 4. etabına başlanmıştır. Bu meyanda istah imar planları ve altyapı projeleri tamamlanmış, aplikasyon çalışmalarına geçilmiştir. Çalışmanın 1993 yılı Haziran'ında bitmesi öngörülmektedir.

12-DİYARBAKIR YÖRESİ ÇEVRE ARAŞTIRMASI

Diyarbakır, Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt illerinde mevcut flora ve fauna kaynaklarının envanterini çıkarmak, mevcut doğal kaynaklardaki kirlenmenin boyutlarını kirlenmenin boyutlarını kirlenmenin boyutlarını belirlemek kalite limitlerini ve yörede çevre parametrelerini düzenli takip edebilecek bir izleme-değerlendirme sistemi kurmak amacıyla güden projenin birinci aşaması için GAP İdaresi ile Dicle Üniversitesi arasında 14 Eylül 1992 tarihinde sözleşme imzalanmıştır. Birer yıllık üç aşamada tamamlanacak olan Proje'ye ait ilk ara rapor Aralık 1992'de tamamlanmıştır.

13- HASANKEYF ARAŞTIRMA, KAZI VE KURTARMA ÇALIŞMALARI

İlisu Baraj Gölü altında kalacak olan Hasankeyf yerleşmesindeki kültür varlıklarının kurtarılması amacıyla, 10 yıl süre için başlatılan proje çalışmalarına Kültür Bakanlığı'nca devam edilmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki tarihi mirasın, çevre ve kültürel değerlerin korunması anlayışının tüm projeye ilişkin çalışmalarda dikkate alınması yaklaşımdan hareketle idareimiz, bu projeye gerekli finansman desteğini sağlamaktadır.

14-ŞANLIURFA, KARAKOYUN DERESİ ISLAH VE TAŞKIN KONTROLÜ PROJESİ

Şanlıurfa kent merkezinde bir sağlık ve çevre sorunu olarak ortaya çıkan Karakoyun Deresinin islahı ve taşkın kontrolü amacıyla yürütülmekte olan çalışma üç yıl sürelidir. DSİ tarafından yürü-

tülen islah çalışmaları çerçevesinde derenin menba kısmındaki yan duvarların inşaatı tamamlanmıştır. Döşenen kollektörlerle Karakoyun Deresine yapılmakta olan atık deşarjı önlenmiştir. Halen derenin menba kısmındaki köprülerin inşaatı devam etmektedir. Uygulamayı hızlandırmak için GAP İdaresi projeye finansman desteği sağlamaktadır.

15-GAP BÖLGESİ YERLEŞİMLERİ İÇME VE KULLANMA SUYU DEZENFEKSİYONU ÇALIŞMASI

GAP Bölgesi yerleşimlerinin içme ve kullanma suyu dezenfeksiyon ihtiyacının belirlenmesi amacıyla, "GAP Ulaşım ve Altyapı Geliştirme Projesi"nin çıktıkları ve İdareimizin Bölge Belediye-

ve Başkanlıkları ile temasları sonucu sağlanan bilgiler ışığında bu konuda Bölge'nin oldukça sınırlı imkanlara sahip olduğu anlaşılmış ve sözkonusu çalışmaya girilmiştir. Çalışma; 45 kent ve ayrıca kırsal kesim yerleşimlerine, yeterli miktarda dezenfeksiyon cihazı ve dezenfektan temini ile, yedek parça, bakım ve onarım imkanlarının geliştirilmesini, bunun yanısıra da konu ile ilgili yoğun eğitim çalışmalarını ve kırsal yerleşimlerde kullanımı pratik, bakım ve onarım açısından

43.000 hektarı Şanlıurfa ovasında olmak üzere 63.700 hektar olarak ihale edilmiş, DSI Genel Müdürlüğü'nün talebi ile bu miktara Şanlıurfa ovasında bulunan 11.000 hektarlık Akçakale yeraltı sulaması alanı dahil edilmiştir. İkircirp bölümünde toplulaştırma ve dağıtım çalışmaları tamamlanmış 22.12.1990 tarihinde 22.234 hektar olarak tesli edilmiş, mal ve hak sahiplerine dağıtılmak üzere tapuları Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'ne teslim edilmiştir.

54.000 hektarlık Şanlıurfa ovası bölümünde toplulaştırma öncesi teknik çalışmaları (Nivenge-polygon ağı tesisi, derecelendirme, sayısallaştırma, güncelleştirme vb.) bitirilmiş; 20.600 hektar blok uygulaması yapılmıştır. Bu bölümde 9.126 hektar parselasyon planı onaylanmış olup bunlardan 5.275 hektarının parsel uygulaması yapılmıştır. Tatbikat projesi hazır olmayan 20.000 hektarlık alanın tatbikat projelerine esas olacak uygulamaların yapılması için gerekli organizasyon 1993 yılı içinde gerçekleştirilecektir. Projenin tamamının 1993 yılı içinde bitirilmesi planlanmaktadır.

YERLEŞİM	ALIM YÖNTEMİ	PROJEKSİYON DÜZLEMİ
Bismil	Sayısal	Ülk. Jeodezik Ağı
Viranşehir	Sayısal	Ülk. Jeodezik Ağı
Çınar	Sayısal	Mevzii
Baykan	Sayısal	Mevzii
Kilis, Nurdagi	Sayısal	Mevzii
Bozova	Sayısal	Mevzii
Araban	Sayısal	Mevzii
Beşni	Sayısal	Mevzii
Adıyaman	Sayısal	Mevzii
Siverek (Arıtma)	Sayısal	Mevzii
Diyarbakır (Anı.)	Sayısal	Mevzii
Şirnak (Arıtma)	Sayısal	Mevzii
Midyat (Arıtma)	Sayısal	Mevzii

sorun yaratmayacak sistemlerin kullanımını öngörmektedir. 2 yıl süreli çalışmanın 1993 ilk yarısı içinde başlatılması planlanmıştır.

16- HALİ HAZIR HARİTA ALIMLARI

GAP Bölgesinde altyapı çalışmalarına temel olmak üzere 8 yerleşimin harita alım işleri başlatılmıştır. Bölgedeki alt yapı çalışmalarına ve bilgi sistemlerine altlık olmak üzere halihazır harita alımları, sayısal ve ülke jeodezik

ağına bağlı olarak gerçekleştirilmektedir. Halihazır harita alımları ile ilgili bilgiler aşağıdaki tablo'da verilmiştir.

17- ŞANLIURFA İLİ ARAZİ DÜZENLEMESİ PROJESİ

Başkanlığımız koordinatörlüğünde ve Tarım Reformu Genel Müdürlüğü teknik denetiminde yürütülmekte olan 'Şanlıurfa İli Arazi Düzenleme Projesi' 15.8.1989 tarihinde başlamıştır. Başlangıçta, 20.000 hektarı Ceylanpınar İkircirp bölgesinde ve

18- SULAMA KANALLARINDAKİ SUYUN REGÜLASYONU VE SU TASARRUFU SAĞLAYAN SULAMA METOT VE TEKNOJİLERİ

Fransız Hükümetinin mali desteği ile İdareme tarafından DSI ve

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün teknik yardımlarıyla Fransız Gersar B.R.L. Firmasına yaptırılan projenin, Harran Ana kanalına ve Şanlıurfa Ovasında seçilen yaklaşık 3000 hektarlık alana uygulanması amaçlanmıştır. Projenin 1993 yılı içinde bitirilmesi planlanmıştır.

Bu çalışmada Harran ana kanalında kanala ait hidrolik çalışmalar tamamlanmış olup, memba -mansap kontrollü çek kalıp ve betonarme projeleri yapılmıştır. Teknoloji transferi konusunda İdaremiz, DSİ ve KHGM ilgili personeline hazırlanan bilgisayar programı hakkında kurs düzenlenmiştir.

Pilot alanda detay proje çalışmaları devam etmektedir.

19- GAP ALANINDAKİ TARIM İŞLETMELERİNİN EKONOMİK ANALİZİ; KISA, ORTA VE UZUN VADEDEKİ KREDİ İHTİYACININ ARAŞTIRILMASI" PROJESİ

GAP Bölgesindeki tarım işletmelerinin mevcut sosyo-ekonomik yapısı ortaya konarak, üretim deseninde yer alacak ürünlerin farklı büyüklükte işletme gruplarındaki maliyetlerinin, ürün ve işletme bazında kredi ihtiyaçlarının araştırılması ve sulama alanı dışındaki işletmelerin sosyo-ekonomik açıdan geliştirilmesi olanaklarının ortaya konması ile kuru ve sulu tarım işletmelerinin kısa,

orta ve uzun vadedeki kredi ihtiyacı projeksiyonlarının yapılarak alternatif kredi modellerinin araştırılması projenin amacıdır.

20- HASANKEYF YERLEŞMESİNİN YENİDEN İSKANI PROJESİ

Dicle nehri üzerinde inşa edilecek olan İlisu Barajının oluşturacağı baraj gölü, mevcut Hasankeyf yerleşmesinin önemli bir bölümünü sular altında bırakacaktır. Hasankeyf'in yeniden başka bir yerde kurulması için gerekli araştırma ve planlamayı içeren Proje, İdaremiz koordinatörlüğünde 1992 yılında başlatılmıştır.

İdaremiz koordinasyonu ve katılımı ile, Batman Valiliği'nce oluşturulan yer seçimi komisyonunca, Hasankeyf'in yeniden iskani için seçilen iki alternatif alan, MTA Genel Müdürlüğü'nce yapılan jeolojik etüdlere sonucu uygun bulunmamıştır.

İkinci bir etüd sonucu seçilen yeni bir yer ile Belediyece önerilen bir başka alan hakkında MTA Genel Müdürlüğü'nce etüdlere yapılmaktadır.

MTA etüdlere sonuçlandıktan sonra, İdaremizce yaptırılmakta olan "Baraj Gölü Aynası Altında Kalacak Yörelerde İstihdam ve Yeniden Yerleşme Araştırması" ile ilişkilendirilerek, Hasankeyf sosyal ve ekonomik etüdlere yapılacak ve gelecek için yeni bir Hasankeyf kurulmasına yönelik her türlü harita, imar plan,

altyapı tesis projeleri hazırlanacaktır.

21- GAP SULAMA SİSTEMLERİNİN İŞLETME, BAKIM VE YÖNETİMİ PROJESİ

Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamındaki sulama sistemlerinin işletme, bakım ve yönetimi ile ilgili olan Projenin amacı: GAP'ta uygulanacak sulama sistemlerinin işletim, bakım ve yönetimi için uygun modelleri belirlemek ve Bölge'ye en uygununu seçmek, seçilen model uygulamak, gerekli personeli yetiştirmek, model ile ilgili sonuçları izlemek, gerekli düzeltme ve önerilerde bulunmaktır.

GAP kapsamında sulamaya açılacak 1.7 milyon hektar alandaki sulama şebekelerinin işletme-bakım ve yönetim projesi 1992 Ağustos'unda uluslararası ihaleye çıkarılmıştır. 6 firmanın yeterli aldığı nihai değerlendirme sonucunda Proje, Halcrow (İngiliz) Dolsar (Türk) ve Rural Water Corp. (Avustralya) firmalar grubuna 19 Şubat 1993 tarihinde ihale edilmiştir.

Dört yıl sürecek olan proje çalışmalarını Şanlıurfa'da yürütülecektir.

İSMAİL KOÇ

İnşaat Müh. Müt.

Kuruluş Yılı: 1979

Karne Grubu: A

Miktarı: 128.500.000.000. TL.

1979 yılından bu yana inşaat sektörüne hizmette bulunan firma geçen süre içinde çeşitli Kamu İdarelerine ve Özel Kuruluşlara taahhüt ettiği işleri projelerine ve teknik şartnamelerine uygun olarak sürelerinden önce gerçekleştirmiştir.

REFERANSLAR:

(A) Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı

1) İşin Adı: Ceylanpınar Kanalizasyon +
Proje ve Arıtma+ İnşaatı
Keşif Bedeli: 17.000.000.000-
Sözleşme Tarihi: 17.9.1992
Yer Teslim Tarihi: 15.10.1992
Ekim 1992 ayında yer teslimi yapılarak
süratle proje ve Geoteknik çalışmalara
başlanmış olup şu an proje çalışması bi-
tirilmiş ve imalatlara başlanmıştır.
Yüklenici firmanın iş programı parale-
linde devam eden çalışmaları ile bu
projenin Ekim 1994 aya kadar tamam-
lanması hedeflenmiştir.

B- Bayındırlık Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü / ANKARA

1- 1992 Yılı Birim fiyatları ile
31.485.136.941 TL. Keşif bedelli
Erzincan 4. Grup 266 Afet Konutu
inşaatı işi (1992)
(Erzincan Valiliği tarafından Birincilik
ve Altın plakette ödüllendirilmiştir.)
2- 3770.000.000 TL. Keşif Bedeli Davarlı
29 Afet Konutu İnşaatı

işinin henüz yapımı devam ediyor
(Bitirilceği tarih: 17.9.1993)

C- Ulaştırma Bakanlığı DHMİ Genel Müdürlüğü / ANKARA

1) Erzurum Radar Binası Kar Tüneli ve
Altyapı İnşaatı (1991-1993) iş henüz
devam ediyor.
2) Antalya Havalimanı Radar Binası ve
Teknik Blok tadilatı inş. (1991)
3) Malatya VOR Binası İnşaatı (1990)
4) Emenek (KONYA) Radar Binası ve
Altyapı İnşaatı (1990)
5) Adnan Menderes Hava Limanı Radar
Binası ve Altyapısı inş. (1979)
6) Göynük NDB Binası İnşaatı (1988)
7) Bozburun (Armutlu) NDB Binası
İnşaatı (1987)
8) Haymana NDB Binası İnşaatı (1986)
Bunların dışında bazı Hava Meydanla-
rında birçok onarımlar yapmıştır.

D- ZİRAAT BANKASI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ / ANKARA

1- Elbistan Lojmanlı Hizmet Binası
İnşaatı (1991-1992)
Ziraat Bankasının birçok şube binasının
tadilatları.

İsmail KOÇ
İnşaat Mühendisi-Müteahhit

Reşit Galip Caddesi Hafta Sok. 12/3
Gaziosmanpaşa / ANKARA
Tel: 436 17 40 Fax: 446 72 85

GAP'TAN HABERLER

ATATÜRK BARAJI, ELEKTRİK ÜRETMEYE BAŞLADI

A Atatürk Barajı'nın elektrik üreten iki ünitesi, 25 Temmuz 1992 tarihinde yapılan büyük bir törenle hizmete açılmıştır.

Toplam 300'er megavatlık 8 üniteden oluşan Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali'nin devreye giren birinci ve ikinci üniteleri yıllık 2,2 milyar kw/saat enerji üretecektir. 8 ünitenin tamamı devreye girdiğinde ise üretilen enerji miktarı, yıllık 8,9 milyar kw/saate ulaşacaktır.

GAP'in bu önemli ve anlamlı halkasının tamamlanması dolayısıyla yapılan törene Cumhurbaşkanı Turgut Özal, TBMM Başkanı Hüsamettin Cindoruk,

Başbakan Süleyman Demirel, 7 nci Cumhurbaşkanı Kenan Evren, Bakanlar, protokole dahil diğer zevat, milletvekilleri, askeri erkan ve bu dev esere hizmeti geçen eski bürokratların yanısıra yabancı devlet adamları, diplomatik misyon temsilcileri ve çok sayıda yerli-yabancı basın mensubu ile vatandaşlar katılmışlardır. Törende hazır bulunan yabancı konuklar arasında; Kazakistan Cumhurbaşkanı Nur-

sultan Nazarbayev, Makedonya Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov, Azerbaycan Meclis Başkanı İsa Kamberoğlu, Bulgaristan Başbakanı Philippe Dimitrov, Ürdün Başbakanı Şerif Zeid Bin Şakir, Gürcistan Başbakanı Tengiz Çingişev, Özbekistan Başbakanı Abdülhamit MUTALOV, İslam Konferansı Örgütü Genel Sekreter Yardımcısı ve ayrıca Avustralya, Arnavutluk, Suriye, Fransa, Ermenistan, Romanya, Umman, Bahreyn ve Pakistan'ı temsilen Bakanlar yer almışlardır.

Sis bombaları, havai fişekler ve su gösterileri ile başlayan törende önce işçiler adına Burhan DÖNMEZ Baraj'ı anlatan bir şiir okumuş sonra sırasıyla ATA İnşaat

temsilcisi A. Cemal Kura ve ATA konsorsiyumu adına Christian Habbegger konuşmuşlardır. Törende ayrıca Cumhurbaşkanı, Sayın Başbakan, Devlet Bakanı Sayın Ömer Barutçu, Bayındırlık ve İskan Bakanı Sayın Onur Kumbarcıbaşı ve DSİ Genel Müdürü Sayın Raif Özenci de birer konuşma yapmışlardır.

BİRECİK BARAJ VE HES İLE İLGİLİ MUTABAKAT ZAPTI İMZALANDI

Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında yer alan barajlar zincirinin önemli bir halkasını oluşturan Birecik Barajı ve HES'nin mutabakat zaptı 23 Aralık 1992 tarihinde Başbakan Süleyman Demirel'in de hazır bulunduğu bir törenle imzalanmıştır. Birecik Barajı ve HES; liderliğini TGT (TEK, GAMA, TRANSTEKNİK) Elektrik Santralleri Tesis İşletme ve Ticaret A.Ş.'nin yaptığı GAMA A.Ş., PHILIPP HOLZMAN (Alm.), ACEC ENERGY 5.A (Bel.), STRABAG (Avust.), VERBUND PLAN (Avust.), SULZER ESHER WYSS Gmb H (Alm.) NEYRPIC (Fr.) Firmalarından oluşan Konsorsiyum ve TEK'in de %30 oranında iştirakiyle kurulan, Birecik Baraj ve HES Grubu tarafından gerçekleştirilecektir. Barajın inşaatına filen 1993 ilkbaharında başlanacaktır. Birecik Baraj ve HES, Atatürk Barajından sonra regüle edilmiş sudan ve mevcut düşüden faydalanmak amacıyla

programlanmıştır. Baraj ve HES, herbiri 112 MW güce sahip 6 üniteden oluşmaktadır. Enerji üretimi yılda yaklaşık 2 milyar kilovat-saat olacak barajın inşaat süresi 5.5 yıl olarak programlanmıştır.

DİYARBAKIR'DA "BELEDİYELERİN YAPISAL SORUNLARI" SEMPOZYUMU YAPILDI

GAP Belediyeler Birliği'nce, 10-12 Aralık 1992 tarihleri arasında Diyarbakır'da düzenlenen "Belediyelerin Yapısal Sorunları" Sempozyumunda, GAP Belediyelerinin sorunları tartışılmıştır. Sempozyum'da, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ruşen Keleş, Siyaset Bilimcisi Dr. Hikmet Özdemir, Anadolu Üniversitesi Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Zafet Üskül, İçişleri Bakanlığı Daire Başkanı Enis Yeter, İller Bankası Genel Müdür Yardımcısı Emre Tekintaş, TODAİ Enstitüsü Genel Müdür Yardımcısı Dr. Selçuk Yalçındağ ve GAP Belediyeler Birliği ve Diyarbakır Belediye Başkanı Turgut Atalay da birer konuşma yapmışlardır. Sempozyuma GAP Bölgesi Belediye Başkanları ile diğer yerel yöneticiler katılmışlardır.

"GAP VE TURİZM" SEMPOZYUMU YAPILDI

Gaziantep Valiliği ve Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın katkıları ile Turizm Bakanlığınca, 25 - 26 Aralık 1992 tarihlerinde Gaziantep'te düzenlenen "GAP ve Turizm Sempozyumu"nda, GAP Bölgesinin turizm potansiyeli ve bölge turiz-

minin sorunları tartışılmıştır. Sempozyuma Turizm Bakanlığı, Gaziantep Valiliği, Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanlığı ve GAP İdaresi yetkilileri ile bölge illerinden gelen temsilciler katılmıştır. Sempozyum'da bölge turizminin çeşitli boyutları ile ilgili bildiriler sunulmuştur. İdaremiz adına Dr. Metin Katı "GAP Bölgesinde Turizm Sektörünün Gelişmesini Engellenen Ana Sorunlar, Darboğazlar ve Çözüm Önerileri" konulu panele, İdaremizi temsil eden Basri Beyaz katılmıştır. Turizm Sektörünün Yaratacağı Ekonomik ve Sosyal Değerler" konulu bildiriye sunmuştur. Sempozyum sonunda düzenlenen ve Turizm Bakanlığı Müsteşarı Dr. Korel Göymen'in yönettiği "GAP Bölgesinde Turizm sektörünün gelişmesini engelleyen Ana Sorunlar, Darboğazlar ve Çözüm Önerileri" konulu panele, İdaremizi temsil eden şehir plancısı Basri Beyaz katılmıştır.

GAP BÖLGESİ HAREKET PLANI (1993-1997)

Başbakanlık ve Bakanlıklarası Uygulama ve Koordinasyon Kurulu (BUKK) Başkanının direktifleri ile, GAP kapsamındaki illeri, ekonomik ve sosyal göstergeleri itibariyle beş yılda Türkiye ortalaması düzeyine getirmeyi amaçlayan Hareket Planı (1993-1997) hazırlık çalışmaları Ekim 1992'de tamamlanmıştır. GAP Master Planı, eğitim, sağlık, turizm gibi sektör çalışmaları ve

yatırımcı Kamu Kuruluşlarının Bölge'ye ilişkin plan, program ve proje uygulamaları ile mahalli idarelerin görüş ve önerileri de dikkate alınarak hazırlanmış olan Hareket Planı MGK'ya su-

nulmuş, uygun görülmüş 5 Şubat 1992 tarihli "Büyük Yatırımlarla İlgili Hükümet Genelgesi" ile de yürürlüğe girmiştir.

ŞANLIURFA ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİNİN YAPIMINA BAŞLANDI

Şanlıurfa Organize Sanayi Bölgesi'nin temeli 25 Mayıs 1992 tarihinde Başbakan Şayın Süleyman Demirel tarafından atılmıştır. 240 hektarlık bir alan üzerinde kurulacak olan organize sanayi bölgesi'nde kurulacak 26 fabrikanın temelde 25 Temmuz 1992 günü yine Şayın Başbakan tarafından atılmıştır. Altyapı ihalesi tamamlanan Şanlıurfa Organize Sanayi Bölgesi Şubat 1993 günü inşaat alanında yapılan toplantıyla basına ve halka tanıtılmıştır.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜK BİNASI İNŞAATINA BAŞLANDI

Şanlıurfa'da kurulmakta olan Harran Üniversitesi kampüsü çalışmalarını İdaremizce başlatılmış

olup 27 Mayıs 1992 tarihinde Başbakan Şayın Süleyman Demirel tarafından Rektörlük Binası'nın temeli atılmıştır.

Şanlıurfa Merkez ilçeye bağlı Şanlıurfa - Mardin karayolunun 19. km'sinde 30.080 dekarlık alan üzerinde kurulacak olan Harran Üniversitesi kampüsü kapsamında aşağıdaki Fakülte ve Bölüm inşaatları yer almaktadır.

1. Tıp Fakültesi
- a- Temel Tıp Bilimleri Bölümü
- b- Dahili Tıp Bilimleri Bölümü

- c- Cerrahi Tıp Bilimleri Bölümü
d- 600 Yataklı Uygulama Hastahesi
2- Ziraat Fakültesi (7 Bölüm Başkanlığı)
3- İlahiyat Fakültesi
4- Mühendislik Fakültesi (7 Bölüm Başkanlığı)
5- Fen-Edebiyat Fakültesi (7 Bölüm Başkanlığı)
6- Meslek Yüksek Okulu (3 Bölüm Başkanlığı)
7- Ortak Mekanlar ve Lojmanlar

Ağı Yapısı tamamlanmıştır. Maksimum su seviyesi 542 koda olan giriş ağızı, betonarme yapıda olup 90.000 m³ demirli beton ve 8.000 m³ kaya dolgu ihtiva etmektedir. 35 m yüksekliğinde olan giriş ağızı beton duvarları kret uzunluğu 366 m'dir. Tünelin kare şeklindeki giriş ağızından daha sonra tünelin genel biçimi olan daire şekline 4 hidrolik kayıp ve zarar meydana getirmeden geçişleri sağlayan tran-

ton, servis kapağı ve kaldırma mekanizması yaklaşık 130 ton ağırlığındadır.

ŞANLIURFA SULAMA TÜNELİ GİRİŞ AĞZI TAMAMLANDI

DSİ Genel Müdürlüğü'nce yürütülen inşaat çalışmaları çerçevesinde, yaklaşık 3620 m. uzunluğunda yaklaşık kanalı ile Atatürk Baraj Gölünden su alacak olan Şanlıurfa Tüneli Giriş

sizyon bölgesi için 500 m³ beton ve çok özel ahşap kalıp kullanılmıştır. Her iki tünelde de girişin 40 m. ilerisinde bulunan giyotin kapakları tünellerin suyu kesilmek istendiğinde kapatılabilecektir. Giriş ağız ızgaraları yaklaşık 12 ton, batardo kapağı yaklaşık 40

AGRO- GAP '93 GAZİANTEPTE DÜZENLENİYOR

Türkiye'nin Ortadoğu ve Balkanlar'ın en büyük tarım fuarı olan AGRO - GAP '93 7. Uluslararası Tarım Fuarı 11-16 Mayıs 1993 tarihinde Gaziantep'te 5000 m²

kapalı ve 25.000 m2 açık alan üzerinde düzenlenecektir.

Daha önce Şanlıurfa'da gerçekleştirilen AGRO-GAP düzenleme yeri olarak, yine bir GAP şehri, Gaziantep seçilmiştir.

AGRO - GAP '93 Fuarı Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Tarım ve Köşişleri Bakanlığı, Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Gaziantep Valiliği ve Gaziantep Belediyesi tarafından desteklenmektedir.

AGRO-GAP '93 İtalya, Fransa, İngiltere, Almanya, Danimarka, Avustralya, Yeni Zelanda, Macaristan, Yunanistan ve İsrail'den pek çok firmanın katılımlarıyla tarım dünyasının bir buluşma yeri olacaktır.

Sergilenecek sektörler ise traktör, tarım makineleri ve sistemleri, yedek parçaları, tohum üreticileri, tarım ilaçları, gübreler, hayvan yetiştirme ve veteriner cihazları, tarım birlikleri olarak tesbit edilmiştir.

AGRO - GAP '93 haftası içinde destek veren kuruluşların da katkılarıyla gerçekleşecek etkinliklerden bazıları aşağıdadır.

- Komşu Tarım Bakanlarının davet edilmesi,
- Çiftçilere yönelik Türkiye ve GAP'ta tarımı anlatan panel ve seminerler düzenlenmesi,
- GAP'ın tanıtılmasına yardımcı olmak amacıyla GAP'a gezi düzenlenmesi,

Nitelik ve Güvence

Nitelikli ama pahalı ya da ucuz ama niteliksiz olmak kişisel bilgisayarların yazgısı sayılırdı. Bu ikilemi ortadan kaldıran seçenekler sunmayı, Koç-Unisys başardı. Koç-Unisys adı, Tatung'ların güvencesidir.

TATUNG

KOÇUNISYS

S İ S T E M L E R Y E T K İ L İ A N A B A Y İ L E R

MODEL	İŞLEMCI HIZ	CACHE STD/MAX	BELLEK STD/MAX	İÇ DİSK KAPASİTESİ
TCS-860S	80386SX, 25MHz	—	2MB/8MB	Min 40MB - Max 2GB
TCS-9912S	486 SLC, 33MHz	1KB	4MB/16MB	Min 40MB - Max 4GB
TCS-890T	80386DX, 33MHz	64K/256K	4MB/64MB	Min 40MB - Max 3GB
TCS-930T33	80486DX, 33MHz	64K/256K	4MB/52MB	Min 40MB - Max 4GB
TCS-930T66	860X2, 66MHz	256KB	4MB/64MB	Min 40MB - Max 4GB
TCS-960E EISA	80486DX, 33MHz	128K	4MB/64MB	Min 40MB - Max 6GB

EML	: (4) 467 07 78,	Faks: (4) 467 22 41	Ankara
PROMİN	: (4) 446 45 12,	Faks: (4) 446 45 14	Ankara
BİLİŞİM	: (31) 47 14 21,	Faks: (31) 47 14 22	Antalya
İLETİŞİM	: (24) 24 14 90,	Faks: (24) 24 14 92	Bursa
HASEL	: (83) 24 25 84,	Faks: (83) 24 25 84	Diyarbakır
EMİ	: (023) 331 95,	Faks: (023) 234 06	Erzurum
AGENA	: (1) 258 12 47,	Faks: (1) 260 17 72	İstanbul
YÖNELİM	: (1) 230 02 78,	Faks: (1) 230 29 75	İstanbul
SİSTEM	: (51) 84 00 30,	Faks: (51) 25 89 43	İzmir
A&E	: (36) 313 909,	Faks: (36) 313 037	Samsun

Kişisel bilgisayar almadan önce KOÇ-UNİSYS Yetkili Ana Bayilerinden birini arayınız.

YIL. 1 SAYI. 2 YAZ 1993

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

GAP

D E R G İ S İ

DOĞU VE GÜNEYDOĞU
ANADOLU BÖLGELERİ AKSİYON
PLANI UYGULAMAYA KONDU

İÇİNDEKİLER

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

Yıl: 1 Sayı: 2 Yaz 1993

GAP Bölge Kalkınma İdaresi
Başkanlığı Adına Sahibi
Dr. İ.H. Olcay ÜNVER, Başkan

Genel Yayın Yönetmeni
M. Kaya YAŞINOK

Yazı İşleri Müdürü
L. Zeynep AKINCI

Yayın Koordinatörü
Gül TURANLI

Yayın Kurulu
Lüffi SOLAKOĞLU
Basri BEYAZ
Necati ÖZKAN
Halil AGAH

Bölge Temsilcisi
Özgül ŞANTAY

Adres

Uğur Mumcu'nun Sok. No: 59
G.O.P. 06700 ANKARA

Baskı & Grafik

Desen Ofset A.Ş.
Tel: 446 96 96 pbx
Fax: 446 97 05

Kapak fotoğrafı:
Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri
Aksiyon Planı Uygulamaya kondu.

3 GAP İçin Kararlıyız Prof. Dr. Tansu ÇİLLER/Başbakan

5 Modern Dünya'nın Yedi Harikasından Biri GAP Mehmet GÖLHAN/Devlet Bakanı

7 GAP Su Kaynakları Projeleri Raif ÖZENCİ/DSİ Genel Müdürü

GAP Dergisinde yer alan yazılardaki fikirler yazarlarına aittir. Bu yazılar GAP Dergisi kaynak gösterilmek suretiyle kullanılabilir. Gönderilen yazılar yayınlanmasın veya yayınlanmasın lade edilmez. Yayın Kurulu gönderilen yazıları yayınlayıp yayınlamamaya ve üzerinde gerekli düzeltmeyi yapmaya yetkilidir. GAP Dergisi aboneliği ücretsizdir.

19 GAP'ta Gaziantep Celal DOĞAN/Gaziantep B.Bel. Bşk.

22 Hasankeyf Prof. Dr. Oluş ARIK

25 GAP Bölge Kalkınma İdaresinin Faaliyetleri

32 GAP'tan Haberler

Sayın Okurlarımız,

"GAP Dergisi"nin yaz sayısını da yayınlamış bulunuyoruz. İlk sayımızda sizlere Güneydoğu Anadolu Projesini, tarihçesi, kapsamı, entegre proje yaklaşımı ve örgütlenmesi ile tanılmayı amaçlamıştık. Bu sayıdan itibaren uygulamayı düşündüğümüz yazı yapımızla karşınızdayız.

Dergimizin Proje çerçevesinde gerekli koordinasyonu sağlayan ve GAP ile ilgili tüm kuruluş ve kişiler arasındaki iletişimi mümkün kılan, ayrıca Proje'ye ilişkin görüşleri aksettiren bir platform oluşturmasını umuyoruz. Bu açıdan ilk sayımıza, çeşitli kişi ve kuruluşların gösterdiği ilgi, iletilen övgü ve eleştiriler umudumuzun artmasına neden oldu. Bu ilginin, "GAP Dergisi"ni giderek yukarıda sözü edilen fonksiyonu yerine getirmede yardımcı olacağını düşünüyor ve hepsine teşekkür ediyoruz.

Bu arada çeşitli kişi ve kuruluşlar tarafından Dergi'de yayınlanmak üzere, gönderilen gerek Proje'nin bütünü, gerekse münferit konularla ilgili yazılar bize ulaşmaktadır. Bu yazıları Yayın Kurulu'nun onayı ile, geliş sırası ve konusunu dikkate alarak yayınlayacağız. Dergimizde; kamu kuruluşları, mahalli idareler, üniversiteler, meslek örgütleri, bireyler gibi değişik kesimlerin sesini duyurmaya dikkat ettiğimizi de bilmenizi istiyoruz. Burada okuyucularımıza, gönderecekleri teknik içerikli yazıların dört daktilo sayfasını geçmemesini ve resim, harita, grafik gibi görsel malzeme ile bütünleştirilmiş olmasını hatırlatırız.

Ayrıca özel ve tüzel her türlü kuruluşun gerek merkez, gerekse mahalli teşkilatlarının bölgede gerçekleştirdiği faaliyetlere veya hizmetlere ilişkin haber ve fotoğrafların bize ulaştırılması hususuna öncelikle önem verdiğimizden yeniden ifade etmek istiyoruz.

Katkılarınızı bekliyor, ilginize tekrar teşekkür ediyoruz.

Saygılarımızla,
"GAP Dergisi"

GAP İÇİN KARARLIYIZ

Güneydoğu Anadolu Bölgesi bir taraftan, yöre halkının yaşam standardını hızla ülke seviyesine yükseltmeyi amaçlayan ve bu yolda ulusça büyük fedakarlıklarla gerçekleştirmekte olduğumuz görkemli yatırımlara sahne olan, diğer taraftan da sosyo-ekonomik sorunlar ve yaygın işsizliğin terör olayları ile üstüste gelerek toplumsal hayalî çok olumsuz bir şekilde etkilediği bir yurt parçası olarak öncelikli icraatımızı yönelttiğimiz bir bölgedir.

GAP, Dünya'nın bu en iddialı bölgesel kalkınma projesi, Türkiye'de bölgelerarası gelişmişlik farkının ortadan kaldırılması için ve sadece daha adil bir bölgesel gelişme özleminin gerçekleştirilmesi amacıyla ele alınmış değildir. Proje aynı zamanda, bilinen ekonomik kalkınma potansiyelinin harekete geçirilmesi suretiyle Bölge'nin, hem kendi başına büyüme sürecine sokulması hem de ulusal çapta toplumsal huzur ve istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmak gibi isabetli bir teşhisle başlatılmış bulunmaktadır.

Bundan önceki hükümetler tarafından yapıldığı gibi bizim hükümetimiz zamanında da Güneydoğu Anadolu Projesi ekonomik, toplumsal ve kültürel yönleriyle bir bölgesel "Entegre Kalkınma Projesi" olarak gerçekleştirilecek, yörede yaşayan yurttaşlarımız başta olmak üzere, ülkemizin kalkınmasına ve halkımızın mutluluğuna hizmet eden bir proje olarak önemle yürütülecektir.

GAP kapsamındaki yatırımlar hızlandırılacak, projenin bütün üniteleriyle bir an önce gerçekleşip yörenin kalkınmasına hızla hizmet etmesi sağlanacaktır.

"Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri Aksiyon Planı" kapsamında GAP için öngörülmüş olan gelişme hedeflerine mahalli koşulların dikkatle ele alındığı yeni teşvik araçlarıyla, özel planlar ve istihdama yönelik proje uygulamalarıyla yöre halkının kalkınma sürecine katılımı da sağlanmak suretiyle mullaka ulaşılabilecektir.

Tarımsal sanayi, besicilik ve hayvancılığı geliştirme tedbirleri çerçevesinde yöre halkının işsizlik sorununun çözümü ve ek gelir sağlanması gibi kısa vadeli ve acil tedbirler, enerji, ulaşım, haberleşme ve kentsel hizmet standartlarının kısa sürede yükseltilmesi suretiyle tamamlanacaktır.

Bunun GAP kapsamındaki ilk uygulamasını, yaygın işsizlik ve terörist faaliyetlerin çok sık görüldüğü sınır boyu kritik konumu nedeniyle pilot il olarak seçtiğimiz Şırnak'ta başlatmış bulunuyoruz. Bu çerçevede Şırnak merkez ilçe ve çevresindeki ekonomik koşulların kısıtlılığından kaynaklanan yaygın işsizlik sorununa acil önlemlerle çözüm getirilirken ilin Cizre-İdil-Silopi gibi yakın gelecekte yörenin tarım ve hayvancılık sektörü ürünleri için "İhracat Merkezi" olarak geliştirilecek olan bu kentsel aks boyunca, ticaret ve ulaşım altyapı olanakları hızla tamamlanarak yeni iş ve geçim kaynakları yaratılmış olacaktır.

Ulusal bütünlük içinde, Bölge'nin ve yöre halkının kısa ve orta vadeli gerçek ihtiyaçlarının teşhisine dayalı bir anlayışla ve sağlam finansman kaynakları kullanılmak suretiyle alınmakta olan ilk ekonomik tedbir ve yatırım uygulamalarıyla mevcut olumsuz ortam kısa sürede aşılabacak ve GAP, Devletin bütün imkanları kullanılarak büyük bir azim ve kararlılıkla, ısrar ve inatla yürütülecektir.

Bundan hiç kimsenin şüphesi olmamalıdır.

Prof. Dr. Tansu ÇİLLER
Başbakan

MODERN DÜNYANIN YEDİ HARİKASINDAN BİRİ...GAP

Cumhuriyet tarihimizin en büyük projesi olan ve milletçe gurur duyduğumuz GAP, Güneydoğu'muzun ve tüm ülkemizin refahı yönünde hızla ilerlemektedir. GAP sadece enerji ve sulama yatırımlarından ibaret değildir. Sosyal ve ekonomik, bütün sektörleriyle entegre bir topyekün kalkınma projesidir.

GAP modern dünyanın harikalarından biridir. Tüm dünyanın ilgi ve merak odağıdır. Son olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde yayınlanan ve tüm dünyada dağıtımı yapılan "Altyapı Finansman" Dergisi, 1993 yaz sayısında dünyada halen yürütülmekte olan yedi süper projeyi incelemiştir. GAP bu yedi süper projeden, "Modern Dünyanın Yedi Harikası"ndan biridir. Dergi dünya harikalarının artık eski çağlarda olduğu gibi tanrılar için inşa edilmediğini; insan hayatını desteklemek, artan nüfusun enerji, su, gıda ve ulaşım gibi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla güttüklerini belirtmektedir. Yenilikçilik, büyüklük ve finans açılarından değerlendirme yapılarak sıralanan dünyanın yedi süper projesi arasında A.B.D'deki Los Angeles Metro Projesi'nin arkasından ikinci sırada yer alan GAP, enerji ve sulama boyutu yanında ulaşım, sosyal sektörler, tarım gibi alanları kapsayan entegre yapısı ve yenilikçiliği ile önemli bir proje olarak tanıtılmaktadır. İncelemede, GAP'ta inşa halindeki projeler fiziki özellikleri, finansman yöntemleri ile örnek olarak verilmekte, GAP'ın Türk mühendislik ve inşaat sektörlerinin ilerlemesine büyük katkılarda bulunduğu, ülkemizin en iyi bilim adamları, mühendisleri ve plançılarının bu projede görev aldığı vurgulanmaktadır.

Bu makale ulusca gurur duyarak gerçekleştirmeye çalıştığımız Güneydoğu Anadolu Projesi'nin bütün dünyada yankı uyandıran ve yakından izlenen bir proje olduğunun en somut ifadesidir. Bu projenin gerçekleşmesi için devletimizin bütün imkanları kullanılmaktadır ve kullanılacaktır. Hükümetimiz Bölge'nin kalkınması ve geleceğin müferreh Türkiye'si için bu projenin başlarıyla uygulanmasına bütünüyle angaje olmuştur. Proje bölge halkının yaşam standardını yükseltecek, ulusal kalkınma hedeflerine büyük katkıda bulunacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 50 nci Hükümetinde GAP'dan Sorumlu Devlet Bakanı olmak bana büyük bir onur ve sorumluluktur.

Ülkemizin ekonomik ve sosyal kaderini etkileyecek bu entegre proje hakkında derginin ilk sayısında geniş bilgi verildiğinden tekrar aynı hususlara değinmek istemiyorum.

GAP, senelerdir kurmaya çalıştığımız Büyük Türkiye idealinin çok önemli bir halkasını teşkil etmektedir.

Bu proje sadece bu yöreye hizmet etmekle kalmayacak tüm ülkemizin kalkınmasına ve milletimizin refahına büyük katkılarda bulunacaktır.

Dünya süratle değişiyor ve gelişiyor, ülkemiz bu gelişmelerin dışında kalmaz... Türkiye çağı yakalamak mecburiyetindedir. Ülkemizde bütün üretimler katlanacak, milli gelirimiz artacak ve Türkiye bir refah toplumu haline gelecektir.

Türkiye, 2000'li yılların başında Ortadoğunun en güvenilir, kalkınmış, huzur ve istikrarlı bir refah toplumu olacaktır.

Türkiye'nin daha fazla beklemeye tahammülü yoktur.

Millet olarak her zaman onur duyacağımız bu büyük eserin, programlanan süre içinde tamamlanması için bu projeye ilgili her kurum ve kuruluşun ve herkesin azami özeni göstermesi lazımdır.

GAP'ın "entegre" özelliği, değişik kamu kurum ve kuruluşları ile mahalli idarelerin Proje'yi "aynı doğrultuda ve aynı anlayışla" algılamalarını zorunlu kılmakta, Proje'nin başarısını etkileyen en önemli unsur olarak mütalaa edilmektedir. Bu açıdan kuruluşlar arasında GAP'la ilgili iletişimi sağlayacak kurumların, bu meyanda GAP Koordinasyon Kurulu'nun önemini bir kere daha vurgulamayı yararlı görüyorum. "GAP Dergisi"nin de bu eksikliği gidermede önemli bir fonksiyonu ifa edeceğine inanıyorum. Bu inançla her okuyucunun GAP'ın yakından takipçisi olmasını, öneri ve uyarıları ile GAP'ın yürütülmesine katkıda bulunmasını diliyor, saygı ve sevgiler sunuyorum.

Mehmet Gölhan
Devlet Bakanı

GAP SU KAYNAKLARI PROJELERİ

Raif ÖZENCI

Devlet Su İşleri Genel Müdürü

Güneydoğu Anadolu Bölge-
mizde yer alan Fırat ve Dicle ne-
hirleri ile yan kollarının su potansi-
yellerinden yararlanarak enerji
üretmek ve sulama yapmak
amacıyla ilk çalışmalar, 1936 yı-
lında söz konusu akarsuların
akım değerlerini tespit etmek
amacıyla akım gözlem istasyon-
larının açılmasıyla başlar.

1954 yılında Devlet Su İşleri
Genel Müdürlüğü'nün kurulması-
nı müteakip 1960 yılından sonra
Fırat ve Dicle havzalarındaki etüt
faaliyetleri hızlandırılmıştır. Nite-
kim Fırat Planlama Amirliği tara-
fından 1964 yılında Fırat havzası-
nın sulama ve enerji potansiyelini
belirleyen "Fırat Havzası İstikşaf
Raporu" 1966 yılında "Aşağı Fırat
Projesi İstikşaf Raporu" ve 1971 yı-
lında da "Dicle Havzası İstikşaf
Raporu" ayrı ayrı hazırlanmıştır.

1966 yılında hazırlanan "Aşağı
Fırat Projesi İstikşaf Raporu"nda
Keban Barajı hariç 13 baraj ve 6
HES düşünülmüş, 3182 MW kurulu
güç ile 13726 GWh yıllık enerji
üretimi ve 906500 hektarlık alan-
da sulama şebekesi önerilmiştir.

1945 Maden (Elazığ) doğumludur. Orta tahsilini Elazığ'da tamamla-
yıp 1968 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'nden mezun olmuştur. Sıra-
sıyla DSI Elazığ IX. Bölge Müdürlüğü'nde, Etibank Ergani Bakır İşletmele-
rinde, DSI Adana VI. Bölge Müdürlüğü'nde çalışmış, 1970'de Antakya
ö.Ş. Şube Başmühendisi'liğinde bulunmuş, 1979 yılında DSI Adana VI. Böl-
ge Müdürlüğü'nde çalışmıştır. 1980-1982 yılları arasında özel sektöre ge-
çen Özenci, 1982'de DSI Atatürk Barajı XVI. Bölge Müdür Yardımcılı-
ğı'na getirilmiştir.

Raif Özenci Mayıs 1992'de Devlet Su İşleri Genel Müdürü olmuştur.

Aynı şekilde 1971 yılında ha-
zırlanan "Dicle Havzası İstikşaf
Raporu"nda da 37 baraj ve 38
HES düşünülmüş, 1520 MW kuru-
lu güç ile 6726 GWh yıllık enerji
üretimi ve 210329 hektarlık alan-
da sulama şebekesi önerilmiştir.

"Aşağı Fırat Projesi İstikşaf Ra-
poru"nda yapılmı önerilen baraj
ve HES'lerin done durumları da
gözönünde bulundurularak de-
polama tesisleri planlama, sula-
ma tesisleri de master plan ka-
demesinde etüt edilerek 1970
yılında "Aşağı Fırat Projesi Fizibilite
Raporu" hazırlanmıştır.

Bundan sonra Aşağı Fırat pro-
jesi yapılrılık düzeyindeki veri ek-
sikliklerinin tamamlanmasına ve
kesin proje çalışmaları baş-
lanmıştır. Bu çalışmalar süresince

projenin üniteleri de elde edi-
len yeni veriler ve değişen eko-
nomik koşulların da etkisiyle sü-
rekli olarak, tip, boyut ve hatta
çözüm değişikliklerine uğramış-
tır. Diğer taraftan Karakaya,
Gölköy ve Karababa Barajları-
nın kesin proje çalışmalarına
hemen başlanmış ve öncelikle
done durumu en iyi durumda
olan Karakaya Barajının kesin
projeleri hazırlanarak 1976 yılı-
nda ihale edilmiştir.

1977 yılında Karababa Barajı,
Gölköy ve Bedir barajlarını
kapsayacak şekilde 60 m daha
yüksektirerek "Yüksek Karababa
Barajı ve HES Planlama Özet
Raporu" hazırlanmıştır. Söz ko-
nusu rapora göre baraj eteğİN-
de tesis edilecek HES'in kurulu
gücü ve ünite büyüklüğünün
seçimi amacıyla daha önce
yapılan çalışmalar sonucunda,
santralin kurulu gücü 2400 MW,
ünite büyüklüğü de 300 MW
(300x8= 2400 MW) olarak kesin
şeklini almıştır. Daha sonra Yük-
sek Karababa Barajına, Ulu Önd-
er Atatürk'ün 1981 yılında kut-
lanacak 100. Doğum
yıldönümünü anısına, DSI Genel
Müdürlüğü tarafından 1978 yı-
lında Atatürk Barajı adı verilme-
si kararlaştırılmıştır.

Karababa Barajının yükseltilmesi ile daha önce yapımı önerilen Bedir pompajı tamamen ortadan kalkmış; Hilvan pompaj sisteminde sulanacak ovaların da pompaj enerjisi tüketimi büyük ölçüde azalmış Urfa Harran ve Aşağı Mardin-Ceylanpınar ovalarında 300000 ha alanının Atatürk Baraj gölünden Urfa Tüneli ile cazibeli olarak sulanmasına olanak sağlanmıştır.

Urfa Tüneli ise başlangıçta 9.25 m iç çapında tek tünel olarak düşünülmüş; ancak kesin proje aşamasında yapım kolaylığı açısından çift tünel olarak açılması uygun görülmüştür. Bu durumda iç çapları 7.26 m olan 2 adet tünelden oluşan Urfa Tüneli toplam uzunluğu 52.8 km ve toplam kapasitesi 328 m³/s olarak kesin şeklini almıştır.

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) önceleri Devlet Su İşleri (DSİ) Genel Müdürlüğü'nce ele alınan "aşağı Fırat Projesi" ile ortaya çıkmış ve uzun süre bu isimle anılmıştır. Daha sonra Keban Barajının mansabında kalan Fırat Havzasının diğer projeleri ile Dicle havzasında yapımı önerilen projeler anılan projeye eklenmiştir. Su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesi amacıyla bu projeler, bölgenin ekonomik ve sosyal hayatını büyük ölçüde etkileyici nitelikte olmaları ve arkalarından bir çok sektörü de geliştirmeye zorlayıcı karakterde bulunmaları nedeniyle bölgesel niteliğe kavuşmuş ve 1980 yılından itibaren bu projeler demeti "Güneydoğu An-

adolü Projesi" veya kısaca (GAP) olarak adlandırılmaya başlanmıştır.

GAP sahasında bugüne kadar havzaların su potansiyelini belirlemek için 157 adet (DSİ 105, ELE 52) akım gözlem istasyonunu (AGI) açılmış, 2510400 hektarlık alanda fotogrametrik harita alımı Harita Genel Komutanlığı'nca gerçekleştirilmiş ve bunun 1200000 hektarlık bölümünde de DSİ'nin çalışmalarına esas olan fotogrametrik harita bütünlemesi DSİ'ce tamamlanmış; 2000000 ha alanda planlama arazi sınıflandırma, 856,000 ha alanda planlama drenaj etüdü tamamlanmıştır.

Aşağı Fırat ve Dicle havzalarında ELE'nin ilk çalışmaları 1936 yılında Fırat ve 1945 yılında da Dicle Nehirleri üzerinde akım gözlem istasyonlarının kurulmasıyla başlar. Bu çalışmalar daha sonra jeolojik ve hidrolojik etütlerle de devam etmiş ve 1958 yılında her iki havzanın ilk istikşaf raporu niteliğindeki çalışmada Fırat üzerinde Keban barajının mansabında üç baraj (Bilaluşağı- Sarsap - Halfeti), Dicle havzasında ana kol üzerinde üç baraj (Selman - Diyarbakır - Dermah), biri Batman kolu üzerinde (Hüseyinkan), ve biri Garzan kolu üzerinde (Beşiri) olmak üzere toplam beş baraj ile 20000 hektar arazinin sulanması öngörülmüştür.

GAP Projesi ile Fırat Havzasında yapımı öngörülen Sınır-Fırat Projesi (Birecik Barajı ve HES, Karakaya Barajı ve HES) fizibilite ve

kesin projeleri ile Dicle havzasında Dicle-Karakaya Projesi (Karakaya Barajı ve HES, Dicle Barajı ve HES), İlisu Barajı ve HES, Cizre Barajı ve HES Projelerinin fizibilite ve kesin projeleri ELE Genel Müdürlüğü tarafından yaptırılmıştır.

Öte yandan GAP kapsamı dışında kalan fakat Dicle havzasında Dicle nehrinin iki önemli kolunu teşkil eden ZAP suyu ve Botan çayının enerji imkanları, sırasıyla Master Plan ve İstikşaf kademelerinde anılan kuruluş tarafından hazırlanmıştır. Gerek ZAP suyu, gerekse Botan çayı projeleri ileri safha mühendislik çalışmalarına ELE Genel Müdürlüğü tarafından devam edilmektedir.

GAP PROJELERİ

1. FIRAT HAVZASI PROJELERİ

a. KARAKAYA PROJESİ

Bu proje "Karakaya Barajı ve Hidroelektrik Santrali"ni kapsamaktadır. Fırat nehri üzerinde beton kemer tipinde inşa edilmiş olan Karakaya Barajı'nın beton hacmi batardolarla birlikte 2.55 milyon metreküptür. Barajın maksimum depolama hacmi 9.7 km³'tür. Her biri 300 MW olan 6 üniteden meydana gelen hidroelektrik santralin toplam kurulu gücü 1800 MW, yıllık ortalama elektrik enerjisi üretimi 7345 GWh'tir.

Barajda Haziran 1986'da su tutulmaya başlanılmıştır. Santralin ilk üç ünitesi 1987, son üç ünitesi de 1988'de işletmeye alınmıştır.

DOLSAR

SU KAYNAKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ, ENERJİ ÜRETİMİ,
ÇEVRE MÜHENDİSLİĞİ ve ALT YAPI, TOPLU TAŞIMA ve ULAŞTIRMA ,
KONUTLAR VE YERLEŞİM SİTELERİ
KONULARINDA
MÜHENDİSLİK, MİMARLIK, MÜŞAVİRLİK
ve İNŞAAT KONTROLU HİZMETLERİ

GAP KAPSAMINDA BİTİRİLMİŞ veya HALEN DEVAM EDEN İŞLER

- . GAP SULAMA SİSTEMLERİNİN İŞLETME, BAKIM ve YÖNETİMİ
  - .ATATÜRK BARAJI ve HİDROELEKTRİK SANTRALI
(Kesin Proje, İnşaat Kontrolü Mühendislik ve Müşavirlik Hizmetleri)
  - .KARAKAYA BARAJI ve HİDROELEKTRİK SANTRALI
(Kesin Proje, İnşaat Kontrolü Mühendislik ve Müşavirlik Hizmetleri)
  - .ŞANLIURFA TÜNELLERİ
(Kesin Proje, İnşaat Kontrolü Mühendislik ve Müşavirlik Hizmetleri)
  - .ŞANLIURFA SANTRALI
(Kesin Proje, İnşaat Kontrolü Mühendislik ve Müşavirlik Hizmetleri)
  - .YASLICA TUNELİ ve POMPA İSTASYONU
(Kesin Proje, İnşaat Kontrolü Mühendislik ve Müşavirlik Hizmetleri)
- .ALKUMRU BARAJI ve HİDROELEKTRİK SANTRALI FİZİBİLİTE ÇALIŞMASI
- .FIRAT-KARASU HAVZASI MASTER PLAN ÇALIŞMASI

DOLSAR MÜHENDİSLİK LİMİTED ŞİRKETİ
DOLSAR BİNASI, KENNEDY CADDESİ 43, 06660 ANKARA

b. AŞAĞI FIRAT PROJESİ

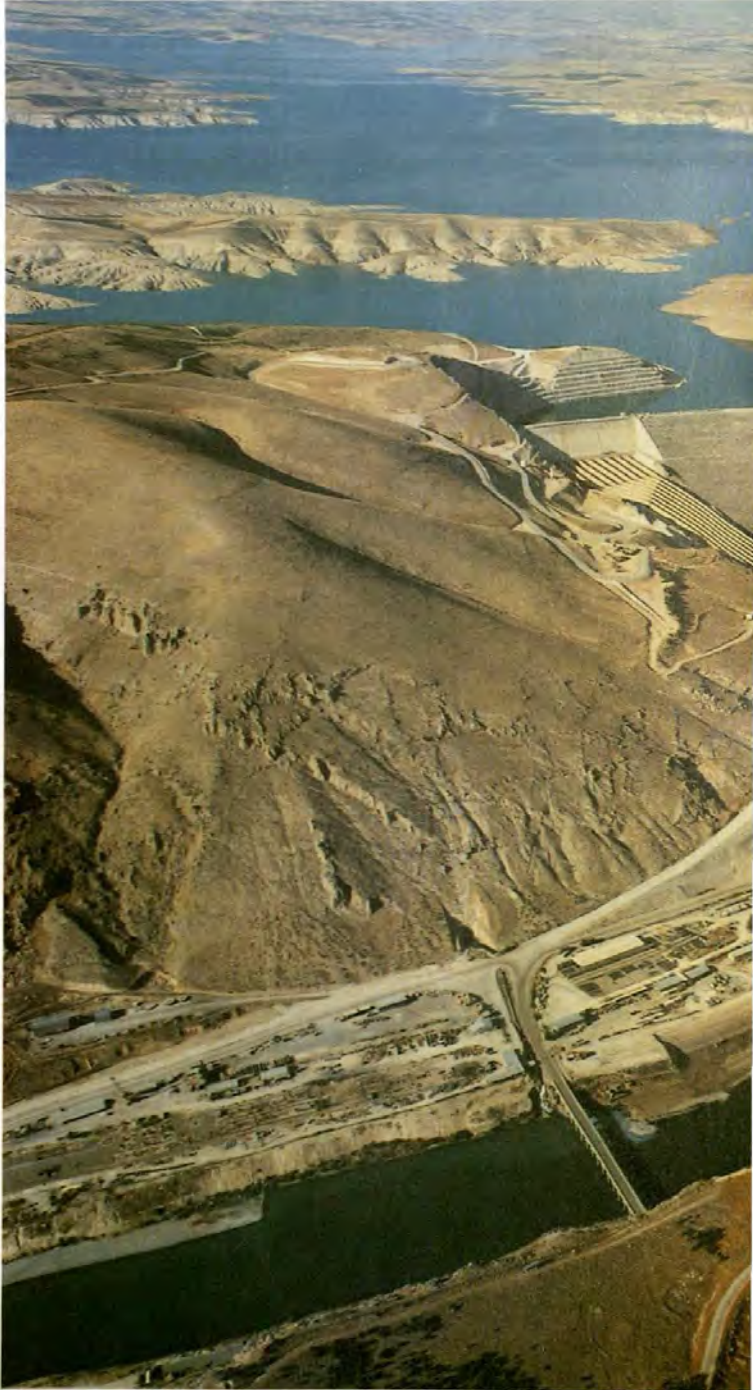
Bu proje aşağıda belirtilen ünitelerden oluşmaktadır.

- Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali

Ulu Önderimiz Atatürk'ün adı verilen "Atatürk Barajı ve HES", yapılmış ve yapılacak olanlar dahil, ülkemizin en büyük barajı ve hidroelektrik santralidir.

Atatürk Barajı zonlu kaya dolu tipinde, temelden 169 m yüksekliğinde, toplam su depolama hacmi 48.7 km³ olan ve Aşağı Fırat Projesi'nin kilit tesisi olan bir barajdır. Baraj gölünde depolanan Fırat nehri sularının bir kısmı, birbirine paralel olarak inşa edilen Şanlıurfa Tünellerinden Şanlıurfa-Harran ve Mardin-Ceylanpınar ovaları sulamalarına iletilecek, geri kalan kısmı ile baraj eteğinde inşa edilmekte olan 2400 MW kurulu gücündeki hidroelektrik santralde enerji üretiminde kullanılacaktır. Santralin her biri 300 MW olan 8 ünitesi, sulamanın gelişmesinden önce yılda 8.9 TWh (milyar kilovatsaat), sulamanın kısmen (sadece Şanlıurfa-Harran Sulama) gelişmesinden sonra ise yılda ortalama 8,1 milyar kWh enerji üretecektir.

Atatürk Barajı ile, 706281 hektarı Aşağı Fırat Projesi kapsamında olmak üzere, toplam 882380 ha alanın sulanması sağlanacaktır.

Atatürk Barajı'nın, 84,5 milyon

Şanlıurfa Sulama Tüneli

metreküp olan dolgusu 30.8.1990 tarihinde tamamlanmış; hidroelektrik santralin ilk iki ünitesinde Temmuz 1992'de, 3. ünitesinde Ekim 1992'de ve 4. ünitesinde de Kasım 1992'de enerji üretimine başlanmıştır. Diğer 4 ünitenin montaj çalışmaları devam etmektedir.

Şanlıurfa Sulama Tünelleri

Atatürk Barajında düzenlenecek suları toplam 476000 hektarı bulan sulama alanlarına aktara-

cak olan Şanlıurfa Tünelleri dünyanın en uzun sulama tünelleri olup her biri 7.62 m çapında 26.4 km uzunluktadır.

Toplam kapasitesi 328 m³/s olan birbirine paralel tünellerin giriş ve çıkışları kapaklarla kontrol edilecek ve tüneller basınçlı olarak çalışacaktır.

İnşaat çalışmaları devam eden Şanlıurfa Tünellerinin kazı işlemleri tamamlanmış, beton kaplama ve enjeksiyon işleri de-

vam etmektedir. T-1 tünelinin 1993 yılı içinde bitirilmesi planlanmıştır.

Şanlıurfa Hidroelektrik Santrali

Şanlıurfa Tünelleri çıkışında 4.4 km sonra Şanlıurfa-Harran sulama sahasına suyu ileten ana kanalın başlangıcında yer alan düşüden faydalanarak 50 MW kurulu gücündeki santral ile yılda 124 milyon kWh elektrik enerjisi üretilecektir. Hidroelektrik santral, halen inşa halinde bulunmaktadır.

Şanlıurfa Tüneli Sulamaları

Şanlıurfa Tüneli sulamaları iki üniteden oluşmaktadır.

Şanlıurfa-Harran Ovaları Sulaması

Şanlıurfa ilinin güneyinde Suriye sınırına kadar uzanan Şanlıurfa-Harran ovasında 142000 ha tarım arazisini, Atatürk baraj gölü ve yeraltı su potansiyelinden yararlanarak sulayacak bu projenin inşaat çalışmaları 6 kısım halinde devam etmektedir. İlk üç kısmın 1993'de, 4 ve 5. kısımların 1994'de ve 6. kısmın 1995 yılında tamamlanması planlanmıştır.

Şanlıurfa Harran Sulamaları

Şanlıurfa Harran Sulaması
Ana Kanalı

Mardin-Ceylanpınar Ovaları Sulaması

Mardin-Ceylanpınar ovaları sulaması projesi kapsamında, Şanlıurfa Tünelinden alınacak su ile Mardin ve Ceylanpınar ovalarında toplam 334639 ha tarım alanının sulanması ve ayrıca aynı ovaların Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM) Ceylan-

pınar Devlet Üretim Çiftliği (DÜÇ) sahasında 60000 ha alanın yeraltı sularından sulanması öngörülmüştür. Böylece toplam sulama alanı, 149000 ha'ı pompaj, 185639 ha'ı cazibeli ve 60000 ha'ı yeraltısuyu sulaması olmak üzere toplam 394639 ha alanın sulaması programlanmıştır.

Anılan sulamalara ilişkin hazırlanan planlama raporu, geçen zaman içinde elde edilen yeni bilgilere göre revize edilmek üzere bir Türk Mühendislik Müşavirlik firmasına 1989 yılında ihale edilmiştir. Firmanın konuya ilişkin yaptığı çalışmalar tamamlanmak üzeredir. Revize çalışmaları sonucunda, yerüstü sulama alanı 110305 ha'ı cazibeli, 118264 ha'ı pompaj ve 131589 ha'ı yeraltısuyu sulaması olmak üzere toplam 360158 ha alanda sulama önerilmiştir.

Planlama raporunda yapımı önerilen 2 adet ova depolaması ve 3 adet pompa istasyonuna karşılık revize raporunda 1 adet ova depolaması, 6 adet pompa istasyonu ve 13 adet yeraltısuyu besleme barajının yapımı önerilmiş bulunmaktadır.

İkircircip'ta yağmurlama sulama

Birecik Barajı ve HES Maketi

Yıllık 1286 milyon m3 yenilenebilir yeraltısu rezervine sahip olan sözkonusu ovalarda öncelikle yeraltısu sulamalarının geliştirilmesi firmaca önerilmektedir.

Ancak YAS sulamaları için ayrılan alanların büyük bölümü Tİ-GEM'e ait arazilerde bulunmaktadır. Bu büyüklükteki çiftlik arazilerinde yapılacak yeraltısu sulamalarının başarıya ulaşması için ortaya çıkacak sorunların çözülmesi gerekmektedir.

Siverek-Hilvan Ovaları Pompaj Sulaması

Şanlıurfa ilinin kuzeydoğusunda yer alan yaklaşık 160000 ha tarım arazisini Atatürk Baraj gölünden pompajla sulanacak olan bu projenin ön inceleme çalışmaları devam etmektedir.

Bozova Pompaj Sulaması

Şanlıurfa ilinin kuzeyinde, Bozova ve Hilvan ilçeleri arasında yer alan 69700 ha tarım arazinin Atatürk Baraj gölünden pompajla sulanacağı bu projenin ön in-

celeme çalışmaları tamamlanmış, fizibilite çalışmaları için done toplama faaliyetleri devam etmektedir.

C. SINIR-FIRAT PROJESİ

Atatürk Barajının mansabında yer alan proje iki üniteden oluşmaktadır.

Birecik Barajı ve Hidroelektrik Santrali

Atatürk Barajının 91 km mansabında Fırat üzerinde inşa edilecek olan Birecik Barajı eteğinde planlanan hidroelektrik santralin kurulu gücü 672 MW olup, yıllık enerji üretimi 2516 GWh'tir. Birecik baraj gölünden ayrıca Gaziantep ovalarına pompajla sulama suyu iletilecektir. 53 m yüksekliğinde ve karışık tipte (beton+kayadolgu) inşa edilecek olan Birecik Barajı ve HES yap-işlet-devret modeli-

ne göre gerçekleştirilmektedir.

Karkamış Barajı ve Hidroelektrik Santrali

Birecik Barajının 33 km mansabında Suriye sınırına yakın bir kesimde inşa edilecek olan 24,4 m yüksekliğindeki Karkamış Barajının eteğinde inşa edilecek olan hidroelektrik santralin kurulu gücü 180 MW olup, yıllık enerji üretimi 652 GWh'tir.

Bu projenin her iki ünitesinin de kesin projeleri hazırdir.

d. SURUÇ-BAZIKI (YAYLAK) PROJESİ

Fırat nehrinin sol sahilinde yer alan ve Atatürk Baraj gölünden pompajla Suruç ve Baziki ovalarına toplam 146500 ha alanı sulayacak olan projenin ön inceleme kademesindeki çalışmaları tamamlanmıştır.

Suruç-Baziki Projesi Yaslıca Tüneli İnşaatı

Bu projenin Atatürk Barajı'na yakın olan 18322 ha alanın sulanmasını öngören Baziki (Yaylak) ünitesine su iletecek olan Yaslıca Tüneli inşa halindedir. Sulama şebekesinin inşaatına da kısa zamanda başlanacaktır.

e. ADIYAMAN-KAHTA PROJESİ

Bu proje "Master Plan" aşamasında olup 5 adet hidroelektrik santrali ve 6 adet barajdan oluşmaktadır. Ayrıca bu proje alanının yaklaşık 29600 ha'lık kısmı Atatürk baraj gölünden pompajla sulanacaktır. Yıllık enerji üretimi toplam 509 GWh olup, toplam 77824 hektar arazi sulanacaktır. Bu proje kapsamında bulunan ve 6536 ha arazinin sulanmasını sağlayacak olan Çamgazi Barajı 11.1.1990'da ihale edilmiş olup inşaatı devam etmektedir. Değişen şartlara göre projenin master plan revizyonu na başlanmıştır.

f. ADIYAMAN-GÖKSU-ARABAN PROJESİ

Bu proje ile toplam 71598 ha alanın sulanması ve Gaziantep şehrinin içmesuyu ihtiyacının karşılanması sağlanacaktır. Proje kapsamında yer alan Çataltepe Barajı planlama, sulama projesi ise master plan aşamasındadır. Gaziantep şehrine acil ilave içmesuyu sağlamak için Çataltepe baraj yerinde bir regülatör inşaatı ile Göksu'dan Kartalkaya Barajı'na su derive edilmesi plan-

lanmış olup proje 1991 yılı Ağustos ayında ihale edilmiştir. Uzun vadede Gaziantep'in içmesuyu ihtiyacı Çataltepe Barajı'ndan temin edilecektir.

g. GAZİANTEP PROJESİ

Bu proje ile toplam 89000 ha arazi sulanacaktır. Proje kapsamında yer alan ve 7330 ha alanı sulayacak olan Hancağız Barajı 1985 yılında ihale edilmiş; 1988 yılında bitirilmiş ve sulaması da 1989'da işletmeye alınmıştır. 13680 ha alanın sulanmasını sağlayacak olan Kayacık Barajı inşa halindedir. Kemlin Barajı ve Fırat nehrinden Birecik Barajı gölünden yapılacak pompaj sulaması etüt çalışmaları planlama aşamasındadır.

2. DİCLE HAVZASI PROJELERİ

a. KRALKIZI-DİCLE PROJESİ

Bu proje ile Dicle Barajı ve HES, Kralkızı Barajı ve HES ile 126000 ha alanın sulanması öngörülmektedir. Ayrıca Dicle Barajı ve HES ile yılda 298 GWh, Kralkızı Barajı ve HES ile de 146 GWh enerji üretilecektir. Her iki baraj da uygulama aşamasında olup inşaatları devam etmektedir.

Kralkızı Barajı ve Hidroelektrik Santrali

İnşa halindeki Kralkızı Barajı ve HES, Diyarbakır ili sınırları içinde Dicle nehrinin Maden çayı kolu üzerindedir. Maksudı sula-

ma ve enerji olan barajın tipi kil çekirdekli kaya dolgu olup temelden yüksekliği 130 m, gövde dolgu hacmi 12.7 hm³'tür. Derivasyon işleri tamamlanmış; gövde dolgusu ve santral inşaatı ile santral ünitelerinin imalatı devam etmektedir.

Dicle Barajı ve Hidroelektrik Santrali

Dicle Barajı ve HES, Diyarbakır ili sınırları içinde Eğil bucağının 7 km güneydoğusunda Dicle nehri ve Amini çayının birleştiği yerden 300 m mansapta inşa edilmektedir. Maksudı sulama ve enerji olan barajın tipi kaya dolgudur. Temelden yüksekliği 83 m, gövde dolgu hacmi 2456 hm³'tür. Derivasyon tünelleri açılmış olup 15 Temmuz 1991'de nehir tünelleri çevrilmiştir. Baraj dolgusu inşaat çalışmaları halen devam edilmektedir.

b. BATMAN PROJESİ

Bu proje kapsamında yer alan ve halen inşaat çalışmaları devam eden Batman Barajı ve HES'in 198 MW kurulu gücündeki santral ile yılda ortalama 483 GWh elektrik enerjisi üretilecek ve 37744 ha alanın sulaması sağlanacaktır.

Batman Barajı zonlu toprak dolgu tipinde, temelden 89.50 m yüksekliğinde, 5.4 hm³ dolgu hacminde ve toplam su depolama kapasitesi 1.2 km³ olan çok maksatlı bir projedir. Barajın derivasyon işleri tamamlanmış olup gövde inşaatı devam etmektedir.

Batman Barajı İnşaatı

c. BATMAN-SİLVAN PROJESİ

Bu proje ile Dicle sol sahil ovalarında toplam 257000 ha'lık alan sulanacak ve 964 milyon kWh enerji üretilecektir. Projenin teknik fizibilitesi ve nihai proje formülasyonu için done toplama çalışmaları devam etmektedir.

d. GARZAN PROJESİ

Bu proje kapsamında Dicle nehrinin bir kolu olan Garzan çar-

yı üzerinde düşünülen Garzan Barajı ve HES ile 60000 ha'lık alanın sulanması öngörülmekte olup 315 milyon kWh enerji üretilecektir. Proje ön inceleme seviyesindedir.

e. İLISU PROJESİ

Proje ile Dicle nehri ana kolu üzerinde Ilisu Barajı ve HES önerilmektedir. Kurulu gücü 1200 MW olan HES'in yıllık enerji üretimi 3833 milyar kWh olup kesin projeleri hazırdır. Dicle havzasının en önemli enerji projesidir.

f. CİZRE PROJESİ

Proje kapsamında Ilisu Barajı'nın mansabında yer alan Cizre Barajı ve HES ile yıllık 1208 milyar kWh enerji üretilecek ve 89000 ha tarım arazisi baraj gölünden pompajla sulanacaktır. Baraj ve HES'in kesin projeleri hazırdır. Sulamalar ise ön inceleme aşamasında bulunmaktadır.

Ayrıca Silopi ovasında 32000 ha tarım arazisinin sulanması da bu proje kapsamında öngörülmektedir.

3. GAP SAHASINDA YER ALAN MÜNFERİT PROJELER

GAP sahası içinde yer alıp GAP projeleri kapsamında anılan münferit sulama projeleri havzalara göre aşağıda belirtilmiştir.

b) DİCLE HAVZASINDA YER ALAN MÜNFERİT PROJELER:

Devegeçidi Projesi	-	-	7500	İşletme
Silvan I e II kıs. sul.	-	-	8790	İşletme
Nerüüş Sulaması	-	-	7240	İşletme
Çınar-Göksu Projesi	-	-	3582	İnşa
Garzan-Kozluk Sulaması	-	-	3700	İnşa
TOPLAM				
a) İşletme	-	-	19030	
b) İnşa	-	-	7282	

a) FIRAT HAVZASINDA YER ALAN MÜNFERİT PROJELER:

Proje Adı	Kurulu Güç (MW)	Enerji Üretimi (GWh)	Sulama Alanı (ha)	Proje Durumu
Nusaybin sulaması	-	-	7500	İşletme
Çağçaş HES	14,4	42	-	İşletme
Akçakale YAS Sul.	-	-	15000	İşletme
Ceylanpınar YAS Sul.	-	-	27000	İşletme
Suruç YAS Sulaması	-	-	7000	İşletme
Hacıhıdır Projesi	-	-	2080	İnşa
Derik-Dumlucı Projesi	-	-	1860	İnşa
TOPLAM				
a) İşletme	14,4	42	45500	
b) İnşa	-	-	3940	

4. GAP DSI PROJELERİ YATIRIM MALİYETİ

1992 yılı fiyatları ile GAP DSI Projeleri yaklaşık 118 trilyon TL'lik bir yatırım gerektirmektedir. (yaklaşık 20 milyar dolar) Bu yatırımın 53 trilyon TL'si enerji yatırımlarına 65 trilyon TL'si de sulama yatırımlarına aittir.

Buna karşılık aynı rayiç yılına göre hesaplanan GAP'ın yıllık enerji ve sulama faydası sırasıyla 8 trilyon ve 9 trilyon TL'dir.

Bilindiği üzere, memleketimizin Güneydoğusunda, kırsal kesimde yaşayan halkın gelir seviyesi düşüktür. Anılan bölgede bugünkü şartlarda kuru tarım yapılmaktadır. Burada yaşayanların yaşam seviyesini yükseltmek ve dolayısıyla memleket düzeyinde fert başına düşen milli geliri artırmak gayesi ile, Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında tarım sektöründe 25 adet sulama projesi ele alınmış bulunmaktadır. Bu projelerde yaklaşık 1.700.000 ha arazi sulanacak, dolayısıyla tarımsal gelir ve üretimde büyük artışlar sağlanacaktır. 1992 yılı fiyatları ile projersiz koşullarda 560.000 TL/ha olan tarımsal net gelirin, sulamanın tam gelişmesi ile 12,1 kat artarak 6.760.000 TL/ha'ya yükseleceği hesap edilmiştir.

Hacıhıdır Barajı

temelsu

uluslararası MÜHENDİSLİK HİZMETLERİ
international ENGINEERING SERVICE

UZMANLIK KONULARI

- HAVZA PLANLAMASI
- BARAJLAR
- HİDROELEKTRİK SANTRALLAR
- SULAMA VE DRENAJ
- SU TEMİNİ VE ARITMA
- KANALİZASYON VE ATIKSU ARITMA
- TÜNELLER
- OTOYOLLAR
- JEOTEKNİK HİZMETLER
- HARİTA

ÖNEMLİ BARAJ VE HES PROJELERİ

PROJE	TEMELDEN YÜKSEKLİK (m)	KURULU GÜÇ (MW)	HİZMET TÜRÜ(*)
Manavgat Barajı ve HES	29	48	1,2,3,5,6
Sır Barajı ve HES	116	261	1,2
Düzkesme Barajı ve HES	83	150	1,2
Gürsöğüt Barajı ve HES	130	242	2,3
Kargı Barajı ve HES	84	194	2,3
Yedigöze Barajı ve HES	131	300	1,2,3
Birecik Barajı ve HES	63	672	2,3
Karkamış Barajı ve HES	29	180	2,3
Altinkaya Barajı ve HES	195	700	4
Çatalan Barajı ve HES	82	150	1,3,4,5
Özlüce Barajı ve HES	140	160	3,4,5
Dicle Barajı ve HES	87	110	3,4,5

(*) HİZMET TÜRLERİ

- 1- PLANLAMA
- 2- YAPILABİLİRLİK ETÜDLERİ
- 3- KESİN PROJE
- 4- UYGULAMA PROJESİ
- 5- MÜŞAVİRLİK
- 6- İNŞAAT KONTROLLUĞU

Eserlere atılan
Güvenilir İmza

temelsu

Manavgat Barajı ve HES

Kepez-II Hidroelektrik Santrali

JEOTEKNİK HİZMETLER

- SONDAJ
- ZEMİN İYİLEŞTİRİLMESİ
- ENJEKSİYON UYGULAMASI
- JEOTEKNİK ETÜDLER
- DOĞAL YAPI GEREÇİ ARAŞTIRMALARI
- ZEMİN VE KAYA MEKANİĞİ
LABORATUVAR VE ARAZI DENEYLERİ
- BARAJ VE TUNEL GİBİ YAPILARA
ÖLÇÜM ALETLERİ YERLEŞTİRİLMESİ
VE DEĞERLENDİRİLMESİ
- KONTROLLU PATLATMA İLE
AÇIK VE TUNEL KAZILARI
- PÜSKÜRTME BETON UYGULAMASI
- ŞEV STABİLİTESİ

BİLGİSAYAR HİZMETLERİ

OTOMATİK HARİTALAMA

- Direkt Yükleme
- Sayısal Modelleme
- Otomatik Sayısalştırma
- Ölçekli Çizim

MÜHENDİSLİK HİZMETLERİ

- Yapısal Analiz
- Hidrolojik Analiz
- Hidrolik Tasarım
- Kanalizasyon Tasarımı
- Baraj İşletmeleri
- Tünel Tasarımı
- İçmesuyu Şebekeleri

BİLGİSAYAR DESTEKLİ TASARIM

- Otoyol Tasarımı
- Su Dağıtım Şebekesi Tasarımı
- Sonlu Elemanlar Analizi
- Mimari Tasarım
- Kamu Projeleri Veri İşlemciliği
- Haritaçılık Sistemleri

temelsu

Izmir-Urta-Çeşme Otoyolu/İstihkam Viyadüğü

SUUDİ ARABİSTAN'da yükseklikleri 25 m ile 113 m arasında değişen barajların fizibilite ve kesin projeleri

Aqiq Barajı

Bisha Barajı

Ranyah Barajı

Murwani Barajı

Lith Barajı

Tabalah Barajı

Qissi Barajı

Rabigh Barajı

Qunanah Barajı

Hali Barajı

Baysh Barajı

Damad Barajı

Jawf Barajı

44 m. yükseklikteki AQIQ Barajı

ALTYAPI VE SULAMA PROJELERİ

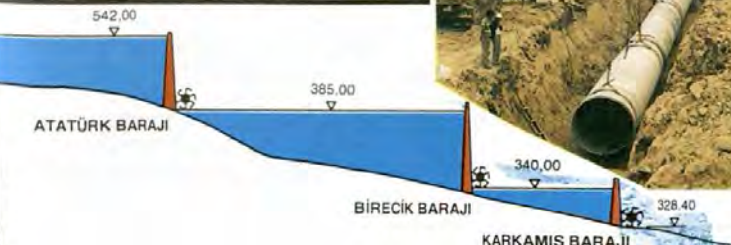
- MEKKE ŞEHİRİ YAĞMUR SUYU TÜNELLERİ
- ŞANLIURFA KENTİ İÇME, KULLANMA VE ENDÜSTRİ SUYU TEMİNİ VE DAĞITIM ŞEBEKESİ KESİN PROJESİ
- KAYSERİ KENTİ SU TEMİNİ PLANLAMA RAPORU VE KESİN PROJESİ
- BÜYÜK ANKARA SU DAĞITIM ŞEBEKESİNİN İYİLEŞTİRİLMESİ VE GENİŞLETİLMESİ
- ERZİNCAN ATIKSU ARITMA TESİSİ KESİN PROJESİ
- İSTANBUL ACİL İÇME SUYU PROJESİ (İSTRANCA DERELERİ-KIYIKÖY BL.) İNŞAAT KONTROLLUK HİZMETLERİ
- TERKOS-KAĞITHANE III. İLETİM HATTI KESİN PROJESİ
- GEBZE ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ ALTYAPI PROJELERİ
- ANKARA KANALİZASYON VE YAĞMURSUYU DRENAJ PROJESİ TEKNİK İNCELEME VE PROJE HAZIRLANMASI RAPORU
- TÜRKİYE ÇAPINDA ANA PLAN HAZIRLANMASI, SULAMA STRATEJİSİ İRDELENMESİ VE DRENAJ VE TARLA İÇİ GELİŞTİRME NÜVE PROGRAMI TASARIMI VE UYGULAMASI İŞLERİ MÜŞAVİRLİK HİZMETLERİ

YOL VE OTOYOL PROJELERİ

- Toprakkale-İskenderun Otoyolu (90 Km) inşaat kontrolü ve mühendislik hizmetleri
- Kazancı-Gümüşova Otoyolu (37 Km) inşaat kontrolü ve mühendislik hizmetleri
- İzmir-Urta-Çeşme Otoyolu (80 Km) ve İzmir Kent Geçişi (12 Km) proje ve mühendislik hizmetleri

GAP BÖLGESEL ULAŞIM VE ALTYAPI ÇALIŞMASI MÜŞAVİRLİK HİZMETLERİ

GAP Bölgesi'nde yer alan yerleşim merkezleri için içmesuyu, kanalizasyon, atıksu arıtma tesisi ve katı atık depolama projeleri

GAP'ta GAZİANTEP

Celal DOĞAN

Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı

GENEL:

Gaziantep, ülkemizin gelişme ve kentleşme düzeyi açısından önde gelen yerleşme merkezlerinden biridir. Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) ile kentimizin öneminin giderek artacağı da bilinmektedir.

Yılların ihmalî sonucu boğulmuş bir kent olan Gaziantep'imizin sorunları çok boyuttadır. Kentsel nüfusumuz, yüzde 5,39 olan yıllık artış hızı ile ülke ortalamasından 2,14 kat daha fazla artmaktadır. Dolayısıyla şehrimizde içme suyu, kanalizasyon, yol, toplu taşıma, konut, insan ve çevre sağlığını koruma gereksinimi gibi temel hizmetlerde talep de nüfusa paralel olarak çıktı artmaktadır.

Ayrıca, Gaziantep, yatırımlarının bilinçli, düzenli oluşu, ülke ekonomisi ile iyi bir entegrasyona sahip oluşu, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapısı nedeniyle bölgenin en gelişmiş yerleşim merkezi oluşu ve metropolitan belediye koşullarını taşıması do-

1944 yılında Gaziantep'e bağlı Nizip İlçesinin Çanakçı Köyünde dünyaya gelen Celal Doğan, ortaokul ve liseyi Gaziantep'te bitirdi. İstanbul Hukuk Fakültesi'nden mezun olan Doğan avukatlık mesleğine atıldı. Bu arada Cumhuriyet Halk Partisi'nde siyasete başladı. 1977-1980 arası milletvekilliği, 1980-1989 arası serbest avukatlık yapan Celal Doğan 26 Mart 1989 yerel seçimlerinde Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı oldu.

layısıyla GAP'ın tartışılmaz merkezi olmak durumundadır.

GERÇEKLEŞTİRİLEN PROJELER:

Büyükşehir Belediyesi olarak Gaziantep'imize hak ettiği güçlü bir altyapıyı ve zengin bir potansiyeli kazandırmak için gerçekleştirdiğimiz projeleri şöyle özetleyebiliriz:

Gaziantep'teki aşırı nüfus artış hızı ile kentsel gelişmedeki yavaş artış nedeniyle şehrimizin oturduğu 8 bin hektarlık alana ek olarak 8 bin hektarlık alanı daha imara açtık.

Şehrimizin en önemli sorunlarının başında su ve kanalizasyon bulunuyordu. Göreve başladığımız hemen sonra yaptığımız girişimler sonucu, İller Bankası'nın ihale ettiği ana kolektörlerle, GASKİ Genel Müdürlüğü'müz tarafından yapılan çalışmalar sonunda 185 kilometrelik kanalizasyon sorununun yüzde 98'i çözülmüş durumdadır. Yapılan kanalizasyon çalışmaları sonunda adı Gaziantep'le özdeşleşen Alleben Deresi'nden bundan sonra bir damla pis su akmayacaktır.

1990 Haziran ayında da içme suyu şebekesi projesini başlattık. Yaklaşık 150 milyar liraya mal olacak çalışma yine GASKİ Genel Müdürlüğümüz ve İller Bankası'nın ortaklaşa çalışması ile devam etmektedir. 680 kilometre şebeke döşenmesini öngören projenin 60 milyar lira harcama ile yarısı tamamlandı.

Yine, şehrimize Kartalkaya Barajı'ndan gelen su yetersiz olduğu için özellikle yaz aylarında kente gün aşırı su verilebiliyor. Bu sorunun çözümü için ciddi projeler üretilerek, Adıyaman'dan şehrimize su getirilmesini sağlayacak Çataltepe Barajı programa alındı. Bu projeler tamamlandığında şehrimize 10,5 metreküp/saniye su gelecek ve 2050 yılına kadar Gaziantep'te su sorunu kalmayacaktır.

Gaziantep'e nefes aldirmek için şehir merkezine toplanmış olan esnaf gruplarını kent dışına çıkarmamız gerekiyordu. Bu amaçla Nizip karayolu üzerinde Gaziantep Endüstri ve Ticaret Merkezi'ni (GATEM) oluşturduk. 1710 bin metrekarelik alana 13 esnaf grubumuz sitelerini yapıp burada faaliyet gösterecekler. GATEM'de Büyükşehir Beledi-

yesi tarafından yaptırılan ve önümüzdeki günlerde hizmete girecek olan Toptancı Hall ve Sosyal Tesislerinin yanı sıra şu anda yedi sitenin daha yapımı devam ediyor. Diğer sitelerin yapımına da en kısa zamanda başlanacaktır.

Kentimizin yeşil sorununu çözmek için başlattığımız çalışmalardan Düztepe Kültür Parkı'nın tanzim işleri tamamlanmıştır. 100. Yıl Atatürk Kültür Parkı'nda ise arazi ıslah çalışmaları başlatıldı. Parkın ilk kısmı olan 220 bin metrekarelik alanda tanzim çalışmaları için önümüzdeki günlerde ihale yapılacaktır.

Gaziantep'imize nefes aldirmek için yaptığımız bu çalışmaların yanı sıra bir çok sokağı genişleterek ve yeni yollar açarak trafiği biraz olsun rahatlattık. Yeşilova, Şehirküstü ve Burç kavşaklarını yeniden tanzim ettik. Ayrıca 28 kavşakta düzenleme çalışmamız ve bilgisayar kontrollü sinyalizasyon sistemi montaj çalışmalarımız hızla devam etmektedir. Halkımızın rahat alışveriş yapması için Mütercim Asım ve Şıhcan Caddelerinin yaya bölgesi olarak tanzimine yakında başlanacaktır.

Kentimizin yeşil sorununu çözmek için başlattığımız çalışmalardan Düztepe Kültür Parkı'nın tanzim işleri tamamlanmıştır. 100. Yıl Atatürk Kültür Parkı'nda ise arazi ıslah çalışmaları başlatıldı.

Parkın ilk kısmı olan 220 bin metrekarelik alanda tanzim çalışmaları için önümüzdeki günlerde ihale yapılacaktır.

Gaziantep'imize nefes aldirmek için yaptığımız bu çalışmaların yanı sıra bir çok sokağı genişleterek ve yeni yollar açarak trafiği biraz olsun rahatlattık. Yeşilova, Şehirküstü ve Burç kavşak-

Gaziantep Şehir Merkezinden Bir Görünüm

larını yeniden tanzim ettik. Ayrıca 28 kavşakta düzenleme çalışmamız ve bilgisayar kontrollü sinyalizasyon sistemi montaj çalışmalarımız hızla devam etmektedir. Halkımızın rahat alışveriş yapması için Mütercim Asım ve Şıhcan Caddelerinin yaya bölgesi olarak tanzimine yakında başlanacaktır.

Sağlık ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı'mız bünyesinde oluşturduğumuz gezici sağlık ekibi kenar semtlerde ve civar köylerde periyodik olarak sağlık taraması yapmaktadır. Muhtaç vatandaşlarımızın tedavileri

ücretsiz olarak yapılmaktadır.

Eğitimde fırsat eşitliğini sağlayabilmek amacıyla Üniversite Hazırlık Dersanesi açtık. Kâr amacı güzetmeyen Dersane'miz, özel dersanelere kıyasla daha ucuz ve deneyimli kadrosu ile hizmet vermektedir. Önümüzdeki yıl uygulamaya koyacağımız bir yönetmelikle Kültür Dersane'mizde kurs görüp önceden tesbit ettığımız, fakülteye girmeye hak kazanan 15 öğrenciye bir defaya mahsus 10 milyon lira karşılıksız burs vereceğiz. Yine Dersane'mizde kurs görenler Üniversite yerleştirme sınavında ilk yüz öğrenci arasına girenlere bir defaya mahsus 25 milyon lira karşılıksız burs verilecek.

Eğitim faaliyetleri Kültür Müdürlüğümüz bünyesinde verilen Türk Halk, Türk Sanat Müziği, saz, halk oyunları ve tiyatro kursları ile devam ederken, genç kızlarımızın meslek edinmelerini ve aile ekonomisine katkıda bulunmalarını sağlamak amacıyla halıcılık kursu açtık.

Bir çok okulumuzun araç-gereç ihtiyacını karşılarken, Düztepe Kültür Parkı içerisinde yaptığımız Prof. Dr. Muammer Aksoy Kütüphanesi'ni de öğrencilerimizin hizmetine sunduk.

Altın Fıstık Kültür ve Sanat Festivali ile 25 Aralık Kurtuluş Şenlik-

erini başlatarak, üç yıldır sürdüren Büyükşehir Belediyesi, şehrimizi kültürel ve sanatsal yaşamına katkıda bulunmayı amaçladı. 13 yıl aradan sonra 1990 yılında Şehir Tiyatrosu'nun yeniden sahnelerini tiyatroseverlere açan Büyükşehir Belediyesi, ayrıca Dünya Kadınlar Günü, Dünya Tiyatrolar Günü ve Dünya Çevre Günü gibi özel günlerde bir çok etkinlik düzenledi.

12 bin 323 metrekare alan üzerine inşa edilen ve 45 milyar liraya mal olması hesaplanan Belediye Sarayı'nın yapımına Haziran 1991'de başladık. Tiyatro Salonu, Meclis Salonu, Toplantı Salonu ve çok amaçlı salonlarının yanı sıra otoparkı, kafeteryası ve hizmet binaları ile modern şekilde inşa edilen Belediye Sarayı'nın önümüzdeki yıl hizmete girmesi planlandı.

Kimsesiz ve yaşlı insanların barınmalarını sağlamak için 2 milyar liraya mal olacak yeni bir Güçsüzler Yurdu inşaatımız tamamlanma aşamasındadır.

1937 yılında faaliyete başlanan ve dolmak üzere olan 150 bin mezar kapasiteli asri mezarlığın yerine Yeşilkent Köyü yanında 75 bin mezar kapasiteli yeni bir asri mezarlık tanzim ettik.

Belediye personelimizin uzatıl yapmasını sağlamak amacıyla Hatay Dörtyol'da 60 konutluk Denizevi inşa ederek hizmete sunduk.

GERÇEKLEŞTİRMEYİ AMAÇLADIĞIMIZ PROJELER:

Yukarıda saydığımız hizmetleri gerçekleştiren Gaziantep Büyükşehir

şehir belediyesi bir çok projeyi gerçekleştirmek için girişimlerini sürdürmektedir. Bunlardan bir tanesi Hafif Raylı Toplu Taşıma sistemidir. Ulaşım Master Planı çalışmalarını sürdüren Belediye-miz, 400 milyar liraya mal olacak Hafif Raylı sistemin yanı sıra metroyu da gerçekleştirme gayretindedir. Raylı Toplu Taşıma sistemi için dış kaynak arayışına giren Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 220 milyon kredi temin etti. 1993 yılı içerisinde temeli atılacak olan Hafif Raylı Toplu Taşıma sistemi en kısa zamanda tamamlanacaktır.

Yine, dev kolektörlere toplanan pis sular, Oğuzeli ve Barak ovalarında 80 bin dönüm alanın sulanmasında kullanılmakta bu da insan sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun önlenilmesi ve kanalizasyon sularının tarıma elverişli hale gelmesi için Pis Su Arıtma Tesisi kurma çalışmalarımız son aşamaya gelmiştir. 500 milyon Dolar kredi sağlandı. Bu projenin de temeli 1993 yılı içerisinde atılacaktır.

Diğer bir projemiz ise, Katı Atık İmha/Değerlendirme Projesi'dir. Şehrin 18 kilometre güneyine yapılacak projenin maliyeti yaklaşık 100 milyar liradır. Yapılan girişimler sonucu 15 milyar TL kredi sağlanan projenin ihalesi yapılmış, 1993 yılının ilk aylarında temeli atılacaktır.

Adı Gaziantep'le özdeşleşen "Süt Pınarı" Alteben Deresi daha önce bir kanalizasyon deresi halindeydi. Pis suyun kolektörlere alınması ile temizlenen Alteben'den temiz su akıtılması için

Kadı Dегirmeni Bölgesi'ne gölet (Sel Kapanı) yapılacaktır. milyon 100 bin metrekare yapılacak gölette 5.5 milyon metreküp su birikecektir. Böylece Alteben Deresi'nden temiz su akacak, 100. Yıl Atatürk Kültür Parkı sulama sorunu da çözülmüştür.

Her geçen gün gelişen ve büyüyen şehrimiz için yeni kenar çevre üretimi zorunlu hale gelmiştir. Bu nedenle Gaziantep Büyükşehir Belediyesi mevcut yapılaşım ve nazım planı dışına Hazine mülkiyetine dayalı toplu konut alanları arayışına girmiştir. Bu çalışmaların ilk somut örneği 30 bin konutluk Kızılhisar ve 180 bin konutluk Bağlarbaşı (Mazmahor) toplu konut ve altyapılı inşaat alanlarının hazırlama çalışmalarının sürdürülmesidir.

Her şeyin en güzeline layık olan Gaziantep'li için bir çalışmamız da çağ dışı olan hoparlör sisteminin yerine yerel radyo kurma projesidir. Bunun için Özel Radyo-TV kurulmasına izin veren yasanın çıkması beklenmektedir. Yasa yürürlüğe girdiğinde Büyükşehir belediyesi radyo yayını başlatacaktır.

26 Mart 1989 yerel seçimlerinden önce vaadettiğimiz bir çok hizmeti halkımıza sunduk. Ön çalışmalar uzun zaman alan, yasal engeller veya mali kaynakların yetersizliği nedeniyle başlatamadığımız hizmetlerimizi ise Gaziantep'li'den gördüğümüz büyük ilgi ve destek sayesinde önümüzdeki süre içerisinde başlatacağız.

HASANKEYF

Prof. Dr. M. Oluş ARIK

A.Ü. D.T.C.F. Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı Bşk.

Bugün Güneydoğu Anadolu'daki Batman iline bağlı bir ilçe durumuna getirilen Hasankeyf, Batman'ın güneyinde, Dicle Nehri'nin iki yakasına yayılan Mardin'den Suriye ve Irak'a giden transit yolun modern bir köprüyle Dicle'yi aştığı noktada yer alan, tarihi ve doğal sit niteliğinde bir yerleşimdir.

Ortaçağın en büyük köprüsü olan tarihi Hasankeyf Köprüsü'nün ayakları bugün modern köprü'nün hemen yanbaşında, herbiri bir kale burcu heybetiyle durmaktadır. Nehrin yayvan bir kıvrım yaptığı bu köprü mevkiini kontrol eden, güneybatıda dimdik yükselen kayalık tepenin üzerinde KALE ve YUKARI ŞEHİR bulunmaktadır. Nehrin güneydoğu teraslarına yayılan AŞAĞI ŞEHİR harabeleri üzerinde, şimdi ilçe merkezi olan modern köy kurulmuştur. Köprülerin kuzeybatısında ve Raman Dağlarının etekleri-

1934'de Ankara'a doğan Prof. Anık 1958'de Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ni bitirmiş, 1962'de Doktor, 1966'da Doçent, 1971'de Profesör olmuştur. 1967'de Sanat Tarihi Kürsüsü Başkanlığına seçilen Prof. Dr. Oluş Anık, 1984-1988 yıllarında Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü Başkanı, 1984-1987 yıllarında D.T.C.F. Dekanlığı yapmış, 1986-1987 yıllarında Kültür ve Turizm Bakanlığı Müsteşarı olmuştur. Peçin, Alanya ve Hasankeyf kazılarını yöneten Prof. Anık halen D.T.C.F. Sanat Tarihi Anabilim Dalı Başkanı, Alman Arkeoloji Enstitüsü Muhabir üyesi, UNESCO Türkiye Millî Komisyon Başkan Vekilidir.

ne rastlayan Karşıyaka Bölgesi'nde transit yolunun Batman'a uzanan asfaltlı ile nehir arasında tarihi kent örenlerinin üçüncü bölümü görünmektedir. GAP kapsamında yapılacak olan ILSU BARAJI tamamlanırsa, oluşacak göl bu üç Bölgeyi de, Kaledeki ULU CAMI'ye kadar ertecektir.

Böyle olursa ne kaybederiz? Başka bir deyişle, Hasankeyf'in anlam ve önemi nedir?

Hasankeyf, bugünkü Türkiye sentezini oluşturan ASYA-DOĞU AKDENİZ-ANTİK ANADOLU kökenli kültürlerin buluşmasını, Mi-

MARLIK anıtlarında izleyebildiğimiz bir ANIT-BELDE, bir mimarlık müzesidir. Dicle ile çevre dağlardan inen sel suları binlerce yıl derin kanyonlar ve mağaralar oymuştur. Bu doğal doku ile yüzlerce yılda insanın yarattığı biçimler birbirini tamamlayarak, Hasankeyf'in özelliğini ve güzelliğini meydana getirmişlerdir.

HASANKEYF'İN TARİHİNE KISA BAKIŞ:

Kuzey Mezopotamya olarak da kabul edilen bu yörelerde Fırat ve Dicle, Eski Doğu dünyası ile Batı'nın doğal ve siyasal sınırları

olmuştur. İpek Yolu'nun Dicle'yi aştığı bu mevki iki dünya arasında bir geçit noktası, ticari, ekonomik ve stratejik bir üs haline gelmiştir.

Eski Arami dillerinde kaya anlamına gelen KİPANI, şimdiki ismin kökeni olabilir. Ünlü, Roma tarihçisi PROKOPIOS'un kitabında, cefa (Kefa-Şefa) ve Sifrios olarak bura-

Hasankeyf'den Bir Görünüm

dan söz edilmektedir. İslam fethinden sonra VII. yüzyıldan itibaren yine aynı kökten gelen Arapça KAYA KALESİ anlamında HASAN KAYFA adını almıştır. Bu isim zamanla halk ağzında HASANKEYF'e dönüşmüştür.

Bu Bölgede, Mardin, Midyat gibi ünlü din ve kültür merkezlerinden başka, Hasankeyf'in de giderek önem kazandığını ve M.S. 6-7 yüzyıllarda kendine özgü, bağımsız bir kilise ve hıristiyan cemaati haline geldiğini görmekteyiz. Bu sıralarda İslam İmparatorluğu'nun buraları elde etmesi bu gelişmeyi durduramamıştır.

Erken İslam egemenlikleri, Emevi ve Abbasi Devirlerinde, Hasankeyf, bu bölgede ortaya çıkan yerel güçlere: Mervanî'lere ve Hamdani'lere bağımlı olmuş, arkasından tüm yakındığı ile birlikte XI. yüzyıl sonlarında Selçuklu İmparatorluğu'nun eline geçmiştir.

Büyük Selçuklu İmparatorluğu'na bağlı krallıklar niteliğindeki ilk gazi emirlerden ARTUKOĞULLARI'nın başkenti burada meydana getirilmiş, o zamanki adıyla Amid, sondaki adıyla Diyarbekir (DIYARBAKIR) ikinci merkez olarak gelişmiştir. Hasankeyf altın çağını bu sürede (1100-1236) yaşamıştır.

O günkü dünyanın mühendis-

Hasankeyf Merkez Kazı Alanı

lik ve sanat harikası olan en büyük köprüsü, burada Karaaslan tarafından yaptırılmış, yukarı şehir olarak adlandırılan kayalık plato üzerine bir kale ve iç şehir inşa edilmiş, aşağıdaki teraslar da bağlık bahçelik geniş semtler oluşturulmuş, teknoloji harikala-

Zeynelbey Türbesi

ından olan su tesisatı buluşları, bir uçurumdan karşıda kalenin bulunduğu tepeye bileşik kaplar ve sifon benzeri sistemle su ulaştırılmış, yine bu dönemde Büyük ve Saray Kale Kapısı gibi büyük kurulumlar ve anıtlarla donatılarak İpek Yolu'nun en önemli transit merkezi haline getirilmiştir.

1236'dan sonra, ünlü Selahaddin Eyyubi'nin yeğenlerinden biri burayı ele geçirecek, küçük ve yerel bir Prenslik kurmuş ve bu dönemde Hıran Kayfa Eyyubileri olarak anılmıştır. Sultan Süleyman Cami, Kızlar Cami, İmam Abdullah Zaviyesi ve Küçük Saray bu dönemden kalmış olsa gerekir.

Hemen sonra bu bölgenin yeni "DOĞU SÜPER GÜCÜ" Moğollar ile Memlûkler arasında çekişilmesi, yerel Beyliklerin birbiri ve bu iki süper güç ile olan çatışmaları sarav (İran) akınları, Akkoyunlular'ın kısa imar dönemi (Timur geleneğindeki Zeynel Bey Türbesi bu dönem eseridir) ve en sonunda Osmanlı Egemenliği (XVI.YY) birbirini izlemiş, çalkantılı bir tablo oluşturmuştur. XVII. yüzyıldan sonraki kaynakların köprüden hiç söz etmemesi köprü'nün bu asırda yok olduğunu gösterir.

Hasankeyf'in önemi bu çalkantıya paralel olarak yavaş yavaş azalmış, fakat hiçbir zaman yok olmamıştır.

XX. yüzyılda orta halli bir dogulu ticari merkez konumuna ulaşan Hasankeyf: 1. Dünya Savaşı ve Ermeni olayları yüzünden tüm Doğu Anadolu'nun dengesi bozulduğunda terk edilmiş, bir harabe şehir ile buraya sığınan köylüler görünümüne bürünmüştür.

1964 yılında yeni karayolu ve yeni köprü yapılmıştır.

1967 yılında; burada atelacelele sağlıksız küçük ve beton evler yapılmış, bu arada yeni karayolu da tarihsel kent ve arkeolojik sit alanı içerisinden geçirilerek, pekçok anıt yok edilmiştir.

HASANKEYF KAZI VE ONARIM ÇALIŞMALARI:

14.04.1978'de Kültür Bakanlığının 13.03.1981 gün A-3767 sayılı ve 08.02.1982 gün A-3298 sayılı Yüksek Kurul kararıyla Hasankeyf 1. derecede sit alanı olarak kabul edilmiş ve buradaki kazıların başlatılması istenmiştir.

Bu sırada, Türkiye'nin ve Bölge'nin büyük umutlar bağladığı Güneydoğu Anadolu Projeleri zincirinin bir halkası olan ILISU BARAJI'nın Hasankeyf'i sulara gömeceği öğrenilmiş, 1985 yılı kazı mevsiminde Prof. Dr. M. Oluş ARIK Başkanlığında bir bilimsel heyet tarafından kurtarma kazılarına girişilmiştir.

Başlangıçta Kültür Bakanlığı Anıtlar ve

Müzeler Genel Müdürlüğü'nün kısıtlı ödeneği ile yürütülen çalışmalar, 1991 yılından itibaren GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın büyük mali desteği ile yeni bir boyut kazanmıştır.

Koç ve Sultan Süleyman Camileri arasındaki geniş alanda yürütülen çalışmalarda Osmanlı Dönemine ait tarihlenen birbirini kesen iki sokak ve Zeynel Bey Türbesi'nin kuzeyinde bulunan yapı kompleks, çok miktarda da sırlı ve sırsız keramik parçaları ele geçmiştir.

RESTORASYON VE NAKİL PROJELERİ:

Baraj suları dolmadan bir kısım anıtsal eseri nakil yoluyla kurtarma fikri üzerinde de çalışmalar sürdürülmektedir.

1991 kazı mevsiminde Köprü, Sultan Süleyman Cami, Koç Cami, Cami-el Rizk, Zeynel Bey Türbesi ile dört Kale Kapısının fotogrametrik ölçümleri ve çizimleri ile Hasankeyf'in topografik haritaları hazırlanmıştır.

Hasankeyf'den Bir Görünüm

SONUÇ:

Bir Sanat Tarihçisi ve Arkeolog gözü ile Hasankeyf için en uygun görünen karar "olduğu gibi korumak"tır. Buna karşılık, GAP zincirinde en önemli birim olan ILISU BARAJI'ndan ve getireceği nimetlerden vazgeçmek de olanaksız görünmektedir.

Bu bakımdan şu anda, her durum için geçerli ve acil işler üzerinde durmak gerekir.

1. Hasankeyf halkı şimdiki halde büyük sıkıntılara mahkumdur. Aynı zamanda ister-istememez, yaşamak için her yaptıkları iş, tarihi sit varlığına az-çok zarar vermektedir. Demek ki en öncelikli iş, hemen uygun bir yer belirleyip "YENİ HASANKEYF" in kurulmasına girişmek, taşınabilecek tarihi varlıkların burada nasıl değerlendirileceğini projelendirmek ve halkı oraya nakletmektir.

2. Tarihi Hasankeyf'in ve çevresinin tam bir envanter ve katalogu yapılmalıdır.

3. Mümkün olduğu kadar çok eser ve kalıntının gün ışığına çıkarılması için geniş kapsamlı; zengin kadro ve donanımla kazı ve araştırmalar devamlı yürütülmelidir.

4. Yeni belirtenecek yerde, "BÖLGE MÜZESİ" çapında düşünülmesi gereken çağdaş ve büyük bir MÜZE kurulmasına başlanmalıdır.

GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ'NİN FAALİYETLERİ

1. GAP BÖLGESEL ULAŞIM VE ALT YAPI ÇALIŞMASI

1989 yılında tamamlanan GAP Master Planı bölge gelişmesinin makro çerçevesini çizmiş, esas olarak toprak ve su kaynaklarının geliştirilme hızına dayalı farklı senaryoların gerçekleşmesi durumunda bunların Bölge bazındaki sosyo-ekonomik etkilerini irdelemiştir. Plan, ölçeği ve niteliği gereği uygulamaya dönük somut projeler üretmemiştir. Bu boşluğu doldurabilmek için GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nca, Ocak 1990'dan beri yürütülen "GAP Bölgesel Ulaşım ve Altyapı Geliştirme Çalışması" tamamlanmıştır.

"GAP Bölgesi Ulaşım ve Altyapı Geliştirme Çalışması", GAP Master Planı'nda belirlenen makro çerçeve dahilinde, Bölge'deki gelişmeleri kontrol edebilmek ve/veya yönlendirebilmek için Bölge ve şehir ölçeklerinde uygulanabilir plan, program ve projeler üretmeyi amaçlamıştır. Çalışma'da 2005 yılı itibarıyla GAP Bölgesi'nde 1) sulamanın ivme kazandıracığı tarımsal gelişme ayrıntılı olarak irdelenmiş, 2) tarımsal gelişmenin uyuracağı endüstriyel gelişme potansiyeli tespit edilmiş, 3) ümitvar sanayi türleri ve bunların şehir bazında muhtemel dağılımı saptanmış, 4) ana ulaşım sistemi belirlenmiş, 5) kent ve kır itibarıyla istihdam ve nüfusun miktar ve dağılımı saptanmış, 6) nüfusu 2005 yılında 10.000'nin üzerinde olacağı beklenen yer-

"GAP Bölgesinde Ulaşım ve Altyapı: 2005-2020" Bilgilendirme Toplantısı

leşmelerden planları yeterli olmayanların nazım ve uygulama imar planları yapılmış veya mevcut planları revize edilmiş, ve 7) bu yerleşmeler için kanalizasyon, içmesuyu, elektrik, tele-iletişim, katı atık toplama, tasfiye ve arıtma projeleri yapılmıştır.

"GAP Bölgesel Ulaşım ve Altyapı Çalışması" kapsamında üretilen imar planları ve altyapı projeleri şunlardır:

I. 1/5000 ölçekli nazım imar planları yapılan kentler: Besni, Gölbaşı, Kozluk, Sason, Bismil, Çermik, Çınar, Ergani, Silvan, Araban, Kilis, Nurdağ, Oğuzeli, Yavuzeli, Mazıdağı, Yeşilli, Baykan, Bozova, Viranşehir (19 kent).

II. 1/1000 ölçekli uygulama imar planı yapılan kentler: Batman, Nizip, Nusaybin, Akçakale, Siverek, Şırnak (6 kent).

III. 1/5000 ölçekli içmesuyu ve kanalizasyon projeleri yapılan kentler: Adıyaman, Besni,

Gölbaşı, Kahta, Kozluk, Sason, Bismil, Çermik, Çınar, Ergani, Hani, Silvan, Araban, İslahiye, Kilis, Nurdağ, Oğuzeli, Yavuzeli, Mardin, Derik, Mazıdağı, Yeşilli, Siirt, Baykan, Kurtalan, Bozova, Ceylanpınar, Viranşehir, Silopi (29 kent).

IV. 1/1000 ölçekli içmesuyu uygulama projesi yapılan kent: Şanlıurfa

V. Atıksu arıtma kavram projeleri yapılan kentler: Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kızıltepe, Midyat, Akçakale, Siverek, Şırnak, Cizre (9 kent).

VI. Katı atık kavram projeleri yapılan kentler: Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Şanlıurfa (4 kent).

VII. 1/5000 ölçekli orta gerilim elektrik şebeke projeleri yapılan kentler: Kahta, Bismil, Araban, İslahiye, Kilis, Nurdağ, Oğuzeli, Yavuzeli, Kızıltepe, Midyat, Nusaybin, Ceylanpınar, Siverek, Suruç, Viranşehir, Şırnak, İdil (17 kent).

Toplantıdan Bir Görünüm

VIII. 1/5000 ölçekli tele-iletisim projeleri yapılan yerleşmeler: Adıyaman, Besni, Gölbaşı, Kah-fa, Batman, Kozluk, Sason, Diyarbakır, Bismil, Çermik, Çınar, Ergani, Hani, Silvan, Gaziantep, Araban, İslahiye, Kilis, Nizip, Nurdag, Oğuzeli, Yavuzeli, Mardin, Derik, Kızıltepe, Mazıdağı, Midyat, Nusaybin, Yeşilli, Sirt, Baykan, Kurtalan, Şanlıurfa, Akçakale, Birecik, Bozova, Ceylanpınar, Hilvan, Siverek, Suruç, Viranşehir, Şırnak, Cizre, İdil Silopi (45 kent).

IX. 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planı yapılan alt bölgeler: 1) Gaziantep-Oğuzeli, 2) Mardin-Kızıltepe, 3) Diyarbakır-Bismil-Çınar, 4) Şanlıurfa, 5) Batman, 6) Viranşehir, 7) Kilis-Öncüpınar, 8) Adıyaman, 9) Nizip-Birecik (9 alt bölge).

İdaremi tarafından GAP Ulaşım ve Altyapı Müşavirlik Hizmetleri Ortaklığına yaptırılan çalışmanın sonuçları, 20 Temmuz 1993 tarihinde Bölge Vali ve Belediye Başkanları, ilgili kamu kurum ve kuruluş yetkililerinin hazır bulunduğu bir toplantıda takdim

edilmiştir. Çalışma süresince ilgili kuruluş temsilcilerinden oluşan yönlendirme komitelerinde yer alan yetkililer de sözkonusu toplantıya katılmışlardır.

2. SULAMA KANALLARINDAKİ SUYUN REGÜLASYONU VE SU TASARRUFU SAĞLAYAN SULAMA METOD VE TEKNOLOJİLERİ PROJESİ

GAP kapsamında Türk-Fransız teknik işbirliği çerçevesinde "Sulama Kanallarındaki Suyun Regülasyonu ve Su Tasarrufu Sağlayan Sulama Metod ve Teknolojilerinin Araştırılması" projesinin ilk aşaması Temmuz 1989 ayında gerçekleştirilmiştir.

Proje kapsamında, Türkiye'de uygulanan regülasyon yöntemleri ile sulama kanallarının işletme ve yönetim sistemleri DSİ Genel Müdürlüğü ile yakın temas sağlanarak incelenmiştir.

Bölge'de yapılan çalışmalar ve hazırlanan model sonucu mansap kontrollü ve hidromekanik kapaklı olarak regülasyon, ana kanal yapısında düşünülmüştür.

Su tasarrufu sağlayan sulama metod ve teknolojileri konusunda gerek Türkiye genelinde gerekse Bölge'de yapılan incelemeler ve çalışmalar neticesinde alternatif sulama uygulamaları geliştirilmiştir.

Her iki konuda yapılan çalışmaların sonuçlarına göre Pro-

je'nin 2. aşamasına geçilmiştir. Buna göre;

- Regülasyon çalışmasının sonuçlarının hemen uygulamaya aktarılması için DSİ'nin önerisi ile Harran Ana Kanalı bu çalışma için pilot kanal seçilmiştir. Kanalın, inşaatı daha önceden başlatılmış olan üst bölümü memba kontrollü, alt bölümleri ise mansap kontrollü olarak inşa edilmektedir.

Sulama metodları ile ilgili çalışma çerçevesinde Şanlıurfa Ovasında 3.000 ha'lık bir pilot saha belirlenmiş olup, belirlenen alternatiflerin uygulaması bu sahada yapılacaktır.

Daha önce belirlenen beş alternatif içerisinden seçilen dört adedi uygulamaya konmak üzere projelendirilmiştir. Bunlar;

- Yüzey sulama için, kontrollü talep yöntemine göre işletilecek kanaletli şebeke alternatifi,

- Yüzey sulama için, birim saha - birim su yöntemine göre işletilecek kanaletli şebeke alternatifi,

- Yüzey sulama için, talep yöntemine göre işletilecek mansap kontrollü borulu şebeke alternatifi,

- Yağmurlamaya (yağmurlama metodu, talep yöntemi, borulu şebeke) göre projelendirilmiş şebeke alternatifidir.

Yapılacak olan bu uygulamalar ile;

a) Sulama metodlarının karşılaştırılması,

b) İşletme yöntemlerinin karşılaştırılması,

c) Tersiyer bloklarında işletme yöntemlerinin karşılaştırılması,

d) Şebeke tipi karşılaştırmaları mümkün olacaktır.

3. GAP YÖNETİM BİLGİ SİSTEMİ KURULMASI ÇALIŞMASI

GAP Yönetim Bilgi Sistemi Projesi çalışmalarına 5 Kasım 1992 tarihinde KOÇ-UNISYS firması tarafından başlanmıştır. Çalışma sonucunda 1) Proje Takip Sistemi, 2) Bölgesel İstatistikler ve Plan Hedefleri, 3) İmar ve Kentsel Altyapı Alt Sistemi ana bileşenlerini kapsayan bilgisayar destekli bir bilgi sistemi kurulacaktır. Bu temel bileşenler yanında; bir Durum Takip Merkezi kurulması, Bölgesel Altyapı, alt sistemi oluşturulması bilgisayar destekli bir sunu sistemi kurulması, İdare'ye gelen ve giden evrak takibinin bilgisayar ortamında yapılmasını sağlayacak bir sistemin kurulması bu çalışma kapsamında ele alınmaktadır. Bu sistemin bilgisayar donanımı ise KOÇ-UNISYS firması tarafından Başkanlığımıza teslim edilmiş olup geçici kabul işlemleri geçtiğimiz günlerde tamamlanmıştır.

Firma çalışmaya GAP Yönetim Bilgi Sistemi ön tasarımını hazırlayarak başlamıştır. Daha sonra bu tasarımın İdare tarafından kabul edilmesiyle birlikte GAP Yönetim Bilgi Sistemi uygulama programlarının yazımına başlamıştır. Müşavir tasarım sonucu belirlediği birbirinden bağımsız modüllerin ayrı ayrı programlarının yazılmasıyla GAP Yönetim Bilgi Sistemi için hazırlanacak uygulama programını tamamlayacaktır. Evrak Takibi ile ilgili hazırlanan modül tamamlanma aşamasına gelmiştir.

4. GAP TARIMSAL ARAŞTIRMA, İNCELEME VE GELİŞTİRME PROJE PAKETİ (II. AŞAMA)

GAP Bölgesi'nde sulı tarıma açılacak alanlarda ekolojik koşulları en iyi değerlendirebilecek ürün tür ve çeşitlerin yanısıra, mevcut ekolojik koşullarda kalite ve kantitesi iyi, pazar ve dışsatım koşullarına uygun yüksek verimli ürün elde etmek için hangi yetiştirme tekniklerinin agronomik ve ekonomik açıdan daha uygun olduğunun belirlenmesi amacıyla yürütülmekte olan proje kapsamında çalışmanın II. Aşaması başlamıştır.

1993-1996 yılları arasında Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi tarafından Harran Ovası Kuruğu mevkinde gerçekleştirilecek çalışmada 20 adet alt araştırma projesi uygulanacaktır. Çalışmalara çok sayıda öğretim görevlisi ve araştırmacı katılacak ve Tarım ve Köyşleri Bakanlığının Bölge'de yürüttüğü tarımsal araştırmalara paralel olarak yürütecektir.

Diğer yandan, Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi bünyesinde aynı amaçlar doğrultusunda ve daha değişik konularda çalışmaları içeren bir araştırma paketi de hazırlanarak Başkanlığımıza iletilmiştir. Söz konusu araştırma paketinin de uygulamaya aktarılması için hazırlık çalışmaları yürütülmektedir.

5. GAP BÖLGESİ YERLEŞİMLERİ İÇME VE KULLANMA SUYU DEZENFEKSİYONU

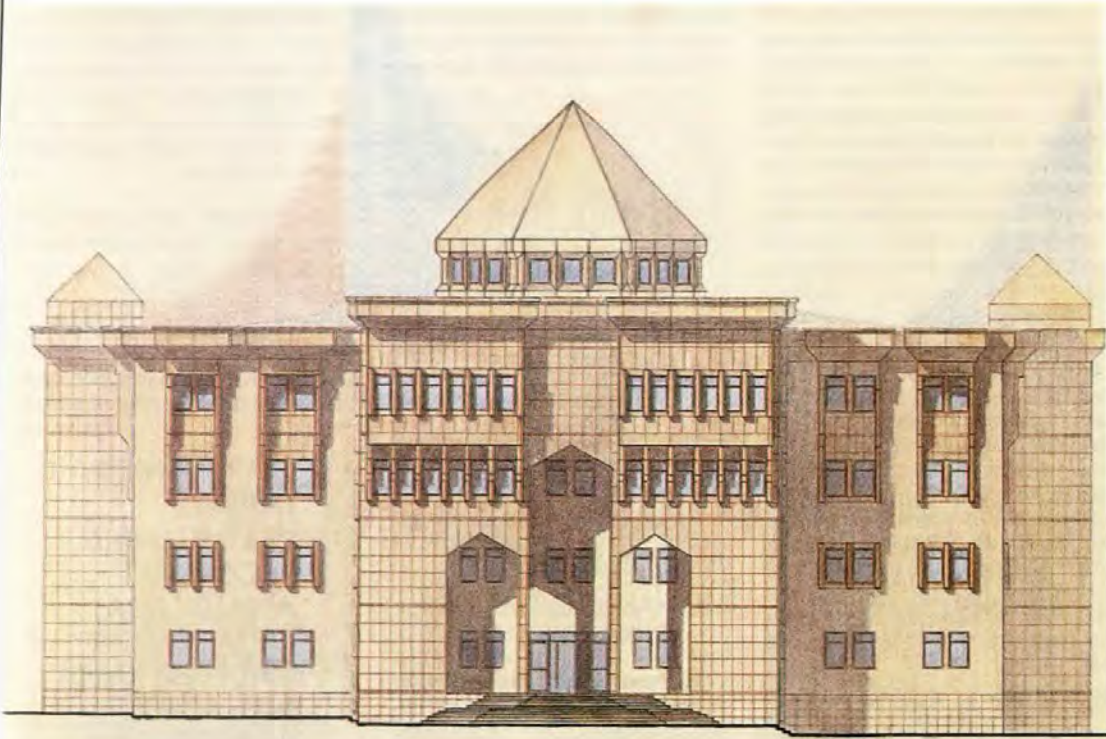
GAP Bölgesi yerleşimlerinin içme ve kullanma suyu dezenfeksiyon ihtiyacının belirlenmesi amacı ile Bölge'deki 147 kentsel ve kırsal yerleşim birimi taranmıştır. Yapmış olduğumuz bu çalışmanın sonuçlarının değerlendirilmesiyle GAP Bölgesi'nde acil olarak; 71 adet 2000 g/h kapasiteli ve 14 adet 4000 g/h kapasiteli dezenfeksiyon ihtiyacının bulunduğu ortaya çıkmıştır.

GAP Bölgesi'nde, mevcut olanakların iyileştirilmesini sağlamak için öncelikle kentsel yerleşimlere yeterli miktarda dezenfeksiyon cihazı ve dezenfektant temin edilmesi, yedek parça, bakım ve onarım imkanlarının geliştirilmesi ve en önemlisi konu ile ilgili yoğun eğitim çalışmaları yapılması gerekmektedir.

İçme ve kullanma suyu dezenfeksiyon etüd çalışması sonuçlanmış, Bölge'nin acil dezenfeksiyon cihazı ve dezenfektant ihtiyacının giderilmesi için uygulama aşamasına gelinmiştir.

6. HARRAN ÜNİVERSİTESİ

Harran Üniversitesi İdare binasına alt proje hizmetleri tamamlanmıştır. Kaba inşaat kapsamında ise, temel betonlar ile 516.15 (0+000) kotuna kadar perde betonları ve perde izolasyonları yapılmıştır.

Harran Üniversitesi İdare Binası Projesi

yonları tamamlanmıştır. Dolgular devam etmekte olup (0+000) kotu tabliyesi inşaa halindedir.

Üniversite kampüs alanında yer alan bina, Güneydoğu Anadolu mimarisi uslubunda, kümbetli bir yapı olarak toplam 9000 m2 kullanım alanıyla projelendirilmiştir.

GAP Master planında önerildiği gibi, Bölgede uygun dö-

nemde seçkin bir Yüksek Öğretim Kurumu'nun tesisi doğrultusunda kurulan Harran Üniversitesi'nin hizmet türlerine göre mekan büyüklüklerinin ve yatırım ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik bir planlama çalışması GAP İdaresi tarafından Hacettepe Üniversitesi, Teknoloji Uygulama ve Araştırma Merkezi'ne yaptırılmıştır. Bu rapor doğrultusunda gerçekleştirilecek olan Harran Üniversitesi Kampüsü Projesi

me çalışmaları başlatılmak üzere-

7. ACİL ALTYAPI SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNE İLİŞKİN ÇALIŞMALAR

İdaremizce GAP alanına giren yerleşim birimlerinin acil altyapı ihtiyaçlarının tespiti için yapılan çalışmalar ışığında gerçekleştirilen faaliyetler

- Akçakale Kanalizasyon ve Arıtma Projesi tamamlanmış ve onaylanmıştır. Halen ihale hazırlıkları devam etmektedir.

- Ceylanpınar Kanalizasyon Projesi ve İnşaatı çalışması kapsamında projenin onaylanmasını takiben inşaat başlatılmıştır. İnşaat halen devam etmektedir.

- Kähta Kanalizasyon Proje ve İnşaatı çalışması kapsamında ise şantiye kurulmuş, inşaat başlanmıştır.

Bölge'deki Belediyelerin acil altyapı sorunlarına yönelik olarak yağmursuyu, kanalizasyon ve içmesuyu şebekelerindeki onarım ve revizyon işlerine, yeni imara açılan bölgelerin ilave kanalizasyon ve içmesuyu işlerine, umumî WC ve foseptik yapım işlerine, içmesuyu depo ve kaptaj yapım işlerine ilişkin küçük çaplı projelerle ilgili protokoller de, idareimiz ile sözkonusu Belediyeler arasında yapılmaya devam etmektedir.

8. GAP BÖLGESİ ÇEVRE ARAŞTIRMASI-DİCLE HAVZASI PROJESİ

GAP İdaresi'nce yapılmakta olan "GAP Bölgesi Çevre Araştırması-Dicle Havzası" projesinin 1. aşaması Dicle Üniversitesi'nce yürütülmektedir. Projenin 1. aşamasına ait ikinci ara rapor tamamlanmıştır. Proje alanı içerisinde mevcut çevre kirliliğinin (su, hava, gürültü, katı atık, toprak kirliliği) kaynak ve cinslerinin

ilanarak izlenmesi, mevcut flora ve fauna kaynaklarının envanter çalışmaları sürdürülmektedir.

GAP Bölgesi Çevre Araştırmaları kapsamındaki Fırat Havzası ile ilgili çevre araştırma çalışmaları ise Çevre Bakanlığı'na yaptırılmaktadır. Bu projenin 1. aşaması da yine Dicle Üniversitesi tarafından yürütülmektedir.

9. ŞANLIURFA İLİ ARAZİ DÜZENLEMESİ PROJESİ

Proje'nin Şanlıurfa Ovası bölümünde onaylanan aplikasyon planı Haziran 1993 sonu itibarıyla 11000 hektara ulaşmış, bunun 7000 hektarının parsel aplikasyonları yapılmıştır.

10. HALİHAZIR HARİTA ALIMLARI

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde kentleşme önemli bir olgudur. Gerek GAP Master Planında ortaya konulan kalkınma stratejilerinde, gerekse mevcut durumu itibarıyla acil müdahale gerektiren projelerde kentleşme olgusunun ortaya koyduğu plânlama ve projelendirme ihtiyacı giderilmesi gereken önemli bir darboğaz olarak ortaya çıkmaktadır. Bölge yerleşmeleri için gerekli imar plâni, içmesuyu, kanalizasyon, elektrik, tele iletişim gibi her türlü altyapı projesinin üretilebilmesi için yerleşmelerin halihazır haritalarının yapılması zorunlu olmuştur.

GAP Bölgesi'nde kent bilgi sistemlerini oluşturmak üzere halihazır harita alımları sayısal olarak yapılmaktadır. Kent bilgi sistemlerinden coğrafi bilgi sistemine geçiş için de ön çalışmalar sürdürülmektedir.

GAP İdaresi 1993 programında yer alan, Şanlıurfa-Karaköprü, Harran, Adıyaman-Şambayat, Çakırhöyük, Kesme-tepe, Mardin-Savur, Söğütlü, Sirt-Atabağı, Gözpinar yerleşmelerinin halihazır harita alımları ihale edilerek çalışmalarına başlanmıştır.

11. GAP ALANINDAKİ TARIM İŞLETMELERİNİN EKONOMİK ANALİZİ: KISA, ORTA VE UZUN VADEDEKİ KREDİ İHTİYACININ ARAŞTIRILMASI PROJESİ

Araştırmanın amacı; GAP Bölgesi'ndeki tarım işletmelerinin mevcut sosyo-ekonomik yapısının ortaya konması, üretim deseninde yer alacak ürünlerin farklı işletme büyüklük gruplarındaki maliyetlerinin, ürün ve işletme bazında kredi ihtiyaçlarının araştırılması ve sulama alanı dışındaki işletmelerin sosyo-ekonomik açıdan geliştirilmesi olanaklarının saptanması ile kuru ve sulu tarım işletmelerinin

sa, orta ve uzun vadedeki kredi ihtiyaç projeksiyonlarının tespit edilerek alternatif kredi modellerinin araştırılmasıdır. İdaremizin finanse ettiği araştırma çalışması TÜBİTAK tarafından yürütülmektedir. 1. Ara Rapor 1993 Mart sonunda, 2. Ara Rapor da Haziran 1993 sonunda tamamlanmış olup, inceleme aşamasındadır.

İlk 3 aylık dönemde; işletme anket formları sahada test edilmiş, bilgisayar programları hazırlanmış, Adana ilinde anket çalışması yapılmış, GAP alanında tarım tekniği ve girdi kullanımı incelenmiştir.

İkinci 3 aylık dönemde; Temmuz ayı sonunda tamamlanan anketlerin analizi ve değerlendirilmesi başlamış, GAP alanında işletme anket formları doldurulmuştur.

12. GAP BÖLGESİ SULAMA SİSTEMLERİ İŞLETME BAKIM VE YÖNETİMİ PROJESİ: (MOM)

Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında sulamaya açılacak alanların sulama sistemlerinin işletilmesi, bakımının yapılması ve yönetilmesi konusunda Bölge'ye en uygun modellerin belirlenmesi ve uygulamaya aktarılması amacıyla proje çalışmaları başlatılmıştır.

19 Şubat 1993 tarihinde Halcrow (İngiliz), Dolsar (Türk) ve RWC (Avustralya) konsorsiyumu-
na ihale edilen proje 1 Nisan

1993 tarihinde başlatılmıştır. Konsorsiyum, Şanlıurfa ilinde bulunan GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı Bölge Müdürlüğü kampüs alanı içindeki binalara yerleşerek Merkez Ofisi'ni faaliyete geçirmiştir. Yerli ve yabancı uzmanların Bölge'ye intikali ile veri toplanmasına ve toplanan verilerin tasnifine hızla başlanmıştır.

Projenin yönlendirilmesi ve kontrolü için gerek Ankara'da gerekse Şanlıurfa'da, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Devlet Su İşleri ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlükleri temsilcilerinden komiteler oluşturulmuştur. Oluşturulan bu komiteler belirli aralıklarla toplanmakta, Projeyi yönlendirmekte ve kontrol etmektedir.

Proje kapsamında, Türkiye'deki mevcut sulamaları incelemek ve değerlendirmek üzere 15-30 Haziran 1993 tarihleri arasında bir teknik gezi düzenlenmiştir. Yönlendirme ve kontrol

ünitesi üyelerinin de katıldığı gezi esnasında Eskişehir, İzmir, Aydın, Antalya, Mersin ve Adana illerindeki sulama proje alanlarında gözlemlerde bulunulmuştur. Seçilen sulamaların özellikle sulayıcı grupları birlikleri veya sulama kooperatifleri olmasına dikkat edilmiştir. Sulama sistemlerini işleten mühendisler, grup başkanları ve çiftçiler ile doğrudan temaslar sağlanarak uygulanan sistemler hakkında görüş alışverişinde bulunulmuştur.

Proje kapsamında şimdiiye kadar iki adet ara rapor verilmiş olup, Haziran ayı gelişme raporu da ilgili kuruluşlara ulaştırılmıştır.

13. GAP BÖLGESİ TARIMSAL MEKANİZASYON GEREKİSİNİMİ ETÜDÜ PROJESİ

1 Ocak 1993 tarihinde Başkanlığımız tarafından imzalanan sözleşme ile Tarımsal Enerji ve Mekanizasyon Araştırma ve Eğitim Vakfı (TEMAV)'na ihale edilen bu projenin amacı; GAP Bölgesi'nin sulamaya açılmasından sonra kuru ve sulu tarım alanlarındaki mekanizasyon ihtiyaçlarını belirlemek, bunların bölgedeki üretim planlamasını yapmak ve bakım-onarım etkinliklerinin organizasyonuna ilişkin çözüm seçeneklerini belirlemektir. Bu genel çerçeve içinde tarım makineleri teknik ve ekonomik veri tabanlarının oluşturulması ve de-

İlk veri tabanının oluşturulması ve çalışabilirlik analizinin yapılması, agroteknik ekonomik veri tabanı oluşturulması ve analizi, tarım makineleri üretiminde mevcut durumun ülke ve GAP Bölgesi bazında saptanması, tarımsal mekanizasyon merkezi kurulmasına temel olacak ihtiyaçların tespiti, sosyal ve ekonomik veri tabanı oluşturulması ve analizi aşamaları tamamlanmıştır. Şartname gereği yapılması öngörülen çalışma toplantılarından ilki 11 Haziran 1993'de Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesinde yapılmıştır. Proje'nin ilk altı aylık 1. Ara Raporu da hazırlanarak İdareme teslim edilmiştir.

14. SOSYAL AMAÇLI PROJELER

Yöntemi ve kapsamı ne olursa olsun, herhangi bir kalkınma projesinin temel ögesi insandır. Bir başka deyişle, gerçekleştirilmesi ya da geliştirilmesi amaçlanan hizmetlerin nihai hedefi insandır, toplumdur. Bu anlamda gerek Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde ekonomiyi canlandırarak, gerekse tüm Türkiye'ye önemli katkılarda bulunacak olan GAP'ın amacı, yöre halkının ortaya çıkan gelişme ve değişmelerden en verimli şekilde yararlanabilmesini sağlayarak yaşam ve gelir düzeyini yükseltmek, işsizlik ve toplumsal dengesizlik gibi nedenlerle sürekli olarak dışarıya göç veren Bölge'yi kendi kendine yeter bir yapıya kavuşturmak. Halkın tüm katmanlarıyla en geniş bi-

kinma hamlelerinden yararlanabilmesi, halkın kendisini projenin gerçek temel ögesi haline getirecek, projenin kalıcılığını ve sürekliliğini toplumsal boyutta da sağlayıp, onun başarısını pekiştirmiş olacaktır. Bu amaçla İdaremiz bir dizi sosyal projeyi uygulamaya almıştır.

a) GAP Bölgesi Nüfus Hareketleri Araştırması

Proje'nin amacı; Bölge'de göç eğilimlerini saptayarak, GAP'ın hangi merkezlerine ne türde nüfusun akacağını hesaplamak ve bu merkezlerde ortaya çıkacak altyapı, sosyal hizmetler ve benzeri ihtiyaçları tespit edip, istihdam planlamasına yardımcı olmaktır.

Göçe başlangıç yerlerinin özellikleri kadar göç edilen yerlerin ve koşulların tesbit edilmesi için Bölge illerinin yanısıra Adana, İstanbul, İzmir gibi metropollerinde kapsayan araştırma çerçevesinde toplam 2832 anket uygulanmıştır. Beş ayrı tarzda uygulanan bu anketlerin tasnifi ve bilgisayar ortamına geçirilmesi devam etmektedir.

b) Toplumsal Değişme Eğilimleri Araştırması

Bölge'deki kentsel ve kırsal toplulukların sosyal profilini, maddi varlıklarını ve fiziki koşullarını ortaya çıkararak GAP'ın bu yapıda yaratacağı değişimleri, dinamikleri ile birlikte tespit etmeyi amaçlayan araştırma, bölge illerinin beşinde yürütülmüş ve sonuçlandırılmıştır. Araştırma ile ilgili raporlar ilgili kuruluşlara

c) GAP Bölgesi'nde Kadın Statüsü ve Kalkınma Süreci Entegre Edilmesi Araştırması Projesi

Proje'nin amacı çağdaş toplum standartlarının gerisinde kalan Bölge kadınının, kalkınmış bir toplumun sosyo-kültürel ve ekonomik standartlarına uygun niteliklerle donanması; GAP'ın başarıya ulaşabilmesi ve Bölge kadınının da bu başarının nimetlerinden eşit düzeyde yararlanabilmesi için Proje'ye aktif katılımını sağlayacak yol ve araçların belirlenmesidir.

Araştırma çerçevesinde altı farklı anket grubu halinde toplam 3500 anket uygulanmıştır. Ağustos 1993 itibarıyla anketlerin tasnifi ve bilgisayar ortamına geçirilmesi devam etmektedir.

d) GAP Bölgesi Baraj Göl Aynası Altında Kalacak Yerlerde İstihdam ve Yeniden Yerleşme Sorunları Araştırması Projesi

Bu araştırma ile; baraj yapımı sonucunda evlerini, köylerini, topraklarını tamamen ya da kısmen kaybeden ve kaybedecek nüfusun sosyo-ekonomik durumlarının saptanması, bu çerçevede kendilerine sağlanmış ve sağlanacak imkân ve hizmetler hakkında düşüncüklerinin ve geleceğe yönelik beklentilerinin neler olduğunu belirlenmesi ile kaynakların daha rasyonel kullanım amaçlanmıştır.

Bu çerçevede belirlenen alanlarla sınırlandırılmış araştırma kapsamında beş ayrı tarzda hazırlanan 1500 anket uygulanmıştır. Bunların tasnifi ve bilgisayar ortamına geçirilmesi devam

GAP'TAN HABERLER

DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGELERİ AKSİYON PLANI UYGULAMAYA KONDU

Başbakanlık talimatları ve Bakanlıklararası Uygulama ve Koordinasyon Kurulu (BUKK) kararları uyarınca Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerimizdeki illerin ekonomik ve sosyal göstergeler itibarıyla gelişmişlik düzeylerinin, 5 yıllık bir perspektif içinde Türkiye ortalamaları seviyesine çıkarılması için gerekli planlama çalışmaları tamamlanmış bulunmaktadır.

Başbakanlığın 4 Mart 1991 ve 24 Ocak 1992 tarihli direktifleri ile gerçekleştirilen GAP Master Planı'na dayalı GAP Aksiyon Planı çalışması GAP İdaresi tarafından, Doğu Anadolu Aksiyon Planı çalışması da D.P.T. tarafından, 30 Eylül 1992 günü yapılan olağanüstü toplantısında BUKK'a sunulmuştur.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin hızla kalkındırılması için BUKK; 11 Aralık 1992 ve 9 Ocak 1993 günü yaptığı olağanüstü toplantılarda;

1. Aksiyon Planı çalışmalarının tek bir metin halinde birleştirilmesi görevini Devlet Planlama Teşkilatı'na,

2. Finansman modelinin ve yatırım harcamalarının hızlandırılması tedbirlerinin belirlenmesi görevini Maliye Bakanlığı ve Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'na,

3. Bölgedeki atıl ve yarım kalmış özel sektör tesislerinin ekonomiye kazandırılması için neler yapılabileceğinin saptanması görevini ise Türkiye Kalkınma Bankası'na vermiştir.

Sunuşu 22.02.1993 tarihli MGK toplantısında yapılmış olan Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri Aksiyon Planı, GAP'ta 31 trilyonu programda olmak üzere 1993-1997 döneminde toplam 108 trilyon TL'lik kamu yatırımı öngörmektedir. Bunun GAP kapsamındaki ilk uygulaması 15 Mart 1993 tarihli Başbakanlık Direktifleri ile pilot il olarak seçilen Şırnak ilinde yapılmakta olan yatırım hamlesiyle başlatılmış bulunmaktadır.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri Aksiyon Planı (AP) kapsamındaki projelerin, Başbakanlığın 28 Haziran 1993 tarih ve 93/3218 sayılı "1994 Yılı Yatırım

Programı Hazırlıkları Genelgesi"nde ifade edildiği şekilde yıllık programda yer alması emredilmiştir.

BİRECİK BARAJI VE HES'İN TEMEL ATMA TÖRENİ

Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında yer alan barajlar zincirinin önemli halkasını oluşturan Birecik Barajı ve HES'in temeli 23 Mayıs 1993 tarihinde yapılan büyük bir törenle Cumhurbaşkanı Süleyman DEMİREL tarafından atılmıştır.

Fırat üzerinde yer alacak olan barajın ve HES'in temel atma törenine Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Başbakan Vekili Erdal İnönü, Bakanlar, Milletvekilleri, askerî erkân, bürokratların yanısıra diplomatik misyon temsilcileri ve çok sayıda

Birecik Barajı ve HES Temel Atma Töreni

yerli ve yabancı basın mensubu ile vatandaşlar katılmışlardır.

Birecik Barajı ve HES yap-İşlet-devret modeliyle liderliğini TGT (TEK, GAMA, TRANSTEKNİK) Elektrik Santralleri Tesis İşletme ve Ticaret A.Ş.'nin yaptığı GAMA A.Ş., PHILIPP HOLZMAN (Alm.), ACEC ENERGY 5.A (Bel.), STRABAG (Avust.), VERBUNG PLAN (Avust.), SULZER ESHER WYSS Gmb H (Alm.) NEYRPIK (Fr.) firmalarından oluşan konsorsiyum ve TEK'in de % 30 oranında iştirakiyle kurulan, Birecik Baraj ve HES Grubu tarafından gerçekleştirilecektir.

Birecik Barajı ve HES, Şanlıurfa iline bağlı Birecik ilçesinin 8 km mabainda, Atatürk Barajının takriben 100 km mabainda bulunan ve Fırat Havzası Projeleri içinde yer alan Sınır Fırat Projesinin iki barajından biridir. Projenin ön fizibilite çalışmaları ve proje hizmetleri E.İ.E İdaresi'nce yürütülmüştür.

Birecik Barajı, beton ağırlık ve kil çekirdekli kum-çakıl dolgudan oluşmaktadır. Barajın temelinde yüksekliği 62.5 metredir. Santral binası her biri 112 MW gücünde 6 üniteden oluşmaktadır ve toplam kurulu güç 672 MW'a ulaşmaktadır. Projenin amacı ulusal enerji ağına yılda 2.5 milyar kWh enerji ve 97000 hektar tarım arazisinin sulanmasını sağlamaktır. Söz konusu enerji Atatürk ve Karkamış Barajları arasında Fırat Nehrindeki brüt 45 metre düşüden yararlanılarak üretilecektir. Birecik Baraj ve Hidroelektrik Santral, işarettinin başlanıktan tüm katmanlarıyla en geniş bi-

en son ünitenin ticari işletmeye geçtiği tarihe kadar 66 aylık (5.5 yıl) bir sürede bitirilmesi planlanmıştır.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile Konsorsiyum arasında 19 Mart 1993 tarihinde enerjinin TEK dışında, üretimi, işletilmesi, dağıtımı ve ticareti esaslarını kapsayan, 3096 sayılı kanun ile oluşan yap-İşlet-devret modeli uyarınca bir anlaşma imzalanmıştır. İşletme süresi, son ünitenin ticari işletmeye geçeceği tarihten itibaren 15 yıl olarak öngörülmüştür. Devlet imkanları dışında bu kadar büyük bir proje, özel sektör tarafından ilk defa gerçekleştirilmektedir.

Projenin toplam yatırım bedeli 2066 milyon DM olarak tahmin edilmekte olup, finansmanın % 85'lik bölümü Alman, Belçika, Fransız ve Avusturya kaynaklarından sağlanmaktadır. Kalan % 15'lik kısım özsermayeden karşılanacaktır.

GAZİANTEP'TE AGRO-GAP'93 VII. ULUSLARARASI TARIM FUARI DÜZENLENDİ

Türkiye'nin en büyük tarım fuarı olan AGRO-GAP'93 7. Uluslararası Tarım Fuarı 11-16 Mayıs 1993 tarihinde Gaziantep'te 5000 m2 kapalı ve 25.000 m2 açık alan üzerinde düzenlenmiştir.

AGRO-GAP Fuarları'nın düzenleme yeri olarak, tarım konusundaki dünya'nın ilgi odağı haline gelmiş olan GAP şehirlerinden biri seçilmektedir.

AGRO-GAP'93 Fuarı Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Gaziantep Valiliği ve Gaziantep Belediyesi tarafından desteklenmiştir. Sektöre ilgili herkesin yöreyi ve Fuarı otobüslerle ziyaretleri sağlanmıştır.

İlgili raporlar Gaziantep AGRO-GAP Açılış Töreni

AGRO-GAP'93 İtalya, Fransa, İngiltere, Almanya, Danimarka, Avustralya, Yeni Zelanda, Macaristan, Yunanistan ve İsrail'den pek çok firmanın katılımlarıyla tarım dünyasının bir buluşma yeri olmuştur.

Fuarda traktör, tarım makineleri, sulama-pompa makineleri ve sistemleri, yedek parçaları, tohum üreticileri, tarım ilaçları, gübreler, hayvan yetiştirme ve veteriner cihazları sergilenmiş, tarım birlikleri konusu işlenmiştir.

AGRO-GAP'93 haftası içinde destek veren kuruluşların da katkılarıyla çiftçilere yönelik olarak Türkiye tanıtımı ve GAP'ta tarım anlatan panel ve seminerler düzenlenmiş. GAP'ın tanıtılmasına yardımcı olmak amacıyla bir de gezi düzenlenmiştir.

İngiltere Tarım, Balıkçılık ve Gıda Bakanı John Gummer, G. Avustralya Birincil Endüstriler Bakanı Terry Groom fuarı ziyaret etmiştir.

BAŞBAKANLIK GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI TARIM SEKTÖRÜ PLAN-PROJE ÇALIŞMALARI VE UYGULAMALARI TOPLANTISI ŞANLIURFA'DA YAPILDI

GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin faaliyetleri içinde bugüne kadar gerçekleştirilen tarım sektörü çalışmalarını sonuçları ile halen devam eden çalışmalar konusunda, uygulayıcı kuruluşları bilgilendirmek ve bu kuruluşlar arasındaki koordinasyonu güçlendirmek amacıyla, 5 - 6 Mayıs 1993 tarihlerinde Şanlıurfa'da bir toplantı düzenlenmiştir.

GAP Bölge Kalkınma İdaresi tarafından düzenlenen sözkonusu toplantı; Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve bağlı kuruluşları, DSİ Genel Müdürlüğü, Ziraat Odaları Birliği gibi, sektörel ilgili kuruluşların merkez ve bölge temsilcileri ile Bölge Üniversiteleri temsilcilerinin katılımı ile yapılmıştır.

Toplantıda aşağıda başlıklar halinde verilen konular işlenmiş ve GAP Bölgesi tarım sektörü ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır.

- GAP Master Planı'nın Tarım Sektörü ile ilgili Hedef ve Stratejileri,

- GAP Bölgesi Aksiyon Planı'nın Tarım bölümü,

- Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi; Kısa, Orta ve Uzun Vadedeki Kredi İhtiyaçlarının Tesbiti,

- GAP Bölgesi'nde Tarımsal Mekanizasyon Gereksinimleri Etüdü,

- Şanlıurfa - Harran Ovaları Arazi Toplatılma Çalışmaları,

- Sulama Kanallarındaki Suyun Regülasyonu ve Su Tasarrufu Sağlayan Sulama Metod ve Teknolojileri,

- GAP Sulama Sistemlerinin İşletme, Bakım ve Yönetimi,

- GAP Tarımsal Araştırma ve Geliştirme Proje Paketi Çalışmaları,

- GAP - Tarımsal Pazarlama ve Ürün Deseni Projesi.

GAP BÖLGESİ'NDEKİ İMAR FAALİYETLERİ İLE İLGİLİ GENELGE

Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı'nın kuruluş ve görevleri hakkındaki 388 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 3. maddesinde "GAP İdaresinin görev alanında giren konularda, 1580 sayılı Belediye Kanunu ve 3194 sayılı İmar Kanunu ile diğer kanunların ilgili idarelere verdikleri imar ve altyapıya dair hak ve yetkiler bu idareye devredilmiş sayılır." hükmü getirilmiştir. Bu nedenle, imar planı yapma ve onaylama yetkisi, kuruluş kararname'nin teşkilata yüklediği en önemli görevlerden biridir. Bu, kentleşmenin daha iyi yaşanabilir me-

kansal ortamlar elde etmek ve sağlıklı bir çevre oluşturabilmek için mutlaka yönlendirilmesi ve kontrol edilmesi gereğinden doğmuştur.

İlgili kurum ve kuruluşlar ile gerçek ve tüzel kişilerce yapılan veya yaptırılan, Valilikler ve Belediyelerce uygun görülen ve 388 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'ye göre onaylanmak üzere Başkanlığımıza gönderilen, her tür ve ölçekteki imar planı tekliflerindeki eksiklikleri, çelişkileri bertaraf etmek ve standartlaşmayı sağlamak amacıyla Başkanlığımızca bir genelge yayınlanmıştır. 27.05.1993 tarihinde tüm Bakanlıklara da sunulan sözkonusu genelge, ilgili Belediyelere iletilmek üzere, GAP bölgesindeki valiliklere gönderilmiştir.

Belediye ve mücavir alan sınırları içinde veya dışındaki mülkiyetlerin hazırlanacak plan tekliflerinde; hangi belge ve bilgilerin (resmi kurumlardan alınacak yazılar) istenildiği, her tür ve ölçekteki planlar hazırlanırken nelere dikkat edilmesi gerektiği, anılan genelgede detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

OKULARARASI GAP KONULU ŞİİR, KOMPOZİSYON VE RESİM YARIŞMALARINDA DERECE ALANLARA ÖDÜLLERİ TÖRENLE VERİLDİ

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlı-

GAP Resim, Şiir Kompozisyon Yarışmalarında Ödül Alan Öğrenci ve Öğretmenleri Toplu Halde

ğinin ortaklaşa düzenlediği "II. OKULLARARASI GAP KONULU ŞİİR, KOMPOZİSYON VE RESİM YARIŞMASI" sonuçlanmıştır.

14 Mayıs 1993 tarihinde Milli Kütüphane Toplantı Salonunda yapılan ödül törenine Milli Eğitim Bakanı Köksal TOPTAN katılmıştır. Tören TRT GAP Televizyonu'nca canlı olarak yayınlanmıştır. Dereceye giren ve yarışmaya katılan

eserlerden oluşan bir de Sergi düzenlenmiştir. Yarışma sonucu ile ilgili detaylı bilgi müteakip sayılarda verilecektir.

BATMAN BEŞİRİ- RIDVAN KÖPRÜSÜ HİZMETE AÇILDI

Köy Hizmetleri Genel Müdürü lügü 8. Bölge Batman İl Müdürü

Batman-Besiri Ridvan Köprüsü

Ahmet Eke'den alınan bilgilere göre; İl Müdürlüğü'nce 1992 yılında yapımı gerçekleştirilen Batman-Beşiri-Rıdvan Köprüsü Tarım Köyüşleri Bakanı Sayın Necmettin Cevheri'nin de hazır bulunduğu bir törenle 04.12.1992 tarihinde hizmete açılmıştır.

Garzan Çayının iki yakasında bulunan 20'ye yakın köyün ulaşımını kısa yoldan sağlayacak olan sözkonusu köprü; Aşık, Kaşüstü, Aktaş, Çimenli, Çavuşbayırı, Başara, Çakıllı, İkiyaka, Yumrukaya, Ulular, Danacı ve Meydancık köy ve mezarlarını Beşiri-Kurtalan karayoluna bağlamaktadır.

GAP BÖLGESİ BİLGİSAYARLA SUNUŞ SİSTEMİ KURULDU

Fuar, toplantı ve bu tür organizasyonlarda kullanılmak üzere GAP Bölgesi'ni tanıtıcı bilgisayar sunuşu hazırlanmıştır. Konuların tanıtımı grafik, fotoğraf, harita gibi kolaylıkla izleyicinin algılayabileceği şekilde düzenlenmiştir.

Sunuşun akışı içinde konular;

1- GAP Projesi

- a) Mevcut Durum
- b) 2005 Yılı Projeksiyonları

2- GAP Su Kaynakları Projeleri

- a) Sulama Projeleri
  - Fırat Havzası Barajları
  - Dicle Havzası
- b) Sulama Projeleri

3- GAP Bölgesi İlleri

4- GAP Bölgesi Ulaşım Sistemi

- a) Karayolları ve Demiryolları
- b) Havaalanları

5- GAP Aksiyon Planı

6- GAP İdaresi Faaliyetleri

7- Tarihi ve Kültürel Yerler

Bu sunuş ilk olarak AGRO-GAP'93 Uluslararası Tarım Fuarında kullanılmış, talep halinde toplantı, sergi, sempozyum, fuar vs. de yer alması sağlanabilmektedir.

ULUSAL SAĞLIK POLİTİKASI VE GAP

Ülkemizin sağlık sorunlarının çözülebilmesi için, Sağlık Bakanlığı'nca Ulusal Sağlık Politikası'nın belirlenmesi amacıyla bir çalışma başlatılmıştır. Bu kapsamda, 23-27 Mart 1992 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen 1. Ulusal Sağlık Kongresi'nde, Bölge'nin sağlık sorunları İdaremiz uzmanlarının da katıldığı "GAP ve Sağlık" çalışma grubunda ele alınmıştır.

Sağlık Bakanlığınca başlatılan Ulusal Sağlık politikasının belirlenmesi çalışmaları sonucu oluşturulan Ulusal Sağlık Politikası Nihai Dokümanı ile Yasa Tasarıları, 12-16 Nisan 1993 tarihinde Ankara'da düzenlenen 2. Ulusal Sağlık Kongresi'nde tartışılmıştır. GAP İdaresinin de katıldığı çalışmalarda GAP Bölgesi sağlık sorunlarının, hazırlanan dokümanlarda yer alması sağlanmıştır.

İMAR PLANLAMA İŞLERİ

Dergimizin önceki sayısında da belirtildiği üzere, GAP Bölgesi'nin sosyal, ekonomik ve mekansal gelişmesini yönlendirmek amacıyla, İdaremizce bir GAP Master Planı'nın yapılmıştır. GAP Master Planı'nın devamı mahiyetinde olmak üzere, özellikle Bölge'nin mekansal gelişmesini sağlamak ve mevcut altyapıyı iyileştirmek amacıyla, yine İdaremizce yapılmış GAP Bölgesi Ulaşım ve Altyapı Projesi tamamlanma aşamasındadır.

Bu proje kapsamında, altyapı projelerinin yanısıra, Bölge'de bir dizi kentin imar planları (19 kentin 1/5000 ölçekli nazım imar planı ve 6 kentin 1/1000 ölçekli uygulama imar planı) da yapılmaktadır. 1/5000 ölçekli nazım imar planları tamamlanan Sason (Batman), Yeşilli (Mardin), Oğuzeli (Gaziantep), Yavuzeli (Gaziantep), Çermik (Diyarbakır), Mazıdağı (Mardin), Ergani (Diyarbakır) ve Gölbaşı (Adıyaman) 1/1000 ölçekli uygulama imar planları Temmuz ayı içerisinde ihale edilmiştir. Diğer yerleşmelerin imar planlarının ihale hazırlıkları devam etmektedir.

SU KİRLİLİĞİ KONTROLÜ YÖNETMELİĞİ

Su kirliliğinin kontrolü amacıyla, içme ve kullanma suyu rezervuarları koruma alanlarında getirilen yapılaşma yasağı ve kısıtlamaların ve GAP Bölge-

sinde İdaremizce yürütülen planlama çalışmalarındaki uygulama esaslarının tartışılması amacıyla bir toplantı düzenlenmiştir. Başkanlığımızca Mayıs 1993 içerisinde düzenlenen bu toplantıya İdaremiz temsilcileriyle birlikte Çevre Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı temsilcileri de katılmıştır

Toplantıda, içme ve kullanma suyu rezervuarlarının koruma alanlarında yönetmelikle getirilen yasakların kent gelişme alanlarında uygulanabilirliği konusu görüşülmüş ve Çevre Bakanlığı'nca anılan yönetmelik hükümlerinin gözden geçirilerek, gerek GAP Bölgesi'nde gerek Türkiye genelinde uygulama esaslarının belirlenmesi amacıyla bir çalışma başlatılması kararlaştırılmıştır.

MARDİN'DE "YEREL YÖNETİMLER VE GAP" KONULU SEMPOZYUM YAPILDI

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ve GAP Belediyeler Birliğinin işbirliği ile 21 Mayıs 1993 tarihinde Mardin'de "Yerel Yönetimler ve GAP" konulu bir sempozyum ve 22 Mayıs 1993 tarihinde de Şanlıurfa ve Atatürk Barajını kapsayan bir GAP gezisi düzenlenmiştir.

Güneydoğu Anadolu Projesi ve Yerel Yönetimlerin etkileşimi ile sorunların ele alındığı sempozyuma, GAP İdaresi Başkan Yardımcısı Doç. Dr. Servet MUTLU ve İdare Uzmanlarından Kaya YAŞINOK katılmışlardır. Sempozyuma İdaremiz, adına "Güneydoğu Anadolu Projesi ve

Kentsel Gelişme" konulu bir bildirisi sunulmuştur.

Sempozyumda GAP Belediyeler Birliği Genel Sekreteri Ahmet ÖZER, Toplu Konut İdaresi Başkanı Yiğit GÜLÖKSÜZ, Mahalli İdareler Genel Müdür Yardımcısı Hasan ERKAN, İller Bankası Genel Müdür Yardımcısı Emre TEKİNBAŞ, Marmara ve Boğazlar Belediyeler Birliği Genel Sekreteri Fikret TOKSÖZ, Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürü Durukal ÇULHA, SBF Öğretim Üyesi ve Türk Belediyecilik Derneği Danışma Kurulu Üyesi Cevat GERAY, Emlak Bankası Genel Müdür Yardımcısı Kemal ÖKSÜZ ve D.Ü. Mimarlık Fakültesi Bölüm Başkanı Zülküf GÜNELİ birer bildiri sunmuşlardır. Sempozyuma Belediye Başkanları ile diğer yerel yöneticiler de katılmışlardır.

ATATÜRK BARAJI HİDROELEKTRİK SANTRALİ ELEKTRİK ENERJİSİ ÜRETİMİNDE BİRİNCİ YILINI TAMAMLADI

Toplam 300'er Megawattlık 8 üniteden oluşan Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santralının birinci ve ikinci ünitelerinde 25 Temmuz 1992 tarihinden itibaren elektrik enerjisi üretilmektedir. 3 ve 4 nolu üniteler daha sonraki aylarda devreye girmiş olup 5 ve 6 nolu üniteler de işletmeye

Mardin'de "Yerel Yönetimler ve GAP" Konulu Sempozyum

P T T
F D C

ATATÜRK BARAJI ENERJİ SANTRALİNİN AÇILIŞI
INAUGURATION OF ATATÜRK
DAM'S POWER PLANT
ŞANLIURFA, 25.7.1992

İlkgün Zarfı

DIŞ BASINDA GAP

NATIONAL GEOGRAPHIC DERGİSİ:

Dünyaca meşhur National Geographic Dergisi'nin Mayıs 1993 sayısında kapak konusunu da kapsayan "Ortadoğu'nun Kritik Kaynağı: Su" başlıklı bir araştırma yazısı yayınlanmıştır. Pliit J. Vesilind imzasıyla yayınlanan araştırmada; Ortadoğu Bölgesinde nüfus artışının hızlanması ile tarım, sanayileşme ve

yüksek hayat standardı arayışlarının su talebini yükselttiği ve suyun, petrolün yerini alan stratejik bir kaynak haline geldiği vurgulanmakta ve bu bölgede yer alan ülkelerdeki gözlemlere yer verilmektedir. Bu çerçevede Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında Atatürk Barajı, Şanlıurfa Tüneli ve tüm projenin ilk etapta Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin enerji, tarım ve sanayi ürünleri üretimini arttıracığından sözedilmektedir.

"BERLINGSKE TIDENDE ERHVERV" GAZETESİ:

Danimarka'nın ikinci büyük gazetesi olan "Beglingske Tiden- de Erhverv" gazetesi, 25 Haziran 1993 tarihi sayısında GAP'a geniş yer vermiş ve proje'nin büyüklüğünden bahisle, daha ziyade Güneydoğu Anadolu Bölgesinin tarımsal potansiyeline yapacağı katkısı vurgulamıştır. Gazete; "Eski Mezopotamya'da Dicle ve Fırat nehirleri arasında bulunan 1.7 milyon hektarlık çorak arazi bu proje sayesinde verimli topraklara dönüşerek tüm ülkenin ve Ortadoğu'nun tarımsal ihtiyacını karşılayacaktır" demekte ve projenin % 90 oranında Türkiye'nin kendi kaynakları ile finanse edildiğini kaydetmektedir.

INFRASTRUCTURE AND FINANCE DERGİSİ:

Ulaşım, enerji, inşaat, tele-iletişim alanlarında uluslararası yatırım, finans ve mühendislik çevrelerine yönelik olarak ABD'de yayınlanan ve dünya ölçeğinde dağıtımı yapılan "Inf-

hazır durumda bulunmaktadır. 7 ve 8 nolu ünitelerin de 1993'ün son aylarında devreye girmesi programlanmıştır.

Bu bir yıllık süre içerisinde Atatürk Barajı Hidroelektrik Santrali tarafından üretilen yaklaşık 4 milyar kWh'lik enerjinin ülke ekonomisine katkısı toplam 3.7 trilyon TL. tutmaktadır. Bu üretim bir milyon ton ham petrolle, bir milyar metreküp doğal gaz ve üç milyon ton Linyit kömürüne eşdeğerdir.

1992 yılı sonuna kadar üretilen enerji	:	1.719.468.000 kWh
1993 yılında üretilen enerji	:	Ocak 406.244.000 kWh
	:	Şubat 359.450.000 kWh
	:	Mart 395.000.000 kWh
	:	Nisan 286.820.000 kWh
	:	Mayıs 260.040.000 kWh
	:	Haziran 348.680.000 kWh
	:	Temmuz (15 gün) 221.945.000 kWh
Kuruluşundan 1993'e kadar geçen 1 yıllık sürede üretilen toplam elektrik enerjisi:	:	3.997.643.000 kWh

rastructure and Finance" (Altyapı ve Finans) Dergisi'nin 1993 yaz sayısında "Modern Dünyanın Yedi Harikası" başlığı altında Sara Halli imzasıyla bir makale yayınlanmıştır. Makalede; yenilikçilik, büyüklük ve finans açılarından değerlendirme yapılarak, bugün dünyanın değişik ülkelerinde yürütülmekte olan projeler sıralanmakta ve Los Angeles Metro Projesi'nin arkasından GAP ikinci sırada yer almaktadır. GAP enerji ve sulamaya yönelik projelerin yanısıra, ulaşım, tarım reformu, sosyal sektörler gibi diğer alanları da kapsayan entegre yapısı, büyüklüğü ve yenilikçiliği ile de önemli bir proje olarak tanıtılmıştır.

Dergiye göre modern dünyanın yedi harikası şunlar:

1. Los Angeles Metrosu, Kaliforniya, ABD.
2. Güneydoğu Anadolu Projesi, Dicle ve Fırat Nehir Havzası, Türkiye.
3. Büyük İnsan Yapısı Nehir, Libya
4. Taipei Ulaşım Programı, Tayvan.
5. La Grande Hidroelektrik Kompleksi, Kanada.
6. Manş Tüneli, İngiltere - Fransa.
7. Havaalanı Programı, Hong-Kong.

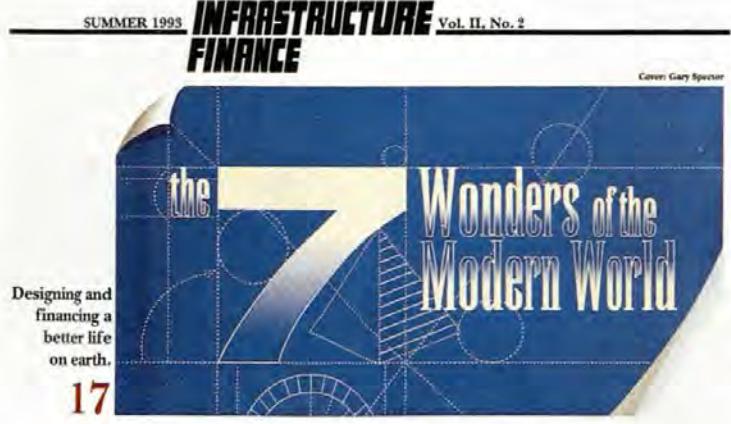
ZİYARETLER:

Güneydoğu Anadolu Projesi'ne yerli ve yabancı basın yayın kuruluşları, iş çevreleri, Üniversiteler ve benzeri kurumların ilgisi devam etmektedir. Proje hakkında bilgi almak ve Proje Bölgesi'ni görmek üzere Başkanlığımız ve Bölge'yi çok sayıda yerli ve yabancı konuk ziyaret etmektedir.

Nisan - Ağustos döneminde Avusturya Radyo Kuruluşu ORF adına Klaus Ther, Kanada CBC Televizyonu'ndan bir çekim ekibi, Güney Afrika Cumhuriyeti Televizyon Kurumu'ndan bir çekim ekibi, Sky Televizyonu'ndan çekim ekibi, Le Figaro Magazin'ne'den Guillaume Dopffer, Le Monde Diplomatique dergisinden Christian Chesnot İdaremizi ziyaret ederek İdare Başkanı Dr. Olcay Ünver'le görüşmüşlerdir.

Macaristan Tarım Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Başkanlığı'ndaki bir Macar Heyetine, İşadamlarından oluşan bir Hirvat heyetine, aralarında Super Channel televizyon kanalı çekim ekibinin de bulunduğu önde gelen yabancı basın yayın mensuplarından oluşan heyete Başkanlığımızca brifing verilmiştir.

Söz konusu kişiler ve heyetlerden büyük bir kısmı Proje çalışmalarını yerinde görmek üzere GAP Bölgesi'ni de ziyaret etmişlerdir.

Southeastern Anatolia Project

ATA

İNŞAAT SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ

MERKEZ

HEADQUARTERS

Dikilitaş, Emirhan Cad. No. 145 A Blok Beşiktaş 80700 İSTANBUL

TEL : (1) 259 69 69

TELEX : 26539 Kurd Tr.

TELEFAX : (1) 259 70 00

ŞANTIYE

SITE

Atatürk Barajı ve HES İnşaatı Bozova 63850 P.K. 107 ŞANLIURFA

TEL : (8778) 2112/5 HAT

TELEX : 72272 Atab Tr.

TELEFAX : (8778) 2121

ŞUBE

BRANCH OFFICE

Cinnah Caddesi No: 24/14 Çankaya 06690 ANKARA

TEL: (4) 428 69 95 (4 Hat)

TELEX : 42800 Ater Tr.

TELEFAX : (4) 467 09 70

YIL 1 SAYI 3
SONBAHAR 1993

GUNEYDOGU ANADOLU PROJESI BOLGE KALKINMA IDARESİ BAŞ

GAP

D E R G İ S

22. GAP KOORDINASYON
KURULU GAZİANTEP'TE
TOPLANDI

İÇİNDEKİLER

GAP Konulu Resim Yarışmasının Türkiye Birincisi

3 Milli Gurur ve Mutluluk Kaynağımız Nurhan TEKİNEL/Devlet Bakanı

5 GAP Master Plan Çalışması

10 GAP'ta Köy Hizmetleri M. Güner SAYGILI/K.Hiz. Gen. Müd. V.

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

Yıl: 1 Sayı: 3 Sonbahar 1993

GAP Bölge Kalkınma İdaresi
Başkanlığı Adına Sahibi
Dr. İ.H. Olcay ÜNVER, Başkan

Genel Yayın Yönetmeni
M. Kaya YAŞINOK

Yazı İşleri Müdürü
L. Zeynep AKINCI

Yayın Koordinatörü
Gül TURANLI

Yayın Kurulu
Lütfi SOLAKOĞLU
Basri BEYAZ
Necati ÖZKAN
Halil AGAH

Bölge Temsilcisi
Özgül ŞANTAY

Adres

Uğur Mumcu'nun Sok. No: 59
G.O.P. 06700 ANKARA

Baskı & Grafik

Desen Ofset A.Ş.
Tel: 446 96 96 pbx
Fax: 446 97 05

GAP Dergisinde yer alan yazılardaki fikirler yazarlarına aittir. Bu yazılar GAP Dergisi kaynak gösterilmek suretiyle kullanılabilir. Gönderilen yazılar yayınlanırsa veya yayınlanmasın lade edilmez. Yayın Kurulu gönderilen yazıları yayınlayıp yayınlamamaya ve üzerinde gerekli düzeltmeyi yapmaya yetkilidir. GAP Dergisi aboneliği ücretsizdir.

17 Sosyolojik Bakış Açısıyla GAP Doç. Dr. Yakın ERTÜRK /ODTÜ Öğr. Üy.

22 Öğrenci Gözüyle GAP

26 GAP Bölge Kalkınma İdaresinin Faaliyetleri

33 GAP'tan Haberler

Sayın Okurlarımız,

"GAP Dergisi"nin Sonbahar sayısını yayınlamış bulunuyoruz. Bu sayıdan itibaren, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin 2005 yılına kadar uzanan dönemdeki kalkınması için hazırladığımız Master Plan kapsamında bölge kalkınmasının uzun dönem amaçlarını, temel stratejilerini ve hedeflerini ortaya koymaya çalışacağız. Master Plan ile söz konusu hedeflere ulaşabilmek için kavramsal düzeyde gelişme projeleri ve diğer tedbirler formüle edilmiş, proje ve faaliyetlerin öncelikleri ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, makro ölçekte bölgenin tüm sektörler itibarıyla kalkınma çerçevesi çizilmiş ayrıca makro çerçeveyi destekleyecek ve sektörler bazında yürütülmesi gereken alt bölge çalışmaları da belirtilmiştir.

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ve ilgili kuruluşlar, Master Planın GAP Bölgesi'nin gelişmesi açısından önemli gördüğü yönler, sektör ve alt sektörler hakkında daha detaylı çalışmalar yapmıştır ve yapmaktadır. Bu çalışmaların temel amacı;

- Proje ve program hazırlanması için politikalar tespit etmek,

- Sektör ve alt sektörler itibarıyla kalkınma eğilimi kavramını projeye dönüştüren daha somut ifadeleri ortaya koymak,

- Yeni projelerle diğer idari tedbirleri tesbit ve formüle etmektir.

Bu arada çeşitli kişi ve kuruluşlar tarafından GAP Dergisi'nde yayınlanmak üzere gönderilen yazıların, gelişir sırası ve konusu dikkate alınarak yayınlanmakta olduğunu hatırlatırken, katkılarınızı bekliyor, ilginize teşekkür ediyoruz.

Saygılarımızla,
"GAP Dergisi"

MİLLİ GÜRÜR VE MUTLULUK KAYNAĞIMIZ

Cumhuriyet tarihimizin en büyük kalkınma projesi olan Güneydoğu Anadolu Projesi'nin bütün üniteleriyle bir an önce gerçekleştirilmesi, ekonomik ve siyasal gündemimizin en başında gelmektedir. Bölgenin sosyal ve ekonomik yapısında hızlı ve köklü bir değişimi gerçekleştirmek ana amacımızdır. Bölge illerinin gelişmişlik düzeyini fert başına gelir ve sosyal hizmet standartları itibarıyla ülke ortalamasına yükseltmek hedeflerimizdendir.

Entegre proje anlayışı içinde bölgesel kalkınmanın bütün gerekleri düşünülerek ele alınmış olan GAP'ta, bölgenin toprak ve su gibi başlıca doğal kaynaklarını yöre halkının refahına dönüştürebilmek için bugüne kadar önemli yatırımlar yapılmış, büyük paralar sarfedilmiştir. Yapılan tahminlere göre; 1993 yılı sabit fiyatlarıyla 370 Trilyon lira toplam proje maliyetinin 135 Trilyon lirası harcanmış bulunmaktadır.

İşin önemli olan yönü bu harcamaların tamamının, kendi milli kaynaklarımızdan yapılmış olmasıdır. Bu kararlılıkla GAP'ın Atatürk Barajı gibi çok önemli ve büyük bir ünitesi beklenenden kısa bir süre içinde gerçekleştirilmiş, milli gurur ve mutluluk kaynağımız olmuştur.

Bütçemiz ve kredi itibarımıza dayanarak sağlanan dış mali kaynaklarla finanse edilen yatırımlarımız, daha önceki yıllarda olduğu gibi yine büyük bir azim ve kararlılıkla sürdürülecektir.

Hükümetimiz kamu maliyesini zorlamayacak şekilde ve sağlam kaynaklara dayalı bir finansman politikası çerçevesinde özellikle dış mali kaynak ve teknoloji girişini hızlandırabilmek için dünyanın bir çok ülkesinden daha fazla yeni yatırım teşvik tedbirlerini uygulamaya koymuş bulunmaktadır.

Bu arada Birecik Barajı ve Hidroelektrik Santrali'nin yapımı için Yap-İşlet-Devret yöntemi ile başlanmış olan uygulama diğer önemli projelere de yaygınlaşacaktır.

Enerji, sulama, ulaşım ve haberleşme altyapı tesisleri ve sanayi gibi çeşitli alanlarda özel yerli/yabancı ortaklıklarla gerçekleştirilecek işler ve yatırımlar, devletimizin fedakârlıkla sürdürmekte olduğu yatırımlarla birlikte, öncelikle yöre halkının yaygın işsizlik sorununa acil çözümler getirecektir. Bu süreç önümüzdeki yıllarda bölgeden başlayarak bütün yurttaki toplumsal huzurun tesisinde çok önemli gelişmelere yolaçacaktır.

Güneydoğu Anadolu Projesi çerçevesinde sürdürmekte olduğumuz kalkınma hamlesinin çok yönlü ve kesintisiz çalışmalarla başarıya ulaşacağından kimsenin kuşkusu olmamalıdır.

Nurhan Tekinel
Devlet Bakanı

GAP MASTER PLAN ÇALIŞMASI

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) çeşitli Bakanlıklar ve uygulayıcı kuruluşlar kanalıyla gerçekleştirilmekte olan bir projeler toplamıdır. GAP kapsamında ele alınacak projelerin büyüklüğü, çeşitliliği ve karmaşıklığı proje entegrasyonunun önemini ortaya koymakta. Güneydoğu Anadolu'da bu konuda yapılmaması gereken bölgesel ölçekli çalışmaların önceliklerinin ortaya konulmasını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca kırsal ve kentsel çalışmaların koordineli bir biçimde yürütülebilmesi için gerekli bilgiler ile genel politika ve stratejilerin bölgesel çalışmalarla hazırlanması öngörülmektedir. Bu nedenle, Güneydoğu Anadolu Bölgesi kalkınmasının genel istikametini belirlemek için entegre bir kalkınma planını hazırlamak ve mevcut ve planlanan projeleri tamamlayıcı ilave projeleri, gerekli yatırım programlarıyla formüle etmek ve bölgede yürütülmekte olan veya planlanan projelerin daha etkin ve tutarlı bir şekilde yürütülmesini sağlayacak ve projeler arası uyum ve entegrasyon ile uygulamaların izlenmesi ve değerlendirilmesi için etkin bir "Proje Yönetim Sistemi" kurmak amaçlarıyla "Güneydoğu Anadolu Projesi Master Plan Çalışması" adı altında bir bölge planı çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada önerilen birkaç alternatifli Proje Yönetim Sistemi hükümetçe değerlendirilerek, Güneydoğu Anadolu Projesi'nin yönetiminden sorumlu olacak yeni bir teşkilatın kurulması kararlaştırılmıştır.

GAP Master Planı, çeşitli dev-

let kuruluşlarının kalkınma çabalarının bütünlendirilmesi ve eşgüdümlendirilmesini kolaylaştıracak bir kılavuz ve araç sağlayarak GAP'ın yürütülmesine destek olmaktadır.

Kalkınma Hedefleri

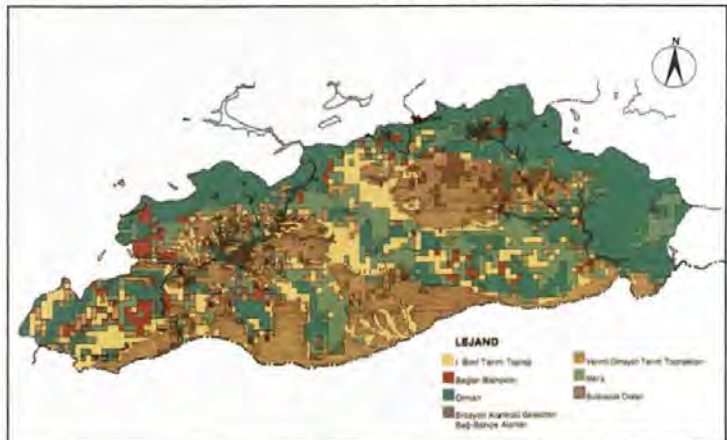
Master Plan çalışması, GAP bölgesi ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını azaltmak için bölgenin ekonomik yapısını güçlendirerek gelir düzeyini yükseltmeyi, kırsal alanda verimliliği ve istihdam imkanlarını artırmayı, bölge şehirlerinin, özellikle büyük şehirlerin hizmet kapasitesini geliştirmeyi ve bölge kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılmasına, kendi başına bir ekonomik büyümenin gerçekleşmesi, ihracat artışının teşvik ve sosyal istikrarın sağlanması gibi ulusal kalkınma amaçlarına katkıda bulunmayı, GAP Bölgesi'nin kalkınma hedefleri olarak ortaya koymuştur.

Temel Kalkınma Senaryosu

GAP Master Planında GAP Bölgesi için temel kalkınma senaryosu, bölgeyi "Tarıma Dayalı İhracat Bölgesi" haline getirmek olarak ifade edilmiştir.

Bölgenin gelişmesi, sulamayla pazar şartlarına ve arazinin kabiliyetine uygun bitki deseni ile özellikle sanayi ve yem bitkileri lehine bir ürün çeşitlendirmesi sonucu tarıma dayalı sanayilerin üretimlerinin artırılması ve yenilerinin kurulması biçiminde belirtilmektedir.

Kırsal alanlar tarımsal faaliyetlerin sürdürülüp işlenecek hammaddelerin üretildiği, kentsel alanlar da sanayi ve hizmet üretiminin yapıldığı, dağıtım ve sosyal hizmetlerin verildiği yerler olarak düşünülmektedir.

GAP Bölgesi İçin Arazi Kullanım Haritası

Planlama Yaklaşımı

GAP Master Planı çok sektörlü entegre bir yönlendirme çalışmasıdır. Bölgede oluşturulmaya çalışılan gelişme senaryosunun gerçekleşebilmesi için ele alınan tüm sektörler arasındaki entegrasyonun sağlanmasıyla, bölgede dengeli bir gelişme bütünlüğünün sağlanması amaçlanmaktadır. Kullanılan bölgesel gelişme modelinde ekonomik faaliyetlerin çarpan etkisi dikkate alınmış, sulama sonucu ortaya çıkacak tarımsal ürün artışının diğer sektörleri etkilemesi, tarım dışı diğer sektörlerin de birbirlerinden etkilenmeleri ile oluşacak zincirleme bir reaksiyonun ifade edildiği çok sektörlü yaklaşım kullanılmıştır.

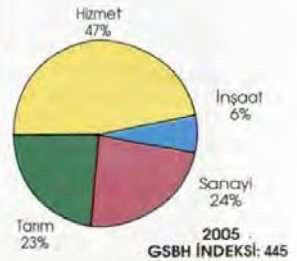
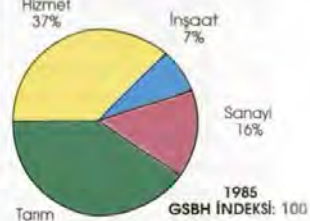
Master Planının ele alınış biçimiyle sektörel değil, bir bütün halinde paket bir proje olduğu ve sektörel mülahazaların bu bütünlüğü etkileyeceği gözden kaçırılmamalıdır. Bu paketin karakteri, sektörel analizlerin bölgesel toplamı olmaktan ziyade, zaman ve mekan boyutunda bütünlüğü korunarak, sektörler arası iç ve karşılıklı tutarlılık gözetilerek oluşturulmuş bir yatırım programı olmasıdır.

Ortaya konulan öneri paketi, gerçekleşmesi ağırlıklı kamu finansmanına dayalı bir kamu yatırım programıdır. Bu anlayış içinde GAP Master Plan çalışmaları tamamlanmış ve ortaya bölgesel makro gelişmenin formüle edildiği üç alternatif konulmuştur. Bu üç alternatif bölgesel gelişme paketi kamu kaynaklarına getirdiği mali yük yönünden ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

Sosyo-Ekonomik Çerçeve

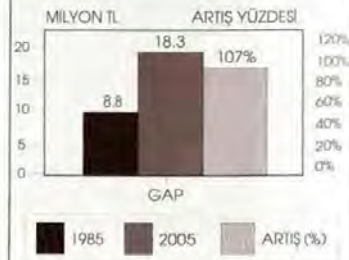
Bölge'nin ileriye dönük sosyo-ekonomik çerçevesini gösteren birinci alternatif, GAP Projesi'nin şimdikiye kadar topluma anons edildiği şekliyle en kapsamlı ve yaygın kamu yatırım programını ve dolayısıyla en yüksek maliyeti içermektedir. Bu alternatifte hedef 1.7 milyon hektar alanın sulamaya açılması ve 27 milyar kilowatt/saat enerji üretiminin elde edilmesidir. GAP kapsamında planlanan bütün enerji yatırımlarının ve sulama projelerinin tamamlanması yani hem enerji üretiminde hem de sulama alanında maksimum hedeflere varmak öngörülmektedir. 1993 yılı

MASTER PLANA GÖRE GAP'TA EKONOMİK YAPI DEĞİŞİMİ

SEKTÖREL KATMA DEĞERLERİN GSBH İÇİNDEKİ ORANI

KİŞİ BAŞINA GAYRİ SAFİ HASILA 1993 FİYATLARI (MİLYON TL)

GAP SOSYO-EKONOMİK PROJEKSİYONLAR (1993 FİYATLARI)

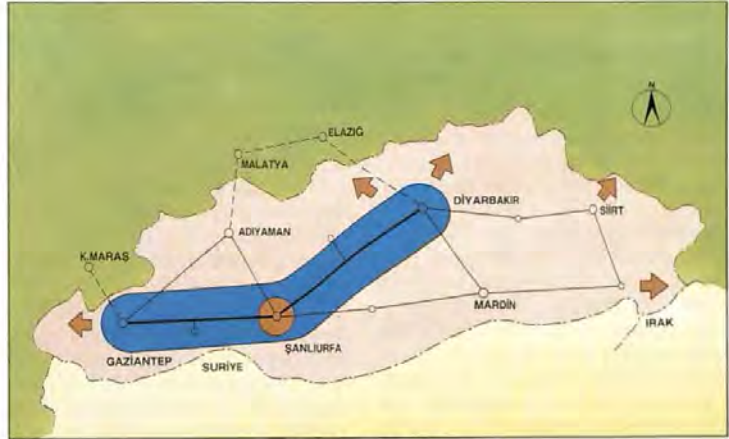
	1985	2005	
		TRENDE GÖRE	M.P. GÖRE
GSBH (MİLYAR TL)	38.247	96.200 (4,7)	170.178 (7,7)
TARIM	15.127	25.770 (2,7)	39.288 (4,9)
SANAYİ	6.001	19.252 (6,0)	40.443 (10,0)
İNŞAAT	2.846	7.012 (4,6)	10.177 (6,6)
HİZMETLER	14.272	44.166 (5,8)	80.258 (9,0)
NÜFUS (bin kişi)	4.300	7.570 (2,9)	9.280 (3,9)
İSTHDAM (bin kişi)	1.528	2.355 (2,2)	3.324 (4,0)
GSBH/k kişi (1000 TL)	8.888	12.704 (1,8)	18.334 (3,9)

(PARANTEZ İÇERİSİNDEKİ RAKAMLAR YILLIK % ARTIŞ)

fiyatlarıyla bu alternatif için toplam yatırım ihtiyacı 277 trilyon TL olarak hesaplanmıştır.

İkinci alternatif, mali açıdan ülke kaynaklarını daha az zorlayıcı bir yaklaşıma giderek, 2005'e kadar tüm enerji projelerinin gerçekleştirilmesini fakat planlanan sulama projelerinden yalnızca öncelikli olanların uygulanmasını yani 1.7 milyon hektar yerine 900.000 hektarlık alanın sulanmasını, fakat enerji üretimini yine 27 milyar kilowatt/saat olarak kabul etmiştir. Yatırım ihtiyacı 1993 fiyatlarıyla 215.5 trilyon TL'dir.

Üçüncü alternatif ise, her iki sektörde de daha yavaş bir gelişmeyi ve sadece öncelikli projelerin devreye sokulmasını benimseyerek planlanan enerji ve sulama projelerinden yalnızca öncelikli olanların uygulanmasını öngörmekte, öncelikli olmayan diğer projelerin uygulanmasının

Kırık Gelişme Aksı

ise, 2005 yılından sonra gerçekleştirilmesini önermektedir. Toplam yatırım ihtiyacı 1993 fiyatlarıyla 198.2 trilyon TL'dir.

Bölgeye ait ekonomik büyüme hızının birinci alternatifte %

7.7, ikinci alternatifte % 7.3 ve üçüncü alternatifte ise % 6.8 olacağı tahmin edilmiştir. Ülke ekonomisinin önümüzdeki onbeş yıl içinde ortalama % 5'lik bir hızla büyüyeceği tahmin edildiği gözönüne alınırsa, her üç alternatifte de bölgedeki büyümenin ülke ortalamasından bir hayli yüksek bir hızda gerçekleşeceği açıktır. Bölgede kişi başına düşen gelir, yıllık % 1.8 artarken bunun sağlanacak büyümeyle % 3.9'a kadar çıkabileceği görülmektedir.

Master Plan çalışmasında bölge nüfus artış hızının alternatiflere göre sırayla % 3.9, % 3.3 ve % 3.0 olacağı tahmin edilmektedir. İstihdamda normal beklenen büyüme yıllık % 2.2 iken bunun yine alternatiflere göre sırayla % 4, % 3.3 ve % 3.1'e çıkacağı, sonuç olarak 2.7 ile 3.3 milyon kişi arasında bir istihdam kapasitesi yaratılacağı he-

Kalkınma Koridorları Safhalar

saplanmaktadır.

Mekansal Çerçeve

Ulaşım, inşaat, madencilik gibi diğer faaliyet alanları, hizmet sektörünün gelişmesi ve mekansal boyutlar gözönünde bulundurularak, Master Plan çalışmasında "Kırık Aks" olarak adlandırılan Gaziantep - Şanlıurfa - Diyarbakır koridoru öncelikli gelişme alanı olarak tesbit edilmiştir. Kısa vadede altyapı yatırımlarının ve stratejik sanayilerin yer alacağı bu gelişme koridorunun daha sonra Diyarbakır'dan Batman ve Sirt'e, Gaziantep ve Şanlıurfa'dan Adıyaman'a, Şanlıurfa'dan Mardin/Kızıltepe'ye da-

ha sonra da Silopi ve bölge dışı alanlara doğru genişleyeceği öngörülmektedir.

Önerilen Çerçeve

GAP Master Plan çalışmasında, GAP Projesi'nin uygulanması için gerekli kamu yatırımlarının hacmi ve uzun vadeli yatırım kararlarına ilişkin belirsizlikler karşısında, şimdilik önceliği olmayan projelerin ertelenmesi önerilmektedir. Orijinal GAP Projelerinin devreye sokulması daha uzun bir süreye yayıldıkça kamu sektörü kaynaklarının GAP Bölgesi'ne tahsisi diğer bölgelerin ihtiyaçları ile daha uyumlu bir hale gelecek, öncelikli projelerdeki ilk

yatırımlar daha yüksek verimliliğe kavuşacaktır. Ayrıca, tarla içi geliştirme, sulama tesislerinin gelişmesine daha iyi ayak uydurabilecek, yeterli drenaj olmamasından kaynaklanan tuzlanma ve su birikmesi sorunlarını asgariye indirecektir. Gelecekte meydana gelecek teknolojik ilerlemeler önceliği olmayan projelere yansıtılabilecek bu da GAP yatırımlarının genel verimlilik düzeyini yükseltecektir. Master Planda C senaryosu olarak ortaya konulan üçüncü alternatif uyarınca bölge ekonomisinin yıllık büyümesi % 6.8, tarımda % 4.0 sanayide ise % 9.1 oranında olacaktır. Bu dönem boyunca

GAP Bölgesi ve Master Plan Projeleri

ortalama büyüme hızıdır. Başlangıçta % 5,5 civarında olacak olan büyüme 2005 yılında % 12 dolayına ulaşacaktır. Bu yaklaşımla 2005 yılına kadar planlanan sulama projelerinin % 55'i, enerji projelerinin de % 70'inin öncelikli projeler olarak devreye sokulması sözkonusudur.

Master Plan Uygulama Çalışmaları

1989 yılında tamamlanan GAP Master Plan çalışması, makro ölçekte olmak üzere bölgenin tüm sektörleri itibarıyla kalkınma çerçevesini belirlemiş, ayrıca makro çerçeveyi destekleyecek ve sektörler bazında yürütülecek olan alt bölge çalışmalarını ortaya koymuştur.

Gerek GAP Master Planı ve gerekse Master Planının tamamlanmasından bu yana GAP'a yapılan yatırımların incelenmesi, bundan sonra yapılacak çalışmaların öncelikleri ve yürütülmesi açısından büyük önem taşımaktadır. GAP Master Planı'nda tavsiye edilen kalkınma projelerinin ve ilgili tedbirlerin büyük bir kısmı sektör kuruluşlarının politikaları ve yetkileri dahilinde uygulanacak niteliktedir.

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ve ilgili diğer kuruluşlar, Master Planının GAP Bölgesi'nin gelişmesi açısından önemli gördüğü yönler veya sektör/alt sektörler hakkında daha detaylı çalışmalar yapmış ve yapmaktadır. Master Planın tamamlanmasını takiben onun belirlediği çerçeve doğrultusunda yapılmış ve yapılmakta olan çalışmalar şunlardır,

1- GAP Sağlık Sektörü Uygulama Planı, gelecek 20 yılda Master Planca tariflenen gelişmelere cevap verebilecek bir bölge sağlık sektörü oluşturmak amacıyla Sağlık Bakanlığı tarafından yaptırılmıştır.

2- GAP Yöresi İstihdam, İnsan Gücü ve Eğitim Planlaması Etüdü, GAP Master Planı Sosyo-Ekonomik çerçevesi doğrultusunda Millî Eğitim Bakanlığınca yaptırılmıştır.

3- Turizm Bakanlığı, GAP Bölgesi Turizm Envanteri ve Gelişme Planlaması çalışmasını Master Plan'da öngörülen turizm sektörü hedeflerine varmak için bölge turizm potansiyelini tesbit ve sektörü geliştirmek amacıyla yaptırmıştır.

4- Master Planın belirlediği "tarıma dayalı ihracat bölgesi" temel kalkınma senaryosunun daha detaylandırılması gereği olarak, yurtiçi ve yurtdışı pazarlama olanaklarıyla GAP Sulama Projelerinde uygulanacak bitki desenleriyle ilgili ayrıntılı "Tarım Ürünleri Pazarlaması ve Bitki Deseni Planlaması ve Entegrasyonu" çalışması GAP İdaresi'nce yaptırılmıştır.

5- GAP Bölgesel Ulaşım ve Altyapı Geliştirme Çalışması ile Master Plan'da ortaya konulan makro çerçeve kararları doğrultusunda çeşitli ekonomik, faaliyetlerin mekansal dağılımı açıklığa kavuşturulmuş, sanayi gelişme ve yer seçimi analizi yapılmıştır.

6- Master Plan mekansal gelişme stratejisi doğrultusunda belirlenen gelişme koridorlarına ait

planlama ve altyapı çalışmaları Bölgesel Ulaşım ve Altyapı Çalışması bileşeni olarak sürdürülmekte yerleşimi konuları daha detayla ele alınmaktadır.

7- Master Planca yapılması öngörülen ve stratejileri tamamlanan Bölgesel Ulaşım Çalışması GAP Master Planı'nda ortaya konulanların eksiksiz uygulanmasını desteklemek üzere ulaştırma sektörünün gelişmesi için elle tutulur tedbirleri belirlemek üzere gerçekleştirilmiştir.

8- GAP Master Planı'nın öngördüğü seçilmiş GAP kentleri için kentsel planlama çalışmaları yine Master Plan'da tariflenen fonksiyonlar doğrultusunda sürdürülmektedir.

9- Master Plan'da "Acil formülasyon çalışmasına ihtiyaç gösteren öncelikli projelerden" biri olarak gösterilen Şanlıurfa kenti inşaatı projesi tamamlanmıştır.

10- Yine Master Plan'da önemle belirtilen GAP Uluslararası Havaalanı Çalışması sonuçlandırılmıştır.

11- Master Plan öncelikli projelerden olan "Atatürk Barajı Geçiş Alternatifleri Fizibilite Etüdü" de bitirilmiştir.

GAP Master Planı bu çalışmalar için gerekli temeli ve yönlendirmeyi temin etmiş, çerçeveyi çizmiştir.

Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında GAP İdaresi ve diğer kuruluşlar tarafından bugüne kadar yapılmış çalışmalar ve bu çalışmalar çerçevesinde üretilmiş olan yayınların tam listesi 37-40 sayfalarda sunulmaktadır.

GAP'TA KÖY HİZMETLERİ

M. Güner SAYGILI

Köy Hizmetleri Genel Müdür Vekili

Güneydoğu Anadolu Projesi ilk bakışta bölgenin toprak ve su kaynaklarını geliştirmek sureti ile Fırat ve Dicle nehirlerinde yapılacak tesislerle iki sektör üzerinde tarım ve enerji üretimini artıracak bir proje olarak görülmese rağmen, bugün GAP Cumhuriyet tarihinde uygulanan tarım, enerji, ulaştırma, milli eğitim, sağlık gibi sektör hizmetlerinin götürüleceği en büyük bölgesel entegre kalkınma projesidir.

Bu proje çerçevesinde Genel Müdürlüğümüzün GAP Bölgesine götürüleceği hizmetleri iki başlık halinde toplamak mümkündür.

Birincisi GAP Bölgesinde kırsal alanda yaşayan insanımızın kendisinin ve ürettiği mal ve ürünlerin en yakın yerleşim merkezlerine naklini temin için köy yolu ulaşımını sağlamak, kırsal alanda yaşayan insanlara yeterli ve sağlıklı içmesuyu temin etmek, köy yerleşim planları ile cami, köy konağı gibi ekonomik ve sosyal kırsal alan altyapı hizmetlerini iyileştirmektir.

1940 yılında Isparta'da doğdu. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesinden 1961 yılında mezun oldu. 9 Ağustos 1961 tarihinde Antalya TOPRAKSU Ekip Başmühendisliğinde teknik eleman olarak göreve başladı. 1962-1964 yılları arasında yedek subay olarak askerlik görevini tamamladı. 10 Nisan 1964 tarihinde yeniden Antalya TOPRAKSU V. Bölge Müdürlüğü'ne Ziraat Yüksek Mühendisi olarak atandı. 1973'ten 1980 yılına kadar da Kredi Başmühendisi olarak görevini sürdürdü.

1980 yılında Antalya TOPRAKSU V. Bölge Müdür Yardımcılığı görevine atandı. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Taşra Teşkilatının düzenlenmesine kadar bu görevini yürüten SAYGILI, 1985 yılında Köy Hizmetleri 15. Bölge Müdür Yardımcılığı görevine getirildi. 1987 yılı Şubat ayında Erzurum Köy Hizmetleri Araştırma Enstitüsü Müdür Yardımcılığı görevine atanan SAYGILI, bu görevinden 16 Temmuz 1988 tarihinde kendi isteği ile emekliye ayrıldı.

16 Eylül 1992 tarihinde Köy Hizmetleri Genel Müdür Yardımcılığı görevine getirilen M. Güner SAYGILI 15 Temmuz 1993 tarihinde Genel Müdür Vekili olarak atandı. SAYGILI evli ve 1 çocuk babası olup, İngilizce bilmektedir.

General Directorate of Rural Services (GDRS) is responsible to provide the infrastructure of rural areas and agricultural infrastructure, which are village drinking water, rural area planning, construction of irrigation ponds, little irrigation schemes, settlement services and agricultural research in the GAP region.

GDRS will standardize all the village roads, provide drinking water for 4989 units, resettle 2144 families, study in detail the soil of 6.5 million hectare of land and develop soil protect for 43.000 hectare of land until the year 2000.

İkincisi GAP ile sulamaya açılacak alanlarda arazi toplulaştırılması olarak arazi tesviyesi, drenaj, arazi islahı, tarla için kanallarla sulamanın etkinliğinin artırılması için tarımsal altyapı hizmetlerini götürmektir.

GAP ile bölgenin su kaynaklarının değerlendirilmesi için top-

rak kaynaklarının iyi bilinmesine zaruret vardır.

1975-1977 yılları arasında ülke genelinde yapılan Türkiye Toprak Haritası etüdüleri sonucu Bölgenin Toprak Envanter Etüdü aşağıda çıkarılmıştır.

GAP Bölgesi toprak kaynak-

GAP BÖLGESİ TOPRAK KAYNAKLARI

İl	I. Sınıf Ha	II. Sınıf Ha	III. Sınıf Ha	IV. Sınıf Ha	Problemlili Topraklar		İl Yüzölçümü Ha
					Çorak Ha	Taşlık Ha	
ADIYAMAN	21928	58258	64432	56733	--	25840	761369
DIYARBAKIR	150416	224499	179747	139761	--	189367	1535444
GAZİANTEP	89690	122939	76021	86572	--	40633	764170
MARDİN	180462	132368	119954	95210	--	183406	1232286
SİRT	22494	39569	41683	37593	--	12859	1100268
ŞANLIURFA	451626	234258	248362	239411	13700	367206	1902057
TOPLAM	907516	816891	730199	655280	13700	818811	7295594

ları Ülke geneli ile mukayese edildiğinde I. Sınıf arazilerin 5'te biri, II. Sınıf arazilerinin 8'de birinin proje alanında olduğu görülmektedir.

Bu etüd ile Bölge için iki önemli sonuç ortaya çıkmıştır.

1. GAP ile sulamaya açılacak alanlarda drenaj, tuzluluk, alkali-lik problemlerinin minimum seviyede olması, GAP'ın ülkemizde nadir problemsiz toprak kaynaklarına sahip olduğunu göstermektedir. Bu GAP'ın ekonomik bir proje olmasını sağlayan önemli bir avantajdır.

2. Bölgede toprak kaynağının tek problemi "TAŞLILIK"tır. Uzun yıllardan beri taşlılık probleminin giderilmesi amacıyla uygulanan projeler, çiftçi destekleri (Toprak-su Kredi Çalışmaları), v.b. faaliyetlere devam edilmektedir.

Yukarıda sözü edilen toprak etüdü Şanlıurfa İlimizin 1902057 Ha.lık alanını kapsamış ve 1/5000 ölçekli **topoğrafik indeks haritaları** çıkarılmıştır.

GAP ile ilk sulamaya açılacak olan Harran Ovasından başlamak üzere 1989 yılından bu yana 393589 Ha alanda Gaziantep, Hancağız, Kayacık, Adıyaman, Çamgazi, Kahta, Şanlıurfa Suruç-Birecik-Hilvan ve Ceylanpınar Ovalarının "Detaylı Toprak Etüdüleri" yapılmıştır.

Bu etüdüler Genel Müdürlüğümüzün sulamaya açılacak alanlarda yapmakla görevli bulunduğu Arazi Topluştırması, Arazi Tesviyesi, Drenaj, Toprak Islahı ve Toprak Muhafaza projelerinin temel verilerine esas olacaktır. Ayrıca Reform Bölgesinde Tarım Reformu Genel Müdürlüğünün

Arazi Topluştırma projesinin altlığını oluşturmaktadır.

GAP Bölgesine Genel Müdürlüğümüzün götüreceği hizmetleri tesbit edebilmemiz için GAP Bölgesine şimdiye kadar götürdüğümüz hizmetleri baz almamız gerekmektedir.

Konulara Sektörler itibarıyla baktığımızda;

Ulaştırma Sektörü:

Köy yolu hizmeti götüreceğimiz 8722 adet ünitenin ulaşımını sağlamakta olan 30298 km.lık yol ağının

9891 km.si tesviyeli
15135 km.si stabilize kaplamalı
969 km.si asfalt
4303 km.si hamyol niteliğindedir.

Ülkemizde 78098 adet kırsal

GAP'ta Köy yolu Çalışmalarından Bir Görünüş

yerleşim yeri ve 326521 km.lik köy yolu ağı varken bölgede 8722 adet yerleşim yeri ve 30298 km.lik yol ağı bulunmaktadır. Bu duruma göre bölgedeki kırsal alan ulaşımı yol ağı, ülke genelinin % 9'unu oluşturmaktadır.

Güneydoğu Anadolu Projesinin uygulandığı tüm saha, ülke genelinin % 10'una yakın bir sahayı kapsamaktadır. Bu duruma göre kırsal alan ulaşımı yol ağı % 9 ile ülke ortalamasına uygun olup, zaten Master Planda belirtildiği üzere kırsal alan ulaşımında GAP'ta büyük bir problem bulunmamaktadır.

Ancak, GAP sulama projelerinin devreye girmesi ile özellikle tarımsal potansiyelin yüksek olduğu ovalardaki yollarımızın standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesi gereklidir.

Diğer Kamu Hizmetleri Sektörü

A- Köy İçmesuları

GAP Bölgesinde kırsal alana sağlıklı içmesuyu götürülmesi, bu bölge insanının büyük bir özlemi- dir.

Bölgede yer üstü su kaynaklarının yetersiz ve kıt olması köy içmesuyu hizmetlerinin götürülmesinde bir takım zorunluklar doğurmaktadır.

Bölgede içmesuyu tesisi yapmakla görevli olduğumuz 8722 adet yerleşim yerinin 3911 adedinde yeterli ve sağlıklı içmesuyu varken 1722 adedinde yetersiz, 3039 adedinde yeterli ve sağlıklı içmesuyu yoktur.

T.W.4 Sondaj Makinası

Genel Müdürlüğümüz bölgede ihtiyaç duyulan içmesuyu tesislerinin yapımı için yeraltı su kaynaklarından istifade etmek üzere 500-600 m. derinliklere varan sondajlarla içmesuyu temini- ne çalışmaktadır.

Bu amaçla yurtdışından ithal edilen çok sert zeminlerde saatte 80 m. delme kapasiteli sondaj makinelerinden 4 adedini Diyarbakır Bölge Müdürlüğümüze, 2 adedini Şanlıurfa Bölge Müdür-

lüğümüze tahsis etmiş bulun- maktayız.

Ülkemizde 35092 adet köy ve 43006 adet bağılı olmak üzere 78098 adet yerleşim ünitesi bulunmaktadır. Böylece bir köye ortalama 1.2 adet ünitenin bağlı olduğu görülmektedir. GAP bölgesinde ise 3873 adet köy, 4849 adet bağılı olmak üzere 8722 adet yerleşim ünitesi bulunmakta ve bir köye ortalama 1.3 adet ünite düşmektedir.

Bölgede 2213 köyde yeterli, 902 köyde yetersiz, 758 köyde sağlıklı içmesuyu yokken, 1698 üniteye yeterli, 870 üniteye yetersiz 2213 üniteye sağlıklı içmesuyu bulunmaktadır.

Rakamların incelenmesinden de anlaşılacağı üzere köylere bağlı mezra ve komlarda susuz ünite sayısı çok fazladır.

Bölgede dağınık yerleşimin hakim olması kırsal alana götürmekle yükümlü olduğumuz alt-yapı tesislerinin zorunluluğunu ortaya koymaktadır.

Genel Müdürlüğümüzün Bölgede 865 köye içmesuyu temin edecek dış kredili "Güneydoğu Anadolu Bölgesi İçmesuyu" ve 1098 köye hizmet verecek "Şanlıurfa Ziyaret-Havi Grubu" içmesuyu projelerini uygulamaya koyması ve inşa edilen barajların "Göl Aynasından" içmesuyuna yönelik yeni kaynakların oluşması kırsal alanda yaşayan insanların biran önce içmesuyuna kavuşmaları yönünden olumlu göstergelerdir.

B- Kırsal Alan Planlaması

İskan hizmetlerini, bölgede inşa edilen barajların göl aynasının altında kalan ailelerin yerleştirilmesi ve halen "GÖÇER" olarak yaşamlarını sürdüren ailelerin iskanı teşkil etmektedir.

GAP Bölgesinde 1993 yılına kadar iskan edilen ailelerle, yerleşim birimlerine yapılan sosyal ve ekonomik tesislere ait veriler şöyledir:

1253 aileye şehirsal, 946 aileye tarımsal iskan, kendi evini ya-

pana yardım şeklinde 42 aileye şehirsal konut, 14 aileye tarımsal işletme ve konut imkanı temin edilmiştir. 545 köyde ekonomik ve sosyal tesis, 7 adet köyde kanalizasyon yapılmıştır.

Halen bölgede baraj göl aynası altında kalan 414 aile ile 845 göçer ailenin iskan çalışmaları devam etmektedir.

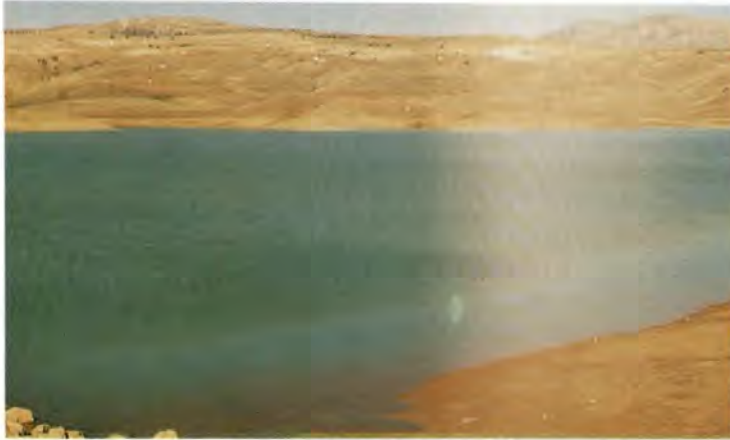
Tarım Sektörü

Genel Müdürlüğümüzün GAP ile bölgeye götüreceği hizmet-

lerin ağırlığını, sulamaya açılacak tüm alanda (1.634.00 Ha) arazi toplulaştırma olarak arazi tesviyesi, drenaj, toprak muhafaza, tarla içi sulama kanalları ve toprak ıslahı konuları oluşturmaktadır. Ayrıca genel sulama şebekesi dışında kalan üst havzalarda gölet, küçüksu, barajların göl aynalarından pompajlarla sulama ve taşlı arazi ıslahı çalışmalarını yapmak da Genel Müdürlüğümüzün görevleri içerisindedir.

Ceylanpınar Göçmen Evleri

Gaziantep Merkez Burç Göleti

Bölgede Genel Müdürlüğümüzce toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesi amacı ile 17 adet sulama göleti inşa edilerek 6735 Ha, yerüstü sulamaları ile 42644 Ha, yeraltı sulamaları ile 5856 Ha, olmak üzere toplam 55246 Ha alan sulamaya açılmıştır.

Ayrıca 36 adet hayvan içmesuyu göleti, taşlı arazi ıslahı amaçlı olmak üzere bölgede toprak muhafaza, drenaj ve toprak ıslahı konularında 182 proje ile 108685 Ha alana hizmet götürülmüştür.

DSİ Genel Müdürlüğünce sulamaya açılan alanlarda ise 12491 Ha.lık alanda tarla içi geliştirme hizmetleri yapılmıştır.

Genel Müdürlüğümüzün GAP Bölgesine ve projesine verdiği önemin bir göstergesi de 1976 yılında Şanlıurfa'da kurulan Araştırma Enstitümüzün özellikle Har-

ran Ovasında yaptığı araştırmaları faaliyetleridir.

Enstitümüzün merkezde, Harran Ovasında, Tek Tek Dağlarında ve Ceylanpınar'da yapıları tamamlanmış 3 adet araştırma istasyonu bulunmaktadır.

Güneydoğu Anadolu Projesi ile sulamaya açılacak alanlarda suyun ekonomik olarak kullanılması büyük önem arz etmektedir. Bölgeye yapılan yatırımların süratle üretime dönüşmesi, daha fazla alanın sulanması ve projenin ulusal ekonomiye katkısı ancak tarımsal altyapı tesislerinin zamanında tamamlanarak ve bunların etkin bir şekilde kul-

GAP BÖLGESİNDEKİ SULAMA GÖLETLERİ

Projenin Yeri	Kapasitesi m ³	Sulamaya Alanı ha	Durumu
1. Adıyaman-Kahta-Mülk	2.900.000	500	İşletme
2. Adıyaman-Kahta-Dot	1.871.000	311	"
3. Diyarbakır-Kulp-Cumar	1.088.000	145	"
4. Diyarbakır-Merkez-Pirinçlik	1.151.000	200	"
5. Diyarbakır-Çınar-Kılınçkeçi	2.616.000	377	"
6. Diyarbakır-Kulp-Özbek	483.000	76	"
7. Diyarbakır-Çınar-Hendek	2.326.000	287	"
8. Diyarbakır-Çınar-Küllü	1.398.489	163	"
9. Diyarbakır-Merkez-Kozan	1.688.000	194	İnşa Halinde
10. Diyarbakır-Çınar-Eşitdüzü	3.057.000	206	"
11. Gaziantep-İslahiye-Çakmak	125.000	35	İşletmede
12. Gaziantep-İslahiye-G.Höyük	321.000	64	"
13. Gaziantep-İslahiye-Nogaylar	385.000	206	"
14. Gaziantep-İslahiye-Balıkalın	3.763.000	355	"
15. Gaziantep-merkez-Burç	4.563.000	682	"
16. Gaziantep-Kilis-Konak	4.250.000	282	İnşa Halinde
17. Gaziantep-Kilis-Hacıaslan	9.500.000	800	"
18. Siirt-Kurtalan-Yayıklı	2.236.000	286	İşletmede
19. Şanlıurfa-Siverek-Derbi	5.500.000	643	"
20. Şanlıurfa-Viranshehir-Sultutepe	3.940.000	310	"
21. Şanlıurfa-Viranshehir-Yenice	18.857.000	1995	"
22. Şanlıurfa-Siverek-Payamlı	16.199.000	2025	İnşa Halinde
23. Şanlıurfa-Siverek-Yeleken	13.630.000	1080	"
24. Şanlıurfa-Viranshehir-Pezor	3.100.000	315	"

lanımlarının yanısıra, Bölge'nin toprak ve topoğrafya özelliklerine göre en uygun sulama sistemlerinin seçimine de bağlı bulunmaktadır.

Enstitümüz 1993 yılına kadar 51 adet Araştırma Projesi sonuçlandırmıştır. Bu projelere dayalı olarak 77 adet yayın bölge çiftçilerimiz ve kuruluşlarımızın hizmetine sunulmuştur. Araştırma Enstitümüzde 1993 yılında 33 adet araştırma projesi yürütülmektedir.

Enstitü araştırma sonuçlarından birkaç örnek verdiğimizde kuru koşullarda dekara 180 kg. olan buğdayın 1 kez sulamayla 377 kg.'a, 2 kez sulama ile 443 kg.'a, 3 kez sulamayla 508 kg.'a çıkabileceği; dekardan 8143 kg. domates, 250 kg. İkinci ürün soya, 1050 kg. İkinci ürün mısır, 1100 kg. kayısı alınabileceği tespit edilmiştir.

Uzun Vadeli Planlama

Genel Müdürlüğümüzün GAP sahasında yapmayı planladığı hizmetlerin önümüzdeki yıllara dağılımını şöyle özetleyebiliriz.

Köy Yolları

- 1997 yılına kadar tüm yol ağımızın sanat yapıları tamamlanarak tesviyeli yol haline getirilmesi,

- 2000 yılına kadar tüm yol ağımızın stabilize kaplamalı yol haline getirilmesi

- 2005 yılına kadar özellikle sulamaya açılacak tarımsal po-

Harran Ovasında Yetiştirilen Kayısı Deneme Çalışmalarından Görünüş

Harran Ovasında Pamuk Sulamasında Hareketli Yağmurlama Sistemi

tansiyeli yüksek ovalarımızın yollarının (8.000 km.) asfalt ile kaplanması sağlanacaktır.

Köy İçmesuları

- 2000 yılına kadar 4989 üniteye içmesuyu,

- 2005 yılına kadar 8001 üniteye kanalizasyon hizmeti götürülecektir.

İskan Hizmetleri

1997 yılı sonuna kadar barajların göl aynasında kalanların ve halen bölgede yerleşik düzende olmayıp geçimlerini hayvancılıkla sağlayan "GÖÇERLER"de dahil olmak üzere 2144 ailenin iskânı sağlanacaktır.

Tarım Sektörü

- 1996 yılı sonuna kadar 6600 hektar alanda gölet ve sulama hizmetleri,

- 2000 yılına kadar 6 milyon 500 bin hektar alanda detaylı toprak etüdüleri,

- 2000 yılına kadar 43 bin hektar alanda toprak muhafaza hizmetleri,

- 2005 yılına kadar 1 milyar 643 bin hektarda arazi tesviyesi, drenaj, arazi ıslahı, sert kat kırımı gibi tarla içi geliştirme hizmetleri yapılacaktır.

Araştırma Çalışmalarımızla;

- Sulama sistemlerinin mukayesesi, ekonomikliği, su tasarrufu sağlayan sistemler,

- Ana ve ikinci ürünlerde kısın-

Harran Ovasında Pamukta Sabit Yağmurlama Sistemi

tılı sulama programları,

- Her ürün için minimum toprak hazırlığı,

- Çeşitli ovalarda drenaj ve çorak ıslahı konularında araştırmalara öncelik verilecektir.

Genel Müdürlüğümüzün GAP Bölgesine götürmeyi planladığı bu hizmetlerin tahmini maliyeti 1991 yılı birim fiyatları ile 15 trilyon 126 milyar 976 bin TL'dir.

Harran Ovasında Pamukta Damla Sulama Sistemi

SOSYOLOJİK BAKİŞ AÇISIYLA GAP

Doç. Dr. Yakın ERTÜRK
ODTÜ Öğretim Üyesi

Giriş

1992 yılında GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı insan faktörünü odak noktası alan 4 ayrı konuda uygulamalı sosyolojik araştırma projesi iş tanımı hazırlayarak, bunların çeşitli araştırma ekipleri tarafından yürütülmesi için kaynak ve destek sağlamıştır. Böyle bir girişim, kalkınma amaçlı planlı proje müdahalelerinin hazırlık ve uygulama çalışmalarında sosyolojik bilgi ve bakış açısına duyulan gereksinimin bir ürünüdür. Bu makalenin amacı, böyle bir gereksinimi temellendiren süreçleri ve GAP'ın Kalkınma Hedeflerini ele alarak bu doğrultuda yürütülen projelerin tanıtılmasıdır.

Yeşil Devrim'den Planlı Kalkınma Sürecine Doğru:

"Üçüncü Dünya" ülkelerinde tarımsal modernleşme yolu ile üretim artışlarını ve kalkınmayı hedef alan ve 1960-70 yıllarında "Yeşil Devrim" (1) olarak nitelendirilen girişimler sonucu sağlanan olağanüstü üretim artışları, beraberinde büyük toplumsal

Doç. Dr. Yakın Ertürk İlsans ve yüksek İlsans öğrenimini Hacettepe Üniversitesinde yaptı. Doktorasını Cornell Üniversitesinde (ABD) 1980'de tamamladı. 1979-1982 yılları arasında Kral Suud Üniversitesinde (S. Arabistan), 1983-86 yılları arasında Hacettepe Üniversitesinde öğretim üyeliğinde bulundu. Halen ODTÜ Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Ortadoğu ülkeleri ve Doğu Anadolu'da kadının konumu, üçüncü dünya ülkelerinde etnik ve sınıf ilişkileri, Türkiye'de kırsal dönüşüm ve emek biçimleri gibi konularla ağırlıklı olarak ilgilenmektedir.

Sociological Approach to GAP Yakın Ertürk (sept. 1993)

In 1992, the Southeastern Anatolia Project (GAP) Regional Development Administration launched three research projects with the human element as their center of focus. This recent and welcomed endeavor is a product of a long recognized need to integrate sociological knowledge and perspective in designing and implementing planned programs of intervention for development purposes. The objective of this article is to provide an overview of the factors and processes underlying such a discussion of GAP objectives.

bunalımları da getirdi. 1960'lı ve 70'li yıllar, çoğu Üçüncü Dünya Ülkesinde, kayda değer kırsal dönüşümlerin ve çatışmaların meydana geldiği, yer yer yeşil devrimin yerini adeta "kızıl devrim" bıraktığı bir dönem oldu.

Türkiye'de Yeşil Devrim süreci, özellikle traktörün tarıma girmesi ve ekilebilir alanların genişlemesi biçiminde gerçekleşmiştir. 1950-1960 yıllarında hızlı bir artış gösteren makinalaşmayı 1960 sonrasında kimyevi gübre, geliştirilmiş tohum, ilaçlama gibi teknolojik yenilikler takip etmiştir (2). Böylece, 1948 senesinde 1658 olan traktör sayısı 1955'de 40 bini aşmış ve 1987'de 637449'a ulaşmıştır (DİE, 1988). Marjinal alanların ve mer'aların üretime açılışı ile 1948-1960 döneminde ekilebilir toprak % 60'dan fazla artmıştır. Bu dönemde, üretim artışları büyük ölçüde ekilebilir alanın maksimum

düzeyde genişletilmesiyle mümkün olmuştur, 1960 sonrasında ise, gittikçe artan talebi pazara dönük, entansiv tarım yöntemiyle karşılama yoluna gidilmiştir. Bu bağlamda, bir taraftan birim başına ürün miktarının artırılması, diğer taraftan ise, pazar değeri yüksek ürünlerin üretilmesi tercih edilmiştir (3). Bu gelişmeler, her ne kadar, bölgesel farklılıklar göstermiş de, genel olarak Türkiye tarımsal yapısının pazarla bütünleşmesini hızlandırmış ve tarımda pahalı girdi kullanımını kaçınılmaz kılmıştır. Entansiv tarım, kırsal hanelerin % 80'nini oluşturan küçük üreticileri (10 hektardan küçük toprağa sahip olanlar) ve topraksızlıklar, güçlerini aşan yepyeni bir mütacadele alanının içine itmiştir. Kırsal-kente göç, mevsimlik ve uluslararası işçi göçü, artık Türkiye'de hızla yayılan yaşam biçimi haline gelmiştir.

Toprağa dayalı ilişkilerin çö-

zülmesini hızlandıran, bölgeler, sektörler arası ve zengin ile fakir arasındaki farkı arttıran Yeşil Devrim deneyimi sosyal bilimcilerin kalkınma konusundaki saygı ve kuramlarını ciddi bir biçimde eleştiri ve revizyondan geçirmelerini zorunlu kılmıştır. Gerek yönetici ve planlılar, gerekse bilim "adamları", kalkınma olgusunun tek yönlü işleyen teknik bir mesele olmadığı, her teknolojik müdahalenin, ister istemez farklılaşmış olan sınıflı toplum yapısıyla etkileşim içinde, dolayısıyla da beklenenin dışında da sonuçlar doğurabileceği gerçeğini kabul etmişlerdir. Böylece, 70'li yıllarda kalkınma tartışmalarının odak noktası ekonomik büyüme yerine sosyal adalet ve sınıf ilişkileri konularına kayarak, politikanın bir dereceye kadar, bu yönde belirlenmesini sağlamıştır. Planlı kalkınma projeleri de, büyük ölçüde böyle bir kaygıdan hareket ederek kalkınmanın güncel aracı olarak yaygınlık kazanmıştır.

Türkiye'de de 1970 sonralarından bu yana çeşitli ölçülerde projeler uygulanmıştır. Bunlar arasında en kapsamlı olanları Çorum-Çankırı (1976-1982) ve Erzurum (1982-1989) Kırsal Kalkınma Projeleridir. Bunlara ilaveten, 1989'da Muş-Bingöl, 1992'de ise Yozgat projeleri uygulamaya geçmiştir. Güneydoğu Anadolu Projesi bu yöndeki girişimlerin en büyük ve önemli olanıdır. Proje kapsamına giren yöreler yaklaşık 74.000 km²'lik bir alanı ve 5 milyon civarında nüfusu barındırmaktadır. GAP'in önemi, büyüklüğü ve getirmesi beklenen

ekonomik faydanın yanısıra, ulusal ve uluslararası ilişkiler çerçevesindeki konumu ve muhtemel politik doğurgularıdır (implication). Bu denli hassas dengelerin merkezinde yer alan GAP'in ekonomik refah, bölgesel huzur ve uluslararası düzeyde işbirliği ve barışı destekler yönde sonuçlar doğurabilmesi, büyük ölçüde, proje uygulamalarının toplumsal dinamikleri gözönünde bulundurabilmesi ve bu doğrultuda yeni kalkınma strateji ve modelleri üretebilmesine bağlıdır. Yukarıda da vurgulandığı gibi, toplumsal pratik, halkın somut beklentilerine yanıt vermeyen, desteğini almayan ve farklı toplumsal sınıf ve grupların çıkarlarını gözetmeyen, tepeden inme, teknik müdahalelerin başarı şansının düşük olduğunu göstermiştir. Öyleyse, GAP'in "başarıya" ulaşması iki ön koşula bağlı görünmektedir:

1) Proje müdahalelerinin sos-

yo-kültürel veri ve öneriler üzerine geliştirilmesi ve değerlendirilmesi.

2) Projenin planlama, uygulama ve değerlendirme safhalarının çeşitli çıkar ve hedef gruplarının katılımını sağlayıcı mekanizmaların oluşturulması. Buna bağlı olarak projeden etkilenecek bölgelerde işe-dönük (operational), etkili ve gerekli kaynaklara doğrudan ulaşabilecek yerel örgütlenme ve kurumların oluşmasına olanak sağlanmasıdır.

GAP'in Kalkınma Hedefleri

Güneydoğu Anadolu Projesi, ilk etapta, Türkiye'deki bölgesel eşitsizlikleri gidermeyi, bölgede ekonomik büyümeyi ve sosyal istikrarı sağlamayı amaçlayan entegre bir bölge kalkınma girişimidir. Bu amaçla, çok yönlü müdahalelerle bölgedeki insan gücü ve doğal kaynakların desteklenmesi, üretkenliğin artırılması, üretim ve gelir düzeylerinin

yükseltilmesi, toplumsal refahın sağlanması ve genel olarak ulusal düzeyde sürdürülebilir bir kalkınma sürecine ulaşılması hedeflenmektedir (GAP Master Planı).

Proje yaklaşımı, her ne kadar, kalkınma hedeflerine ulaşmada kırsal ve kent/tarım ve sanayi arası sektörel bütünleşme esasına dayalı farklı faaliyet alanlarını kapsasa da, temelde toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesiyle tarım ağırlıklı bir ihracat tabanı oluşturmayı öngörmektedir. Bu açıdan GAP, dünyadaki en büyük sulama projelerinden birisidir. 13 proje paketi içinde 22 baraj ve 19 hidroelektrik tesisinden oluşmaktadır. Projenin bitiminde yaklaşık 1.7 milyon hektarlık bir alanın sulanması beklenmektedir. Geleneksel olarak kuru tarımın hakim olduğu bölgede, bu kadar geniş bir alanın sulamaya açılması sadece yeni teknoloji ve bilgi gereksinimini doğurmakla kalmayacak, aynı zamanda, mülkiyet ilişkilerini, örgütlenme biçimlerini, hane içi iş bölümünü, emek kullanım biçimlerini, üretim-tüketim alışkanlıklarını, vs. büyük ölçüde etkileyecektir. Bu dönüşümler ise, "Yeşil Devrim" deneyiminde gözlemlendiği gibi yeni toplumsal çelişki ve sorunları da beraberinde getirecektir. O halde, GAP'ın başarılı olabilmesi, yani kalkınma hedeflerine ulaşabilmesi, her şeyden önce gerekli grup dinamiklerini, mülkiyet ve cinsiyet ilişkileri yönündeki dengeli düzenlemeleri, gerekli tavır ve davranış biçimlerini sağlayıcı bir yaklaşımın benimsenmesini gerektirmektedir. Böyle bir bakış açısı ise, GAP uygulamalarının

yöredeki dayanışma ve işbirliğini destekleyici ya da engelleyici ilişki örüntülerinden bağımsız düşünülmeceği gerçeğini içerir. Böylece, proje ile toplumsal yapı, kültürel değerler vs. arasındaki etkileşimin doğurgularının önceden yordama (predict) zorunluluğu ortadadır. Bu zorunluluk sadece projenin başarısı ve istenmedik sonuçların kısmen de olsa denetlenmesini sağlama açısından değil, aynı zamanda, katılımcı demokrasi ilkeleri açısından da önem taşımaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesinin özgül koşulları gözönüne alındığında bu gereksinim daha da zararı hale gelmektedir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Türkiye'nin eşitsiz gelişme sürecinin tüm göstergeler ve çelişkilerini bünyesinde taşımaktadır. Bölge kapsamına giren illerin hemen hepsi DPT-Kalkınmada Öncelikli Yörelere Başkanlığı (KÖYB) tarafından Türkiye'nin en geri

kalmış illeri olarak tanımlanmıştır (4). Her ne kadar bu yöreye ilişkin kapsamlı ve güncel bir sosyal yapı araştırması bulunmamakta ise de 1980'lerden bu yana çeşitli ölçeklerde kırsal alan çalışmaları yapılmıştır (Aydın 1986; Ertürk 1980, 1992; Özer 1990; Şeker 1987; Yalçın 1987). Bu çalışmaların da ortaya koyduğu gibi Güneydoğu yada genel olarak Doğu bölgeleri farklı üretim ilişkilerini içinde barındıran, karmaşık bir yapıya sahiptir. Doğunun pazar ekonomisiyle ve devlet-ekonomik, sosyal siyasal ve kültürel kurumları aracılığı ile ulusal bütünleşme süreçleri içine girmesi karşısında geleneksel yapılar farklı dönüşüm örüntüleri oluşturmuştur. Böylece, yarı göçebelilik, kendine yeterli tarım küçük meta üretimi, büyük ticari işletmeler, ağalık sistemi, ortakçılık, ücretli işçilik gibi çok çeşitli üretim biçim ve ilişkilerini iç içe ve yan yana görmek

mümkündür. Bir de bunlara bölgenin sembolik kültürel alanındaki çeşitlilikleri, dil/din/örf/adet, vs. katılırsa yapının karmaşıklığı ve GAP uygulamalarıyla çıkabilecek sorunların boyutu büyük önem kazanmaktadır.

Kalkınma müdahalelerinin saptanan hedefler doğrultusunda kalıcı sonuçları doğurabilmesi, daha da önemlisi, toplumsal eşitsizlik ve çelişkileri daha da derinleştirmemesi yönünde önlem alınabilmesi için yukarıda değinildiği gibi bölgenin sosyo-kültürel yapısına ilişkin sağlıklı ve kapsamlı verilere gereksinim vardır. GAP Bölge Kalkınma İdaresi böyle bir gereksinimden hareket ederek öncelikli olarak üç araştırma projesi başlatmış bulunmaktadır (5). Bunlar; 1) GAP Bölgesi Nüfus Hareketleri Araştırması; 2) GAP Bölgesi Kadının Statüsü ve Kalkınma Sürecine Entegre Edilmesi Araştırması; 3) GAP Bölgesi Baraj Göl Aynası Altında Kalacak Yörelerde İstihdam ve Yeniden Yerleştirme Sorunları Araştırması (6). Projelerin amacı, bir taraftan bölgenin sosyo-kültürel yapısına, halkın beklenti ve eğilimlerine ilişkin bilgi üretmek, diğer taraftan da, bu bilgiler ışığında somut eylem programları geliştirerek uygulayıcı kurum ve kuruluşların dikkatine sunmaktır. Araştırma projeleri GAP İdaresince bir değişim süreci içinde olan bir toplumsal yapının bilgisini üretmeyle de bilimsel bir önem taşımaktadırlar (7).

Sonuç:

Sosyolojik bakış açısıyla, yani kalkınmada insan boyutunu te-

mel olarak gerçekleştirilen bu çalışmaların bulgu ve eylem programları GAP için önemli ve yeni müdahale alanları belirleyecektir. Bundan sonra yapılması gereken, sosyal yapı analizlerinin ve sosyal bilimcilerin proje, plan ve uygulama çalışmalarının tüm evrelerine entegre edilmesinin sağlanmasıdır. Bir başka deyişle, bu yazıda da vurgulanmaya çalışıldığı gibi kalkınma sadece teknik bir sorun değildir, dolayısıyla, kalkınma yaklaşımlarını katılımcı ve çok disiplinli bir ekip çalışması yöntemiyle yürütülme zorundadır. Böylece, ihtisaslaşmış konu uzmanlıklarının sınırları aşılmış olacağı gibi, aynı zamanda da, planlamayı yapan merkez ile uygulamaya hedef olan yerel çevre arasındaki kopukluk, yerel örgütlenmelerin etkin katılımıyla kısmen de olsa giderilmesi olacaktır.

Notlar:

1. Yeşil Devrim'in geri kalmış ülkelerin kırsal yapıları üzerindeki etkisi pek çok araştırmaya konu olmuştur. Örneğin bakınız: K.Griffin, 1988. **Alternative Strategies for Economic Development**. OECD Development Center, London: Macmillan Press.

2. Türkiye tarımındaki teknolojik yenilikler büyük ölçüde Amerikan yardımına dayalı devlet müdahalesi ile mümkün olmuştur. Devlet teşvikleri ve kolay kredi imkanları ile küçük üreticilerin traktör ve girdi almasını kolaylaştırılmıştır.

3. 1960-1987 yılları arasında buğdaya ayrılan alan % 25 artış

gösterirken, buğday üretiminde % 123.6 oranında artış olmuştur. Diğer taraftan, şeker pancarına ayrılan alan % 80, üretim düzeyi ise % 205.8'lik bir artış göstermiştir.

4. Güneydoğu Anadolu Bölgesi Türkiye'nin en geri kalmış illerini içermektedir. Bölgesel dengelessnessi gidermek amacıyla 1971 yılında DPT bünyesinde kurulan Kalkınmada Öncelikli Yörelere Başkanlığı çeşitli sosyo-ekonomik göstergelere göre Türkiye'nin en geri kalmış 28 ilini saptayarak bunların planlı kalkınma projeleri kapsamında ele alınmasını bir programa bağlamıştır.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planının (1990-1994), 1050. maddesi bu bölgeye yönelik temel hedefi şöyle açıklıyor: "Başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri olmak üzere, Kalkınmada Öncelikli yörelerin ekonomik, siyasal ve kültürel yönden kalkındırılması ve böylece bu bölgeler ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farkının zaman içerisinde azaltılması temel hedefdir. Söz konusu bölgelerde ekonomik ve sosyal gelişme ve bütünleşmeyi sağlamak üzere gerekli politika ve planlama araçlarının uygulamaya aktarılması sağlanacaktır.

5. Bu üç projeden ayrı olarak, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası tarafından "GAP Bölgesi Toplumsal Değişme Eğilimleri Araştırması" Haziran 1992'de başlanarak tamamlanmıştır.

6. Bu projeler sırasıyla, ODTÜ Sosyoloji Bölümü, Türkiye Kalkın-

ma Vakfı, ve Sosyoloji Derneği araştırma ekipleri tarafından yürütülmektedir.

7. Bu projelerin amaç ve içerikleri bu makalenin devamını oluşturmaktadır. Daha sonraki sayılarımızda bunlar ayrıca ele alınacağı için makale burada kısaltılmış olarak verilmiştir. (Editörün Notu)

KAYNAKÇA

1. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1990-1994. Devlet Planlama Teşkilatı.
2. Aydın, Zülküf. 1986. **Underdevelopment and Rural Structures in Southeastern Turkey: The Household Economy in Girgis and Kalkana**. London: Ithaca Press.
3. Beneria, Lourdes (ed.). 1982. **Women and development**. New York: Praeger Special Studies.
4. Boserup, Ester. 1970. **Women's Role in Economic Development**. London: George Allen and Unwin.
5. Bunker, Stephen G. 1992. "The Cost of Modernity: Inappropriate Bureaucracy, Inequality, and development Program Failure in the Brazilian Amazon." **The Journal of Developing Areas**. 16, Jly: 573-596.
6. Cernea, Michael M. (ed.) 1991. **Putting People First: Sociological Variables in Rural Development**. New York: Oxford University Press.
7. Eriş, Atilla. 1990. "GAP Entegre Bölge Kalkınma Projesi Ol-
- du." **GAPTA Diyarbakır** (Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası Yayın Organı.) Sayı 5: 5-6.
8. Ecevit, Yıldız. 1992. "Türkiye Sanayinde Kadın İşgücü: Sapmalar ve Öneriler." **Kadın ve Sosyo-Ekonomik Gelişme**. Ankara: Başbakanlık, Kadının Statüsü ve Sorunları Gn. Müd. 53. 58.
9. Ertürk, Yakın. 1987. "The Impact of National Integration on Rural Households in Southeastern Turkey", in **Journal of Human Sciences**, 1: 82-97.
10. Ertürk, Yakın. 1988. **Women's Participation in Agricultural Production in the Province of Erzurum**. Ankara: FAO, Birleşmiş Milletler.
11. Ertürk, Yakın. 1991. "Türkiye'de Uygulanan Kırsal Kalkınma Projelerinde Kadın Boyutu". **Kırsal Kesimde Kadının Statüsü**. Ankara: ILO-TKV Danışma Toplantısı Raporları.
12. Ertürk, Yakın. 1992. "Türkiye'de Sosyo-Ekonomik Gelişme ve Kırsal Kadının Konumu". **Kadın ve Sosyo-Ekonomik Gelişme**. Ankara: Başbakanlık, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 53-58.
13. Griffiny, K. 1989. **Alternative Strategies for Economic Development**. OECD Development Center, London: Macmillan Press.
14. Hackmann-Yalçın, Lale. 1991. **Tribe and Kinship Among the Kurds**. Frankfurt: Peter Lang.
15. Morvaridi, Behrooz. 1990. "Agrarian Reform and Land Use Policy in Turkey." **Land Use Policy**. October 303-313.
16. Özer, Ahmet 1990. **Güneydoğu Anadolu ve GAP Gerçeği**. Ankara: Damar.
17. Şeker, Murat. 1987. **Güneydoğu Anadolu Projesi: Sosyal ve Ekonomik Sorunlar**. Ankara: V Yayınları.

ÖĞRENCİ GÖZÜYLE GAP

Güneydoğu Anadolu Projesi ile ilgili olarak bugüne kadar çok şey söylendi. İdari ve bilimsel düşüncelerin yanı sıra, vatandaşın projeden ne anladığı, neler beklediği ve neler düşündüğü hep ifade edildi.

Ancak ülkemizin gelecek kuşakları; çocuklarımız, gençlerimiz GAP'ı tanıyorlar mı? Onu nasıl algılıyorlar, nasıl hayal ediyorlar ve ondan neler bekliyorlar? Millî eserimiz olan bu projenin Türkiye'ye ve Bölgeye sağlayacağı faydaları düşünemiyorlar mı? Bu büyük projenin sahibi olduklarını biliyorlar mı? GAP'a ilişkin duygularını resimle, şiirle, nesirle nasıl ifade ediyorlar?

İşte bunu ortaya çıkarmaya çalıştık. Başkanlığımız bu yıl da Millî Eğitim Bakanlığı ile işbirliği halinde GAP konulu okullararası yarışmaları gerçekleştirdi. Mayıs ayında sonuçlanan ve kazananların hediyeleriyle, Ankara, Gaziantep, Şanlıurfa ve Diyarbakır gezileriyle ödellendirildiği yarışmanın ortaya çıkardıkları; fazla söze gerek yok.

İşte çocuğunuzun, gencimizin gözüyle GAP...

*"Düşlerini
Parlak bir bahar süslüyor
Çiftçinin..
Çölde serap görmüşçesine
Korkulu umutlar içinde.
Şiirli değneğini vurup bir mevsim
Sadece bahara boğuyor herşeyi
Bir perikızı, saçlarında yıldızlar.
Adı GAP..
Gözlerinde gülen umutlar.."*

Ödül Töreni

diyor Pelin Uslusoy. Şiir dalında Türkiye birincisi Pelin, İstanbul Ömer Seyfettin İlkokulu 4. Sınıf öğrencisi. GAP'ı görmemiş ama çok iyi anlamış, görmek istiyor. O illere gidiyor diğer arkadaşlarıyla

birlikte. Atatürk Barajının heybeti karşısında göğsü kabarıyor. Şanlıurfa Tüneli'nin çıkış ağzını görüyor, büyüklüğü onu gururlandırıyor. Uçaktan sulanacak toprakları seyrediyor. Mardinli, Siirtli arka-

Türkiye Birincisi

daşı ile birlikte çok çok seviyor Pelin. Aynı Gurbet Aslantürk gibi. Gurbet Karamanlı. Taşkale Lisesi Ortaokulu 3. Sınıf öğrencisi. Ne demişti birincilik ödülü alan kompozisyonunda...

"Ben bir çocuğum. Bana göre GAP, uzun soğuk kış günlerinin ardından gelen yemyeşil bir bahar. Bunaltıcı yaz sıcağında yağan ılık bir yağmur. Bir sihirli değneğin, uçsuz bucaksız çöllere değerek yarattığı bir çiçekli bahçe gibi. Bu bahçede yetişecek güller, gelecekte GAP'ta yetişecek çocuklardır.

Bizim buralar çorak, susuzlunun için yağmur duasına çıkılır. Dualar edilir, adaklar adanır, yüzlerce el havaya açılır. Tek bir yürek, hep aynı dilek, yağmur! topraklarına su, fidelerine can isterler. O halde GAP kabul edilmiş bir yağmur duası tanrı katında. Hem de sürekli yağacak bir yağmur.

Uzun bir yol, zor bir yolculuk. Biz binlerce onbinlerce insan yoruluyoruz, zorlanıyoruz ama hiç yılmıyoruz, yürüyoruz. Çünkü biliyoruz ki ufukta bizi bekleyen güzel günler var, umudumuz var. GAP'ta da öyle."

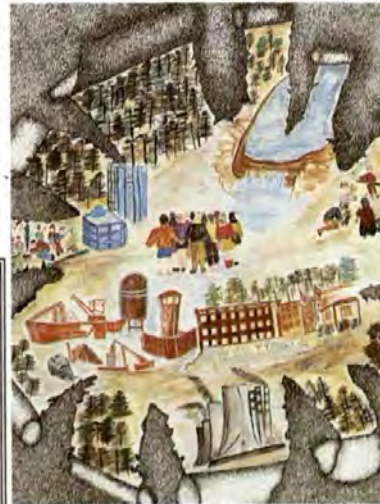

Ödül Kazananlar Birarada

"GAP" Konulu resim, kompozisyon, şiir yarışmasının Türkiye derecesini alanlar ve GAP illeri birincileri ödülleri almak üzere önce Ankara'ya geldiler. Anıtkabiri, Türkiye Büyük Millet Meclisini, Anadolu Medeniyetleri ve Kurtuluş Savaşı Müzesini gezdiler. Daha sonra Gaziantep'e Şanlıurfa'ya, Diyarbakır'a gittiler.

Samsun'dan resim birincisi Öge İnanç, Karaman'dan kompozisyon birincisi Gurbet Aslantürk, İstanbul'dan şiir birincisi Pelin Uslusoy, diğer dereceleri alanlar; Amasya'dan Dilek Bay-

kal, Batman'dan Selime Eben, Sivas'tan Selda Çınar, Tarsus'tan Anıl Arslanoğlu, Siirt'ten İsmet Kaylı, Gaziantep'ten Nazlı Erkul, Sınop'tan Feyza Sezer ve diğerleri. Hepsinin beyinlerinde güzel

Türkiye İkincisi

KOMPOZİSYON YARIŞMASI SONUÇLARI

TÜRKİYE BİRİNCİSİ	Gurbet Aslantürk, Karaman Taşkale Lisesi Ortaokulu. Okul Müdürü Ali Şen
TÜRKİYE İKİNCİSİ	Annel Demiral, Batman Anadolu Lisesi.
VE BATMAN İL BİRİNCİSİ	Edebiyat Öğretmeni Cemil Manop
TÜRKİYE ÜÇÜNCÜSÜ	Selda Çınar, Sivas Kız Meslek Lisesi. Öğretmeni Evrensel Şen
MANSİYON	Anıl Arslanoğlu, Tarsus Kasımkentler İlköğretim Ok. Öğretmeni Niyazi Aydın
Mardin İl Birincisi	Özlem Ümdu, Kız Meslek Lisesi. Öğretmeni Adnan Tuşa
Siirt İl Birincisi	İsmet Kaylı, Çevik Ersin Temel İlköğretim Okulu. Öğretmeni Nazmi Berber
Gaziantep İl Birincisi	Didem Çakır, Kilis Anadolu Lisesi. Öğretmeni Mustafa Altınok
Adıyaman İl Birincisi	Fatma Kılınç Gerger Lisesi.

Türkiye Üçüncüsü

düşünceler, yüreklerinde taşan heyecanlar ve gözlerinde ışıklar...

Atatürk Barajı'nı gezdiler, Şanlıurfa Tünellerine gittiler, Harran'ı gördüler. Gururlandılar...

*"Su su diye bağırın
Topraklara can geldi.
Kurumuş dudaklara,
Umut geldi, kan geldi.
Can alan, yuva yıkan,
Pervasızca yol alan,*

*Dertli türkü yakıran,
Fırat'a düzen geldi."*

dememiş miydi Dilek Baykal, Amasya Hürriyet İlkokulu talebesi. İşte Atatürk Barajı pervasızca yol alan Fırat'ı dizginliyor, sularının "su su diye bağırın topraklara can vermesi" sağlanıyordu.

*"Hoşgeldin ülkeme, bölgeme GAP!
Bize yeni ufuklar açacaksın.
Bolluk, bereket neşe saçacaksın!
Hoş geldin ülkemizin gülü, bülbütü!
Hoş geldin nazar boncuğu!
Hoş geldin geleceğimizin çocuğu!"*

demiş Zonguldaklı Sinan Işık. Ya Sivas Cumhuriyet İlkokulundan Burcu Bozdoğan nasıl görmüş GAP'ı? Bakın ne güzel dile getirmiş hayallerini...

*"Beyaz elbiseler giymiş bir peri,
Gözüne kestiriyordu Fırat'la Dicle'yi.*

Kendini birden Fırat'ta buldu değneği,

*O da ne? Bir baraj oluyordu,
Berrak sular fıskırıyordu,
Koyunlar kuzular çığıklar atıyordu
Sevinç gözyaşları karanlık, bir ana gibi*

Urfa tünellerini aydınlığa kavuşturuyor,

*Deli Fırat'ı coşturuyordu.
Diyarbakır, Gaziantep, Mardin,
Güneydoğu'mun kopmuş damarlarını bağlayan
Periye koşuyordu.
Rüya mıydı? Hayır! İnanamıyordum.
Koştum, koştum.
Periyle bütün dünyaya GAP'ı haykırdım.
Güneydoğum benim
Perili minicik memleketim"*

Batman Anadolu Lisesi 8. Sınıf öğrencisi Ahmet Demiral ikincilik kazanan kompozisyonunda bakın neler yazmış:

"Bu proje Cumhuriyet neslinin düşüncesidir. Gerçekleştiğinde ise tüm milletimizin eseri olacaktır. Hepimizin buna sahip çıkması, kendi çocuklarımızın geleceği için bir şeylere sahip çıkması demektir.

Gaziantep İli Birincisi

RESİM YARIŞMASI SONUÇLARI

TÜRKİYE BİRİNCİSİ

Özge İnanc, Samsun Ondokuz Mayıs Lisesi, Öğretmeni Hava İnanc

TÜRKİYE İKİNCİSİ

Filiz Baş, İstanbul Mihalpaşa Kız Tek. ve Mes. Lisesi Öğr. Fahriye Tokgöz

TÜRKİYE ÜÇÜNCÜSÜ

Feyza Sezer, Sinop Kız Meslek Lisesi, Öğretmeni Özen Erduran

MANSİYON

Özlem Aktan, Amasya Merzifon Anadolu Lisesi, Öğretmeni Sinan Taplı

Siri İ Birincisi

Engin Çetinkaya, Atatürk Anadolu Lisesi, Öğretmeni Fersan Bıçakçıoğlu

Gaziantep İli Birincisi

Nazlı Erkul, Kilis Anadolu Öğretmen Lisesi, Öğretmeni Feihal Palas

**Kimbilir, belki çocuklarımızın ülke-
sindeki ekonomi buna dayanacak-
tır. Tabii ki biz GAP'ın tek çözüm
(kurtuluş) yolu olduğunu belirtmiyo-
ruz. Fakat bu proje şimdiden Türki-
ye'yi komşuları arasında avantajlı
duruma getirdi. Belki de caydırıcı
bir güç...**

**Batman'ın küçük İstanbul, Şir-
nak'ın Bursa gibi yemyeşil, Diyarba-
kır'ın İzmir gibi inci görünüşlü olaca-
ğı günleri bekliyorum. Türkiye'nin
kalbinin Marmara yerine Güneydo-
ğu'da atacağı zamanları hayal edi-
yorum. Neden olmasın...?**

**GAP'ın tamamlandığı gururlu anı
yaşama şansına sahip genç neslin
bir üyesi olarak gelişmişliğin
(GAP'ın) mimarlarına (milletime),
heyecanımın ve mutluluğumun sim-
gesi olan bu yazıyı sevgiyle sunuyo-
rum...!"**

Siirt İ Birincisi

ŞİİR YARIŞMASI SONUÇLARI	
TÜRKİYE BİRİNCİSİ	Pelin Usluoğlu, İstanbul Ömer Seyfettin İlkokulu. Öğretmeni Bilsan Başaran
TÜRKİYE İKİNCİSİ	Dilek Baykal, Amasya Hüriyet İlkokulu. Öğretmeni Aliye Baykal
TÜRKİYE ÜÇÜNCÜSÜ	Sinan İşık, Zonguldak Şirinevler İlkokulu. Öğretmeni Tolga Tetik
MANSİYON	Burcu Bozdoğan, Sivas Cumhuriyet İlkokulu. Öğretmeni Hayati Aktan
Gaziantep İ Birincisi	Hülya Korkmaz, Yavuzeli Merkez İlkokulu. Öğretmeni Halime Uygun
Batman İ Birincisi	Selime Eben, Petrol İlkokulu. Okul Müdürü Abdulvahap Başaran
Mardin İ Birincisi	Ferah Ateke, Sakarya İlkokulu. Öğretmeni Hüceyla Başenik
Adıyaman İ Birincisi	Mahmut Bıldırcı, Yavuz Selim İlkokulu. Öğretmeni Yıldız Bozdoğanoğlu
Siirt İ Birincisi	Okan Bulut, Şilvan Atatürk İlkokulu. Öğretmeni Murat Bulut

**Kompozisyon Üçüncüsü Sel-
da Çınar Sivas Kız Meslek Lisesi
öğrencisi. Duygularını ne kadar
coşkuyla aktarmış kağıda...**

**"Ey cömert toprak! biliyor musun
sonunda anladık seni. Bildik Fırat'a,
Dicle'ye küskünlüğünün nedenini.
"GAP" dedik. Yalnız ülkemin değil,
dünya'nın en büyük sulama projesi.**

**Ey GAP! nasıl bir yerdesin bir bil-
sen. Göçer insanın ilk yerleşim ye-
risin. Avcılıktan tarıma geçilen uy-
garlığın beşiğisin. "Bereketli hilal"
adıyla anılırdı eskiden toprağın.
Dicle'nin, Fırat'ın suyu uygarlık ya-
ratırdı. Babil kraliçesi Nitokris bile
senin Fırat'ına kanallar kazırdı,
yatak açtırdı. Asur'un toprağı bile
senle sulandı. Senin için türküler
yakıldı, senin için güzel sözler söy-
lendi. Bak, ne diyor "Karababa
Menkibesi..."**

**"...İnsan, toprak, su, tüm canlı
GAP'la hayat bulacak. Bire bin
verecek toprak bu kez. Toprak,
su, insan küs olmayacak. Terk
edilmişlikler, yalnızlıklar bir daha
yaşanmayacak.**

**Ortadoğu, Asya, Afrika senle
doyacak. Sınır ticareti, ihracat ar-
tacak, Ardahan'dan Edime'ye**

tüm Anadolu kahkahalar atacak.

**Ey toprak, Anadolu toprağı! ey
Veysel, dostu toprak olan aşık! yü-
reciğim kıpır kıpır Sivas ellerinden
sesleniyorum. Ama sazım yok be-
nim, sözüm var gönül telimden."**

**GAP'la, bu herşeye layık par-
lak çocuklara, daha iyi, daha
zengin, daha bereketli bir ülke
yaratmayı umuyor, bunun için
hepimiz çok çalışıyoruz.**

Mansiyon

GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ'NİN FAALİYETLERİ

1- GAP KOORDİNASYON KURULU TOPLANTISI VE SONUÇLARI

GAP Koordinasyon Kurulu Toplantılarından 22ncisi Devlet Bakanı Mehmet Gölhan başkanlığında 9 Eylül 1993 tarihinde Gaziantep'te yapıldı. Gaziantep Valiliği'nin organizasyonu ile gerçekleştirilen toplantıya Bakanlıklar, ilgili ve bağlı kuruluşlar ile Üniversitelerin temsilcileri, Bölge İleri Milletvekilleri, Valileri, Belediye Başkanları ve mesleki kuruluşların temsilcileri katıldı. Toplantı dışında kalan zamanlarda temsilciler Gaziantep ve çevresindeki kuruluşları ziyaret ettiler.

Toplantıda birer hoşgeldiniz konuşmasını yapan Gaziantep

22. GAP Koordinasyon Kurulu Toplantısı

22. GAP Koordinasyon Kurulu Toplantısı

Valisi Recep Birsin Özen ve Büyükşehir Belediye Başkanı Celal Doğan, ilin ve kent merkezinin sorunlarını ifade ederek, Gaziantep'in GAP'a hazırlanması açısından alınabilecek tedbirleri dile getirdiler.

Devlet Bakanı Mehmet Gölhan toplantının açış konuşmasında; ülkemizde ilk defa fatbikatı yapılan bu görkemli projenin entegre özelliğini vurgulayarak, GAP Bölgesi dahilindeki 8 ilimizde 147 belediye ve 3617 köy bulunduğunu belirtmiş ve mezralarla birlikte 8714'e ulaşan yerleşim biriminin altyapısından turizm yatırımına kadar her sektör faaliyetinin proje kapsamına girdiğini ifade etmiştir. Gölhan 1993 yılında GAP dahilinde 495 adet projenin ele alındığını

ve yapılacak tüm yatırımların toplam maliyetinin 370 trilyon TL. olacağını söylemiştir. Bunun 127 trilyon TL'lik kısmının yatırıma dönüştürüldüğünü vurgulayan Bakan 1993 yılı içinde GAP bölgesinde 8.4 trilyon TL. yatırım yapıldığını, bunun anlamının her saat için 1 milyar TL. olduğunu söylemiştir. Projenin başarıya, etkili bir koordinasyon ile ulaşabileceğini belirten Devlet Bakanı Gölhan bu açıdan GAP Koordinasyon Kurullarının önemine bir kez daha dikkat çekerek konuşmasını tamamlamıştır.

Gündem gereği GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanı Dr. Olcay Ünver, DSİ Genel Müdür Yardımcısı Özden Bilen ve Tarım Köyişleri Bakanlığı APK Kurulu Planlama ve Projeler Daire Başkanı İsmet Tan, kuruluşlarının GAP kapsamındaki 1993 yılı faaliyetlerini takdim etmişlerdir.

Gündemin teklif ve temenniler bölümünde söz alan katılımcılardan; Gaziantep Milletvekili Ayvaz Gökdemir bu toplantılarla bölge milletvekillerinin bildiğini belirtmiş, Proje'yi ele alanların dünya ve Türkiye'yi birlikte mütalaa ederek değerlendirmelerini dileyerek, Gaziantep'in gelişme potansiyeli ve bilgi birikimini daima gözönünde bulundurmalarını ifade etmiştir.

Adıyaman Valisi Mustafa Yücel Özbilgin Atatürk Barajının gerçekleşmesi sonucu ortaya çıkan ilin sorunları ile GAP içinde Adıyaman'ın sorunlarını dile getirmiştir.

Sırasıyla söz alan temsilciler-

den, Diyarbakır Belediye Başkan Yardımcısı kentin su sorununu, Şanlıurfa Vali Yardımcısı Ziya Coşkun Şanlıurfa Tünel inşaatı ile ilgili sorunu, Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Osman Tekinel proje kapsamında alınması gerekli ilave tarımsal tedbirleri, Şanlıurfa Ticaret Sanayi Odası Başkanı kent içmesuyu ve arıtma projesi ile ilgili önerilerini, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dekanı GAP içinde imalat sanayiine ilişkin önerilerini, Adıyaman Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı sanayi tesisleri ruhsat alımına ilişkin görüşlerini, Şanlıurfa Sanayi Sitesi Kooperatif Başkanı da site ile ilgili sorunlarını dile getirmişlerdir.

Devlet Bakanı Mehmet Gölhan, toplantının, çeşitli kesimlerden temsilcilerin katkılarıyla koordinasyon fonksiyonunu yerine

getirmede yardımcı olacağını ifade ederek katılanlara teşekkür etmiştir.

2. SULAMA KANALLARINDAKİ SUYUN REGÜLASYONU, İŞLETİLMESİ, SU TASARRUFU SAĞLAYAN SULAMA METOD TEKNOLOJİLERİ

İki kısımdan oluşan bu Proje-de uygulama aşamasına gelinmiştir.

Birinci kısmı oluşturan sulama kanallarındaki suyun regülasyonu ve işletilmesi Harran ana kanalına uygulanmış bulunmaktadır. Bu çerçevede gerekli olan kapakların Türkiye'de imalatına başlanılmak üzere. Bu konuda uygulayıcı kuruluş olan DSİ Genel Müdürlüğü gerekli araştır-

22. GAP Koordinasyon Kurulu Toplantısı

ma ve değerlendirmeyi yapmış ve karar aşamasına gelmiştir.

Projenin ikinci kısmını oluşturan uygun Sulama Metod ve Teknolojileri çalışmasında ise daha evvel belirlenmiş olan yaklaşık 3000 Ha'lık pilot alanda çalışmalar sürmektedir.

2. GAP YÖNETİM BİLGİ SİSTEMİ KURULMASI ÇALIŞMASI

GAP Yönetim Bilgi Sistemi çalışması içerisinde belirlenen, Proje Takip, İstatistikler ve Plan Hedefleri, İmar ve Kentsel Altyapılar, Evrak Takip alt sistemleri program yazılımları tamamlanmış olup çalışmalar veri giriş ve kontrol aşamasına gelmiştir. Önümüzdeki ayın ikinci yarısında bu alt sistemlerin Başkanlığımız onayını aldıktan sonra veri giriş işlemlerinin başlaması gerçekleştirilecektir. Bunun yanısıra Bölgesel Altyapılar alt sistemi tasarımı revize edilerek Başkanlığımıza sunulmuştur. Ayrıca Durum Takip Merkezi ön tasarımı ve pilot uygulamaları tamamlanmıştır.

Müşavir firma ileride GAP Yönetim Bilgi Sistemine entegre edilecek bir GAP Coğrafi Bilgi Sistemi konusunda Başkanlığımıza sunuş yapmış ve bunu bir rapor halinde Başkanlığımıza ilemiştir.

3. GAP TARIMSAL ARAŞTIRMA, İNCELEME VE GELİŞTİRME PROJE PAKETİ (II. AŞAMA)

GAP Tarımsal Araştırma, İnceleme ve Geliştirme Proje Paketi-

nin II. Aşama'sında, Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nce GAP İdaresinin finansman desteği ile 1988-1992 yılları arasında Şanlıurfa Koruklu'da kurulan Araştırma İstasyonun'da yürütülen adaptasyon çalışmaları sonunda belirlenen tarla ve bahçe bitkileri tür ve çeşitlerinin yetiştirme tekniklerinin tespiti amaçlanmıştır.

Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nin kendi yürüteceği bölüm ile ilgili çalışmalar Ağustos 1993 tarihinde başlamış olup 1993 yılı güz dikimleri için tarla hazırlıkları yapılmıştır. Proje kapsamında Ekim ayı sonu itibarıyla 28 uzman, 7 Ziraat Mühendisi ve 21 işçi toplam 125 hafta süreyle çalışmışlardır.

Diğer taraftan Harran Üniversitesi'nin gelişmesi ve alt yapısını destek amacıyla bir araştırma paketi oluşturulmuştur. Bu proje paketi Koruklu Araştırma İstasyonu haricinde Harran'da üniversite alanında yeni bir İstasyon ve 25 adet alt projeden oluşmaktadır. İstasyon Projesi'nde Harran Üniversitesinin tarımsal alet ve makina ile altyapı ihtiyaçlarının karşılanması hedeflenmiştir. Harran Üniversitesinin Ziraat Fakültesine bu alt yapının sağlanması ile Bölge'de sulu tarıma geçişte yeni yetiştirme teknikleri kapsamlı bir şekilde araştırılacaktır.

1994 yılı sonbahar dönemine kadar bir süre içerisinde, Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi arazisinin araştırmalar için hazırlanacak olan altyapının tamamlanmasını takiben tarımsal araştırmalar başlatılacaktır.

4. GAP BÖLGESİ İÇME VE KULLANMA SUYU DEZENFEKSİYONU

İdaremizin GAP Bölgesinde yaşayan insanımıza daha sağlıklı içme ve kullanma suyu temin etmek amacıyla Bölge yerleşimlerinde içme ve kullanma suyu dezenfeksiyon ihtiyacının ve alınması gerekli tedbirlerin (klorlama, dezenfekte etme vb.) belirlenmesi için kentsel ve kırsal yerleşimleri kapsayan etüd çalışması sonuçlanmıştır. Yapmış olduğumuz bu çalışmanın sonuçlarının değerlendirilmesiyle GAP Bölgesinde acil olarak; 71 adet 2000 g/h kapasiteli ve 14 adet 4000 g/h kapasiteli dezenfeksiyon ihtiyacının bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Bölge'nin acil dezenfeksiyon cihazı ve dezenfektant ihtiyacının giderilmesi için gerekli hazırlıklar tamamlanmış olup uygulama aşamasına gelinmiştir.

5. HARRAN ÜNİVERSİTESİ

Harran Üniversitesi İdare Binasının İnşaatı devam etmekte olup, Ekim 1993 itibarıyla İnşaat çalışmaları + 4.20 kodunda devam etmektedir.

6. ACİL ALTYAPI SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNE İLİŞKİN ÇALIŞMALAR

İdaremizce GAP alanına giren yerleşim birimlerinin acil altyapı ihtiyaçlarının tespiti için yapılan çalışmalar ışığında gerçekleştirilen faaliyetler şunlardır:

Kahta Kanalizasyon ve Arıtma Projesi ile Kahta Kanalizasyon tatbikat projeleri onaylanmış olup inşaat başlanmıştır. Ekim 1993 tarihi itibarıyla 8.000 mt Ø 200'lük 1.000 mt Ø 800'lük boru ferşi tamamlanmıştır. İnşaat devam etmektedir.

Arıtma tatbikat projesi idareimize sunulmuş olup onay aşamasındadır.

Ceylanpınar Kanalizasyon Projesi ve İnşaatı çalışması kapsamında projenin onaylanmasını takiben inşaat başlatılmıştır. İşin başlama tarihi 13.10.1992, işin bitim tarihi 04.11.1995'dir. Tatbikat projesi; 62902 metre kanalizasyon şebeke (1. Kademe), 2517 metre Ø 1000 m kollektör, parsel bağlantıları, parsel bacaları ve şebeke bacalarından ibarettir.

27736 metre kanalizasyon şebekesi 1806 metre kollektör, 603 adet şebeke bacası ve 39 adet

Boru Fabrikası

kollektör bacası imalatı yapılmıştır. İnşaat halen devam etmektedir.

7. GAP BÖLGESİ ÇEVRE ARAŞTIRMASI-DİCLE HAVZASI PROJESİ

3 aşamadan oluşan "GAP Bölgesi Çevre Araştırması-Dicle Havzası" projesinin 1. aşaması Dicle Üniversitesince yürütülmekte olup 3. gelişme raporu idareimize sunulmuştur.

Proje alanında yer alan (Diyarbakır, Mardin, Batman, Şirnak, Siirt) illerde mevcut çevre kirliliğinin (su, hava, gürültü, katı atık) kaynak ve cinslerinin tespiti 3. gelişme raporunda da devam etmiştir. Toprak kirliliği tespiti gerçekleştirilmemiş olan Nihai Taslak raporunda bu eksiklik giderilecektir. Flora ve fauna envanter çalışmaları da devam etmekte olup flora bölümünde, herbaryum çalışması ve türlerin tespiti çalışmalarına devam edil-

miştir.

Aralık 1993'de 1. aşamaya ait olan 1, 2, 3. gelişme raporlarına mevcut çalışmaların da ilavesiyle Nihai Taslak Raporu hazırlanacak ve su, hava, toprak, gürültü kirliliği haritaları da oluşturulup raporda yer alacaktır.

8. ŞANLIURFA İLİ ARAZİ DÜZENLEMESİ PROJESİ

Proje kapsamında Şanlıurfa Ovasında yer alan ve DSİ tarafından ilk sulamaya açılacak yaklaşık 15.000 ha.da içine alacak şekilde 20.000 ha.lık alanda aplikasyon faaliyetlerinin bir an önce bitirilmesi amacıyla çalışmaları yoğunlaştırılmıştır.

9. HALİHAZIR HARİTA ALIMLARI

Başkanlığımız tarafından 1993 yılı yatırım programında yer alan yerlere ait halihazır harita alımları planlanan şekilde yürütülmektedir. Adıyaman ili ve Harran il-

Kollektör

çesine ait çalışmalar, kat'i kabul-leri yapılarak bitirilmiştir. Çakırhö-yük-Kesmetepe (Adıyaman), Şambayat (Adıyaman), Kara-köprü (Şanlıurfa)'nın 1. Bölümü kat'i kabul aşamasındadır. Ata-bağı, Gözpinar, Şenköy, Savur, Söğütözü ve Eruh işleri devam etmektedir.

Ayrıca Şanlıurfa civarı altyapı projeleri için halihazır harita alım çalışması başlamıştır. Yeni alım sahasının ülke Jeolojik Ağına bağlı olarak 1/5000, 1/1000 ve 1/500 ölçeğinde sayısal olarak proje altlığı hazırlanacaktır.

10. GAP BÖLGESİNDEKİ TARIM İŞLETMELERİNİN EKONOMİK ANALİZİ: KISA, ORTA VE UZUN VADEDEKİ KREDİ İHTİYAÇLARININ ARAŞTIRILMASI PROJESİ

Projenin amacı; GAP Bölge-sindeki tarım işletmelerinin mev-cut sosyo-ekonomik yapısının orta-ya konması üretim deseninde yer alacak ürünlerin farklı işlet-me büyüklük gruplarındaki mali-yetlerinin ürün ve işletme bazın-da kredi ihtiyaçlarının araştırılması ve sulama alanı dışındaki işletmelerin sosyo-ekonomik açı-dan geliştirilmesi olanaklarının ortaya konması ile kuru ve sulu tarım işletmelerinin kısa, orta ve uzun vadedeki kredi ihtiyaç pro-jeksiyonlarının tespit edilerek al-ternatif kredi modellerinin araştırılmasıdır. İdaremizin finanse ettiği araştırma çalışması TÜB-TAK tarafından yürütülmektedir.

1.2. ve 3. Ara Rapor tamamlan-mış. İdaremizce incelenip kabul edilmiştir.

Başkanlığımız bünyesinde 9.11.1993 tarihinde Bölgedeki tarım işletmelerinde uygulanacak olan kredi modelinin oluşturu-lması amacıyla; Ziraat Bankası GAP Kredileri Müdürlüğü temsil-cileri, proje yürütücüsü ve TÜB-TAK yetkilileri ile bir toplantı dü-zenlemiştir.

11. GAP SULAMA SİSTEMLERİNİN İŞLETME BAKIM VE YÖNETİMİ PROJESİ (MOM)

Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında sulamaya açılacak sulama sistemlerinin işletil-mesi, bakımı ve yönetilmesi konu-sunda GAP Bölgesine en uygun modellerin belirlenmesi ve uygulamaya aktarılması amacıyla hazırlanan ve Hal-crow (İngiliz), Dolsar (Türk) ve RWC (Avustralya) Ortak Girişim-ce yürütülmekte olan proje 1 Nisan 1993 tarihinde başlamış-tır.

Tanımlama, Uygulama ve İz-leme Değerlendirme olmak üze-re 3 aşamadan oluşan projenin ilk aşamasında yerli ve yabancı uzmanlarca proje alanına ilişkin veri toplama ve değerlendirme çalışmaları tamamlanmış; mev-cut sulama projeleri, su ücretleri ve gelir tahsilatı, agromatik fak-törler, çevre, ekoloji, kurumsal çerçeve, yasal durum, çiftçi destekleme hizmetleri, eğitim programı, kredi ve pazarlama durumu, hidrolik, hidrolik ve su

kaynakları modelleri ve drenaj gereksinimi konularında 15 adet teknik tartışma raporu hazırlan-mıştır.

Sulama sistemlerinin işletme-bakım ve yönetimi konusunda diğer ülkelerde uygulanan mo-dellerin yerinde incelenmesi amacıyla 27 Temmuz - 8 Ağus-tos 1993 tarihlerinde İspanya'ya bir teknik gezi düzenlenmiştir. Granada, Cordoba, Sevilla ve Malaya'da bulunan sulama sis-temlerinin incelendiği teknik ge-zide tarımın genel durumu, tarımsal yapılaşmadaki gelişmeler, çiftçinin sulama yatırımlarına ka-tılımı, sulama birliklerinin kurulu-şu, sulama sistemlerinin işletme-bakım ve yönetim esasları konu-larında ayrıntılı bilgi alınmıştır.

Projenin yönlendirilmesi ve kontrolü için kurulan ve GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Dev-let Su İşleri, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nün Merkez veya Bölge Teşkilatı yetkililerinden oluşan Yönlendirme Komite-si (Ankara) ve Kontrol Ünitesi (Şanlıurfa) düzenli olarak topla-narak hazırlanan raporları ince-lemekte, çalışmaları yönlendir-mektedir.

Ortak Girişim tarafından 4 Kasım 1993 tarihinde GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığına yapılan takdimde, projenin genel durumu, tamamlanan, devam eden ve planlanan çalış-malar, sulama sistemlerinin işletme-bakım ve yönetiminde kullanılmakta olan ve GAP için

uygun olabilecek modeller ve değerlendirme kriterleri konusunda bilgi verilmiştir.

Proje kapsamında sosyo-ekolojik etüd çalışmalarına ilişkin sonuçların değerlendirilmesi, önerilecek olan modellerin uygulanacağı pilot alanların belirlenmesi ve bu amaçla gözönüne alınması gereken kriterler ile ilgili çalışmalar devam etmektedir. Proje ile ilgili olarak 7-8 Aralık 1993 tarihlerinde Şanlıurfa'da düzenlenmiş olan ve projenin Yönlendirme Komitesi ile Kontrol Ünitesini oluşturan kuruluşlar yanında proje konusu ile ilgili diğer resmi ve özel kuruluşlar ile Üniversitelerden üst düzey yetkililerin ve uzmanların katıldığı Workshop'ta GAP için önerilecek olan işletme-bakım ve yönetim modellerinin uygulanabi-

lirligi, model içerisinde önerilecek olan su ücretleri, çiftçi örgütlenmesi ve eğitimi konuları ile modelin uygulanacağı pilot sulama alanlarının seçimi kriterleri tartışılmıştır.

12. GAP BÖLGESİ TARIMSAL MEKANİZASYON GEREKSİNİMLERİ ETÜDÜ PROJESİ

Araştırmanın amacı; GAP bölgesinin sulamaya açılmasından sonra kuru ve sulu tarım alanlarındaki mekanizasyon ihtiyaçlarını belirlemek, bunların bölgedeki üretim planlamasını yapmak ve bakım-onarım etkinliklerinin organizasyonuna ilişkin çözüm seçeneklerini belirlemektir.

Projenin ilk 6 aylık ara raporunu Başkanlığımıza teslim edilmiş ve kabul edilmiştir.

İkinci 4 aylık gelişme raporuyla ilgili çalışmalar devam etmektedir. Bu arada iş tanımı gereğince yapılması gereken seminerlerden ikincisi 14 Ekim 1993 tarihinde "Bölge Mekanizasyon Planlamalarında Model Yaklaşımları" konusunda, Kuşadası'nda gerçekleştirilmiştir.

13. SOSYAL AMAÇLI PROJELER

1992 yılında GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı insan faktörünü odak noktası alan 4 ayrı uygulamalı sosyolojik araştırma projesi çalışmasına başlamıştır. GAP'la gerçekleştirilmesi ya da geliştirilmesi amaçlanan hizmetlerin nihai hedefi insandır, toplumdur. Bu anlamda GAP'in amacı yöre halkının ortaya çıkan gelişme ve değişimlerden en verimli şekilde yararlanabilmesini sağlayarak, yaşam ve gelir düzeyini yükseltmek, işsizlik ve toplumsal dengesizlik gibi nedenlerle sürekli olarak dışarıya göç veren bölgeyi kendi kendine yeter bir yapıya kavuşturmaktır. Halkın tüm katmanlarıyla en geniş biçimde ve dengeli olarak bu kalkınma sürecinden yararlanabilmesi yine halkın kendisini projenin temel ögesi ve sahibi olarak görmesine bağlıdır.

a) GAP Bölgesi Toplumsal Değişme Eğilimleri Araştırması.

Amacı GAP alanına giren kırsal ve kentsel toplulukların sos-

yo-ekonomik bir profilini çıkararak, GAP'in bu yapıda yaratacağı değişimleri, dinamikleri ile birlikte saptamak olan bu araştırma, proje kapsamına giren illerde yürütülmüş ve sonuçlandırılmıştır. Uygulama bölgesini tarımsal ve toplumsal yapısının tüm kurum ve ilişkileriyle saptanıp sergilenmesi bakımından "durum saptayıcı", bu yapının GAP uygulaması sonucunda göstereceği değişimlerin önceden kestirilmesi özelliği bakımından da "çıkarımcı" olan bu araştırma ilgili kurum ve kuruluşlara iletilmektedir.

b) GAP Bölgesi Nüfus Hareketleri Araştırması.

GAP Bölgesi, sürekli ve mevsimlik göçün yoğun olarak yaşandığı hareketli bir nüfus yapısına sahiptir. GAP Master Planı, nüfus hareketliliğinin insan gücü planlaması açısından önemini vurgulamış ve bu alandaki çalışmalarını yönlendirecek bilgi tabanının yetersizliğini ortaya koymuştur. Bu bilgi boşluğunun bir an önce giderilmesi ihtiyacıyla başlatılan Nüfus Hareketleri Araştırması'nın temel amaçları; Master Plan'da göç eğilimlerinin tersine çevrilmesine yol açacağı kabul edilen faktörlerin, gerçekten ve istenilen şekilde bir etki yaratıp yaratmayacağını belirlemek, gerekiyorsa düzeltmeler yapmak, tedbirler önermek, göç eğiliminin tersine çevrilmesiyle, geri dönenlerin hangi alanlarda, ne gibi vasıflarla ve ne kadarlık bir iş talebi ve yatırım imkanı ya-

ratabileceklerini ve bunları etkileyecek faktörleri belirlemek, bölge'de göç eğilimlerini saptayarak GAP'in hangi merkezlerine ne türde nüfusun akacağını hesaplamak ve bu merkezlerde ortaya çıkacak altyapı sosyal hizmetler ve benzeri ihtiyaçları tesbit edip istihdam planlamasına yardımcı olmaktır. Araştırma Ocak 94 itibarıyla sonuçlandırılacaktır.

c) GAP Bölgesinde Kadının Statüsü ve Kalkınma Sürecine Entegre Edilmesi Araştırması.

Projenin amacı çağdaş toplum standartlarının gerisinde kalan bölge kadının kalkınmış bir toplumun sosyo-kültürel ve ekonomik standartlarına uygun niteliklerle donanması; GAP'in başarıya ulaşabilmesi ve bölge kadınının da bu başarının nimetlerinden eşit düzeyde yararlanabilmesi için Projeye aktif katılımını sağlayacak yol ve araçların belirlenmesidir.

Araştırma çerçevesinde altı farklı anket grubu halinde toplam 3500 anket uygulanmıştır. Araştırma Aralık 1993'te sonuçlandırılmış olacaktır.

d) GAP Bölgesi Baraj Gölü Aynasında Kalacak Yörelere İstihdam ve Yeniden Yerleştirme Sorunları Araştırma Projesi.

Bu araştırma ile; baraj

yapımı sonucunda evlerini, köylerini, topraklarını tamamen ya da kısmen kaybeden ve kaybedecek nüfusun sosyo-ekonomik durumlarının saptanması, bu çerçevede kendilerine sağlanmış ve sağlanacak imkan ve hizmetler hakkında düşüncülerinin ve geleceğe yönelik beklentilerinin neler olduğunun belirlenmesi ile kaynakların daha rasyonel kullanımı amaçlanmıştır.

Bu çerçevede belirlenen alanlarla sınırlandırılmış araştırma kapsamında beş ayrı tarzda hazırlanan 1500 anket uygulanmıştır. Bunların tasnifi ve bilgilendirilmesi devam etmektedir. Ocak 1994'te projenin sona ermesi beklenmektedir.

GAP'TAN HABERLER

"ORTADOĞU'DA İŞBİRLİĞİ VE KALKINMADA SUYUN ÖNEMİ" KONFERANSI YAPILDI

Hacettepe Üniversitesi ve Friedrich-Naumann-Vakfı tarafından 4-8 Ekim 1993 tarihlerinde, ortaklaşa düzenlenen "ORTADOĞU'da İŞBİRLİĞİ VE KALKINMADA SUYUN ÖNEMİ" konulu uluslararası toplantı oldukça ilgi toplamıştır. Türkiye'den DSİ, GAP ve muhtelif Üniversiteler ile özel kuruluşlardan oluşan temsilcilerden başka ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, İsrail, Filistin, Ürdün, Mısır, Lübnan ve Avrupa Ekonomik Komisyonu temsilcileri de toplantıya iştirak etmiş ve konuşmalar yapmışlardır.

Devlet Bakanı Sayın Mehmet Gölhan yaptığı açış konuşmasında, Türkiye'nin su kaynakları yönünden uluslararası zengin ülke olarak kabul edilmesine rağmen durumun böyle olmadığını ve sınıraşan sular konusunda komşularına karşı daima iyi niyetle hareket ederek, baskı unsuru yapmayacağını açıklıkla dile getirmiştir.

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanı Dr. Olcay Ünver GAP ve GAP'ın beklentileri hakkında bilgi vermiştir. Eski Bakanlardan Safa Giray da yaklaşımımızı açıklayan bir konuşma yapmıştır. İsrail, Filistin, Ürdün ve Lübnan delegeleri kendi bölgelerindeki su sorunlarını dile getirerek bir su bankası kurulmasını önermişlerdir.

Mısır delegesi, Nil nehri ve Nil nehrinden faydalanan diğer ülkeler ile olan sorunları dile getirmiştir. Irak ve Suriye delegelerinin bulunmadığı bu toplantıda diğer ülkelerin delegeleri kendi görüşlerini ifade ederek su konusunda komşu ülkeler arasında işbirliği yapılmasının önemine değinmişlerdir.

İMAR PLANLAMA İŞLERİ

İdaremizce, GAP Master Planı çerçevesinde yürütülen imar planlama faaliyetleri kapsamında, Bölge'de bir dizi kentin imar planları ihale edilmiştir. 1/5000 ölçekli nazım imar planları daha önce yaptırılan ve 1/1000 ölçekli uygulama imar planları Ekim ayı içinde ihale edilen kentler; Baykan (Siirt), Nurdağı (Gaziantep), Besni (Adıyaman), Çınar (Diyarbakır), Silvan (Diyarbakır), Kilis (Gaziantep) ve Viranşehir (Şanlıurfa)'dır.

DOĞU ANADOLU SU HAVZASI REHABİLİTASYON PROJESİ BAŞLADI

GAP Bölgesi'ndeki barajların ekonomik ömürlerinin uzatılması açısından havza geliştirme çalışmaları son derece önem taşımaktadır.

Doğu Anadolu Su Havzası Rehabilitasyon Projesi'nin amacı, Elazığ, Malatya ve Adıyaman illerinde Fırat Nehri'nin orta, alt ana-havzalarında;

- yeni teknolojilerin uygulamaya konulmasıyla kendi kendine yeterli meracılık, ormancılık

ve çiftlik faaliyetlerini yeniden yaratmak, verimliliğini ve aile gelirlerini arttırmak,

- proje alanında, önemli otsu bitki ve ağaç türlerinin genlerini yerinde koruma faaliyetlerini başlatmak ve sürdürmektir.

Bu amaçlara ulaşmak üzere aşağıda yer alan 4 ana başlık altında proje faaliyetleri başlatılmıştır:

1- **Su Havzası Rehabilitasyonu:** Nadasa bırakılan tarla alanını azaltıcı, hayvan yemi ve odunluk ağaç üretimini artırıcı, toprak koruyucu önlemleri özendiren, toprak ve nemi koruyucu tarım teknikleri de dahil olmak üzere; etkili alanlarda, meralarda ve ormanlık arazide gerçekleştirilecek bir dizi geliştirici uygulamayla Fırat havzasındaki 54 kadar küçük su-havzası rehabilitasyon programının uygulanması, mer'a yönetiminin geliştirilmesi, mer'a ve orman arazilerinin rehabilitasyonu ve ağaç bakımından zenginleştirilmesi;

2- **Gelir Getirici Faaliyetler:** Küçük ölçekli sulamanın, kuru arazi teraslamanın, bahçecilik, arıcılık işlerinin kapsamlarını genişletme; yerel hayvancılığı geliştirme faaliyetleri de dahil olmak üzere, yerli halka aile gelirlerini arttırıcı faaliyetleri geliştirmelerinde yardım edilmesine yönelik bir programın uygulanması;

3- **Adaptasyon Araştırması:** İşletmelerde, meralarda ve ormanlarda, su havzası rehabilitasyonu ve aile gelirlerini arttırıcı faaliyetlerin uygulanmasına yönelik araştırma çalışmalarının gerçekleştirilmesi;

4- Gen Korunması: Seçilmiş bölgelerde gen kaynaklarının araştırılması ve gen yönetimi bölgelerinin saptanması; gen kaynakları envanterlerinin çıkarılarak tanımlanması ve gen yönetimi bölgeleri için izleme ve veri yönetimi sistemlerinin kurulması; tarımsal değeri olan bitki ve ağaçların doğal akrabalarının yerlerinde korunmaları için ulusal ölçekli bir plan geliştirilmesi.

5- Kurumsal Destek: Teknik yardım, personel eğitimi, teçhizat, makina ve taşıt sağlanması da dahil olmak üzere konuyla ilgili tüm kuruluş ve birimler için, kurumsal kapasitelerini güçlendirici, hizmet sunma koordinasyonu ve mahalli nüfusun ihtiyaçlarına cevap verebilmeyi geliştirici programların hazırlanarak uygulanmasıdır.

Proje, Orman Bakanlığı'nın koordinatörlüğünde, Köy Hizmetleri, Tarımsal Üretim ve Geliştirme, Teşkilatlanma ve Destekleme ile Devlet Su İşleri Genel Müdürlükleriyle ortaklaşa olarak, Dünya Bankası'ndan sağlanan 77 milyon ABD doları kredi ile 7 yıllık bir süre içerisinde tamamlanacaktır.

BÖLGESEL MEKANİZASYON PLANLAMALARINDA MODEL YAKLAŞIMLARI KONULU SEMİNER YAPILDI

Başkanlığımız desteği ile Tarımsal Enerji ve Mekanizasyon Araştırma ve Eğitim Vakfı tarafın-

dan yürütülmekte olan "GAP Bölgesinde Tarımsal Mekanizasyon Gereksinimleri Etüdü Projesi"ne ait "Bölgesel Mekanizasyon Planlamalarında Model Yaklaşımları" konulu seminer (workshop), 14 Ekim 1993 tarihinde Kuşadası'nda gerçekleştirilmiştir. Seminere İdaremiz tarafından Ankara Üniversitesi Rektörü Sn. Prof. Dr. Günal AKBAY, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dekanı Sn. Prof. Dr. Sabit AĞAOĞLU, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dekan Yardımcısı Sn. Prof. Dr. İrfan GİRGIN, Ege Üniversitesi Tarım Makinaları Bölümü ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'ndan ilgili temsilcilerin katılımı sağlanmıştır.

Prof. Dr. Alaettin SABANCI, "Tarımsal Mekanizasyon Planlama, Genel Yaklaşımlar", Yardımcı Doç. Dr. Ali İhsan ACAR; "Tarım Makinaları Modellerine İlişkin Temel Veriler", Prof. Dr. Numan SUNGUR, "Tarım Makinaları Seçim Modellerinin Oluşturulması", Dr. Ahmet DARGA; "Tarım Makinaları Seçim Modelinin Oluşturulması (Dinamik Model Yaklaşımı)", Yardımcı Doç. Dr. Emin GÜZEL, "Üretim Planlamasında Model Oluşturma ve GAP'a yönelik Tarım Makinaları Üretim Planlanması", Prof. Dr. Ünal EVÇİM ve Dr. Kamil Oktay SINDİR; "Bölgesel Tarımsal Mekanizasyon Planlamalarında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar" konularında sundukları tebliğleri ile toplantıya katkıda bulunmuşlardır.

GARZAN KOZLUK PROJESİ İLE İLGİLİ GELİŞMELER

GAP kapsamındaki Garzan Kozluk Projesi Batman İli Kozluk ve Beşiri İlçesi ovalarında toplam 3700 ha sahayı sulayacaktır. Söz konusu bu projede yer alan Kozluk regülatörü inşaatı, sulama ana kanalının ilk 34 km'si ve bu kilometrelerde yer alan sulama şebekesi inşaatı tamamlanmış olup, testin bu kısmında yer alan 2500 ha.lık bölümü 1 Haziran 1993 tarihinden beri deneme sulamasına açılmış bulunmaktadır. İnşaatın kalan kusurları ile Ceffan göletinin inşaatı sürdürülmektedir.

Projenin 1994 yılı sonunda tamamlanması planlanmıştır.

GAP'TA TEKNİK HİZMETLER SEMPOZYUMU YAPILDI

T.M.M.O.B.'nin düzenlemiş olduğu "GAP'ta Teknik Hizmetler Sempozyumu" 10-12 Kasım 1993 tarihleri arasında DSİ Konferans Salonunda yapılmıştır. Sempozyumun düzenlenmesindeki temel amacın "Proje kapsamındaki teknik hizmetlerin daha da etkinleştirilmesine yönelik önerilerin geliştirilmesi" olduğu düzenleme kurulu tarafından belirtilmiştir.

Sempozyuma çeşitli bilim adamlarının yanısıra uygulayıcı firmalar, ilgili uzmanlar iştirak etmişlerdir.

"GAP BÖLGESİ YAŞ SEBZE VE MEYVE HASAT SONRASI YÖNETİMİ ETÜDÜ" PROJE ANLAŞMASI İMZALANDI

Kanada CODEMA firmasınınca 1994 yılı içinde "GAP Bölgesi Yaş Sebze ve Meyve Hasat Sonrası Yönetimi Etüdü" projesi gerçekleştirilecektir. Projede Kanadalı ve yerli uzmanlar görev alacaktır.

Proje kapsamında, Bölgede yetiştirilecek olan belli başlı yaş sebze ve meyvelerin hasat edilme yöntemleri, bunların depolanma, saklanma, tasniflenme, pazara hazırlama ile satışa hazırlama getirilmeleri gibi konular tartışılacaktır.

Söz konusu projenin anlaşması, Quebec Eyaleti Dışişleri Bakanı John Ciaccia, Bakan Yardımcısı ve Kanada Büyükelçisinin de katılımıyla CODEMA firmasının Başkanı Jean Frapsauce ve GAP İdaresi Başkanı Dr. Olcay Ünver tarafından 23 Kasım 1993 günü İdaremizin Ankara-Merkez binasında imzalanmıştır.

ZİYARETÇİLER- BRİFİNGLER

- Avustralya Ticaret Bakanlığı danışmanlarından Charles, E. Jamieson 31 Ağustos 1993 tarihinde İdaremizi ziyaret etmiş, Başkan Dr. İ.H. Olcay Ünver ile GAP konusunda işbirliği imkânları üzerinde görüşmeler yapmıştır.

İmza Töreninden Görüntü

- Çin'in ikinci büyük gazetesi olan "Guangming Daily" muhabirlerinden Wu Jianyu 2 Eylül 1993 tarihinde İdare Başkanlığına gelerek, GAP ile ilgili olarak kaleme alacağı makale için Başkan Dr. Olcay Ünver ile bir mülakat yapmıştır.

- Kaliforniya Polytechnic State University'den sulama konusunda dünyanın sayılı bilim adamlarından biri olan Prof. John Merriam 16 Eylül 1993 tarihinde İdaremiz uzmanlarına sulama teknikleri konusunda bilgi vermiştir. Prof. John Merriam 16-17 Eylül 1993 tarihlerinde GAP Projesi çalışmalarını yerinde görmek ve incelemelerde bulunmak üzere Atatürk Barajı, Şanlıurfa Tüneli ve Harran Ovası'nı ziyaret etmiştir.

- 24 Eylül 1993 tarihinde Batı Avrupa Basın Yayın organlarına mensup bir grup gazeteciye GAP yatırım projeleri hakkında İdare Başkanı Dr. İ.H. Olcay Ünver tarafından brifing verilmiştir. Bu grup 24-25 Eylül 1993 tarihlerinde de GAP Bölgesi'ni ziyaret etmiştir.

- 11 Ekim 1993 tarihinde İngiliz Parlamentosulararası Birlik Grubu'ndan 6 kişilik Parlamento Heyeti'ne İdare Başkanı Dr. İ.H. Olcay Ünver tarafından GAP Projesi ile ilgili brifing verilmiştir.

- 12 Ekim 1993 tarihinde İsrail Data-Map firmasından gelen heyet GAP Bölgesi'nde Coğrafik Bilgi Sistemi (GIS) oluşturulmasına ilişkin görüşmelerde bulunmuştur.

- 12 Ekim 1993 tarihinde Tamsal konularda hizmet veren Kanadalı 16 firma temsilcisinden oluşan heyete İdare uzmanlarımız tarafından brifing verilmiştir.

- 18 Ekim 1993 tarihinde Meksika Parlamento'sundan 15 kişilik Parlamento Heyeti'ne İdare Başkanı Dr. İ.H. Olcay Ünver tarafından brifing verilmiştir.

Meksika Heyeti

- 31 Ağustos-2 Eylül 1993 tarihleri arasında Avusturya Televizyonu ORF'den bir çekim ekibi, "Auslandsreport" adlı programda kullanılmak üzere Atatürk Barajı ve Şanlıurfa Tünellerinde çekim yapmışlardır.

- Alman Gruppe 5 adlı film kuruluşundan bir çekim ekibi, (WDR-Batı Alman Rd-tv ile Münih'teki FWR-Derste ve Bilimde Film ve Fotoğraf Enstitüsü için) Fırat Irmağı üzerindeki Barajları konu alan çekimler yapmak üzere GAP Bölgesi'ni 2-5 Eylül 1993 tarihleri arasında ziyaret etmişler

dir.

- Alman ZDF Televizyonundan bir çekim ekibi GAP Projesi'ni konu alan bir film çekmek üzere 15-20 Eylül 1993 tarihleri arasında GAP Bölgesi'ni ziyaret etmiştir.

- Ankara Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Rehberlik Bölümü öğrencilerinden oluşan 22 kişilik bir heyet 30 Eylül 1993 tarihinde Atatürk Barajı ve Şanlıurfa Tünelleri'ni ziyaret etmiştir.

- Tarım ve Köyişleri Bakanı Refaiddin Şahin'in resmi davetlisi olarak ülkemizde bulunan Katar Belediye İşleri ve Tarım Bakanı Şeyh Ahmet Bin Hamad Al Tahani Başkanlığındaki he-

yet 5 Ekim 1993 tarihinde incelemelerde bulunmak üzere GAP Bölgesi'ni ziyaret etmiştir.

- Dünyaca ünlü National Geographic Magazine dergisinden Thomas B. Allen ve Reza Deghatti, Türkiye'yi tanıtmak amacıyla yayınl-

nacak ekte kullanılmak üzere 18-21 Ekim 1993 tarihlerinde GAP'ı incelemişler ve çekim yapmışlardır.

- Danimarka'nın "Jyllands Posten" adlı günlük gazetesi muhabirlerinden Per Nyholm ve aynı gazetenin fotoğrafçısı Carsten Ingeman GAP konulu bir yazı hazırlamak üzere 24-27 Ekim 1993 tarihleri arasında GAP Bölgesi'ni ziyaret etmişlerdir.

- Dünya Bankası, Amerika Birleşik Devletleri Çevre Koruma Ajansı uzmanlarıyla, İdaremiz uzmanları 4 Kasım 1993 tarihinde GAP çevre projeleri ile ilgili olarak finansman, teknik destek ve eğitim konularının görüşüldüğü bir toplantı yapmışlardır.

- 15-16 Kasım 1993 tarihleri arasında Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisi Richard Barkley başkanlığında bir heyet, Proje çalışmalarını yerinde, görmek amacıyla GAP Bölgesini ziyaret etmiştir.

Katar Heyeti

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ KAPSAMINDA GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI TARAFINDAN VEYA KOORDİNASYONUNDA ÜRETİLEN YAYINLAR LİSTESİ

F-	GAP MASTER PLAN ÇALIŞMASI	4. IV. ARA RAPOR (Veri Değerlendirme)	duction Export in Turkey, November 1991.
	1. Cilt 1- Yöneticiler İçin Özet	5. TASLAK RAPOR (Çalışma Sonuçları)	3. Regional Demand Analysis, January 1992.
	2. Cilt 2- Master Plan	6. FINAL RAPORU (I. Cilt: 'GAP Bölgesinin Sosyo Ekonomik Profili; II. Cilt: 'Alan Araştırmaları ve Bulguları')	4. Agricultural Marketing System Selected Countries, November 1991.
	3. Cilt 3- Ek A, B, C; Tarım, Sanayi, Sosyo-Ekonomik Veriler, Fiyat Revizyonu		5. Existing Marketing Organisation in the GAP Region, November 1991.
	4. Cilt 4- Ek D, E, F; Mekansal Yapı, Su Kaynakları, Enerji ve Sosyal Sektör		6. Preliminary Evaluation of the Livestock Production Survey in the GAP, January 1992.
	5. GAP Bölgesel Modeline İlişkin Bir Başlangıç Notu	III- ŞANLIURFA İMARSIZ KONUT ALANLARI İSLAH, YAŞALLAŞTIRMA VE ALTYAPI PROJELENDİRMESİ	7. Agricultural Exports of the GAP Region, November 1991.
	6. GAP Ulaşım Sektöründe Bazı İlk Problemler, Şartlar ve Geliştirme	1. Şanlıurfa İslah, İmar Planı Araştırma Raporu (I-IV. Etaplar)	8. GAP Yöresindeki Pazarlama Organizasyonu, Ürün İşleme ve Pazarlama Yöntemleri, Nov. 1991.
	7. GAP İllerinde Arazi Kullanım Deseni	IV- EKONOMİK KALKINMA AJANSI MODEL ETÜDÜ	9. World Supply and Demand Forecasts of Agricultural Products of the year 2005, March 1992
	8. GAP Sulama Projesi Teklif Edilen Ürün Deseninin Agronomik Değerlendirmesi	1. Bölge Kalkınma Amaçlı Kuruluşlar, Politikalar, Amaçlar, Yapı ve Teşvikler	10. Regional Demand Analysis, January 1992.
	9. Muhtemel Proje İdare Sistemlerine İlişkin Bazı Ön Fikirler	2. Yurtdışı Bölge Kalkınma Amaçlı Kuruluşlar	11. World Markets For Agricultural Products, March 1992
	10. Belediyeler ve Bölgesel Planlamaya İlişkin Bazı Ön Fikirler	3. GAP Açısından Türkiye'de Bölge Kalkınması, Politikalar, Araçlar, Kurumlar	12. Actual Situation and Potentials of the Ground Water Irrigation Sector in Southeastern Anatolia Project Region, October 1991.
	11. Hayvancılık Sektörünün Mevcut Durumu	4. GAP Bölgesi Mevcut Durum Analizi ve Beklentiler	
	12. GAP Bölgesinde Değişmekte olan Kırsal Sosyo-Kültürel Yapılar ve Arazi Tasarruf Sistemleri	5. EKA Model Etüdü (Ara Rapor)	
	13. GAP Sulama Projesi İçin Ürün Bütçe Analizi	6. Ekonomik Kalkınma Ajansı Modeli (Final Rapor)	
	14. Tarım Sektörü Değerlendirmesi	7. Etanol Üretim Tesisi Fizibilite Raporu	VII- GAP SAĞLIK SEKTÖRÜ UYGULAMA PROJESİ
	15. GAP Bölgesinde Turizm Kaynakları ve Potansiyeli	8. Güneş Kolektörü Üretim Tesisi Fizibilite Raporu	1. Mevcut Durum Analizi (Cilt 1-2)
	16. GAP Bölgesinde Yerleşmeler için Optimum Yerleşimi	9. Sebze, Meyve Konsantresi Üretim Tesisi Fizibilite Raporu	2. Sorunlar, Çözümler, Planlama
	17. GAP Yatırım ve Finansmanının Makro Ekonomik Bir Analizi	10. Ayçiçek ve Çiğitten Rafine Yağ Üretim Tesisi Fizibilite Raporu	VIII- GAP BÖLGESİ EĞİTİM, İSTİHDAM VE İNSAN GÜCÜ PLANLAMASI ETÜDÜ
	18. GAP Bölgesinde Tarımsal Gelişme İmkânları	11. Nişasta ve Glukoz Üretim Tesisi Fizibilite Raporu	1. ARA RAPOR (Veri tabanı oluşturma, analiz, nüfus dağılımı)
	19. Su Arz ve Talep Dengesi Araştırması	12. Çiçir Tesisi Fizibilite Raporu	2. ARA RAPOR (Nüfus projeksiyonları, ekonomik sektörlerle göre işgücü)
	20. GAP Bölgesinde Arazi Kabiliyeti Değerlendirmesi	13. Ölüklü Mukavva Kutu Üretim Tesisi Fizibilite Raporu	3. ARA RAPOR (Sonuç ve genel değerlendirme)
	21. İmalat Sektörünü Değerlendirmesi	14. PVC Boru ve Profil Üretim Tesisi Fizibilite Raporu	
	22. Proje Finansmanı-Milletlerarası Kuruluşlar ve Kaynaklar	15. Pamuklu Dokuma Tesisi Fizibilite Raporu	IX- GAP BÖLGESİ TURİZM ENVANTERİ VE GELİŞME PLANLAMASI
	23. Balıkçılık Sektörü Raporu	16. Pamuk İpliği Üretim Tesisi Fizibilite Raporu	1. Batman İli Turizm Envanteri ve Geliştirme Planı
	24. GAP Bölgesinde Turizmin Gelişmesi Açısından İmkânlar ve Tedbirler	V- ŞANLIURFA STOL TİPİ HAVAALANININ STANDARTLARA UYGUN HALE GETİRİLMESİ	2. Adıyaman İli Turizm Envanteri ve Geliştirme Planı
	25. Proje Finansmanı-Genel Çerçeve	VI- GAP TARIMSAL PAZARLAMA VE ÜRÜN DESENİ PROJESİ	3. Diyarbakır İli Turizm Envanteri ve Geliştirme Planı
	26. Proje Finansmanı-Kamu Yatırım Projeleri	A- SONUÇ RAPORLARI	4. Gaziantep İli Turizm Envanteri ve Geliştirme Planı
	27. GAP Kalkınmasının Sosyal İhtiyaçları	1. Cilt 1: Yönetici Özeti	5. Siirt İli Turizm Envanteri ve Geliştirme Planı
	28. Kent Sektörü Değerlendirmesi	2. Cilt 2: GAP Bölgesi, Türkiye ve Dünyada Tarım-Temel Verileri	6. Şanlıurfa İli Turizm Envanteri ve Geliştirme Planı
	29. Enerji Sektörü Raporu	3. Cilt 3: Tarımsal Pazarlama	7. Şırnak İli Turizm Envanteri ve Geliştirme Planı
	30. GAP Bölgesi İçin Genel Arazi Kullanım Planı	4. Cilt 4: Tarımsal Üretim ve Ticaret	8. Mardin İli Turizm Envanteri ve Geliştirme Planı
	31. İmalat Sektörü Raporu	5. Cilt 5: EK A, B, C; WTM Bilgisayar Programı, Veri Tabanı ve Model Sonuçları	
	32. GAP Bölgesiyle İlgili İllerarası Göç Analizi	6. CILT 6: Ek D, E, F; TURGAP Bilgisayar Programı, Veri Tabanı ve Model Sonuçları (Yıl-2010-Temel)	X- SULAMA KANALLARINDAKİ SUYUN REGÜLASYONU VE SU TASARRUFU SAĞLAYAN SULAMA METOD VE TEKNOLOJİLERİ
	33. Gelecekteki Trafik Deseni Analizi İçin Basit Bir Şebeke Modeli		1. İlerleme Raporları (4 adet)
II-	GAP TOPLUMSAL DEĞİŞİME EĞİLİMLERİ ARAŞTIRMASI	B- ÇALIŞMA RAPORLARI	1. Pilot Sahadaki Alternatif Sistemlerin Durum Raporları
	1. I. ARA RAPOR (Araştırmanın Tasarımı)	1. İntern Report, October 15, 1991	3. Harran Anakanalı Durum Raporu
	2. II. ARA RAPOR (Soru Cetvelleri, Alan Hazırlıkları, Pilot İnceleme)	2. Analysis and Evaluation of Existing Situation of Agricultural Pro-	
	3. III. ARA RAPOR (Envanter Değerlendirmesi, Alan Uygulaması)		

4. Harran Kanalı ve Pilot Saha De-
tay Raporu
5. Pilot Sahadaki Sulama Alternatif
Bölgelerinin Detay Çizimleri
6. Kanallar Üzerindeki Sanat Yapı-
larının Detay Projesi
7. Sonuç Raporları
- XI- GAP BÖLGESİNDEKİ TARIM İŞLETMELE-
RİNİN EKONOMİK ANALİZİ, KISA, OR-
TA VE UZUN VADEDEKİ KREDİ İHTİYA-
CININ TESPİTİ
1. Ara Rapor (Ön çalışmalar, an-
ket formları, saha çalışması)
2. Ara Rapor (Veri Analizi)
3. Ara Rapor (Kredi kuruluşları ve
sistemleri analizi)
- XII- GAP BÖLGESİ BELEDİYELER BİRLİĞİNİN
KURULMASI
1. GAP Belediyeler Birliği Ana Tüzü-
ğü
- XIII- BARAJ GÖL AYNASI ALTINDA KALA-
CAK YÖRELERDE İSTİHDAM VE YENİ-
DEN YERLEŞTİRME ARAŞTIRMASI
1. I. ARA RAPOR (Ön Çalışmalar,
Örneklem Seçimi, Anket Formla-
rı)
2. II. ARA RAPOR (Alan Çalışması)
3. III. ARA RAPOR (Veri Analizi)
- XIV- HASANKEYF İLÇESİNİN YENİDEN İSKA-
NI
1. Batman İli Hasankeyf İlçesi Ma-
har Mevkii Jeolojik ve Jeomorfo-
lojik Etüdü
2. Hasankeyf İlçesi Alternatif Yerleş-
tim Yerinin Hidrolojik Etüdü Rapa-
rı
3. Hasankeyf İçin Önerilen Yeni
Yerleşim Yeri Hakkında Jeoloji
Raporu
- XV- CEYLANPINAR YERALTI SUYU FİZİBİLİTE
ETÜDÜ
- XVI- GAP TANITIM PROJESİ
- XVII- ŞANLIURFA İLİ ARAZI DÜZENLEMESİ
PROJESİ
- XVIII- GAP BÖLGESİNDE TARIM
SAL MEKANİZASYON İHTİYACI ETÜDÜ
1. ARA RAPOR (Veri tabanı oluşturma,
gereksinimlerin saptanması)
2. ARA RAPOR (Veri analizi)
- XIX- TARIMSAL ARAŞTIRMA İNCELEME VE
GELİŞTİRME PROJESİ
1. GAP Bölgesine Adapte Olabile-
cek Şeftali, Kayısı, Badem ve
Nektarin Çeşitlerinin Saptanması
2. GAP Bölgesinde Değişik Nar Çeş-
itlerinin Adaptasyonu
3. Ülkemizde Yetiştirilmediği Yapılan
Çilek Çeşitlerinin GAP Bölgesine
Adaptasyonu
4. GAP Bölgesine Uygun Pikan Cev-
viz Çeşitlerinin Saptanması
5. Doğal Olarak Yetişen Çok Yıllık
Soğanlı-Yumrulu ve Rizomlu Süs
Bitkilerinin Tarlada Üretim Olan-
akları
6. Sulamanın GAP Alanında Yük-
sek Verimli Sofralık ve Şaraplık
Üzüm Çeşitlerinin Verim ve Kalite-
lerine Etkisi
7. GAP Bölgesinde Sebze Yetiştiril-
diğinin Geliştirilmesi
8. GAP Bölgesinde Yüksek Verimli
Lif Teknolojik Özellikleri Üstün Pa-
muk Çeşitlerinin Saptanması
9. GAP Bölgesinde Sulu Koşullara
Uygun Yemlik ve Birlik Arpa Çe-
şitlerinin Saptanması
10. GAP Bölgesine Uygun Kolza Çeş-
itlerinin Saptanması
11. GAP Bölgesine Uygun Ayçiçeği
Çeşitlerinin Saptanması
12. GAP Bölgesinde Sulu Koşullara
Uygun Ekmeklik ve Makamolik
Buğday Çeşitlerinin Saptanması
13. GAP Bölgesinde Sulu Koşullara
Uygun Çeltik Çeşitlerinin Saptan-
ması
14. GAP Bölgesinde Yem Bitkileri
Adaptasyonu
15. GAP Bölgesinde Sulu Koşullarda
Yetiştirilebilecek Yonca Çeşitleri-
nin Saptanması
16. GAP Bölgesinde I. Ürün veya II.
Ürün Olarak Yetiştirilebilecek
Sorghum Tür ve Çeşitlerinin Saptan-
ması
17. GAP Bölgesinde I. veya II. Ürün
Olarak Yetiştirilebilecek Mısır Çeş-
itlerinin Saptanması
18. Harran Ovası Koşullarında Pamuk
Sulamasında Sulama Aralığı ve Su
Tüketiminin Belirlenmesinde Açık Su
Yüzeysel Buharlaşmasından Yararlanma
Olanakları
19. Harran Ovası Koşullarında Ayçi-
çeği Sulamasında Sulama Aralığı ve Su
Tüketiminin Belirlenmesinde Açık Su
Yüzeysel Buharlaşmasından Yararlanma
Olanakları
20. Harran Ovası Koşullarında Su Yüze-
yeli (Class-A Pan) Buharlaşmasından
Yararlanarak İkinci Ürün
Soya İçin Sulama Programlarının
Geliştirilmesi
21. GAP Bölgesinde Pilot Bitki Koru-
ma Kliniklerinin Kurulması
22. GAP Bölgesinde Ziraat Mücadele
Politikasına Esas Teşkil Edecek
Hastalık, Zararlı ve Yabancı Otların
Saptanması
23. Mardin-Ceylanpınar Ovaları
Toprak Kaynaklarının Temel
Özellik ve Dağılımlarının Belirlen-
mesi ve İdeal Arazi Kullanım
Planlarının Hazırlanması
24. Harran Ovasında Önemli ve
Yaygın Toprak Serilerinin Sulama
Başlamadan Önceki Strüktür ve
İnfiltrasyon Özellikleri ve Alkalleş-
me Olanaklarının Belirlenmesi
25. GAP Bölgesinde Entansif Süt Si-
ğirciliğini Geliştirmek İçin Uygula-
nabilecek Islah Organizasyon
Modelleri
26. Kilis Tipi Güney Sarı Kırmızı Siğirle-
rinin Yayılış Alanları, Performansları
ve GAP Bölgesi İçin Bu Siğirle-
rardan Yararlanma Olanakları
27. GAP Bölgesinde Yetiştirilen İvesi-
lerin Süt, Döl ve Et Verimlerinin İsla-
hında Egzotik Irklardan Yararlanma
Olanakları
28. GAP Bölgesinde Çeşitli Bal Arısı
İrklarının Performanslarının Saptan-
ması ve Bölgede Mevcut Arı
İrklarının Islahı Olanakları
29. GAP Bölgesinde Entansif ve Yarı
Entansif Koşullarda Hindi Yetiştiril-
mesi
30. GAP Bölgesinde Sulu Koşullarda
Uygulanabilecek Ekim Nöbeti
Sistemleri
31. İkinci Ürün Dane Mısır Yetiştirilme-
de Farklı Toprak İşleme Yöntemle-
rinin Teknik ve Ekonomik Yön-
den Karşılaştırılması
32. Plastik Örtüü Seralarında Bitki Ye-
tiştirme Ortamının Sağlanması
İçin Isı Ortamları ile Nemi Dindirme
Sistemlerinin Kullanılması ve
Enerji Dengesinin Belirlenmesi
33. GAP Bölgesinde Tahıl ve Bak-
lagiller Pazarlama Yapısı ve Ge-
liştirilmesi
34. GAP Bölgesinde Endüstri Bitkileri
Pazarlama Yapısı ve Geliştirilme-
si
35. GAP Bölgesinde Meyve ve Sebze
Pazarlama Yapısı ve Geliştirilme-
si
36. GAP Bölgesinde Hayvansal
Ürünler Pazarlama Yapısı ve Ge-
liştirilmesi
- XX- GAP BÖLGESEL ULAŞIM VE ALTYAPI
GELİŞTİRME PROJESİ
- A- ÇALIŞMA RAPORLARI
1. GAP Bölgesi 2005 Yılı Geçici Nü-
fus Tahmini ve Çalışma Raporu: 1
2. Mekansal Bölümleme Talep Fonksiyonları Çalışma Raporu: 2
3. Ulaşım Gelişmesi Demiryolu İşletme
Maliyeti ve Taşıma Fiyatları
"1988 yılı fiyatları ile" Çalışma
Raporu: 3
4. Ulaşım Gelişmesi Otomobil, Otobüs,
Kamyon ve Tırar İçin İşletme
Giderileri (yol sathı ve kaplama
cinsine göre) "1988 yılı
fiyatları ile" Çalışma Raporu: 4
5. Seyahat Zamanı Değerleri Yüksek
ve Zaman Değerleri Hesapları
"1988 fiyatları ile" Çalışma Raporu:
5
6. Transport Model Selection Working
Paper No: 6
7. Arazi Kullanma Planlama Kriterleri
ve Haritaların Hazırlanması Çalışma
Raporu: 7
8. Dış Ülkeler Nüfus Tahminleri Çalışma
Raporu: 8
9. GAP Bölgesel Havaalanı Yer Seçimi
Ön Etüdü Çalışma Raporu: 9
10. GAP Transportation Study Working
Paper No: 10
11. Bölgesel Yapı ve Mekan Organizasyonu
Altı Grup Ana Çerçeve ve Çalışma
Yöntemi Çalışma Raporu: 11
12. GAP Region Highway User Costs
Working paper No: 12
13. GAP Transportation Study Report On
Regional Transport Costs Working
Paper No: 13
14. GAP Bölgesi Karayolu Trafik Sayımlarının
İstatistiksel Analizi Çalışma Raporu
No: 14
15. GAP Bölgesi Arazi Kullanma Planı
(1990-2005) Çalışma Raporu No:
15
16. GAP Transportation Study on
Calculation of Highway User Capacities
Working Paper No: 16
17. Trafik Sayımlarından Başlangıç-Son
(O-D) Matrislerinin Tahmini
Çalışma Raporu No: 17
18. GAP Bölgesi ve Yakın Çevresinde
Mevcut, Yapım Halinde ve Planlanan
Hava Alanlarının Durumu Çalışma
Raporu No: 18
19. GAP Regional Transportation
Study Report On Base Model
Construction and Validation
Working Paper No: 19
20. Turizm Sektörü Çalışma Raporu
No: 20
21. GAP Bölgesi ve Yakın Çevresinde

de Mevcut, Yapım Halinde ve Planlanan Hava Alanlarının Durumu D. Çalışma Raporu No: 18	zasyon, Katı Atık, Elektrik Ön Etüd Raporu: 6	jesi No: 12
22. Ülke ve Bölge Son Beş Yıllık Yatırım Harcamalarının Karşılaştırılması Çalışma Raporu No: 21	7. Kırsal-Kentsel Altyapı Grubu Şanlıurfa Kenti İçme ve Kullanma Suyu Dağıtım Şebekesi Ön Raporu: 7	9. Suruç (Şanlıurfa) Elektrik Proje No: 14
23. Hava yolu ve Talep Analizi Çalışma Raporu No: 22	8. GAP Bölgesel Ulaşım ve Altyapı Geliştirme Çalışması Ulaşım Gelişmesi Düzeltilmiş Ön Rapor D. Rapor	10. Kurtalan Kanalizasyon No: 15
24. İçme ve Kullanma Suyu Projelendirme Kriterleri, İnceleme İrdeleme ve Değerlendirme Çalışma Raporu: 9 Ek Çalışmalar	9. Mekansal Planlama Mevcut durum D. Raporları 1.A,B,C,-D,E,F,G-H,I D.Ara rapor 3. Endüstriyel konum Analizi ve Bölgesel Faaliyetleri Konumlandırma D.Ara Rapor III	11. Kahta, İslahiye, Suruç Elektrik Projeleri No: 12, 13, 14
25. GAP Bölgesel Havaalanı Yer Seçimi Ön Etüd Çalışma Raporu no: 9 Ek Çalışmalar	10. GAP Dış Limanları Tesisi Proje Çalışması Ara Raporu 10	12. Midyat (Mardin), İdil (Şırnak) İl Merkezi Elektrik Proje Raporu No: 16, 17
26. Atıksu Projelendirme Kriterleri, İnceleme, İrdeleme ve Değerlendirme Çalışma Raporu No: 24	11. Kırsal-Kentsel Altyapı Grubu 45 Yerleşim İçme suyu, kanalizasyon, Katı Atık Elektrik Ön Etüd Raporu: 6	13. Kurtalan (Siirt) İlçe Merkezi 1/5000 İçme Suyu Proje Raporu
27. GAP Bölgesel Havaalanı Yer Seçim Alternatifleri 1, 2, 3, İçin Ekonomik Etüdü ve Manisa Planları Çalışma Raporu No: 9'a Ek Çalışmalar	12. Kırsal-Kentsel Altyapı Grubu 45 Yerleşim Merkezi Tele-İletişim Ön Etüd Raporu No: 12	14. Silopi 1/5000 İçme Suyu Proje Raporu
28. Gaziantep, Kızıltepe ve Cizre Yerleşim Merkezleri Atıksu Arıtma Proje Kriterleri Çalışma Raporu No: 25	13. Bölgesel Sosyo-Ekonomik Veri ve Bilgi Ön Raporu D. Rapor No: 2	15. Kahta (Adıyaman) İlçe Merkezi İçme Suyu Proje No: 18
29. İçme Suyu ve Kanalizasyon Bilgisayar Programları Çalışma Raporu No: 28	14. GAP Analitik Optimum Endüstriyel Konum Analizi Ara Raporu No: 13	16. Ergani,Silopi Atıksu Proje Raporu No: 19 ve 20
30. Tele-İletişim Proje Rehberi Çalışma Raporu No: 28	15. GAP Bölgesel Faaliyetlerin Konumu ve Kentsel Nüfus Tahmini Ara Rapor No: 14	17. Gaziantep Katı Atık Kavramsal Projesi Raporu No: 21
31. Tele-İletişim Suruç İlçe Merkezi Proje Çalışma Raporu	16. Suruç İçme Suyu Kanalizasyon, Elektrik Prototip Çalışması Ara Rapor No: 15	18. A.GAP Sanayi Konum Analizi Sonuç Raporu No: 1 Ek Cilt 1, Cilt 2
32. Elektrifikasyon Proje Rehberi Çalışma raporu No: 29	17. GAP Analitik Optimum Endüstriyel Konum Analizi Özel Ara Rapor No: 13	19. Kahta Kanalizasyon Atıksu Arıtma Proje Raporu No: 22
33. Kahta (Adıyaman) İlçe Merkezi Tele-İletişim Proje Çalışma Raporu No: 31	18. Mekansal Planlama İlk Sonuçları Çerçevesinde GAP Yerleşmeleri İmar Durumlarının Yeni Bir Değerlendirmesi ve Koridor Planlama Çalışmalarına Başlangıç İçin İlk Sınır Tahdit Çalışması Ara Rapor No: 16	20. Ergani İçme Suyu Proje Raporu No: 23
34. GAP Bölgesel Havaalanı Yer Seçim Alternatifleri 1, 2, 3 İçin Ekonomik Etüdü ve Manisa Planları Çalışma Raporu No: 27	19. Gaziantep Kentli Düzenli Depo Yeri Projesi Ara Rapor No: 17	21. Siirt İçme Suyu Proje Raporu No: 24
35. Tele-İletişim Proje Rehberi No: 28'e Ek Çalışma	20. GAP Dış Limanları Tesisi Proje Çalışması Ara Rapor: 18	22. Siirt İl Merkezi Kanalizasyon Proje Raporu No: 25
36. Atıksu Arıtma Sistemleri Projelendirme ve Seçim Kriterleri Çalışma Raporu No: 32	21. Kırsal-Kentsel Altyapı Grubu 45 Yerleşim Yeri Katı Atık Yönetimi Ön Etüd Raporu No: 6	23. Tele-İletişim Proje Raporları Suruç No: 7, Kahta No: 8, Silopi No: 9, Cizre No: 10, İslahiye No: 11
37. Atatürk Baraj Gölü Geçişi Köprü ve Araba Vapuru Alternatifleri Yatırım ve İşletme Maliyetleri Ekonomik ve Mali Değerlendirme Taslak Raporu	22. Atatürk Baraj Gölü Geçişi Köprü ve Araba Vapuru Alternatifleri Yatırım ve İşletme Maliyetleri Ekonomik ve Mali Mukayeseli Fizibilite Raporu No: 19	24. Yeşilli (Mardin) İçme Suyu Proje Raporu No: 26
38. Ulaşım Planlama Çalışması 2005 Yılı Stratejileri "3. Run Sanuçlarına Göre Yük, Yolcu Trafikleri Yol Kapasiteleri"	23. Kırsal-Kentsel Altyapı Grubu Kızıltepe Atıksu Arıtma Tesisi İşlem Seçeneklerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Ek Rapor No: 20	25. Tele-İletişim; Hilvan No: 27, Kızıltepe No: 28, Siirt No: 29
39. İçme Suyu ve Kanalizasyon Birim Fiyatlar Çalışma Raporu No: 33	24. Kırsal-Kentsel Altyapı Grubu Cizre Atıksu Arıtma Tesisi İşlem Seçeneklerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Ek Rapor No: 21	26. Bölgesel Faaliyetleri Konumlandırma Sonuç Raporu: 32
40. Atatürk Baraj Gölü Köprü Geçişi Ekonomik ve Finansal Fizibilitesi		27. Sason (Batman) Kanalizasyon Atıksu Arıtma Proje Raporu No: 33
41. Midyat Atıksu Arıtma Tesisi İşlem Seçeneklerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Çalışma Raporu No: 34		28. Şırnak No: 34 Yavuzelli No: 35 Elektrik Proje Raporu
42. Kırsal-Kentsel Teknik Altyapıya İlişkin VIII Politikalardan Kısa bir Analizi Çalışma Raporu No: 35		29. Derik (Mardin) Kanalizasyon Proje Raporu No: 36
		30. Yeşilli (Mardin) İçme Suyu Proje Raporu No: 37
B. ARA RAPORLARI		31. Sason (Batman) İçme Suyu Proje Raporu no: 38
1. Sektörel Mevcut Durumu Raporları: Rapor No: 1 (A-1)		32. Derik (Mardin) İçme Suyu Proje Raporu No: 39
2. Bölgesel Sosyo-Ekonomik Veri ve Bilgi Ön Raporu, Rapor: 2		33. Hani (Diyarbakır) Tele-İletişim Proje Raporu No: 30
3. Endüstriyel Konum Analizi ve Bölgesel Faaliyetleri Konumlandırma Ara Raporu (Metodoloji tanımları) Rapor: 3		34. İdil (Mardin) Tele-İletişim Proje Raporu No: 31
4. Ulaşım Gelişme Ön Raporu, Rapor: 4		35. Midyat (Mardin) Tele-İletişim Proje Raporu No: 40 Derik No: 41
5. Ulaşım Sektörü Çerçeve Etüdü Rapor: 5		36. Tele-İletişim Proje Raporu Kurtalan No: 41, Kurtalan No: 42, Ergani No: 42, Sason No: 43, Ceylanpınar No: 44, Birecik No: 45
6. Kırsal,Kentsel Altyapı Grubu Şırnak İl Merkezi İçmesuyu, Kanali-		37. Diyarbakır Katı Atık Kavramsal Projesi Raporu No: 46, Şanlıurfa No: 47, Batman No: 48
		38. Hani (Diyarbakır) Kanalizasyon ve Atıksu Arıtma Proje Raporu No. 49
	C- SONUÇ RAPORLARI	39. Hani (Diyarbakır) İçmesuyu Proje Raporu No: 50
	1. A-GAP Sanayi Konum Analizi Raporu ve Ekleri No: 1	40. Bölgesel Faaliyetleri Konumlandırma Düzeltilmiş Sonuç Raporu No: 32
	2. B-GAP Bölgesel Faaliyetleri Konumlandırma Raporu No: 2	41. Ceylanpınar (Şanlıurfa) Elektrik Proje Raporu No: 51
	3. C-Politikaların Gözden Geçirilmesi Raporu ve Eki No: 3	42. Tele-İletişim; Nusaybin (Mardin) no 52, Mardin No: 53, Yeşilli No: 54, Şanlıurfa No: 55, Siverek No: 56, Akçakale No: 57, Adıyaman No: 58 Proje Raporları
	4. D-GAP Bölgesel Endüstrileşme Politikası Raporu No: 4	43. İslahiye (Gaziantep) İlçe Merkezi Kanalizasyon ve Atıksu Arıtma Proje Raporu No: 59
	5. E-GAP Bölgesel Yatırım Rehberi Raporu No: 5	44. Tele-İletişim; Çermik No: Çınar
	6. Şanlıurfa İçme Suyu Katı Projeleri Rapor No: 6	
	7. Kahta (Adıyaman) Elektrik Projesi No: 12	
	8. İslahiye (Gaziantep) Elektrik Pro-	

- No: 61. Viranşehir No: 62. Mazıdağı No: 63. Oğuzeli No: 64. Proje Raporları
45. İçme Suyu Çeylanpınar Kanalizasyon ve Atıksu Arıtma Proje Raporu No: 67
46. Elektrik Nusaybin Proje Raporu No: 66
47. Çeylanpınar Kanalizasyon ve Atıksu Arıtma Proje Raporu No: 67
48. İslahiye İçme Suyu Proje Raporu No: 68
49. Tele-İletişim; Baykan No: 69, Besni No: 70, Nurdag No: 71, Yavuzeli No: 72, Bozova No: 73 Proje Raporları
50. Mazıdağı İçmesuyu Proje Raporu No: 74
51. Diyarbakır No: 75 ve Batman No: 76 Atıksu Arıtma Kavram Proje Cilt I ve Cilt II
52. Adıyaman (Merkez) İçmesuyu Proje Raporu No: 77
53. Mazıdağı Kanalizasyon ve Atıksu Arıtma Proje Raporu No: 78
54. Tele-İletişim Gölbaşı No: 79, Kozluk No: 80, Nizip No: 81, Silvan No: 82, Kilis No: 83
55. Adıyaman Kanalizasyon ve Atıksu Arıtma Proje Raporu No: 84
56. Tele-İletişim Araban No: 85, Bismil No: 86, Şınak No: 87
57. Kırsal -Kentsel Altyapı Şınak Atıksu Arıtma Kavram Projesi Cilt 1, Cilt 2 No: 88
58. Akçakale Atıksu Arıtma Kavram Projesi Cilt I, Cilt II, No: 89
59. Mardin İl Merkezi İçmesuyu Proje Raporu No: 90
60. Diyarbakır İl Merkezi Tele-İletişim Proje Raporu: 91
61. Siverek (Şanlıurfa) Atıksu Arıtma Proje Raporu No: 93
62. Mardin Kanalizasyon ve Atıksu Arıtma Proje Raporu No: 93
63. Midyat Atıksu Arıtma Kavram Projesi No: 94
Cilt 1 Rapor
Cilt 2 Resimler
64. Ulaşım Planlama Sonuç Rapor No: 95
65. Kızıltepe D. Atıksu Arıtma Kavram Projesi Cilt 1 Rapor, Cilt 2 Resimler No: 96
66. Tele-İletişim; Gaziantep No: 97, Batman No: 98 Proje Raporları
67. Gaziantep Atıksu Arıtma Kavram D. Projesi No: 99 Cilt 1 Rapor, Cilt 2 Resimler
68. GAP Bölgesel Havaalanı Nihai Rapor No: 100
69. GAP Dış Limanları Etüdü Sonuç Raporu No: 101
70. Kızıltepe Elektrik Proje Raporu No: 36
71. Cizre Atıksu Arıtma Kavram Projesi No: 102
72. Silvan İçmesuyu Proje Raporu No: 104
73. Gölbaşı İçmesuyu Proje Raporu No: 103
74. Silvan (Diyarbakır) Kanalizasyon ve Atıksu Arıtma Proje Raporu No: 104
75. Elektrik Proje Raporu Siverek No: 106 ve Oğuzeli No: 107
76. Yavuzeli Kanalizasyon ve Atıksu Arıtma Proje Raporu No: 108
77. Çermik Kanalizasyon ve Atıksu Arıtma Proje Raporu No: 109
78. Yavuzeli İçmesuyu Proje Raporu No: 110
79. Oğuzeli Kanalizasyon ve Atıksu Arıtma Proje Raporu No: 111
80. Oğuzeli İçmesuyu Proje Raporu No: 112
81. Çermik İçmesuyu Proje Raporu No: 113
82. Gölbaşı Kanalizasyon ve Atıksu Arıtma Proje Raporu No: 114
83. Araban (Gaziantep) Kanalizasyon ve Atıksu Arıtma Proje Raporu No: 115
84. Araban (Gaziantep) Elektrik Proje Raporu No: 116
85. Araban (Gaziantep) İçmesuyu Proje Raporu No: 117
86. Kilis İlçe Merkezi Kanalizasyon ve Atıksu Arıtma Projesi Raporu No: 118
87. Kilis İlçe Merkezi İçmesuyu Proje Raporu No: 119
88. Kilis Elektrik Proje Raporu No: 120
89. Kozluk Kanalizasyon Proje Raporu No: 120
90. Kozluk (Batman) İçmesuyu Proje Raporu No: 122
91. Viranşehir Elektrik Proje Raporu No: 123
92. GAP Bölgesel Kalkınma, Mekansal Planlama, Ulaşım ve Altyapı, Sonuç Raporu
93. GAP Regional Development Spatial Planning Transport and Infrastructure Final Report
94. GAP Mekansal Planlama, Ulaşım Planlaması ve Altyapı Projeleri Nihai Raporu (Yöneticiler İçin Özet)
- XXI- GAP BÖLGESİ HARİTA, İMAR PLANI VE ALTYAPİ PROJESİ
- XXII- HASANKEFYF TARİHİ VE ARKEOLOJİK SİT ALANI ARAŞTIRMA, KAZI VE KURTARMA ÇALIŞMASI
- XXIII- BATMAN İLÜH DERESİ İSLAH VE TAŞKIN KONTROLU PROJESİ
1. Kanalizasyon ve Çevre Düzeni Projesi İş Tanımı Raporu
2. Bölgesel Altyapı Sistemi Fonksiyonel Tasarım Raporu
- XXIV- GAP BÖLGESİ ACIL ALTYAPİ PROJELERİ
1. Batman Kenti GAP Mahallesi Zemin Etüd Sondajları
2. Akçakale Kanalizasyon ve Pissu Arıtma Tesisi Proje Raporu
3. Çeylanpınar Kanalizasyon ve Arıtma Tesisi Projesi Raporu
4. Kahta Kanalizasyon ve Arıtma Tesisi Proje Raporu
- XXV- HARRAN ÜNİVERSİTESİ
1. Hizmet Türlerine Göre Mekan Büyüklüklerinin ve Yatırım İhtiyaçlarının Belirlenmesi
- XXVI- GAP BÖLGESİNDE KADININ STATÜSÜ VE KALKINMA SÜRECİNE ENTEGRE EDİLMESİ ARAŞTIRMASI
1. I. ARA RAPOR (Ön Hazırlık, Örnekleme Seçimi, Anket Formları)
2. II. ARA RAPOR (Pilot Çalışma, Saha Çalışmaları)
3. III. ARA RAPOR (Veri Analizi)
- XXVII- GAP BÖLGESEL ÇEVRE ARAŞTIRMASI-DİCLE HAVZASI 1, GELİŞME RAPORLARI (1-3) (Araştırma ve Ölçüm Sonuçları)
- XXVIII- GAP YÖNETİM BİLİŞİM SİSTEMİ
1. GAP Yönetimi Bilgi Sistemi Taslak Ön Raporu (Ara Rapor)
2. Bölgesel Altyapı Sistemi Fonksiyonel Tasarım Raporu
- XXIX- SULAMA SİSTEMLERİNİN İŞLETME BAKIM VE YÖNETİMİ PROJESİ
1. Su Ücretleri ve Gelir Tahsilatı
2. Agronomik Faktörler
3. Türkiye'de Mevcut Sulama Projelerinin Değerlendirilmesi
4. Çevrel İncelemeler İçin Kapsamın Gözden Geçirilmesi
5. Ekoloji ile İlgili Potansiyel Etkilerin Değiştirilmesi
6. Kurumsal Çerçeve
7. Sulamanın Gelişimi ile İlgili Yasal Mevzuat
8. Etki İzleme Sistemi, Önerilen Yaklaşım ve Uygulama
9. Çiftçi Destekleme Hizmetleri
10. Hidrolik Modelleme
11. Drenaj Gereksinimleri
12. Hidroloji ve Su Kaynakları Modelleri
13. İspanya Sulama Projelerini İnceleme Gezisi
14. Eğitim Programının Planlaması
15. Kredi ve Pazarlama
- XXX- GAP BÖLGESİ NÜFUS HAREKETLERİ ARAŞTIRMASI
1. I. ARA RAPOR (Literatür Taraması, Soru Kağıtları)
2. II. ARA RAPOR (Pilot Çalışma)
3. III. ARA RAPOR (Örnekleme Seçimi, Anketör Eğitimi, Saha Çalışması)
- XXXI- GAP BÖLGESİ HAREKET PLANI (1993-1997)
- XXXII- TARIMA DAYALI SANAYİ MASTER PLAN ÇALIŞMASI
- XXXIII- GAP BÖLGESİNDE İŞLETİLEBİLİR MADEN POTANSİYELİ ETÜDÜ
- XXXIV- GAP BELEDİYELERİNDE KURUMSAL GELİŞME VE REORGANİZASYON PROJESİ İŞ TANIMI
- XXXV- GAZİANTEP KATI ATIK DÜZENLİ DEPOLAMA SAHAŞI UYGULAMA PROJESİ
- XXXVI- GAP BÖLGESİ İÇME VE KULLANMA SUYU DEZENFEKSİYON PROJESİ
1. İhale Dökümanları
2. Bölge Dezenfeksiyon Etüdü
- XXXVII- GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ (GAP) 1992 DURUM RAPORU
- XXXVIII- ŞANLIURFA STOL TİPİ HAVANIN FİZİBLİTE RAPORU
- XXXIX- GAP KENT SEKTÖRÜ ÇALIŞMALARINI YAKLAŞIM BİÇİMİ-GEREKÇELERİ İŞ TANIMLARI
- XL- GAP ŞEHİRSSEL GELİŞME SEKTÖRÜ İŞ TANIMLARI
- XLI- GAP ŞANLIURFA YENİ GELİŞME ALANLARI İŞ TANIMI
- XLII- GAP BATMAN KENTSEL GELİŞME PLANLAMASI İŞ TANIMI
- XLIII- GAP KENTSEL ALTYAPİ DURUMU (1987)

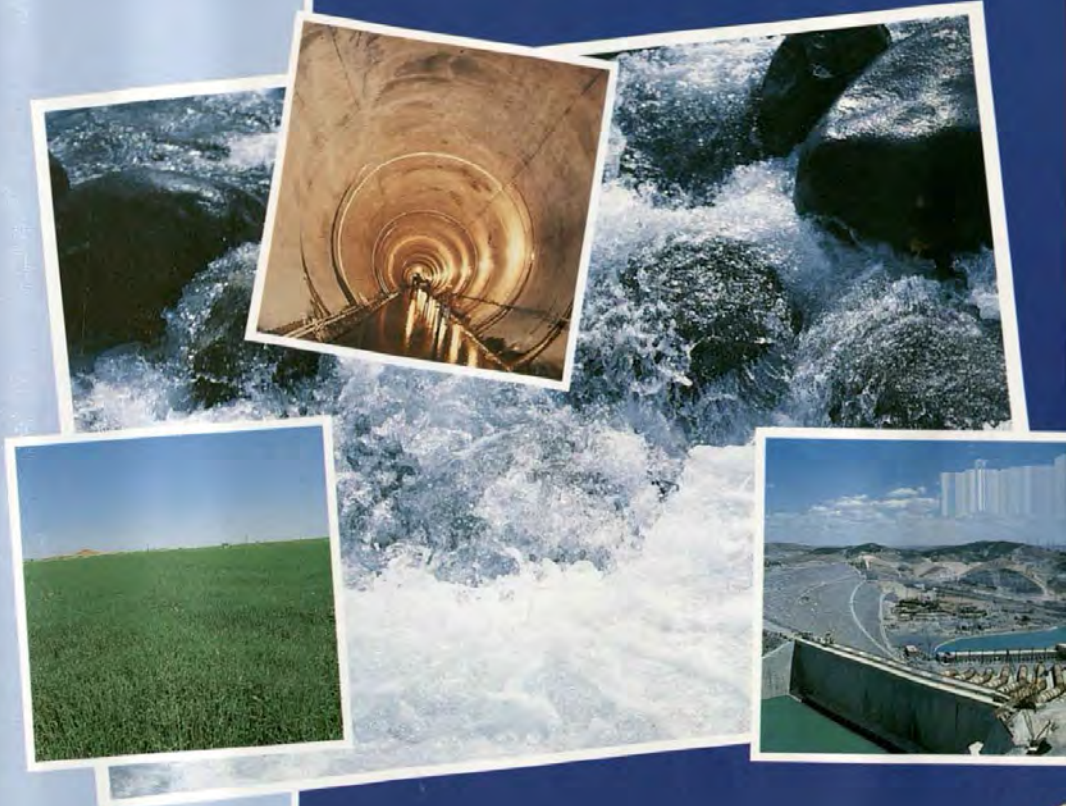

YIL.2 SAYI. 5 KASIM 1994
SULAMA ÖZEL SAYISI

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKA

GAP

DERGİSİ

ŞANLIURFA TÜNELİNDEN SU AKITILMASINA
9 KASIM 1994'DE BAŞLANIYOR

İÇİNDEKİLER

8 GAP'ın Su Kaynakları

11 Şanlıurfa Tünelleri Proje Tasarımı

13 Şanlıurfa Tüneli Sulamaları

18 Sulama Sistemleri

21 GAP'ta Sulama Kanalı Regülasyon Teknikleri

24 GAP'ta Su Tasarrufu Sağlayan Sulama Teknikleri

27 GAP Bölgesi Şanlıurfa İli Arazi Düzenlemesi Projesi

29 Tarla İçi Geliştirme Hizmetleri

32 GAP ve Sulama Sanayii

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

Yıl: 2 Sayı: 5 "Sulama Özel" KASIM 1994

GAP Bölge Kalkınma İdaresi
Başkanlığı Adına Sahibi
Dr. İ.H. Olcay ÜNVER, Başkan

Genel Yayın Yönetmeni
M. Kaya YAŞINOK

Yazı İşleri Müdürü
L. Zeynep AKINCI

Yayın Koordinatörü
Gül TURANLI

Yayın Kurulu
Lütfi SOLAKOĞLU
Basri BEYAZ
Necati ÖZKAN
Haili AGAH

Bölge Temsilcisi
Özgül ŞANTAY

Adres

Uğur Mumcu'nun Sok. No: 59
G.O.P. 06700 ANKARA

Baskı & Grafik

Desen Ofset A.Ş.
Tel: 446 96 96 pbx
Fax: 446 97 05

GAP Dergisinde yer alan yazılardaki fikirler yazarlarına aittir. Bu yazılar GAP Dergisi kaynak gösterilmek suretiyle kullanılabilir. Gönderilen yazılar yayınlansın veya yayınlansın lade edilmez. Yayın Kurulu gönderilen yazıları yayınlayıp yayınlamamaya ve üzerinde gerekli düzeltmeyi yapmaya yetkilidir. GAP Dergisi aboneliği ücretsizdir.

34 Güneydoğu Anadolu Projesi Sulamalarının Bölgedeki Tarımsal Üretime Ekonomik Katkısı

36 Tarımsal Araştırma ve Yayımlar

37 Urfa-Harran Ovasında Önemli Kültür Bitkilerinin Sulanması

41 GAP, Sulama ve Çevre

44 GAP Sulama Sistemlerinin İşletme -Bakım ve Yönetimi

47 Sulu Tarıma Sosyolojik Yaklaşım

51 Ulusal ve Uluslararası Su Hukuku

56 GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin Faaliyetleri

58 GAP'tan Haberler

Sayın Okurlarımız,

Güneydoğu Anadolu Projesi çerçevesinde Karakaya ve Atatürk Barajı Hidroelektrik Santralının tümü ile devreye girmesi, Projenin bölge ve ülke ekonomisinde enerji sektörüne doğrudan katkı sağladığı önemli bir dönüm noktasıdır.

9 Kasım 1994 tarihinde Şanlıurfa T1 Tünelinin açılması ve Şanlıurfa ile Harran Ovalarına Fırat Nehrinden su aktarılmasına başlanması, GAP'ın tarım sektörüne doğrudan katkı sağlayacağı birçok diğer ve çok önemli dönüm noktasını oluşturmaktadır.

Şanlıurfa Tünellerinden akacak su ile 1995 yılı sulama mevsiminden başlayarak Harran Ovasında ilk aşamada 30.000, daha sonra da peyderpey 141.000 ha alanın sulamaya açılması öngörülmüştür. GAP'ta "Sulama" bir birine bağlı ve hiçbiri gözardı edilmeyecek bir dizi çalışma ve düzenlemenin gerçekleştirilmesi ile başarılı ve etkin olacaktır.

GAP Dergisi'nin bu özel sayısı "Sulama" ve sulamayla ilgili yazılara ayrılmış bulunmakta ve "Sulama"nın da aynen GAP gibi bir bütünlük çerçevesinde ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

GAP'ta sulu tarımın başlangıç noktasını oluşturan Şanlıurfa T1 Tünel açılışının, ülkemiz ve milletimiz için hayırlı olmasını diliyoruz.

Saygılarımızla

"GAP Dergisi"

GAP TÜRKİYE İÇİN BİR ALTIN ÇAĞIN HABERCİSİDİR. GELİN; BU ÇAĞI HEP BİRLİKTE, GÖNÜL GÖNÜLE, EL ELE KARŞILAYALIM.

Güneydoğu Anadolu Projesi, çağdaş uygarlık seviyesine ulaşarak milletimizi refaha, zenginliğe ve huzura kavuşturmayı hedef olarak benimsemiş Türkiye Cumhuriyeti'nin yatırım tarihindeki en büyük projedir.

GAP, Güneydoğu Anadolu bölgemizde yaşayan halkımızla birlikte, Türkiye'nin de kaderini değiştirecektir. Bu itibarla, doğulusu, batıısı, kuzeylisi ve güneylisiyle bütün Türk milletininindir.

Dev barajları, hidroelektrik santralleri, sulama tesisleri, üniversiteleri, sanayi siteleri, sağlık tesisleri, ulaşım ve iletişim altyapıları, nihayet ağaçlandırma ile GAP bir büyük entegre projedir. Bu özelliğiyle, dünyanın sayılı yatırım hamlelerinden biridir.

Türk milleti bu projeyi adım adım gerçekleştirerek bütün dünyaya yapıcı kaabiliyetini kanıtlamaktadır. GAP, Türk mühendisliğinin, Türk teknisyenliğinin ve işçiliğinin yanında, milletimizin azminin de göstergesi olmuştur. GAP, bütün kademeleriyle Türk milletinin ve gücünü milletinden alan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin gurur şaheseridir.

Fırat'da ve Dicle'de yüzyıllardır boşa akıp giden sular, yine yüzyıllardır bereketten mahrum kalmış topraklara kavuşturulacaktır. Bu bir uygarlık mücadelesidir; insanın tabiata karşı verdiği hayat kavgasıdır. Türkiye GAP'la bu kavgayı kazanıyor.

Şimdiye kadar önemli merhaleleri gerçekleştirilmiş olan GAP'ın diğer bütün üniteleri de, enerjiden sulama ve ulaşım, eğitim ve sağlıkla sanayiye peyderpey yapılmaya devam olunacaktır.

Şanlıurfa Tünelleri GAP'ın en büyük adımlarından biridir. 3 Nisan 1977'de Başbakan olarak temelini attığım tünellerin yapımı tamamlanmıştır. Dünyanın teknoloji ve mühendislik harikalarından biri olan Şanlıurfa Tünelleri nihayet Türk milletinin hizmetine girmektedir.

Dağlar değil, çağlar delinmiştir. Su ile toprak insana hizmet için buluşuyor. Fırat, Şanlıurfa'nın omuzundan Urfa ve Harran ovalarına aka-

caktır. Bu, Türkiye Cumhuriyeti'nin milletimize 71'inci yıldönümü armağanıdır.

Şanlıurfa-Harran ovaları ve Mardin-Ceylanpınar ovaları sulamaları ile Güneydoğu Anadolu bin yıldan sonra yeniden berekete kavuşuyor. Evliyalar, erenler diyarına Halil İbrahim bereketi geliyor. Cenab-ı Allah milletimize yardımcı olmuştur. Gayretlerimizin meyvelerini toplamaya başlıyoruz. Millet olarak, bu büyük olayı, hep birlikte, sevinçle karşılamalıyız. Bütün vatandaşlarımızı bu sevinci paylaşmaya davet ediyorum.

Türkiye ilerliyor. Şanlıurfa Tünelleri Türkiye'nin geleceğine uzatılmış bir büyük merdivendir. GAP, Türkiye için bir altın çağın habercisidir. Gelin bu çağı hep birlikte, gönül gönüle, el ele karşılayalım.

Siyasetçisinden bürokratına, mühendisinden teknisyenine, işçisinden işadamaına Türkiye'nin büyük sevdası GAP'a gönül veren, GAP'a hizmeti ve emeği geçen herkesi minnet ve şükranla anıyorum.

Hayırlı uğurlu olsun.

Süleyman DEMİREL
Cumhurbaşkanı

GAP'TA BELİRLENEN HEDEFLERE ULAŞIYORUZ

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), bölgenin süratle kalkındırılmasını ve bölgede yaşayan insanların hayat standartlarının hızlı bir şekilde yükseltilmesini sağlayacak bir yaklaşımla ele alınmaktadır.

Cumhuriyet tarihimizin en büyük kalkınma projesi olan GAP, sadece barajlar ve sulamalardan ibaret olmayıp, kalkınma ile ilgili bütün sosyal ve ekonomik sektörleri içine alan entegre bir projedir.

Entegre proje anlayışı içinde bölgesel kalkınmanın bütün gerekleri düşünülerek ele alınan GAP'ta, bölgenin toprak ve su gibi başlıca doğal kaynaklarını yöre halkının refahına dönüştürbilmek için önemli yatırımlar gerçekleştirilmiştir.

Hükümetimiz, milletçe gurur duyduğumuz GAP kapsamındaki yatırımları hızlandırmak ve bir an önce bölge kalkınmasına yönlendirmek inanç ve azmindedir. Bu inanç, Türkiye'nin 2000'li yıllarda bölgenin ekonomik ve sosyal yönden en istikrarlı ülkesi durumuna gelmesini sağlayacaktır.

Hepinizin malumları olduğu üzere, GAP'ın ana kilometre taşlarını oluşturan Karakaya ve Atatürk Barajları enerji üretimi açısından devreye girmiş bulunmaktadır. Atatürk Barajı, enerji üretmeye başladığı 25 Temmuz 1992'den bu yana yaklaşık 12 milyar kilovatsaat'lik üretim gerçekleştirmiştir. Karakaya ve Atatürk Barajlarından sağlanan elektrik enerjisi, 1993 yılı içerisinde, Türkiye'nin toplam hidro-elektrik enerjisinin % 40'ını oluşturmuştur.

Diğer yandan Şanlıurfa Tünellerinden Şanlıurfa-Harran ovalarına suyun verilmesi için çalışmaların en önemli halkasını oluşturan, Tünellerden suyun verilmesi aşamasına gelinmiştir. Tünellerden verilecek su ile, yüzyıllardır geleneksel olarak yapılan kuru tarım yerini, yılda iki hatta üç ürünün alınabildiği sulu tarıma terkedecektir. Böylece GAP'ın bölge ve ülke ekonomisine doğrudan katkı sağlandığı bir döneme ulaşılmıştır.

GAP kapsamında şu ana kadar yaklaşık 100,000 hektar alan sulamaya açılmış durumdadır. Bu miktarın önümüzdeki yıllarda Fırat ve Dicle ile kolları üzerinde inşa edilmekte olan sulama projelerinin devreye girmesiyle 400,000 hektara ulaşması plan-

lanmaktadır. GAP kapsamında sulamaya açılacak alanlarda nihai hedef ise 1.7 milyon hektardır.

1993 yıl sonu itibariyle 1993 fiyatlarıyla GAP'da 135 trilyon TL'lik bir kamu yatırımı gerçekleştirilmiş olup, bu yıl içinde GAP'a ayrılan toplam ödenek ise 13 trilyon TL'ye ulaşmıştır.

Güneydoğu Anadolu Projesi'nin bütünlüğü ve sektörler arası uyumun devamlılığının sağlanması açısından, enerji, tarım, sanayi, ulaştırma, hizmetler, eğitim, sağlık konularında birbirini takip eden ve bütünleyen çalışmalar yürütülmektedir.

Bölgede yürütülen çalışmalar ve çabaların sonucunda yüzyıllardır, geri kalmışlığın sancısını çeken bu bölgemizdeki istikrarın ve ekonomik açıdan gelişmişliğin sağlanması ile sadece bölge için değil ülkemizde de istikrarlı ve güvenli bir toplum yaratılmış olacaktır.

GAP'ın bir bütün halinde ve bir an önce tamamlanıp ulusumuzun kalkınmasına ve mutluluğuna hizmet eder hale gelmesi en önemli hedeflerimizden biridir. Hükümetimiz, bu hedefin ısrarlı takipçisi olarak, belirlenen hedeflere ulaşmada ne gerekiyorsa yapacaktır.

Prof. Tansu ÇİLLER
Başbakan

GAP'TA YENİ UFUKLARA İLK ADIMLAR

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamında yürütülen çalışmalar içerisinde, bölgenin ekonomik ve sosyal açıdan kalkınmasını sağlayacak olan ana sektörlerden birisini oluşturan tarım sektöründe beklenen hamlenin ilk adımları Şanlıurfa Tünellerinden suyun akıtılması ile gerçekleşmektedir.

GAP'ın ana kilit yapılarını oluşturan Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrallerinden sonra Türk mühendis ve işçisinin eseri olan ve dünyanın en uzun sulama tünelleri olan Şanlıurfa Tünelleri bölge ekonomisinin hizmetine sunulmaktadır.

Şanlıurfa Tüneli ile Şanlıurfa-Harran ve Mardin-Ceylanpınar ovaları, yüzyıllardır hasret kaldığı suya kavuşacak ve "Yukarı Mezopotamya" hayat bulacaktır. Tünellerden saniyede 328 m³ su verilerek bu ovaların sulanması sağlanırken akan sudan elde edilecek elektrik enerjisi ile de ovalar aydınlanacak, yerleşimlere temin edilecek içmesuyu ile hayat gelecek ve ovalar Babil, Bahçesi görünümüne bürünecektir.

Atatürk Barajı rezervuarından başlayarak Şanlıurfa ilinin 5 km. kuzeydoğusunda birbirine paralel olarak herbiri 26.4 km. uzunluğunda ve 7.62 m. çapındaki Şanlıurfa Tüneli ile toplam 476,474 hektar alanın sulanması mümkün olacaktır.

İlk etapta sulamaya açılacak alanda sulama şebekelerinin inşaatı, tarla-içi geliştirme hizmetleri ile arazi düzenleme çalışmalarının tamamlanmış olmasının yanısıra sulamadan doğrudan yararlanacak çiftçilerin eğitimi ve sulu tarım koşullarına adaptasyonları büyük önem taşımaktadır. Bir kampanyaya yaklaştımı ile girdi temininden, nihai tüketiciye ulaşana kadar bütün aşamaları içine alan ve çok sayıda kurum ve kuruluşu ilgilendiren çalışmalarda gerekli koordinasyonun ve projeler arası uyumun sağlanması için çabalarımız devam etmektedir.

Böylesine görkemli bir kalkınma projesinin önemli yapı taşlarından birini oluşturan Şanlıurfa Tünellerinden suyun verilmesi nedeniyle projede emeği geçen herkesi kutlar, GAP'ın bütünüyle tamamlandığı günlere ulaşmak dileğiyle, ülkemize hayırlar getirmesini temenni ederim.

A. Baki ATAÇ
Devlet Bakanı

GAP'IN SU KAYNAKLARI

Türkiye'nin ekonomik olarak sulanabilir tarım alanı toplam 8.5 milyon hektardır. Bunun 1.7 milyon hektarı GAP Bölgesinde yer almaktadır. Başka bir ifade ile Bölge'nin 3,143,000 hektar olan tarım arazisinin % 54'ü sulanabilir özelliktedir (Bu oran Türkiye geneli için % 31'dir).

Bu değerler dikkate alındığında bölgenin sulama açısından sahip olduğu önemli potansiyel ortaya çıkmaktadır.

1. YERÜSTÜ SULARI

Bölgenin yerüstü su kaynaklarını genellikle akarsular oluşturur. Bölge boyunca akan önemli nehirler Fırat ve Dicle'dir.

a. Fırat Havzası

Murat, Munzur ve Karasu gibi herbiri 3000 metreyi aşan yüksek dağlık araziden doğan üç önemli kolun birleşmesiyle meydana gelen Fırat, Suriye sınırının yukarısında 102.876 km²'lik alandan beslenmektedir. Bu alanın % 22'sini oluşturan yaklaşık 22.100 km²'lik alan Karakaya Barajı ile Suriye sınırında yer almaktadır.

Fırat en büyük kolu olan Murat nehri ile Keban Barajının hemen yukarısında birleşir. Havza Keban Barajında 64,092 km²'dir. Keban'ın aşağısında Atatürk Barajı alanına doğru "S" şeklinde bir yatak oluşturarak genellikle güney yönünde akar. Bu bölgede dar bir vadi oluşturur. Keban'ın 166 km. aşağısında Karakaya Barajı yer alır. Atatürk Barajı ve Karakaya'nın arası ise 198 km uzunluğundadır. Nehir, Atatürk

Barajının aşağısında açık bir vadi oluşturarak akar. Bu noktadan Suriye sınırına kadar 128 km bölümü üzerinde Birecik ve Karkamış Barajlarının yapımı planlanmıştır.

b. Dicle Havzası

Dicle nehri Karaoğlan dağından doğar güneye Diyarbakır'a doğru akar, doğuya döner sol yakasında önemli kollar olan Batman, Garzan ve Botan nehir-

lerini alarak doğuya doğru akar. Botan'la birleştiği noktanın hemen aşağısında Güneydoğu'ya dönerek Cizre'ye oradan da Suriye sınırı boyunca akararak Irak topraklarına girer. Dicle'nin Türki-

ye toprakları içerisindeki toplam havzası 57,614 km²'dir.

c. Hidro-Meteorolojik Koşullar

Bölgede meteorolojik gözlemler, Devlet Meteoroloji İşleri (DMI) ve Devlet Su İşleri (DSİ) Genel Müdürlükleri tarafından gerçekleştirilen toplam 103 gözlem istasyonu tarafından yapılmaktadır.

Akarsu akım ve debi gözlemleri ise; Elektrik İşleri Etüd İdaresi (EİE) tarafından, Fırat nehri üzerinde toplam 15, Dicle nehri üzerinde de 10 istasyon vasıtasıyla yapılmaktadır.

- **İklim:** Bölgede kara iklimi hakimdir. Kuru ve sıcak bir yaz ve soğuk ve yağmurlu bir kış olmak üzere iki belirgin mevsim yaşanır. Batı kesimler nisbeten Akdeniz ikliminden etkilenir.

Bölgeye düşen yağmur miktarı Haziran-Eylül arasında son derece düşüktür. Yıllık ortalama nem oranı % 50 olup yaz aylarında bu miktar % 25-30, kış aylarında ise % 70-80 arasında değişmektedir. Bölgedeki yıllık ortalama rüzgar hızı, aşağıdaki ovalarda 0,9-1,2 m/sn ile Siverek'de 4,1 m/sn arasındadır.

Çeşitli istasyonlarda gözlenen yıllık yüzey buharlaşması 2,424 mm. ile 1,470 mm. arasında değişmektedir.

- **Yağış:** Bölgede yıllık ortalama yağmur miktarı 280 mm.-1,300 mm. arasında değişmektedir. Bölgedeki yağış genellikle kışın ve ilkbaharda Akdeniz'den gelen nemli hava kitleleri neden olmaktadır. Kışın yüksek yörelere

düşen kar uzun süre toprak üzerinde kalır. Karların erimesi Fırat ve Dicle nehirlerindeki taşkınların başlıca sebebidir. Haziran-Eylül arasındaki yaz aylarında bölge az yağış alır. Bu yağışlar, toplam yağışların sadece % 1 veya 2'sini oluşturur.

Bölgenin yıllık ortalama yağışı derinlik olarak 670 mm. olup Fırat havzasında 48,9 milyon m³ ya da 660 mm. Dicle havzasında 800 mm ve diğer küçük akarsu havzalarında ise 490 mm olarak hesaplanmıştır.

- **Akım:** Gözlem kayıtları esas alınarak Fırat ve Dicle nehirleri yüksek akımları DSİ ve EİE tarafından yapılan çeşitli çalışmalarla analiz edilmiştir.

Fırat nehir sisteminde kilit bir istasyon olan Keban'da 1937'den beri akım verileri mevcuttur. Ancak bu istasyonda debi 1974'ten bu yana Keban Barajı çalışmalarından etkilenmiştir. Keban istasyonundaki doğal debi Baraja akan 5 kol üzerindeki debilerin toplamıyla korelasyon kurularak tahmin edilmiştir.

Dicle nehri için en güvenilir istasyon en uzun dönemli kayıtlara sahip olan Diyarbakır'dır. 1961 sonrası için Garzan üzerindeki Beşiri verileri de güvenilirdir. Bu önemli istasyonlar ve diğer istasyonlar ile korelasyon kurularak eksiksiz bir debi serisi hazırlanmıştır.

Aşağıdaki tabloda Fırat ve Dicle nehirlerindeki önemli istasyonlarda ortalama bir yılda ve kritik kurak yıllarda gözlenen yıllık akımlar gösterilmektedir:

Yıllık Akış Hacmi (10 m³)

İstasyon	Akaçlama Alanı (kmi)	Ortalama Yıl	Kritik Yıl	
			1961	1973
Fırat Nehir Sistemi				
Keban	63.874	20.627	10.107	17.023
Karakaya	80.421	23.717	12.252	14.492
Atatürk	92.654	26.781	13.843	15.624
Belkışköy	100.702	30.377	14.883	18.835
Malpınar (Göksu)	3.990	1.804	1.034	644
Dicle Nehir Sistemi				
Diyarbakır	5.655	2.287	892	745
Rezuk	34.493	14.919	6.673	8.389
Cizre	38.281	16.718	7.885	9.667
Sinan (Batman)	4.988	4.454	1.054	2.071
Billoris (Botan)	7.989	4.424	3.042	3.897

İl	Verim (Milyon m ³ /yıl)
Şanlıurfa	1.202.0
Diyarbakır	190.0
Mardin	113.0
Gaziantep	15.0
Adıyaman	6.0
Siirt	0.0
TOPLAM	1.526.0

DSİ'nin yeraltı suyu araştırması Silopi, Nusaybin, Mardin-Kızıltepe, Ceylanpınar, Suruç ve Harran gibi en umut vaadeden ovalarda yoğunlaşmıştır.

Kesinleşen verimler Silopi için 100 milyon m³/yıl, Mardin-Kızıltepe için 13 milyon m³/yıl, Ceylanpınar için 277.4 milyon m³/yıl, Suruç için ise 90 m³/yıl'dır.

2. YERALTI SULARI

GAP Bölgesinde özellikle Şanlıurfa, Mardin ve Diyarbakır illerinin alçak ovalarında yeraltı suyu

potansiyeli yüksektir. DSİ tarafından araştırılarak tahmin edilen her ildeki yıllık kesin verim yandaki tabloda gösterilmektedir.

GAP SU KAYNAKLARI GELİŞTİRME PROJELERİ

FIRAT HAVZASI

1. KARAKAYA
2. AŞAĞI FIRAT
3. SINIR FIRAT
4. SURUÇ - BAZIKI
5. ADIYAMAN - GÖKSU - ARABAN
6. ADIYAMAN - KAHTA PROJESİ
7. GAZİANTEP

Münferit Projeler

14 Baraj, 11 HES
KURULU GÜÇ : 5.304 MW
ENERJİ ÜRETİMİ : 20.098 GWh
SULAMA ALANI : 1.091.203 ha

DİCLE HAVZASI

1. DİCLE - KRALKIZI
2. BATMAN
3. BATMAN - SİLVAN
4. GARZAN
5. İLİSU
6. CİZRE

Münferit Projeler

8 Baraj, 8 HES
KURULU GÜÇ 0 2.172 MW
ENERJİ ÜRETİMİ : 7.247 GWh
SULAMA ALANI : 601.824 ha

ŞANLIURFA TÜNELLERİ PROJE TASARIMI

İsmail TANRIVERDİ (*)
İnş. Yük. Müh.

Şanlıurfa Tüneli Güneydoğu Anadolu Projesi'nin en önemli ünitelerinden biridir. Fırat Havzasında menbattan mansaba doğru Keban ve Karakaya Barajlarından sonra Atatürk Barajı enerji temini ve sulama amaçlı olarak inşa edilmiştir. Atatürk Barajının sulama amacı Şanlıurfa Tüneli vasıtası ile gerçekleştirilmektedir. Şanlıurfa Tüneli dünyada aynı amaçla inşa edilen tüneller arasında ön sırada bulunmaktadır.

Şanlıurfa Tünelinin planlanması "Aşağı Fırat Projesi Fizibilite Raporu"nda (Lower Fırat Project

THE ŞANLIURFA TUNNELS IN PERSPECTIVE
During the design state three alternative solutions were under considerations:
a) Single tunnel with a diameter of 9.25 m.
b) Two parallel tunnels with a diameter of 7.62 m each.
c) Three parallel tunnels with smaller diameter.
After a comprehensive analysis of irrigated agriculture benefits, alternative (b) has been chosen.

Feasibility Report Volume 1) verilmiştir. Adı geçen planlama raporunda 9,25 m. iç çapında, 26400 m. uzunluğunda, 0,0006 eğiminde, 308 m³/sn debi kapasiteli tek tünel öngörülmüştür.

D.S.İ. Genel Müdürlüğünde Genel Müdürlük yetkililerinin ve ilgili Daire Başkanlıklarının katılımı ile yapılan toplantılarda tünelin tek, iki, üç olması alternatifleri incelenmiştir. Bu konuda karara varabilmek için Barajlar ve Hidroelektrik Santraller Dairesi Başkanlığınca yapılan ekonomi hesapları, inşaat ve işletme kolaylıkları teklifi ile Etüd ve Plan Dairesi Başkanlığınca açıklanan sulama-zirai fayda ilişkileri göz önüne alınmış ve tünelin iki olmasına karar verilmiştir.

Planlama raporunda verilen güzergahta inşa edilecek tünele T1, sonradan ilave edilene T2 denilmiştir. T2 tüneli

güzergahi, çıkış ağzındaki enerji kancı havuz inşaatı için aşırı kazıya girilmemesi ve heyelana sebep olunmaması gerekçesiyle Sırrın Deresi yönünde seçilmiştir.

Tünel eksenleri arasındaki mesafe, birindeki kazı çalışmalarının diğerini etkilememesi için 40,00 m. seçilmiş, uygulamada bu seçimin çok isabetli olduğu görülmüştür.

D.S.İ. Barajlar ve Hidroelektrik Santraller Dairesi Başkanlığınca ihaleye esas teşkil edecek kat'li projeler hazırlanmıştır. İki tünel esasından hareket edilerek yapılan hidrolik hesaplarda, debiden fedakarlık etmemek şartı ile tünel çapları 7,35 m., geçen debi 316 m³/sn bulunmuştur. Müteakiben inşaat esnasında iş makinelerine hareket kolaylığı, işletme esnasında da kontrol ve onarım kolaylığı sağlaması bakımından tünellerin tabanına 3,80 m genişliğinde yatay platformlar konulmuştur. Bu durumda yapılan hidrolik hesaplarda tünel çapları 7,62 m. geçirebildikleri debi 328 m³/sn bulunmuş ve uygulamaya esas kabul edilmiştir.

Bu uzunlukta iki tünelin sadece giriş ve çıkış ağzlarından çalışmak suretiyle açılmasının güçlüğü ve süresi göz önüne

(*) D.S.İ. BARAJLAR VE HİDROELEKTRİK SANTRALLER DAİRESİ BAŞKAN YARDIMCIĞI GÖREVİNDE İKEN ŞANLIURFA TÜNELLERİNİN PROJE ÇALIŞMALARINI YÖNETMİŞTİR.

alınarak, tünellere biri ortadan diğerleri menba ve mansap bölümlerinden olmak üzere üç adet yaklaşım tüneli projelendirilmiştir. Ayrıca tünellerin kazısı esnasında pasanın atılması ve betonlamada kolaylık sağlanması için güzergah boyunca her 500 m'de bir birbirine bağ tünelli ile bağlanması, havalandırmadan yararlanmak üzere de her 1500 m'de hava bacası açılması kabul edilmiştir. Tünellerden pasanın çıkarılması için üç alternatif düşünülmüştür: Dekovil kullanılması, bir noktaya pasanın nakledilerek açılacak bir şafttan asansörle çıkarılması, klasik metotla yani damperli kamyon kullanılması. Müteahhit firma damperli kamyonla taşıma şeklini tercih etmiştir.

Statik hesaplar D.S.İ. Genel Müdürlüğü Bilgisayar Merkezinde sonlu elemanlar metodu ile yapılmıştır. Done olarak arazide

D.S.İ. Jeoteknik mekaniği deneyleri ile bulunan sonuçlar ve laboratuvar incelemelerinden elde edilen sonuçlar kullanılmıştır. Statik hesaplar minimum D.S.İ. standartlarına uygun teçhizat kullanılması gerektiği sonucunu vermiştir.

Tünellerin hidroliği D.S.İ. Teknik Araştırma Kalite Kontrol Daire Başkanlığı laboratuvarında yapılan model deneyleri ile tahkik edilmiş, başarılı olduğu sonucuna varılmıştır.

Tünellerin uzunluğu ve ilk dolurma esnasında meydana gelebilecek hidrolik etkiler göz önüne alınarak, hem planlama hem de katı proje aşamasında radyal kapaklarla mansaptan kumandalı olması esas kabul edilmiştir. D.S.İ. Teknik Araştırma ve Kalite Kontrol Dairesi Başkanlığı Laboratuvarında yapılan model deneylerinde tünellerin mansaptan

kumandasını sağlayan radyal kapaklarda vibrasyon tespit edilmiştir. Vibrasyonun etüdü İ.T.Ü. Şaat Fakültesi Su ve Deniz Bilimleri Uygulama Araştırma Merkezi Laboratuvarında yapılmış, tehlike yaratacak frekansta olma olasılığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca deneyler geçen laboratuvar deneylerinde denemelerde, hangi kapaklar açıklıklarında tünellerden hangi debilerin sağlanabileceği, debi talebine göre tünellerin tek veya çift tünel, serbest akışlı veya basınçlı çalışma koşulları da tespit edilmiştir. Buna ilaveten tünellerin giriş, çıkış yapıları ile enerji kaynağı havuzun hidroliği modelleri yapılarak incelenmiş, bulunan sonuçlar uygulama projelerinde göz önüne alınmıştır.

Tünellerin kazısı 1. kademe, 2. kademe ve invert kazısı şeklinde yapılmıştır. Üst bölümlerin kazısından sonra Yeni Avusturya Metodu ile iksa yapılmıştır. İksa sırasında püskürtme, beton-hasır çelik-bulonlama-tekrar püskürtme beton şeklinde yapılmıştır. Invert kazısından sonra invert betonu dökmüş, sonra gerekli teçhizat yerleştirilerek kayar kalıplarla kemer betonu dökülmüştür. Betonlamanın tamamlanmasından sonra kontak ve konsolidasyon enjeksiyonları uygulanmıştır.

Şanlıurfa Tünelleri çok yönlü olarak incelenmesi, projelendirilmesi ve uygulanması yönünde Türkiye'nin teknik başarısıdır. İşletmeye alınması ile bölgenin ekonomik ve sosyal yapısına tahminlerin üstünde müspet tesirler edecektir. Yurdumuzun tarımsal ve taşıma dayalı endüstri gücüne güç katacaktır.

ŞANLIURFA TÜNELİ SULAMALARI

FARUK VOLKAN

İnş. ve Sul. Yük. Müh.

DSİ Genel Müdürlüğü

Proje ve İnş. Dairesi Başkan Yardımcısı

1. GİRİŞ

Şanlıurfa Tüneli vasıtası ile Atatürk Barajı rezervuarında depolanan suyun bir kısmı Şanlıurfa-Harran ve Mardin-Ceylanpınar ovalarına aktarılacak olup, bu imkânla bu ovalarda yaklaşık 476.000 hektar tarım alanında sululu tarıma geçiş sağlanacaktır. Bu alanın yaklaşık 150.000 hektarı Şanlıurfa-Harran ovalarında, geri kalanı ise Mardin-Ceylanpınar ovalarındadır.

Çukurova'da Seyhan ve Ceyhan ovaları sulama alanının yaklaşık 200.000 hektar olduğu düşünülürse, Şanlıurfa Tüneli vasıtası ile aktarılacak su ile yaklaşık 2,5 katı büyüklüğünde tarım alanının sulanacağı anlaşılmaktadır.

Şanlıurfa Tüneli sulamaları, alan bazında; DSİ'ce şimdiye kadar gerçekleştirilen sulama projelerinin yaklaşık 1/4'üne, GAP sulamalarının % 28'ine, GAP Fırat Havzası sulamalarının da % 44'üne eşittir.

Söz konusu proje, GAP'ta yer alan 13 büyük projenin en önemlilerinden biri, esasında GAP'ın da başlangıcını oluşturan Aşağı Fırat Projesinin tarım sektörüne yönelik dev halkasıdır. Bu projenin gerçekleşmesiyle tarımın yıllık net gelir artışı 1994 fiyatları ile yaklaşık 8 trilyon TL olup, bu miktar Şanlıurfa Tüneli proje tutarının yaklaşık 2/3'ü, Atatürk

THE IRRIGATION PROJECTS THROUGH THE ŞANLIURFA TUNNELS

The importance of these pioneer irrigation projects in the GAP facilitates the search for and application of new methods and technologies. They are analysed for environmental effect, water saving methods and technologies are sought for final designs and application is being realized accordingly. Appropriate modern materials, and equipments are used and consistently working methodologies are also modernized. These irrigation projects will improve the social and economic structure of the region. They will of course contribute a great deal, to the national economy; but the studies show that the economic growth rate in the project area will surpass the average for Turkey. Consequently the realization of these projects will not only guarantee the equitable development, but also sustainable economic growth, export promotion and social stability. The ceremony symbolizes the first step for the prosperity and stability in the region.

Barajında enerji yatırım dahil toplam baraj tutarının % 14'üdür. Başka bir deyişle bu ovalarda sulamaya elde edilecek net gelir artışı 1,5 yılda Şanlıurfa Tüneli, 7 yılda ise enerji yatırımı dahil Atatürk Barajını geri ödemektedir.

2. ATATÜRK BARAJI ve HES

Fırat nehrinin su potansiyelinden yararlanmak amacıyla, Şanlıurfa ilinin 60 km kuzeybatısında, Adıyaman ilinin 35 km güneyinde, Bozova ilçesine 24 km uzaklıkta, Şanlıurfa-Adıyaman il sınırında Fırat nehri üzerinde ve Karakaya Barajının 181 km manzabında yer alan Atatürk Barajı ve HES inşaatı gerçekleştirilmiş durumdadır. Toplam 882.000 hektar tarım alanına sulama suyu verecek ve yılda 8,9 milyar kwh enerji üretecek sulama ve enerji amaçlı baraj ve HES'e ait bilgi aşağıda özetlenmektedir:

a) Hidroloji

Yağış alanı : 92.338 km²

Yıllık ortalama doğal akım : 26.654 milyar m³ (salınım 15-60 milyar m³)

b) Meteoroloji

En yüksek hava sıcaklığı : 42 °C

En düşük hava sıcaklığı : -10 °C

Yıllık ortalama yağış : 697 mm

Buharlaştırma : 1754 mm/yıl

c) Göl (Rezervuar)

Talveg kotu : 380 m

En düşük işletme kotu : 524 m

En yüksek işletme kotu : 542 m

Rezervuar alanı : 817km²

Rezervuar hacmi : 48,7 milyar m³

d) Baraj

Baraj tipi : Zonlu kaya dolgu

Talvegten yüksekliği : 169 m

Temelden yüksekliği : 184 m

Kret uzunluğu : 1664 m

Gövde dolgu hacmi : 84,5 milyar m³

Dolusavak tipi : Radyal kapaklı, şütlü ve enerji kinci havuzlu

e) Santral Karakteristikleri

Ünite Gücü : 300 MW

Ünite adedi : 8

Kurulu güç : 2400 MW

Yıllık enerji üretimi :

8,9 milyar kwh (sulamadan önce)

8,1 milyar kwh (sulamadan sonra)

3. ŞANLIURFA TÜNELİ

Atatürk Barajı rezervuarından başlayarak Şanlıurfa ilinin 5 km kuzeydoğusunda birbirine paralel olarak Şanlıurfa ve Harran ovalarının kuzey kısımlarına kadar uzanan "dünyanın en uzun" iki adet sulama tüneline ait başlıca bilgi aşağıda özetlenmektedir:

Tünel tipi : Dairesel kesitli, teçhizatlı beton kaplama
Tünel uzunluğu : Herbiri 26,4 km
Tünel kazı çapı : 9,50 m
Tünel iç çapı : 7,62 m
Kaplama kalınlığı : yaklaşık 40 cm
Kazı hacmi : 3 milyon m³
Beton hacmi : 1,150 milyon m³
Toplam debi : 328 m³/s
Sulama alanı : 476 00 ha

4. ŞANLIURFA TÜNELİ SULAMALARI

Şanlıurfa-Harran ve Mardin-Ceylanpınar ovalarından oluşan sulama alanında, yaklaşık 15,000 hektar Şanlıurfa-Harran ovalarında ve 35,000 hektar Mardin-Ceylanpınar ovalarında olmak üzere toplam 50,000 hektar alanda yeraltı suyu ile sulama yapılmaktadır. TIGEM arazileri içinde yer alan mevcut 35,000 hektar sulama alanı dışında kalan toplam yaklaşık 476,000 hektara ya direkt baraj suyu ile veya yahut da yeraltı suyu ile kombineli olarak sulama suyu verilecek ve bu alanlar sulu tarıma açılmış olacaktır.

a. Şanlıurfa-Harran Ovaları Sulaması

Şanlıurfa ve Harran Ovaları Sulaması Projesi, GAP Aşağı Fırat Projesi içinde 1. merhale olarak Atatürk Barajı ve HES ve Şanlıurfa Tüneli ile birlikte yer almaktadır.

Genelde Harran ovaları olarak isimlendirilen ovanın Sırrın ve Cullap dereelerinin batısında kalan kısmı, DSI bakımından müstakil sulama şebekesine sahip olması nedeniyle Şanlıurfa ovaları olarak, ovanın bu kısmında kalan sulama şebekesi de Şanlıurfa ovaları sulama şebekesi olarak isimlendirilmiştir. Doğudaki kısım için ise Harran ovaları ve Harran ovaları sulama şebekesi denilmektedir. Bu bakımdan DSI açısından tanımlamalar aşağıdaki gibidir.

Şanlıurfa ovaları, Şanlıurfa il merkezi ile Akçakale ilçe merkezi arasında, Cullap ve Sırrın dereelerinin oluşturduğu hududun batısında yaklaşık 50,000 hektarlık bir alana yayılmış bulunmaktadır. Batıdan Cudi, kuzeyden Germüş dağları, güneyden Suriye hududu ve doğudan Harran ovaları sulama sahası ile çevrili bulunmaktadır.

Harran ovaları ise yukarıda konumu verilen Şanlıurfa ovalarının doğusunda yer almakta olup, yaklaşık 100,000 hektarlık bir alana kaplanmaktadır. Batıdan Şanlıurfa ovaları, kuzeyden Germüş dağları, doğudan Tek-Tek dağları ve güneyden Suriye hududu ile çevrilmiştir.

Söz konusu ovalar, yükseklikleri 600 m'den az olan kuzeyde Ger-

müş, doğuda Tek-Tek, batıda ise Cudi dağları ile çevrilmiş bir çöküntü ovasıdır. Ova, kuzey-güney doğrultusunda kuzeyde 450, güneyde ise 350 kotları arasında Suriye'ye doğru alçalarak uzanır. Ovanın doğu-batı istikametindeki ortalama uzaklığı 30 m, kuzey-güney istikametinde ortalama uzaklığı ise 50 km kadardır. Arazi meyli kuzey-güney istikametinde ortalama % 0.2 olup, ova güneyinde dalgalı diğer kısımlarda ise oldukça muntazam bir coğrafyaya sahiptir.

Ovada tipik karasal Akdeniz iklimi hüküm sürer. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlıdır. Şanlıurfa'da uzun süreli aylık ortalama sıcaklıklar, Ocak ayında 5,1° C ile Temmuz ayında 31,5 C arasında değişmektedir. yıllık ortalama yağışlar Şanlıurfa'da 472,2 mm, Akçakale'de 316,7 mm, Harran'da ise 303,5 mm'dir. Proje sahasında bütün yıl boyunca yaygın olarak tarımsal üretimin yapılabilmesi, sıcaklığın ve yağışın yıl içinde uygun olmayan bir şekilde dağılımı dolayısıyla, sulamayı zorunlu kılmaktadır.

Ova üçüncü zamana ait formasyonlarla çevrilmiştir. Tabanda oligosen, bunun üzerinde de ploesen alüvyonlar yer alır. Taban alanlarda alüvial, eğimli alanlarda ise rezidual topraklar hakimdir. Toprak geçirgenliği genelde iyidir ve ovanın büyük bir kısmında 0,50 cm/saat'dan daha fazla olduğu saptanmıştır. Toprağın ağır bünyeli kil karakterinde olmasına rağmen oldukça yüksek geçirgenlik, topraktaki kireç miktarının fazlalığından kay-

naklanmaktadır. Proje alanı toprakları kimyasal karakteristikleri bakımından normal bir durum sergilemekte olup, tuzluluk ve alkalilik Şanlıurfa ovasında 4200 hektar civarında Harran ovasında ise 6500 hektar civarında gözlenmiştir. Tuzlu topraklar 7500 hektar, tuzlu-alkali topraklar 3200 hektar civarında olup, tuzlu-alkali topraklar da tuzlu topraklar karakterinde olduğundan tuzluluk ve alkalilik bir problem olarak saptanmamıştır. Bununla beraber sulamanın başlaması ile toprağın alt kesimlerinde yoğunlaşan tuzluluğun yüzeye çıkması için önlem alınmaktadır.

Mevcut done ve kriterler ışığında yapılan tarımsal ekonomi çalışmaları sonucunda oluşan bitki desenine göre proseli durumda yaklaşık olarak % 35 pamuk, % 30 sebze-meyva, % 20 yağ bitkileri, % 20 hububat, % 10 yem bitkileri ve % 5 diğerleri öngörülmüştür.

Öngörülen bitki deseni ve revize planlama çalışmaları sonucu ortaya çıkan sulama suyu ihtiyacı yıllık ortalama 1,6 milyar m³'tür. Aynı çalışmalar sonucunda, bu suyun yaklaşık 1,2 milyar m³'ünün Atatürk Barajı gölünden, 0,250 milyar m³'ünün yeraltı suyundan 0,150 milyar m³'ünün de sulamadan dönen sudan (karıştırılarak) kullanılması planlanmıştır. Baraj suyu kalitesi C2 S1 olup, sulama için çok uygundur. Dönüş suyunun da su kalitesini C2 S2'nin altına düşürmeyecek şekilde karıştırılarak kullanılması öngörülmüştür.

Yeraltı suyu, developmanı ta-

kiben oluşacak ihtiyaçlara göre, YAS işletmesinin mümkün olduğu alanlarda Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında şebekeyi baraj suyuna oranla 1/3 takviye ederek; dönüş suyu ise mambadaki 120,000 hektardan dönen suyun 1/3 oranında baraj suyu, 1/3 oranında yeraltı suyu ve 1/3 oranında dönüş suyu olarak karıştırılması ile ve mansaptaki yaklaşık 30,000 hektar alanda tatbik edilecektir. Bu maksatla tahliye üzerine dönüş suyu regülatörleri ve bunlardan suyu alan dönüş suyu kanalları projelendirilmiş ve uygulamaya geçilmiştir.

Yapılan çalışmalar, sulama metodunun yüzeysel olmaması gibi bir zorunluluk getirmediğinden şebeke tipi ekonomik kriterler sonucunda kanaletli şebeke olarak seçilmiş ve yapılmakta olan arazi düzenlemesi çalışmasına uyumlu olarak, sulama ve drenaj işleri ile işletme kavramı ve ulaşım birarada düşünülerek en uygun sistem tatbik edilmeye çalışılmıştır.

Bu meydana, Şanlıurfa Tüneli 4 km'lik ve Türkiye'deki en büyük sulama kanalının 3 misli kapasitesinde olan 328 m³/s'lik iletim kanalı, bundan ayrılıp, Şanlıurfa HES ve Şanlıurfa-Harran ovalarına suyu iletecek olan 124 m³/s'lik yaklaşık kanalı, Şanlıurfa HES; 4 km'lik ve bir önceki ile aynı kapasitedeki kuyruksuyu kanalı ve Şanlıurfa, Harran regülatörleri gibi büyük iletim yapıları ile birlikte, yaklaşık 50 km'lik, başlangıç debisi 40 m³/s olan Şanlıurfa ana kanalı ve bunun altındaki yaklaşık 100,000 hektar alandaki sula-

ma drenaj şebekesini kapsayan tüm işler programlar çerçevesinde yürütülmektedir. Proje tamamlanırken yaklaşık 200 km²'si büyük kapasiteli ana kanal olmak üzere 860 km açık kanal, 4200 km kanalet şebekesi, 1254 km tahliye kanalı, 1150 km işletme-bakım yolu yapılmış olacaktır. Bu işler için ovada 8 şantiye ve yılda 200 km üretim kapasiteli 3 kanalet fabrikası faal durumdadır. Kullanılan malzeme ve imalat teknolojiye uygun olarak beton finişeri kullanılmak suretiyle kaplanmaktadır. Bunlardan başka, Türkiye'de ilk olarak Harran ana kanalında mansap kontrollü kanal işletmesine geçilmiş olup, böylece hem su tasarrufu, hem de işletme kolaylığı sağlamak amaçlanmıştır. Bu maksatla kullanılacak hidromekanik aksamın tamamı Türkiye'de imal edilecek olup, halihazırda yarıya yakın bir kısmı monte edilmiştir. Ayrıca Şanlıurfa ovasında gerçekleştirilmekte olan pilot alan uygulaması ile, bundan sonraki projelere örnek oluşturacak çalışma başlatılmıştır. Bu sayede hem sulama metodları, hem şebeke tipleri, hem de işletme yöntemleri ve bunların kombinasyonları gerek teknik ve ekonomik bakımdan gerekse işletme açısından karşılaştırılmış olacaktır. GAP'taki sulama projelerinin alan bazında yaklaşık % 9'unu teşkil eden bu öncü prode, gerek yerli gerekse yabancı müşavirler, üniversiteler ve diğer kamu kuruluşları ile işbirliği ve eşgüdüm halinde yapılan çalışmalar sonucunda, gerek GAP'taki diğer sulama projeleri gerekse

Türkiye'nin diğer bölgelerindeki mevcut ve mutassaver sulama projeleri için geleceğe yönelik yararlı sonuçlar elde edilmesine çalışılmaktadır.

Projenin fillen başlama yılı olan 1981 yılından 1991 yılı sonuna kadar işlerin % 30'u bitirilmiş; 1992 yılı sonunda % 39, 1993 yılı sonunda da % 51 ve 1994 Ekim sonunda da % 63 gerçekleşmeye ulaşılmıştır. Halihazırda Şanlıurfa ovasında 30.000 hektar alanda sulama ve drenaj tesisi tamamlanmış olup, 1994'te yapılacak denemeden sonra 1995 sulama sezonunda bu alana sulama suyu verilecektir. Projenin tamamlanma tarihi Aralık 1997 olarak tespit edilmiş olup, her yıl perdedey açılacak olan sulama sahaları ile birlikte 1998 sulama mevsiminde tüm proje sahasına sulama suyu iletilmesi programlanmıştır.

b. Mardin-Ceylanpınar Ovaları Sulaması

GAP, Aşağı Fırat II. Merhale Projesini oluşturan Mardin-Ceylanpınar ovaları sulama projesi, ovalara Atatürk Barajından su iletecek olan Şanlıurfa Tünelinin çıkış ağzından başlayıp, kuzeyde Tek-Tek platoları, batıda Şanlıurfa-Harran ovaları, güneyde Suriye sınırı, doğuda Nusaybin Çağ-Çağ sulaması arasında kalan geniş bir alanı kapsamaktadır. Proje alanı genel olarak iki geniş bölüme ayrılabilir. Güneydeki alçak, dalgalı geniş araziler Basra Körfezine kadar uzanan Mezopotamya ovalarının kuzey bölümünü oluşturmaktadır. Kuzeyde ise çoğunlukla arızalı ve

kırıklı ve düzgün olmayan yüzeyli, lav akımları ile oluşan ovalar uzanmaktadır. Proje alanı 560 ile 360 kotları arasında değişmektedir.

Proje alanında karasal bir iklim hüküm sürer. Yazları sıcak ve kuru, kışları soğuk ve yağışlı geçer. Ortalama yağışlar, Ceylanpınar'da 337,5 mm, Kızıltepe'de 465 mm, Viranşehir'de 523 mm, Süreklil'de 452 mm olarak tespit edilmiştir. Proje alanında yer alan istasyonların sıcaklık ortalamaları Ocak ayı için 5 °C, Temmuz ayı için 31 °C olarak belirlenmiştir.

Proje alanı toprakları genellikle ağır bünyelidir. Geri kalan yaklaşık % 40'luk bölümünde ise kum, kil ve siltin farklı oranlarda birbiriyle karışımından oluşmuştur. Topraklarda kimyasal işlahı gerektirecek düzeyde tuzluluk veya sodyumluluk saptanmamıştır. Organik madde bakımından fakir, potas ve fosforca ise orta durumdadır. Proje alanında, topografya, toprak, permeabilite ilişkileri dikkate alınarak, derin ve çiflik drenaj sisteminin uygulanmasına gerek görülmemiştir.

Mardin-Ceylanpınar ovaları sulama projesi, bugüne kadar yapılan sulama projelerinin en büyüğü olma özelliğine sahip olduğundan tarımsal ekonomi değerlendirmelerini sağlıklı yapabilmek için; sulama alanı 6 üniteye ve bu ünitelerin her biri kendi arasında farklı model işletmelere ayrılarak çalışma yapılmıştır. Buna göre oluşan bitki desenine göre projeli durumda ortalama

ve yaklaşık olarak % 30 pamuk, % 30 hububat, % 13 yağ bitkileri, % 12 meyva-sebze, % 11 yem bitkileri ekilmesi öngörülmüştür. Bu bitkilerden şeker pancarı, patates, yonca ve bazı meyvaların yağmurlama ve diğer bazı meyvaların damla, diğer bitkilerin ise yüzey sel sulama metodu ile sulanacağı öngörülmüş ve su ihtiyaçları saptanmıştır.

Halihazırda projeye ilişkin revize planlama çalışmaları tamamlanmış olup, katı proje çalışmalarına geçilmiştir. Buna göre, Şanlıurfa Tüneli çıkışındaki iletim kanalı sonundaki Mardin regülatöründen alınacak 200 m³/s su ile Yukarı Harran Ovası Sulaması yaklaşık 15,000 ha, 2. cazibe sulamasında 56,000 ha ve Mardin depolaması mansabında 39,000 ha olmak üzere toplam 110,000 ha cazibe ile; söz konusu ana kanalın 155. km'sinde 2 kademe li Viranşehir pompoj sulaması ile 38,000 ha ve 216. km'sinde 3 kademe li Mardin depolaması pompoj sulaması ile 80,000 ha olmak üzere toplam 118,000 ha pompajlı ve; mevcut YAS sulamaları dışında kalan ve baraj suyu ile kombineli sulanması düşünülen 98,000 ha YAS alanı proje kapsamında sulanacaktır. Böylelikle Mardin-Ceylanpınar ovalarında toplam 326,000 ha alanın sulanması öngörülmüştür. Katı proje çalışmaları devam etmekte olup, yaklaşık 40,000 ha alanın detay proje çalışmaları tamamlanmıştır ve bu kısımda şebeke tipi borulu şebeke olarak seçilmiştir.

Yapılan çalışmalar sonucu 1994 yılı fiyatları ile toplam tesis maliyeti yaklaşık 20 trilyon olarak

hesaplanmış bulunan proje, Yatırım Programına dahil edildiği takdirde, ilk üniteyi teşkil eden ve 950 milyar keşfe sahip olan 60 km'lik Mardin ana kanalı ile altında yer alan 15,000 ha'lık Yukarı Harran Ovası Sulaması İnşaatı ihaleye hazır durumdadır. Geri kalan kısım için de kesin projeler peyderpey hazırlanmakta olup, akabinde uygulamaya geçilecektir.

5. SONUÇ

Şanlıurfa Tüneli sulamaları, hem GAP'ta tarım sektörü açısından öncü projeler olmak dolayısıyla ile, hem de projenin bizzatı önem ve özelliği nedeniyle araştırma ve geliştirmeye uygun olması ve buna göre gerçekleştirilmeleri dolayısıyla ile çok büyük önem arz etmektedir. Bu meyanda çeşitli kurum ve kuruluşlarca

yapılan katkılar da dikkate alınarak hem bu projelerde, hem GAP'ın geri kalan % 75'lik alanı sahip diğer tarım projeleri için önemli sonuçlar elde edilmektedir. Bu sonuçlar aynı zamanda bölge dışında mevcut ve mevcut olmayan diğer tarım projelerine ışık tutmaktadır.

Şanlıurfa Tüneli sulamaları gönüllülerin istediği çok yakın zamanda olmasa bile, kırsalın zenginleştiği çok uzun zamana kadar madan gerçekleştirilmesi bölge halkının refah düzeyini yükseltmek ve dolayısıyla ile milli ekonominin kalkınmasına katkıda bulunmak bakımından çok büyük öneme sahiptir. Tarım sektörü açısından dünyada çapında önemi olan GAP'ın öncüsü ve dev projesi Şanlıurfa Tüneli sulamalarının gerçekleştirilmesi bu açıdan gurur vericidir.

SULAMA SİSTEMLERİ

Prof. Dr. Turhan AKÜZÜM (*)

A.Ü. Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi

Dr. Belgin ÇAKMAK (**)

A.Ü. Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi

Bir sulama sisteminin başarısı planlama, tesis, işletme ve bakım aşamalarının herbirinin ayrı ayrı başarısına bağlıdır. Bu da her kademede çiftçi ile iyi bir diyalogun kurulmasıyla gerçekleştirilebilir.

Sulama sistemi seçilirken en yüksek kar amaçlıdır. Bunun yanında çiftçinin alışkanlıkları, yatırım ve işletme masrafları da sulama sistemi seçiminde etkili olmaktadır. Bir sulama sisteminin seçiminde etkili olan diğer faktörler şöylece gruplandırılabilir:

- Yetiştirilen bitkinin cinsi, değeri ve kuraklığa yada suya dayanımı,

- Üst toprak katmanının derinliği, toprağın su tutma kapasitesi, su alma hızı ve fiziksel özellikleri,

- Arazinin, topografyası ve eğimi ile arazide ağaç, kaya gibi engellerin varlığı,

- Çiftçinin tercihi.

Suyun kaynağından tarla parsellerine getirildikten sonra bitki kök bölgesine verilmiş biçimini gösteren sulama, yüzey sulama sistemleri ve basınçlı sulama sistemleri olarak iki grupta toplanabilir.

IRRIGATION SYSTEMS

An irrigation system is only good as the quality of its design, installation, maintenance and operation.

Irrigation methods may be grouped into two types-gravity surface flooding systems and pressurised systems.

Surface flooding, either of bays or of furrows, is by far the most common method of irrigation in the world. This is because surface methods have been low in capital and operating costs combining with pressurised systems.

The pressurised systems of irrigation sprinkler and drip, have been considered superior forms of irrigation to surface flooding methods. They provide the facility for precise control of quantity of water applied to a crop and of its rate of application.

1. YÜZEY SULAMA SİSTEMLERİ

a. Kontrollü Tava Sulama (Border check)

Bu sistem genel olarak yem bitkilerinin sulanmasında önerilir. Bu alanlarda karık sulama yönteminin kullanımı daha yaygın olmasına karşın, daneli, yağlı bitkiler, meyve ağaçları ve bağlarda da kontrollü tava sulama yapılabilir.

Bu yöntemde arazide dikdörtgen şeklinde düzgün tavalara oluşturularak hakim eğim doğrultusunda yerleştirilir. Tavalara su sulama kanalından alınır.

Yöntem derin kumlu tın ve yüksek sulama hızına sahip alüvyal topraklar için uygun değildir. Killi tınlı topraklar ve killi topraklarda kontrollü tava sulama tercih edilir, düzgün olmayan arazilerde tesviye masraflarının yüksekliği nedeniyle uygulanmaz. En az 25 L/s akış gereklidir. Arazi eğiminin 1/1000'den daha az olması yüzey drenajını yavaşlatacağından yonca ve çok yıl-

lık bitkiler için 1/800 - 1/500'den daha dik eğim tercih edilir.

b. Salma Sulama (Hillslope flooding)

Tesviye eğrilerine paralel olarak yapılan yüzey sulama olarak bilinir. Çoğunlukla yem bitkilerinin sulanmasında kullanılır. Sistem birçok yönden kontrollü tava sulamaya benzer. Araziye su taşıyan kanal hakim eğime dik doğrultuda 1/1000 eğimde yerleştirilir. Su bu kanaldan araziye bayır aşağı verilir. Bu sistem sulama randımanının düşüklüğüne karşın uygulama kolaylığı nedeniyle yaygın olarak kullanılır. Arazinin doğal eğimi suyun doğal akışına izin verir.

Akış uzunluğu akış miktarına, toprağın permeabilitesine, arazinin yapısına bağlıdır. Ortalama akış uzunluğu 200-300 m'dir, bu değer ağır bünyeli topraklarda 800-1000 m'ye kadar çıkabilir.

c. Karık Sulama (Furrow irrigation)

Karık sulama büyük ölçüde sira bitkilerinin, sebzelerin, mısır,

(*) GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı Danışmanı

ayçiçeği, meyve ağaçları ve bağın sulanmasında kullanılır. Sıra bitkileri için karıklar genellikle V şeklinde 20 cm derinliğinde 30 cm üst genişlikte ve 60-75 cm aralıkla açılır. Eğim 1/200'den 1/3000'e kadar olabilir.

Su her karığa 25-63 mm çapında sifonlarla 2 L/s kadar küçük debilerle verilebilir. Bir sifonlar her karıkta suyun kontrolünü sağlar. İşgücü ihtiyacının yüksek olması nedeniyle ancak küçük çiftliklerde kullanılabilir. Daha büyük alanlarda işgücü ihtiyacını azaltmak için daha büyük çaplı sifonlar kullanılabilir.

Bu yöntemde karık sonra yeterli miktarda su verebilmek için karık başında başlangıçta daha fazla su bırakılır. Bu süre sonra akış azaltılır. İşte bu birinci ve ikinci akış kullanımındaki değişim, son yıllarda A.B.D.'de geliştirilen kesintili sulama (surge irrigation) denilen yeni bir teknikle uygulanmaktadır. Bu yöntemde karığa verilen su azaltılırken, suyun daha üniform dağılımı sağlanmaktadır.

2. BASINÇLI SULAMA SİSTEMLERİ

a. Yağmurlama Sulama (Sprinkler irrigation)

Yağmurlama sulama galvanize çelik borular yerine çabuk bağlayıcı alüminyum boruların kullanılması ile büyük gelişme göstermiştir. Son yıllarda dönen başlıklar, küçük bir alanı yüksek hızla sırlayan sabit başlıkların yerini almıştır.

Yağmurlama Sulama tekno-

lojisindeki esas büyük ilerleme 1960'ların sonlarında esnek plastik-naylon hortumların geliştirilmesi ile gerçekleşmiştir. Bu önceden yalnızca park ve bahçelerde kullanılan kendi kendine dönen başlıkların tarımsal sulamada kullanılmasını sağlamıştır. Aşağıda önemli bazı yağmurlama sulama teknikleri hakkında bilgi verilmiştir.

Elle Hareket Ettirilen Sistemler (Hand move)

Bunlar orta basınçlı taşınabilir sistemlerdir. Yatırım ve işletme masrafları düşük olduğu için hala kullanılmaktadır. Alüminyum boruların her 5-6 saatte bir değiştirilmesi için hektara 1.6'lık iş-

gücüne gerek vardır. Bu sistemler en fazla 10 hektara kadar olan alanlarda uygulanır.

Tekerlekli Sistemler (Side-roll and end-low)

Bu pürkürtücü borular elle hareket ettirilen sistemlerin işgücü ihtiyacını azaltmak için dizayn edilmiştir. Kullanım alanı kısıtlı ve hektara 0.5 işgücü-saat gerekir. Bunlar elle taşınabilir ve alan da merkezi bir yere yerleştirilebilir. Sistemin yer değiştirmesi için traktör gerekebilir.

Tekil Başlıklar (Long lateral)

Çoğunlukla yem bitkilerinin sulanmasında kullanılan son yıllarda geliştirilmiş çekilen hortum-

tipi orta basınçlı sistemlerdir. Yüzyeide hidrantlar ve yeraltında borular yerleştirilen yarısabıt sistemlerdir. Her bir hidranttan su alan esnek polietilen hortuma (ortalama 70 m uzunluğunda ve 2.5 mm çapında) orta basınçlı yağmurlama başlığı bağlanır. Her hidrant yaklaşık 0.8 hektara hizmet eder. Başlıklar elle taşınabilir ve 6 saatte bir konuları değiştirilir.

Sabit Yağmurlama Başlıkları (Parmanent sprinklers)

Orta basınçlı sistemler olup sabit ve sürekli olarak sebzelerin ve meyve bahçelerinin sulanmasında kullanılır. Bu sistemlerde sulama alanına su yeraltına gömülü borularla getirilir. Sulamayı kontrol için elle çalıştırılan yada otomatik vanalar kullanılır. İşgücü ihtiyacı minimum düzeydedir. Bu sistemlerde boruların hepsi yüzeydedir ve sulama mevsimi sonunda toplanır.

Düşük Basınçlı Ağaçaltı Sistemleri (Low level)

Meyve ağaçların ve bağın alttan sulanmasını sağlamak için kullanılan düşük basınçlı sistemlerdir. Toprak yüzeyinin tamamını örtecek şekilde dizayn edilir. Bu şekilde sulama sayısı azaltılır ve mikro yada damla sulamaya göre daha fazla suyun toprakta depolanması sağlanır. Bu sistemde yaprak ve meyvelerin ıslanması engellenir. Bu yöntemde kullanılan yağmurlama başlıklarının ıslatma çapı 10-12 m yatayla yaptığı açı ise 8'dir.

Sulama Makinaları (Hareketli Sulamalar)

Bu sistemler 24 saat sürekli çalışmazlar. Büyüklükleri 5-6 hektara kadar olan alanların sulanma-

sında kullanılır. Sulamadan 1 gün sonra sulayıcının konumu değiştirilir. Hektara işgücü ihtiyacı 0,25-0,50 saattir.

Hareketli sulayıcıların bazı dezavantajları bulunmaktadır. Rüzgarlı koşullarda su dağılımı uniformitesini bozduğu için patates gibi suya çok duyarlı bitkilerin sulanmasında bu sistem tercih edilmez. Bu tip sulayıcılar yüksek basınç istediği için yakıt ve işletme masrafları yüksektir.

Merkezi Pivot ve Doğrusal Hareketli Sistemler (Center pivot and linear-move)

İşletme giderleri yüksek olmasına karşın otomatik işletimi nedeniyle gittikçe artan bir uygulama alanı bulmaktadır. Bu sulayıcılar dairesel bir alanı ıslatır.

Center pivotların hidrolik dizaynı, dairenin merkezine yüksek oranda su verilmesini gerektirir. Borulardaki sürtünmeyi gidermek yada enaza indirmek için gerekli güç klasik sistemlerden daha büyüktür. Dairenin dışına suyun gitmesi taşkın, yüzey akış gibi problemlere neden olur.

Dikdörtgen şekilli arazilerin daha etkin sulanması için centre pivota benzer hareketli sistemlerin geliştirilmesi 1970'li yıllarda olmuştur. Bu sistemler kendi kendine ilerli hareket eder, dikdörtgen bir alanı sular, centre pivota göre hidrolik olarak daha randımanlıdır ve daha düşük basınçla çalışabilir.

b. Damla Sulama (Drip irrigation)

Her bir bitkiye düşük basınçta ihtiyaç duyduğu suyun verildiği sistemlerdir. Debi ortalama 1-8

1/s'dir. Damlatıcı çapı 0,5-1,0 mm'dir. Tamamiyle borulu sistem olup, sulama randımanı en yüksek olan sistemdir. Sulama ile toprak yüzeyinin sadece küçük bir bölümü ıslatılır. Ana boru hatları PVC ve polietilen olup, gömülmüştür. Lateraller toprak yüzeyine serili ve polietilendir. Damlatıcılar bitki sıra aralığına göre 60 cm aralıkla yerleştirilir.

Bu sistemde damlatıcıların tıkanmasını önlemek için iyi bir filtre sistemi bulunmalıdır. Yalnızca filtre düzeni de yeterli değildir. Bakteri ve alglerin tutulması için kimyasal arıtma gerekmektedir. Damla Sulama tüm toprak ve topoğrafya koşulları için uygundur. Çoğunlukla meyve bahçeleri ve bağlarda kullanılır. Son yıllarda özellikle sıra bitkileri, sebzeler, pamuk, şeker kamışı gibi bitkilerde kullanımı artmaktadır. Yonca ya da yem bitkilerinde kullanımı mümkün değildir ilk yatırım masrafları yüksek, işgücü ihtiyacı düşüktür.

c. Mikro Sulama (Micro jets and mini sprinklers)

Damla sulamada olduğu gibi toprağın belirli bir bölümü ıslatılır. Damlatıcı yerine mikrojet yada mini yağmurlama başlıkları kullanılır. Toprak yüzeyinin damlatıcılara göre daha büyük bir bölümü ıslatılır.

Mikrojetlerde debi 1-2 L/s, ıslatma çapı 3-4 m iken, Mini yağmurlama başlıklarında bu değerler 3-4 L/s ve 8/10 m'dir. Damla sulamadaki gibi zorunlu olmasa da filtre gerekebilir. Jetler daha az tıkanır. Meyve bahçesi ve bağlarda damla sulamaya göre daha çok bu sistemler tercih edilir.

GAP'TA SULAMA KANALI REGÜLASYON TEKNİKLERİ

Dr. İ.H. Olcay ÜNVER

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanı

GİRİŞ

Güneydoğu Anadolu Projesi uygulamaları arasında, entegre bölgesel sosyo-ekonomik kalkınmayı hedefleyen faaliyetler çerçevesinde, geniş tarım alanlarının da sulanması yer almaktadır. Su, projenin en önemli kaynağıdır ve GAP'taki su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesi ve yönetilmesinde suyun optimal biçimde kullanılması büyük önem taşımaktadır.

Suyun optimal kullanımı konusunda iletimden dağıtıma, yönetimden örgütlenmeye, araştırmadan eğitime kadar uzanan geniş yelpaze içinde bir dizi çalışma ve uygulama yapılmaktadır. Bunlar arasında Türkiye'deki geniş sulama kanallarında suyun regülasyonu konusu incelenmiş ve 80 m³/sn taşıma kapasiteli ve 118 km uzunluğundaki Harran Ana Kanalı için değişik alternatifler değerlendirilmiştir.

Hem sistem hidrolojisi, hem de işletme ve yönetim açılarından değişik teknoloji ve gelişmişlik derecelerine tekabül eden bu alternatifler, Harran Kanalı için işletme kolaylığı, su ekonomisi, yatırım maliyeti açılarından irdelenmiş ve optimal çözüm olarak bir karma regülasyon sistemi seçilmiştir.

IMPROVEMENT OF CANAL REGULATION TECHNIQUES

Regulation of large irrigation Canals in Turkey is sought for the largest irrigation canal in GAP-also now the largest in Turkey. Several alternatives are assessed for the Harran Canal, which is 118 km in length with a carrying capacity of 80 m³/s. The alternatives, with varying degrees of sophistication of hydraulics and management, are analyzed according to their economic and operational merits: a solution with mixed regulation approach is rated as best suited.

The selected solution is now being applied to the construction of the Harran Canal.

Seçilen çözüm şu anda Harran kanalının inşaatına uygulanmaktadır.

Mansap regülasyonu esasına dayalı olarak seçilen çözüm, hem işletme ve yönetim, hem de su tasarrufu ve teknoloji açılarından gelişmiş ülkelerde de nisbeten yakın zamanlarda uygulanmaya başlanan, yenilikçi

bir sistemdir ve bunun GAP'ta ve Harran büyüklüğündeki bir kanalda uygulanıyor olması ülkemiz ve Türk mühendisliği açısından övünç verici bir husustur.

SULAMA SİSTEMLERİ

Sulama kanallarının regülasyonu konusunda iki ana sistem söz konusu:

1. Memba Kontrolü: Prizler sabit bir memba seviyesine ayarlanır, yukarıdan gelen debi değişimleri tamamen mansaba aktarılır, su talepleri sonucu ortaya çıkan mansaptaki debi değişimleri kanal başına geri döndürülemez.

2. Mansap Kontrolü: Memba kontrolündakinin aksine, prizler kontrolü sabit bir mansap seviyesine ayarlanır ve su taleplerinin ortaya çıkardığı debi değişimleri, baş debisine uyum sağlamak üzere kanalın başına aktarılır.

Bu iki sistem değişik sulama tekniklerine tekabül eder:

(i) Kanallar memba kontrolü ile işletildiğinde suyun günde 24 saat sürekli kullanılmasına imkan vermek için bir rotasyon planı geliştirilir ve önceden belirlenmiş sulama programına uyulur.

(ii) Mansap regülasyonunda çiftçilerin suyu istedikleri zaman kullanabilmelerine imkan tanınır, bunun sonucunda oluşan düzensiz debi değişimlerine hemen adapte olunabilir.

Ülkemizde sulama kanallarında memba kontrolü uygulanmaktadır.

GAP'ta kaynak kullanımını en yüksek verimlilik düzeyinde gerçekleştirme amacı çerçevesinde, sulama kanallarının regülasyonunda, başta Fransa'da ve diğer gelişmiş ülkelerde kullanil-

Tablo 1: Çözümlerin Ana Teknik Karakteristikleri

Çözüm	0	1	2	3
Ekipman: Düzenleme	Memba	Mansap	Memba	Memba
Kenarlar	Tabana paralel	Yatay	Tabana paralel	Tabana pa. Soria yat. Soria par.
Düzenleme depolaması	yok	yok	var	var
Rezervuar	Hiç yok	Hiç yok	Kanaldan açıkta	Kanaldan
Depolama hacmi m3	0	0	2,3	1,9
Priz tipi (sayısı)	elle (manuel) (18) kontrolü (18)	hidrolik sabit mansap seviye	manuel (18) 18	radyal mo.
Uzaktan denetim ve/veya kumanda: Kontrol Merkezi	hiç yok hiç yok	1 8	1 20	1 20
Sekonder birimler				
İşletme personeli	44	5	29	23
İşçiler	6	3	6	9
Teknisyenler	2	1	2	3
Mühendisler				

Tablo 2: Çözümlerin Maliyet Mukayesesi

Çözüm	0	1	2	3	4	5
Milyon ABD Dolan Yatırım İndeksi	65 100	92 142	92 142	88 136	84 130	79 122
Milyon ABD Dolan Toplam Maliyet İndeksi	144 100	109 76	119 83	118 82	111 77	96 67

Not: Mukayeseli basitleştirmek için, maliyetler, ABD Dolan olarak verilmiş ve daha sonra Tablo 2'de yatırım için -lik satır- ve toplam maliyet (30 yıllık bir dönem için kapitalize edilmiş) için ve en iyi çözüme ait 100'lük bir indeks temelinde dönüştürülmüştür.

makta olan modern tekniklere dayalı bir proje geliştirilmiş ve uygulamaya konulmuştur.

Tüm çözümler aşağıda şema-tik olarak tarif edilen aynı temel prensibe göre tasarlanmıştır.

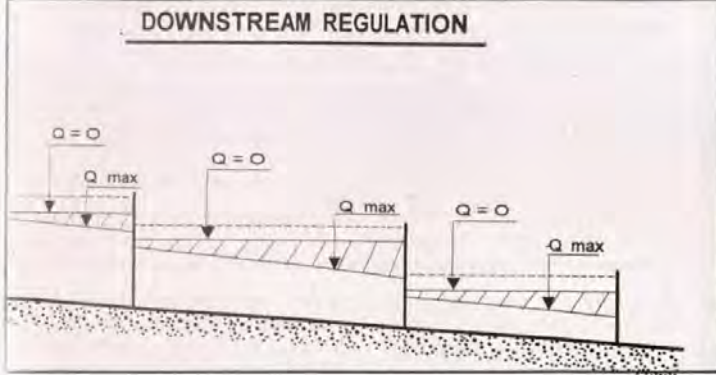
Çalışmada kanalın uzunluğu 3 değişik özellik taşıyan parçanın toplamı olarak alınmış ve bu parçaların fiziksel ve hidrolik

özellikleri projelendirilmiştir. Bu parçalar:

L1 Kanalın üst (membra) kesiminde inşası tamamlanmış mevcut kısmını dikkate alacak memba kontrollü bir kesit (L1 uzunluğunda)

L2 İletime ek olarak depolama fonksiyonu da olan bir orta kesit (L2 uzunluğunda)

DOWNSTREAM REGULATION

L3 Mansap regülasyonlu alt (mansap) kesiti (L3 uzunluğunda)

Değişik L1, L2, L3 değerlerine, hidrolik özelliklerine ve gerekli hidromekanik ve uzaktan kumanda ekipmanına göre farklı alternatifler incelenmiştir.

ÇÖZÜMLERİN KARŞILAŞTIRMASI

Analiz edilen altı alternatif, fiziksel unsurları ile temel hidrolik özelliklerinin karşılaştırılması amacıyla Tablo 1'de özetlenmektedir.

Çalışmada, alternatiflerin yatırım, işletme, bakım ve ilgili diğer maliyetleri de analiz edilmiştir. Maliyet analizinde

- ekipmanla ilgili yatırımlar: inşaat mühendisliği (standart, kanal, yapılar, ve rezervuarlar), hidromekanik ekipman ve uzaktan yönetim aksamı;

- işletme ve bakım maliyetlerini dahil edecek şekilde 30 yıllık bir dönem boyunca oluşacak maliyetler dikkate alınmıştır.

İncelenen 6 alternatiften, karma regülasyona dayalı alternatif, teknik ve ekonomik kriterlere göre optimum çözüm olarak bulunmuştur. Bu çözüm, aynı zamanda kanal inşaatının mevcut durumunu dikkate alabilme açısından da en uygun çözüm olarak görülmüştür. Bu çözümden kanalin en üst 56 km.lik kısmı memba kontrollü, bunun altındaki 18 km depolama ve en alttaki 44 km.lik bölüm ise mansap kontrollü olarak seçilmiştir. Bu üç kısmın özellikleri şöyledir

- Otomatik memba sabit seviye kapakları ile teçhiz edilmiş memba kısmı;

- Mansap kısmının gerektiği şekilde işlev görmesini sağlamak ve kayıpları önlemek için üç karma kapağın kanal içi depolama

kapasitesinin temin ettiği orta kısım;

- Otomatik mansap sabit seviye kapakları ile teçhiz edilmiş mansap kısmı.

Ortadaki rezervuar görevi üstlenen 18 km.lik kesim, memba regülasyonundan gelen fazla suyu depolamak için kullanılır. Bu rezervuar, Atatürk Barajından Şanlıurfa Tünelleri vasıtasıyla gelecek suyun erişme süresinden daha kısa sürelerdeki talep artışlarında mansap kısmını beslemek için de kullanılacaktır.

Harran Ana Kanalındaki sistem işletme kolaylığının yanısıra, talep arttığında bunun hızlı bir şekilde ve kendiliğinden karşılanmasının sağlanması, talep düştüğünde veya kullanım kesildiğinde suyu depolayabilmesi özellikleri ile de örnek bir uygulama olacaktır.

KAYNAKÇA

1. "GAP Master Planı". DPT Müsteşarlığı, 1989.
2. Ünver, Olcay, GAP'ta Su Kaynakları Geliştirme Konusundaki Yenilikler, davetli tebliğ, "Ortadoğu'da Barış ve İşbirliği Unsuru Olarak Su" konulu konferans, Hacettepe Üniversitesi ve Friedrich-Naumann Vakfı, 4-8 Ekim 1993.
3. Ünver, Olcay ve Voron, Bruno, Improvement of Canal Regulation Techniques in the Southeastern Anatolia Project (GAP) of Turkey, Water International, Uluslararası Su Kaynakları Bilirliği, Eylül 1993.

GAP'TA SU TASARRUFU SAĞLAYAN SULAMA TEKNİKLERİ

Dr. İ.H. Olcay ÜNVER
GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanı

GİRİŞ

Su kaynaklarının geliştirilmesi GAP'in en önemli öğelerinden biridir. Sulu tarımdaki su kullanımını optimize etmeye yönelik çalışma ve çabaları tamamlamak amacıyla, tarla içi sulama teknikleri, ekipmanı ve yönetimi ile ilgili bir proje yapılmıştır. Bu proje çalışmasında, yüzey sulamadan sprinkler sulamaya, suyun membadan mansaba kadar kontrolü konusunda değişik çözümler Şanlıurfa-Harran Ovalarında seçilen 3000 hektarlık bir alana uygulanmıştır.

Çalışma kapsamında teknik, ekonomik ve işletme açılarından beş farklı uygulama analiz edilmiş ve projelendirilmiştir.

3000 hektarlık proje uygulama alanı, GAP bölgesinde sulamaya ilk aşamada açılacak en büyük proje olan Şanlıurfa-Harran Ovalarında seçilmiştir. Bu alan, çiftçi koşullarında farklı sulama uygulamalarının denenmesi bakımından büyük ölçekli bir laboratuvar olarak da uygulamaya ilişkin değerli veriler sağlayacaktır.

Proje uygulaması DSI Genel Müdürlüğü yatırım programına girmiş olup, 1995 yılında inşaatına başlanacaktır.

UYGULANACAK SİSTEMLERİN DEĞERLENDİRMESİ

Tablo 1, beş uygulamanın ana karakteristiklerini vermekte-

IMPROVEMENT OF FIELD WATER DISTRIBUTION AND IRRIGATION TECHNIQUES: THE GAP

Water resources development is the most important component of Project. Rational use of water is the goal in every aspect of development, be it hydropower irrigation, or flood control. To complement the efforts to optimize water use in irrigated agriculture, a project has been carried out in regard to on-farm equipment and management of water.

Five different applications are analyzed in this study along with their technical, economic and operational merits and disadvantages.

The project area is selected in the Şanlıurfa-Harran Plains, the largest one-piece scheme to be opened to irrigation in GAP.

dir, A, B ve C uygulamaları memba kontrollü cazibe projeleridir; A ve B klasik kanaletlerden oluşmaktadır. C'de kanalet yerine düşük basınç altında çalışan borular kullanılmaktadır. Uygulama D, tarla ekipmanının esnek borular olduğu 29 hektarlık tersiyer birimi üzerinde iki sabit seviye vanası içermektedir. Uygulama E, 1500 hektarı besleyecek bir pompa istasyonu ve yağmurlama (sprinkler) ekipmanlarından oluşmaktadır. Bu beş durumun gerçek maliyetleri ve 30 yıllık bir döneme kapitalize edilmiş maliyetleri, Tablo 2 ve 3'te verilmektedir.

A, B ve C uygulamaları hem yatırım ve hem de reel yatırım açısından oldukça benzerdir. A ile B arasında yatırım maliyeti açısından tek farklılık kanallardaki yapıların maliyetidir. Uygulama A'da, daha büyük kesitli kanaletler, B'de ise daha küçük fakat daha uzun kanaletler söz konusudur (A'daki 84 km, B'de 100 km). Uygulama A ve B'deki

maliyet farklılıkları tersiyer ve sekonderlerin membalardaki tesis ve prizlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Uygulama C'nin yatırım maliyeti biraz daha yüksek olmakla beraber 30 yıla yayılı maliyet cinsinden bu uygulama ekonomik çıkmaktadır. Bu mukayesenin ışığında, üç memba kontrollü uygulama ekonomik açıdan benzer kabul edilebilir.

Uygulama D orta basınçlı, E ise yüksek basınçlı mansap kontrollü dağıtım öngörmektedir. Kaliforniya sistemi olarak da adlandırılan D uygulamasındaki borulu sistem de, E'deki yağmurlama sistemi de yatırım maliyet-

Tablo 1: Uygulamaların Temel Karakteristikleri

Uygulama	A: Standart Kanalet	B: Rotasyon	C: Mamba Kaliforniya	D: Mansap Kaliforniya	E: Yağmurlama
Tarla birimi (ha.)	15 ila 100	30 ha	30 ha	30 ha	8 ha
Şebekeler	Kanalet	Kanalet	Düşük basınçlı boru	*	Yüksek basınçlı boru
Kontrol	Memba	Memba	Memba	Mansap	Mansap
Sulama zamanı programı	Sulamadan 2 gün önce	her hafta veya 10 gün	her hafta veya 10	yok	yok
Çiftçiler tarafından suyun kullanımı	"talep halinde"	planlı	planlı	"talep"+tarla birimi içinde planlı	"talep halinde"
Su ücretine temel olan birim	Alan ve ürün cinsi	Alan ve ürün cinsi	Alan ve ürün cinsi	Alan veya su miktar	Su miktarı
Ana dezavantaj	Su kaybı	İşletme esnek değil	İşletme esnek değil	-	Yüksek yatırım maliyeti
Ana avantaj	Çiftçiler için su kullanım esnekliği	Nispeten düşük miktarda su kaybı	Daha az su kaybı	Daha az su kaybı, daha fazla esneklik	Maksimum esneklik Minimum su kaybı

Tablo 2: Yatırım maliyetine dayalı ekonomik mukayese (Temmuz 1990, milyon TL)

UYGULAMA	Yatırım maliyeti* (50 yıl)				
	A	B	C	D	E
Kanaletler	2023	2012	0	169	0
Borular	0	0	2371	4487	5089
Sulama muslukları	0	0	0	298	295
Hidromekanik	86	198	198	0	0
Toprak kanal	932	1098	1253	378	401
Drenaj şebekesi	524	540	540	540	225
Bakım yolu şebekesi	176	176	176	176	146
Pompa ekipmanı	0	0	0	178	1790
Pompa, İnşaat mühendisliği	0	0	0	0	477
Çiftlik ekipmanı	0	0	0	731	1215
Enerji	0	0	0	0	201
Arazi tesviyesi	1048	1048	1048	1048	0
Sulama işi	367	367	367	136	105
Bakım işi	168	113	113	101	74
Teknisyen	37	37	37	37	49
TOPLAM	5360	5587	6102	8279	10969
Alan katsayısı	0.90	0.90	0.95	0.95	0.95
Fiyat/ekil hektar	5956	6207	6423	8715	10599
Minimum cinsinden yüzde	100	104	108	146	178

leri gözönünde tutulduğunda, A, B ve C'deki mamba kontrollü çözümlerden daha pahalıdır. Diğer taraftan, bu uygulamalar, maliyet farkını işletme-bakım gi-

derilerindeki avantajları sayesinde, kapitalize edilmiş maliyette telafi etmektedirler. Yatırım maliyetinin büyük kısmına, dağıtım borularının sebep olduğu hatır-

dan çıkarılmamalıdır. Özetle karşılaştırmak gerekirse:

A, B, C Uygulamaları: Bu uygulamalarda yatırım ve kapitalize maliyetler yakındır; randımanı yönünden, A'da su kayıpları daha yüksektir; B'de rotasyon uygulanması, A'nın esnekliği ile bir kıstıflama olarak ortaya çıkacaktır; öte yandan, işletme personeli B için seçilen ekipmanı daha fazla tercih edecektir.

Uygulama D: Bu uygulamanın ekonomik mukayese bakımından belirgin bir avantajı vardır ve yağmurlama sayesinde randıman açısından çok büyük üstünlüğe sahiptir. Bu uygulamanın hem çiftçiler ve hem de işletme personeli tarafından kabul görmesinde önemli bir zorluk olmamalıdır. İlk yatırım maliyetindeki mamba kontrollü çözümlere göre olan yükseklik, işletme maliyetindeki tasarruf sayesinde telafi olmaktadır.

Uygulama E: Bu uygulama toplam randımanı ile daha bü-

Tablo 3: Kapitalize maliyete dayalı ekonomik mukayese
(Temmuz 1990, milyon TL)

UYGULAMA	Katsayı	Kapitalize Maliyet* (50 Yıl)				
		A	B	C	D	E
Kanaletler	1.397	2826	2811	0	236	0
Borular	1.297	0	0	3075	5820	6601
Sulama mustukları	1.694	0	0	0	504	500
Hidromekanik	1.694	145	335	335	0	0
Toprak Kanat	1.297	1209	1424	1625	491	520
Drenaj şebekesi	1.496	784	808	808	808	337
Bakım yolu şebekesi	1.496	263	263	263	263	218
Pompa ekipmanı	1.793	0	0	0	320	3210
Pompa, İnşaat mühendisliği	1.297	0	0	0	0	649
Çiftlik ekipmanı	2.487	0	0	0	1819	3023
Enerji	9.915	0	0	0	0	1995
Arazi fesviesi	2.983	3125	3125	3125	3125	0
Sulama	9.915	3636	3636	3636	1350	1039
Bakım	9.915	16620	1122	1122	997	738
teknisyen	9.915	364	364	364	364	488
TOPLAM		14015	13887	14353	16097	19288
Alan katsayısı		0.90	0.95	0.95	0.95	0.95
Yıllık/ekill hektar		15572	15430	15108	16944	20303
Minimum cinsinden yüzde		103	102	100	112	134

Tablo 4: Uygulamaların randımanları

Uygulama	A	B	C	D	E
Ana Kanal	0.95	0.95	0.95	0.95	0.95
Ökondör Kanal	0.93	0.90	0.90	-	-
Arşiyer Kanal	0.85	0.90	0.95	0.95	0.97
Yıllık	0.60	0.65	0.65	0.70	0.80
Toplam Randıman	0.45	0.50	0.53	0.63	0.74

bu tasarrufunu işaret etmek için de toplam maliyet açısından aynı avantaja sahip değil.

SONUÇ

Değişik sulama teknolojileri, eş farklı ekipman-yönetim çözümlü ile, Harran-Ovasında 3131

hektarlık bir sulama bölgesine uygulanmıştır. Bu çözümlerde, cazibeye-basınçlı sulama, talep-rotasyon sistemi, memba-mansap kontrollü kombinasyonlar incelenmiştir. Cazibeli yüzey sulama ve su rotasyonuna dayalı çözüm ekonomik olarak avantajlı çözüm, olmakla birlikte, sulama randımanı ve işletme-

deki esnekliği bakımından diğerlerinin gerisinde kalmaktadır. Kanalet şebekesinin düşük basınçlı borularla değiştirilmesi çözümlü ise önemli bir avantaj olarak ortaya çıkmamıştır. Talebe bağlı Kaliforniya ve yağmurlama, daha pahalı, ancak su tasarrufu ve işletme kolaylığı açısından daha avantajlı uygulamalardır.

Ekonomik yönlerden incelenmesi daha zor olan ve bu yüzden analizde dikkate alınmayan başka bazı faktörler, uygulamalar arasındaki farkı artırabileceklerdir. Özellikle, belirli çözümlerde tarladaki fazla su yüzünden drenaj şebekelerinin gerektiğinden büyük boyutlandırılması, tarla drenajlarının artması ve fazla suya bağlı olan tuzlanma gibi hususlar ortaya çıkabilir.

Bu beş uygulamanın seçilen alan üzerinde uygulanması, her çözümün uygulanabilirliği açısından değerli veriler sağlayacak, su kullanımı, ekonomi, çiftçilerce kabul görme ve işletme açılarından optimal olabilecek sulama sistemlerinin tasarım ve yönetiminin seçilmesine ışık tutacaktır.

KAYNAKÇA

1. Aşağı Fırat Projesi Fizibilite Raporu, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Nisan 1970
2. GAP Master Planı, DPT Müsteşarlığı, 1989
3. Ünver, Olcay ve diğ., Improvement of Field Water Distribution and Irrigation Techniques in the Southeastern Anatolia Project (GAP) of Turkey, Water International, Uluslararası Su Kaynakları Birliği, Eylül 1993.

GAP BÖLGESİ ŞANLIURFA İLİ ARAZİ DÜZENLEMESİ PROJESİ

Servet KARAMAN

Harita Müh.

GAP Blg. Kalk. İc. Bşk. Uzmanı

Arazi düzenlemesi (arazi toplulaştırması) toprağın daha ekonomik olarak işlenmesini sağlamak amacıyla; gerek mevcut mülkiyet yapısı ve gerekse sulama tesisleri (kanal, kanalet ve servis yolları) nedeniyle parçalanmış arazileri, şekillerini de düzelterek birleştirmek, tarla içi geliştirme hizmetlerini (tesviye, drenaj vb.) gerçekleştirerek toprak erozyonu ve çoraklaşmayı önlemek üzere yapılan çalışmaların bütünüdür.

Sulamaya açılan alanlarda, sulu tarımdan beklenen yararın tam olarak sağlanabilmesi için arazi toplulaştırması şarttır. Sulanacak alanlarda arazi düzenlemesinin yapılmaması sulu tarımdan beklenen verim artışını engellediği gibi, arazi sahiplerinin tarlalarını işlemesini de zorlaştırır. Sulama tesisleri topografik değerlere göre inşa edildiğinden küçük-büyük tüm parseller bölünecektir. Böylece sulama tesislerinin yapımından sonra arazi maliklerinin tarlaları en az ikiye bölünecek, bunlardan bir kısmına ulaşamayacak, bir kısmı da sulanamayacaktır. Esasen arazi toplulaştırmasının yararlarından biri de her parselli bağımsız yola ve suya kavuşturmasıdır.

Şanlıurfa İli Arazi Düzenleme Projesi DPT tarafından 6 Temmuz 1989 tarihinde imzalanan sözleş-

LAND CONSOLIDATION WORKS ON ŞANLIURFA AND HARRAN PLAINS

In order to obtain the most productive results in irrigated agriculture it is necessary to carry out land consolidation.

It is prerequisite to consolidate the land pieces which were fragmented by the irrigation and drainage system in order a programme was prepared to commence the consolidation around 1989-1991 with a scope of 54 000 hectares in the Şanlıurfa plain and 86 000 hectares in the Harran Plain which totally comprise the first stage of Lower Euphrates Project of 150 000 hectares.

According to schedule in 1994 20 000 hectares of consolidation will be completed.

meyle 24 ayda bitirilmek üzere ihale edilmiştir. Projenin yürütülmesinde DPT koordinatör ve finansör, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü kendi alanlarıyla ilgili işlerde teknik denetim yapmak üzere ilgili kuruluş olarak görev almışlardır. DPT -İlgili kuruluş- yüklenici firma arasında ayrı ayrı düzenlenen protokollerle işlerin yürütülme şekil ve esasları belirlenmiştir. 1989 yılı Kasım ayında 388 sayılı KHK ile GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin kuruluşuyla DPT'nin görev ve yetkileri GAP-BKİ Başkanlığı'na devredilmiştir.

Proje alanı 43,000 hektar Şanlıurfa ovasında, 20,700 hektar Ceylanpınar İki Cırcıp'da olmak üzere 63,700 hektar iken, 21 Mayıs 1991 tarihinde 11,000 hektarlık Akçakale Yeraltı Sulaması (YAS) sahası da kapsama alınmıştır. İki Cırcıp bölümünde çalışmalar 22.12.1990 tarihinde bitirilmiş, 22,234 hektar olarak tapuya tescil edilmiştir. 54,000 hektarlık Şanlıurfa ovası bölümü ise, DŞİ

tesislerinin inşaat ya da tatbiki projelerinin durumuna göre 20,023 ve 34,000 hektar olarak ikiye ayrılmış; sulamaya 1994 yılında açılacak alanda toplulaştırma tekniğine uygun 20,023 hektarlık bölümün toplulaştırma sinin 1994 yılı sonuna değin bitirilmesi planlanmıştır.

20,023 hektarlık bu bölümde 42 köy bulunmaktadır. 06.10.1994 tarihi itibarıyla bu köylerden 30'unun parselasyon planları Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nce onaylanmış olup, 29.08.1994 tarihinde apokasyon çalışmalarına başlanmıştır. Proje yüklenici firma ile 18.04.1994 tarihinde imzalanan protokol ve iş programına uygun olarak yürütülmektedir.

"Şanlıurfa İli Arazi Düzenleme Projesi" ülkemizin bu büyüklükte ilk toplulaştırma projesidir. Arazi toplulaştırması DŞİ, Tarım Reformu, Tapu ve Kadastro, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüklerinin e-güdümünü sağlanarak yürütülmesi gereken bir çalışmadır. Projenin her aşamasında b-kuruluşların kendi görevleriyle

güçlü katkı ve denetimleri gerekmektedir. Tarım Reformu Genel Müdürlüğü toprak derecelendirme haritalarının yapımı ile hazırlanan parselasyon planlarını inceleyerek onaylamakta, DSİ Genel Müdürlüğü blok planlarının kontrolünü yaparak onaylamakta, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü yapılan haritacılık çalışmalarının denetimi ile tapu

tescil işlemlerini yapmakta, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ise toplulaştırma sonrası tarla içi geliştirme hizmetlerini yürütmektedir.

Herbiri ayrı bakanlıklara bağlı olan bu kurumlar arasındaki eşgüdüm ise Başkanlığımızca sağlanmaktadır. İlgili kuruluşların ve yüklenici firmanın temsilcilerinin katılımıyla her ay periyodik ola-

rak toplanan "Koordinasyon Kurulu", projenin bulunduğu aşamaya göre değerlendirmesini yaparak olası sorunlar ve darboğazlar konusunda ilgili kuruluşlar ve yüklenici firma üst düzey yöneticilerinin katılımıyla oluşan "Yönlendirme Komitesi"ne bilgi vermekte; "Yönlendirme Komitesi" de sorun ve darboğazların çözümü için gerekli önlemleri almaktadır.

TARLA İÇİ GELİŞTİRME HİZMETLERİ

Adnan BAYRAKÇI
Köy Hizmetleri Gen. Md. Yrd.

Tarımsal bünyenin ıslahı için alınacak tedbirlerin en önemlileri arazi mülkiyeti ve kullanma düzeninin ıslahı, arazi toplulaştırması, toprak ve su kaynaklarının en verimli şekilde kullanılmasına ilişkin altyapı hizmetlerinin yapılmasıdır. Memleketimizde sulamaya açılan alan ile sulama yapılan alan arasında büyük farklılık vardır. Bu randıman düşüklüğünün sebebi, sulama şebekelerinde tarla içi geliştirme hizmetlerinin yapılmamış olmasıdır.

Ülkemizdeki arazi toplulaştırma projeleri genellikle Devlet Sulama Şebekeleri içinde ve tarımsal altyapı bakımından hizmet ihtiyacı olan sahalarda uygulanmaktadır. Yapılan çalışmalar bir bakıma arazi toplulaştırma yönünden dar anlam taşıyan parsel düzenlemesinden öte geniş anlamda tarla içi geliştirme hizmetleri ağırlıklı çalışmalardır. Bu nedenle söz konusu projelerin esas amacı olan tarla içi geliştirme hizmetlerinin ekonomik ve tekniğe uygun tatbik alanı bulabilmesi Arazi Toplulaştırması ile mümkün olabilmektedir.

Tarla İçi Geliştirme Hizmetleri ana başlıklar halinde şunlardır:

- Parsel Düzenlemesi,
- Arazi Tesviyesi,
- Tarla İçi Drenajı,
- Tarla İçi Sulama Sistemi,
- Tarla İçi Yolları,
- Yüzey Tahliye Kanalları,
- Toprak İslahı,
- Toprak Muhafaza Tedbirleri.

ONFARM DEVELOPMENT ACTIVITIES

On-farm development activities are essential to increase the agricultural production in irrigated fields. On-farm activities consist land consolidation, land levelling, on-farm drainage, on-farm irrigation systems, service roads, surface drainage channels as well as soil conservation and treatment activities.

Parsel Düzenlemesi

Yukarıda sayılan hizmetlerden parsel düzenlenmesi başta olmak üzere diğerlerinden ihtiyaç görülenlerin kombine yapıldığı bir hizmettir. Böylece tarım işletmelerinin arazileri birbirinden uzak, çok sayıda parçalı ve hisseli olup, bunlar üzerinde düzenli işletmeler kurulamamaktadır. Ekonomik, tekniğine uygun sulama projelerinin ve tarla içi geliştirme hizmetlerinin uygulanması arazi toplulaştırma ile birlikte yapılması halinde mümkün görülmektedir. Sulama projelerinde tarımsal altyapı tesislerinin kamulaştırma yapılmadan uygulanması, kamu yatırımlarından azami tasarruf sağlanması, tekniğine uygun tarım metodlarının uygulanması, işletmecilik yönünden iş gücü ve zaman kaybının önlenmesi, arazi toplulaştırmasının uygulanması ile sağlanmaktadır.

Arazi Toplulaştırma projelerinde, aynı zamanda büyük ölçüde toprağa ihtiyaç duyulan bayındırlık planları (spor sahaları, parklar, yüzme havuzu, bayram-pazar yeri, çocuk bahçesi, okul, sağlık ve sosyal hizmet tesisleri) için gerekli arazi tahsisleri toplulaştırma planları içerisinde kamulaştırma yapılmadan gerçekleştirilebilir.

Böylece Bayındırlık planlarının uygulanması, çevre planlaması gibi, pratik ve yasal bir yöntemle gerekli araziler proje bölgesi içinde işletmelerden eşit oranda kesilmektedir. Bu suretle sosyal adalet yerine getirildiği gibi, hiçbir çiftçi de toprağından kopmamaktadır.

Arazi Tesviyesi

Yüzey sulama metodlarından birisi ile sulama yapılacak bir tarlada suyun düzgün bir meyille yürütülebilmesi ve tarlanın her noktasına eşit ölçüde dağılımının sağlanması için yapılan her türlü düzeltme işlemlerine arazi tesviyesi denilmektedir.

Cazibeli sulama ile sulu tarım yapılan ve yapılacak olan sahalarda arazi tesviyesinin önemi her geçen gün artmakta olup, cazibeli sulamalarda suyun tarlaya eşit ölçüde dağıtımı, ancak tesviye edilmiş arazilerde mümkündür. Sulanan arazilerde su ve toprağın korunması, daha iyi ve ekonomik sulamanın yapılması, neticede daha fazla ve kaliteli ürün elde edilmesi arazi tesviyesi ile sağlanabilmektedir.

Tarla İçi Drenajı

Drenaj, fazla sulama suyunun veya yağışın mahsule zarar vermesini önlemek, toprakta tuz bi-

kimine mani olmak, havadar bir kök bölgesi ve tarımsal faaliyetler için kuru bir üst toprak tenein etmek, erken ekim-dikimi sağlamak için, ıslak ve bataklık alanları ıslah etmek amacıyla fazla suyun araziden uzaklaştırılmasıdır. Bu da ancak drenaj kanallarının açılması ve tarla içi drenaj sisteminin yapılması ile sağlanabilir. Bir drenaj sisteminde; ana ve yedek tahliyeler açık olduğu halde, sekonder dediğimiz toplayıcı kanallar ile emici kanallar açık veya kapalı olabilir. Bu seçime, işin ekonomisi ile birlikte, arazinin kıymeti, kamuleştirme bedeli etkili olmaktadır. Playıcı ve emici kanallar eksetle kapalı plastik borulu sistem olarak yapılmaktadır.

Bitkilerin gelişmesine en uygun ortamın sağlanabilmesi için anan alanlarda drenaj soru-

nunun giderilmesi, en azından bu sorunun doğmasını engelleyici önlemlerin alınması şart olmaktadır.

Açık drenaj kanallarının yapılması arazilerin parçalanmasına ve arazi kaybına neden olduğundan çiftçiler tarafından itirazla karşılanmakta, kamuleştirme yapmadan açılması mümkün olmamaktadır. Bu durum, verimli arazilerde daha da fazla sorun yaratmaktadır.

Devlet sulama şebekeleri içinde drenaj problemi olan sahalarda tarla içi kapalı drenaj şebekeleri arazi toplulaştırma projesi ile birlikte uygulanmaktadır.

Tarla İçi Sulama Sistemi

Arazi toplulaştırma ile beraber uygulanan sulama projelerinde her parsel suyun götürül-

mesi esas olduğundan, parseller doğrudan sulama sisteminden faydalanacak şekilde yerleştirilmektedir. Dolayısıyla her parselin sulama kanalından doğrudan doğruya faydalanması, %100 olup, sulanan alan da %100'lere kadar çıkarılmaktadır. Bu da sulama projeleri, arazi toplulaştırma uygulandığı takdirde sağlanmaktadır.

Tarla İçi Yollar

Tarla içi geliştirme hizmetlerinden biri de tarla yollarının yapılmasıdır. Arazi toplulaştırma projeleri ile parsellerin hepsine ulaşım imkanı sağlanmakta, mevsim şartlarından etkilenmesizin tarlalara gidilebilmekte ve her türlü tarım alet ve makinaları rahatlıkla geçebilmektedir. Arazi toplulaştırması olmayan sahalarda çok sayıda küçük parselin yol ihtiyacı karşılanamamakta,

Yol ağı yetersiz olduğundan ulaşım çoğu kez mahkeme kararıyla sağlanan geçiş haklarıyla veya kişisel anlaşmalarla sağlanmaktadır. Arazi toplulaştırması yapılan sahalarda ise yeni yol ağı, stabilize kaplamalı ve gerekli geçit, köprü v.b. sanat yapılarıyla her şartta fonksiyon göstermektedir.

Yüzey Tahliye Kanalları

Sulanan arazilerde, sulamadan dönen sular ile yağış sularının tahliyesi gerekmektedir. Tahliye sistemi olmayan arazilerde su birikmesi, göllenmelere ve arazilerin çoraklaşmasına yol açmaktadır. Özellikle cazibeli ve aşırı sulamalarda, taban arazilerde yüzey drenaj sorunu daha fazla görülmektedir. Yüzey drenaj sorunu da, yüzey tahliye kanallarının açılması ile giderilir. Sulanan arazilerde her parselin yüzey tahliye kanallarından faydalanması, diğer bir ifade ile sulamadan dönen suların tahliye kanalları ile araziden dışarı atılması toplulaştırması yapılan arazilerde mümkün olmaktadır. Tahliye sistemi olmayan arazilerde sulamadan dönen fazla sular her parselin veya arazinin çukur kısımlarında birikir ve zamanla toprağın altına geçerek kaybolur. Bu da mahsul çürümelerine neden olduğu gibi, zamanla drenaj ve çoraklık gibi sorunları yaratır. Arazi Topplulaştırması ile yapılan uygulamalarda ise her parselin yüzey tahliyesi bulunduğu ve tahliye sistemi de birbirine bağlı olduğundan sulamadan dönen fazla sular ve

yağış suları araziden dışarı atılmaktadır.

Drenaj sorunu olan proje sahaları arazi toplulaştırma uygulamaları ile ıslah edilmektedir.

Toprak Islahı

Tarım arazilerinde karşılaşılan problemlerin en önemlilerinden biri de toprak ıslahıdır. Sulanan araziler arttıkça, problemler daha da artmaktadır. Bunun için de sulanan arazilerde drenajın sağlanması şarttır. Yeterli bir drenaj sistemiyle mevcut veya sonradan ortaya çıkabilecek ıslah konusu halledilebilmektedir. Tuzlu topraklar yıkama ile, alkali problemi olan sahalara ise ıslah maddesi olarak genellikle jips kullanılır.

olarak ıslah edilmektedir. Sulanan sahalarda yeterli drenaj sistemi yapıldığı takdirde ıslah sorunu da daha kısa zamanda ve ekonomik olarak halledilmektedir.

Toprak Muhafaza Tedbirleri

Meyilli arazilerde toprak muhafaza tedbirlerinin alınması kaçınılmazdır. % 2 ile % 20 meyilli sahalarda, sulanan arazilerde, toprak muhafaza tedbirlerinden sulama suyu ve yarıntı ıslahları yapılmamalıdır. Bu amaçla parseller uzun kenarları meyille paralel olarak planlandığı takdirde suların homojenliği sağlanabilecektir. Ayrıca, bu uygulama arazi toplulaştırması hizmeti ile etkin olarak yapılabilir.

GAP VE SULAMA SANAYİİ

Barbaros ÖZDEMİR

Y. Müh.

GAP Blg. Kal. İda. Bşk. Uzmanı

GAP'ta baraj ve sulama projelerinin aşamalar halinde tamamlanmasıyla birlikte kuru tarımdan sulu tarıma geçilecektir. Sulu tarıma geçildiğinde, yurdumuzda bugüne kadar yaygın olarak Devlet Su İşlerince uygulanmakta olan salma sulama sistemleri; ürünlerin çeşitlenmesi, pazar paylaşım mücadelelerinin eskisine nazaran daha çetin hale gelmesi, daha kalifeli ürün elde edilebilmesi ve sulama suyunun kullanımından doğan olumsuzlukların giderilmesi maliyetlerinin düşürülmesi açısından yerini belli bir düzen içerisinde daha gelişmiş ve daha kontrollü yönetilebilir sulama sistemlerine

GAP AND IRRIGATION RELATED INDUSTRIES

By the completion of this project 1.7 million hectares of land will be irrigated. Irrigation will have many effects on agricultural and industrial production. One of the effects will be the increase in production of irrigation related equipments such as, plastic pipes, sprinkler and drip irrigation system equipments and motor pumps.

birakacaktır. Gelişmiş tarım ülkelerinde kullanılmakta olan yağmurlama ve damlama sulama sistemleri günümüzdeki bu sulama sistemlerine en iyi örnekler olarak verilebilir. Ülkemizde de bu sulama sistemleri her geçen gün biraz daha fazla yaygınlaşmaktadır. Damlama ve yağmurlama sulama sistemleri kullanılan tarımsal ürünlerin verim, maliyet, kalite gibi özelliklerini olumlu olarak etkilemekten başka bu konu ile ilgili faaliyet gösteren sanayilerin kurulmasına, büyümesine ve gelişmesine de neden olacaktır.

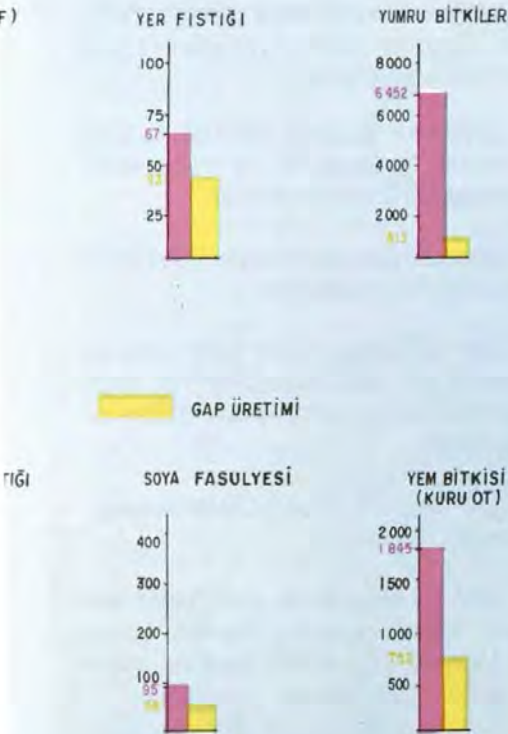
SULAMA SİSTEMLERİ ÜRETEN SANAYİLER:

Sulama sistemlerinin gelişmesiyle doğrudan gelişecek olan sanayi dalları özetle lastik sanayi, sulama ekip ve ekipmanları sanayii, motor pompa sanayileridir.

Plastik sanayinin en yaygın ürünü olarak PVC boru kullanımı ve sulama ekip ve ekipmanları sulama sistemlerindeki bu gelişmeden olumlu bir şekilde etkilenecektir. Kaba hatlarıyla bir hesaplama yapılması söz konusu

ÜRETİMLERİ İLE GAP SULAMALARININ GERÇEKLEŞMESİ KARŞILAŞTIRILMALARI (BİN TON)

TİĞİ

ını kaba-
1994 yılı
aya açıl-
yon hek-
murlama
miktarı ise
nu sade-
da dam-
aktadır).
D tonluk
esi kulla-
tır ki bu
tik sana-
ya yöne-
etimi ka-
hektedir.
ama sis-
ta olan
sprinkler)
etim biri-
hektara
murlama
ılacağıni
olarak
det yağ-
aç duyur-
er yıl yüz-
değişme
edersek
hayı üre-
ağı açık-
i her yıl
istemine
te alın-
husus ise
u sistem-
en daha
eğeginin
ünkü bu
ak arazi-
ekip ve
isini yeni
k adap-
konuma
te çiftçi

eğitimini bile verir hale gelmiştir.

Bunun yanısıra elektrik motoru ve pompa sanayi de düşük veya yüksek basınçlı sistemlerde suyun tarla içerisine naklinde bir güç kullanılmasını gerektirmesinden dolayı, sulama sistemlerinin değişmesi ile dikkate değer boyutlarda talep artışına hedef olacaktır. Ülkemizde normal koşullarda yağmurlama sulamada bin hektarı sulamak için gerekli güç miktarı takribi 80 Buhar beygiridir. Bunu plastik sanayinde yapılan sulamaya açılacak alan hesaplanması tahminleri paralelinde tahmin edersek bu büyüklükte bir alanı sulamak için takriben 6 400 000 ile 8 000 000 Buhar Beygiri güç üretimine ihtiyaç duyulacaktır. Bu da Türkiye motor sanayii üretiminin dikkate değer bir kısmını oluşturmaktadır.

Yukarıda sıralanan doğrudan etkilenecek bu ürünlerden başlıca sulama sistemleri ara ve ek parça üretimi ve bu sanayi dallarına destek verecek olan yan sanayiler de önemli ölçülerde gelişme göstereceklerdir. Ayrıca yine gelişmiş tarım ülkelerinde kullanılmakta olan "lateral" ve "center pivoting" sulama sistemleri endüstrileri de aynı gelişmeye paralel bir gelişme gösterecektir.

Bu varsayımlar doğrultusunda sulama ekipmanları üreten firmaların bu potansiyele cevap verebilir durumda olmaları, üretim planlarını GAP sulama projelerinin tamamlanma aşamalarına entegre etmeleri, hem kendi firma üretimi hemde bölge ziraatçıları üretimine büyük katkı sağlayacaktır.

T.C.
BAYINDIRLIK VE İSKÂN BAKANLIĞI
DEVLET SU İŞLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Güneydoğu Anadolu Projesi

GAP

1994

olduğunda bir bölgede gerekli olan PVC boru miktarı;

- Yapılacak sulama tipine,
- Sulama suyunun sulanacak araziye uzaklığına,
- Toprağın yapısına,
- Sulama yapılacak yerin iklimine,
- Sulanacak ürünün cinsine,

göre değişik faktörlere bağlıdır. Bu aşamada GAP'ın tamamlanma hızı ve sulama yönteminin değişim sürecini tahmin etmek güçtür. Ancak yağmurlama sulama için hektar başına yaklaşık ortalama 330 kg PVC gereksinimi olduğu varsayılmaktadır. GAP'ın bütün projelerinde yağmurlama sulama kullanıldığı varsayılmaktadır. GAP'ın bütün projelerinde yağmurlama sulama kullanıldığı zaman bu üretimin gerçekleşmesi için gerekli hammadde Petkim'in 4 yıllık üretimi ne eşdeğerdir. Bu rakamı biraz daha gerçekçi yapabilmek için Başkanlığımız tarafından yaptırılmış olan Tarımsal Pazarlama ve Ürün Deseni Projesi'nce belirlenen ürün desenini ele almak ve buna göre varsayımlar yapmak daha doğru olacaktır. Bu çalışma sonucu ortaya çıkan ürün deseni ile yaklaşık 650 000 hektarda yağmurlama ve damlama sulama yapmaya elverişli ürünler üretilmesi mümkün olacaktır. Bu verileri baz alıp Türkiye'nin mevcut damlama ve yağmurlama sulama sistemleri kullanım oranlarının GAP tamamlandıktan sonra benzer şekilde gelişeceğini varsayarsak, sulamaya açılacak alan miktarının 80 000-100 000 hektarlık kısmında yağmurlama veya dam-

lama sulama yapılacağını kabaca söyleyebiliriz (Türkiye 1994 yılı itibarı ile mevcut sulamaya açılmış alan miktarı 4,5 milyon hektar damlama ve yağmurlama sulama yapılan alan miktarı ise 225 000 hektar olup bunu sadece 1000 hektarlık kısmında damlama sulama kullanılmaktadır). Bu da sonuçta 33,000 tonluk plastik boru hammaddesi kullanımını anlamına gelecektir ki bu da mevcut Türkiye plastik sanayinin tarımda kullanmaya yönelik 5 yıllık plastik boru üretimi kapasitesine tekabül etmektedir. Ayrıca yağmurlama sulama sistemlerinde kullanılmakta olan yağmurlama başlığı (sprinkler) üretimi de önemli bir üretim birimini oluşturacaktır. Bir hektara ortalama 5 adet yağmurlama başlığı gereksinim duyulacağını kabul edersek toplam olarak 400 000 ile 500 000 adet yağmurlama başlığına ihtiyaç duyulacaktır. Bu sistemlerin her yıl yüzde 10'luk yenilenme, değişme ihtiyacı olduğunu kabul edersek oldukça kapsamlı bir sanayi üretimine ihtiyaç duyulacağı açıkça ortaya çıkacaktır ki her yıl yağmurlama sulama sistemine geçilecek olması dikkate alınmamıştır. Burada dikkate alınması gerekli bir başka husus ise bu talebin Türkiye'nin bu sistemlere geçişindeki eğilimden daha hızlı bir eğilimle gelişeceğini varsayımını yapmaktır. Çünkü bu her iki sistem pratik olarak arazide uygulanmış ve başarılı sonuçlar alınmış ve sulama ekip ve ekipmanları sanayi kendisini yeni gelişmelere daha çabuk adapte edebilir uygulayabilir konuma getirmiş ve çoğu yerde çiftçi

eğitimini bile verir hale gelmiştir.

Bunun yanısıra elektrik motor ve pompa sanayi de düşük ve ya yüksek basınçlı sistemlerde suyun tarla içerisine naklinde bi güç kullanılmasını gerektirmesinden dolayı, sulama sistemlerinin değişmesi ile dikkate değer boyutlarda talep artışına hede olacaktır. Ülkemizde normal koşullarda yağmurlama sulamada bin hektarı sulamak için gerekli güç miktarı takribi 80 Buhar beygiridir. Bunu plastik sanayinde yapılan sulamaya açılacak alan hesaplanması tahminleri paralelinde tahmin edersek bu büyüklükte bir alanı sulamak için takriben 6 400 000 ile 8 000 000 Buhar Beygiri güç üretimine ihtiyaç duyulacaktır. Bu da Türkiye motor sanayi üretiminin dikkate değer bir kısmını oluşturmaktadır.

Yukarıda sıralanan doğrudan etkilenecek bu ürünlerden başka sulama sistemleri ara ve ek parça üretimi ve bu sanayi dallarına destek verecek olan yarı sanayiler de önemli ölçülerde gelişme göstereceklerdir. Ayrıca yine gelişmiş tarım ülkelerinde kullanılmakta olan "lateral" ve "center pivoting" sulama sistemleri endüstrileri de aynı gelişmeye paralel bir gelişme gösterecektir.

Bu varsayımlar doğrultusunda sulama ekip ekipmanları üreten firmaların bu potansiyele cevap verebilir durumda olmaları, üretim planlarını GAP sulama projelerinin tamamlanma aşamalarına entegre etmeleri, hem kendi firma üretimi hemde bölge ziraatçıları üretimine büyük katkı sağlayacaktır.

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ SULAMALARININ BÖLGEDEKİ TARIMSAL ÜRETİME EKONOMİK KATKISI

Halil AGAH

Ziraat Yük. Müh.
GAP Blg. Kal. İda. Bşk. Uzmanı

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), ağırlıklı olarak bölgenin sahip olduğu zengin toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesi ve bunların ekonomik olarak kullanılarak bölge kalkınmasına baz oluşturması ve ülke ekonomisine katkısını azamiye çıkarılması yaklaşımı ile ele alınmaktadır.

Bölgede yer alan Fırat ve Dicle nehirleri ülkemiz su kaynaklarının % 28'ini ve sulamaya açılacak olan yaklaşık 1.7 milyon hektarlık alan ise ülkemizin eko-

ECONOMIC CONTRIBUTION OF IRRIGATED AGRICULTURAL PRODUCTION IN THE GAP REGION

GAP is the biggest regional development project in our country. At the same time it is one of the largest of its kind in the world. The water resources development program includes 22 dams and the irrigation network for 1.7 million hectares of land.

The project area includes watersheds of the lower Euphrates and Tigris Rivers and the upper Mesopotamian plains. The region is rich in soil and water resources. The Euphrates and Tigris Rivers together provide about 28% of all national water supply by rivers; the economically irrigable land area in the region amounts to 20% of that for the whole country.

Irrigation infrastructure, on-farm development, leveling and land consolidation, farmer training and extension programs will be major activities for the progress of agricultural sector. Annual production value of agriculture will increase 8.5 times from 0.78 billion U.S. dollars in 1985 to 6.56 billion U.S. dollars in 2010.

By the completion of the GAP there will occur big developments and changes in the social, cultural and economical structure of the region and our country.

nomik olarak sulanabilecek tarım alanlarının % 20'sini temsil etmektedir.

GAP kapsamında Fırat ve Dicle havzalarında sulamaya toplam olarak açılacak yaklaşık 1.7 milyon hektar tarım alanı I., II. ve III. sınıf tarım arazilerindedir. Bölgede halen tarımsal üretimin yapıldığı 3.1 milyon hektarlık tarım alanında sulamaların başlaması ile aşamalı olarak büyük bir yapısal değişim olacaktır. Bitkisel üretimde sulama ile ortaya çıkacak verim artışlarının yanı sıra, üretim deseni, ürün çeşitliliğinde değişiklikler söz konusu olacaktır. Bitkisel üretimdeki bu değişim bölgenin hayvancılık faaliyetlerini de etkileyecek ve kapalı/yarı kapalı sistemlerde ve pazara yönelik hayvancılık gelişecektir.

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından yaptırılan "Tarımsal Pazarlama ve Bitki Deseni" çalışması ile, GAP kapsamında sulamaya açılacak havzalar bazında 2010 yılında çok yıllık 20, tek yıllık 43 ve 20 hayvansal ürün için 55 ülke ve ülke grubuna dışsatım miktarları ile toprak kullanımı sınıfları itibarıyla bitki desenleri dinamik bilgisayar

modelleri ile geliştirilmiştir. Söz konusu bu modeller fiyat, arz ve talep değişimleri karşısında yeniden çalıştırılarak sonuçlar alınabilecek niteliktedir.

Yapılan çalışmaya göre, tarımsal üretimin yapısında yıllar itibarıyla meydana gelecek olan değişimin neticesinde tarımsal hasılda da değişimler olacak ve bölgenin ülke ekonomisine olan katkısı hızla artan oranlarda gerçekleşecektir.

GAP BÖLGESİ'NİN TARIMSAL GELİRİ (Milyar ABD \$)

1985	0.8
1995	2.2
2000	3.1
2005	4.7
2010	6.6

Yukarıda kuru ve sululu alanlarda sulama projelerinin geliştirilmesi ile yıllar itibarıyla artan üretim değerleri hesaplanmıştır. Buna göre tam gelişme ile yılda 6.6 milyar ABD \$'ı tutarında bir tarımsal üretim değeri elde edilmesi mümkün görülmektedir. Ülkemizde halen tarımsal üretimin yaklaşık 16 milyar ABD \$ olduğu dikkate alınırsa bölgede yapılacak sulama yatırımlarının ülke ekonomisine getireceği katkıları büyük ölçüde olacaktır.

Diğer yandan bölgede sulamaya açılacak alanlarda farklı sulama sistemlerinin ve tarla içi geliştirme hizmetlerinin tamamlanmasının (su depolama ve ana dağıtım kanalları gibi büyük üniteler hariç) maliyeti yaklaşık 3200 ABD \$/hektar olmaktadır. Sulama yatırımlarının tahmini in-

faat maliyetleri aşağıda yer almaktadır (*):

YÜZEY SULAMA (KANALET)	1005 \$/ha
ALÇAK BASINÇLI	2105 \$/ha
YAĞMURLAMA	3631 \$/ha

Buna göre sulamaya açılacak alanların tümü kanalet sistemi ile oluşturulursa toplam yatırım maliyeti yaklaşık 1.7 milyar ABD \$'ı olacaktır. Ancak bunun su kayıpları ve sulamanın maliyetine etkileri düşünülecek olursa, basınçlı sistemlere (alçak basınçlı boru, yağmurlama vb.) doğru yönelmesi kaçınılmazdır. Nitekim bölgede planlaması yapılan Yaylak Sulama Projesi'nde, yağmurlama sistemi ile yaklaşık 18 000 hektarın sulamaya açılması öngörülmüş ve DŞİ Genel Müdürlüğü tarafından 1995 yılı yatırım programına konulmuştur.

GAP kapsamında sulamaya açılması planlanan tüm şebekelerdeki sulama sistemlerinin (kanal, kanalet, tarla içi geliştirme hizmetleri, arazi toplulaştırma, vb.) toplam yatırım maliyetinin ise yaklaşık olarak 5.5 milyar ABD \$ olduğu tahmin edilmektedir. Burada yüzey sulaması ve basınçlı sulamalar birlikte düşünülmüş olup, böylece sulama tasarrufu sağlanması amaçları da gerçekleştirilecektir.

Yatırım maliyeti ve yatırımın getirisi göz önüne alındığı takdirde,

tarımsal üretimde ortaya çıkacak gelirle yatırımın geri döneceği ve ülke ekonomisine katkısı vadede gerçekleşebilecek zeyde olacaktır.

Tarımsal üretimde olması beklenen bu olumlu gelişmeler ulaşmak ve tarımsal yapıda gelişmelerin sürdürülebilirliği için tarımsal altyapının geliştirilmesinin yanı sıra tarımsal araştırmacıların çiftçi eğitimi ve yayım, girdi temini ve pazarlama gibi hizmetlerin de bir bütün olarak ele alınması kaçınılmazdır.

(*) Kaynak: Faruk VOLKAN, Sulama Projesinin Tasarımında DŞİ Yaklaşımı ve GAP Örneği Haziran, 1992.

TARIMSAL ARAŞTIRMA VE YAYIM (*)

GAP Bölgesinde kuru tarım koşullarından, sululu tarım koşullarına geçişin gerek üretim yoğunluğu ve gerekse üretim çeşitliliğinde getireceği değişiklikler ile su ve toprak kaynaklarının rasyonel kullanımı, tarımsal yayım hizmetlerini son derece önemli bir duruma getirmektedir.

Bölgeye yönelik tarımsal araştırma bulgularının ve uygulanabilir teknolojilerin en kısa yoldan ve zamanında çiftçilere ulaştırılması etkin bir tarımsal yayım sistemini gerektirmektedir. Bu hizmet Tarım ve Köyişleri Bakanlığının yasal görevleri içinde yer almaktadır.

Bölge'de Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca bağlı 5 adet tarımsal araştırma kuruluşu mevcuttur. Bunlar:

- 1- Diyarbakır, Güneydoğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsü
- 2- Diyarbakır, Ziraat Mücadele Araştırma Enstitüsü
- 3- Gaziantep, Antepfıstığı Araştırma Enstitüsü
- 4- Şanlıurfa, Akçakale, Tarımsal Araştırma Enstitüsü
- 5- Şanlıurfa, Köy Hizmetleri Araştırma Enstitüsü

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Bölge'de Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca tarımsal araştırma çalışmalarına ilave olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde sulama sonucu ortaya çıkacak tarımsal potansiyelin en iyi bir şekilde değerlendirilmesi için yapılması gerekli tarımsal araştırma-inceleme-geliştirme hizmetlerinin gerçekleştirilmesi amacıyla Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesine 4 yıl süreli bir anlaşma ile 7 adet entegre proje içinde toplam 31 proje bileşenli bir çalışma işini vermiştir.

Proje bileşenlerinden bütünsel üretimle ilgili olanlar Şanlıurfa-Harran ilçesi Koruklu mevkinde kurulan araştırma istasyonunda, hayvansal üretimle ilgili proje bileşenlerinin bir kısmı TİGEN Ceylanpınar Tarım İşletmesinde; bitki koruma, tarımsal ekonomi, toprak kaynaklarının temel

AGRICULTURAL RESEARCH AND EXTENSION

1.7 million hectares of land will be irrigated with the completion of GAP. In order to obtain productive results on the irrigated areas it is essential to conduct farmer training and extension activities.

özelliklerinin saptanması ile ilgili proje bileşenlerinin bir kısmı TİGEN Ceylanpınar Tarım İşletmesinde; bitki koruma, tarımsal ekonomi, toprak kaynaklarının temel özelliklerinin saptanması ile ilgili proje bileşenleri ile bir sığırçılık proje bileşeni Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamına giren tüm illerde sürdürülmüş bu projelerin tümü sonuçlanmış ve sonuç raporları basılıp dağıtılmıştır. Bu projelerin devamı olarak ikinci aşama çalışmaları Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi ve Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi tarafından yetiştirme teknikleri konusunda sürdürülmektedir.

Bölge'nin tarımsal yayım ve çiftçi eğitimi hizmetleri Tarım ve Köyişleri Bakanlığının İl ve İlçe Müdürlüklerindeki ilgili birimlerince, Köy Grubu Ziraat Teknisyenleri (KGT) tarafından çiftçiye götürülmektedir. 1984 yılından itibaren, Dünya Bankası'nın finans desteği ile Bölge illerinden Şanlıurfa, Diyarbakır ve Mardin illerinin

proje kapsamına alınmış durumdadır.

TYUAP, temelde araştırma kuruluşlarında üretilen bulguların, il ve ilçe yayım uzman grupları kanalıyla Bakanlığın en uç noktasında çiftçinin yanında köyde görev yapan Köy Grubu Teknisyenlerine (KGT) iletilmesi ve onların belirleyeceği örnek çiftçi ailelerinde önerilen teknoloji hedeflerinin deneme demonstrasyon teknikleri ile uygulanması amacıyla taşınmaktadır. Proje:

- 1- Tarımsal yayım organizasyonu için gerekli altyapının oluşturulması
- 2- Yayım organizasyonu mobilizasyonu için gerekli araçların ve ekipmanların temini
- 3- Bölge'ye hizmet veren tarımsal araştırma kuruluşlarının güçlendirilmesi
- 4- Tarımsal yayım personelinin yurt içi ve dışı eğitiminin sağlanması gibi konuları içermektedir.

TYUAP Toplam Bütçesi

Proje	Başlama Bitiş	İç Kaynak Milyon \$	Dış Kaynak Milyon \$	Toplam Milyon \$
1. TYUAP	1984-93	123.7	82.2	205.9
2. TYUAP	1990-97	82.4	63.0	145.4
TOPLAM		206.1	145.2	351.3

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, 1992

dahil olduğu toplam 16 ilde uygulamaya konulan I. TYUAP (I. Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projesi) ve Adıyaman, Gaziantep, Sirt, Batman, Şırnak illerini de içine alan toplam 21 ilimizde uygulanan II. TYUAP Projesi çerçevesinde tarımsal yayım hizmetlerinin geliştirilmesine çalışılmaktadır. Böylece 8 GAP III de

Ayrıca 12 Haziran 1992 tarihinde T.C. Hükümeti ve Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (BRD) arasında imzalanan "Tarımsal Araştırma Projesi" ile Bölge'de yer alan tarımsal araştırma enstitülerinin gerek altyapı ve gerekse yayım hizmetleri konularına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

(*) GAP 1993 Durum Raporu

URFA-HARRAN OVASINDA ÖNEMLİ KÜLTÜR BİTKİLERİNİN SULANMASI

Prof. Dr. Atilla YAZAR
Prof. Dr. Bahri ÇEVİK
Doç. Dr. Rıza KANBER
Ç.Ü. Ziraat Fakültesi
Tıbbi ve Veteriner Bilimleri Bölümü

1. GİRİŞ

Sulama önemli bir tarımsal işlemdir. Toplumların sulu tarım ile birlikte üstün nitelikli ürünler üretmek için, ancak sulamanın gerektirdiği bilgi ve beceriyi tam olarak kazanmadıklarında ise kısa zamanda tarih sahnesinden silindikleri bilinmektedir.

Yakın zamanda sulu tarıma geçen Harran Ovası GAP'ın önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Yöre Mezopotamya'nın kuzey kesiminde bulunmaktadır. Geçmişte bölgede sulamaya dayalı çok yüksek bir uygarlık gelişmiş, ancak anılan uygarlık sulama nedeniyle sona ermiştir.

Ovada sulama ile birlikte bir çok sorunun ortaya çıkma olasılığı yüksektir. Bilindiği gibi sulama işlevinde su, toprak-bitki-atmosfer birleşik sistemine toprak üzerinden iletilir ve bitkiye verilir. Suyun etkin kullanımı, bitki gereksiniminin doğru saptanmasına, uygun sulama yönteminin seçimine ve sulama sisteminin doğru işletilmesine bağlıdır. Sayılarından herhangi birisiyle ilgili olarak yapılacak yanlış veya eksik uygulamalar, sonradan istenmeyen bir çok sorunun ortaya çıkmasına neden olabilir. Bunun için diğer kuruluşların yanısıra

IRRIGATION OF MAIN CROPS IN HARRAN PLAIN

Several irrigation studies were carried out by Çukurova University Agricultural Faculty. Some of these studies involved irrigation scheduling, irrigation methods and productivity under varying conditions to improve cotton, sun flower and soybean.

Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Tarımsal Yapılar ve Sulama Bölümü tarafından da değişik amaçlı çok sayıda sulama araştırmaları yapılmıştır. Bunlar;

- 1) Uygun sulama programlarının belirlenmesi,
- 2) Sulama yönteminin seçimi,
- 3) Kısıtlı sulama koşulları için işletme ölçütleri saptanması gibi üç değişik ana başlık altında toplanabilir.

Aşağıda değinilen çalışmalarla ilgili özet bilgiler verilmiştir.

2. SULAMA ÇALIŞMALARI

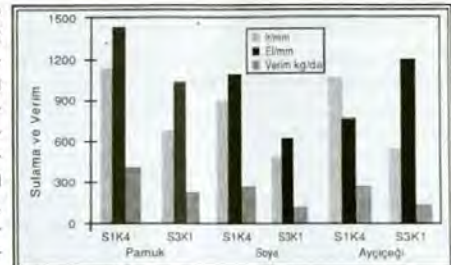
a. Uygun Sulama Programlarının Belirlenmesi

Bitki su tüketimi, net sulama suyu gereksiniminin hesabında kullanılır. Eğer hesaplamada doğru bilgiler kullanılmazsa sulamada birçok sorun ortaya çıkar ve bu önemli ölçüde ürün kaybına neden olur. Açık su yüzeyi buharlaşmasından yararlanarak bitki su tüketiminin ölçülmesi kolay, ekonomik ve doğru bir yöntem olarak kabul edilmektedir. Anılan yaklaşımla sulama aralıklarında yığılımlı buharlaşma miktarları ile bitki-buharlaşma kabı katsayıları kullanılarak sulama suyu hesaplanmaktadır. Açıklamadan anlaşılacağı gibi yöntemin uygula-

nabilmesi için uygun sulama aralığı ve bitki-buharlaşma kabı katsayısına (Kcp) gerek vardır.

Bu amaçla Harran Ovasında geniş dağılım alanı bulunan Harran toprak serisinde; pamuk (Sarı-314); ayçiçeği (Türkey-1); ve soya (A-2943) bitkilerinde 2-3 yıl süreyle üç araştırma yürütülmüştür. Araştırmalarda üç sulama aralığı (7, 14, 21 gün) ve dört katsayı (K1=0.7; K2=0.9; K3=1.1; K4=1.3) ele alınmıştır. Soyada anılan katsayılar, 0.6-1.2 arasında değiştirilmiştir. Benzer çalışmalar damla sulama yöntemiyle sulanan biber, patlıcan ve domates bitkilerinde de devam ettirilmektedir. Araştırma bulguları içerisinde sulama suyunun enaz ve en çok uygulandığı iki farklı konuya ilişkin sonuçlar seçilmiş ve Şekil 1'de özetlenerek verilmiştir.

Şekilde görüldüğü gibi, tüm bitkilerde sulama aralığı açıldıkça verim düşmüş, katsayı büyüdükçe verim yükselmiştir. En yük-

sek verim, S1K4 konusunda elde edilmiştir. Urfa-Harran koşullarında sözkonusu bitkilerin sık aralıklarla (7 gün) sulanması gerektiği belirlenmiştir. Sulama suyunun hesaplanması için aynı süredeki açık su yüzeyi buharlaşma değerlerinin pamuk ve ayçiçeğinde 1.3 katsayısı (K4), 2. ürün soyada ise 1.2 katsayısı ile çarpılması gerektiği saptanmıştır. Bitkiler yılda yaklaşık 10 kez sulanmışlardır. Su tüketim değerleri, pamukta en yüksek (14 18 mm), soyada ise en düşük 1052 mm) olarak hesaplanmıştır. Ürünlerin sık ve çok su uygulanarak sulanması ile verimde % 140-81 oranında artış sağlanmıştır. Birim suya karşı en yüksek verim pamukta (2.265 km/ha/mm), en az verim ise ayçiçeğinde (218 kg/ha/mm) elde edilmiştir. Ürünlerin sık aralıklarla sulanması, fazla su kullanılmasına neden olmuştur. Bu durum, aşağıdaki kıyaslamaların yapılması ve sistem işletmelerinin buna göre düzenlenmesi gerektiğini düşündürmektedir.

- Harran Ovasından Çukurova'ya göre yaklaşık % 40 oranında daha fazla su tüketimi meydana gelmektedir.

- Gerekli önlemler zamanında ve eksiksiz alınmaz ise tuzluluk ve alkalilik sorunlarının çok erken ortaya çıkması beklenebilir.

- Ovada % 40 pamuk, % 30 soya ve % 30 ayçiçeğinin ekildiğinin varsayılması durumunda pik modülün 2.94 L/s/ha; sulama

mevsimi için (Haziran başı Eylül sonu) ortalama modülün 1.85 L/s/ha olduğu anlaşılmıştır. Bu durumda sulama işletmeciliğinde su yetmezliği gibi önemli sorunların ortaya çıkması beklenebilir. Su eksikliğinin % 25'den büyük olması durumunda ürün deseninde değişikliklerin yapılması gerekebilir veya kısıntılı sulama işletmeciliği gibi tekniklerin kullanılması zorunlu olabilir.

b. Sulama Yöntemlerinin Seçilmesi

Yörede kullanılacak sulama yöntemi de büyük önem taşımaktadır. Harran Ovası yüzey sulama yöntemleri ile sulanacaktır. Ancak anılan yöntemlerde randımanların düşüklüğü, ova topraklarında infiltrasyon hızının yüksek oluşu, sulamaya ayrılan 128 m³/sn akışın ilk bakışta, bitki gereksimini karşılamaktan uzak görünmesi gibi nedenlerle bazı sorunların ortaya çıkması beklenmektedir. Sulama randımanlarının yükseltilmesi, yüzey akış ve derine süzülme kayıplarının azaltılmasına bağlıdır. Bunun için yeni sulama tekniklerinin bulunması ve uygulamaya aktarılması gerekmektedir. Aktarılabilecek yeni teknikler içerisinde fasıllı kark, azaltılmış debilli kark ve yüzey akışın yeniden kullanıldığı döngülü kark gibi yaklaşımlar sayılabilir.

Ovanın temel bitkisi sayılan pamukta uygun yüzey sulama yönteminin seçilmesi amacıyla araştırmalar yapılmaktadır. De-

nemelere 1993 yılında başlanmış ve üç yıl sürdürülmesi planlanmıştır. Çalışma, yine Harran toprak serisinde; pamuk (Sayar-314) ekili karıklarda yürütülmektedir. Araştırmada kark sulamanın değişik tipleri ele alınmıştır. Bunlar, sürekli fasıllı, azaltılmış debilli, değiştirmeli-alfematik, döngülü ve göllendirmeli karıklardır. Kullanılan kark tiplerine bağlı olarak farklı projelendirme ölçütleri ele alınmış ve çok sayıda kark kombinasyonlarının denenmesi sağlanmıştır.

İlk yılda elde edilen bulgulara göre, en az sulama suyu değiştirmeli (461 mm), en çok sulama suyu ise azaltılmış debilli karıklara (958 mm) uygulanmıştır. En yüksek verim 387 kg/da ile fasıllı kark konusundan alınmıştır. En düşük verim ise 221 kg/da ile serbest akışlı değiştirmeli karıktan elde edilmiştir. Elde edilen sonuçlara dayanarak değiştirmeli ve sürekli kark uygulamalarından diğerlerine kıyasla daha düşük verim alındığı söylenebilir. Deneme konularına ilişkin ortalama su uygulama randımanları, genellikle tüm konularda yüksek bulunmuştur. En yüksek uygulama % 78 ile göllendirmeli karıkta ölçülmüştür.

Karıklar, su kayıpları yönünden farklı tavırlar göstermişlerdir. Fasıllı karıklarda hemen hemen hiç derine sızma kayıpları olmamıştır. Ancak, fasıllı kark uygulamalarında yüzey akış kayıpları % 34,0 ile % 38,6 oranında ger-

çekleşmiştir. Anılan yöntemde su akma süresi arttırıldıkça yüzey akış kayıplarının azaldığı saptanmıştır. Azaltılmış debili kanıklarda da yüzey akış kayıpları önemli boyutlara ulaşmıştır (% 28.3). Sözü edilen uygulamalarda başlangıç debisi arttıkça yüzey akış kayıpları azalmıştır. Kanıklar içerisinde en az yüzey akış kayıpları, % 21.7 ile serbest akışı değiştirmeli kanıklardan elde edilmiştir. Göllendirmeli kanıklarda ise, yöntemin gereği olarak, hiç yüzey akışı oluşmamıştır. Birim suya karşı en yüksek verim göllendirmeli kanıklarda ölçülmüştür (5.68 kg/

ha/mm). Bu durumda pamuk sulaması için su kayıpları en düşük, verim sonuçları en yüksek olduğundan dolayı göllendirmeli kanıklar ile akış müddeti 30 dak. olan fasıllı kanık yöntemleri şimdilik önerilebilir.

c. Kısıntılı Sulama Koşullarında Verim Fonksiyonları

Sulama suyunun sınırlı olduğu yörelerde, sulama suyu belli oranlarda azaltılarak üreticiye verilir. Bu uygulamada verimde bir miktar azalmanın alacağı kabul edilerek, artırılan su ile yeni alanların sulamaya açılması sağ-

lanır yada proje alanının tümüne su yetiştirilmeye çalışılır. Kısıntılı sulama tekniği diye adlandırılan uygulama için öncelikli yetiştirilen bitkiler su-verim ilişkilerinin bilinmesi gerekir. Aynı ölçüde yağışlarının yetersiz olduğu yörelerde kışlık bitkilerde de ortaya çıkabilir. Anılan koşullarda bu kez yağışların yetersiz olduğu dönemlerde yapılacak sulamaların bitki verimine etkilerini belirlemek gerekir. Böylece hem verim ile su ilişkisi, hem de uygun sulama programları ve buna bağlı olarak şebekelerin işletme ölçütleri belirlenebilir.

Harran Ovasında pamuk (Sarı-314), buğday (Balçalı-85) ve kışlık sebzelerden ispanak (Matador, Spinoza), turp (Kadirli, Urfa yerli), marul (Lital), başsalata (Great Lake-118, salinas) bitkilerinin su-verim ilişkileri araştırılmıştır. Pamuk ovanın temel bitkisi olduğu için ele alınmıştır. Buğday ise, pamuktan sonra yörede en fazla ekiliş alanı bulan bir kültür bitkisidir. Kışlık sebzelerden ispanak, turp, pırasa, marul, havuç gibi çeşitler, ovada, ancak sulama olanakları bulunan küçük yersel işletmelerde yetiştirilebilmektedir. Böylesi yerlerin dışında üretilmediğinde verim, buğdayda olduğu gibi, önemli ölçüde yağış dağılımı ve miktarlarına bağlı olarak değişmektedir. Yağışın az olduğu yıllarda önemli verim düşüşleri gözlenmekte, ekonomik

olarak kayıplar da büyük boyutlara ulaşmaktadır.

Denemelerin tümünde tekil lateral yağmurlama sulama sistemi kullanılarak farklı sulama düzeyleri elde edilmiştir. Pamuk bitkisi 12-15 günde bir sulanmıştır. Buğdayda ise iki farklı sulama aralığı kullanılmıştır. (7 ve 14 gün). Kışlık sebzelerde ise sulamalar yağış dağılımının yetersiz olduğu dönemlerde yapılmıştır. Kışlık sebzelerde ayrıca, azalan su miktarları yanında farklı gübre dozlarının etkileri de araştırılmıştır.

Ulaşılan ilk sonuçlara göre hemen tüm bitkilerde sulama ile önemli miktarlarda verim artışı sağlanmıştır. Anılan artış, pamukta % 500, buğdayda % 100, ispanakta % 150, marulda % 70, baş

salatada ise % 17 dolaylarında-
dır. Turp bitkisinde sulama ile do-
ğal yağış koşulları arasında
önemli bir fark bulunamamıştır.

Pamukta elde edilen sonuç-
lara göre, % 29 oranında su kısın-
tısının yapılması durumunda ve-
rimde istatistiksel anlamda
düşme olmamaktadır. Turp bitki-
sinde sulama ile doğal yağış ko-
şulları arasında önemli bir fark
bulunamamıştır.

Verilen sonuçlar bir yıllık süreyi kapsamakla birlikte, bitkilerin suya karşı gösterdikleri tepkiler birbirlerinden oldukça farklıdır. Bazı bitkiler birim su eksikliğine karşı daha duyarlı davranmaktadırlar. Örneğin, buğday ve ispanak kış yağışları ile yetiştirilmelerine karşın su eksikliğinden önemli ölçüde etkilenmişlerdir. Bir birim su eksikliğine karşı buğday veriminde 1,14, ispanak veriminde ise 1,12 oranında azalma olmaktadır. Bu durumda, anılan bitkilerde yağışın yetersiz olduğu dönemlerde sulamanın çok önemli olduğu söylenebilir. Pamuk, yağmurlama sulama ile sulandığından dolayı, hesaplanan verim tepki etmeni beklenenden çok küçük çıkmıştır. Bu bitkide birim su eksikliğine karşı verim azalması 0,45 dolaylarındadır. Diğer kışlık sebzelerde de benzer durum söz konusudur. Ayrıca, anılan bitkilerde hesaplamalarda su tüketimi yerine net sulama suyu kullanılmıştır. Değinilen katsayılar kullanılarak sulama suyundan ne kadar kısıntı yapılabileceği ve buna karşın verimde beklenen azalışın ne olabileceği saptanabilecektir.

GAP, SULAMA VE ÇEVRE

Kamil S. SORGUN

Konya Mühendisi
GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanı

Ülkemizin bugüne kadar gerçekleştirmiş olduğu en büyük ve dünya'da da örneği ender görülen bölge kalkınma projelerinden biri olan Güneydoğu Anadolu Projesi barajları, hidroelektrik santralleri ile sulama tesisleri, tarım, ulaştırma, sanayi, eğitim, sağlık gibi sektörleri kapsayan çok yönlü entegre bir bölge kalkınma projesidir. GAP, esas olarak bölgede yaşayan halkın hayat standartlarının yükseltilmesini amaçlayan bölge ekonomisinin kendisine yeterli olmasını sağlamak için planlanmıştır. Bölgenin gelişmesini ve buna bağlı olarak da Türkiye'nin kalkınmasını hızlandırmak amacıyla ulaşmak için, ileri tarım teknolojilerinin ve modern sulama tekniklerinin uygulanmasını sağlayarak üretim verimliliğini ve kaliteyi yükseltmek, sürdürülebilir kalkınmayı temin etmek bu projenin hedefleri arasındadır.

Türkiye yüzölçümünün % 9,7'sini ve nüfusunun % 9,13'ünü barındıran ve Gaziantep, Diyarbakır, Şanlıurfa, Batman, Adıyaman, Sirt, Mardin ve Şırnak illerini içine alan GAP Bölgesi'nde Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde gerçekleştirilen veya gerçekleştirilecek olan 22 baraj ve 19 adet hidroelektrik santrali ile 27 milyar

IRRIGATION and ENVIRONMENT IN GAP

The GAP, being a large-scale, multi-sectoral project, will have significant effects on the environment. Especially, development of irrigation on extensive land area, with large water impoundments and trans-subbasins in water diversion, will change the land and water regimes in the region substantially; This in turn, will effect fauna and flora as well as human beings.

These changes will be quite fundamental, therefore, the environmental aspects should be taken as an integral part of the GAP regional development.

kwh elektrik enerjisi üretilecek ve 1,7 milyon hektar arazi sulamaya açılacaktır. Proje tamamlandığında, yılda 50 milyar m³'den fazla su potansiyeline sahip olan Dicle ve Fırat nehirleri üzerinde kurulan tesislerle Türkiye toplam su potansiyelinin % 28'i kontrol altına alınacak ve böylece sulama tesisleri ile büyük bir tarımsal üretim sağlanacaktır.

GAP sulama projelerinin gerçekleşmesi ile Bölge tarımında ürün deseni ve ürün yoğunluğu değişecek ve tarımsal üretimde önemli artışlar sağlanacaktır. Projenin etkileri sadece tarımsal üretim artışı ile sınırlı kalmayacak, bunun yanı sıra tarıma dayalı ve tarım dışı sanayi yatırımlarında da artış olacaktır. Bunların paralelinde inşaat, hizmetler ve ticaret sektörlerinde de canlanma ve değişim gerçekleşecektir.

Toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesi ile başlayacak olan değişimin boyutlarını belirlemek ve diğer sektörler ile ilişkilerini ve etkileşimini belirlemek amacı ile GAP Master Planı hazırlanmıştır. Bu plan; 2005 yılına kadar uzanan dönem içinde, Bölge'nin te-

mel kalkınma amaç ve stratejilerini ve hedeflerini belirleyerek alınması gerekli önlemleri formüle etmeyi amaçlamıştır.

GAP Master Plan kararlarında ÇEVRE oldukça önemli bir konu olarak ele alınmıştır. Özellikle büyük su birikimlerinin oluşmasının geniş bir havzanın sulamaya açılmasının bölgenin toprak ve su düzenini önemli bir ölçüde değiştireceği belirlenmiştir. Bu değişimin bölgenin bitki örtüsünün ve hayvan türlerinin yanı sıra bölge insanını da etkileyeceği, kentsel ve hayvan türlerinin yanı sıra bölge insanını da etkileyeceği, kentsel nüfusun yoğunlaşması kentleşme ve sanayileşme sonucu çevre sorunlarının artacağı belirtilmiştir. GAP'ın gerçekleşmesi ile gelecek 10 yıl içinde mevcut çevre kirliliğinin yaklaşık 2 katına çıkacağı tahmin edilmektedir.

Bu sebeple çevre konusunun GAP Bölge Kalkınma Projesi'nin entegre bir parçası olarak sosyo-ekonomik gelişme için alınan diğer tedbirler ile uyum içinde ve kapsamlı bir yaklaşım ile ele alınması önerilmiştir.

GAP ile sulamaya açılacak olan yaklaşık 1,7 milyon hektar landa yüzey, basınçlı ve borulu düşük basınçlı sulama sistemleri uygulanacaktır. Böylece kanatlı sulamanın yanısıra yağmur-ma Kaliforniya yöntemi denir kapaklı borular ile sulama, ımla sulama gibi sulama teknikleri uygulanacaktır. Bölge de ama tekniklerinin uygulanma-e en üst düzeyde su ekonomie buna ek olarak da bir çok vresel yarar ve sulamada sürdürülebilirlik olanaklarının geliş-

mesi sağlanmış olacaktır.

Sulamada sürdürülebilirlik çabalarının diğer bir örneği olarak GAP'ta sulamadan dönen suları, belli oranlarda taze su ile karıştırmak suretiyle yeniden kullanmak üzere çalışmalar devam etmektedir. Bunun yanısıra, evsel nitelikli atık suların değerlendirilerek sulama amaçlı olarak yeniden kullanılması amacı ile GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı (GBKİB) tarafından çalışmalar sürdürülmektedir. Bu çalışmaların temel amacı mevcut su po-

tansiyelinin en etkin şekilde kullanımını sağlamaktır.

GAP Bölgesinde mevcut kuru tarım alanlarında sulama uygulamasına geçilmesi tarım, ekonomi ve çevre açısından büyük yararlar sağlamanın yanısıra çevre üzerinde bir çok olumsuz etki de yaratacaktır. Bu bir yerde bulunan su kütlelerinin başka yerlerde biriktirilerek tarımsal amaç ile salınması sonucu oluşacak doğal ve kaçınılmaz bir sonuçtur.

Büyük sulama projelerinin

sağlayacağı çevresel yararları şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Taşkınların önlenmesi sağlanacaktır.
- Ardışık barajlar sistemi yardımı ile nitelikli içme ve kullanma suyu temin etmek mümkün olacaktır.
- Büyük su yüzeylerinin oluşması doğal bitki örtüsünün gelişmesini temin edecektir.
- Baraj göllerinde su ürünleri açısından artışlar olacaktır.
- Su kütleleri çevresinde rekreasyon amaçlı alanlar yaratmak mümkün olacaktır.

Sulama projelerinin uygulanmasının çevresel yararlarının yanısıra birçok negatif çevresel etkileri de olacaktır. Bu etkileri genel başlıklar altında şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Toprak hafriyatları nedeni ile doğal bitki örtüsünün zedelenmesi, hatta bazı durumlarda yok edilerek toprakların erozyona maruz bırakılması su kaynaklarının erozyon nedeni ile kirlenmesi.
- Büyük su kütleleri oluşturulması nedeni ile su altında kalan doğal türlerin tarihi ve kültürel varlıkların zarar görmesi.
- Su kütlelerinin hareketlenmesi ile su hidrojisinde meydana gelen değişimler.

- Tarımsal ve kentsel faaliyetlerin yoğunluğu sonucu su ve toprak kirliliğinin artması.

- Drenaj projelerinin uygulanması sonucu taban suyu oluşması ve mevcut taban suyunun yükselmesi ve buharlaşma nedeni ile toprakların tuzlanması.

- Sulama kaynaklı hastalıkların yaygınlaşması.

- Sulama yapılan yerlerde su akışı nedeni ile sedimentasyonun ve erozyonun artması.

- Sulama ile mevcut ekolojik ve biyolojik dengelerin bozulması.

Yukarıda genel olarak verilmiş olan sorunların ortaya çıkmaması için etkili önlemler, uygulamaya başlatılmadan planlanarak alınmalıdır. Bunun gerçekleştirilmesi için en etkin yöntem ise ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ'dir.

Çevresel etki değerlendirmesi herhangi bir faaliyetin planlama aşamasında, projelerin uygulanması ve bunu takip eden faaliyetlerin başlaması sonucu ortaya çıkabilecek çevresel sorunların önceden belirlenmesi, gerekli önlemlerin alınması amacı ile etkin planlamaların yapılarak önceliklerin belirlenmesidir. Bu değerlendirmeler, doğal yaşam ortamlarının ve insanların fiziki çevresinin bozulmadan veya kirlenmeden korunarak gelecek

nesillere bırakılmasını sağlayacaktır.

Bu nedenle GAP Master Plan kararlarında, çevre olgusunun sosyo-ekonomik kalkınmadaki yeri detaylı olarak irdelenmiştir. Özellikle sert doğa koşulları altında ekonomik büyümenin etkin bir çevre yöntemi olmaksızın sürdürülemediği ortaya konulmuştur. Bu sebeptendir ki son zamanlarda "sürekli ve dengeli kalkınma" veya başka bir deyişle "sürdürülebilir kalkınma" terimi altında çevre ile uyumlu ekonomik kalkınma modellerinden söz edilmektedir. Bu model ülkemiz tarafından da benimsenmiştir.

GAP Bölgesinde sürdürülebilir kalkınmayı sağlayabilecek bir çevre yönetiminin kurulabilmesi amacı ile GBKİB çalışmalarını sürdürmekte olup bu amaçla bir dizi projeyi devreye sokmuştur. Bu projelerden en önemlileri aşağıda sunulmaktadır:

- GAP Çevre Araştırması Projesi
- Gaziantep Kenti Çevre Projesi
- Atatürk Baraj Gölü ve Yakın Çevresi Çevresel Etki Değerlendirmesi Projesi
- Eysel Atıksuların Arazide Kullanımı Projesi
- Gaziantep Katı Atık Düzenli Depolama Sahası Proje ve İnşaatı

GAP SULAMA SİSTEMLERİNİN İŞLETME-BAKIM VE YÖNETİMİ

Prof. Dr. Turhan AKÜZÜM(*)
A.Ü. Ziraat Fak. Öğr. Üyesi

Doç. Dr. Süleyman KODAL(*)
A.Ü. Ziraat Fak. Öğr. Üyesi

Tarımsal üretimin artırılması amacıyla millî bütçeden büyük paylar ayrılarak gerçekleştirilen sulama yatırımlarından beklenen yarar, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, inşaatın sonra uzun süre geçmesine rağmen sağlanamamış, bunun yanında sulamanın tekniğine uygun yapılması sonucunda erozyon, tuzluluk-alkalilik, yüksek taban suyu gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. Sulama sistemlerinden beklenen yararın sağlanamamasına projelenme sırasındaki olumsuzluklardan çok, bu sistemlerin organizasyon ve yönetimindeki problemler yol açmıştır. Bu nedenle günümüzde bir çok ülke, büyük yatırımlar yaparak yeni sulama alanlarını hizmete açmak ya da daha küçük harcamalarla, daha önce hizmete açılmış ancak amaçları tam olarak gerçekleşmemiş sulama sistemlerinin rehabilitasyonu ile koşullara uygun bir işletme-bakım ve yönetim modelini oluşturma kilemi arasında kalmıştır.

Sulama projelerinin temel amacı, ekonomik ve sosyal boyutta çiftçi refahının en üst düzeye yükseltilmesidir. Ekonomik boyut daha yüksek gelir seviyesine ulaşmasını, sosyal boyut ise yarınlan sosyal çevrenin iyileştirilmesini ifade eder. Bu amacın

MANAGEMENT OPERATION AND MAINTENANCE OF GAP IRRIGATION SYSTEMS

The overall MOM model embraces all major entities concerned with the development of irrigated agriculture in the GAP region. The model must provide an institutional and organisational. Frame work that promotes the most effective development of irrigated agriculture in the GAP region. This goal can be expressed as three major objectives.

- Maximise net benefits
- Ensure sustainability
- Be implementable and flexible.

gerçekleştirilebilmesi için iyi bir işletme, bakım ve yönetim organizasyonu yanında etkin bir yayın ve eğitim sistemi ile girdi sağlama ve pazarlama sisteminin kurulması gerekir. Sulama ile ilgili bütün faaliyetlerde suyun sınırlı bir kaynak olduğu ve mevcut su kaynaklarının ekonomik olarak kullanılması gerektiği unutulmamalıdır.

İŞLETME-BAKIM VE YÖNETİM

Sulama suyunun işletilmesi ve dağıtılmasını sağlayan sulama sistemlerinin fonksiyonel durumda bulunması, bu sistemlerin işletilmesi, bakımı ve yönetimi ile yakından ilgilidir.

Yönetim, fiziki tesislerin işletilmesinden bakımına, çiftçilerin su taleplerinin belirlenmesinden su dağıtımının organizasyonuna, su ücretlerinin belirlenmesinden toplanmasına kadar uzanan geniş bir yelpazeyi içerir ve sulama sisteminin hangi seviyede (sulama suyunun kaynağı, ana kanal, yedek kanal, tersiyer kanal) hangi kurum, kuruluş veya örgüt tarafından idare edileceğini belirtir.

İşletme, suyun sağlanması, depo edilmesi, regüle edilmesi, tahsisi, iletimi, dağıtımı, uygulanması ve fazla suyun drene edilmesi işlemlerinin yapılmasını, bu arada sosyolojik, ekolojik, tarım mühendislik gibi tüm ilgili disiplinlerin iyi bir şekilde entegrasyonunun sağlanmasını ifade eder. Sulama sistemlerinde işletmeye ilişkin hizmetlerin amacı, bitkinin su ihtiyacını karşılamak için sulama suyunun bitkiye yeterli miktarda ve zamanında verilmesidir.

Bakım ise, fiziksel altyapının devamlılığı ve yüksek randımından emin olmak için işletmenin düzenli performansının sağlanmasını belirtir.

Yeni sulama sistemleri, planlanmadan önce sistemden faydalananların katılımını sistemlerin planlanmasında aşamasında faydalananların söz ve karar sahibi olmalarının sağlanmasını, projenin uygulama aşamasında geri ödeme ve işletme organizasyonunun oluşturulmasını içermektedir.

Devlet eliyle işletilen sulamaların uzun süreli ve etkin bir şekilde kullanılmalarını sağlamak ve bunları ülke ekonomisine yük olmaktan kurtarabilmek için, yöre koşullarına uygun kurumsal düzenlemeler ile işletme-bakım organizasyonlarının araştırılarak sistemlerin faydalananlara devredilmesi gerekmektedir.

ÜLKEMİZDEKİ UYGULAMALAR

Ülkemizde sulama sistemlerinin yapım ve yönetimine başlanğıçtan itibaren çiftçi katılımının sağlanmasına yönelik çabalar, 30 yıl kadar önceye dayanmaktadır. Planlı dönemin başlamasıyla, Beş Yıllık Kalkınma Planlarında sulama şebekelerinde çiftçilerin sulama birlikleri kurmalarının ön şart haline getirilmesi, sulama tesislerinin işletilmesi için kurulmuş birlik ve kooperatiflerin yaygınlaştırılması ve etkinliklerinin artırılması gibi ifadelere yer verilmiş, ancak bu konularda somut adımlar adılamamıştır.

Son yıllarda çeşitli uluslararası kuruluşların hibe veya kredi desteği ile ülkemizde yürütülen çalışmaların etkisiyle bu çalışmalar canlılık kazanmıştır.

Ülkemizde bugün sulamaya açılmış bulunan 4,2 milyon hektar alanın 1,78 milyon hektarı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ), 1,34 milyon hektarı ise Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından sulamaya açılmış olup,

kalan miktar ise halk sulamalarından oluşmaktadır.

DSİ tarafından inşa edilen sulamaların % 75'i yine DSİ tarafından işletilmektedir (1,34 milyon ha). Bu sulamalarda planlı su dağıtımına büyük önem verilmesine rağmen, sulama oranı % 66, sulama randımanı ise % 45 düzeyinde kalmış, fazla su kullanımı sonucu tuzluluk ve yüksek taban suyu gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. DSİ'nin 1993 yılı işletme-bakım giderleri 545 milyar TL'dir. Bu giderler sulama ücreti adıyla faydalananlardan geri alınmakta, ancak tahsilat oranı çok düşük olduğundan, tahakkuk eden sulama ücretleri işletme-bakım gi-

derinin % 17'sini karşılamaktadır. Bu durum ise işletme-bakım giderlerinin ülke ekonomisine bir yük olmasına neden olmaktadır. Ayrıca, bu alanlarda çiftçiler sistemi kendi öz malı gibi koruyup kollamamakta, hatta sistemin tahribine yol açmaktadır.

Yılda ortalama 75.000 ha alanın sulamaya açıldığı ve DSİ'nin işletme-bakım personelinin ve makina parkının son yıllarda önemli bir artış göstermediği gözönüne alınırsa, DSİ tarafından işletilen bu alanların bir an önce faydalananlara devredilmesi gereği ortaya çıkmaktadır.

DSİ tarafından sulamaya açılarak faydalananlara (Köy Tüzel

kişiliklerine, Belediyelere, Sulama Birliklerine, Sulama Kooperatiflerine v.b.) devredilen sulamaların miktarı 1993 yılı sonunda kadar ancak 72.000 hektara ulaşmıştır. Bu alanın % 25'i Köy Tüzel Kişiliklerince % 45'i Belediyelerce, % 27'si Sulama Birliklerince, çok az bir bölümü ise Kooperatifler ve Üniversitelerce işletilmektedir. DSI, devredilen bu sulamalarda da teknik ve mali yönden desteğini sürdürmektedir.

DSI devir çalışmalarını 1993 yılından sonra hızlandırmıştır. Birçok bölgede yürütülmekte olan devir çalışmaları, 1994 yılı sonuna kadar devredilen alanın 300.000 hektara yaklaşacağını göstermektedir. Buna karşın, DSI'nin devir çalışmalarında sürekliliğin sağlanamadığı görülmektedir. İnşaat sırasından tesisi devralan ve sözleşme imzalayan kuruluş, inşaat bitiminden sonra devir protokolünü imzalamayabilmekte ve devir sözleşmesini feshedebilmekte, veya tesisi devraldıktan birkaç yıl sonra çeşitli nedenlerle tekrar DSI'ye geri verebilmektedir. DSI'nin bu konuda yasal bir yaptırımı bulunmamaktadır.

GAP İŞLETME, BAKIM, YÖNETİM PROJESİ

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı Koordinatörlüğünde DSI, Köy Hizmetleri ve Tarım Reformu Genel Müdürlükleri ve Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının katılımıyla yürütülmekte olan GAP

Sulama Sistemlerinin İşletme-Bakım ve Yönetimi (GAP-İBY) Projesi'nin amacı, GAP alanında sulamanın geliştirilmesine yönelik yatırımların optimum kullanımını sağlayacak en uygun işletme-bakım ve yönetim düzenlemelerinin belirlenmesidir.

Projenin temel yaklaşımı, tabandan tabana değil, tabandan tavana doğru, demokratik, örgütlü ve katılımcı bir yaklaşımla oluşturulacak sürdürülebilir bir İBY modelinin geliştirilmesidir.

Nisan 1993'te başlayan projenin "Tanımlama" aşaması tamamlanmış ve bölgede yapılan sosyo-ekonomik çalışmanın sonuçlarından da yararlanılarak çiftçilerin işletme, bakım ve yönetim sorumluluklarını en iyi biçimde yürütebilmesini, toplumun her kesiminden en yüksek katılımını, sisteme herkesin sahip çıkmasını, getirileri ve yükümlülükle-

rini kullanıcıların eşit oranda paylaşmasını sağlayacak bir örgütlenme modeli geliştirilmiştir. Çalışmada geliştirilen İBY modeli, sulama sisteminin işletme, bakım ve yönetimi yanında kendi kendine ekonomik olarak yetebilen, kendi içinde karar mekanizmaları oluşturabilen, üretimden pazarlamaya kadar her türlü konuda aktif ekonomik faaliyetleri yapabilen çok amaçlı bir örgütlenmeye doğru gidebilecek bir modeldir. Bu modelin hedefi, net faydanın maksimum değere çıkartılması, sürdürülebilir olması, kolay uygulanabilir ve esnek olmasıdır.

Türkiye'de bu konuda uygulanan ilk proje olan GAP İBY projesinin ikinci aşamasında İBY modeli pilot alanlarda uygulanacak, üçüncü ve son aşamasında ise izleme ve değerlendirme çalışmaları yürütülecektir.

SULU TARIMA SOSYOLOJİK YAKLAŞIM

İbrahim TUĞRUL

GAP Böl. Kalk. İc. Bşk. Uzmanı

1. GİRİŞ

Sulu tarım dendiğinde hemen ilk akla gelen, barajlar, kanallar ve kaneletler, bitki yetiştirme vb. gibi teknik öğeler olmakta ve çoğunlukla sulama sistemleri gibi teknolojik öğeler sulamadan maksimum verimin alınabilmesi için en uygun teknolojilerin seçilmesi ön planda yer almaktadır. Kuşkusuz "en uygun teknoloji" iyi bir sulama sistemi işletme, bakım ve yönetimi için gereklidir, ancak yeterli bir öğe değildir. Çünkü sulu tarımın örgütlenmesi salt teknolojik bir olay olmayıp, aynı zamanda sosyal bir olaydır da. Sulama sistemi sosyo-teknik bir sistemdir (Huppert and Walker, 1989; 12). Dolayısıyla kuru tarımdan sulu tarıma geçiş, toplumsal yapıda yeniden yapılanmayı ve bir dönüşümü gerektirir. Toplumsal yapıda uygun yeniden yapılanma ve uygun teknoloji bir araya geldiği zaman ancak verimli ve sürdürülebilir bir tarımsal kalkınma gerçekleştirilebilecektir.

Ostrom (1990:17), uygun ve sürdürülebilir bir sulama sisteminin oluşturulmasında üç temel öğeden bahsetmektedir: (1) fiziksel sermaye, (2) insan sermayesi ve (3) sosyal sermaye. Burada "fiziksel sermaye" ile anlatılmak istenen su kaynakları ile barajlar, kanallar-kaneletler, kuyular vb. gibi yapı ve araçlardır. İnsan sermayesi ise, sulama sistemi içinde yer alan insanların bilgi birikimlerini ve yeteneklerini

SOCIOLOGICAL APPROACH TO IRRIGATED AGRICULTURE

Irrigation system is a socio-technical system. So irrigated agriculture needs existence or development of appropriate physical, human and social capital. Social capital means necessary institutional arrangements. Institutional arrangements involve participatory organization of water users. Participation contributes to a sustainable management, operation and maintenance of irrigation system.

anlatılmaktadır. Bu iki öğeyi uygun bir ilişkiler ağı içinde bir araya getirerek iyi bir sulama yönetimini sağlayacak olan sosyal sermaye ise örgütlenme ve sosyal kurumlardır, diğer bir deyişle, insanlar arasındaki formal veya informal yapılaşmış ilişkileri anlatılmaktadır. Bu yazının konusunu da sulu tarımda sosyal sermaye, diğer bir deyişle sulama sistemlerinin işletme, bakım ve yönetimine çiftçi katılımı oluşturmaktadır ve bu konu GAP sulamaları bağlamında tartışılmaktadır.

2. SULAMA SUYU YÖNETİMİNDE ÇİFTÇİ KATILIMI

Girişte de belirtildiği gibi, kuru tarımdan sulu tarıma geçiş, toplumsal yapının yeniden yapılmasını zorunlu kılmaktadır. İnsanlar o güne kadar görmedikleri yeni ilişkiler içine girmek durumunda kalmaktadırlar; çiftçilerle çiftçiler, çiftçilerle-kurumlar ve kurumlarla-kurumlar arasındaki ilişkiler değişmekte, bir çoğu yeniden kurulmaktadır. İlişkilerdeki bu değişim çok boyutludur. Sulu tarım sosyal ilişkileri derinlemesine değiştirmekte, yeni üretim ilişkilerinin doğmasına, davranış kalıplarının değişmesine vb. yol açmaktadır. Fakat burada bu konulara girmeyip, kendimizi sa-

dece sulama suyunun işletme, bakım ve yönetimiyle sınırlı tutacağız.

Sulu tarım herşeyden önce sulama suyunun paylaşımını gündeme getirmekte ve bu da o güne kadar görece birbirlerinden yalıtılmış, birbirine kayıtsız kalabilen çiftçiler arasında yeni bir ilişki türünü zorunlu kılmaktadır. Sulama suyu kullanan çiftçiler artık suya ortaklar ve aralarında bir tür ortaklık ilişkisi kurulmaktadır ki bu da formal veya enformal örgütlenmeye yol açacaktır. Ya da suyun paylaşılabilmesi yüzünden çatışmalara...

Çiftçilerin (su kullananların) karşı karşıya kaldıkları diğer bir ilişki ise, suyu sağlayan kuruluşla giraiikleri alıcı-satıcı ilişkisidir. Bu ilişki ise bireyle kurum arasında olabileceği gibi, su kullanıcı örgütleri ile suyu sağlayan kurum arasında da olabilecektir. Fakat her halükarda sonuç, görece daha açık, örgütlü ve demokratik ilişkilerin geliştiği bir toplumdur.

Verimli çalışan, sulama suyunun adilce dağıtıldığı, dolayısıyla su paylaşımından kaynaklanan çatışmalara meydan vermeyen ve su tasarrufu sağlayan sürdürülebilir bir sulama sis-

teminin oluşturulması bu ilişkilerin çok iyi tasarlanmasına bağlı görünmektedir. Böyle bir tasarımın ve amacın gerçekleşmesi ise sulama sistemlerinin işletme, bakım ve yönetimine, bu sistemden yararlanan çiftçilerin katılımıyla sağlanabilecektir.

Katılım herşeyden önce, su kullanıcıların karar alma sürecinde etkili rol almasını ifade etmektedir. Buradaki katılım su kullanıcılarına sadece danışmanın ötesinde, onların bazı kararlara "hayır" diyebilmesini de içermektedir. İkinci olarak, çiftçilerin karar alma sürecine etkin olarak katılabilmeleri için, onların uygun yerel örgütlenmeler içinde olmaları gerekmektedir. Bu nedenle sulama kuruluşları çiftçilerin kendilerini örgütlenme yolundaki faa-

liyetlerini desteklemelidirler. Üçüncü olarak, çiftçi katılımının plan formülasyonu ve tasarımını içeren proje geliştirme ilk aşamasında yer alması en etkilidir. Bu noktalar gerçek katılım ve hükümetle çiftçiler arasında gerçek ortaklık için ideal koşullar oluşturmaktadır. (FAO, 1985:12).

Çiftçinin karar alma sürecine katılmasının yanında, işletme, bakım ve yönetim faaliyetlerine katkı sağlaması büyük önem taşımaktadır. Çiftçilerin kendi öz örgütlenmeleri yoluyla yapacakları tesislerin bakımı, korunması, suyun düzenli dağıtımı faaliyetleri daha ekonomik olmakta, sulama ücretlerinin tahsili daha düzenli yürütülebilmektedir. Tabii ki, bunun yapılabilmesinin ön koşulu kararlara katılım olmaktadır.

Ancak bu durumda çiftçi tesislerin kendisinin olduğu duygusunu geliştirebilmektedir.

Endonezya'da yapılan ve çeşitli ülkelerdeki deneyimlerin sunulduğu bir toplantıdan çıkan ortak sonuçlara göre; çiftçi katılımının etkileri ya da getirdiği faydaları şu şekilde sıralamak mümkün olabilmektedir (FAO, 1985):

a) Çiftçi katılımıyla yönetilen bir sulama sisteminde suyun daha adil dağıtımı ve tasarruflu kullanımı sağlanabildiğinden, sulanan alan miktarı ve bitki yoğunluğu artmaktadır. Bunun da getirdiği yarar, toplam bitki üretiminin artması olmaktadır.

b) Çiftçi katılımı ilişkileri geliştirmekte ve gerek devlet görevleriyle çiftçiler arasında, gerekse

çiftçilerin kendi aralarındaki çalışmalarını azaltmaktadır.

c) Katılım, toplumun maddi emek katkısı ve işletme, bakım giderlerinin çiftçiden tahsilini artırmaktadır.

d) Çiftçilerin kendi aralarındaki ve su sağlayan kuruluş personeli arasındaki etkileşimin ve eşgüdümün artmasına ve dolaşımıyla su dağıtımının ve sistem bakımının iyileşmesini sağlamaktadır.

e) Daha ilk aşamadan itibaren çiftçinin karar alma sürecine katılımı ondan sahiplik duygusunu artırmakta ve sistem işletim ve bakımında sorumluluk almaya istekli kılmaktadır.

f) Çiftçi katılımıyla yapılan sistem tasarımı ve inşası, gerçek ih-

tiyaçları karşılayacak nitelik ve nicelikte olmaktadır.

g) Çiftçi katılımı ve örgütlenmesi, tarımsal faaliyetlerin pazarlama, girdi kullanımı, kredi kullanımı vb. diğer alanlarında da etkinliğini artırdığından, tarımsal işletmeciliği geliştirmektedir.

h) Bütün bunlardan başka katılım, uzun dönemli ve olumlu sosyal değişimleri beraberinde getirmektedir. Çiftçi katılımı; kırsal kalkınmaya katkı sağlamaktadır. Bunlardan bir kaç örnek vermek gerekirse, yerel liderlik ve örgütlenmenin gelişmesi, çiftçilerin kendi sorunlarını kendilerinin çözebilmeleri yolunda yetenek ve kapasitelerinin artması sayılabilir.

Ek olarak şunu da belirtmek

gerekir ki, çiftçi katılımı su kullanımında tasarruf sağladığından, fazla sulamadan kaynaklanan tuzlanma, çoraklaşma vb. olumsuz çevresel etkileri azaltıcı bir rolde oynamaktadır.

Üzerinde önemle durulması gereken diğer bir konu da çiftçi örgütlenmesi konusudur. Çünkü çiftçi katılımının ön şartı, çiftçi örgütlenmesi olmaktadır.

3. KATILIMCI ÇİFTÇİ ÖRGÜTLENMESİ

Girişte de belirtildiği gibi, etkili ve uygun bir sulama sistemi işletim, bakım ve yönetim modelinin uygulanmasının sacayaklarından birisi sosyal sermayedir. Sosyal sermaye ile anlatılmak istenen ise başta, çiftçi katılımının da ön koşulu olan çiftçi örgüt-

lenmesidir.

Örgütlenmenin önemi konusunda genelde bir fikir birliği bulunmaktadır. Ancak temel tartışma "ne tür bir örgütlenme" sorusundan çıkmaktadır. Çünkü insanlara "örgütlenin" dendiği zaman hemen örgütlenme gerçekleşmemekte, gerçekleşmiş olsa bile bu gerçek, katılımcı bir örgütlenme yapısına sahip olamamakta, ne toplumun geniş tabanlarında benimsenebilmekte ne de gerçek işlevlerini yerine getirebilmektedir.

Şunu ifade etmek gerekir ki, insanlardan oluşan bir topluluğun örgütlenmemesi diye bir konu, toplumun tanımı gereği sözkonusu olamaz. Ancak belirli bir örgütlenme modeline göre örgütlenme her toplulukta gerçekleştirilemez. Toplumdaki sosyo-ekonomik ve kültürel yapılanma, çiftçilerin motivasyon düzeyi, yapılacak işin teknik karmaşıklık düzeyi ve resmi kuruluşların çiftçi katılımına karşı tutumları örgütlenme düzeyi ve modeli üzerinde etkili olan öğelerdir. Sosyo-ekonomik ve kültürel yapılanma üzerinde duracak olursak, kültürel farklılıkların ve ekonomik eşitsizliklerin yoğun olduğu topluluklarda örgütlenme ve katılım daha zor olacaktır ve örneğin kooperatifleşme türü örgütlenme çoğu zaman mümkün olmayacaktır. Örgütlenme üzerine faaliyetlerde bulunurken bunların gözönünde bulundurulmasında yarar vardır.

Örgütlenmelerin tepeden değil, tabandan gerçekleştirilmesi ise zaman alıcıdır. Ancak bunun

kendiliğinden oluvereceğini de beklememek gerekir. Amaca uygun toplumsal örgütlenmelerin oluşmasını engelleyen bir takım etkenler sözkonusudur.

O halde çiftçinin sulama yönetimine katılımını sağlamaya yönelik tabandan örgütlenmenin, zanaatçının yoğun bir çabayla, ince ve uzun uğraşla bir ürünü işlemesi gibi ele alınması gerekmektedir. (Ostrom 1990)

Bunun yapılabilmesi için gerekli olan, katalizör, topluluk örgütleyicisi, animatör vb. niteliklerle adlandırılan uzman kişilerin örgütlenecek çiftçi grubunun içine gönderilmesi ve bunlardan toplumun örgütlenmesinde yararlanmasıdır. Bu kişilerin yapacağı iş belirli örgütlenme modelleriyle topluluğa gidip, onları bu tür örgütlenmeye ikna etmek değil, topluluğu yoğun bir biçimde gözleyerek ve onların kültürel yapılarını, aralarındaki ilişki örüntülerini anlayarak, örgütlenme yönündeki potansiyellerini harekete geçirmek ve onları motive etmek, onların bilgi açığını kapatmak olmalıdır. Kendi örgütlenme modellerini geliştirecek onlar ise bizzat çiftçi topluluğunun kendisi olacaktır. Ancak, bu tür bir yaklaşımla, taban bulan ve gerçek çiftçi katılımını sağlayıcı örgütlenmeler gerçekleştirilebilecektir.

GAP alanında böyle bir yaklaşımın benimsenmesi başarıyı artıracaktır, çünkü burada yukarıda belirlenen ve standart olarak her yere uygulanan örgütlenme modellerinin tutmasını engelleyici sosyo-ekonomik ve kültürel faktörler mevcuttur. (Akşit, 1993, Ta-

raklı, 1993)

4. SONUÇ

Verimli çalışan, sulama suyunun adilce dağıldığı ve mevcut su ile daha fazla alanın sulanabileceği, çatışmaların en aza indirildiği ve sürdürülebilir bir tarımsal kalkınmanın sağlanabileceği bir sulama sistemi işletme, bakım ve yönetim modelinin hayata geçirilmesi, tabandan örgütlenmelerle çiftçi katılımının optimum düzeye çıkarılmasını içeren bir yaklaşımla gerçekleştirilebilir. Çiftçinin karar aşamasından uygulama aşamasına kadar katkı ve katılımının sağlanabileceği bir modelin sürdürülebilir bir tarımsal kalkınmayı gerçekleştirmesi şansı yüksektir.

KAYNAKÇA

Akşit, Bahattin (1993) "GAP'ta Sosyo-Kültürel Yapı ve Çiftçi Örgütlenmesi" GAP Sulama Alanlarında Çiftçi Örgütlenmesi ve Sulama Sisteminin Yönetimi (ed. İsmail Duymaz) İçin, s. 31-47, İstanbul: Friedrich Ebert Vakfı

FAO, (1985), Participatory Experiences in Irrigation Water Management, Proceeding of the Expert Consultation on Irrigation Water Management held in Yogyakarta and Bali, Indonesia, 16-22 July 1984, Roma

Huppert Walter and Walker, Hans H. (1989), Management of Irrigation System, Gendering Principles, Technical Cooperation-Federal Republic of Germany, Eschborn

Ostrom, Elinor (1990), Crafting Irrigation Institutions: Social Capital and Development, decentralization: Finance and Management Project, Volume 1, Associates in Rural Development, inc.

Taraklı, Duran (1993) "GAP'ta Tarımsal Yapı ve Üretim İlişkileri" GAP Sulama Alanlarında Çiftçi Örgütlenmesi ve Sulama Sisteminin Yönetimi (ed. İsmail Duymaz) İçinde, s. 75-90.

ULUSAL VE ULUSLARARASI SU HUKUKU

LÜMİ SOLAKOĞLU
İkt. Yök. Müh.

GİRİŞ

İnsan ve toplum tarih boyunca suyun hayatî önemini ön planda tutmuş ve su için savaşmaktan ve mücadele etmekten kaçınmamıştır. Ekonomik gelişme ve nüfus artışının, etkisiyle suya olan bağımlılık artmış, 21'nci asırda, özellikle Ortadoğu'da, uluslararası ihtilafların petrolden değil, su paylaşımından çıkacağı hususunda senaryolar oluşturulmaya başlanmıştır.

Su bütün dinlerde kutsal sayılmıştır. Orta Asya Natürizminde su büyük ilahlardan biri olarak yer alır. Mısırlılar'da Nil, Hindular'da Ganj Nehri kutsaldır. Yunan ve Roma medeniyetlerinde kaynak ve çeşmeler ruhaniyetin dokunulmaz korunması altına konmuştur. Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da suyun kutsallığına dair birçok bölüm ve ayet vardır.

Suyun bu soyut kutsallığı yanında, su işleri ile ilgili çabalar da dinde önemli bir yer almıştır. Orta Asya Natürizminde sulamalar, dini emir ve büyük sevap sayılmıştır. Mısır'da, "Bakirelerin Nil'e Kurban Edilmesi" ayininde amaç, toprağı sulamak için taşkın femennisidir. Kurak bölgelerde yağmur duasına çıkılması, paleolitik devirde beri süregelen dini bir merasimdir. Zerdüşt, sulamayı bir ibadet telakki etmiştir. Buda Dini'nde de, sulama cennete girmeyi sağlayıcı büyük bir sevap olarak kabul edilmiştir.

İslamda su tesisleri kurmak bir

NATIONAL AND INTERNATIONAL WATER LAW

Water and water related issues have always been important since the ancient times. Hammurabi of Babylon (around 1790 B.C.) prepared the famous "Code of Hammurabi" pertaining the water issue.

In Turkey the underground water is under the responsibility of the State Hydraulic Works (DSİ). However, the surface waters have no single responsible authority, because several agencies, including the municipalities, have involvement in the surface waters. Therefore a new law is urgently needed for the efficient management of the surface waters.

Presently there are no comprehensive set of rules or principles of general international law applicable to transboundary water-courses or water-course systems.

hayır işidir. Tesis işledikçe sevap kazanılır. Hayır yapmak kastiyle sularla meşgul iken boğulanlar şehit payesine ulaşmış sayılır.

Sular ile ilgili töre ve yasaların beşeriyetle birlikte doğduğundan şüphe edilemez. Gerçekten Ortadoğu'da, Elam, Akad, Asur ve Babil ayrıca Eti, Urartu, Mısır ve Kuzey Mezopotamya ile Toroslar'da yapılmış kazılarda bulunan tabletlerde, su hukukuna ait belgelere rastlanmıştır. Sümer öncesi ve Sümer ananelerine göre yerleşmiş su hukuku asırlar boyu geliştirilerek kesin ifadeli yazılı kanunlar haline getirilmiştir. Babül hükümdarı Hamurrabi bunları toplayarak, külliyyat oluşturmuştur.

İçmeye, yıkamaya, yıkanmaya, sulamaya ve pis suların atılmasına dair hususlar önceleri kesin ifadeli Tanrı buyruğu ve dini bir zorunluk iken sonraları yine din kitaplarından alınma hukuki ve cezalî külliyyat olmuştur.

ULUSAL SU HUKUKUNUN GEÇİRDİĞİ SAFHALAR

1. İSLAM HUKUKU

İslam hukukunda arazinin, devletin mülkiyetinde olması ve

şahıslara sadece intifa hakkı verilmesi esas olduğundan, doğal haldeki sular üzerinde de özel mülkiyet sözkonusu edilmemiştir. Bu sebeple, suların kullanıma esasları Devletçe yürütülmüş ve sularla ilgili ihtilaflar da fetvalar ile halolmüştür.

2. MECELLE

1879'dan 1926 yılına kadar yürürlükte kalan ve yurdumuzda özel hukuk konularının bir kısmını yani teokratik bir şekilde düzenlenmiş olan Mecelle, doğal imkan ve servetlerden, fırsat eşitliği esasına göre faydalanmayı prensip edinmiş, su konusunu da ferdiyetçi ve özel hukuk açısından ele alarak intifa esasları düzenlemiştir.

3. TÜRK MEDENİ KANUNU

1926 tarihinde yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu İsviçre Federal Medeni Kanunu kaynak alınarak hazırlanmıştır.

Medeni Kanun, özel hukuk kurallarını düzenleme amaçlı olarak çıkarılmış olup, kamu hukuku konularının devletin kamu hukuk esaslarına göre ayrıca ha-

zırlayacağı kanunlarla düzenlenmesi öngörülmüştür.

Bu nedenle Türk Medeni Kanununun 641. maddesi umumi sular için: "...Sahipsiz şeylerle menfaati umuma ait malların işlevilmesi ve kullanılması hakkında Ahkam-ı Mahsusa vazolunur" demektedir.

Bu doğrultuda yerüstündeki umumi sular hakkında yasal bir düzenleme günümüze kadar gerçekleşmemiştir. Bu nedenle de "Su Hakları" konusundaki önemli boşluk süregelmiş ve bu boşluk yüksek yargı organlarının

içtihatları ile doldurulmaya çalışılmıştır. Ancak Yargıtay ile Danıştay'ın konuya ilişkin farklı kararları bugüne dek süregelmiştir.

Yargıtay, bu konudaki boşluğu doldurmak için verdiği kararlarda konuyu Mecelle'ye kadar götürmekte ve "Kadim Su Hakkı" kavramından hareket etmektedir. Danıştay ise umuma ait suların devletin hüküm ve tasarrufunda bulunması dolayısıyla özel hukuk kurallarına karşı çıkarak sorunun kamu hukuku ilkelerine göre çözümlenmesinden yana kararlar vermektedir.

Nitekim Medeni Kanun'un 641. maddesinde öngörülen genel düzenleme yapılamamış olmasına rağmen, bu yöndeki gereksinimi karşılamak üzere en kapsamlı düzenleme, 6200 sayılı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun ile getirilmiş bulunmaktadır.

Daha sonra çıkarılan 167 sayılı Yeraltı Suları Hakkında Kanun ile 1053 sayılı Ankara, İstanbul ve Nüfusu Yüzbinden Yukarı Olan Şehirlerde İçme, Kullanma ve Endüstri Suyu Temini Hakkında Kanun ve diğer bazı kanunlarla

6200 sayılı Kanun'la güdülen amacı tamamlayıcı nitelikte hükümler getirilmiştir.

Su ile ilgili olarak diğer bazı kuruluşlara bazı yetkiler veren kanun hükümleri mevcut ise de, bu yetkiler sınırlı olup, 6200 sayılı Yasa'nın ana belirleyicilik ve uygulayıcılık fonksiyonlarını bozucu bir nitelik taşımamaktadır.

1580 sayılı Belediyeler Kanunu, 831 sayılı Sular Hakkında Kanun, 2659 sayılı Sular Kanunu'na Ek Kanun, 3202 sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun su nitelikteki kanunlardan bazılarıdır.

1926-1960 arasında Genel Sular kapsamında sadece akarsular bulunurken, 1960'da Medeni Kanun'un 679. maddesinin 2. fıkrasında değişiklik yapan 138 Sayılı Kanunla ve bilahare çıkarılan 167 sayılı Yeraltı Suları Kanunu ile Yeraltı Suları da Genel Sular kapsamına sokulmuştur.

138 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikten sonra Özel Sular kapsamında sadece kaynaklar (gözetler) ve bu gibi küçük sular kalmıştır.

4. 1961 ANAYASASI

Anayasanın 130.ncu maddesinde, "Tabii Servetler ve Kaynakları, devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir. Arama ve işletmenin devletin özel teşebbüsle birleşmesi suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması kanunun açık iznine bağlıdır" de-

nilmiştir. Böylece Anayasa suları mülkiyet dışında tutmuştur.

5. 1982 ANAYASASI

1982 Anayasasının 168.inci maddesinde Tabii Servetler ve kaynaklar devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir" hükmü bulunmaktadır.

Sonuç olarak, yüzey sularının kullanma hakları konuya ilişkin kuruluşların sayısı, bu konu ile ilgili yasaların, tüzüklerin ve idari düzenlemelerin çokluğu nedeniyle son derece karmaşıktır. Bunların çoğunluğu belirli bir yörede su kaynaklarının kullanımı ile ilgili karşılaşılan bir problem sonucu oluşmuştur. Suyun genel kullanımı ve yönetimini daha makul ve modern hale getirmek için yapılan muhtelif yasal girişimlere, anlaşmazlık durumlarında mahkemelerin aldığı sayısız kararlara rağmen, bu konu çok eskiden beri uygulanı gelen metodlara ve geleneksel haklara göre devam ettirilmektedir.

Özellikle kişilerin kamu suyunu kullanma haklarıyla ilgili durumlarda Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze kadar çıkarılan özel yasalarla korumaya alınan geleneksel "intifa" hakkı hala mahkemeler tarafından uygulanmaktadır.

Yeraltı suları ile ilgili durum yüzey sularına nazaran daha belirgindir. Medeni Kanuna ek olarak çıkarılan 167 ve 178 sayılı yasalar yeraltı suyunun kamu malı olduğunu teminat altına almaktadır. Ayrıca yüzey sularından farklı olarak geleneklerin ve

Mecelle'nin bu suya özel haklar getirmemesi de ayrı bir destek sağlamaktadır.

Buna karşın 167 sayılı yasa kapsamına alınmayan ve yeraltı suyunun bir parçası olan kaynak suları konusunda bir uyumsuzluk vardır. Bunun bir sonucu olarak yeraltı suyunun aynı hidrolojik çevrimin bir parçası olmasına rağmen kaynak suları yeryüzünde çıktıkları arazinin sahibinin mülkiyetinde kalmaktadır.

ULUSLARARASI SU HUKUKU

Uluslararası hukukta "sınıraşan sular" ve "uluslararası sular" ayrımı çok sık dile getirilmektedir. İki kıyası iki ayrı devletin ülkesine dahil olan nehir, göl, deniz gibi su parçalarına "uluslararası su" denilmektedir. Uluslararası sular genellikle, kıyıdaş ülkeler arasında "orta hat" veya "Thalweg hattı" ile paylaşılır. Türkiye ile Yunanistan arasında sınır oluşturan Meriç ve Türkiye ile Ermenistan arasında sınır oluşturan Arpaçay uluslararası nehirlerdir.

Öte yandan "sınıraşan su" terimi iki veya daha çok ülkenin sınırlarından geçen akarsuları içine almaktadır.

20. yüzyılın başından bu yana pek çok uluslararası kuruluş su konusunda milletlerarası ihtilafları giderebilecek ve uzlaşma ortamı yaratabilecek özelliklere sahip bir hukukun oluşturulması için çalışmalarında bulunmuştur.

Uluslararası Hukuk kurallarının üç temel kaynağı bulunmaktadır. Bunlar,

- Anlaşmalar,
- Teamül,
- Hukukun Genel İlkeleri,

olarak ifade edilebilir. Bunların dışında, Uluslararası Adalet Divanı gibi bazı kuruluşların devletler arasındaki çeşitli uyumsuzluk durumlarında verdikleri kararlar da Uluslararası Hukuka kaynak teşkil eden unsurlar içermektedir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ile diğer hükümetlerarası örgütlerin karar ve deklarasyonları ise, yeni Uluslararası Hukuk Normları yaratma gücünden uzak olmakla beraber, hazırlanma safhasındaki koşullar ve oylanmaları sırasında ülkelerin aldıkları tutuma göre hukuk genel ilkelerinin oluşmasında etkili olabilmektedirler.

Devletlerin, ülkelerinde bulunan sınıraşan sular veya su sistemleri ile ilgili hak ve yükümlülüklerini belirleyen kapsamlı kural ve ilkeler, henüz tamamen şekillenmiş değildir. Çeşitli sınıraşan sular için taraf ülkeler arasında varılmış anlaşmalar mevcuttur; fakat bu anlaşmalardan hiçbirini başka bir sınıraşan nehre aynen uygulamak mümkün değildir. Herbiri değişik koşul ve durumları yansıtan ve bazen benzer sorunlara dahi farklı çözümler getiren bu anlaşmalar, sınıraşan suların ulaşım dışı amaçlarla kullanımına ilişkin genel kabul görmüş hukuk kurallarının oluşumunu sağlamamıştır.

Sınıraşan suların ulaşım amacıyla kullanılmasıyla ilgili uluslararası anlaşmalar ise, geçen yüzyıllardan beri yapılmakta olduğu için bu amaç için kullanımla ilgili kurallar uzun zamandan beri be-

lirlenmiş bulunmaktadır. Sınıraşan suların ulaşım dışı amaçlarla kullanımını ise, ancak geçen yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında anlaşmazlık konusu olmaya başladığı için bu alandaki kodifikasyon çalışmaları da içinde bulunduğumuz yüzyılın başlarında başlamıştır. Uluslararası Hukuk Enstitüsü'nün 1911 Madrid Bildirisi ve 1961 Salzburg Kararı, Uluslararası Hukuk Derneği'nin 1956, 1958, 1960 ve 1966 tarihli bildirimleri ile Birleşmiş Milletler Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 1978, 1989 ve 1991 tarihli raporları bu yönde yapılan çalışmaların en önemlilerindedir. Burada, Uluslararası Hukuk Derneği'nin 1966 tarihinde benimsediği Helsinki Kuralları ile Birleşmiş Milletler Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 1991 tarihli raporu, üzerinde durulması gereken çalışmalardır.

a. Uluslararası Hukuk Derneği'nin Çalışmaları

Bir hükümet dışı kuruluş olan Uluslararası Hukuk Derneği (International Law Association) 1966 yılında gerçekleştirdiği toplantı ile Kodifikasyon konusunda önemli bir girişimde bulunmuştur. Yapılan çalışmalar sonucunda bağlayıcı özelliği olmayan bazı kurallar tavsiye niteliğinde kabul edilmiştir. Kurallar bağlayıcı olmamakla beraber ileriki yıllarda bu konuda girilen çalışmalara ışık tutar mahiyette olmuştur. Helsinki'de yapılan çalışmalarda su yolları, uluslararası su toplama havzaları (International Drainage Basins) itibarıyla ele alınmıştır. Söz konusu kurallarda, sınıraşan

havza sularının, hakka (equitable) ve makul (reasonable) bir şekilde kullanımının gerektiği belirtilmektedir.

b. Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun Çalışmaları

Uluslararası nehirlerin işletilmesi ve kullanılmasının yarattığı hukuki sorunların Birleşmiş Milletler'de (BM) incelemeye başlanması 1959 yılında gerçekleşmiştir. 1970 yılına kadar BM Genel Sekreteri'nin bu konu hakkında hazırladığı rapor dışında önemli bir gelişme kaydedilmemiştir. 1970 yılında, BM Genel Kurulu Birleşmiş Milletler'in kodifikasyon organı olan Uluslararası Hukuk Komisyonu'nu (UHK), "Uluslararası Su Yollarının Ulaşım Dışı Amaçlarla Kullanılmasına İlişkin Hukuk"u oluşturmak ve aşamalı olarak geliştirmekle görevlendirmiştir. Adı geçen Komisyon 1970'ten bu yana, gerek BM Genel Kurulu'nda ve gerekse BM Altıncı Komisyon'unda çalışmalarına devam etmiş, çok sayıda rapor yayımlamış, ancak görevini bugüne değin tamamlamamıştır.

Son olarak 1991 yılında BM Altıncı Komisyon'unda yapılan çalışmalar neticesinde ileride oluşturulması hedeflenen sözleşmenin "madde tasarıları" hazırlanabilmiştir. Bugüne değin oluşan düşüncelerin nihai şeklini kapsayan söz konusu çalışmanın "Genel Prensipler" başlıklı ikinci bölümü, ülkemizde de yakından ilgilendiren maddeler içermektedir. Özellikle 5. maddede şu ifade kullanılmıştır:

"Taraflar ülkeler bir uluslararası akarsuyun (veya akarsu sisteminin) kendi ülkelerinde kalan bölümünü hakça ve akılcı bir şekilde kullanacaklardır. İlgili ülkeler uluslararası akarsuyu (veya sistemi), gerekli koruma koşullarına uygun olarak, optimum yararlanmayı sağlayacak şekilde kullanacak ve geliştireceklerdir."

Kapsamlı kural ve ilkeler mevcut olmamasına rağmen ve evrensel olmasa da, genel kabul görmüş uluslararası hukuk ilkeleri, sınıraşan sulara uygulanabilir nitelikte sayılmaktadır. Bu çerçevede,

- iyi komşuluk,
- önemli zarar vermeme,

- taraflar ülkelerin egemenlik hakları, gibi temel ilkeler devletlerarası görüşmeler için genel bir çerçeve oluşturmaktadır.

Sonuç olarak "Uluslararası Su Hukuku" ile ilgili çalışmaların daha uzun süre devam edeceği ve uluslararası su anlaşmazlıklarının siyasi boyutlar kazanarak, devletler arası platformda gündemde kalmayı sürdüreceği anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

1. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Su Kaynaklarının Kullanılması Hakkında Kanun Tasarısı ve Gerekçesi, Ankara, 1981.

2. Halcrow-Dolsar-RWC Ortak Girişimi, GAP Sulama Sistemlerinin İşletme-Bakım ve Yönetimi Taslak Tanımlama Raporu, Ankara-1994.

3. Dışişleri Bakanlığı ELUK-III, Sınıraşan Sular, Ankara.

4. Yüksel İnan Legal, Dimensions Of International Watercourse (Euphrates and Tigris) 4-8 Ekim 1993 tarihinde, Ankara'da yapılan "Water As an Element of Cooperation and Development in the Middle East" konulu konferansda sunulan tebliğ.

5. Özdemir Özbay, Su ve Toprak Kaynaklarının Kirlenmesi ve Konuyla İlişkin Yasal Mücadele, DSİ'nin 40'inci kuruluş yılı nedeniyle 12-14 Nisan 1994 tarihinde, Ankara'da yapılan "Su ve Toprak Kaynaklarının Geliştirilmesi" konulu konferansda sunulan tebliğ.

GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ'NİN FAALİYETLERİ

1. GAP TARIMSAL ARAŞTIRMA, İNCELEME VE GELİŞTİRME PROJE PAKETİ

Birinci aşaması tamamlanan projenin sonuç raporlarının tümü İdaremize iletilmiştir. Projenin II. aşaması; 26'sı Harran Üniversitesi, 20'si de Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültelerince, ümitvar çeşitlerde yetiştirme tekniklerinin belirlenmesi amacıyla yürütülecek projeler olarak öngörülmüş ve Ç.Ü. Ziraat Fakültesinden 2. ara rapor Haziran 1994'de alınmıştır.

2. ŞANLIURFA İLİ ARAZI DÜZENLEMESİ PROJESİ

Projeye ilişkin çalışmalar GAP kapsamında Şanlıurfa Tünelleri vasıtasıyla ilk sulamaya açılacak sahanın bir kısmını içine alacak şekilde 20.000 hektar üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu saha içerisinde bulunan 42 köyün 33 tanesinin parselasyon planı onaylanmış olup, aplikasyon çalışmalarına 29 Ağustos 1994'te başlanmıştır. Geri kalan 9 köyün parselasyon planları ilan aşamasında bulunmaktadır.

3. GAP SULAMA SİSTEMLERİ İŞLETME BAKIM VE YÖNETİMİ PROJESİ (MOM)

"Tanımlama", "Uygulama" ve "İzleme değerlendirme olmak üzere üç aşamayı içeren çalışmanın "Tanımlama" aşaması bitir-

miş, Tanımlama Nihai Raporu alınmıştır. Alternatif model veya modeller tespit edilmiştir. Pilot alan uygulamaları için çalışmalara başlanmıştır. Modelde ilke olarak sulama şebekesinin bakım ve işletiminin kullanıcılara devri benimsenmiş ve kullanıcılar arasında "sulama grupları", bu gruplar arasında "sulayıcı birlikleri" oluşturulması ve tabandan tavana bir örgütlenme öngörülmüştür.

4. GAP BÖLGESİNDE TARIM İŞLETMELERİNİN EKONOMİK ANALİZİ: KISA, ORTA VE UZUN VADEDEKİ KREDİ İHTİYAÇLARININ ARAŞTIRILMASI PROJESİ

Proje çalışmaları kapsamında İdaremize sunulması öngörülen ara raporlar ile son olarak final raporu Nisan 1994'te alınmıştır. Rapor üzerinde İdaremizin görüşleri, çeşitli değerlendirme çalışmaları sonucu bildirilmiş ve raporun kabulü aşamasına gelinmiştir.

5. GAP BÖLGESİ TARIMSAL MEKANİZASYON GEREKSİNİMİ ETÜDÜ PROJESİ

Proje çalışmasına ilişkin III. ara rapor Mayıs ayında alınmıştır. Bu arada Şanlıurfa'da Mayıs 1994'de çeşitli düzeyde uzmanların katıldığı bir çalışma toplantısı yapılmıştır. Halen, 4. rapor ve nihai rapor hazırlanmaktadır. Bu raporların alınmasını takiben

projeyi uygulayacak kamu kuruluşlarına dağıtım yapılarak, bu kuruluşlardan görüş istenecektir.

6. SOSYAL AMAÇLI PROJELER

İdaremizce 1992 yılından itibaren yürütülen; "GAP Bölgesinde Toplumsal Değişme Eğilimleri", "GAP Bölgesinde Kadının Statüsü ve Kalkınma Süresince Entegre Edilmesi", "GAP Bölgesi Baraj Gölü Aynası Altında Kalacak Yörelere İstihdam ve Yeniden Yerleştirme Sorunları", "GAP Bölgesinde Nüfus Hareketleri" Araştırmalarına ilişkin çalışmaların tümü 1994 ilkbahar ve Yaz aylarında tamamlanmıştır. Bu araştırmaların bulgularından yola çıkarak uygulamaya yönelik bir eylem planı hazırlanmıştır. "GAP Sosyal Eylem Planı" olarak adlandırılan çalışma iki bölümden oluşmaktadır:

- GAP Bölgesinde Mevcut Toplumsal Yapı ve Sorunlar,
- Sosyal Eylem Planı.

Eylem planı 6 başlık halinde politika, hedef ve stratejiler belirlenmekte ve uygulama önerileri sunulmaktadır.

Bu arada "GAP Bölgesinde Kadının Statüsü ve Kalkınma Süresince Entegre Edilmesi Araştırması" sonuçlarından hareketle UNICEF ile işbirliği halinde bir pilot uygulama projesi başlatılması konusunda da çalışmalar başlatılmıştır.

7. GAP BÖLGESİ HARİTA, İMAR VE ALTYAPI PROJELENDİRME İŞLERİ

a) Harita İşleri

Bölgede 30 yerleşmenin 1/1000 ve 1/5000 ölçekli halihazır harita alımları yapılmıştır. Bunlara Harran Üniversitesi kampüs alanı ve GAP Uluslararası Havaalanı da dahildir.

1994 yılında yapılması planlanan tüm halihazır harita alımı işleri bitirilmiştir.

b) İmar Planları

Bölge'de toplam 26 yerleşimin 1/1000 ölçekli imar planları yaptırılmış-yaptırılmaktadır. İmar planlarından 1993 senesi dahil ve Ocak-Eylül 1994 arasında 17 adedi tamamlanmış, 5 adedi Eylül-31 Aralık 1994 tarihleri arasin-

da, 4 adedi de 1995 yılı içerisinde tamamlanacaktır.

c) Altyapı Projeleri

GAP Bölgesi Ulaşım ve Altyapı Geliştirme Çalışması kapsamında Bölge'de inceleme yapılan 45 kent merkezi için toplam 134 proje yapılmıştır.

8. GAP BÖLGESİ'NDE İÇME VE KULLANMA SUYU DEZENFEKSİYONU PROJESİ

Bölge'deki 147 kentsel ve kırsal yerleşim birimi taranmıştır. Bu sonuçların değerlendirilmesiyle GAP Bölgesi'nde acil olarak 71 adet 2000 g/h kapasiteli ve 14 adet 4000 g/h kapasiteli dezenfeksiyon cihazına ihtiyaç olduğu ortaya çıkmıştır.

Bu konuda Bölge İlleri Valilikleri ile temaslar sürdürülmektedir. Proje önümüzdeki aylarda ya da gelecek yıl uygulamaya konulacaktır.

9. GAZİANTEP KATI ATIK DEPOLAMA SAHASI PROJE VE İNŞAATI

Kentin katı atık depolama koşullarının iyileştirilmesi amacı ile Başkanlığımız tarafından GAP Bölgesel Ulaşım ve Altyapı Geliştirme Çalışması Projesi kapsamında hazırlanmış olan Katı Atık Kavramsal Projesi'nde seçilen Mazmahor düzenli depolama sahası projelendirilerek inşaatına başlanmıştır. İş Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ile imzalanan protokol çerçevesinde yürütülmektedir.

GAP'TAN HABERLER

DEVLET BAKANI A.BAKI ATAÇ ŞANLIURFA'DA SULAMA TESİSLERİNDE İNCELEMELERDE BULUNDU

GAP'tan Sorumlu Devlet Bakanı Sayın A.Baki ATAÇ, beraberinde Çanakkale Milletvekili Rahmi ÖZER, Denizli Milletvekili Mustafa GÖZLÜKAYA, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanı Dr. İ.H.Olcay ÜNVER ve Başkan Yardımcısı Celal DERYA'nın da bulunduğu bir heyetle birlikte, Şanlıurfa Tünelleri ve Proje uygulamalarıyla ilgili son durum hakkında bilgi almak üzere 14-15 Ekim 1994 tarihlerinde Şanlıurfa'yı ziyaret etmiştir.

23. GAP KOORDİNASYON KURULU TOPLANDI

GAP Koordinasyon Kurulu'nun 23. toplantısı 16 Eylül 1994 tarihinde Ankara'da TÜBİTAK Salonunda yapılmıştır. Devlet Bakanı Sayın A.Baki ATAÇ başkanlığında yapılan toplantıda Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Orman Bakanlığı, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ile Köy Hizmetleri, DSI, Karayolları ve İller Bankası Genel Müdürlüğü yetkilileri, Proje kapsamındaki faaliyet ve çalışmalarını Kurul'a takdim etmişler, Bölge illeri, Vali ve Belediye Başkanları da görüş ve sorunlarını dile getirmişlerdir.

"AGRO-GAP'94" ULUSLARARASI TARIM FUARI GERÇEKLEŞTİRİLDİ

İstanbul'daki Dünya Ticaret Merkezi'nde 21-25 Eylül 1994 tarihleri arasında düzenlenen 8.

Uluslararası Tarım Fuarı AGRO-GAP'94 Devlet Bakanı Sayın A.Baki ATAÇ tarafından açıldı. Fuarda tarım makineleri, sulama pompa makineleri ve sistemleri,

yedek parçaları, tohum, tarım ilaçları, gübre, hayvan yetiştirme ve veteriner cihazları gibi girdiler ve çağdaş teknoloji ürünleri sergilenmiştir.

OKULLARARASI GAP KONULU YARIŞMALAR YAPILDI

Okullararası GAP Konulu resim, şiir, kompozisyon yarışmaları 15 Nisan 1994 tarihinde sonuçlanmıştır. Resim dalında Gölcük Kavaklı İlkokulundan Emine Elli-beş, Şiir dalında Tokat Anadolu Lisesinden Bihter Gürler ve Kompozisyon dalında Sivas Kız Teknik Lisesinden Elif Çetin'in Türkiye birinciliklerini kazandığı yarışmada diğer dereceleri alanlar ve GAP İlletleri birincileri Ödüllerini 29 Nisan 1994 günü düzenlenen bir tören ile almışlardır.

Yarışmayı kazanan öğrenciler ve branş öğretmenleri 1-3 Mayıs 1994 tarihleri arasında GAP Bölgesinde bir geziye katılmışlardır.

GAP, DÜNYA SÜPER PROJE- LER KONFERANSI VE SERGİ- SİNDE YERALDI

Finans, müteahhitlik, danışmanlık kuruluşlarıyla, süper proje-

ler uygulamaya koyan kuruluşların üst düzey yönetici ve temsilcilerinin katıldığı "Süper Projeler Konferansı ve Sergisi" 19-22 Haziran 1994 tarihleri arasında Barcelona'da yapılmıştır. Konferans'ta GAP, İdare Başkan Yardımcısı Doç. Dr. Servet MUTLU'nun yaptığı bir takdim ile tanıtılmıştır.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ KAMPUSU PROJE YARIŞMASI HAZIRLIKLARINA BAŞLANDI

Haran Üniversitesi Kampüsü vaziyet planı, fakülte ve akademik binalarına ait projelerin yarışma ile yaptırılmasına ilişkin hazırlıklara başlanmıştır.

GAP ULUSLARARASI HAVALANI PROJESİ İMZALANDI

GAP'ın uygulanmasıyla birlikte, sulamaya başlayacak tarım-sulama ürün artışının ve bunların işlenmesiyle elde edilecek sanayi ürünlerinin ihracında önemli ol-

çüde artacak olan havayolu taşıma talebinin karşılanması amacıyla GAP Uluslararası Havaalanı Projesi programa alınmıştır. Proje Amerikan firmalarından Airways Engineering Corp., Johnson Controls Services Inc. ve yerli Yüksel Proje tarafından yapılacaktır. Proje Amerikan Hükümetince sağlanan 720.000 \$ hibe yardımı çerçevesinde gerçekleştirilecektir. GAP İdaresi Projeye 144.00 \$ tutarında hizmet ile katılacaktır.

Ağustos 1994 tarihinde Sheraton Oteli'nde düzenlenen törenle GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanı Olcay ÜNVER ve Amerikan Airways Engineering Corp. direktörü arasında Proje Anlaşması imzalanmıştır. 1 Eylül 1994 tarihinde de sözleşmesi imzalanan ortak girişim işe başlamıştır.

GAP SULAMA KOORDİNASYON KURULU (GAP-SKK) OLUŞTURULDU

GAP Bölgesinde sulamaya açılacak alanlara ait sulama, arazi düzenlemesi, örnek tesis ve uygulamalarla, eğitim ve yayım faaliyetlerinin ve bu faaliyetlere yönelik tüm konuların ele alındığı ve GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ile Devlet Su İşleri, Köy Hizmetleri ve Tarım Reformu Genel Müdürlükleri temsilcilerinden oluşan GAP-SKK kurularak çalışmalarına başlamıştır. Yapılan 2 toplantı neticesinde ilk etapda sulamaya açılacak alanlarda yapılacak işler ile finans sorunlarına ilişkin çözüm yolları belirlenmiştir. Ayrıca yürütülen çalışmalarda koordinasyon ve proje uyumlarının teminine ilişkin tedbirler alınmıştır.

II. GIDA MÜHENDİSLİĞİ KONGRESİ GAZİANTEP'TE YAPILDI

21-23 Eylül 1994 tarihleri arasında "II Gıda Mühendisliği Kongre ve Sergisi" Gaziantep'te yapılmıştır. Kongre kapsamında "Türkiye'de Gıda Sanayi ve GAP" konulu panelde önümüzdeki yıllarda GAP'ın, ülke gıda sanayine olan etkileri tartışılmıştır. Panelde Prof. Dr. Osman TEKİNEL, Prof. Dr. Suat UNGAN, Dr. Jan DOORENBOS, Dr. Meftune EMİROĞLU, Halil AGAH ve Saffet ATİK konuşmacı olarak katılmıştır.

ZİYARETLER

Proje bölgesine yerli ve yabancı kuruluşların ilgisinden kaynaklanan ziyaretler Şubat - Kasım 1994 arasındaki dönemde de devam etmiştir. Bu çerçevede; France-3 TV ekibi, Reuters Haber Ajansı muhabiri, Gaumont Inter-

national Film Şirketinden bir ekip, Stuttgart Üniversitesinden bir grup öğretim üyesi ve öğrencisi, Fransız-Alman ortak kanalı "Arte" için diziler hazırlayan bir film ekibi, BBC Radio 4 yapımcıları, Lübnan Dürzi Toplumu Lideri ve İşkan İşleri Bakanı Velid Canbolat ile beraberindeki heyet, Visage du Monde film-konferans kuruluşundan bir çekim ekibi, Danimarka Televizyonu 2. programından bir yapımcı, BBC World Service'de yayınlanacak "Türkiye'de Tarım ve Hayvancılık" programının yapımcısı, BM Türkiye Temsilcisi ile Kalkınma Programı Türkiye Temsilcisi Yardımcısı ve Bağlades'in Ankara Büyükelçisi Bölgeyi ziyaret etmişlerdir.

Aralarında İngiltere Savunma Koleji üst düzey subaylarından oluşan bir heyet, Portekiz İhracat Enstitüsü Ortadoğu Pazarları Direktörünün de bulunduğu bazı kişi ve kuruluşlar İdare Merkezimizde GAP hakkında bilgilendirilmişlerdir.

GAD

D E R G İ S

WORLD DEVELOPMENT COUNCIL

GLOBAL SUPER PROJECTS CONFERENCE

OSAKA, JAPAN · JUNE 18-21, 1995 · HYATT REGENCY OSAKA

Section D: Energy and Water
*Developing Energy and Water Projects in More World
Areas*

This workshop will feature some of the projects that
are truly making a difference. Presentations will dis-
cuss the Mahgreb (Algeria/Spain) pipeline, the
Southeastern Anatolia Project, Libya's Man-made
River Project, and the world's largest desalination
plant, in Saudi Arabia.

Moderator: Dr. Olcay Ünver, President, Southeastern
Anatolia Project Reg. Dev. Adm'n. (Turkey)

Topic - Speakers:

- Southeastern Anatolia Project
Dr. Olcay Ünver, President, Southeastern Anatolia
Project Reg. Dev. Adm'n. (Turkey)
- GME Project (Algeria/Spain/Mahgreb pipe line)
Armel Morvan, GME Project Manager, Bechtel (USA)
- World's largest desalination plant - Saudi Arabia
Khalid Asofi, Managing Director, *Desalination*
(Egypt)
- Man-made River Project (Libya)
David Neehan, Project Director,
Brown & Root Civil (UK)

FINAL PROGRAM

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ
KÜRESEL SÜPER PROJELER
ARASINDA...

İÇİNDEKİLER

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ
BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

Yıl: 3 Sayı: 6 Yaz Sayısı 1995

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı
Adına Sahibi

Dr. İ.H. Olcay ÜNVER, Başkan

Genel Yayın Yönetmeni

M. Kaya YAŞINOK

Yazı İşleri Müdürü

L. Zeynep A'INCI

Yayın Koordinatörü

Gül GEMALMAZ

Yayın Kurulu

Lütfi SOLAKOĞLU

Basri BEYAZ

Necati ÖZKAN

Halil AGAH

Bölge Temsilcisi

Özgül ŞANTAY

Adres

Uğur Mumcu'nun Sokağı 59

G.O.P. 06700 ANKARA

Baskı & Grafik

Desen Ofset A.Ş.

Tel: 446 96 96 pbx

Fax: 446 97 05

2 GAP'ta Sınai Kalkınma
Hedef ve Stratejileri

7 GAP Ekonomik Kalkınma
Ajanı Model Etüdü

15 GAP'ta Küçük Sanayi Siteleri
ve Organize Sanayi Bölgelerinin
Durumu ve İleriye Yönelik Hedefleri

22 GAP'ta Küçük ve Orta
Ölçekli Sanayi İşletmelerinin
Önemi ve KOSGEB

26 GAP'ta Sınai Gelişme
ve Gümrük Birliği

GAP Dergisinde yer alan yazılardaki fikirler yazarlarına aittir. Bu yazılar GAP Dergisi kaynak gösterilmek suretiyle kullanılabilir. Gönderilen yazılar yayınlanırsın veya yayınlanmasın lade edilmez. Yayın Kurulu gönderilen yazılar yayınlayıp yayınlamamaya ve üzerinde gerekli düzeltmeyi yapmaya yetkilidir. GAP Dergisi aboneliği ücretsizdir.

GAP

30 GAP'ta Organize Sanayi Bölgeleri
(Diyadin ve Gaziantep OSB'leri)

37 GAP'ta Sanayi ve Gaziantep

39 GAP Bölge Kalkınma
İdaresinin Faaliyetleri

48 GAP Bölgesi Yaş Sebze ve
Meyve Depolama ve
İşleme Sanayi

51 GAP'tan Haberler

Sayın Okurlarımız,

Bu sayımızda GAP'ın sanayi bileşeni ele alınarak, gerek GAP Master Planında öngörülen sınai hedef ve stratejileri ile buna ilişkin çalışmalarımız, gerekse Bölge'nin sınai yapısı ve gelişmesine ait kuruluşların çalışmalarını yansıtan bilgiler yer almaktadır.

Uygulanan tasarruf tedbirleri nedeniyle "GAP Dergisi"nin yayınına uzun bir süre ara vermek zorunda kaldık. Bu süre zarfında GAP çerçevesinde araştırma ve uygulamaya dönük birçok olumlu gelişmenin meydana geldiği Derginin "GAP'tan Haberler" başlıklı bölümünün tetkikinden kolayca gözlenecektir.

Yayına ara verdiğimiz süre içerisinde siz sayın okurlarımızın yoğun ilgisi, Dergimizin GAP çerçevesinde çeşitli sektörler ve kurumlararası iletişim açısından oldukça önemli bir işlevi yerine getirdiğinin kanıtı olarak bizi mutlu etmiştir. Bu işlevin değerli katkılarınızla daha da etkinleşeceğine inanıyoruz.

Saygılarımızla.

"GAP Dergisi"

GAP'TA SINAI KALKINMA HEDEF VE STRATEJİLERİ

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin temel kalkınma hedef ve stratejilerinin belirlendiği GAP Master Planının baz yılı olarak alındığı 1985 yılı ve 1994 yılında sonuncusu yayınlanan "Yıllık İmalat Sanayi İstatistikleri 1990" verilerine göre Güneydoğu Anadolu Bölgesinde imalat sanayi; üretim, yarattığı katma değer ve istihdam açısından Türkiye ortalamalarının oldukça gerisindedir.

Her iki çalışma sonucuna göre GAP bölgesi imalat sanayii Türkiye İmalat Sanayii içerisinde, işyeri sayısı ve istihdamda yaklaşık % 2'lik bir paya sahiptir. Yarattılan katma değerde ise ancak % 1'lik bir paya sahiptir (Tablo D). Katma değer in istihdam ve işyeri sayısına göre daha az bir paya sahip olması bölge sanayi kuruluşlarının özellikle tarıma dayalı sanayiler ve yarı mamul üretimi yapan sanayiler (un, irmik, çırçır, pamuk ipliği vb.) olmasından kaynaklanmaktadır (Tablo ID). Ancak işyeri sayısı ile istihdam bakımından bölgenin, Türkiye ile aynı oranda olması bölge sanayii teknoloji seviyesinin Türkiye düzeyinde olduğu izlenimini vermektedir.

MAIN TARGETS AND STRATEGIES OF THE INDUSTRIAL DEVELOPMENT IN THE GAP REGION

GAP Region has not been developed industrially. Lack of capital accumulation, undeveloped market conditions, insufficient industrial incentives, lack of qualified personnel and insufficient social life standards are the main causes for underdevelopment.

GAP Regional Development Administration has conducted some studies to define and take necessary actions for industrial development. Definition of strategic industries and definition of a governmental institution to assist industrial enterprises in the region and assessment of incentives according to regional conditions are major outcomes of these studies.

TABLO I. İMALAT SANAYİİ GAP VE TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI

İLLER	İŞYERİ SAYISI (ADET)	ÇALIŞAN SAYISI (ADET)	KATMA DEĞER (*) (MİLYAR TL)
ADİYAMAN	7	1712	67.03
DİYARBAKIR	12	2733	153.31
GAZİANTEP	67	12259	477.62
MARDİN (*)	4	103	0.36
SİİRT	2	359	7.46
ŞANLIURFA	10	1245	68.89
TOPLAM (GAP)	102	18411	774.67
TOPLAM (TÜRKİYE)	5098	975208	75.300.75
GAP/TÜRKİYE	0.02	0.018	0.0102

(*) 1990 Yılı Fiyatları

Not: (Birden az işyerine sahip illerdeki o sanayi koluna ait işyeri bilgileri verilmemiştir).

TABLO II. İMALAT SANAYİ KURULUŞLARININ ÜRETİM ALANLARINA GÖRE DAĞILIMI

SANAYİ KOLU	İŞYERİ SAYISI (ADET)	ÇALIŞAN SAYISI (KİŞİ)	KATMA DEĞER (*) (MİLYON TL.)
Gıda, içki ve tütün	29	2616	249,666
Dokuma, giyim ve deri	42	10562	279,621
Orman ürünleri	1	-	(160)
Kağıt ürünleri	2	-	-
Kimya, petrol	5	662	30,757
Taş ve toprağa dayalı sanayiler	11	1595	166,499
Metal ana sanayi	2	-	-
Metal Eşya	7	563	11,565

(*) 1990 Yılı Fiatları

1. GAP MASTER PLANI VE SANAYİ

Entegre bir bölgesel kalkınma projesi olarak ele alınan GAP'ın hedef ve stratejilerini belirleyen GAP Master Planında, sınai kalkınma için aşağıdaki stratejiler tespit edilmiştir:

a. Mevcut mahalli hammaddelere dayanılarak kurulacak veya önemli ölçüde geliştirilebilecek stratejik önemdeki sanayileri ortaya koymak ve teşvik etmek; bunları ilgili ekonomik faaliyet-

lerle adım adım geliştirmek ve ihracata yöneltmek,

b. Stratejik önemdeki sanayilerden faydalanarak üretim ve yönetim teknolojilerini, sermaye birikimini, teşebbüs gücünün nasıl geliştirilebileceğine ve uluslararası pazarlara nasıl girilebileceğine iyi birer örnek oluşturmak,

c. Gaziantep dışındaki illerin her birinde, yalnızca mevcut yer seçimi avantajlarını değil aynı zamanda illerarası münasebetleri

ve bölge içi dengeleri de dikkate alarak, en azından bir tane stratejik önemde sanayi kurmak,

d. İlgili kamu kuruluşlarının fonksiyonlarını, öncelikle stratejik önemde sanayilere yardımcı olacak ve daha sonraki safhalarda bu sanayilerin başlatacağı sınai kalkınmayı devam ettirecek biçimde yeniden düzenlemek,

e. Yerel girişimcileri kredi, bilgi ve teknik yardım ve diğer gerekli teşviklerle yatırıma teşvik etmek.

Yukarıda sıralanan stratejiler doğrultusunda GAP bölgesinin sanayileşmesi aşağıda belirtilen süreci izleyecektir:

- Tüketim malları ve inşaat malzemeleri sanayilerindeki mevcut gelişme trendi ile birlikte stratejik önemdeki yeni sanayilerin gelişmesi,

- Gelir arttıkça ve kentleşme ilerledikçe inşaat malzemeleri ve tüketim malları sanayilerinin mevcut trendinin ivme kazanması, stratejik önemdeki sanayilerin ise genişlemesi, ve

- Önce gübre ve tarımsal makina ve teçhizat, sonra genel makina sanayi gibi diğer sektörlerin yüksek taleplerini karşılayan yeni sanayilerin ortaya çıkması.

Stratejik Sanayiler

GAP bölgesinde yeni oluşturulabilecek ya da büyük ölçüde geliştirilebilecek, kurulması muhtemel imalat sanayileri aşağıda belirlenmiştir.

- Buğdayla ilişkili sanayi: Buğday unu, makarna/ırmik, şehriye

- Pamukla ilişkili sanayi: Çırcır, pamuk ipliği, yünlü ve pamuklu dokumalar, giyim,

- Yemeklik yağ sanayii: Ham ve rafine yemeklik yağlar, hayvan yemi,

- Hayvansal ürünler sanayii: Hayvan kesimi, postlar ve deriler, et ve süt mamülleri, deri ürünleri,

- İnşaat malzemeleri sanayii: Beton bloklar, kiremit ve tuğla, su boruları,

- Diğer sanayiler: Basın ve yayın, ambalaj malzemeleri, ambalajlama.

Stratejik önem taşıyan sanayiler

Tablo III'de yer alan sanayi dalları Gaziantep ili hariç, daha az gelişmiş GAP illeri için stratejik önemi olan sanayiler olarak seçilmiştir.

TABLO III. GAP İLLERİ İÇİN STRATEJİK SANAYİLER

<u>İli</u>	<u>ANA SANAYİLER</u>	<u>DİĞER</u>
Adıyaman	Turizmle ilgili Sanayiler	
Diyarbakır	Yemeklik yağlar	Hayvan yemi, hayvansal ürün sanayileri
Mardin	İrmik/makarna	Çırcır ve meyve işleme
Siirt	Et işleme ve bakır madenciliği	Deri sanayileri
Şanlıurfa	Tekstil ve giyim	Yemeklik yağlar, hayvan yemi, turizmle ilişkili sanayiler

2. SANAYİN GELİŞMESİ İÇİN YAPILAN ÇALIŞMALAR

GAP Master Planı ile belirlenen sınai kalkınma hedeflerine ulaşabilmek için Tarımsal Sanayi Perspektif Çalışması, Ekonomik

Kalkınma Ajansı Model Etüdü GAP Bölgesel Altyapı ve Ulaşım çalışmaları gibi daha detaylı çalışmalarında ve belirgin ölçekte çalışmalar yapılmıştır.

a. Tarımsal Sanayi Perspektif Çalışması

Fransız hükümeti tarafından sağlanan bir hibe ile yapılan bu projede tarımsal üretimin safhalarına göre desteklenmesi ve kurulması gerekli sanayi dalları belirlenmiş ve bu sanayi dallarına ait ön proje profilleri olarak adlandırılacak raporlar bu çalışma içerisinde hazırlanmıştır.

b. GAP Bölgesel Ulaşım ve Altyapı Çalışması

Bu çalışma ile GAP sulama projelerinin zaman içerisinde tamamlanarak aşamalar halinde artacak tarımsal üretiminin tahmin edilmesinden başlayarak, tarımsal üretimin ne kadarının hangi alanda üretileceği, nerede işleneceği, ne kadarının ham madde veya yarı mamül madde olarak bölge içinde ve dışında tüketileceği belirlenmiştir.

Bu çalışma içerisinde gerçekleştirilen GAP Sanayi Konum Analizi sonucu 2005 yılında GAP bölgesi tarımsal sanayi üretimi, üretim değeri, katma değer ve istihdam Tablo IV'de verilmiştir.

TABLO IV. 2005 YILI GAP SANAYİ PROJEKSİYONLARI

Sanayi Kolu	Üretim Değeri (Milyar TL)	Katma Değer (Milyar TL)	İstihdam (Adam/Yıl)
Un ve Unlu Mamüller	2,460	631	29,780
Yağ	1,804	277	691
Pamuk İpliği ve Dokuma	12,157	2,274	61,313
Yün İpliği ve Dokuma	700	103	1,386
Et, Süt, Deri Ayakkabı	7,882	1,400	26,168
İçki	3,056	460	241
Gıda	61	9	39
TOPLAM	28,023	5,159	119,618

* 1990 fiyatlarıyla.

Yukarıda verilen sanayi dallarının yüzde 56,8'inin Gaziantep, Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinde yoğunlaşacağı tahmin edilmektedir.

c. Ekonomik Kalkınma Ajansı Model Etüdü

Daha önceki kısımlarda verilen sınırlı hedeflere ulaşılabilmesi ancak özel sektörün bölgede sanayi tesisleri kurması sonucu olabilir. Günümüzde devletin elindeki Kamu İktisadi Kuruluşlarını özelleştirme çalışmalarını kapsamına alması sanayi tesisleri kurulması yükünü tamamen özel sektöre bıraktığının çok açık bir belirtisidir. Devlet, sanayi dallarını ancak teşvikler ve sanayi altyapıları hazırlayarak des-

teklemeyi bir politika olarak belirlemiştir ve geçtiğimiz yıllardan beri de uygulamaktadır. Böyle bir ortamda bölge için özel sektöre ilk ivmeyi verecek teşvik sistemi ve sanayi altyapısını dinamik olarak belirleyecek, bölgede yatırım yapacak yatırımcıya yönetim ve işletim konularında yardım sağlayacak ve dünya üzerindeki benzer yapıların kuruluş ve işleyiş yapılarını inceleyerek bir Ekonomik Kalkınma Ajansı kurulması için gerekli hukuki yapı ve ajansın iç işleyişi ve finansman kaynakları etüd edilip bir model önerilmiştir. Bu çalışmaya ilişkin detaylı bilgiler ileriki sayfalarda yer almaktadır.

3. SONUÇ

GAP bölgesinde sanayi oldukça geri kalmıştır. Bunun başlıca sebepleri bölgedeki teşebbüs gücünün yetersizliği, nitelikli eleman eksikliği, kısmen mahalli müteşebbislerin şirketleşmeden kaçınma eğilimleri sonucu yetersiz sermaye birikimi ve sermayenin bölgeden dışarıya çıkması, teşviklerin yetersizliği, sanayi altyapısının yeterli olmaması, bölgesel pazarın küçük olması ve bölgedeki istikrarsızlık olarak belirlenmiştir. Ancak yukarıda açıklanan çalışmaların yapılmasından sonra sanayi altyapısı hazırlanmasında önemli adımlar atılmıştır. Bölge illerinin, Şırnak haricinde her biri için en azından bir organize sanayi bölgesi kurulmasına karar verilmiş ve bu yolda önemli gelişmeler gerçekleştirilmiştir. Sanayii en gelişmiş il olan Gaziantep'te Organize Sanayi Bölgesi birinci ve ikinci kısımları tamamen dolmuş ve üçüncü kısım hizmete girme aşamasına gelmiştir. Sermaye birikimi bölgedeki tarımsal üretimin çeşitlenmesi ve artması ile artacak, bölge müteşebbislerinin ilk hareketi başlatarak yurt içi ve yurt dışı kaynaklı sermayenin

bölgede yatırıma dönüşmesi ile yetersiz sermaye birikimi sorunu ortadan kalkacaktır. Bölge ekonomisinin gelişmesi bölge yaşam standartlarının yükselmesine sebep olacak bu da bölgeye nitelikli eleman gelmesine katkıda bulunacaktır. Ancak bölgede ve ülkemizde yerleşme yeri özelinde teşvik sistemi geliştirilecek ve en önemlisi yatırımcıya işletme ve yönetme konularında destek sağlayacak bir yapının bir an önce kurulup hizmete sokulması gerekmektedir. İdarelerimiz tarafından kuruluş kanununun ve organizasyon yapısının hazırlanıp iç işleyişinin belirlendiği bir Ekonomik Kalkınma Ajansı bu ihtiyacı karşılayacaktır. Bunun yanısıra böyle bir ajansın oluşturulması; riskin dağıtılması ve daha ucuz finansman sağlanması açısından çok önemli bir olgu olan halka açık şirketler kurulması, mevcut şirketlerin halka açılması gibi günümüzde sanayinin gelişmesi için büyük önem taşıyan politikaların uygulanmasını da sağlayacaktır.

Ancak GAP'ı ülkemizdeki ekonomik durumdan soyutlayarak ele almak mümkün

değildir. Ülkemizde mevcut olan bütün olumsuz şartlardan bölge üreticileri de aynı ölçüde etkilenmektedir. Bunlardan en önemlisi yüksek enflasyon oranının yatırımlara doğrudan etkisi ve ülkedeki rant gelirlerinin üretim sonucu elde edilecek gelire alternatif olmasıdır. İstikrarlı ekonomik tedbirler ve rant ekonomisinin ülke çapında belli seviyelerin altında tutulması ülke ve bölge özelinde sanayi yatırımlarının artmasına sebep olacaktır.

Bu olumsuz koşullara rağmen ülke çapında bazı ürünlerin fiyatlarını belirleyen sanayi kuruluşları ile yurt içi ve yurt dışında belli bir pazar payına sahip olan bölgenin GAP'ın tamamlanmasıyla bütün yarı mamul ve mamul tarımsal sanayi ürünlerinde ülke çapında fiyat belirleyici olması kaçınılmazdır. Ana hedef bu işlemin bir an önce olabilmesi için gerekli koşulları belirleyerek (ki çoğu tespit edilmiştir) bu koşulları bir an önce yürürlüğe sokmak ve bu süreci en kısa sürede tamamlamak olmalıdır.

GAP EKONOMİK KALKINMA AJANSI MODEL ETÜDÜ

1. GİRİŞ

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), 2000'li yıllara yaklaştığımız bu dönemde, ülkemizin geleceğini güvence altına alan en büyük bölge kalkınma projesidir. Projenin amacı; Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde 22 baraj ve 19 HES inşa ederek, 1,7 milyon hektar araziye sulamak, 27 milyar kwh enerji üretmek ve özellikle tarım, sanayi, hizmetler, ulaştırma, eğitim, sağlık, şehir ve kırsal altyapı, konut v.b. alanlarda topyekün kalkınmayı temin etmektedir.

Proje kapsamında sulama projelerinin inşa edilmesiyle kuru tarım tekniğinden sulu tarım tekniğine geçilmesi, tarımda ürün deseni ve ürün yoğunluğunun değişmesi ve tarımsal üretimde önemli artışların olması beklenmektedir. Projenin etkileri sadece tarım üretiminin artışıyla sınırlı kalmayacak, tarıma dayalı ve tarım dışı sanayilerin gelişmesinde görülecektir. Bunlara paralel olarak Gayrisafi Yurtiçi Hasıla'yı (GSYH) oluşturan inşaat, hizmetler ve ticaret sektörlerinde de canlanma ve değişim olacaktır.

ECONOMIC DEVELOPMENT AGENCY FOR GAP

Within the GAP development scope to motivate industrial investments among the private entrepreneurs and to direct all the activities toward this end a study was conducted to establish an economic organisation for the region. Currently Economic Development Agencies are in service and they are integral parts of regional development programs.

The primary objectives of EDA are to promote private industrial investment, to develop necessary labour skills for industrialization, to improve the management, technology productivity and domestic and international competitiveness of the regional industry to improve the business and investment environment in the Region.

Toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesiyle başlayacak olan değişimin boyutlarını tespit etmek, diğer sektörlerle ilişkilerini ve birbirleri üzerindeki etkilerini belirlemek ve bölge'nin 2005 yılına kadar uzanan dönemde kalkınmasının amaçlarını, temel stratejilerini ve hedeflerini tesbit etmek amacıyla GAP Master Planı hazırlanmıştır. Master Plan ülke ve bölge kaynaklarını, ihtiyaçlarını, beşeri, mali ve teknik imkanlarını irdeleyerek, bölge gelişmesinin çerçevesini çizmiştir.

GAP Master Planı'nda belirlenen hedeflere ulaşılması için ekonomideki bütün sektörlerin tam bir uyum içinde kalkınma

sürecine katılmaları gerekmektedir.

Güneydoğu Anadolu Projesi çerçevesinde gerçekleştirilecek yatırımlar ile ortaya çıkacak potansiyelin, özellikle sanayi ve hizmet sektörlerinde, bölge kalkınmasında en etkin bir şekilde değerlendirilmesi, kalkınma sürecinin ilk aşamalarından itibaren özel sektör yatırımlarının katılmasını sağlayacak araçların bulunması önem taşımaktadır. Bu anlayış çerçevesinde dünyada serbest piyasa ekonomisi içinde uygulanan bölge kalkınma yaklaşımlarının değerlendirilmesi, diğer ülkelerde uygulamaya konulan bölge kalkınma program-

larının GAP bölgesi şartlarına uygunluğunun araştırılması, nitelikli müteşebbis ve yatırımcıların oluşturulması ve bölgede sanayileşmenin yaygınlaştırılması için gerekli müdahale ve teşvik şekillerinin etüd edilmesiyle, bunları uygulayacak ve yönlendirecek bir ajansın yapısının tesbit edilmesine yönelik bir çalışma yapılmıştır.

GAP İdaresince yapılan bu çalışma GAP Ekonomik Kalkınma Ajansı (EKA) Model Etüdü, Model Etüdü Çalışması, Mart 1991'de başlamış ve 9 ayda ta-

mamlanmıştır. Çalışma dört aşamada yapılmıştır. Birinci aşamada diğer ülkelerdeki bölgesel kalkınma yaklaşımları, bölgesel politikalar, uygulanan teşvikler, bölgesel kurumların yapı ve işleyişleri ayrıntılı olarak incelenmiştir. İkinci aşamada, ülkemizde izlenen bölge kalkınma politikaları ve uygulamaları incelenmiş, karşılaşılan darboğazlar açıklanmıştır. Üçüncü aşamada GAP bölgesindeki ekonomik ve sosyal yapı analiz edilmiş, bölge içi ve bölgedışı yatırımcılar ile görüşülerek yatırımcının eğilimleri

tesbit edilmiştir. Dördüncü aşamada ulaşılan sonuçlar ışığında EKA modeli geliştirilmiştir. Bu yazı kapsamında son aşamaya ağırlık verilecektir.

2. DÜNYADAKİ KALKINMA AJANSLARININ AMAÇ, POLİTİKA VE FONKSİYONLARI

Bölgesel kalkınma gelişmiş ülkelerde son 60 yıldır üzerinde önemle durulan bir kavramdır. İlk uygulamaları ABD'de Tennessee Valley Authority'nin (TVA) 1930'larda kurulmasıyla başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da özellikle üzerinde durulmuş, gelişmiş bölgeler ile geri kalmış bölgeler arasındaki gelişme düzeyini azaltmaya yönelik politikalar oluşturulmuştur. Zamanla gelişmekte olan ülkelerde de bölgesel kalkınma gündeme gelmesine karşın yeterince önem verilmemiştir.

Büyük çoğunluğu Avrupa'da olmak üzere 500'ün üstünde bölgesel ve yerel ekonomik kalkınma ajansı mevcuttur. Birçok ülke hemen her eyalet hatta pek çok alt bölge, dışarıdan yatırımcı çekmek ve kendi içindeki teşebbüsleri desteklemek amacıyla ekonomik kalkınma teşkilatları kur-

muştur.

Genelde bölgesel politikalar, zaman içinde altyapı ve tarımın desteklenmesinden, sanayinin (önce kamu sektörü ve büyük sanayi, sonra özel sektör ve küçük sanayi) desteklenmesine ve bugün de hizmetler ve ileri teknolojinin desteklenmesine doğru bir değişim göstermiştir.

Bu teşkilatların büyük bir kısmı potansiyel yatırımcılara bilgi temin etmek ve yol göstermekle yetinmektedir. Diğerleri, iki yönlü teknoloji transferi ile iştigal ederken, önemli bir kesim de bölge'nin müteşebbislerine geniş kapsamlı danışmanlık hizmetleri vermektedir. Ajansların çoğu, bölge'deki yeni yatırım ve tevsilere iştirak ederek girişimcileri aktif bir şekilde desteklerken, daha az sayıda ajans kredi temini ve faiz sübvansiyonu yolunu seçmiştir. Az sayıda ajans merkezi teşvik tedbirlerinin yönetimini de üstlenmiştir. Çeşitli ajanslar altyapısı tamamlanmış arsaları, fabrika binalarını, antrepoları, ofis binalarını, hatta üst kademe yöneticileri için lojmanları kendileri inşa ederek yatırımcılara kiralamakta veya satmaktadırlar.

Bunlardan bazıları büyük yatırımcılar için ısmarlama fabrika ve ofis binaları da inşa etmektedirler.

Bu ajanslar bölgesel yol, liman, havalimanı, su, atık arıtımı, elektrik üretimi ve dağıtımı gibi altyapı çalışmalarını da üstlenmiştir. Son yıllarda ajanslar çalışan nüfusun mesleki eğitimi ile de ilgilenmeye ve bölgede bu tür aktiviteleri desteklemeye veya üstlenmeye başlamışlardır.

Mali teşviklerin büyük kısmı merkezi hükümet vergi gelirlerinden tahsis edilmekte ve dolayısıyla ülke içinde bir tür gelir dağılımı etkisi yapmaktadır. Bu tür teşvikler geleneksel olarak tarım ve imalat sanayii ile ilgili faaliyetlere verilmektedir. Hizmet sektörünün bu tür teşviklerden yararlanması oldukça yenidir. Teşvikler gittikçe daha selektif bir şekilde verilmekte, "otomatik hak kazanma" ile alınan teşvikler gittikçe önemini yitirmektedir. Genel olarak ülke çapında uygulanan sektörel bazdaki teşviklerin tamamen bölgeselleştirilmesi konusunda çaba gösterilmektedir.

Uygulanan mali teşvikler ülkeden ülkeye çeşitli farklılıklar göstermekle beraber genel karakterleri bakımından 5 grup altında toplanabilir:

- Faiz sübvansiyonları ve özel krediler,
- Hibeler ve sermaye katımları,
- Vergi indirimi veya istisnaları,
- Özel amortisman uygulamaları,
- İşçiler için verilen sübvansiyonlar.

Genellikle yeni yatırımlar, teşvikler ve tesis yer değiştirmeleri bütün ülkelerin bölgesel olarak uyguladıkları teşvik sistemlerinde yer almaktadır. Modernizasyon, rasyonalizasyon yatırımları da oldukça yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Fransa, İtalya ve Kuzey İrlanda'da olduğu gibi bölgedeki şirketlerin bölgedışı şirketler tarafından satın alınması için bölgedışı firmanın teşviğine ise daha az rastlanmaktadır.

Altyapı yardımı her ülkede görülmektedir. Bu konuda yerel idareler veya bölgesel kalkınma teşkilatlarının kredi temini, arazi tahsisi, organize sanayi bölgeleri

kurulması, standart fabrika binaları, iş merkezleri yapılıp kiralanması; hatta teşebbüslerin iş, eğlence, teknoloji, araştırma, ulaşım, telekomünikasyon gibi her türlü gereksinimini bir arada karşılayacak özel şehirlerin (teknopolis) temin edilmesi, değişen derecelerde her bölgesel kalkınma hamlesinde yer almaktadır.

3. GAP BÖLGESİ'NDE NASIL BİR EKONOMİK KALKINMA AJANSI MODELİ

a. Gerekçe

Bölgesel kalkınma, hedeflenen yörelerde ve sektörlerde yatırım düzeyinin yükseltilmesi, böylece bu yörelerde ekonomik kalkınmanın sağlanmasını öngörmektedir. Bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilmesi için yatırım kararlarının çeşitli araçlar ve kurumlar kullanılarak etkilenmesi gerekmektedir. Ülkemizin bu konuda özellikle planlı dönemdeki deneyimi, diğer ülkelerin deneyimi ile karşılaştırıldığında şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

- Türkiye'de bölgesel kalkınma için kullanılan en yaygın araç, sektörlerle ve yörelere göre farklılaştırılmış bir teşvik sistemidir. Bu sistem genel çizgileri ile

gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde uygulanan sistemlere benzemektedir. Bazı eksiklikleri bulunmakla birlikte, Türk teşvik sisteminin uluslararası ölçülere uygun bir sistem olduğu söylenebilir.

- Türkiye'de teşvikler dışında kullanılan temel araç kamu yatırımlarıdır. Kamu hizmetlerine ve altyapıya yapılan yatırımların ekonomik kalkınma açısından etkin bir araç olduğu gözlenmiştir. Ancak, sanayileşmenin ilk dönemlerinde etkin bir araç olarak kullanılan kamu sanayi yatırımları, son dönemlerde etkinliğini kaybetmiştir. 1980 sonrası izlenen ekonomik politikalar çerçevesinde kamu sanayi yatırımlarının bölgesel kalkınmada bir araç olarak kullanılmasından vazgeçilmiş ve sanayileşmede öncülük özel yatırımlara verilmiştir.

- Sanayiinin yer seçimi kararlarını etkilemek ve dolaylı olarak bölgesel kalkınmayı desteklemek için ülkemizde kullanılan bir başka araç organize sanayi böleleri (OSB) ve küçük sanayi siteleri (KSS) kurulmasının desteklenmesidir. Ancak uluslararası

karşılaştırmalar Türkiye'de bu aracın yaygın ve etkin olarak kullanılmadığını göstermektedir.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bölgesel politikaların uygulanması ve araçların etkin olarak kullanılması için çok sayıda ve çeşitli türden kurum rol üstlenmişken, Türkiye'de iki kalkınma bankası (TSKB, TKB), iki yarı kalkınma yarı ticari banka (Ziraat, Halk) ile bölgesel ekonomik kalkınmanın desteklenmesinin mümkün olmadığını geçmişteki deneyler göstermiştir. Devletin ekonomi ile ilgili bakanlık ve kuruluşlarının bu alandaki faaliyetlerinin etkinliği de sınırlıdır.

Sonuç olarak Türkiye'de bölgesel ekonomik kalkınmayla ilgili hiçbir kurumun üstlenmediği işleri üstlenecek, yerel katılımı sağlayacak yeni kurumlara (Kalkınma Ajanslarına) ihtiyaç vardır.

Ancak burada hemen belirtilmesi gereken, kalkınma ajanslarının tek başlarına kurumsal yapıdaki boşlukların bütününe dolduramayacaklardır. Diğer yerel/bölgesel kurumlara desteklenmeden ve merkezi kurumlarda aralarındaki iş bölümü belir-

lenmeden oluşturulacak kalkınma ajanslarının etkinliği sınırlı kalacaktır. Türkiye'de yerel kurumların bulunmaması bölgesel kalkınma politikasının uygulanmasında önemli bir eksikliklerdir.

Yukarıda verilen genel gerekenin yanında GAP bölgesinde bir Ekonomik Kalkınma Ajansı (EKA) kurulması ve bölgeye özgü aşağıdaki gerekçeler öne sürülebilir:

- GAP, Türkiye'de halen entegre bölge planlamasının uygulandığı tek bölgedir. Bu bölgede beklenen gelişmeler ve hazırlanan

plan hedeflerinin gerçekleştirilmesinde kurulacak bir EKA öneli roller üstlenebilir.

- GAP bölgesinde izlenen kamu yatırım programının yaratacağı gelir artışının tüketim ve tasarruflar üzerindeki olumlu etkisi bu bölgeyi sınai yatırımlar için uygun konuma getirecektir. Bölgedeki sanayileşmenin gerektireceği destek hizmetlerini EKA türü bir kurumla vermek etkin bir yol olacaktır.

- GAP için geniş yetkileri olan bir Bölge Kalkınma Teşkilatı kurulmuştur. Bölgesel bir teşkilatın

varlığı EKA kuruluşunu kolaylaştıracaktır.

- Bölgede yapılan tesbitler EKA'nın vereceği hizmetlere geniş bir talebin olacağını göstermektedir.

b. Ekonomik Kalkınma Ajansı'nın Temel Prensipleri ve Faaliyet Alanı

GAP Master Planı, bölgedeki sanayileşmeyi teşvik etmek için hedeflenen yatırım tesislerinin gerçekleştirilmesini, istihdam imkanlarının artırılmasını, yerel hammaddeyi kullanacak sanayilerin kurulmasını, karşılaştırmalı yer seçimi avantajları ve iller arası ilişkiler dikkate alınarak sanayileşmenin sağlanmasını, kredi, bilgi, teknik destek, teknoloji, sermaye teminini sağlayarak yerel girişimcinin desteklenmesini hedeflemiştir.

Belirtilen hedef ve strateji çerçevesinde özel girişimcilige dayalı sanayileşmeyi desteklemek, sanayi işgücü becerilerini geliştirecek, bölge sanayisinin işletmecilik, teknoloji, verimlilik düzeyini, ulusal ve uluslararası pazarlarda rekabet edebilme imkanlarını artıracak, bölgede iş ve yatırım ortamını geliştirecek bir Ekonomik Kalkınma Ajansı'nın fonk-

siyonları, yönetim biçimi farklı kompozisyonda olmak zorundadır.

GAP bölgesi için EKA'nın temel faaliyet alanının sanayi ve hizmet sektöründe olması gerekmektedir. Bölgenin özellikleri nedeniyle tarıma dayalı sanayiler ile küçük ve orta ölçekli işletmelere özel önem verilmesi, hizmet sektöründe iş ve yatırım ortamını geliştirecek projelere destek sağlanması benimsenmiştir. Belirtilen bu çerçeveyi gerçekleştirecek bir Ekonomik Kalkınma Ajansı'nın temel prensipleri şunlar olmalıdır;

- Bölgesellik
- Kamusalılık
- İdari bütünlük
- Tamamlayıcılık
- Katılımcılık
- Uygun ölçek

Bölgesel kalkınmayı amaçlayan teşkilatların etkin olabilmeleri için özellikle geliştirilmesi istenen bölge için kurulmuş olmaları ve tüm faaliyetleri bu bölgenin kalkınmasında kullanmaları gerekmektedir.

Kalkınma ajanslarının bölgesel kalkınmayı sağlamak için üstlenecekleri görevler kamusal

kaynaklar ve yetkiler kullanmayı gerektirmektedir. Geri kalmış bir bölgede girişimcilerin geliştirilmesinin ilk etaplarında devletin öncülüğü önemli olmakta, ileri safhalarda bu görevin özel sektöre devri gerekli olmaktadır. Bu nedenle gelişmenin ilk etaplarında ajans kamu ağırlıklı olmak zorundadır.

GAP bölgesinin kalkındırılmasında etkin rol oynayacak GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın varlığı kalkınmaya yönelik faaliyetlerin bir idari bü-

tünlük içinde ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

GAP İdaresi içinde kurulacak bir ajans gerek GAP İdaresi'nin içindeki işbölümünde, gerekse diğer kamu ve özel kuruluşlarla ilişkilerinde üstlendiği görevler bakımından tamamlayıcı olmalı, dublikasyona yol açmamalıdır.

Bölgesel kalkınmada çeşitli kişi ve kuruluşların katılımını özendirmek önemli bir çabadır. Bu nedenle merkezi ve yerel idarelerin ve özel kurumların bu projeye sahip çıkması ilkesi

uygulanmalıdır.

Ajansın bölgesel kalkınmayı desteklemesindeki ölçęęi verilecek fonksiyonlarla ilişkilidir. Bölge'deki yatırımcıya yardımcı olma ana felsefesi çerçevesinde GAP İdaresi içinde belli bir ölçekte görev yürütülmelidir.

Yukarıdaki prensipler çerçevesinde GAP bölgesinde oluşturulacak bir yapının hizmet alanı (fonksiyonları) şunlar olmalıdır;

- Yatırımcılara ve işletmenlere danışmanlık ve bilgi verme,
- Yatırımcıları ve işletmeleri yönlendirme,
- Yatırım ve işletmenleri izleme,
- Yatırım ve işletmenlerin finansmanı,
- Tanıtım ve yatırım çekme,
- İşgücü eğitimi,
- Sanayi arazisi ve tesisi arzı,
- Kentsel geliştirme ve yenileme.

Bu fonksiyonlar ile donatılan yapı, gerekli hizmeti verebilmesi için kamulaştırma, bilgi edinme, iştirak yapabilme ve mali yetkiler ile donatılmıştır.

Tesbit edilen prensipler, fonksiyonlar ve yetkilerin çeşitli şekilleri önerilerek farklı yapıda EKA

modelleri ortaya çıkartmak mümkündür. Mevcut Anayasa ve Kanunlar çerçevesinde GAP Bölgesi için aşağıdaki üç model önerilmektedir.

EKA I Modeli:

KHK 388'e bağlı kalınarak GAP İdaresi içinde bir EKA kurulması önerisidir. GAP İdaresi içinde Başkan Yardımcılarından biri EKA türü faaliyetlerin yönetiminden sorumlu olacaktır. GAP İdaresi, KHK 388'deki yetkileri kullanarak, EKA'dan beklenen bazı görevleri yerine getirecektir. Bunlar; danışmanlık, bilgi temini, yönlendirme, izleme, tanıtım ve yatırım çekme ile sınırlı kalacaktır.

Bu modelde İdare hiçbir hibe de bulunamayacağı için danışmanlık hizmetlerini yatırımcılar ve işletmeler için kendisi doğrudan satın alacaktır. KHK'nin 7. maddesi GAP İdaresi'ne sözleşme ile araştırma, etüd ve proje yapma yetkisi vermektedir. Ayrıca sanayi arazisi ve tesisi arzı görevlerini de yerine getiremeyecektir. GAP İdaresi, ilgili kuruluşlarla işbirliği yaparak, işgücü eğitimi ve kentsel geliştirme ve yenileme çalışmalarını GAP böl-

gesinde yürütebilecektir. EKA I modelinde finansman kaynağı Kamu Ortaklığı Fonu'ndan (KOF) sağlanacaktır.

EKA II Modeli:

Bu modelde KHK 388'in değiştirilerek EKA'nın GAP İdaresi içinde bir birim olarak tüm görev ve yetkileri ile tanımlanması önerülmüştür.

Bu modelde GAP bölgesinde belirlenecek bir ilde EKA kurulacak ve GAP İdaresi Başkan Yardımcılarından biri EKA'nın yönetiminden sorumlu olacaktır. Ayrıca ilgili Devlet Bakanı tarafından seçilmiş üyelerden oluşan bir Danışma Kurulu bulunacaktır. Bu üyeler kamu ve özel kesimden seçilebilecektir.

EKA II Modeli'nin görevleri; danışmanlık ve bilgi temini, yönlendirme, izleme, finansman, emlak, tanıtım ve yatırım çekme, işgücü eğitimi, kentsel gelişme ve yenileme, ortak programların teşkil edilmesi olacaktır.

EKA III Modeli:

Bu modelde EKA GAP İdaresi'nin dışında ancak GAP Teşkilatının içinde kalacaktır. EKA, GAP

Yüksek Kurulu'na bağlı bir Yönetim Kurulu'na sahip olacaktır. Yönetim Kurulu üyeleri Başkan veya GAP Yüksek Kurulu tarafından seçilmiş üyelere olacaktır. EKA bir kamu kuruluşu olması nedeniyle, Yönetim Kurulu üyeleri kamu görevlileri arasından seçilecektir.

Bu modelde EKA'nın görev ve yetkileri EKA II modelindeki gibi olacaktır.

4. SONUÇ

Ekonomik Kalkınma Ajansı (EKA) türü oluşumlar bölgesel kalkınma çabaları içinde tesbit edilen hedef ve stratejilerin uygulanmasında bir amaç olarak değerlendirilmelidir. Diğer ülke tecrübeleri bu tür araçların bölge kalkınma faaliyetlerinde çok etkin olduğunu göstermiştir.

EKA türü yapılar, ülkemiz bölge planlama tecrübesi içinde şimdiye kadar ele alınmamıştır. Bu nedenle planlı kalkınma faaliyetlerinde ortaya çıkmış olan bu tür gerekli yapıları düşünmek ve bölge planlama uygulama araçları listesine katmak zorunludur.

EKA türü araçların görevleri, finansman yapısı ve yetkileri her

bölgenin özelliklerine göre biçimlenmelidir. Standart bir EKA yapısı önerilemez. Diğer ülke tecrübeleri her ülkenin sosyo-ekonomik özellikleri ve yasal mevzuatına göre EKA türü yapıların çok farklı şekillerde tesis edildiğini göstermiştir. Bu nedenle ülkemiz farklı bölgeleri için farklı yapılar düşünülmesi ve planlanması gerekmektedir.

GAP bölgesi için EKA türü bir yapının gerekli olup olmadığı, gerekli ise nasıl bir yapıda kurulması gerektiği konusunda şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır:

- EKA bir kamu kuruluşu olarak kurulmalıdır. Yurtdışı örneklerin geniş ölçüde kamu kuruluşu olmasının yanında, EKA'nın görevlerini yerine getirmesi için gerekli yetki ve kaynakları özel hukuka tabi bir kuruluşa vermek mümkün değildir.

- EKA yukarıda açıklanan hedef, ilke, görev ve yetkiler içinde kademeli olarak kurulmalıdır.

- GAP bölgesinde kurulacak EKA Türkiye'de bölgesel kalkınma çabaları açısından bir "yenilik" olduğundan uygulamanın kademeli olarak yapılması önem taşımaktadır.

- EKA, mevcut bir Bölge Kalkınma Teşkilatı içinde kurulmalı, zaman içinde yerel idarecilerin bu tür yapıyı benimsemesine bağlı olarak EKA III model yapısına ulaşmalıdır.

- EKA I modeli, bütün sınırlarına rağmen, hemen uygulanabilecek bir model olması nedeniyle, başlangıç olarak seçilebilir. Bu model kapsamında kuruluş dönemi için önerilen çalışmaları yürütmek mümkündür.

- GAP İdaresi KHK'si değiştirilerek yeni bir kanun tasarısı içinde EKA II modelinin tercih edilmesi daha doğrudur. Bu tercihin nedeni, Türkiye için bir yenilik olan bir kurumun başlangıçta bağımsız olarak kurulmasının uygulamada getireceği sorunlardır. GAP İdaresi de Türkiye için bir kurumsal yenilik olduğundan ve merkezi bir idari yapı içinde yetkilerini kullanmakta sorunlarla karşılaştığından, GAP bölgesinde bir İdare'den bağımsız yeni bir kurumun işlerlik kazanması güç olabilir.

GAP'TA KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ VE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN DURUMU VE İLERİYE YÖNELİK HEDEFLER

Erdoğan ÖZBAY

İnş. Yük. Müh.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Küç. San. ve Sanayi Bölgeleri ve Siteleri Genel Müdürlüğü Etüd-Proje Daire Başkanı

GİRİŞ

Ülkemiz hızlı bir sanayileşme ve giderek tarım toplumundan sanayi toplumuna dönüşme süreci içerisinde bulunmakta ve sanayi mamullerinin toplam ihracattaki payı % 80'leri aşmaktadır.

Ancak gelişmiş yörelerde yoğun sanayileşmenin meydana getirdiği düzensiz şehirleşmenin ve çevre kirliliğinin önlenmesi ile tarım arazilerinin korunması, geri kalmış yörelerde ise sanayinin teşvik bakımından sanayi altyapısının hazırlanması büyük önem arz etmektedir.

3143 sayılı Bakanlığımız kuruluş kanunu ile, Küçük Sanayi Siteleri ile Organize Sanayi Bölgelerinin kurulması, denetlen-

SMALL INDUSTRIAL ESTATES AND ORGANIZED INDUSTRIAL DISTRICTS IN THE GAP REGION

Great importance has been attached to prepare industrial infrastructure for Turkey which is in a transformation stage towards an industrialized economy. Ministry of Industry and Trade is responsible for establishment, financing and coordination of the Small Industrial Estates (SIE) and Organized Industrial Districts (OIS) in Turkey.

A Total 4874 workshops were established within 14 SIS's in the GAP region between the years 1965-1994 providing better working conditions to some 29,000 people. In the 1995 Investment Programme for the region there exist 18 more SIE comprising 5513 workshops.

2 OIS's (Gaziantep and Mardin) were completed between 1965-1995 in the GAP region and target for the 1995 Investment Programme is to establish 10 more OIS's with 1200 operational business units (or factories).

mesi, kredilendirilmesi ve çeşitli kuruluşlarla koordinasyonun sağlanması hususunda Bakanlığımız görevli ve yetkili kılınmış-

tır.

Küçük Sanayi Siteleri ve Organize Sanayi Bölgeleri uygulamasına planlı kalkınma dönemine geçildikten sonra büyük önem verilmiş, beş yıllık kalkınma planlarında ve yıllık programlarda bu konuda ilke ve politikalar geliştirilmiştir.

KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ (K.S.S.)

Küçük sanayici ve tamirat uğraşan esnafın yer aldığı Küçük Sanayi Sitelerinin üst yapıları bölgelerin gelişmişlik düzeylerine göre % 50 ila % 70 oranında desteklenmektedir. Ancak alt yapılar için genel bütçeden yeterli kaynağın ayrılması nedeni ile

bazı Küçük Sanayi Sitelerinin üstyapıları tamamlandığı halde alt yapıları noksan kalmaktadır.

Küçük Sanayi Sitelerine kullandırılan kredinin faiz oranı % 15 ile % 22 arasında olup, geri ödeme süresi inşaatın bittiği tarihten itibaren 1 yılı ödemesiz devre olmak üzere toplam 11 yıldır.

1965 yılından 1994 yılı sonu-

na kadar GAP bölgesinde hizmete sunulan toplam 14 adet Küçük Sanayi Sitesi ile 4874 işyerinde 29.000 kişiye daha sağlıklı şartlarda çalışma imkanı sağlanmıştır. (TABLO I) Verilen kredi miktarı 1994 yılı fiyatları ile 1 Trilyon 447 Milyar TL'dir.

1995 Yılı Yatırım Programında, GAP bölgesinde; 5113 işyerlik 16 adet "devam eden", 400 iş-

yerlik 2 adet "yeni proje" olmak üzere toplam 5513 işyerlik 18 adet KSS üstyapı projesi ile 4 adet altyapı projesi yer almaktadır. (TABLO II) Bunların proje tutarı 2 Trilyon 678 Milyar TL olup bu projeler için 30 Mayıs 1995 itibariyle 1994 yılı fiyatlarıyla 632 Milyar TL harcama yapılmıştır.

TABLO I : GAP BÖLGESİNDE SANAYİ VE TİCARET BAKANLIĞININ KREDİ DESTEĞİ İLE TAMAMLANAN KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ

S.NO: K.S.S.ADI	KARAKTERİSTİĞİ	KREDİ ORANI	BİTİŞ TARİHİ	(MİLYON TL) VERİLEN KREDİ	
				CARİ FİYATLARLA	1994 YILI FİYATL.
1. DIYARBAKIR-MERKEZ	331 İşy.	%85	1978	72,1	111.530,2
2. DIYARBAKIR-MERKEZ Otomobilciler	298 İşy.Sos.Tes.Ç.Ok.	%95	1990	3.271,1	74.313,7
3. DIYARBAKIR-BİSMİL	108 İşy.Sos.Tes.	%95	1988	6.699,3	41.207,5
4. DIYARBAKIR-ERGANİ	120 İşy.Sos.Tes.	%85	1990	2.561,8	31.872,4
5. DIYARBAKIR-MERKEZ Marangozlar	100 İşy.Sos.Tes.	%80	1992	5.166,1	27.049,0
6. GAZİANTEP-MERKEZ I	300 İşy.	%60	1976	10,1	43.589,8
7. GAZİANTEP-MERKEZ II	1146 İşyeri	%90	1981	342,1	186.258,5
8. GAZİANTEP-MERKEZ III	1235 İşy.Sos.Tes.Ç.Ok.	%90	1992	24.638,2	318.130,7
9. GAZİANTEP-NİZİP I	241 İşy.Sos.Tes.Ç.Ok.	%85	1982	420,0	152.179,8
10. GAZİANTEP-ISLAHİYE	100 İşy.Sos.Tes.	%95	1992	5.841,3	31.377,7
11. MARDİN-MERKEZ	190 İşy.Sos.Tes.	%95	1984	341,8	117.033,9
12. ŞANLIURFA-MERKEZ I	500 İşy.Sos.Tes.Ç.Ok.	%100	1988	8.799,4	231.496,6
13. ŞANLIURFA-SİVEREK	100 İşy.Sos.Tes.Ç.Ok.	%95	1993	14.927,8	46.857,7
14. ŞANLIURFA-SURUÇ	105 İşy.Sos.Tes.	%85	1990	3.519,0	34.367,8
TOPLAM:	- 4874 İşyeri			76.610,1	1.447.265,3
	- 11 Sosyal Tesis				
	- 5 Çırak Okulu				

TABLO II: GAP BÖLGESİNDE SANAYİ VE TİCARET BAKANLIĞININ 1995 YATIRIM PROGRAMINDA YERALAN KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ

K.S.S.ADI	KARAKTERİSTİĞİ	KREDİ ORANI	BAŞLAMA BİTİŞ TARİHİ	PROJE TUTARI	(MİLYON TL)	
					30.5.1995 İTİBARIYLA KÜMÜLATİF HARCAMA	1995 YILI PROGRAM ÖDENEĞİ
A) (ÜSTYAP)						
1 ADIYAMAN-MERKEZ	350 İsy.Sos.Tes.Ç.Ok.	%90	1985-96	171.000	79.247	10.000
2 ADIYAMAN-BESNİ	350 İsy.Sos.Tes.Ç.Ok.	%85	1991-98	174.40	1.473	3.000
3 ADIYAMAN-GÖLBAŞI	100 İsy.Sos.Tes.	%70	1993-96	41.400	-	200
4 DİYARBAKIR-SILVAN	220 İsy.Sos.Tes.Ç.Ok.	%95	1989-95	118.240	94.611	7.500
5 GAZİANTEP-NİZİP II	400 İsy.Sos.Tes.Ç.Ok.	%90	1985-96	173.600	93.264	7.000
6 GAZİANTEP-OĞUZELİ	70 İsy.Sos.Tes.	%80	1986-95	24.700	16.476	7.500
7 GAZİANTEP-KILIS	300 İsy.Sos.Tes.Ç.Ok.	%90	1986-96	126.000	38.029	10.000
8 GAZİANTEP-MERKEZ Ayakkabıcılar	550 İsy.Sos.Tes.Ç.Çok.	%60	1991-97	313.600	30.893	10.000
9 GAZİANTEP-MERKEZ (25 ARALIK)	1000 İsy.Sos.Tes.Ç.Ok.	%60	1991-98	400.400	14.220	10.000
10 MARDİN-MERKEZ II	200 İsy.Sos.Tes.	%70	1994-97	78.100	-	200
11 MARDİN KIZILTEPE	200 İsy.Sos.Tes.Ç.Ok.	%85	1984-97	98.600	7.637	7.000
12 MARDİN-NUSAYBİN	150 İsy.Sos.Tes.Ç.Ok.	%95	1990-97	86.500	6.468	7.000
13 ŞİRT-MERKEZ	373 İsy.Sos.Tes.Ç.Ok.	%95	1984-96	198.100	41.038	9.000
14 ŞANLIURFA-MERKEZ II	500 İsy.Sos.Tes.Ç.Ok.	%95	1984-96	247.800	117.211	5.000
15 BATMAN-MERKEZ	250 İsy.Sos.Tes.Ç.Ok.	%80	1985-95	94.980	73.002	900
16 ŞIRNAK-ÖRNEK	100 İsy.Sos.Tes.Altıyapı	%100	1991-96	36.700	-	5.000
17 DİYARBAKIR-MERKEZ II (OTO)	300 İsy.Sos.Tes.Ç.Ok.	%70	1995-99	81.950	-	1
18 MARDİN-MİDYAT	100 İsy.Sos.Tes.	%70	1995-97	29.600	-	1
	TOPLAM: - 5513 İşyeri			2.495.670	613.569	99.302
	- 18 Sosyal Tesis					
	- 14 Çırak Okulu					
K.S.S. ADI	KARAKTERİSTİĞİ	BAŞLAMA BİTİŞ TARİHİ	PROJE TUTARI	30.5.1995 İTİBARIYLA KÜMÜLATİF HARCAMA		
B) (ALTYAP)				1995 YILI PROGRAM ÖDENEĞİ		
1 GAZİANTEP-MERKEZ III	Altyapı	1995-95	40.500	1.509	200	
2 ŞANLIURFA-MERKEZ II	Altyapı	1994-98	105.000	10.347	1.000	
3 ŞANLIURFA SİVEREK	Altyapı	1994-96	10.500	201	1.000	
4 BATMAN-MERKEZ	Altyapı	1994-97	26.200	5.924	1.000	
	TOPLAM		182.200	17.981	3.200	

NOT: Proje tutarı, harcama ve ödenek sütunlarındaki değerler 1994 yılı fiyatlarıyla verilmiştir.

lığının müşterek çalışmalarıyla usta, çırak ve kalfalara mesleki eğitim verilmektedir.

1965-1994 yılları arasında biten 14 adet Küçük Sanayi Sitesinden 5 adedinde müstakil çıraklık okulu bulunmaktadır. 1995 Yılı Yatırım Programında yer alan 18 adet Küçük Sanayi Sitesinin 14 adedinde müstakil çıraklık okulu projesi yer almaktadır.

Bu Sitelerde:

- Sağlıklı işyeri temini ve ekonomik verimi artırma,
- Teknolojik gelişmelerden yararlanma ve orta ölçekli sanayiye geçişi kolaylaştırma,
- Düzenli şehirleşme ve çevre kirliliğini önleme,
- Usta, çırak ve kalfalara Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yapılarak mesleki eğitim verilmesi ana amaçları ile 2000 yılına kadar;
- 14 olan Küçük Sanayi Sitesi adedinin 35'e,
- 4874 olan işyeri adedinin 10000'e,
- 29000 olan istihdamın 60000'e çıkarılması hedef alınmıştır.

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ (O.S.B.)

Organize Sanayi Bölgeleri; VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı çalış-

maları kapsamında kabul edilen tanıma göre şu şekilde tarif edilmiştir.

"Ağır sanayi kompleksleri dışında, küçük ve orta ölçekli imalat sanayi türlerinin belirli bir plan dahilinde yerleştirilmeleri için sınırları tasdikli çıplak arazi parçalarının gerekli altyapı hizmetleriyleve ihtiyaca göre tayin edilecek sosyal kurumlarla donatıldıktan sonra, planlı bir şekilde ve belirli standartlar dahilinde sanayi için tahsis edilebilir ve işletilebilir hale getirilerek organize edilmiş sanayi bölgesidir."

Bu bölgelerin altyapı ve sos-

yal tesisleri bölgelerin gelişmişlik düzeylerine göre % 90 ila % 99 oranında Bakanlığımız kredisi ile desteklenmektedir.

Kredi teşkilatlanmış olan yürütücü kuruluşlar eliyle kullanılmakta olup, kalkınmışlık derecelerine göre kredi faiz oranı % 15 ila, % 22, geri ödeme süresi ise 2-5 yılı ödemesiz süre olmak üzere 9-15 yıl arasında değişmektedir.

Organize Sanayi Bölgelerinde 3000 m²'den 7000 m²'ye kadar sanayi parselleri mevcut bulunmakta ve bu arsalar sanayicilere tamamen maliyeti üzerinden inti-

kal ettirilmekte, hiçbir kar amacı güdülmemektedir.

Sanayiciden bölgelere göre arsa bedelinin %10 ila %25'i arasında peşinat alınmakta, geri kalan borç 4 ila 10 yılda 6 aylık taksitler halinde ödenmektedir.

1965 yılından 1994 yılı sonuna kadar Gaziantep'te 260 hektar, Mardin'de 300 hektar büyüklüğünde iki adet Organize Sanayi Bölgesinin altyapısı tamamlanarak sanayinin hizmetine sunulmuştur. (TABLO III) Bu bölgeler için 1994 yılı fiyatları ile 394 Milyar TL kredi kullandırılmıştır.

1995 Yılı Yatırım Programında yer alan 9 O.S.B.'den (TABLO III):

- Gaziantep II ve Şanlıurfa OSB'lerin altyapı inşaatı devam etmektedir.

Diyarbakır OSB'nin plan ve projeleri bitmek üzere olup, yapım aşamasına geçilecektir.

- Adıyaman, OSB'nin proje ihalesi yapılmıştır.

- Gaziantep III, Gaziantep-Kilis, Siirt ve Batman OSB'lerinin yer seçimleri kesinleşmiş ve kamulaştırma çalışmalarına başlanmıştır.

- Gaziantep-Nizip projesinin

etüd çalışmaları devam etmektedir.

GAP bölgesindeki biten ve devam eden Organize Sanayi Bölgelerinde; (TABLO IV)

- 210 sanayi tesisi üretime geçmiş,

- 123 fabrikanın inşaatı devam etmekte,

- 11 tesis proje safhasında bulunmakta olup, üretime geçen tesislerde yaklaşık 21000 kişi çalışmaktadır.

1995 Yılı Yatırım Programında yer alan 9 adet OSB projesi için 30 Mayıs 1995 tarihine kadar verilen toplam kredi miktarı 1994

yılı fiyatları ile 553 Milyar TL'dir.

Bu bölgelerde;

- Şehrin planlı gelişmesine katkı,

- Sanayinin az gelişmiş bölgelere yaygınlaştırılması,

- Tarım alanlarının sanayide kullanılmasının disipline edilmesi,

- Sanayiler arası ilişkilerin kolayca gelişmesi,

- Sağlıklı, ucuz, güvenilir bir altyapı ve ortak sosyal tesisler,

- Müşterek arıtma tesisleri ile çevre kirliliğinin önlenmesi ana amaçları ile 200 yılına kadar,

- 2 olan Organize Sanayi Böl-

TABLO III: GAP BÖLGESİNDE SANAYİ VE TİCARET BAKANLIĞININ KREDİ DESTEĞİ İLE TAMAMLANAN ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ

S.NO: K.S.S.ADI	KARAKTERİSTİĞİ	KREDİ ORANI	BİTİŞ TARİHİ	VERİLEN KREDİ	
				CARİ FİYATLARLA	1994 YILI FİYATLARIYLA
1 GAZİANTEP I	260 Ha	%99	1983	298	91.207
2 MARDİN	300 Ha	%99	1992	15.009	302.361
TOPLAM:	560			15.307	393.568

GAP BÖLGESİNDE SANAYİ VE TİCARET BAKANLIĞININ 1995 YILI YATIRIM PROGRAMINDA YER ALAN ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ

K.S.S.ADI	KARAKTERİSTİĞİ	KREDİ ORANI	BAŞLAMA BİTİŞ TARİHİ	PROJE TUTARI	30.5.1995 İTİBARIYLA	
					KÜMÜLATİF HARCAMA	1995 YILI PROGRAM ÖDENEĞİ
A- İNŞAATI DEVAM EDENLER						
1- GAZİANTEP II	500 Ha	%95	1987-95	418.200	396.339	75.600
2- ŞANLIURFA	150 Ha	%99	1991-96	130.000	94.131	24.637
3- DİYARBAKIR (1) (2)	758 Ha	%99	1991-95	94.850	37.062	36.300
	1408 Ha					
B- KAMULAŞTIRMASI DEVAM EDENLER						
4- ADIYAMAN	150 Ha	%99	1994-95	22.090	21.415	20.000
5- GAZİANTEP III	350 Ha		1994-97	1	-	1
6- GAZİANTEP-KİLİS	90 Ha	%95	1994-95	16.260	3.712	16.500
7- ŞİRT	100 Ha	%99	1995-95	12.000	260	12.000
8- BATMAN	100 Ha	%99	1995-95	12.000	-	12.000
	790 Ha					
C- ETÜD SAFHASINDA OLANLAR						
9- GAZİANTEP-NİZİP	ETÜD	%95	1991-95	1	-	1.501
TOPLAM				706.400	552.919	198.539

(1) 100 Hektarlık alanda altyapı inşaatına başlanacaktır.

(2) Plan ve projeleri bitmek üzere olup, yapım aşamasına geçilecektir.

gesi adedinin 12'ye - 21000 olan istihdamın
 - 560 hektar olan planlı sanayi 140000'e çıkarılması hedef alın-
 alanının 2860 hektara, mıştır.
 - 210 olan üretime geçen fab-
 rika sayısının 1400'e,

TABLO IV: GAP BÖLGESİ ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNDEKİ SANAYİ PARSELLERİNİN DURUMU

BÖLGE ADI	ALANI (Ha)	(MİLYON TL)				PROJE SAFHASINDA TOPLAM	TAHSİSİ YAPILMAYAN PARSELLER
		SANAYİ PARSEL SAYISI	ÜRETİME GEÇEN	İNŞAAT HALİNDE			
I- BİTENLER (2 Ad. O.S.B.)							
1- GAZİANTEP I	260	198	198 (137)	-		198 (137)	-
2- MARDİN	300	145	36 (24)	27 (19)	1	64(44)	81
II-1995 YILI YATIRIM PROGRAMINDA YER ALANLAR							
A-İNŞAATI DEVAM EDENLER							
3- GAZİANTEP II	500	290	54 (47)	102 (98)	133 (130)	289 (275)	1
4- ŞANLIURFA	150	227	(2)	18 (6)	59 (31)	82 (39)	301
5- DİYARBAKIR	758	301					
B-KAMULAŞTIRMASI DEVAM EDENLER							
6- ADIYAMAN	150						
7- GAZİANTEP III	350	250					250
8- GAZİANTEP-KİLİS	90						
9- SIIRT	100						
10- BATMAN	100						
C-ETÜD SAFHASINDA OLANLAR							
11- GAZİANTEP-NİZİP	ETÜD						
TOPLAM:		1411	293 (210)	147 (123)	192 (161)	633 (495)	778

NOT:

Tahsis Edilen Parsellerde:

(1) Parantez içindeki rakamlar tesis-firma adetlerini göstermektedir.

GAP'TA KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ SANAYİ İŞLETMELERİNİN ÖNEMİ VE KOSGEB

Mustafa BİLGEL
KOSGEB Şanlıurfa Yatırım
Geliştirme Merkez Müdürü

Ulusal kalkınma hamlemizi gerçekleştirirken dengeli olan ve programlar dahilinde milletçe layık olduğumuz sosyal ve ekonomik gelişmişlik seviyesini tüm yurt yanında yakalamak en önemli ideallerimizden olup bunun temininde "Sanayileşme" ve bu suretle gelişmiş ülkeler seviyesine erişebilme ve dünya sanayi ve ticaretine entegre olabilme, hiç şüphe yok ki büyük önem arz etmektedir. İşte bu gereklilik paralelinde, sanayileşme süreci içinde belli bir aşamaya gelen ülkemizde sanayi işletmelerinin üretim ve veriminin artırılması, ürün kalitesinin yükseltilmesi ve bu yönde politikalar geliştirilmesi zorunludur. Bu noktadan hareketle; TBMM tarafından 12 Nisan 1990 tarihinde kabul edilen 3624 sayılı kanun gereği, kısa adı KOSGEB olan Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı kurulmuştur.

Her dönemde olduğu gibi, bugün de açıkça görülmektedir ki sanayide kalkınmanın, ekonomik gelişmenin arzu edilen seviyede sağlanabilmesi açısından küçük ve orta ölçekli sanayi işlet-

IMPORTANCE OF SMALL AND MEDIUM INDUSTRIAL ENTERPRISES IN THE GAP REGION

Small and medium industries are the basic elements of the economy and social life. Turkey's industrial strategy is based on the reality of supporting and developing its small and medium industrial enterprises.

KOSGEB (Small and Medium Industry Development Administration) which was formed to realize these strategies has established an Investment Developing Center in Şanlıurfa. This Center has been helping the investors of the region with the services such as selection of investment area, developing industrial sites, conducting market researches, training of the workers etc.

melerinin geliştirilmesi ve desteklenmesi anahtar çözümlerden biri olmaktadır. Küçük, orta ve büyük sanayi ülkelere göre tanımsal ve yapısal farklılıklar göstermesine karşın, dünyanın neresinde olursa olsun değişmeyen bir gerçek, bu işletmelerin ülkelerin ekonomilerinde gözardı edilemeyecek katkılara sahip oluşudur. Bu durum ülkemiz için de böyledir. Gerçekten de bu işletmeler hem sayı, hem üretim, hem de istihdam ve katma değer itibarıyla ülkemiz ekonomisinde çok önemli bir yer tutmaktadır. Ekonomimizin en önemli entegre parçalarından birini oluşturan

küçük ve orta ölçekli işletmelerin esasen tüm dünyayı etkileyen globalizasyon, teknoloji ve işgücü kaynaklarının gelişmesi olaylarından da izole edilmesi mümkün değildir.

Büyükükleri ve mevcut potansiyelleri bakımından bu işletmeler;

- Daha az yatırımla daha çok kişiye istihdam imkanı vermektedir,

- Daha çok kişiye mesleki ve teknik eğitim vermektedir,

- Yapılan itibarıyla ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenmektedir,

- Talep değişikliklerine ve çe-

şitliliklerine daha kolay uyum gösterebilmektedir,

- Teknolojik yeniliklere daha yakındır,
- Bölgelerarası dengeli kalkınmayı sağlar,
- Gelir dağılımındaki çarpıklıkları asgariye indirir,

- Ferdi tasarrufları teşvik eder, yönlendirir ve hareketlendirir,

- Büyük sanayi işletmelerinin denge ve istikrar unsurudur,

- Demokratik toplumun ve ekonominin ana sigortalarından biridir.

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi-

ler (KOS) yukarıda bahsedilen yapı özelliklerinden dolayı ekonominin ve sosyal yaşantının temel unsurlarındandır ve bugün dünyada bir çok ülke bu sanayi kesimini destekleyerek ve sanayi stratejilerini bu yapılanma üzerine kurarak gelişmişlerdir. Türki-

ye'de de son yıllarda küçük ve orta ölçekli sanayinin (KOS) önemi doğrultusunda gelişmeler olmuş ve bu kesimi destekleyen, gelişmelerini sağlayan bir kurumsal yapıya olan ihtiyaçtan hareketle KOSGEB kurulmuştur.

Yurt sathına yaygınlaştırdığı Hizmet Merkezleriyle çeşitli sanayi sektörlerindeki KOS'lann iş yerinde veya işyeri dışında karşılaşılan teknik ve ekonomik güçlükler çözümler getirmek suretiyle desteklemek; bu işletmelerin kalite, teknoloji, pazar imkanları yönünden üst seviyelere çıkarma suretiyle geliştirmek amacıyla kurulan KOSGEB, işletmelerin kuruluş aşamasından üretime, üretimden pazarlamaya kadar çok yönlü hizmeti hedef edinmiştir.

KOSGEB hizmetlerinin yurt sathında yaygınlaştırılmasını sağlamak üzere bir kısmı bir çok ilimizde faaliyete geçirilmiş bulunan Hizmet Merkez türleri aşağıda belirtilmiştir.

- Danışmanlık ve Kalite Geliştirme Merkezleri
- İhtisas Merkezleri
- Ortak Kullanım Atelyeleri
- Pazar Araştırma Merkezleri

- Bilgi ve Dokümantasyon Merkezleri

- Yatırım Geliştirme Merkezleri

- Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Eğitim Merkezleri

- Teknolojiyi Geliştirme Merkezleri

KOSGEB bu hizmet merkezleriyle KOS işletmelerine;

- Çağdaş yönetim tekniklerinin kazandırılması,

- İleri teknolojinin yaygınlaştırılması,

- Bilim ve teknolojiye dayalı yeni fikir ve buluşların üretime yönlendirilmesi,

- Uluslararası standartlarda, AB ve GB rekabet koşullarına uygun üretimin gerçekleştirilmesi (AB Standartları, ISO-900-CE Markalama vb.),

- Ulusal ve uluslararası pazarlara girmeleri,

- Teknik ve ticari konularda uluslararası işbirliğine ve bilgiye ulaşmaları,

- Yeni yatırım alanlarının tesbitine yönelik projelerin hazırlanması,

- KOS'larla büyük sanayi kuruluşları arasında, "yan sanayi" ilişkilerinin kurulması, destek-

lenmesi ve geliştirilmesi,

- Üniversite-Sanayi işbirliğinin sağlanması,

- Modern Finansman Teknikleri aracılığıyla desteklenmeleri,

- Teknoloji, finansman, yönetim ve ihracat ağırlıklı pazarlama faaliyetlerine yönelik eğitim programları düzenlenmesi,

- Girişimciliğin desteklenip geliştirilmesi ve

- Uzman ve danışman desteğinin sağlanmasına yönelik hizmetler vermektedir.

Sanayi ve Teknoloji, birbirine içine girmiş, birbirini tamamlayan ve bütünleyen anlamlar ifade eder. Mal üretmek için bilgi, beceri, eğitim, emek ve nihayet sermaye gerekir. Bunlardan birinin eksikliği, yapılacak işleri zorlaştırır, bazen imkansız hale getirir. Sanayi ve teknoloji alanları bugün o kadar dallanıp budaklanmış ki, gelişmeleri tek başına takip etmek mümkün değildir. Bu gelişmelere ayak uydurabilmek, gelişmeleri yakından takip edebilmek için organize bir ekip halinde çalışmak gerekir. Bu bakımdan Sanayi ve Teknoloji alanlarındaki faaliyetlerde teşkilatlanma kaçınılmazdır.

Bilindiği üzere uluslararası ekonomik ilişkilerin son yıllarda kazandığı önem karşısında, ülkemizin konumu stratejik bir özellik taşımaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunları, işsizlikle mücadele, inanılmaz bir hızla gelişen teknolojiye ayak uydurma ve dış pazar imkanlarının artırılması olarak belirlenir. Türkiye de böyle ülkeler arasında yer almaktadır. İşte, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme Destekleme İdaresi Başkanlığı tarafından GAP bölgesine hitaben Şanlıurfa'da kurulan Yatırım Geliştirme Merkezi, vereceği hizmetle, gelişmekte olan sanayimizin ve müteşebbisimizin eksikliğini duyduğu bir çok boşluğu giderebilecektir.

Şanlıurfa'nın sosyal, ekonomik ve sanayileşme yönünden güçlenmesinin gereğine inanan ve bölgedeki sanayileşme imkan ve girişimleri gören KOSGEB'in Şanlıurfa'da kurduğu Yatırım Geliştirme Merkezinin verdiği hizmetleri özet olarak şöyle sıralayabiliriz:

- Merkezimiz, bölgemizdeki uygun yatırım alanları, kaynakları ve girişimcinin yatırım konusu-

nun belirlenmesinde bilgi kaynağıdır.

- Uygun yatırım konusunun belirlenmesinde yararlanılabilecek proje profilleri ve fizibilite Merkezimizde mevcut olup bunları yatırımcıya sunmaktayız.

- Merkezimiz yatırımın, teknoloji ve makina araştırması, üretim, kalite, pazar araştırması ve mali konulardaki sorunlarına çözümler üretmek hizmet vermektedir.

- Sanayide çalışanların bilgilerini arttırmak ve onların gelişen teknolojilere uyumlarını sağlamak, GAP ihtiyacı olan teknik eleman yetiştirmek amacıyla eğitim programları düzenleyip, sanayicilerimize seminerler vermektediriz.

- İşletmelere, bilgiye ulaşma kolaylığı getirilerek bununla ilgili her türlü enformasyon hizmeti verilmektedir.

- Yurtiçi kurumlar arası ve uluslararası ilişkilerde koordinasyon hizmeti sağlamaktayız.

Dünyada sadece tarımsal hammadde üretilip bunu sanayileşerek mamul maddeye dönüştürmeyen toplumlar, hatta ülkeler gelişmemişler ve gelir düzeyleri

düşük kalmıştır. Bu nedenle GAP'ta üretilen ürünleri sanayi üretimine dönüştürmek suretiyle gelişme yolunu belirlemek zorundayız.

Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişin sancılarını yaşayan iller gibi Şanlıurfa da bu sancuları yaşamakta ise de, sanayileşmeyi mutlaka başaracaktır. Çünkü Şanlıurfa, ürettiği hammaddesiyle, coğrafi durumundan kaynaklanan pazar imkanlarıyla ve sanayileşme için en önemli sorun olan mekan sorununu, devreye giren Organize Sanayi Bölgesi ve Küçük Sanayi Sitesiyle çözmesiyle yatırım ve sanayileşme için uygun ve ufku parlak olan bir il durumunda bulunmaktadır.

Bu sanayileşme hamlesinde KOSGEB olarak bize düşen görev, girişimci ve sanayicilerin yatırım konusunun belirlenmesinden fizibilitesine, teknoloji ve makina seçiminden üretimine, pazarlamadan mali ve eğitim konularına kadar her alanda ve aşamada hizmet vermektir ve biz buna hazırız.

GAP'TA SINAI GELİŞME VE GÜMRÜK BİRLİĞİ

Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü

Güneydoğu Anadolu Projesi, dünyada uygulanan en büyük bölgesel kalkınma projelerinden birisidir. Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Siirt, Şırnak ve Şanlıurfa illerini kapsayan bu proje ile yaklaşık 1.7 milyon hektar arazide sulu tarıma geçilecektir. Ülke nüfusunun yaklaşık % 10'unu temsil etmesine karşılık GSMH'nin % 4.5'ini üretebilen bölgenin, tarım ürünleri bakımından kendine yeter durumda olmasına karşılık, gelir düzeyi diğer bölgelere göre oldukça düşüktür. Proje ile tarımdan başlamak üzere, tarımsal sanayi ve hayvancılıkta büyük gelişmeler yaratılacağı gibi, bu kesimlerden elde edilecek hasıla artışı, diğer sektörlerde de hareketlilik sağlayacaktır. (İnşaat, ticaret, hizmetler ve altyapı harcamaları). Bu sayede bölgede üretilen hasıla daha da artacaktır. Proje tamamlandığında bütün sektörlerde meydana gelecek büyüme ile 1.8 milyon insana istihdam olanağının sağlanabileceği olmasa, günümüzde bir istihdam yaratabilmek için gerekli sabit yatırım harcaması dikkate alındığında, projenin ekonomik

INDUSTRIAL DEVELOPMENT IN GAP and the EUROPEAN CUSTOMS UNION

The Government of Turkey has formulated the following strategies for the economic development of the GAP Region. (GAP Master Plan, 1989).

- To develop and manage water and the related land resources for irrigation, urban and industrial user.

- To improve the land use by managing more efficiently cropping pattern based on marketability and land suitability.

- To promote the manufacturing industry with the emphasis on agro-related industries.

- To improve the provision of social services and urban infrastructure to meet the requirements of local people.

It is of primary importance that the development of industry to be based on local resources and to create an export base center for the agricultural products particularly to Middle East countries and new republics born after disintegration of Soviet Union.

This will enable the European Union countries and Turkey to collaborate in industrial development of GAP and export related issues to be created by GAP.

yararı ve ülkedeki işsizlik dikkate alındığında da sosyal faydalarının daha kolay görülebilmesini sağlamaktadır. Bununla birlikte tarım arazilerinin verimli kullanılmasının temin edilmesi ve bununla ilgili yöre halkının eğitilmesi gerekmektedir. Günümüzde tarım en az diğer sektörler kadar sabit sermaye ve eğitilmiş işgücüne ihtiyaç gösterir hale gelmiştir. Dünyada tarım sektörü teknolojisi çok hızlı değiş-

mekte olup, teknolojik üstünlük dünya ticaretinde diğer ülkelere karşı daha büyük üstünlük sağlamaktadır. Çünkü teknoloji üretim maliyetini oldukça düşürmekte ve üretim süresinin kısalmasını da ürünün dayanıklılık süresinin uzatılmasını sağlamaktadır. Bu nedenle proje verimliliğinin sağlanması ancak yöre halkının eğitimi ve teknolojik imkanların kullanılması ile mümkün olabilecektir. Ayrıca tarım arazileri dağı-

liminin dengesizliği de proje etkinliğini azaltacaktır. Arazilerin kontrol edilemeyecek kadar büyük yada ekonomik açıdan verimli olamayacak kadar küçük veya dağınık olması da verimlilik üzerinde olumsuz etki yaratacaktır. Bütün bu sorunların yanında kamu kesiminin yapması gereken altyapı yatırımları ile devlet yardımlarının da ekonomiye yeterince enjekte edilememesi ya da gecikmeli olarak gerçekleşmesi proje etkinliğine olumsuz etki yaratacaktır.

Tarım ürünlerinde meydana gelecek hem miktar hem de çeşitlilik yönünden artış, yörede tarımsal sanayi ve hayvancılık yatırımlarının hammadde gereksinimini gidereceğinden bu sektörlerde de tarıma paralel büyük gelişmeler sağlayacaktır. Tarım ve tarıma dayalı sanayilerde meydana gelecek üretim artışı, en önemli problem olan pazarlamayı önümüze çıkaracaktır. Bilindiği üzere tarım ürünleri diğer mallara göre daha esnek talep yapısına sahip mallardır. Ülkemiz, tarım sektöründe kendine yeter durumda olduğundan bölgede yaratılan ürünlerin büyük bölü-

münün yurt dışına pazarlanması gerekecektir. Ülkemiz tarım ürünleri yönünden karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmasına rağmen, pazarlanması gereken ürün çeşitliliği ve global büyüklük dikkate alındığında işin güçlüğü daha kolay görülebilecektir: Ürünlerin yurt dışında pazarlanamaması halinde ise ülke içi fiyatların büyük ölçüde düşmesine ve bazı tarım ve gıda ürünlerinin ekonomik değerlerini yitirmelerine sebep olabilecektir. Bu nedenle üretimin büyük çoğunluğunun ihraç edilmesi zorunluluğu mevcuttur.

Pazarlama faaliyetleri malın fiyatı, kalitesi ve sosyal ve siyasi etkenlere göre şekil alır. Ülkemiz fiyat yönünden tarım ve tarımsal ürünlerde avantajlıdır. Bölge bulunduğu yöre itibarı ile de (Orta-doğu ülkeleri, Türk Cumhuriyetleri ve A.B. Ülkeleri) avantajlı konumdadır. Fakat özellikle A.B. Ülkeleri fiyat yanında kaliteye de önem vermektedirler. Kaliteli üretim ise modern teknoloji, yetiştirilmiş işgücüsüyle birlikte paketleme ve nakliye sorunlarının giderilmesine bağlıdır. Kalite yönünden dünya standartlarına ulaştı-

ğımızda pazarlama problemlerinin büyük ölçüde giderilmesi mümkün olabilecektir. Sosyal ve siyasi etkenler ise daha çok ülkeler arası ikili ilişkiler ile dini ve kültürel yapı ile ilgilidir. Ülkemizin bu yönde olumlu çalışmaları olmakla birlikte henüz bu konudaki çalışmalar yeterli düzeye gelememiştir. Ortadoğuda yer alan ve tamamına yakını tarım yönünden dışa bağımlı Müslüman ülke pazarlarındaki payımızın düşüklüğü bunun en iyi örneğini teşkil etmektedir. A.B. pazarında tarım ürünlerinin doğrudan ihracatı kısıtlanmış ise de tarımsal sanayi özellikle işlenmiş ve dondurulmuş gıda yönünden büyük bir potansiyele sahiptir. Bu nedenle tarımsal ürünlerin işlenmesine yönelik sanayilerin desteklenmesi ve bölgede üretilen ürünlerin işlenmesini sağlayacak kapasiteye ulaştırılması zorunluluğu mevcuttur. Ayrıca pazarlamayı sağlayacak deneyimli dışticaret firmaları ile diğer hizmetleri uluslararası standartta sağlayacak firmaların kurulması ve desteklenmesi gerekmektedir.

Güneydoğu Anadolu yöresi devlet yardımları açısından her

dönemde avantajlı yöre olarak yer almış ve değerlendirilip belgeye bağlanan yatırım projeleri, teşvik tedbirlerinden ve devlet yardımlarından en kapsamlı yararlandırılan projeler olmuşlardır. GAP kapsamındaki yatırımlar (baraj, sulama kanalları tüneller v.s) da dahil olmak üzere bölgede yapılması tasarlanan bütün imalat sanayi yatırımları ile her türlü hizmet yatırımları (nakliye, bankacılık) teşvik edilmiştir. Şu anda yürürlükte olan 94/6411 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile buna müstenid 95/2 sayılı tebliğ hükümleri çerçevesinde bu yörede yapılacak bütün yatırımlar Müsteşarlığımızca proje karlılığı yönünden olduğu kadar, makro ekonomik ve sosyal faydaları yönünden de değerlendirmeye alınmaktadır. Avrupa Birliği sürecinin yaklaşması ve ekonominin uluslararası rekabet koşullarına ayak uydurabilmesini teminen yeni üretim tekniklerinin geliştirilmesi ve AR-GE yatırımları ile kalite arttırmaya ve çevre korumaya yönelik yatırımlar ülke bazında teşvik edilmektedir. Ayrıca yatırımların çevre ve ekonomik avantajları nedeni ile bir arada

olmasını sağlamak amacı ile yatırımların organize sanayi bölgelerine taşınması ve yeni organize sanayi bölgeleri kurulmasına ilişkin çalışmalar sürdürülmektedir.

Ülkemizin Gümrük Birliğine katılması genel olarak bölgede üretilen tekstil ve tarımsal sanayi ürünleri ihracatının artmasını sağlayacaktır. Tekstil sektörüne bakıldığında zorlanarak da olsa bu sektördeki teknoloji değişimlerini takip edebildiğinden ülkede pamuk üretiminin artması ile Gümrük Birliğinde rekabet şansımız oldukça yükselecektir. Aynı tarzda tarımsal sanayi ürünlerinde de avantajlarımız yüksektir. Özellikle makarnacılık ve unlu mamullerde kaliteli üretim şartı ile (makarnacılık sektöründe İtalyan patenti ve know-how'u ile üreticilerimiz ihracat şansını yakalayabilmektedirler) avantajlarımız yükselecektir. Bunun yanında GAP'nin gerçekleşmesini müteakip üretilmesi düşünülen meyve ve sebzenin her türlü işlenmesi ve dondurulması ile bu konuda da ihracat olanakları bulunabilecektir. Gümrük Birliğine girildiğinde en büyük zararı, bölgede faaliyet gösteren daha çok

küçük aile işletmeleri niteliğinde olan besiciler görecektir. Avrupa'da bu konuda yüksek teknoloji ve bilgi birikimi ile üretim yapan firmalar mevcuttur. Bilindiği üzere ülkemiz et ve süt ürünleri yönünden dışa bağımlı durumdadır. Bölgede yer alan et ve süt besiciliği faaliyetlerini daha verimli ve rekabete hazır hale getirmeye yönelik çalışmalar halen sürdürülmektedir.

Uygulanan teşvik tedbirleri terör olayları nedeni ile aksamış olsa da bölgede terörün az rastlandığı bölgeler ve iller, yatırım ve üretim potansiyeli konusunda büyük aşama kaydetmişlerdir. Özellikle Gaziantep ili teşvik tedbirlerinden en iyi yararlanabilen illerimizdendir. Tarıma dayalı sanayi yatırımları özellikle tekstil sektöründe büyük aşamalar kaydetilmiştir. Konu ile ilgili olarak Güneydoğu Anadolu bölgesinde 1990-1995 yılları arası teşvik belgesine bağlanan proje adedi ve yatırım konuları ile yatırım tutarları tablosu aşağıda verilmiştir.

ADIYAMAN İLİ YATIRIM TABLOSU (Yat. Tut Milyon TL.)

SEKTÖRLER	1990		1991		1992		1993		1994		1995	
	Proje S.	Sab.Yat.T.	Proje S.	Sab.Yat.T.	Proje S.	Sab.Yat.T.	Proje S.	Sab.Yat.T.	Proje S.	Sab.Yat.T.	Proje S.	Sab.Yat.T.
1- TARIM	62	102,543	12	21,195	0	0	0	0	0	0	0	0
2- MADENCİLİK	2	13,520	1	8,445	0	0	0	12,810	1	38,175	0	0
3- İMALAT	41	1,345,333	29	1,271,374	2	27,582	5	405,089	2	138,812	0	0
4- HİZMETLER	3	26,457	7	32,520	4	61,211	2	18,127	0	0	2	151,892
TOPLAM	108	1,487,853	49	1,333,534	6	88,793	7	436,026	3	176,987	2	151,892

GAZİANTEP İLİ YATIRIM TABLOSU

1- TARIM	107	206,407	4	12,271	0	0	0	0	0	0	0	0
2- MADENCİLİK	0	0	0	0	0	0	0	0	1	389,837	0	0
3- İMALAT	64	262,529	20	65,313	0	0	0	0	0	0	0	0
4- HİZMETLER	31	195,123	13	114,783	0	0	1	14,053	1	98,851	0	0
TOPLAM	202	664,059	37	192,367	0	0	1	14,053	2	488,688	0	0

ERZURUM İLİ YATIRIM TABLOSU

1- TARIM	166	566,282	16	40,992	0	0	0	0	1	807,00	0	0
2- MADENCİLİK	2	10,015	0	0	0	0	1	36,830	0	0	0	0
3- İMALAT	83	1,301,623	45	1,628,628	2	13,401	5	387,726	9	1,470,565	0	0
4- HİZMETLER	22	66,995	24	216,324	4	74,424	2	126,145	2	121,951	1	25,353
TOPLAM	273	1,944,915	85	1,885,944	6	87,825	8	550,701	12	2,399,516	1	25,353

GAZİANTEP İLİ YATIRIM TABLOSU

1- TARIM	0	0	1	2,504	1	6,520	1	1,628	0	0	0	0
2- MADENCİLİK	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3- İMALAT	23	783,010	11	439,962	9	1,664,020	48	11,069,614	26	6,730,276	24	4,999,497
4- HİZMETLER	1	85,659	5	410,694	3	23,251	3	25,195	5	1,659,233	1	54,876
TOPLAM	24	868,669	17	853,160	13	1,693,791	52	11,096,437	31	8,389,509	25	5,054,373

MARDİN İLİ YATIRIM TABLOSU

1- TARIM	115	168,751	5	7,316	0	0	0	0	0	0	0	0
2- MADENCİLİK	3	12,506	1	2,100	0	0	0	0	0	0	0	0
3- İMALAT	67	368,484	17	343,263	3	313,721	2	106,489	1	70,414	1	62,547
4- HİZMETLER	16	35,053	8	33,025	0	0	3	68,100	0	0	2	196,611
TOPLAM	201	584,794	31	385,704	3	313,721	5	174,589	1	70,414	3	259,158

ŞİRT İLİ YATIRIM TABLOSU

1- TARIM	208	233,913	2	8,073	0	0	0	0	0	0	0	0
2- MADENCİLİK	0	0	0	0	0	0	1	19,724	0	0	0	0
3- İMALAT	57	233,107	5	11,914	0	0	0	0	0	0	0	0
4- HİZMETLER	8	17,077	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TOPLAM	273	484,097	7	19,987	0	0	1	19,724	0	0	0	0

ŞANLIURFA İLİ YATIRIM TABLOSU

1- TARIM	8	6,216	3	2,067	0	0	3	74,802	0	0	0	0
2- MADENCİLİK	0	0	0	0	1	3,240	0	0	0	0	0	0
3- İMALAT	22	184,261	16	892,091	1	31,650	11	591,537	3	402,364	0	0
4- HİZMETLER	3	3,322	10	237,898	2	39,317	4	89,125	2	35,616	2	124,091
TOPLAM	33	193,799	29	1,132,056	4	74,207	18	755,464	5	437,980	2	124,091

ŞİRNAK İLİ YATIRIM TABLOSU

1- TARIM	9	11,350	1	2,067	0	0	0	0	0	0	0	0
2- MADENCİLİK	0	0	0	0	0	0	1	19,995	0	0	0	0
3- İMALAT	7	18,981	2	6,840	0	0	1	23,700	0	0	0	0
4- HİZMETLER	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TOPLAM	16	30,331	3	8,907	0	0	2	43,695	0	0	0	0

GAP'TA ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ MARDİN ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

Şeyhmus DUYAN
MARDİN Sanayici ve İşadamları
Derneği Başkanı

Mardin Organize Sanayi Bölgesi, Mardin Sanayici ve İşadamları Derneği ile İl Özel İdaresi Müdürlüğü'nün ortak teşebbüsü sonucu gerçekleştirilmiştir. OSB'nin altyapı inşaatı 1976 yılında başlamış, çeşitli sebeplerle iki kere kesin hesap görmüş ve III. kısım ikmal inşaatı geçici kabulü 1994 yılında yapılmış olup, kredi desteği aynı yıl kesilmiştir.

ORGANIZED INDUSTRIAL DISTRICTS WITHIN GAP: -MARDİN ORGANIZED INDUSTRIAL DISTRICT-

Mardin Organized Industrial District has been founded by the joint efforts of the Mardin Industrial and Businessmen Association and the Provincial Local Administration. Construction was completed in 1994 with credit provided by the Government.

Mardin OID has been established over an area of 3000 dekares and comprises 145 parcels of different sizes. As of this date only 45 companies have applied to set up industrial establishment. Of these, 18 are currently in operation, 3 have interrupted production, 6 are about to begin production and 18 are under construction.

Currently over 1500 employees are working excluding managing staff. It is expected that the total number of employees will be over 5000 after all establishments become operational.

Mardin OSB 3000 dönümlük bir arazi üzerinde kurulmuş olup 145 adet, çeşitli büyüklükte sanayi tipi parselden oluşmuştur. Mardin OSB'ne şu ana kadar 45 firma sanayi tesisi kurma girişiminde bulunmuştur. Girişimde bulunan firmaların 18'inin fabrikaları takılmış ve faaliyete girmiş, 3 adedi çeşitli sebeplerle üretimi durdurmuş, 6 adedi üretime hazır duruma getirilmiş, 18 adedinin ise inşaatı devam etmektedir.

Bahsi geçen tesislerde yönetici kadrosu hariç 1500'ün üzerinde kişi çalışmaktadır. İleride faaliyete girecek tesisler gözönüne alındığında bu rakamın 5000'i geçeceği aşikardır.

MARDİN OSB İÇİN BEKLENTİLER

1- HABUR Gümrük kapısının bir an evvel açılıp ihracat ve nakliyat olanaklarının sağlanması.

2- Elektrik ve su fiyatlarının düşük tutulması.

3- Ham Madde alımında destek verilip öncülük hakkının tanınması.

4- İşletme Kredilerinin acil olarak verilmesi, faizlerinin düşük tutulması.

5- Türkiye Kalkınma Bankası-

MARDİN ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİNİN SANAYİ DURUM LİSTESİ

1- ÜRETİME GEÇEN TESİSLER

- 1- Star Gıda San. A.Ş.
- 2- Duyan Un Koll. Şti.
- 3- Gap Un San. Tic. A.Ş.
- 4- Gap Yem San. Lim. Şti.
- 5- Betonsan A.Ş.
- 6- Nargaz A.Ş.
- 7- Artüp A.Ş.
- 8- Ercan Makina San. Lim. Şti.
- 9- Mar-Plas A.Ş.
- 10- Soytaş Çirçir San. A.Ş.
- 11- Yay Tel Çivi San. A.Ş.
- 12- Öz Muratoğlu Mak. A.Ş.
- 13- Martu Gaz Beton San. A.Ş.
- 14- İpek Bulgur A.Ş.
- 15- Mar Gıda A.Ş.
- 16- Yasiñoğulları Lim. Şti.
- 17- Mardaş A.Ş.
- 18- Öz Mardin Kimya San. Lim. Şti.

ÜRETİM KONUSU

- Bisküvi - Gofret
Un
Un
Beton Yapı Elemanları
L.P.G. Gaz dolum tesisi
L.P.G. Tüp İmalat etsisi
Zirai aletler
Plastik eşya tesisi
Pamuk çirçir tesisi
Tel-Çivi
Zirai ve tarım alet.
Gaz beton tuğla
Bulgur üretimi
Un
Klima-Güneş Kollektörleri
Mermer
Briket kömür imalatı

2- ÜRETİME HAZIR TESİSLER

- 1- Hamidi Ağaç San. Lim. Şti.
  - 2- Nuh Baba Lim. Şti.
  - 3- Saf Yağ A.Ş.
  - 4- Can Gıda Lim. Şti.
  - 5- Enjeksan A.Ş.
  - 6- Maryem A.Ş.
- Mobilya üretimi
Bakır levha
Çirçir prese
Un
Plastik enjektör

3- ÜRETİMİ DURDURULAN TESİSLER

- 1- As-Mer Kağıt Tor. A.Ş.
  - 2- Kürkçüoğlu Plas. Lim. Şti.
  - 3- Elif Bakır San. A.Ş.
- Kağıt torba tesisi
Plastik eşya tesisi
Bakır Levha

İNŞA HALİNDE OLAN TESİSLER

- 1- Söзде Bakır San. Lim. Şti.
- 2- İnpa Yem. San. A.Ş.
- 3- Seh-San Lim. Şti.
- 4- Görgün Şekerleme Lim. Şti.
- 5- Ceviz Dikişli Boru A.Ş.
- 6- Mar-Yağ San. A.Ş.
- 7- Kasaplar Un San. A.Ş.
- 8- Hamitoğulları San. A.Ş.
- 9- Ay Plastik Lim. Şti.
- 10- Süleson Bulgur San. A.Ş.
- 11- Sir-Tek Karo Mermer Lim.Şti.
- 12- Ağaçsan A.Ş.
- 13- Hamidi Ağaç San. Lim. Şti.
- 14- Temiroğlu Gıda San. A.Ş.
- 15- Saf Yağ San A.Ş.
- 16- Özhan Kimya San. A.Ş.
- 17- Maral A.Ş.
- 18- Adaylar Zirai ALet. Lim. Şti.

ÜRETİM KONUSU

- Bakır Levha ve izabe tesisi
- Yem Fabrikası
- Klima-Güneş Kollektörleri
- Şekerleme fabrikası
- Boru-Profil tesisi
- Yağ tesisi
- Un
- Un
- Plastik eşya
- Bulgur-Nişasta tesisi
- Mermer tesisi
- Ağaç işleme tesisi
- Un Fabrikası
- Süt entegre fabrikası
- Yağ entegre fabrikası
- Deterjan
- Hazır harç ve alçı
- Zirai aletler

na Kaynak Kullanımı Destekleme Primi için verilen dosyaların verildiği günün Merkez Bankası Döviz Kurları Baz alınarak tahakkuk eden primin enflasyona karşı korunarak müracaat gününün fiyatları üzerinden ödenmesi.

6- Kalkınma Bankası ve Halk Bankasından Sanayicilere ayrılmış kredi ve Kaynak Kullanımı Destekleme Primlerin fonlarının

il bazında bölünüp, kalkınmada öncelikli yörelerdeki illerin yatırımcılarının yararlanmasının sağlanması. Bunun sebebi İstanbul ve Bursa gibi büyük illerin sanayicileri bu fonları hızla kullanmakta kalkınmada öncelikli yörelerdeki sanayiciler yararlanamamaktadır.

7-9 Eylül 1992 tarihli resmi gazetede yayınlanan Kalkınmada Öncelikli Yörelerdeki İl Özel

İdareleri ve Belediyelerin Sanayi Kuruluşlarına ortak olma girişimleri ile ilgili yönetmelik hükümlerinin işlerlik kazandırılması ve bununla ilgili Valiliklere ve Belediye'ye talimat verilerek desteklenmesi.

8- Kalkınmada Öncelikli Yörelerdeki Bankaların sanayi tesislerini ipotek kabul etmesi, sanayiciye ihtiyacı olan kredilerin verilmesinin sağlanması.

9- Faaliyete geçen işletmelerin piyasa koşullarına uyum sağlayıncaya kadar büyük şirketlerin acımasız rekabetlerinden korunması ve desteklenmesi.

10- Organize Sanayi Bölgesinin alt yapısının süratle tamamlanması, yolların zamanında asfaltlanması.

11- Kalkınmada öncelikli birinci yöre olması dolayısıyla sigorta prim ve stopajlarının düşük tutulması.

12- OSB'deki arsaların kesin fiyatlarının belirlenmesi ve tapularının dağıtılması.

13- Köy hattından beslenen elektrik şebekesinin değiştirilerek OSB'ne özel hat bağlanması.

GAZİANTEP ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ

Durmuş İŞSEVER
Gaziantep OSB Yönetim
Kurulu Başkanı

Gaziantep Organize Sanayi Bölgesi'nin kuruluşu için, müteşebbis sanayiciler tarafından 1960'lı yıllarda teşebbüse geçilmiş ve Sanayi Bölgesi 1969 yılında, Türkiye'de ilk kurulan Organize Sanayi Bölgelerinden biri olmuştur. İstimlak ve altyapıların kısmi tamamlanması neticesinde 1972 yılında arsa tahsislerine başlanmıştır.

Gaziantep I. Organize Sanayi Bölgesi, 210 hektar alan üzerinde kurulmuştur. I. Organize Sanayi Bölgesinde orta ve büyük ölçekte üretim yapmakta olan faal 116 tesis yer almaktadır. Bölgede faaliyet gösteren firmaların 20.000.000 Kwh/aylık elektrik enerjisi ve 100.000 ton/aylık su sarfiyatı bulunmaktadır. Ayrıca, kredi borcunu T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na kapatan ilk Organize Sanayi Bölgelerinden biri de yine Gaziantep Organize Sanayi Bölgesi'dir. I. Organize Sanayi Bölgesinde 20.000 işçi istihdam edilmektedir.

Gaziantep İli'nin 1980'li yıllarda ihracat yapısının sanayi ürünleri lehine gelişme göstermesi ve Bölgeye gelen hizmetlerin artmasıyla birlikte sanayici kuruluş-

ORGANIZED INDUSTRIAL DISTRICTS OF GAZİANTEP

Gaziantep First Organized Industrial District has been founded in 1969 over an area of 210 ha. Within this district, 116 establishments of small and large size are in operation.

During 1980s share of industrial goods remarkably increased in the exports of Gaziantep as well as the services of all kind. This trend has caused an increase in land demands of industrial establishments thus, in 1987 activities began to found the second Organized Industrial District. The second district has been founded over an area of 450 ha, and in 1989 preassignment has been made for 277 industrialists.

54 establishments have completed infrastructure and are in operation, about 100 are under construction and remaining ones are under design stage.

Despite this expansion, to meet the demands of about 1000 industrialists, formalities have been completed in 1994, to found the third Organized Industrial District and toward this end, expropriation of land has already started.

ların arsa talepleri artmış ve tevsiî alanı olarak II. Organize Sanayi Bölgesi'nin 1987 yılında kurulmasına başlanılmıştır.

450 hektar alan üzerine kurulan II. Organize Sanayi Bölgesi 1989 yılında 277 sanayiciye ön tahsis edilmiştir. II. Organize Sanayi Bölgesi'nin altyapı inşaatı devam etmesine rağmen eksikliklerini kendileri tamamlayan 54 firma üretime geçmiştir. 100'e yakın firma inşaat durumunda ve kalan firmalar da proje safhasın-

dadırlar. II. Organize Sanayi Bölgesi'ne bugüne kadar toplam 280.000.000.000.-TL harcama yapılmıştır. II. Organize Sanayi Bölgesi tamamlandığında buraya yaklaşık olarak 35.000 işçi istihdam edilecek ve 40.000.000 Kwh/aylık enerji tüketimi olacaktır.

Türkiye'de yapılan Organize Sanayi Bölgelerinin çoğu boş durumda olup; altyapısı hazırlanmış sanayicinin yatırım yapmasını beklemektedir. Gaziantep'

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN İSTİMLAK ÇALIŞMALARI VE GAZİANTEP İ. ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

Gaziantep I. Organize Sanayi Bölgesi, genel görünüm.

I. ve II. Organize Sanayi Bölgelerindeki sanayi arsalarının tamamının sanayicilere tahsis edilmesinden sonra, arsa için sırada bekleyen yaklaşık 1000 kadar sanayicinin talebini karşılamak amacıyla III. Organize Sanayi Bölgesi'nin kuruluşu Müteşebbis Teşekkül Heyeti tarafından her türlü harcamaları karşılanmak kaydıyla 1994 yılı içerisinde D.P.T. tarafından onaylanmıştır.

Yaklaşık 540 hektar alan üze-

rine kurulan III. Organize Sanayi Bölgesi'nin istimlak çalışmaları tamamlanmış olup, sırada bekleyen ve doğu bölgesinden şehre göç eden sanayiciye öncelik verilmek üzere 220 sanayiciye ön tahsis edilmiştir. Sanayicilerden alınan ön peşinat ile de gayrimenkul sahiplerine arsa bedeli olan yaklaşık 250.000.000.000.-TL ödenmiştir. Türkiye'de ilk kurulan III. Organize Sanayi Bölgelerinden biri olan Gaziantep III.

Organize Sanayi Bölgesi'nin kamulaştırma çalışmaları gayrimenkul sahipleri ile anlaşarak Tezvid'i Bedel davası açılmadan, sanayicilerden gelen destek ile tamamlanmıştır. 1995 yılı içerisinde III. Organize Sanayi Bölgesi'nin altyapısı ikmal edilerek çalışmalarına başlanacaktır. Bölgenin genel durumu kısaca aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir.

Ülkemizde ilk kurulan ve III. Bölge çalışmalarına başlanılan

Organize Sanayi Bölgelerinden biri de Gaziantep Organize Sanayi Bölgesidir. Gaziantep III. Organize Sanayi Bölgesi'nin tamamlanmasının ardından ise, sadece ilimiz değil tüm bölge tam anlamıyla bir sanayi bölgesi konumuna gelecektir.

GAZİANTEP OSB'NİN SORUNLARI

1- Gaziantep II. Organize Sanayi Bölgesi'nin asfalt kaplama hariç altyapı inşaatının % 94'ü tamamlanmış durumdadır. Altyapı inşaatının önümüzdeki Temmuz ayı içerisinde tamamlanması planlanmıştır. T.C. Sanayi ve Ticaret bakanlığında 30.000.000.000.- TL'lik hakedişimiz tasdiklenmiş durumda olup; ödenek yokluktan beklemekte ve buna ilaveten işin tamamının ikame edilebilmesi için Toplam 110.000.000.000.-TL'lik ödeneğe

ihtiyaç vardır.

2- Altyapı inşaatı tamamlandıktan sonra asfalt kaplama yapılmaz ise yapılan iş deforme olarak büyük bir maddi hasar meydana gelecektir. Bu nedenle yolların asfalt ile kaplama yapılması için yaklaşık 260.000.000.000.- TL'lik ek ödeneğe ihtiyaç vardır.

3- Daha önce enerji dağıtım görevini yürütmekte olana OSB Müdürlüğümüz bu görevi TEDAŞ Müessese Müdürlüğü'ne devretmiş idi. Bu nedenle II.OSB'deki dağıtım görevini de TEDAŞ Müessese Müdürlüğü üstlendiğinden II.OSB'nin yaklaşık 100.000.000.000.- TL tutarındaki AG+OG enerji nakil hattının T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca finanse edilerek TEDAŞ tarafından yaptırılması sağlanmalıdır.

4- Sanayicilerimiz tarafından karşılanan 250.000.000.000.- TL tutarındaki istimlak bedelli III. OSB'nin altyapı inşaatına 1995 yılı içerisinde başlanması planlanmaktadır. Planlanan altyapı inşaatının finansman için gerekli kaynağın kredi ile sağlanması beklenmektedir.

5- Bölgemizdeki çevre sorunlarının artması ve Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girecek olması nedeniyle, Bölgemiz sanayicilerinin CE Raporu alacağı için I. II. ve III. OSB Bölgelerimize genel olarak hizmet verebilecek "Atıksu Arıtma Tesisi" yapılmalıdır.

6- E-24 Karayolu'nun her iki tarafına yerleşmiş bulunan II. OSB'de karşıdan karşıya geçişte trafik kazaları meydana gelmektedir. Kazaların engellenmesi ve can güvenliğinin sağlanması amacıyla T.C Karayollarınca bir altgeçit yaptırılması gerekmektedir.

Bu konularda ilgili kuruluşlar ve GAP İdaresi'nin destek ve yardımları beklenmektedir.

	I. BÖLGE	II. BÖLGE	III. BÖLGE	TOPLAM
ALAN (HA)	210	450	540	1.200
SANAYİCİ SAYISI	116	277	220	613
KULLANILAN ENERJİ (aylık/Kwh)	20.000.000	40.000.000	50.000.000	110.000.000
KULLANILAN SU (aylık/ton)	100.000	300.000	250.000	650.000
ÇALIŞAN İŞÇİ	20.000	35.000	45.000	100.000

ÇİLTUĞ A.Ş.

Isı Sanayi ve Ticaret A.Ş.

Merkez : Atatürk Bulvarı No: 89/2-3
Telefon : (0.342) 230 03 25 (5 Hat)
Telefax : (0.342) 231 10 72
Telex : 69056 Citu Tr/69174 Tugc Tr.
Gaziantep

Atatürk Barajı Cebri Boruları

ÇİLTUĞ A.Ş.

- Kalkınmada öncelikli Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgemiz ile Ortadoğu'daki komşu ülkelerin temel alt-yapı, tesis, imalat, makina, ekipman, vb. ihtiyaçlarını karşılamak için 15.5.1971'de kuruldu.
- Bu proje kapsamındaki **KARAKAYA BARAJI** ve HES Hidromekanik Teçhizat, imalat ve montajını komple olarak (Cebri boru, radyal kapak, Dip-savak çelik kaplaması v.s. olmak üzere toplam 16.000 ton) F. Alman NOELL GmbH Firmasının taşeronu olarak başarıyla tamamladık. ŞANLIURFA'da Çi-tosan'a ait Çimento Fabrikasının Kömür Homojene ve Öğütme Tesisi'ni (20 ton/saat kapasiteli) komple olarak tamamladık.

Şanlıurfa Tünelleri By-Pass Boru Hattı Regülasyon Vanası

Şanlıurfa Ovası Sulaması, Sulama Kanalları Kanal Kapakları

• Fabrika ve atölyelerimizde Avrupa normlarında imalat yapılmaktadır. Bunun bir göstergesi olarak da Federal Alman Lurgi GmbH Firmasının siparişi olarak İngiltere'de kurulu bulunan Ketton Çimento Fabrikası'nın 1 Ad. Elektrostatik Toz Tutucu Filtresi Çelik Konstrüksiyonu imalatı (313,5 ton), imalat detay projeleri de hazırlanmak suretiyle başarı ile ikmal edilmiştir.

BUNLAR DIŞINDA...

- Gaziantep Organize Sanayi Bölgesi'ndeki **AĞIR ÇELİK KONSTRÜKSİYON VE TEÇİZAT İMALAT** fabrikamızda,
- Gaziantep'teki KÜSGET Örnek Sanayi Sitesi'ndeki **HAFİF ÇELİK KONSTRÜKSİYON ve TA-LASLI İMALAT** atölyemizde,
- Bozova (Şanlıurfa) **Atatürk Barajı** ve HES Hidromekanik Teçhizatı muhtevası 26600 ton'luk Cebri Boru İmalatı ve Montajı şantiyemizde,
- Kahramanmaraş **Sır Barajı** ve HES Hidroelektrik Teçhizat Montajı (Salyangoz, Türbin, Jeneratör, Emme Borusu v.s.) şantiyemizde,
- İran'da **JIROFT Barajı** ve HES Hidromekanik Teçhizat (Cebri boru, radyal kapak, Dip-savak çelik kaplaması v.s.) montajı şantiyemizde,
- Bandırma'da Etibank'a ait **Boraks ve Asit Borik Fabrikaları** Atıksu Arıtma Tesisi İnşaatı şantiyemizde **İNŞAAT-TEŞİSAT İKMAL** v.s.

İşlerimiz başarıyla sürmektedir. **Övünçlüyüz.**

FAALİYET KONULARIMIZ:

- Komple Endüstri Tesisleri ve Teknolojik Montajı
- Baraj Daimi Teçhizat İmalat ve Montajı
- Transport Tesisleri İmalat ve Montajı
- Ağır Saç Sanayii ve Çelik Konstrüksiyon İmalat ve Montajı
- İnşaat ve Bayındırlık Hizmetleri
- Pazarlama ve Ticari Hizmetler

DOĞA'YA SAYGI

GAP'TA SANAYİ VE GAZİANTEP

Gaziantep
Sanayi Odası Başkanlığı

Genel olarak Gaziantep, ülkenin batı yöresinde yer alan imalat sanayi işyerlerine karşılık, doğu bölgesinde imalat açısından gelişme gösteren nadir şehirlerden biridir.

Gaziantep'teki büyük sanayi işyerleri sayısı, Türkiye toplamının % 4'ünü, küçük sanayi işyerleri sayısının % 6'sını meydana getirmektedir.

Bu yapıyla başta küçük ve orta ölçekliler olmak üzere sanayi birimlerinin yarattığı geniş istihdam olanakları ile iktisaden faal nüfusun % 28.72'sinin imalat sanayi kollarında çalıştığı görülmüştür.

Son 10-15 yıla kadar, küçük birer atölyede dağınık ve gelişen teknolojiye habersiz bir üretim yapısı sergileyen Gaziantep'teki küçük sanayi birimleri, bugün özellikle üretimlerini pamuk ipliği, akrilik iplik, halı, un, irmik, makarna, gıda maddeleri, bitkisel yağ, plastik deterjan, kimyevi maddeler metal eşya ve makina imalatı yönünde yoğunlaşmıştır.

Gaziantep'te gerek büyük ölçekte, gerekse küçük ölçekte imalat yapan fabrika, atölye ve işyerleri şehrin dört bölgesinde yerleşim imkanı bulmuştur.

INDUSTRY IN GAP AND GAZİANTEP

In eastern part of Turkey, Gaziantep is the most prominent city in the development of industrial production. Gaziantep enjoy a share of 4 % of medium and 6 % of small industries presently active in Turkey.

Until the last 10-15 years the industry in Gaziantep was in the form of small size workshops, scattered and far from developing technology. Today the industry in Gaziantep is diversified including the production of cotton and acrylic yarn, carpet, flour, semolina, macaroni, vegetable oil, plastic, detergent, chemicals, metal goods and machinery.

The establishment of the Third Organized Industrial District in Gaziantep, has become inevitable under concentrated demands from the industry. Gaziantep, in view of some functional characteristics, has a promising future to become the center of the industrial sector in the GAP region.

Gaziantep-Adana karayolu üzerinde şehre 14 km. uzaklıkta bulunan Organize Sanayi Bölgesi, tamamlanmış birinci kısımda 2.100.000 m2 alan üzerinde toplam 117 faal tesisi bulunan bir sanayi alanıdır. 2.nci Organize Sanayi Bölgesi, 2.500.000 m2 alan üzerinde kurulmuş olup bu alan üzerinde 235 parselin dağıtımı yapılmış halen altyapı çalışmalarının çok büyük bir bölümü tamamlanmak üzeredir. 2. bölgede 100 tesis üretime geçmiş olup geriye kalan tesisler ise proje işlemlerini tamamlayarak montaj aşamasına geçmişlerdir. Buna rağmen sanayileşmesini hızla sürdürmeye çalışan Gaziantep her türlü yetersizlikler içerisinde 3.

Organize Sanayi Bölgesinin projelendirmesini tamamlayarak 235 firmaya arsa tahsislerini yapmıştır.

Gaziantep'te dağınık bir şekilde bulunan küçük sanayi ve küçük esnafı bir site çatısı altında toplamak amacıyla 1967 yılında kurulan Gaziantep Küçük Sanayi Sitesi Kooperatifi bu bölgede yer alan 2500'e yakın atölyede imalat ve 60.000 kişiye iş imkanı yaratmıştır.

Orta ve büyük ölçekte imalat yapan işyerlerinin bir bölümü ise Gaziantep şehir merkezinin kuzeyinde yer alan Nizip Caddesi ve çevresi ile Gaziantep-Araban yolu üzerinde yerleşmişlerdir. Dokuma ve gıda imalatı yapan

fabrika ve atölyeler başta olmak üzere sanayinin bir diğer bölümü ise şehrin doğu bölgesinde bulunan Önalı-Şehreküstü bölgesinde 1 ve 2. sanayi bölgelerine yerleşmişlerdir.

Sanayileşmiş bu yapıyla genellikle siparişe göre üretim yapan küçük atölye ve işyerleri statüsünde yüzlerce imalatçı Gaziantep ve ülkemiz ekonomisine katkı sağlamaktadır.

Gaziantep'li yatırımcı yatırımını yaparken öncelikle ihracat ve üretimi düşünmektedir. Gaziantep Sanayisi birçok alandaki üretimi ile Türkiye toplam üretiminin önemli bir payına sahiptir.

Gaziantep'in ekonomik alanda sağlamış olduğu bu gelişme ve gelişmenin yarattığı sosyal ve ekonomik sorunlar GAP Bölgesi illerine en iyi örnek olmaktadır.

Kalkınmada öncelikli yöreler kapsamı içerisinde yer alan GAP illerine tanınan teşvikler, beklenen asıl faydayı bugüne kadar sağlayamamıştır. Bölgemizin altyapı, sosyal, ekonomik yöndeki eksiklikleri uygulanan teşvik politikalarına rağmen gelişmiş yörede bulunan ciddi yatırımcıların yöreye çekememiştir. Teşviklerin bölgedeki insan yapısı, sermaye

ve bilgi birikimi gözönüne alınarak uygulanması bölge müteşebbislerinin yine bölgede yatırım yapmalarını sağlayacak şekilde uygulanması gereklidir. İllerin özelliklerine göre kalkınma modellerinin gerçekleştirilmesi gereklidir.

GAP çerçevesinde Gaziantep faktörü etkin ve işlevsel bir çok özelliği yapısında taşımaktadır. Önemli kavşak noktasında bulunması, gelişmiş sanayi ve ticaret yapısı, etkisinde bulundurduğu birçok ille birlikte bölgenin hammadde ve ziraat ürünlerini değerlendirmek iç ve dış piyasalara mamül maddeler halinde arz etmesi Gaziantep ekonomisinin vazgeçilmez nitelikteki ölçütleridir.

Bölgenin sosyo-ekonomik hayatının değişiminde büyük rol

oynayacak olan GAP Projesinin başta tarım olmak üzere devreye girmesiyle birlikte tarımsal sanayi Gaziantep tarafından karşılanacaktır. Gaziantep mevcut sanayi potansiyeli ve ticaret merkezleriye bunu sağlayacak konumdadır.

Ayrıca kentin otoyolların geçtiği bir merkezde olması, İskenderun ve Mersin limanlarına olan yakınlığı ile kentsel modernleşme Gaziantep'i GAP'ın lokomotif konumuna getirmiştir. Bu özellikleri ile 2000'li yıllara girilirken; Gaziantep Sanayi-i 1000 yeni tesis, 1.000.000 işçi istihdamı, ve 5 Milyar \$'lık ihracat hedeflerini GAP'ı da gözönüne alarak çizmiştir.

Gaziantep sanayii Gümrük Birliğine geçiş sürecinde mevcut altyapısıyla hazır konumdadır.

GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI FAALİYETLERİ

1. TARIMSAL ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME PROJE PAKETİ

I. Aşaması tamamlanan proje paketinin II. Aşaması kapsamında öngörülen 26 proje paketine Harran Üniversitesi, 20 proje paketine de Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakülteleri tarafından devam edilmektedir. Ümitvar çeşitlerde yetiştirme tekniklerinin belirlenmesi amacıyla yürütülen

çalışmalara ilişkin olarak Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesinin 4. ara raporu Temmuz 1995'de, Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nin 1. ara raporu ise Haziran 1995'te İdaremize teslim edilmiştir. Çalışma kapsamında Harran Üniversitesinin kendi alanında araştırma istasyonunu kurma çalışmaları devam etmektedir.

2. ŞANLIURFA İLİ ARAZİ DÜZENLEME PROJESİ

Şanlıurfa Tünelleri vasıtasıyla sulamaya açılacak sahanın bir kısmını kapsayan çalışma 20.000 hektarda tamamlanmış, bu saha içinde yer alan 36 köyde tapu tescilleri yapılmıştır. Geri kalan 34.000 hektarlık bölüm üzerindeki arazi düzenleme çalışmalarına devam edilecektir.

çevesinde Mazmahor düzenli depolama inşaatı tamamlanma aşamasındadır. Ülkemizin en modern çöp depolama tesislerinden biri olan deponun yakında hizmete girmesi beklenmektedir.

10. EVSEL ATIK SULARIN ARAZİDE ARITIMI VE SULAMADA KULLANILMASI

GAP bölgesinde sulamadaki sürdürülebilirliği daha ileriye götürebilmek ve, evsel atık sular ile yapılan sulama uygulamalarını iyileştirmek amacı ile bölgede

tatbikata yönelik bir pilot proje hazırlanmış ve bu uygulamaların yaygınlaştırılması yönündeki çalışmalar 1995 yılı başından itibaren yoğunlaştırılmıştır.

Bu çerçevede İsrail Filtration LTD'den hibe olarak filtrasyon sistemi sağlanmış ve bu sistemin Şanlıurfa-Siverek ilçesine kurulması ile ilgili hazırlık çalışmalarına başlanmıştır.

11. SOSYAL AMAÇLI PROJELER

1995 yılı ilkbaharında Şanlıurfa-Harran ovalarında sulamanın

bilfiil başlaması, bölgede insan yaşantısına yönelik değişimlerin hızla gerçekleşmesi sonucunu doğuracaktır. Kalkınmanın bütün boyutlarıyla sağlanması ve sosyal katılımın bu kalkınmayı sürdürülebilir kılması açısından sosyal amaçlı proje ve çalışmaların önemi giderek artmaktadır.

Bu düşünceden hareketle İdareміz sözkonusu alandaki faaliyetlerini 1993 yılından itibaren yoğunlaştırmış ve daha önceki sayılarda detaylarından sıklıkla haberdar ettiğimiz dört projeyi tamamlanmış bulunmaktadır.

Bu çalışmaların bulgularından yola çıkarak oluşturulan GAP Sosyal Eylem Planı'na dayalı olarak çeşitli uygulama proje ve programları geliştirme çalışmaları sürdürülmektedir. Bu çerçevede BM Çocuklara Yardım Fonu'nun (UNICEF) finans desteği ile 1995 ilkbaharında "Kadının Statüsünün Yükseltilmesi Pilot Projesi" başlatılmıştır. Proje kapsamında; pilot alan olarak seçilen Şanlıurfa'nın bir gecekondu mahallesi ile bir köyünde sosyo-ekonomik araştırma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu alanlarda, sonbahar aylarından itibaren çok amaçlı toplum mer-

kezleri oluşturularak, kadınlara yönelik sağlık, okuma-yazma ve üretime yönelik beceri kazandırma eğitimine başlanacaktır. Eğitimin Şanlıurfa Valiliği'nin koordinatörlüğünde ilgili kamu kuruluşlarının elemanları vasıtasıyla verilmesi öngörülmüştür.

12. HARRAN ÜNİVERSİTESİ MİMARİ PROJE YARIŞMASI

Harran Üniversitesi Kampüsü Projesi iki aşamalı ulusal mimarlık yarışması süreci Başkanlığı-mızca başlatılmıştır.

GAP'ın yaşama geçirilmesi sürecinde simgesel bir değeri bulunan, halen 3640 olan öğrenci sayısı 2005 yılında 8600'e ulaşacak olan Harran Üniversitesinin gelişmesine bilim ve kültür boyutu katmak, çevresel gelişmede bir bakıma "öncü" haline getirmek, mimari, mühendislik ve sanat anlayışına uygun, tesis ve işletme maliyeti yönünden ekonomik çözümler bulmak ve güzel sanatları teşvik etmek amacıyla Kampüs Mimari Projesi'nin bir yarışma ile tespiti kararlaştırılmıştır.

Başkanlığımızın Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ve Harran

Üniversitesi ile müştereken gerçekleştirdiği çalışma için seçkin mimar ve mühendislerden kurulu bir jüri oluşturulup, şartnameler hazırlanmış ve 25 Mart 1995'te yarışma ilanı verilmiştir. 1. aşama proje teslimi 25 Ağustos 1995 tarihinde olup, Kampüs Projesinin yıl sonuna kadar kesinleşmesi öngörülmüştür.

13. ATATÜRK BARAJ GÖLÜ VE ÇEVRESİNDE ALT-BÖLGESEL GELİŞME PROJESİ

Kanada Hükümetinin CIDA aracılığıyla verdiği 349,000 Kanada Dolarlık hibe yardımı ile,

Kanada Delcan ile yerli DAP Firmaları tarafından gerçekleştirilmekte olan bu projenin amacı; Atatürk Baraj gölü çerçevesinde arazi kullanımı, turizm, rekreasyon, çevresel etki değerlendirilmesi ve ulaşım konularını içeren alt bölgesel gelişme planının hazırlanmasıdır. Bu proje ile Atatürk Baraj gölü ve çevresinde oluşacak gelişmeler için politika ve stratejileri belirleyen bir rehber ve 1/25000 ölçekli çevre düzeni planı hazırlanmış olacaktır.

1995 yılı başında başlayan çalışmaların Kasım 1995'de tamamlanması öngörülmüştür.

14. GAP ULUSLARARASI HAVA LİMANI PROJESİ

Şanlıurfa'nın yaklaşık 30 km kuzeyindeki Taşdağı mevkiinde yapılacak olan GAP Uluslararası Havalimanının Projesi ABD Ticaret ve Kalkınma Ajansının 720,000 dolarlık hibesi ile Amerikan Airways Eng., Louis Berger Int. ve Yüksel Proje'den oluşan firmalar grubunca gerçekleştirilmektedir.

GAP Uluslararası Havalimanı projesi kapsamında havaalanı ve seyrüsefer tesisleri ile haberleşme sistemlerine ait özel ihtiyaçlar tespit edilmekte, pist, apron, yolcu terminali, kargo yük tesisleri, hava seyrüsefer sistemleri, uçuş kontrol ve yer operasyon tesislerinin mimarlık ve mühendislik tasarımları hazırlanmakta, gerekli tüm ekipmanın özellikleri ve standartları belirlenmektedir. Havaalanının ekonomik ve finansal analizleri yapılmaktadır. Proje çalışmaları, ilgili kuruluşların katılımı ile kurulmuş bulunan "Proje Yönlendirme Kurulu" gözetiminde sürdürülmektedir.

GAP kapsamında beklenen gelişmelere paralel olarak geleceğin yılı ihtiyaçlarına hizmet

verecek kapasite ve büyüklükte bir havaalanının ön proje çalışmaları tamamlanma aşamasına gelmiştir. Safhalar halinde büyüye bilme olanaklarının da dikkate alındığı projelendirme çalışmalarında 2020 yılına kadar uzayan bir gelişmeye imkan verecek ilave büyüme olanakları da sağlanmış bulunmaktadır.

Havaalanının tasarımında, GAP ile Avrupa, Asya, Uzakdoğu ve Amerika arasında geniş gövdeli uçakların uluslararası operasyonlarına olanak sağlayacak, 4000 m. uzunluğunda ve 45 m. eninde bir pist projelendirilmektedir.

Hava kargo taşımacılığına yönelik faaliyetlerin öncelik alacağı düşünülen havalanında başlangıç olarak 3690 m2 büyüklüğünde, ihtiyaçla büyüyebilir nitelikte bir kargo terminal binası ve yardımcı tesislerinin tasarımları tamamlanmıştır.

Yük trafiğiyle beraber yolcu trafiğinin de önemli boyutlara ulaşacağı ve tarifeli dış uçuşlara açılacak havaalanında 9000 m2 büyüklüğünde Yolcu Terminal binası ile 1321 m2 alana sahip Hava Trafik Kontrol Kulesinin tasarımları sürdürülmektedir.

1980 m2 büyüklüğünde Havalimanı Kurtarma ve Yangınla Mücadele binası projeleri tamamlanmıştır.

GAP Uluslararası Havalimanı Mühendislik Tasarımları ve Fizibilite Çalışmaları sonuçlandırılma aşamasındadır. Projenin uygulanması için gerekli girişim ve çalışmalara, Ağustos 1995 ayında projenin tamamlanmasıyla başlanacaktır.

15. ÖRNEK SULAMA SİSTEMLERİNİN KURULMASI ÇALIŞMASI

GAP bölgesinde sulamaya açılacak alanlarda, basınçlı sulama sistemleri kurulmasına yönelik teknoloji transferi faaliyetleri 1993 yılından itibaren devam etmektedir. Bu çerçevede özellikle yağmurlama ve damlama sulama ekipmanı ve teknoloji üretiminde ihtisaslaşmış "NAAN Irrigation Systems" ile "NETAFIM Irrigation Equipment and Drip Systems" firmaları ile geliştirilen temaslar ve sözkonusu firmaların temsilcileri ile birlikte bölgede yapılan incelemeler sonucunda, demostrasyon amaçlı sistemlerin kurulacağı alanlar ve işlet-

de çok etkili bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Teknolojinin son 5 yılda kaydetmiş olduğu yazılım ve donanım alanlarındaki gelişmeler coğrafi bilgi sistem uygulamalarının, kurumların faaliyetlerini yerine getirmede yaygın olarak kullanılabilmesi olancağı vermiştir.

Bu teknolojinin Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında kullanılması amacıyla bir fizibilite çalışması yaptırılması uygun görülmüştür. Bu amaçla yapılan girişimler sonucu Amerika Birleşik Devletleri Ticaret ve Kalkınma Ajansından (US-TDA) 377,000 Amerikan Doları tutarında bir hibe sağlanmıştır. 3 Nisan 1995 tarihinde başlayan proje Psomas ve Associates, STFA ve Yüksel Proje ortaklığı tarafından yürütülmektedir. Projenin amacı üç kısımdan ibarettir. Birinci kısımda, Coğrafi Bilgi Sisteminin (GIS) uygulanabilirliğinin veri kaynakları, kurumsal yapı ve finansman açılarından değerlendirilmesi gerçekleştirilecek, uygulanabilir alanlar belirlenecektir. Projenin ikinci kısmında, uygulanabilirliği belirlenen alanlardan bir tanesinde bir pilot çalış-

meler ile sistemi kullanacak çiftçiler belirlenmiştir. Her iki firma tarafından gönderilen damlama ve yağmurlama sulama malzemeleri Haziran 1995'ten itibaren seçilen çiftçilerin tarlalarna kurularak çalıştırılmaya başlamıştır.

Denenmesine başlanan sistemler arasında damlama, yağmurlama ve mini yağmurlama sistemleri mevcuttur. Bu sistemleri 2 yıl süre ile çalıştıracak olan çiftçiler 2. yılın sonunda bunları ya Idaremize teslim edecekler veya satın alacaklardır. Böylece sistemlerin çok sayıda çiftçi tarafından denenmesi sağlanacaktır.

Bu arada sistemlerden biri de Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi alanına kurulmuş bulunmakta ve çok sayıdaki ziraat mühendisi adayının sistemleri kullanma konusunda eğitilmeleri sağlanmış olmaktadır.

16. GAP COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMİ FİZİBİLİTE ÇALIŞMASI VE PİLOT PROJE UYGULAMASI

Coğrafi bilgi sistemleri günümüzde, harita ve yeryüzü coğrafyası ile ilişkili proje ve faaliyetlerin projelendirilmesi, uygulanması, izlenmesi ve yönetimin-

ma gerçekleştirilecektir. Pilot projenin gerçekleştirileceği yazılım ve donanım bu aşamada belirlenecek ve temin edilecektir. Bu aşamada pilot projenin GAP Bölge Kalkınma İdaresi ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarına coğrafi bilgi sistemi teknolojisinin yaygınlaşmasını sağlamak üzere iyi bir örnek teşkil edecek özelliklerde olmasına özen gösterilecektir. Üçüncü ve son aşamada ise uygulanabilir alanların tümünün içerildiği bir genel GAP Coğrafi Bilgi Sistemi iş tanımı hazırlanacak ve bu projenin

uygulanması için gerekli finansman kaynakları araştırılıp uygun olanları belirlenecektir.

17. GAP BÖLGESİ AĞAÇLANDIRMA ÇALIŞMALARI

Başkanlığımızın 1995 yılı Bütçesinde yer alan "Orman Kaynaklarının Geliştirilmesi", "Çok Amaçlı Aboratum Kurulması" ve "Atatürk Baraj Gölü Çevre Düzeyinin Sağlanması ve Ağaçlandırılması" projelerinin hayata geçirilmesi için, ilgili kurum ve kuru-

luşlar nezdinde temas ve faaliyetleri yoğunlaştırılmıştır. Bu çerçevede;

- Orman Bakanlığı ile "özel orman tesisi", "drenaj kanalı sahillerinin ağaçlandırılması", "tuzlu topraklarda ağaçlandırma" ve "drenaj sularının yok edilmesine yönelik orman tesisi" gibi çeşitli konularda işbirliği yapılması hususlarında mutabakata varılarak 22 Mart 1995 tarihinde bir İşbirliği Protokolü imzalanmıştır.

- GAP illerinde ağaçlandırma çalışmalarına katkıda bulunabilecek özel kurum ve kuruluşlarla da çeşitli temaslarda bulunmuş ve "özel hatıra ormanı" kurma talebi olan kuruluşlar ile belirlenen sahalarda çalışmaların başlatılması için işbirliği protokolleri imzalanmıştır. İlk olarak da "Tofaş Hatıra Ormanı" tesisine fidan dikim töreni 27 Mart 1995 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

- Bölgede İtalyan hükümetinin hibesi ile yapılabilecek ormancılık çalışmaları kapsamında potansiyel alanların tespiti amacıyla ilkbahar aylarında bölgeye inceleme gezileri yapılmıştır. Çalışmaların başlaması için temalar devam etmektedir.

22.3.1995 Tarihinde İmzalanılan "İşbirliği Protokolü" İmza Töreni.

18. ŞANLIURFA'DA BİRİNCİ GAP ULUSLARARASI SAĞLIK TOPLANTISI DÜZENLENDİ

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Türkiye'de uygulanan en büyük projelerden biridir. Önceden kuru olan alanlara sulamanın girmesini çoğunlukla belirli hastalıklar izlemektedir. GAP'ın hedeflerine ve sürdürülebilir ekonomi amacına ulaşması için, sulama ve tarım sistemlerindeki gelişmelere ek olarak, diğer sektörlere ilişkin projelerin de dikkate alınması ve entegre edilmesine ihtiyaç vardır. Bu çerçevede, uygun sağlık eğitimi ve hastalığı önleyici tedbirlerin alınabilmesi için sulamayla birlikte ortaya çıkacak hastalıkların halk sağlığı açısından sonuçlarının dikkate alınması çok önemlidir.

Çevresel ve ekolojik değişmelerin sağlık üzerindeki etkilerini anlamak için bir grup Türk ve uluslararası bilim adamı 26 Mayıs 1995'te ABD Yale Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Serap Aksoy liderliğinde Şanlıurfa'da toplanmıştır. Dr. Serap Aksoy, Türk ve uluslararası bilim adamlarının işbirliğiyle, bölgedeki bilinen hastalıklardan birini araştırmaya yönelik bir çalışma

düzenlenmiş bulunmaktadır. ABD Ulusal Sağlık Enstitüsü tarafından finanse edilen çalışmanın amacı Şanlıurfa'da son yıllarda artan şark çibanının (leishmaniasis) biyolojisini anlamaktır. Katılımcı bilim adamları arasında Yale Üniversitesi (ABD), Hebrew Üniversitesi (İsrail) ve Dicle, Gaziantep, Çukurova ve Ege Üniversiteleri üyeleri bulunmaktadır. Konsorsiyum parasitoloji, entomoloji, mikrobiyoloji, epidemiyoloji ve enfeksiyonel hastalıklar gibi geniş bir alandan uzmanlıkları temsil etmektedir. Üyelerin, hastalık yönetimi için koruyucu stratejilerin hemen uygulamaya geçirilebilmesi için Sağlık Bakanlığı üyeleriyle yakın işbirliği içinde çalışmaları öngörülmektedir.

1995 yaz aylarında yapılan çalışmalar cilt yarası oluşturan deri leishmaniasis üzerinde yoğunlaşmaktadır. Hastalığa tatarcık sineğinin ısırmasıyla geçen bir parazit neden olmaktadır. Şark çibanı (leishmaniasis) 1900 başlarında Şanlıurfa'da yaygın iken, 1960'lara kadar yok edilmiştir. Son zamanlarda görülen kentsel vaka sayısındaki artış muhtemelen, etkilenen toplu-

luklardaki tatarcık sineği vektörünü de ortadan kaldıran sivrisinek vektör kontrolü programlarının terk edilmesiyle ilişkili olabilir. Bilim adamları parazit ve tatarcık sineği türlerini, sineklerin doğal konaklarını ve doğal parazit yuvalarını anlamaya çalışacaklardır. Eldeki bu bilgi ile, hastalığın teşhisi, tedavisi ve tamamen ortadan kaldırılması için etkili stratejilerin bulunacağı ümit edilmektedir. Parazitin belirli türleri, teşhis edilmesi çok daha zor ve hastalığın derisel formunun tersine ciddi bir sağlık tehdidi olan viseral hastalıklara (kala-azar) da yol açmaktadır. Kala-azar Ege Denizi bölgesinde görülmektedir fakat GAP illerinde olup olmadığı bilinmemektedir. GAP'taki ekonomik fırsatlar bölgeye nüfus çektikçe, viseral leishmaniasis önemli bir sağlık tehdidi oluşturabilecektir. Bölgedeki tatarcık türlerinin yaygınlığı, onların konakları ve mikroklimatik değişmelerin bu konaklar için gelecekteki doğurgulanı üzerine yapılan çalışma gelecekteki, potansiyel hastalık desenlerini ortaya koyabilecektir.

GAP BÖLGESİ YAŞ SEBZE VE MEYVE

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin sahip olduğu iklim, tarımsal arazi, sulamaya açılacak alanlar ve düşük işgücü maliyetlerinin yanı sıra yerel pazar ve Ortadoğu, Bağımsız Devletler Birliği ile Batı ve Doğu Avrupa'ya dışsattım için uygun stratejik konumu gibi nedenler büyük bir tarımsal gelişme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir.

Önümüzdeki 20 yıl içinde GAP'ta sulanacak alanların yaklaşık 1.7 milyon hektara çıkması ile birlikte Türkiye'nin tarımsal üretimi önemli ölçüde artacaktır. Geçtiğimiz yıllarda tamamlanan "GAP Bölgesi Tarımsal Pazarlama ve Ürün Deseni Araştırması" sonuçlarına göre, 1991-2010 dönemi karşılaştırıldığında GAP bölgesinin yazlık sebze üretimi 1.3 milyon tondan 4.5 milyon tona çıkarken, kışlık sebze üretimi 27,691 tondan 608,441 tona ulaşacaktır.

Bölgede üretilen kışlık ve yazlık sebze-meyve son derece kıstlı ve pazar koşullarına uygun olmayan ve aile içi tüketimin ağırlık kazandığı bir yapıdadır. Ayrıca bölgeye dışardan getirilen ürünler uygun olmayan depolama ve pazarlama koşulla-

FRESH FRUIT AND VEGETABLE POST-HARVEST MANAGEMENT IN THE GAP REGION

Most agribusiness experts in the world agree that Southeastern Anatolia Project (GAP) Region offers a great potential for further agricultural development because of its suitable climate, its vast cultivable land, low cost labor, large domestic market, as well as a strategic position for exporting activities towards the Middle East region, the CIS countries, and Europe.

With the implementation of the GAP irrigation projects over the next 20 years (approximately 1.7 million hectares), the agricultural production of Turkey will increase substantially. Over the 1991-2010 period, the total production of summer vegetables will increase from 1.3 million tons to 4.5 m. tons while the winter vegetable production will increase from 27,000 tons to 608,000 tons.

The project's aim is to conduct a joint feasibility study leading to a demonstration project related to post harvest management of fruit and vegetable products in Southeast Turkey. The demonstration project is in form of a pilot project where technology in the fields of cool storage, handling, and packaging of selected fruits and vegetables.

DEPOLAMA ve İŞLEME SANAYİ

ında arz edilmektedir. Sulama projelerinin yaygınlaşması ile üretilecek sebze-meyvenin pazarlanması ve sahip olduğu potansiyelin iyi değerlendirilmesi açısından hasat sonrası teknolojilerinin belirlenmesi ve depolama, boylama, işleme ve pazarlama koşullarının iyileştirilmesi için pilot uygulamalara geçilmesi gereklidir.

Kanada Uluslararası Kalkınma Teşkilatı'ndan (CIDA) alınan finansman desteği ile CAMS/CODEMA firmalarının ve yerli uzmanların katkıları ile hazırlanan "GAP Bölgesi Yaş Sebze-Meyve Hasat Sonrası Teknolojileri Projesi" kapsamında, yu-

karıda belirtilen konulara ilişkin stratejilerin belirlenmesi ve bölge koşullarına uygun olabilecek teknolojilerin araştırılmasına yönelik bir çalışma gerçekleştirilmiştir.

Proje kapsamında yürütülen çalışmalarda sadece GAP bölgesinde değil Marmara ve Ege bölgelerindeki üretimler ve pazarlar ile yaş sebze-meyve işleyen tesisler de incelenmiş ve GAP'a uygun teknolojiler tartışılmıştır.

Çalışma kapsamında;

- GAP bölgesinde yaş sebze-meyve üretim potansiyelleri ve üretici tercihleri,
- Sebze-Meyve talep projeksiyonları,

- Sözleşmeli üretim şekilleri ve üretim potansiyeli,

- Pazarlama kanalları ve pazar yapısının geliştirilmesi,

- GAP bölgesi ile ilgili hasat sonrası teknolojileri ürünlerin işlenmesi, sınıflandırılması, boylara ayırma ve paketleme, ön soğutma, nakliye koşullarının değerlendirilmesi,

- Kısa, orta ve uzun ömürlü ürünler için, GAP bölgesinde pazarlama tesislerinin toptancılar, haller, manavlar, pazarlar, vb. belirlenmesi,

- Kurulacak tesisin yaratacağı sosyal etki,

- Çevresel etkiler de incelenmiştir.

Aralık 1994 tarihinde İdare Başkanlığına sunulan sonuç raporları ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşları ile meslek odalarına ve özel sektöre dağıtılmıştır.

Eldedilen sonuçların da dikkate alındığı Sonuç Raporu'na göre konuyla ilgili olarak GAP bölgesinde bir dizi çalışma başlatılmış olup, Şanlıurfa ilinde pilot tesisin kurulması amacıyla Türk ve Kanadalı firmalar görüşme halindedirler.

ERKOÇ

İNŞAAT VE TİCARET A.Ş.

TÜRK İNŞAAT SEKTÖRÜNDE 15. GURUR YILIMIZ

Ceylanpınar Kanalizasyon İnşaatı

Erzurum Kargapazarı Radar Binası

Faaliyet Alanlarımız:

- Radar Projeleri
- Arıtma Sistemleri
- İçmesuyu ve Kanalizasyon
- Toplu Konutlar
- Villa ve Konutlar
- Kar Tünelleri
- Havaalanları Üstyapı Projeleri
- Proje ve Planlama

Taahhüdümüz Altındaki

Bazı İşlerimiz:

- Ceylanpınar (Ş. Urfa) Arıtma Tesisi Projesi ve Kanalizasyon Proje ve İnşaatı
- Akçakale (Ş. Urfa) Kanalizasyon ve Pissu Arıtma Tesisi Proje ve İnşaatı

MERKEZ

: R. GALIP CADDESİ HAFTA SOKAK NO: 12/3-6 G.O.PAŞA / ANKARA

TEL: (0.312) 446 82 61 - 436 17 40 • FAKS: (0.312) 446 72 85

CEYLANPINAR ŞANTIYE

: TEL & FAKS: (0414) 471 34 57

AKÇAKALE ŞANTIYE

: TEL & FAKS: (0.414) 411 28 73

GAP'TAN HABERLER

ŞANLIURFA TÜNELLERİNDEN ŞANLIURFA-HARRAN OVALARINA FIRAT SUYU AKTARILMAYA BAŞLANDI

Şanlıurfa-Harran, Mardin ve Ceylanpınar ovalarında sulama yapılabilmesi amacıyla Atatürk Baraj gölünde biriken Fırat sularının bu alanlara aktarılması için 1977 yılında temeli atılan Şanlıurfa Tünelinin ilki olan T1 Tünelinden su aktarılmasına 9 Kasım 1994 tarihinde törenle başlanmıştır. Tünel çıkış ağzından by-pass ile alınan su, sulama kanalları vasıtasıyla ovaya taşınacaktır.

Tünel çıkış ağzının bulunduğu alanda yapılan törene Cumhurbaşkanı Süleyman DEMİREL, TBMM Başkanı Hüsamettin CINDORUK, Başbakan Prof. Dr. Tansu ÇİLLER'in yanı sıra, askeri ve sivil devlet protokolüne mensup olanlar, milletvekilleri, kordiplomatik, basın ve yayın organları ile halk katılmıştır. TRT'den naklen yayınlanan törende konserler, paraşüt gösterileri ile Mehteran Bölüğü, Türk Hava kurumu ve folklor gösterileri yer almış, top atışı yapılmış, THK uçaklarından çiçek ve konfetiler atılmıştır.

GAP KOORDİNASYON KURULU ANKARA'DA TOPLANDI

GAP Koordinasyon Kurulu'nun 24.ncü toplantısı 30 Ocak 1995 tarihinde Devlet Bakanı A. Baki ATAÇ başkanlığında Ankara'da yapılmıştır. Toplantıda GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın 1995 yılı faaliyet programı, ilgili kuruluşların 4 aylık faaliyet raporları, Şanlıurfa-Harran Ovalarında sulamaya açılacak alanlarda yürütülen çalışmalar, DSI Genel Müdürlüğü'nün 1995 yılı GAP programı,

TYUAP kapsamında GAP'ta Çiftçi Eğitimi ve "GAP Bölgesi Nüfus Hareketleri Araştırması" çalışmasının sonuçları takdim edilmiştir.

Toplantıya GAP illeri Vali ve Belediye Başkanları ile Ticaret ve Sanayi Odaları temsilcileri de katılmıştır.

TÜBİTAK İLE GAP İDARESİ ARASINDA İŞBİRLİĞİ PROTOKOLÜ İMZALANDI

16 Şubat 1995 tarihinde GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ile TÜBİTAK arasında "GAP İle İlgili Araştırma Geliştirme

Projelerinin Yürütülmesi" hakkında bir İşbirliği protokolü imzalanmıştır. TÜBİTAK Başkanı Prof. Dr. Tosun TERZIOĞLU ve İdare Başkanı Dr. Olcay ÜNVER tarafından imzalanan İşbirliği Protokolü için GAP İdaresi'nde bir tören düzenlenmiştir.

HARB AKADEMİSİNDE "SINIRAŞAN SULAR VE ORTADOĞU'DA SU SORUNU" SEMPOZYUMU YAPILDI

Harb Akademisi'nin düzenlediği "Sınıraşan Sular ve Ortadoğu'da Su Sorunu" konulu Sempozyum 1 Mart 1995'te İstanbul'da yapılmıştır. GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın bir tanıtım sergisinin de yer aldığı sempozyumda Başkan Dr. Olcay ÜNVER bir konferans vermiştir.

ÖNDER ÇİFTÇİ PROJESİ (ÖÇP) UYGULAMAYA KONULDU

Türkiye Ziraat Odaları Birliği ve Alman Tarım Birliği'nin katkıları ile 1985'ten beri yürütülmekte olan ÖÇP, Türkiye'de ilk defa geleneksel resmi tarımsal danışmanlık hizmetlerinden farklı ye-

ni bir danışmanlık hizmetinin sunulması ve çiftçilerin katılımı ile gelişmiştir.

GAP bölgesinde, özellikle sulamaya açılan alanlarda benzer bir yapının oluşturulması amacıyla yürütülen gayretler çerçevesinde Mart 1995'de bölgeden 30 çiftçi ile Mayıs 1995'de ilgili teknik elemanların katıldığı iki grup Tekirdağ'da çalışmalarını yerinde görmüşler; 1-4 Nisan 1995 tarihleri arasında da Önder Çiftçi Projesi kapsamında kurulan derneklerin üyesi çiftçiler Şanlıurfa-Harran Ovalarında incelemelerde ve ziyaretlerde bulunmuşlardır. Ayrıca ÖÇPD Başkanı ve

Başkan Yardımcısı 29 Mayıs-2 Haziran 1995 tarihlerinde bölgedeki çiftçiler ve resmi kurum ve kuruluşlarla görüşerek projenin uygulamaya aktarılabilmesi için yapılması planlanan çalışmalara katkıda bulunmuşlardır. Ayrıca 10 Nisan 1995 tarihinde Şanlıurfa'da yapılan Sulama Koordinasyon Kurulu toplantısında TZOB temsilcisi ÖÇP hakkında bir briefing vermiştir.

ŞANLIURFA-HARRAN OVALARINDA SULAMA TÖRENİLE BAŞLADI

Fırat Nehri sularının Şanlıurfa T1 Tüneli ile Şanlıurfa-Harran

Ovasına aktarılmasının ardından, sulama şebeke inşaatı tamamlanan "Aşağı Fırat 1. Merhale Projesi" kapsamındaki 30000 hektarlık alanda sulamanın fiilen başlaması dolayısıyla, 11 Nisan 1995 tarihinde bir tören gerçekleştirilmiştir. Başbakan Prof. Dr. Tansu ÇİLLER, Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı Hikmet ÇETİN, Devlet Bakanı Necmettin CEVHERİ, Bayındırlık ve İskan Bakanı Erman ŞAHİN ve diğer Bakanlar ile ilgililerin hazır buldukları tören Şanlıurfa'nın Abdurrahman Dede köyünde, ana kanallardan kanallere su verilmesi ile başlamıştır.

Sulamaya açılan 30000 hektar alanda 25341 kişiden oluşan 4 bin çiftçi ailesinin yaşadığı 62 köy yer almaktadır. Sözkonusu alanın altyapısı (içmesuyu, elektrik, telefon, ulaşım ağı) büyük ölçüde hazırlanmış bulunmakta, eksik olanlar ile okul, sağlık ocağı gibi tesisler de tamamlanmaya çalışılmaktadır. Ayrıca sulu tarıma açılan bu alanlardaki çiftçilere tarımsal eğitim ve yayım hizmetleri verilmeye de devam edilmektedir.

ÇINAR-GÖKSU PROJESİ TAMAMLANDI

Dicle Havzasındaki menferit projelerden, 3580 hektar alan sulaması öngörülen Çınar-Göksu Projesi tamamlanarak, deneme sulamasına başlanmıştır.

BİRECİK BARAJI İNŞAAT HAZIRLIKLARINA BAŞLADI.

Türk, Alman, Belçika, Avusturya ve Fransız Firmalarından oluşan Konsorsiyumca Yap-İşlet-Devret Yöntemi ile gerçekleştirilecek olan Birecik Barajı inşaat hazırlıkları çerçevesinde şantiye sahası dahilindeki yol ve güvenlik birimleri yapımına başlanmıştır. Hazırlıklara başlanması dolayısıyla 8 Ağustos 1995 tarihinde Baraj alanında mahalli çapta bir tören düzenlenmiştir.

OKULLARARASI GAP KONUSU YARIŞMALAR YAPILDI

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığının işbirliği ile 1992'den beri her yıl gerçekleştirilen Okullararası GAP konulu resim, şiir ve kompozisyon yarışmaları-

nın dördüncüsü de yapılmış ve dereceye giren öğrenciler ile öğretmenleri ödülleri almışlardır.

1994-95 öğrenim yılına ait yarışma süreci Şanlıurfa T1 Tünelinden su aktılmasına başlanan 9 Kasım 1994 tarihini içine alan GAP Haftasında başlamış ve kazanan öğrenciler Nisan 1995 tarihinde açıklanmıştır. Bu yılki yarışmayı kazanan 25 öğrenci ve branş öğretmenleri 28 Nisan 1995 tarihinde Ankara'da düzenlenen bir törenle ödülleri Devlet Bakanı A.Baki ATAÇ, Milli Eğitim Bakanı Nevzat AYAZ, töreni izleyen Milletvekilleri, GAP İdaresi Başkanı, Başkan Yardımcıları ve Milli Eğitim Bakanlığı yetkililerinin elinden almışlar ve tören TRT GAP-TV'den naklen yayınlanmıştır. Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman DEMİREL tarafından da kabul edilen öğrenci ve öğretmenler Ankara'da buldukları 27-29 Nisan'da Anıtkabir, TBMM ve müzeleri gezmişler ve şehir turu yapmışlardır. Daha sonra Şanlıurfa'ya giden katile, Atatürk Barajı, Şanlıurfa Tüneli, Harran ve Koruklu Araştırma Enstitüsünü gezererek Duruca köyü mevkiinde Tofaş Hatıra Ormanına fidan dikmişlerdir.

**1994-1995
GAP KONULU
RESİM-ŞİİR-
KOMPOZİSYON
YARIŞMALARINI
KAZANANLAR:**

Kompozisyon Dalında:

Birinci Hacer Aslan, Tokat
Anadolu Lisesi

İkinci Sıdika Ak, Özel Meh-
metC. Ünal Lisesi-Antalya

Üçüncü Tuğba Sarı, Mene-
men Lisesi-Izmir

Resim yarışması Birincisi Alev Akın'ın eseri.

Şiir Dalında:

Birinci Yasemin Akarsu, İnkı-
lap İlköğretim Okulu-Gerze-Si-
nop

İkinci A.Gülçin Bozdağ, Ce-
cebay İlköğretim Okulu-Kırşehir

Üçüncü Belgisu Kolcu, Kamil
Ocak İlköğretim Okulu-Ankara

Resim Dalında

Birinci Alev Akın, M.Akif Er-
soy İlköğretim Okulu-Izmir

İkinci Yeşim Tonga, Barbaros
İlkokulu-Antalya

Üçüncü Ali Kızılay, Saliha Ha-
nım İlköğretim Okulu-Sakarya

GAP İDARESİ İLE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KALKINMA PROGRAMININ "SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA ve GAP" SEMİNERİ

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın BM Kalkınma Programı ile müştereken düzenlediği "Sürdürülebilir Kalkınma ve GAP" konulu seminer 27-29 Mart 1995 tarihinde Şanlıurfa'da yapılmıştır.

Kamu kuruluşları temsilcilerinin yanı sıra, BM kuruluşları, gönüllü kuruluşlar, Üniversite ve yerel yönetim temsilcilerinin katıldığı seminer, Devlet Bakanları Necmettin CEVHERİ, A. Baki ATAÇ, Çevre Bakanı Rıza AKÇALI ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye Temsilcisi Edmund CAIN'in konuşmaları ile başlamış ve değişik disiplinlere ilişkin kalkınmada sürdürülebilirlik kavramlarının tartışıldığı oturumlarla devam etmiştir.

Seminerin amacı, kalkınmanın sürdürülebilirliğini tanımlamak, kalkınmada sürdürülebilirliğin sağlanması için gereken yöntem, araç ve kaynakları saptamak, Türkiye genelinde ve GAP bölgesinde gösterilen kal-

kınma çabalarını tartışarak değerlendirmek, bundan sonra yapılması gerekenleri belirlemektir.

Seminer ayrıca uluslararası platformlarda belirlenen kalkınma hedef ve stratejileri ile ulusal ve bölgesel platformda belirlenenlerin uyumlu bir bütün oluşturabileceğinin kanıtı olmuştur.

GAP, KÜRESEL SÜPER PROJELER KONFERANSINDA YERALDI

Dünya Kalkınma Konseyi'nce her yıl düzenlenen "Küresel Süper Projeler Konferansı ve Sergi-

si" 1995 yılında Japonya'nın Osaka kentinde 18-21 Haziran tarihleri arasında yapılmıştır.

Finans, müteahhitlik ve danışmanlık kuruluşlarıyla, süper projeler uygulayan kuruluşların katılımıyla, her geçen yıl giderek artan bir uluslararası ilgiye konu olan Konferansa GAP İdaresi, geçen yıl olduğu gibi yine davet edilmiş ve Başkan Dr. Olcay ÜNVER Konferans çerçevesinde düzenlenen "Su ve Enerji" Paneli'ne oturum başkanı olarak katılarak GAP'ı tanıtan bir konuşma yapmıştır. Ayrıca sergide de yer alan GAP çeşitli broşürler, afişler, panolar ve dokümanlar

OSAKA'da gerçekleştirilen "Küresel Süper Projeler" Konferansından bir görüntü.

Küresel Süper Projeler Sergisinde GAP Köşesi.

sistem bilgisayar ile katılımcılar ve izleyenlere tanıtılmıştır.

Bu yıl değişik konuları kapsayan tartışma ve tanıtımların yapıldığı paneller şeklinde düzenlenen konferansta; Ulaşım, Kalınma, Proje Yönetimi, Enerji ve Su, Çevre, Turizm ile Enformasyon gibi konu başlıkları yer almıştır. İdare Başkanı Dr. Olcay ÜNVER'in başkanlığını yürüttüğü "Enerji ve Su" konulu panelde; GAP tanıtımının yanısıra Cezayir-İspanya-Mağreb boru hattı (GME), Suudi Arabistan'ın Tuzdan Arındırma Tesisi ve Libya'nın İnsan Yapısı Nehir proje-

leri gibi Ortadoğu'nun en büyük projeleri de tanıtılmıştır.

Katılımcıların büyük ilgiyi karşılanan Güneydoğu Anadolu Projesi'nin gelecek yıl San Francisco'da yapılacak Konferans ve Sergide ayrıntılı olarak işlenmesi ve tüm yönleri ile daha detaylı tanıtılmasına karar verilmiştir. Ayrıca GAP gibi büyük bir projeyi uygulayan ülkemizin, bu konferans ve sergiye ev sahipliği yapması dileği dile getirilmiş ve 2000 yılında Küresel Süper Projeler Konferansı ve Sergisi'nin İstanbul'da yapılması yönünde bir ön mutabakata varılmıştır.

TCDD GAP TURU DÜZENLENDİ

1990'ların başında yapılmaya başlanan ve bir süre ara verilen T.C.Devlet Demiryolları'nın tren ile GAP Turu, 1995 yılında 9-14 Mayıs tarihleri arasında yeniden gerçekleştirilmiştir.

Malatya, Gaziantep, Şanlıurfa ve Adana illerini kapsayan güzergah üzerinde gerçekleşen tur çerçevesinde otobüslerle Atatürk Barajı, Şanlıurfa Tünelleri ve şehir gezileri de yapılmış ve tur yoğun bir ilgiye konu olmuştur.

AGRO-GAP'95

ULUSLARARASI TARIM FUARI 29 AĞUSTOS - 3 EYLÜL'DE ŞANLIURFA'DA YAPILACAK

Sulama ekipmanları ve sistemleri, ekim dikim, hasat makineleri, bahçecilik ekipmanları, tarım ilaçları, tohum, gübre, yem, tarım alet, makina ve malzemeleri, damızlık hayvan, tavukçuluk ekipmanları üretici ve ithalatçıları ile bunlara malzeme sağlayan firmaların katılacağı AGRO-GAP'95 9. Uluslararası Tarım Fuarı 29 Ağustos - 3 Eylül tarihlerinde Şanlıurfa'da yapılacaktır.

CNR Uluslararası Fuarlık ve Ticaret A.Ş. tarafından düzenlenen Fuar, GAP İdaresi, Tarım ve Köyşleri Bakanlığı, Alman Tarım Bakanlığı, T.C. Ziraat Bankası, TOBB, TZOB, TZDK, Yem Sanayicileri Derneği, TTK Kooperatifleri, Tarmakbir, Setbir ve Pankobirlik'çe desteklenmektedir.

Şanlıurfa Fuar Alanında gerçekleşecek Fuara başta Avrupa ülkeleri olmak üzere, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda ve Türk Cumhuriyetler ile diğer ülkelerden katılım beklenmektedir.

DEVLET BAKANI A.BAKİ ATAÇ İSRAİL'DE SULAMA KONUSUNDA İNCELEMELERDE BULUNDU

İsrail Tarım Bakanı'nın davetlisi olarak 12-15 Haziran 1995 tarihlerinde İsrail'i ziyaret eden GAP'tan Sorumlu Devlet Bakanı A. Baki ATAÇ ve beraberindeki heyet, İsrail Sanayi ve Ticaret Bakanı, Dışişleri Bakan Yardımcısı, İsrail İhracat Enstitüsü Başkanı ile İsrail'de sulama ekipmanları üreten firmaların yöneti-

cileri ile temaslarda bulunmuş, Tel Aviv Arıtma Sistemi, Volcani Tarımsal Araştırma ve Geliştirme Merkezi ile bazı Kibbutz'lar ve Ziraat Fakültesi'ni ziyaret etmiştir. Devlet Bakanına refakat eden heyette GAP İdaresi Başkanı ve idare uzmanlarının yanı sıra, Hazine Müsteşarlığı Teşvik Uygulama Genel Müdürü ve DSI 15. Bölge Müdürü de yer almıştır.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ İDARE BİNASI KABA İNŞAATI GEÇİCİ KABULÜ YAPILDI

27 Mayıs 1992 tarihinde inşaatına başlanan Harran Üniversitesi İdare Binasının kaba inşaatı tamamlanmış ve 7 Şubat 1995 tarihinde geçici kabulü yapılmıştır. Toplam inşaat alanı 12000 m2 olan idare binasının maliyeti 13.9 milyar TL tutarındadır. İdare binası ince işi için ihale dosyası hazırlanma aşamasında bulunmaktadır.

5. KÜLTÜR TEKNİK KONGRESİ YAPILDI

Kültürteknik Derneği'nin hazırladığı 5.nci Kültür Teknik Kongresi, Anlatya-Kemer'de 30 Mart - 2 Nisan 1995 tarihlerinde

gerçekleştirilmiştir. Sulama ile ilgili gelişmeler ve sorunların tartışıldığı Kongreye GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'ndan Başkan Dr. Olcay ÜNVER, danışmanlardan Prof. Dr. Turhan AKÜZÜM ve Doç. Dr. Süleyman KODAL ile uzmanlardan Lütfi Solakoğlu ve İbrahim TUĞRUL birer bildiri sunmuşlardır.

TARIMDA SU YÖNETİMİ VE ÇİFTÇİ KATILIMI SEMPOZYUMU YAPILDI

TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası'na düzenlenen "Tarımda Su Yönetimi ve Çiftçi Katılımı Sempozyumu" 5-7 Haziran 1995

tariflerinde Ankara DSI Salonunda gerçekleştirilmiştir. Başkan Dr. Olcay ÜNVER'in oturum başkanı olarak katıldığı Sempozyumda, Prof. Dr. Turhan AKÜZÜM ile Doç. Dr. Süleyman KODAL ve uzman Halil AGAH tarafından bildiriler sunulmuştur.

DÜNYA BASININDA GAP VE ARTAN ZİYARETLER

Dünyanın en büyük ve kapsamlı bölgesel kalkınma projelerinden biri olan Güneydoğu Anadolu Projesi, ekonomik ve sosyal özellikleri ve uygulamaları ile dünya basınının ilgisini çekmeye devam etmektedir.

Özellikle sosyo-ekonomik anlamda insan yaşantısını doğrudan etkileyecek, Şanlıurfa Tünellerinden su akıtılmaya ve sulu tarıma başlanması gibi gelişmeler ve Projenin düşünsel boyuttan hayata geçirilme aşamasına ulaşması, 1995'te GAP'ın ilgi odağı haline gelmesine yol açmış bulunmaktadır.

Artan ziyaretçi sayısının yanısıra, 1995'te dünya basınında GAP'ın daha çok yer alması bu olgunun kanıtı durumundadır.

1995 yılı başından itibaren 15 Temmuz'a kadar geçen süreçte Güneydoğu Anadolu Projesi ile ilgili bilgi almak üzere İdaremizi veya projeye ilişkin te-

sisleri yerinde görmek üzere Bölge'yi ziyaret eden basın kuruluşlarından bazıları şunlardır:

- Nisan ayı içinde The Washington Times muhabiri T.Cromwell yayınlanacak Türkiye eki için görüşmelerde bulunmuş,

- 7-10 Nisan'da BBC Televizyonundan bir ekip Bölge'yi ziyaret etmiş,

- 27 Nisan'da İngiliz The Guardian muhabiri Terry Slavin, Dr. Ünver 'le mülakat yapmış,

- 1-3 Mayıs'da Kore Devlet Televizyonundan bir çekim ekibi Atatürk Barajı ve Harran'da çekim yapmış,

- 7 Haziran'da Amerikan televizyon kanallarından PBS'in yapımcılarından J. Ward, Dr. Olcay Ünver ile, Türkiye konusunda hazırlanan bir program için görüşmüştür.

Bu arada Şanlıurfa T-1 Tünelinden su akıtılması töreni dolayısıyla yabancı basın organları-

nın çok sayıda muhabiri Tünel sahasına gitmiş ve kendilerine ayrıca Atatürk Barajı ve Harran ile sulanacak alanlar gezdirilmiştir. Olay birçok yabancı basın organında yer almıştır.

Ayrıca Infrastructure and Finance Dergisi yaz sayısında Proje'yi anlatan bir GAP eki çıkarmış, Avusturya gazetelerinden Der Standart Mayıs ayında GAP'a geniş yer veren bir yazı yayınlamış, Euro-Money ise Haziran ayında GAP'ı konu alan Japonca bir ek yayınlamıştır.

Atlas Dergisi'nin Mayıs sayı-

sında da GAP geniş bir biçimde yer almıştır.

Öte yandan proje bölgesine ziyaretler devam etmiş, özellikle yatırıma yönelik inceleme amaçlı ziyaretlerin yoğunluğu dikkati çekmiştir.

Bu çerçevede; BM Kalkınma Programı İcra Kurulu üyelerinden müteşekkil bir heyet 17-19 Mayıs'ta, Uluslararası Su Kaynakları Birliği eski başkanı ve Orta-doğu Sulan Komisyonu Başkanı Prof. Asit Biswas ve yardımcısı 11-12 Haziran'da, Malezya Büyükelçisi 6-7 Temmuz'da, Türk Demokrasi Vakfının Konrad Adenauer Vakfı ile işbirliği etkinlikleri dolayısıyla Türkiye'de bulunan bir grup Alman parlamenter 1-4 Temmuz'da, TARMAKBİR, OSTİM İşadamları, Ege Sanayicileri ile Gebze Sanayici ve İşadamları Derneği'nden bir grup işadamı Bölge'yi ziyaret etmişlerdir. Önümüzdeki aylarda Bölge'ye ziyarette bulunmak isteyen çeşitli illerimize ait Ticaret ve Sanayi Odalarının birçok talebi de bulunmaktadır.

KONUKOĞLU GRUBU

TÜRK TEKSTİL SANAYİİNDE GÜVENCE

TÜRKİYE'NİN
VE AVRUPA'NIN
EN BÜYÜK
PAMUK İPLİĞİ
ÜRETİCİSİ.

KALİTEDE SİMGE

SANKO
İSKO
TEKSKO
ASKO

1943 YILINDAN BU YANA
TEKSTİL DÜNYASINDA 45 YILLIK
TECRÜBE, EN SON TEKNOLOJİ,
İSTİKRARLI KALİTE VE GÜVENİLİR SERVİS.

**PENYE - KARDE - OPEN - END İPLİK VE
ÖRGÜ KUMAŞLARI
EKRU - KASARLI - BOYANMIŞ**

Her zaman Banka

VakıfBank'ta çalışma saatleri 8.30 - 18.00'le sınırlı

Bankomat⁷²⁴

değildir. **Türkiye'de...** 218'i on-line iletişim siste-

mine sahip 324 şubesiyle; sayısı 280'e ulaşan Bankomat 7²⁴ ma-

kineleri ve Altın Nokta işareti taşıyan ATM'ler ara-

cılığıyla, hesabınıza 7 gün 24 saat kolayca ulaşabi-

bilir, nakit ihtiyacınızı anında karşılayabilir, havale yapabi-

lir, faturalarınızı kolayca ödeyebilirsiniz. **Yurtdışında ise...** New

York şubesi, 6 Yurtdışı Temsilciliği ve 312 Muhabir Banka ağıyla

VakıfBank her zaman hizmetinizdedir. VakıfBank Electron kar-

tınız ile dünyanın her yerinden hesabınıza ulaşabi-

bilir; VakıfBank MasterCard EuroCard ve VakıfBank Visa kredi

kartınızla dünyanın her yerinde, her zaman

alışveriş yapar, ödemelerinizi gerçekleştirirsiniz. VakıfBank,

her zaman bankadır. **Gelin VakıfBank'a... VakıfBank'ın**

kolaylıklarından her zaman yararlanın.

VakıfBank
"21.Yüzyıl Bankacılığı"

YIL 5 SAYI 8 YAZ 1997
ÜÇ AYDA BİR YAYINLANIR

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

GAP

D E R G İ S İ

✓ HALFETİ PROJESİ BAŞLADI
✓ GAP-GİDEM'LER AÇILIYOR

İÇİNDEKİLER

3 GAP Kalkınması Ülke Tarihimizde Bir Dönemeç Olacaktır.
Mesut YILMAZ - Başbakan

4 Güneydoğu Anadolu Bölgesi GAP İle Az Gelişmişlik Zincirini Kıracaktır -
Prof. Dr. M. Salih YILDIRIM - Devlet Bakanı

6 Güneydoğu Anadolu Projesi'nde Hangi Noktadayız, Neyi Başardık?
Dr. İ. H. Olcay ÜNVER - GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanı

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

Yıl: 5 Sayı: 8 Yaz Sayısı 1997

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı Adına Sahibi

Dr. İ. H. Olcay ÜNVER, Başkan

Genel Yayın Yönetmeni

M. Kaya YAŞINOK

Yazı İşleri Müdürü

L. Zeynep AKINCI

Yayın Koordinatörü

Gül GEMALMAZ

Yayın Kurulu

Lütfi SOLAKOĞLU, Basri BEYAZ

Necati ÖZKAN, Halil AGAH

Bölge Temsilcisi

Özgül ŞANTAY

Adres

Uğur Mumcu'nun Sokağı No: 59

G.O.P. 06700 ANKARA

Tel: (312) 445 02 15 Fax: (312) 437 67 77

E-mail : gap-x@tr-net.net.tr.

E-mail : gapu-x@tr-net.net.tr

http : /www.gap.gov.tr

Bölge Müdürlüğü

Urfa Tünel Çıkış Ağızı P.K. 155

63000 ŞANLIURFA

Tel: (414) 314 17 50 Fax: (414) 313 50 73

Baskı & Grafik

Desen Ofset A.Ş.

Tel: 446 96 96 pbx Fax: 446 97 05

10 GAP Master Planında Enerji

14 Türkiye'de Enerji Politikaları ve
GAP'in Önemi

20 Güneydoğu Anadolu Projesi'nin
Enerji Boyutu

25 Enerji Kaynağı Olarak
Petrol ve GAP

35 Güneş Enerjisi ve GAP

42 GAP Bölge Kalkınma İdaresi
Başkanlığı Faaliyetleri

65 GAP 'tan Haberler

71 Kısa Kısa 1996

73 Dünya Su Konseyi

GAP Dergisinde yer alan yazılardaki fikirler yazarlarına aittir. Bu yazılar GAP Dergisi kaynağı gösterilmek suretiyle kullanılabilir. Gönderilen yazılar yayınlanırsa veya yayınlanmazsa iade edilmez. Yayın Kurulu gönderilen yazıları yayınlayıp yayınlamamaya ve üzerinde gerekli düzeltmeyi yapmaya yetkilidir.

GAP KALKINMASI ÜLKEMİZİN TARİHİNDE BİR DÖNEMEÇ OLACAKTIR...

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin sosyo-ekonomik göstergelerini bızla ülke ortalamasına yükseltmeyi hedefleyen ve bu çerçevede, ulusça fedakarlıklarla gerçekleştirmeye çalıştığımız büyük boyutlu yatırımları içeren GAP, öncelikli icraatımızı yönelttiğimiz bir projedir.

Dünyanın en iddialı bölgesel kalkınma projesi olma özelliğini koruyan GAP, Türkiye'de bölgelerarası gelişmişlik farkının ortadan kaldırılması hedefinin yanı sıra, Bölge'nin kendi başına büyüme sürecine girmesini sağlayarak, toplumsal barış ve istikrarın geliştirilmesine de büyük ölçüde katkıda bulunacaktır. Çağdaş bölgesel kalkınma kavramına yeni boyutlar katan "insani gelişme" felsefesiyle, ancak büyük Türk milletinin yaratabileceği bir milli proje olan GAP'ı bızla ve daba etkin uygulamalarla hayata geçirmek başlıca hedefimizdir. GAP kapsamındaki yatırımlar bızlandırılacak, Proje'nin bütün üniteleriyle bir an önce yörenin kalkınmasına hizmet etmesi sağlanacaktır. GAP için öngörülen kalkınma hedefine yönelik olarak, istihdam artırıcı, özel sektöre yeni teşvikler getirici ve mahalli katılımı aktive edici sosyal ve ekonomik uygulamalarla, Proje'nin hedeflediği gelişme ortamını yaratmak azmindeyiz. Bu çerçevede finans olanaklarını her düzeyde çeşitlendirmek için bütün çıkış yolları zorlanacaktır.

GAP'ı bu anlayışla hayata geçirmek, yatırımları bızlandırarak yörede etkin kılmak, ciddi boyuttaki güvenlik sorununun da kısa sürede çözümlenmesine katkıda bulunacaktır. Böylece GAP daba adil, daba demokratik ve mutlu bir Türkiye yaratılmasında milletimizin ortaklaşa başardığı emsalsiz bir kalkınma projesi olarak ülkemizin tarihinde bir dönemecin simgesi olarak yerini alacaktır.

Mesut YILMAZ
Başbakan

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ GAP İLE AZ GELİŞMİŞLİK ZİNCİRİNİ KIRACAKTIR

Güneydoğu Anadolu Projesi bu bölgede yaşayan vatandaşlarımızla birlikte, Türkiye'mizin de kaderini değiştirecek kalkınma gayretlerimizin en kapsamlı projesi olarak bize heyecan ve gurur vermektedir, tüm dünyanın baklı takdirini kazanmaktadır. Her bir mübendislik eserleri olan dev barajları, hidroelektrik santralleri, sulama sistemleri ve altyapı tesislerinin yanı sıra GAP, "sürdürülebilir insani gelişme" yaklaşımı ile başta eğitim ve sağlık olmak üzere sosyal sektörlerle ilişkin öngörülen yatırımları ile örnek bir entegre bölgesel kalkınma modeli oluşturmaktadır. Türkiye'yi 21. yüzyılın başlarında ekonomik ve sosyal bakımdan bulunduğu coğrafyanın en huzurlu ve istikrarlı devleti durumuna getirebileceğinden asla şüphe etmediğimiz ve bugüne kadarki tüm hükümetlerin de aynı doğrultuda gördükleri GAP'ın daha gerçekçi uygulamalar ve siyasi kararlılıkla hızlandırılması ana hedefimizdir.

Güneydoğu Anadolu Projesi'nin entegre bir bölgesel kalkınma projesi olarak hedef ve stratejilerini ortaya koyan GAP Master Planı'na göre gerekli yatırımlar için kamu finansman ihtiyacı 32 milyar dolardır. Bugüne kadar bunun yaklaşık 12.6 milyar yatırım dönüşmüş bulunmaktadır. Bunun sonucunda GAP enerji sektörü projelerinde % 71'lik bir gerçekleşme sağlanmış olmasına karşın, Bölge halkının sosyo-ekonomik durumuna doğrudan katkı sağlayacak olan tarım sektörü yatırımlarında sadece % 9'luk bir gerçekleşme sağlanabilmiştir. Proje'nin tamamlanması bugüne kadar uygulanan politika ve sağlanan tabislerle arzu ettiğimiz sürenin oldukça gerisinde bir hızla yürümüştür. Bu nedenle GAP'ın hızlandırılması için mevcut siyasi kararlılığımızı, gerçekçi ve kısa sürede sonuç verecek sağlam politikalara dayandırmak zorunluluğumuz vardır. Bölge'de olagelen gelişmelere ilişkin gerçekleri GAP'ın ideal hedef ve yaklaşımları ile bütünleştirmemiz gerektiğinin bilinci içinde yapmamız gerekenlerin azamisini hayata geçirmek kararlılığımızdır. Bölge'de üretkenliği, istihdamı kısa sürede sağlayacak uygulamaların yanı sıra özellikle eğitime yönelik uygulamalara süratle etkinlik kazandırmak için gerekli koşulları sağlamak, köylerinden göç etme durumunda kalmış vatandaşlarımızın süratle köylerine dönmelerini ve buldukları yerlerde üretken hale gelmelerini mümkün kılmak, Bölge'de özel sektör yatırımlarının özendirilmesine ilişkin kolaylaştırmalar ve teşvikleri artırmak, tarım, hayvancılık ve ormancılığı teşvik edici tedbirleri süratle etken kılmak öncelikli hedeflerimizdendir.

Hükümetimiz bu dev projenin süratle realize edilmesini sağlamak azmiyle, bugüne kadar yetersiz düzeyde kalan finansman engelini aşılması için yeni olanaklar yaratmanın GAP'ın başarılmasının ilk ve değişmez kuralı olduğunun farkındadır. Bu çerçevede GAP'a yönlendirilecek dış kredi arayışlarına paralel olarak yap-işlet-devret ve benzeri finans modellerini hayata geçirmek ve bunlara kısa sürede işlerlik kazandırmak için tüm gücünü seferber etmek azmindedir. Geçmişte bayal dahi edemediğimiz gelişmeleri, bugün GAP'ta yaşayan milletimizin müşterek inanç ve katkısı en büyük desteğimizdir. Bu kutsal destekle Güneydoğu Anadolumuzu ve ülkemizi az gelişmişlik zincirinden kısa sürede kurtaracağımızdan hiç şüphe duymuyorum.

Prof. Dr. M. Salih YILDIRIM

Devlet Bakanı

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ'NDE HANGİ NOKTADAYIZ, NEYİ BAŞARDIK?

Güneydoğu Anadolu Projesi, entegre bir kalkınma projesi olarak uygulamaya başlandığı 1989 yılından bu yana, Bölge'de her sektörde bir kıpırdanma ve giderek canlanmaya yol açmıştır. Özellikle son birkaç yıl, GAP'ın sadece barajlar ve sulama sistemleri programından ibaret bir yatırım girişimi olduğu anlayışının geride bırakıldığı sosyo-kültürel etkilerin vurgulandığı bir dönem olmuştur.

GAP kapsamındaki Şanlıurfa-Harran Ovaları'nda sürdürülen sulama sistemleri inşaatı, 1997 yılı itibarıyla 60 000 hektarda tamamlanmıştır. Sulamaya açılan bu alanın yaklaşık 48 000 hektarında pamuk üretimi yapılmış ve GAP Bölgesi, Türkiye'nin toplam pamuk üretiminin dörtte birini sağlayan bir konum kazanmıştır. Bu pamuğun üretim değerinin yaklaşık 80 milyon dolar olduğu hesaplanmaktadır. Sulama öncesi, sözkonusu alanın tarımsal gelirinin 30 milyon dolar civarında olduğu düşünülürse, GAP kapsamında sulamaya açılacak 1.7 milyon hektar içinde küçük bir oramı oluşturan bu sınırlı alandaki gelişmenin dahi, Proje tamamlandığında Bölge'den sağlanacak ekonomik katkının boyutları bakımında kafi fikir verdiği söylenebilir. 1995 yılı tarım sezonunda Bölge çiftçisinin "yeterli traktör bulamadığı", Çukurova çiftçisinin "pamuk basadı için işçi bulmakta zorlandığı"na ilişkin yaygın haberlerin de, Bölge'deki tarımsal gelişmenin, istihdandan, tarımsal leğizabat talebinin artmasına dolayısıyla sanayi alanlarına kadar Bölge ekonomisi üzerindeki muhtemel zincirleme etkileri konusunda çok olumlu sinyaller olarak yorumlanabileceği düşüncesindedim.

GAP, tarım sektöründeki bu sembolik gelişmenin yanısıra enerji üretimini alanında çok daha önemli ve belirgin bir üretim artışı sağlamış bulunmaktadır.

GAP kapsamındaki Karakaya ve Atatürk Barajları, ülkemiz enterkonnekte sistemine giren enerjinin önemli bir bölümünü sağlamaktadır. 1997 Temmuz sonu itibarıyla bu iki barajdan elde edilen elektrik enerjisi arzı, toplam 116 milyar kilovatsaate ulaşmıştır. Üretim değeri olarak yaklaşık 7.8 milyar dolara eşit olan bu

üretim, Türkiye'nin toplam hidrolik enerji üretimini yaklaşık yarısını oluşturmaktadır.

GAP'ın yarattığı motivasyonu Bölge'de sanayi girişimcilik kıpırtılarını da canlandırdığına ilişkin gelişmeler dikkat çekici boyutlara ulaşmıştır.

Nitekim Bölge illeri'nde Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) talepleri had safhadadır. Şanlıurfa OSB'de inşaat safhasında olmasına karşın sanayi parsellerinin tamamı dolmuştur. Gaziantep'te tamamlanmış durumda ve inşaat durumunda mevcut 3 OSB'nin sanayi parsellerinin tamamı dolmuş olup, dördüncüsü için yoğun talepler bulunmaktadır. Mardin, Diyarbakır, Adıyaman illeri de sanayi yatırımlarına ilişkin kapı dağüstün öte, önemli patlama sinyalleri vermektedir.

Güneydoğu Anadolu Projesi'nin, Bölge'de başlatılan ekonomik değişimlerin ötesinde meydana getirdiği sosyo-kültürel değişim, kalkınmanın ana dinamiğini oluşturan en önemli aşamadır. Gerçekten de Atatürk Baraj Gölü, Bölge'nin kültürünü önemli ölçüde değiştirmiştir. Örneğin Adıyamanlı, baraj gölüne "deniz" demekle, gölde yapılan balık üretimi ise beslenme alışkanlıklarını şimdiden değiştirmiş bulunmaktadır. Bölge'nin geleneksel kültürü, yerini bir sü kültürüne bırakmak üzeredir.

GAP'ın benimsediği sürdürülebilir kalkınma anlayışının temelinde yatan ve insanın kendi kendini geliştirebileceği bir ortamın yaratılmasını öngören bu kültürel değişimin ateşi Güneydoğu Anadolu'da artık tutuşturulmuş durumdadır.

Bu perspektif içinde son bir yıllık çalışmalarımıza damgasını vuran önemli konular aşağıdaki 4 başlıkta özellenebilir.

Özel Sektörün GAP Bölgesi'ne Yönelik İlgisi Yoğunlaşmıştır.

Sulamaların başlaması ve tarımsal üretimde nish bir artış sağlanması, Bölge'de snai girişimciliğe yönelik ümit verici gelişmelere yol açmıştır.

Tarım ve tarıma dayalı imalat sanayi ürünleri bakımından bir ihracat merkezi olarak gelişmesi öngörülen GAP Bölgesi, yatırımcılar için çekici bal

gelmeye başlamıştır. Başarılı girişimlerini işadamlarımızı bu anlamda motive ettiğini söylemek yanlış olmaz. Sözgelimi Ege tekstil sanayicilerinin kurduğu EGS ile Diyarbakırlı Akyıl Şirketi'nin ortak yatırımı olan Ege-Akyıl Şirketi tesisleri Diyarbakır'ın tekstil ürünlerini Avrupa'ya taşıyan anlamlı bir başarının ilk örneğidir.

Bölge'deki yeni gelişmeleri değerlendirmek, iş ve yatırım ortamına katılacak olan Bölge içi ve Bölge dışı potansiyel girişimcileri özendirmek ve bu girişimcilere ihtiyaç duyacakları bilgi ve danışmanlık hizmetlerini sağlamak üzere İdareміz tarafından "GAP Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri (GAP-GİDEM)" kurulması çalışmaları tamamlanmıştır. 11 Aralık 1996 tarihinde GAP İdaresi Başkanlığı (GAP), Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ve Türkiye Kalkınma Bankası (TKB) arasında imzalanan İşbirliği Protokolü çerçevesinde yürütülen GAP-GİDEM'leri kurma projesi 1997 yılı ortalarında tamamlanmıştır.

İlk etapta Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep,

GAP-GİDEM İşbirliği Protokolü İmza Töreni

Mardin ve Şanlıurfa illerinde GAP-GİDEM bürolarının teferişi, tanzimi yapılmış, personel alımları tamamlanmış ve bürolar Eylül ayı itibariyle açılmıştır.

Bu merkezlerin Bölge'deki sanayileşme çabalarına verimli katkıları olacağına ve mevcut yatırımcıların yeni olanaklar, yeni alanlar konusundaki bilgi açığını önemli ölçüde kapatacağına inanıyorum.

GAP Çerçevesindeki Sosyal Uygulama Projeleri Bölge'de Yaygınlaşmaktadır.

GAP bir barajlar, hidroelektrik santraller ve sulama sistemleri olarak algılanmayacak kadar evrensel kavramları içinde barındıran, entegre bir bölgesel kalkınma projesidir. "İnsan unsurunu gözardı edilerek kurgulanan gelişme senaryolarının, kalkınma sonucunu asla vermeyeceği" felsefesi üzerine inşa edilmiş, insan odaklı bir projedir GAP. Bu felsefeyi uygulamaya dönüştürmeyi amaçlayan "GAP Sosyal Eylem Planı" doğrultusunda GAP Bölgesi'ndeki kadınların durumunun iyileştirilmesi ve kalkınma sürecine entegre edilmesine yönelik olarak İdareміz tarafından Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) kurulması çalışmalarına bız verilmiştir. Şu anda Şanlıurfa'da 2 (Sağlık Köyü ve Yakubiye Mahallesi), Mardin'de 5

Mardin - Dargeçit ÇATOM Açılışı

(Merkez, Evren, Ensar Mahalleleri ile Ömerli ve Darğçit İlçeleri) olmak üzere toplam yedi ÇATOM kurulmuş olup, çalışmalarını verimli bir şekilde sürdürmektedirler. 14 - 50 yaş grubu arasındaki kadın ve genç kızlara yönelik okuma-yazma, genel sağlık, ana çocuk sağlığı, hijyen, beslenme, ev ekonomisi, gelir elde etmeye yönelik beceri kazandırma (biçki-dikiş, iğne oyası, makina nakışı, el sanatları, Karabağ Kilimi dokumacılığı, Oltu taşı işlemeciliği) kursları verilen bu merkezler Eylül 1997 itibarıyla Siirt Merkez, Uluköy, Halfeti ve Cizre de katılacaktır.

GAP'ın uyguladığı insan odaklı kalkınma felsefesinde önemli bir yer tutan katılımcı yaklaşım, bir başka alanda da uygulanmaktadır. Baraj göl aynası altında kalacak yerleşimlerde, yeniden yerleşme planlaması katılımcı metotla yapılmaktadır. Bu çalışmada Birecik Baraj Gölü'nden etkilenecek 48 yerleşimin yeniden yerleşme planlamasını, baraj gölünden etkilenecek balkın, ilgili resmi kuruluşların ve sivil toplum örgütlerinin ortak çalışmalarla yürütmesi ve bu

Mardin - Merkez ÇATOM, iğne oyası faaliyeti

geziler düzenlemek, baraj inşaatına teknik bir şahses gözüyle bakmakla sınırlı kalan dış dünyamı ilğisi. Proje'nin felsefesi anlaşılınca somut katkıya dönüşmeye başlamıştır.

Uluslararası düzeyde yeniden tanımlanan insani gelişme, sürdürülebilirlik, zenginlik ve fakirlik kriterleri ve bu kriterlere uygun kaygılarla yaşama geçirden kalkınma projeleri büyük bir ilgi toplamaktadır. Ekonomik büyüme bedelleri yanında toplumsal bir dönüşüm projesi olarak da kurgulanan GAP, bu anlamda sadece ülkemizde değil dünyada da örnek büyüklük ve kapsamda algılanan bir başarı belgesidir. GAP'ın uluslararası düzeyde tanıtılması ve tüm boyutlarıyla

AB Ülkeleri Ticaret Müşavirleri'nin GAP gezisi

nüfusun yerleşim sırasındaki ve sonrasındaki yaşamlarının sosyal ve ekonomik boyuttaki tüm sorunlarının çözümlerini ortaklaşa gerçekleştirmeleri ilkesinden yola çıkılmaktadır.

Yabancı Ülke ve Kuruluşların Süregelen İlğileri, Proje'ye Somut Katkıya Dönüşmektedir.

GAP'ın başlamasından bu yana, Proje'yi sadece sınırsız sular bağlamında değerlendirmek, Bölge'ye

Yabancı Gazeteciler Heyeti'nin GAP gezisi

anlaşılmasıyla birlikte birçok yabancı ülke ve uluslararası kuruluş Proje'nin sosyal faaliyetlerine finansman katkısı sağlamaya başlamıştır.

Başarımızın hem ödülü hem de sürdürülebilirliği için "gerekir" olarak değerlendirdiğimiz bu parasal katkıları, ortak çalışma programları olarak da bizlere ulaştırmakta ve Bölge insanına dinamik, çağdaş yaşam anlayışı olarak yansımaktadır.

Dünya Bankası, BM Kalkınma Programı, UNICEF ve Avrupa Birliği Fonları'ndan özellikle sosyal amaçlı, sulama ve altyapı geliştirilmesine ilişkin projelere finansman katkısı sağlanmış ve bu katkının süreceğine dair göstergeler belirginleşmeye başlamıştır.

GAP İdaresi ile BM Kalkınma Programı'nın yaptığı müşterek bir çalışma sonucunda sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin 28 münferit projeyi kapsayan "GAP Bölgesi'nde Entegre Bölgesel Kalkınmanın Güçlendirilmesi ve Sosyo Ekonomik Eşitsizliklerin Azaltılması" Programı'na, 5 yıllık dönem için 4.2 milyon dolar sağlanmasına ilişkin mutabakat zaptı 18 Mart 1997 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu miktarın programa yeni bir alt proje eklenmesiyle artması da sözkonusu olabilecektir.

Bir diğer önemli finansal yardım da, toplam maliyeti 100 milyon ABD doları olarak tahmin edilen "Şanlıurfa-Harran Ovaları Tarla-ıçi ve Köy Geliştirme Hizmetleri Projesi"ne Dünya Bankası'nın yapacağı 60 milyon dolarlık katkıdır.

Bunların yanısıra, Dünya Bankası aracılığıyla Japon Hükümeti'nin Avrupa Birliği Fonları'nın, Aman K/W ve GTZ kredi kuruluşlarının özellikle kentsel altyapı ve sosyal projeleri (ÇATOM) içeren birçok münferit proje için finansman katkısı da imza aşamasına gelmiştir.

Sulama Dışı Alanlarda Gelir Getirici Faaliyetler Yaygınlaştırılmıştır.

Bölge halkının sosyo-ekonomik gelişimini ve bu bölge ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını ortadan kaldırmayı hedefleyen GAP kapsamında, sulama dışı alanlarda yaşayanların gelir düzeyini yükseltmeyi amaçlayan projeler de geliştirilmektedir. İdaremizin çeşitli alanlardaki pilot uygulamalarına ilişkin bazılıklar 1997 yılı başından itibaren ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde sürdürülmektedir.

Bu kapsamda GAP İdaresi'nin yürüttüğü pilot çalışmalar proje aşamasından uygulama aşamasına gelmiştir.

Antep Fıstığı Örnek Bahçelerinin Kurulması Projesine, Mardin İli Ömerli, Dargeçit ve Midyat İlçeleri'nde toplam 383 dönüm alanda, 31 çiftçi arazisinde tesis edilecek bahçelerde, GAP İdaresi tarafından alınarak sahaya getirilen 8000 adet tüplü aşısız fidanla

başlatılmıştır. Çiftçilere teknik destek Tarım İl Müdürlüğü'nden yapılmakta GAP İdaresi Bölge Müdürlüğü uzmanları ise bahçeleri periyodik olarak kontrol etmektedirler.

Yabancı Ağaçların Aşılınması Projesi ise 33000 ağacı ilgilendiren bir çalışma olup, 1997'de aşılardan ağaçlardan 4-5 yıl sonra meyva alınması hedeflenmektedir.

Başka bir çalışmamız da Adıyaman'da başarılı yürütülen Örnek Mantar Yetiştiriciliği Projesidir. Bu çalışma için gerekli tüm ön hazırlıklar tamamlanmıştır. Ancak mantar için gerekli ısıyı 19-20.C olması nedeniyle, uygulama Eylül 1997'de başlatılacaktır.

Mardin ili genelinde arıcılığın geliştirilmesi ve ek gelir getirici faaliyetler kapsamında çiftçiye katkı sağlaması amacıyla tasarlanan bir başka projeye ise, seçilen 50 önder çiftçiye 20'er adet kovana dağıtılarak başlanacaktır.

GAP İdaresi ile DSI Genel Müdürlüğü'nün 28 Şubat 1997 tarihinde imzaladığı İşbirliği Protokolü çerçevesinde yürütülecek bir başka faaliyet de "Kültür Balıkçılığı Tesislerinin Planlanması, Projelendirilmesi, İnşaat ve Donanımı" Projesi'dir. Hazırlanan projeye göre havuzların kazılması, sıkıştırılması tamamlanmış, Mardin'in Savur ve Derik İlçeleri'nde yapılacak olan tesisin taşarona yaptırılacak kısmı ihale aşamasına gelmiştir.

Bölge ikliminin uygun olması nedeniyle üreticilerin sebze tarımına teşvik edilmesi amacıyla Şanlıurfa-Harran Ovaları'nda Şanlıurfa Valiliği ile ortak bir çalışmaya girilmiştir. Çalışma kapsamında oada belirlenen sebze tarımına yakın 7 çiftçiye fide yetiştiriciliği amaçlı yüksek tünel kurulmuştur. Tünelin teknik ayrıntıları GAP İdaresi tarafından Şanlıurfa'da bir imalatçıya verilerek kısa sürede imalatı sağlanmıştır. Çiftçi eğitimleri, Tarım İl Müdürlüğü'nce yürütülen projenin kontrolleri İdaremiz Bölge Müdürlüğü elemanlarınca yapılacaktır.

Geçmişin değerlendirilmesini yaparak geleceğin hedeflerini belirlemek böyle büyük bir projenin gerçekleştirme sürecinde daba verimli sonuçlar doğurmaktadır. Başladığımız yer, geldiğimiz nokta ve varmak istediğimiz hedefler, yıllar önce ulaşılmaya güç bayallar gibi görünürken, şimdi birer gözlerimizle görüp ellerimizle dokunabildiğimiz "biz yaptık" diyebileceğimiz birer başarı olarak milletimize gurur vermektedir.

Dr. İ. H. Olcay ÜNVER
GAP Bölge Kalkınma İdaresi
Başkanı

GAP MASTER PLANINDA ENERJİ

1. GAP Bölgesi

Hidroelektrik Üretiminde Mevcut Durum:

GAP Bölgesi, tamamlanmış iki büyük hidroelektrik santrali, yani Karakaya (1800 MW) ve Atatürk (2400 MW), ile önemli bir elektrik üreticisi haline gelmiştir. Ayrıca Çağ Çağ III Nehir Santrali (14.4 MW) işletmededir.

Fırat nehri üzerinde inşaatı devam eden Birecik Barajı ve HES (672 MW), Karkamış Barajı ve HES (180 MW) tesislerinin 2000'li yılların başında ve Dicle Nehri üzerinde inşaatı devam eden Kralkızı Barajı ve HES (94 MW), Dicle Barajı ve HES (110 MW) ile Batman Barajı ve HES (198 MW), Şanlıurfa Santrali (50 MW) tesislerinin 1998 yılında hizmete girmesi ile toplam kurulu güç 5518 MW ve toplam üretim ise 19.7 milyar kilovatsaat olacaktır. Bu üretim GAP Bölgesi'nde öngörülen toplam üretim kapasitesi (27345 GWh) % 72 oranına tekabül etmektedir.

2. GAP Bölgesi Enerji Potansiyeli

Fırat ve Dicle nehirlerinin hidroelektrik enerji potansiyellerinin 35000 GWh ve 12000 GWh olduğu ve Türkiye'nin potansiyelinin % 30 ve % 10'unu meydana getirdiği tahmin edilmektedir.

Türkiye'nin asfaltit rezervleri GAP Bölgesi'nde, Siirt İl'inde,

ENERGY IN THE GAP MASTER PLAN

The GAP Region is the richest region of the country in terms of its hydroelectric potential as well as its oil and asphaltit reserves. Hydroelectricity will be the fastest growing source of energy in the Region. Also, the rate of growth of the asphaltit and vegetation waste will be above the country averages.

Vegetation waste will grow as agricultural production rise. The development of animal husbandry will also lead to an increase in dung production. However, its use as a source of energy will remain at the same level as today.

In other words, hydroelectric energy will be the main source in the industrialisation of the Region.

Rural energy sources, on the other hand, will consist of several items such as electricity, biogas, LPG, vegetation waste, dung and firewood.

Still, emphasis will be laid on the further enhancement of renewable resources, solar energy being in the first place.

In Turkey, main objectives of the policies adopted in the energy sector can be summarized as follows: provision of the energy requirements in time through cost-effective and secure ways; in quality which is compatible with the environmental considerations and in a manner which supports the pace of development and social progress; in order to achieve the set objectives in the short-run, it is essential to shorten the time period for investments; to provide cost-effective management of the already existed energy systems; to establish a pricing pattern in which subsidies will be removed, energy producing establishments will become self-financing; in the medium and long-run most efficient usage of the country's resources; most rapid exploration of new resources; diversification of the countries and resources involved in energy import; provision of new and renewable energy resources (geothermal, solar and wind); in the process, to take good care of public health and environment; to put emphasis on the programs of exchange of energy and natural resources depending on the Middle Eastern and other neighbouring countries natural resources; to program R & D works in energy supply field and finally to lessen the waste of energy and inept usage of electricity at energy level of energy production, dissemination and consumption.

For the GAP Region which has a share of 22 % in the total hydroelectric potential of the country, 22 dams and 19 hydropower plants (HP) have been envisaged. Energy, produced by the HPs of Karakaya and Atatürk dams meets the energy requirements of the country to a large extent.

Most important aspect of our energy policies is the reliability of the energy supply.

Silopi ve Şırnak civarında toplanmıştır. Tahmin edilen rezerv miktarı 75 milyon tondur. Büyük Ortadoğu petrol yatağının kıyısında bulunan güneydoğu Diyarbakır-Gaziantep havzası, Türkiye'nin en önemli petrol üretim bölgesi olup, toplam ülke içi üretimin % 98'ini sağlamaktadır.

GAP Master Planı'na göre, Bölge'de en hızlı gelişen enerji kaynağının, yılda % 8 ile elektrik olacağı öngörülmüştür. Petrol, beklenen ülke ortalamasının biraz altında bir hızla, yılda % 4.5 artacaktır. Asfaltit ve bitki artıklarının büyüme hızı, bu kaynakların Bölgede daha bol olması nedeniyle beklenen

ülke ortalamasının üstünde olacaktır ve yıllık ortalama büyüme oranları sırasıyla % 4.5 ve % 4 kabul edilmiştir. Odun kullanımının fazla artmayacağı tahmin edilmekte ve büyüme oranı % 2.5 alınmaktadır. Tezek kullanımını artmayacaktır. Bütün bu kaynaklara olan nihai enerji talebi yılda ortalama % 3.7'lik bir artışla, 1985'te 1.687 milyon ton petrol eşdeğerinden (tpe) 2005'te 3.5 milyon tpe'ye çıkacaktır.

Nihai enerjiye olan talepteki değişime ekonomik büyümeyle yakın bir ilişki içindedir. Enerji talebinin ekonomik büyüme karşısındaki esnekliği genellikle 1.0 civarındadır. 0.8 gibi mütevazi bir esneklik değeriyle,

nihai enerji talebi artışı 2005'te 4.8 milyon tpe, diğer alternatif enerji kaynaklarına olan talep ise 1.3 milyon tpe olacaktır.

Elektrik talebi 2005 yılında 625000 tpe ile toplam nihai enerjinin % 18'ini meydana getirecektir. Bu, 7300 GWh'e tekabül etmektedir. GAP Projesi'nin bütün hidroelektrik santrallerinin üreteceği toplam elektrik enerjisi miktarı ise 25000 GWh olabilecektir. İletim ve dağıtım şebekelerinin yaygınlaştırılması ve yeni kurulacak sanayiler için istikrarlı ve itimat edilir arz kaynağı meydana getirilmesi gerekmektedir.

Petrol arzının artışı yalnızca

ithalata ve nakliye imkanlarına bağlıdır. Asfaltit arzının, talebi karşılayacak derecede artması (181000 tpe) ciddi bir problemi yaratmayacaktır. Bölge'deki toplam asfaltit rezervinin 75 milyon ton ya da 32.3 milyon tpe olduğu tahmin edilmektedir. Bu miktar rezervlerin ekonomik olarak yalnızca % 10'u dahi işletilebilse gelecek on yıllarda talebi karşılamaya yeterli olacaktır tahmin edilmektedir.

Tarımsal üretim arttıkça bitki artıkları da artacaktır. Hayvancılık sektörü geliştikçe tezek de bollaşacak, ancak doğrudan yakacak olarak kullanımı azalacaktır. Şu anda Bölge'de hayvan gübresinin % 33'ü tezek

olarak kullanılmaktadır. Bu oran Türkiye genelinde % 18'dir. Tezek olarak kullanılan gübre oranı 2005'e kadar % 15'e düşerse, Bölge'deki tezek kullanımı bugünkü düzeyinde kalacaktır.

Bölge'nin yakacak odun potansiyeli düşüktür. Şu anda Bölge'deki toprağın % 20'si orman ve fundalık olarak sınıflandırılmıştır. Ancak, gerçek orman alanı yalnızca 47916 hektardır. Geri kalan alan, çalı ve fundalık kaplı olan "enerji ormanları" olarak sınıflandırılmıştır. Daha verimli enerji ormanlarından temin edilen yakacak odunun 700 000 ton olduğu tahmin edilmektedir. Yakacak oduna olan bölgesel talep ise 1.5 milyon ton kadardır. Diğer düşük kaliteli enerji ormanlarının verimli enerji ormanı alanına dönüştürülmesi ve daha iyi bir yönetim ile verimin yükseltilmesiyle bölgesel yakacak odun üretimi 2005'e kadar 1.1 milyon tona çıkabilir. Bölge'nin toplam yakacak odun talebinin 2005'te 2.0 milyon ton olacağı öngörülmektedir. Denge sağlanabilmesi için, verimli orman alanının 1990-2005 yılları arasında yılda 2400 hektar artırılması gerekmektedir.

Yukarıda ana hatları sunulan kaynaklar itibarıyla, talep ve arz projeksiyonları arasındaki boşluğun kapatılması için alternatif enerji kaynakları

geliştirilmesi gerekecektir. Bölge'de mevcut başlıca alternatifler şunlardır:

1. Küçük hidroelektrik enerji santralleri,
2. Yakacak odun üretimini artırmak için hızlı büyüyen ağaçlarla ağaçlandırma,
3. Güneş ve rüzgar enerjisi, biyogaz ve jeotermal enerji gibi yeni ve yenilenebilir enerji türleri.

Bölge, güneş ışınları ve rüzgar enerjisi açısından nisbi olarak şanslıdır. Doğu ve Güneydoğu Bölgeleri'ndeki muhtemel jeotermal potansiyelin elektrik üretimi için 500 MW, ısıtma için de 4000 MW olduğu tahmin edilmektedir. Bölge'deki rezerv durumunun keskinleştirilmesi için detaylı çalışmalar gereklidir. Hayvancılık sektörü geliştikçe ve tezek kullanımını yaygınlığını kaybettiğince biyogaz üretimi için daha çok gübre bulunacaktır.

3. Enerji Kaynaklarının Geliştirilmesi Amaçları:

Yukarıda anlatılan mevcut enerji durumu ve imkanları veri alındığında ve genel bölgesel kalkınma ihtiyaçları ışığında, GAP Bölgesi'nde enerji kaynaklarının geliştirilme amaçları şöyle özetlenebilir:

1. Master Plan'ın öngördüğü yüksek sanayileşme hızını desteklemek,
2. Kırsal hane halkının enerji kullanımındaki yapısal

değişikliklere uyumunu sağlayabilmek,

3. Kentleşmenin ilerlemesiyle birlikte, geleneksel enerjiden ticari enerjiye yumuşak bir geçiş sağlamak.

4. Tedbirler:

Bu amaçlara ulaşmak için ele alınacak tedbirler, sanayileşme, kırsal enerji, yeni / yenilenebilir enerjiye ait olanlar ve aşağıda anlatılan diğerleridir.

a) Sanayileşme

Sanayileşmenin temel enerji kaynakları elektrik, petrol ürünleri ve çok daha küçük oranda kömür, linyit ve asfaltitir. Bölge'de elektrik üretimi esas olarak hidroelektrige dayanmaktadır ve gelecekte de böyle olacağı öngörülmektedir.

GAP Santralleri'nin üreteceği hidroelektrik enerji, Bölge'de kurulabilecek sanayilerin talebini karşılamaya fazlasıyla yetecektir. Dolayısıyla öncelik, büyük hidroelektrik santrallerinin ivedilikle tamamlanmasının yanısıra, istikrarlı ve yatırım edilir bir kaynak meydana getirebilmesi için iletişim ve dağıtım ağına yaygınlaştırılmasına verilmelidir.

Petrol arzı esas olarak ithalatın artmasıyla yükselecektir. Ancak, aramalara hız verilmesi ülke içi üretimde de önemli bir artış temin edebilir. Boru hatlarının uzatılması, karayollarının

iyileştirilmesi ve demiryolu sistemlerinin güçlendirilmesi gibi petrol nakliyatı alternatiflerini inceleyen kapsamlı bir çalışma yapılmalıdır. Bu çalışma, bütün nakliye şekillerini ve GAP'ın yürürlüğe girmesiyle birlikte üretilen bütün ana ürünleri kapsayacak şekilde bölgesel bir çerçevede ele alınmalıdır.

Asfaltit aramaları sistemli bir şekilde sürdürülmeli, bölgesel kalkınma ihtiyaçlarına göre, işletilmesi kolay rezervler tesbit edilmelidir.

Ticari enerjinin verimli kullanımını teşvik için uygun fiyat sistemleri meydana getirilmelidir. Elektrik tarifelerinin geçmişte çok düşük olması verimli kullanımı büyük ölçüde engellemiştir. Bu fiyatlar uzun dönem marjinal üretim maliyetine uygun olarak tesbit edilmelidir. Petrol ürünlerinin fiyatları, ithalat ve iç üretimde optimal seviyeye ulaşılması ve verimli kullanımın temin edilmesi için, aynanın ülke ekonomisi açısından gerçek üretim maliyetini yansıtmalıdır.

b) Kırsal Enerji

Kırsal enerji kaynaklarına, elektrik, biyogaz, LPG, bitki artıkları, geleneksel tezek ve dümün birleştirilmesiyle çeşitlik kazandırılabilir. Bu yapıların, genel bir enerji verimliliğinin temin edilebilmesi için, eşitli kırsal faaliyetleri birleştiren entegre sistemler mey-

dana getirilmelidir. Hayvan gübresi miktar arttıkça biyogaz tesisleri hem yakıt hem de organik gübre üretebilir. Artan miktarda bitki artığı hem doğrudan yakıt olarak kullanılabilir, hem de hayvan yemi olarak kullanılarak hayvancılığın gelişmesine ve gübre miktarının artmasına katkıda bulunabilir. Hem ek yakıt sağlamak, hem de erozyonu azaltmak için, tarımsal işletmelerde ağaç yetiştirilmesi, fidan üretimi artırılarak teşvik edilmelidir.

Yöre halkının enerji kullanımını konusunda bilinçlendirilmesi ve dolayısıyla verimli enerji kullanımının ve enerji tasarrufunun teşviki açısından, halkın yerel enerji kaynaklarının geliştirilmesine katılması önemlidir. Bu amaçla kırsal kooperatifler teşkil edilebilir. Daha verimli enerji kullanımına ait bilgiler bu kooperatifler aracılığıyla kırsal nüfusa aktarılabilir.

c) Yeni/Yenilenebilir Enerji

Güneş enerjisiyle çalışan su ısıtıcıları, evlerde kullanımdan bir dizi sınıai kullanım alanına kadar yaygınlaştırılmalıdır. Bunların, nisbeten düşük işleme ısısına ihtiyaç duyan ve Master Plan tarafından öngörülen bazı tarıma dayalı sanayilerde sınıai işleme ısısı olarak kullanılması çok uygun ola-

caktır. Ayrıca, mezbahaların temizliği gibi hijyenik amaçlar da kullanılabilir.

Kullanımın ekonomik olduğu sahalarda fotovoltaik enerji kullanımı da kolayca yaygınlaştırılabilir. Kontrollü otlama demonstrasyon projeleri, sığırları rotasyon halinde farklı sahalarda otlatmak ve sulama kanallarına yaklaştırmamak için fotovoltaik enerjiden faydalanmalıdır. Bölge'de kurulması önerilen demonstratif uygulamalarda ve kamu tesislerinde de tanıtım maksadıyla fotovoltaik enerji kullanılabilir.

Yukarıda sözü edilen biyogaz tesisleri, önce Bölge'nin farklı doğal şartlarına ve hakim sürtü kompozisyonuna sahip gelişmiş alanlarda tanıtım projeleri olarak başlatılmalıdır. Rüzgar enerjisi ve jeotermal enerjinin araştırılması gereklidir. Yakın gelecekte, tanıtım maksadıyla birkaç rüzgar değirmeni kurularak, farklı yörelerdeki performansları gözlenmeli ve yerel olarak imal edilebilme şartları araştırılmalıdır. Bölge'de jeotermal enerji kullanılması daha uzun vadeli bir alternatiftir. Enerjinin sınıai üretim sürecinde ısı, sular, rekreasyon amaçları ve ev içi entegre kullanımını sistemli bir araştırma konusu haline getirecek bir çalışma başlatılmalıdır.

TÜRKİYE'DE ENERJİ POLİTİKALARI VE GAP'IN ÖNEMİ

Mehmet KOYUNCU
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
Enerji İşleri Genel Müdürü

1975 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi'nden Makine Yüksek Mühendisi olarak mezun olmuş ve 1979'a kadar İller Bankası'nda tasarım mühendisi olarak görev yapmıştır. Daha sonra MEYSEB Genel Müdürlüğü'nde Planlama ve Proje Birim Başkanı, 1982-87 yılları arasında özel sektörde çeşitli projelerde Müdür ve Genel Koordinatör olarak görev almış, 1994 yılında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na girmiş aynı yıl Enerji İşleri Genel Müdürü olmuştur.

Kasım 1995 - Nisan 1996 tarihleri arasında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Müsteşar Yardımcılığı görevini vekaleten yürüten KOYUNCU, halen Enerji İşleri Genel Müdürlüğü'ne geri dönmüş bulunmaktadır.

ENERGY POLICIES IN TURKEY AND THE IMPORTANCE OF GAP

The main objective of the policies adopted by the energy sector can be summarised as follows: Provision of the energy needed by the country in increasing amounts through cost efficient and secure ways, in a quality which does not harm the environment, and in a manner to support the pace of development and social progress. In Turkey, electric energy obtained from coal, natural gas and fuel-oil based thermal plants and hydropower plants constitute the main bulk of the total energy production.

For the GAP region which has a share of 22 % in the total hydroelectric potential of the country, 22 dams and 19 hydropower plants (HP) have been envisaged. Energy produced presently by the HPs of Karakaya and Atatürk dams meets the energy needs of the country to a large extent.

Enerji Politikamız:

Ülkemiz enerji sektörü politikalarının ana hedefi; ihtiyacımız olan enerjinin zamanında, güvenilir, ucuz ve kaliteli olarak ön-görülen kalkınma hızı ve sosyal gelişmeyi destekleyecek şekilde temin edilmesi şeklinde belirlenmiştir. Bu politikalar çerçevesinde yerli kaynakların mümkün olduğunca kullanılmasını teminen devlet ve özel sektör ile yabancı sermayenin enerji alanındaki yatırımlarının artırılması amacıyla çevresel etkiler de göz önüne alınarak önemli çabalar harcanmaktadır.

Uygulamaya konulan politika tedbirlerini şu şekilde özetleyebiliriz:

- Kısa dönemde uygulanan politika tedbirlerinden bazıları;
- Enerji projelerinin yatırım sürelerinin en aza indirilmesi,
- Mevcut enerji tesislerinin ekonomik işletme koşullarına kavuşturulması,
- Enerji fiyatlandırmasında,

sübvansiyonların kaldırılarak, fiyatların maliyeti yansıtacak ve enerji üreticisi kuruluşların otofinansmanını sağlayacak yapıya kavuşturulması,

- Enerji israfını önleyici yönde enerji tasarrufunun, ülke çapında kamuoyu bilinçlendirilmesi yöntemleri ile yaygınlaştırılmasıdır.

Orta ve uzun dönemde uygulanan tedbirlerin başlıcaları ise;

- Uzun dönemde talebin yerli kaynak ağırlıklı olarak karşılanması amacıyla, ülke kaynaklarının gerek kamu ve özel sektör, gerekse yabancı sermayenin katkısı ile en iyi şekilde değerlendirilmesi,
- Mevcut kaynakların yanı sıra

yeni kaynak aramalarına hız verilmesi,

- Enerji ithalatında maliyet gözönünde tutularak, gerek ülke gerekse kaynak çeşitlendirilmesine gidilmesi, tek ülke ve kaynağa bağımlılık gibi bir durum yaratılmaması,

- Büyük yatırım gerektiren enerji projelerinin finansmanı için Yap-İşlet-Devret, Yap-İşlet ve İşleme hakkının devri gibi formüllerin işletilmesi,

- Tüm enerji kaynaklarında talebin, mümkün olduğu oranlarda bölgesel üretim imkanları ile karşılanması,

- Henüz gerektiği gibi değerlendirilemeyen yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının (jeoter-

mal ısı, güneş, rüzgar gibi) en kısa zamanda enerji arzına katkısının sağlanması,

- Enerji ihtiyaçlarının karşılanması sırasında, çevre ve halk sağlığının korunmasına özen gösterilmesi,

- Ortadoğu ülkeleri ve komşu ülkeler ile ülke kaynak zenginliklerine göre enerji ve diğer doğal kaynak değişimi imkanları üzerinde durulması,

- Enerji alanında AR-GE çalışmalarının ihtiyaçlara cevap verecek şekilde programa bağlanması.

- Enerji üretimi, dağıtım ve tüketiminin her aşamasında kayıpların en aza indirilmesi, verimliliğin artırılması ve israfın önlenmesi amacıyla enerji tasarrufu programının uygulanması şeklinde belirlenmiştir.

Elektrik Enerjisi

Politikalarımız:

Elektrik enerjisi politikalarımız; ekonomik ve sosyal kalkınmanın gerektirdiği ve yüksek oranlarda artmakta olan ulusal elektrik ihtiyacımızın kesintisiz, kaliteli ve güvenilir olarak karşılanmasının sağlanması, elektrik sektöründe özelleştirme faaliyetlerine hız verilmesi, kömüre dayalı termik santrallerin çevreye yaratabilecekleri zararı engellemek amacıyla analiz sonuçlarına göre zorunlu görülen tüm mev-

cut ve tasarlanan projelere destülfirizasyon tesislerinin ilavesinin esas alınması, yeni üretim projelerinin seçiminde, ülke ihtiyaçlarına en kısa zamanda ve en ekonomik çözümlerle cevap verecek öncelikler tesbit edilerek hidrolik projelerin yanı sıra, çoklu yakıt kullanan santraller üzerinde hassasiyetle durulması, ülke termik ve hidrolik potansiyelinin değerlendirilmesi yanı sıra nükleer teknolojiye biran önce girilmesi için gerekli hazırlıkların yapılması, elektrik enerjisinin sürekliliği ve kaliteli olarak temini için, mevcut iletim ve dağıtım hatlarının iyileştirilmesi, bölge ülkeleri ile gerekli altyapının tesisi ve elektrik alış-verişinin yaygınlaştırılması şeklinde özetlenebilir.

Mevcut Durum ve İleriye Dönük Projeksiyonlar

Türkiye 60 milyondan fazla nüfusu ve 2700 dolarlık GDP/kişi geliriyle gelişmekte olan bir ülke olup, kişi başına enerji tüketimi 1069 kep ve elektrik enerjisi tüketimi ise 1520 kWh'dır. OECD ülkelerinde bu rakamlar 5100 kep ve 7800 kWh, dünya ortalamasında ise 1400 kep ve 2250 kWh'dır. Bu kıyaslamaya sonucunda Türkiye verilerinin düşük olduğu görülür, ancak hedefimiz en kısa zamanda dünya ortalamasını yakalamaktır.

Yapılan projeksiyon çalışmalarına göre 1996 yılında 67.5 milyon ton petrol eşdeğeri olan birincil enerji tüketimimizin 2000 yılında 90 milyon ton, 2010 yılında 156 milyon ton petrol eşdeğerine ulaşması beklenilmektedir. 1996 yılında 27.5 milyon ton petrol eşdeğeri olan birincil enerji üretimimizin ise 2000 yılında 40 milyon ton petrol eşdeğerine, 2010 yılında 60 milyon ton petrol eşdeğerine ulaşması beklenmektedir.

Yerli enerji üretimi toplam birincil enerji talebinin 1996'da % 41'ini, 2000'de % 44'ünü, 2010 yılında ise % 38'ini karşılayacaktır. Enerji politikalarımızın en önemli prensiplerinden birisi de enerji arzındaki güvenilirliktir.

1996 yılında 94.9 milyar kWh/yıl olan elektrik enerjisi arzımız, 2000'de 134 milyar kWh/yıl 2010'da 290 milyar kWh/yıl ve 2020'de ise 546 milyar kWh/yıla ulaşacaktır. Söz konusu talebi karşılamak için 2010 yılı sonuna kadar yaklaşık 40000 MW'lık kapasitenin sisteme ilave edilmesi ihtiyacı vardır. Bu da mevcut sisteme yılda ortalama 2500-3000 MW kurulu güç ilavesi, başka bir ifadeyle, her yıl ortalama 3 milyar dolarlık bir yatırım ihtiyacını zorunlu kılmaktadır. Söz konusu yatırımın tümüyle ülkemizin kamu kaynaklarının üzerine yüklenmesi mümkün değildir.

Bu nedenle elektrik sektöründe en rasyonel çözüm özelleştirme olarak önümüzde durmaktadır.

1996 sonu itibarıyla, Türkiye'nin toplam kurulu gücü 21164 MW ve üretimi ise 94.9 milyar kWh olarak gerçekleşmiştir. Elektrik enerjisi üretiminin, % 31'i katı yakıtlardan (taşkömürü ve linyit), % 8'i sıvı yakıtlardan (fuel-oil ve motorin), % 14'ü doğal gaz ve % 47'si ise hidrolik kaynaklardan sağlanmıştır. Kurulu gücün 11239 MW'ı termik santrallerden ve 9925 MW'ı ise hidrolik santrallerden oluşmaktadır. Bu toplam kurulu gücün % 53'ü termik ve % 47'si hidrolik kaynaklardır. Bunun içinde linyit yakıtlı santrallerimizin payı ise üçte birdir.

GAP'ın Önemi

Ülkemizin mevcut 125 milyar kWh/yıl olan değerlendirilebilir hidrolik potansiyelinin önemli bir bölümü GAP enerjisi projeleri kapsamında işletmeye alınacaktır. GAP projeleri, Fırat Nehri'nin aşağı bölümü ile Dicle Nehri'nin su ve toprak kaynaklarını geliştirmek amacıyla, çok amaçlı 13 adet projeden oluşmaktadır. Öngörülen projelerin 7'si Fırat, 6'sı ise Dicle Havzası'nda yer almakta olup, anılan projeler ile 22 adet baraj ve 19 adet hidroelektrik santrali yapımı gerçekleştirilecektir.

Haziran 1997 tarihi itibarıyla, GAP ile yapımı öngörülen 19 adet projeden;

- Karakaya ile Atatürk Barajı ve HES işletmede olup bunların toplam kurulu güçleri 4200 MW ve yıllık enerji üretimleri 16.2 milyar kWh'tir.

- Kurulu gücü 1313 MW ve yıllık enerji üretimi 4.2 milyar kWh olan 6 HES inşaat halindedir.

- Programda yer alan 2 adet HES'in kurulu gücü 1440 MW olup yıllık enerji üretimi 5 milyar kWh'tir.

- Master planı yapılan 5 adet

HES'in kurulu gücü 195 MW ve yıllık enerji üretimi 509 milyon kWh'tir.

- Ön inceleme aşamasında olan 4 adet HES'in ise kurulu gücü 337 MW olup yıllık üretimi 1.3 milyar kWh olacaktır.

19 adet GAP projesinin toplam kurulu güçleri 7485 MW'a, yıllık enerji üretimleri 27345 milyon kWh'e ulaşacaktır.

GAP projeleri 1995 yılı itibarıyla toplam kurulu gücümüzün % 35'ini enerji üretimimizin ise % 29'unu teşkil etmektedir. Bütün GAP projelerinin realize edilmesi durumunda toplam değerlendirilebilir hidroelek-

trik potansiyelimizin, % 21'i daha işletmeye alınmış olacaktır.

Bakanlığımızca Yapılmakta Olan Çalışmalar:

Yap-İşlet-Devret modeli ülkemizde 1984 yılından itibaren uygulanmaya başlamıştır. Model, özel sektörün santralleri tesis etmesine, belirli bir süre işletmesine ve bu sürenin sonunda devlete devretmesine olanak sağlamaktadır.

Nisan 1997 itibarıyla, BOT modeli kapsamında kurulu güçleri toplamı 74 MW olan 5 adet hidrolik santral ile kurulu gücü

253 MW olan bir doğal gaz santrali işletmeye alınmıştır.

Marmara Ereğlisi'nde herbiri 480 MW gücünde ve toplam yatırım tutarı 1.2 milyar \$ olan 2 adet LNG santralının inşaat faaliyetleri Gama-Enron ve Uni-Mar Enerji firmaları tarafından sürdürülmektedir. Ayrıca, 672 MW gücündeki Birecik Baraj ve HES'i de içeren toplam kurulu güçleri 770 MW olan 5 adet hidrolik santral ise inşaat halindedir.

Doğa ve Mission Energy tarafından tesis edilecek olan 180 MW gücündeki Esenyurt Doğal Gaz santralının inşaatına başlan-

mıştır. Trinity Partners-MSG tarafından tesis edilecek olan 125 MW'lık Çankırı-Orta Termik Santrali Projesi Danıştay denetimine gönderilmiş olup, Community Energy Alternative tarafından tesis edilecek olan 425 MW'lık Konya Ilgın kömür yakıtlı termik santral ve toplam güçleri 602 MW olan 5 adet hidrolik santral projelerinin sözleşmeleri ise Danıştay tarafından incelenmektedir.

İzmir-Aliğa 650 MW'lık fuel-oil santralının sözleşme görüşmeleri tamamlanmış olup Danıştay'a gönderilmiştir. Toplam gücü 259 MW olan 3 adet hidrolik santral projesinin sözleşme görüşmeleri devam etmektedir, bunlara ilave olarak toplam güçleri 712 MW olan 11 adet hidrolik santral ile 1 adet çöp santral projesinin sözleşmeleri imzalanmış veya paraflanmıştır.

Yukarıda bahsedilen projelere ilave olarak, Bakanlığımız çeşitli bölgelerde tesis edilecek 57 adet hidrolik santralin (7260 MW) Yap-İşlet-Devret modeli çerçevesinde gerçekleştirilmesini teminen ihaleye çıkmıştır. Bu projeler toplam olarak ülkemiz hidrolik potansiyelinin yaklaşık % 20'sine karşılık gelmektedir. Geçen yıl çeşitli tarihlerde Resmî Gazete ilanı ile ihaleye çıkılan bu projelerden bazıları için fizibilite raporunu sunma son tarihi 30

Haziran 1997 olarak belirlenmiştir.

Bakanlığımız 2010 yılına kadar Yap-İşlet modeli kapsamında gerçekleştirilecek olan toplam 10700 MW kurulu güç ve yaklaşık 10 milyar dolar yatırım gerektiren doğal gaz ve ithal kömüre dayalı termik santrallerin planlamasını tamamlamıştır. Bu modele göre gerçekleştirilecek olan 13 termik santralin duyurusu Resmi Gazete'de yapılmıştır. Bunlardan 4500 MW gücüne sahip ve 3.5 milyar \$ yatırım gerektiren ilk 6 tanesinin 2003 yılında devreye alınması öngörülmüştür. İlk 6 santral için teklif verme süresi 28 Şubat 1997 tarihinde sona ermiş olup, bu projelere 21 firma ve konsorsiyumdan toplam 35 teklif alınmıştır.

Bakanlığımız bu konuda Danıştay'ın vermiş olduğu yürütmeyi durdurma kararından sonra BOT modelinin uygulanmasını devam ettirmek amacıyla gerekli hukuki girişimlerde bulunmuş ve bu amaçla hazırlanmış olduğu yeni bir kanun tasarisını TBMM'ne sunmuş bulunmaktadır.

Ayrıca, mevcut termik santrallerin verimliliğini artırmak ve rehabilitasyonunu sağlamak amacıyla İşletme Hakkı Devri modeli de uygulanmaktadır. Resmi Gazete'de toplam kurulu güçleri 6700 MW ve yıllık üretimleri

33 milyar kWh/yıl olan 2 adet doğal gaz santrali ve 10 adet kömür santralının linyit sahalarıyla beraber devir bedeli karşılığında 20 yıllığına İşletme Hakkının Devrinin yapılacağı duyurulmuştur. Santrallerin tahmini işletme devir bedelleri tesislerin teknik ve ekonomik şartları dikkate alınarak bulunmuş olup, toplam devir bedeli 1.660 milyar \$'dır. Bu projeler için teklif verme işlemi 30 Nisan 1997 tarihinde tamamlanmış olup, toplam 45 adet teklif alınmış bulunmaktadır.

Benzer faaliyetler hidrolik santraller için de yapılmıştır. Resmi Gazete ile, Devlet Su İşleri (DSİ)'nce, inşaa edilmekte olan 18 adet hidroelektrik santralin Yap-İşlet-Devret modeline göre, bugüne kadar yapılan harcamaların devlete geri dönüşünü sağlamak amacıyla, inşaatlarının tamamlanarak işletme haklarının devri amacıyla ilana çıkmıştır. Bu projelerden üçü için (Obruk 200 MW, Manyas 20 MW ve Çatalan 169 MW) 5 firma başvurmuştur. Bu tekliflerden Obruk ve Manyas için olanlar pahalı bulunarak reddedilmiştir. Çatalan Projesi ile ilgili değerlendirme çalışması ise devam etmektedir. DSİ'ye ait olan diğer projelerin tamamlanmasının ise yapılacak ikili anlaşmalarla gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.

Diğer taraftan, elektrik dağıtımında işletme hakkı devri modelinin uygulanması ile gerekli altyapı yatırımlarının özel sektör tarafından gerçekleştirilmesi ve devletin yatırım yükünün hafifletilmesinin yanısıra, kayıp-kaçak oranları ile personel istihdamının azaltılması hedeflenmektedir.

Bölgesel tarife uygulamasına geçmek ve dağıtım tesislerinin işletme haklarını devretmek amacıyla, ülkemiz enerji tüketimleri, dağıtım tesislerinin durumları ve gelişmişlik düzeyleri göz önüne alınarak 29 dağıtım bölgesine ayrılmıştır. Bu bölgelerden 4'ü daha önce devredildiği için, geri kalan 25 bölgenin devri konusu 24 Kasım 1996 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmış olup, toplam devir bedeli 2.625 milyar dolar olarak belirlenmiştir. 3 Nisan 1997 tarihinde sona eren ihale için 85 firmadan 150 adet teklif alınmıştır.

Özel sektörün ihtiyacı olan enerjiyi üretmesi için otoprodüktör uygulaması devam etmektedir. Halen kurulu güçleri 575 MW olan 22 otoprodüktör tesisinde yılda toplam 4.5 milyar kWh enerji üretilmektedir. Bunun dışında toplam kapasitesi 833 MW olan 32 adet otoprodüktör tesisi için sözleşme görüşmeleri tamamlanmış bulunmaktadır. Ayrıca toplam kapasiteleri 1118 MW olan 51 adet oto-

prodüktör uygulaması için değerlendirme çalışmaları sürdürülmektedir.

Bir devlet kuruluşu olan TEAŞ'ın 1997 yılı yatırım programı aşağıdaki faaliyetleri kapsamaktadır;

Ambarlı fuel-oil ve 2300 MW Çayırhan 5. ve 6. ünitelerinin, rehabilitasyonu, baca gazı desülfirizasyon (BGD) ünitesi dahil 300 MW'lık Tunçbilek santrali, BGD dahil 2*300 MW Soma C ve BGD dahil 150 MW Kangal santrallerinin tesisidir. Bu projelerin 1997-2002 yılları arasında tamamlanması beklenmektedir.

Bunlara ek olarak 3096 sayılı Kanun kapsamında yapılması planlanan 1*150 MW kapasiteli Seyitömer B santralının fizibilite raporu değerlendirme çalışmaları Bakanlığımızda devam etmektedir. 4*340 MW gücündeki Afşin-Elbistan B santrali ihalesi Aralık 1996'da yapılmış olup, teklif verme süresi Haziran 1997'de sona erecektir. Santrali besleyecek maden sahası ile ilgili ihale çalışmalarına başlanmıştır. Bursa Doğal Gaz Çevrim santralının temeli Aralık 1996'da atılmıştır, inşaat faaliyetleri devam etmektedir. Santralin 1. ve 2. üniteleri, inşaatın başladığı tarihten itibaren 30 ve 32 ay sonra devreye alınacaktır.

1997 yılında toplam uzunluğu 864 km olan 380 kV ve 383 km olan 154 kV'luk iletim hatları

devreye alınacaktır. Ayrıca toplam 46 adet (5000 MVA) kapasiteli trafo merkezleri de devreye alınacaktır.

Uluslararası enerji enterkonksiyonu projeleri kapsamında; Hamitabat-Selanik (Yunanistan) 400 kV, Karakaya-Khoy (İran) 400 kV, Cizre-Kesek (İrak) 400 kV, Birecik-Halep (Suriye) 400 kV projeleri planlanmış bulunmaktadır.

Türk ulusal enerji ağını Avrupa ve diğer komşu ülkelere entegre etmek için faaliyetler devam etmektedir. Türkiye, Mısır, Ürdün, Suriye ve Irak'ı kapsayan bir enterkonksiyon projesinin inşası devam etmektedir. Türkiye-Suriye ve Türkiye-İrak arasında 2 adet 400 kV'luk iletim hattı inşa edilecektir. Türkiye-Suriye arasındaki hat 1997 yılı sonunda devreye girecektir. Türkiye-İrak arasındaki hat 2002 yılında devreye girecektir. Bu projelerle ilgili inşaat, genel ticaret ve genel enterkonksiyon anlaşmaları imzalanmıştır.

Ülkenin artan elektrik enerjisi ihtiyacını karşılamak için 1997 yılında Gürcistan'dan 680 milyon kWh, İran'dan 130 milyon kWh ve Bulgaristan'dan 1.8 milyar kWh enerji ithalatı planlanmıştır. Ayrıca 1997 yılında Azerbaycan'a 360 milyon kWh enerji satılması planlanmıştır.

Enerji sektöründeki darboğazları aşmak ve kaynak çeşit-

liliği yaratmak amacıyla nükleer santrallerin kurulması planlanmıştır. TEAŞ toplam 2800 MW'lık nükleer programı uygulamaya koymuş ve Aralık 1996'da ihaleye çıkmış bulunmaktadır. Teklifler 4 Eylül 1997 tarihine kadar verilecek ve santralin ilk ünitesi 2005-2006 yıllarında işletmeye alınacaktır. Nükleer santral ihalesi konusunda; AECL (Kanada), Westing-house-Mitsubishi-Raytheon (USA-Japon), NPI (Fransa-Almanya) firmaları ilgi göstermişlerdir. Teklifler % 100 kredi teyidi olarak verilecektir.

Sonuç:

Bakanlığımız tarafından ihtiyacımız olan enerjinin karşılanması için çalışmalar sürdürülürken özellikle son yıllarda sektörümüz çevre açısından kirlilik kaynağı olarak görülmektedir. Çevre faktörünün öncelikle ve ödünsüz dikkate alınması kaçınılmaz olarak enerji sektörü gelişimine sekte vurmaktadır. Bakanlığımızca, ekonomi-enerji-çevre politikaları dengelenerek bu üç faktörü en iyi ve verimli şekilde birleştirecek araçların geliştirilmesine çalışılmaktadır. Çok katı çevre tedbirlerinin uygulanması ile enerji üretimimizin kısıtlanması ileride pahalıya mal olabilecek ciddi sonuçlar doğuracaktır.

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ'NİN ENERJİ BOYUTU

Taner ERCÖMERT
DSİ Gen. Müd. Barajlar ve
HES Dalresi Başkanlığı
GAP Projeleri Şube Müdürü
Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi
Üyesi

Ülkemizin en önemli yatırım projeleri arasında yer alan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), tarihin ilk uygarlıklarından birine tanık olan Bölgenin topyekün kalkınmasını amaçlayan ve çağdaş yaklaşımla yürütülen bir bölgesel kalkınma projesidir. GAP sadece Güneydoğu Anadolu Bölgemizi değil ülkemizi olumlu biçimde etkileyecek olması itibarıyla bütün unsurlarıyla

GAP AND ENERGY

Turkey ranks second in Europe after Norway in terms of its hydroelectric potential. This potential amounts to 16.5 % of the total potential of the European countries as a whole.

The hydroelectric energy potential of GAP itself is about 3.5 % of the European potential.

Presently, 29 % of the total hydroelectric potential of the country is actually used. For closing the gap between the supply and demand projections. Additionally, afforestation with rapid growing trees and establishment of small hydro-electricity powerplant are essential.

Within the framework of GAP Master Plan it is aimed at supporting the high industrialization speed, securing the rural peoples adaptation into the structural changes in energy usage and providing a smooth transfer from traditional energy sources into commercial energy in line with the improvement of urbanization.

The expected production of the plants which are presently under construction corresponds to another 8 %.

Finally 63 % of this total potential is represented by facilities which are yet at the stage of planning or design.

ülkemiz insanının maddi ve manevi katkısının meydana çıkardığı bir mega projedir. GAP, kapsamlı bir alt yapı geliştirme projesinin çok ötesindedir. GAP alanı Türkiye'nin hem toplam nüfusunun hem de coğrafi alanının yaklaşık yüzde 10'unu oluşturmakta ve Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak illerini kapsamaktadır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, eski Mezopotamya uygarlığının beşiği olan Yukarı Mezopotamya'nın bir bölümüdür. Su ve toprak kaynakları zengin olan GAP Bölgesi'nde yer alan Fırat ve Dicle Nehirleri Türkiye'deki toplam yüzey sularının % 28'ini, Bölge'deki ekonomik olarak sulanabilir toplam alanla ülkenin ekonomik olarak sulanabilir toplam alanının % 20'sini oluşturmaktadır. Fırat ve Dicle Nehirleri'nin büyük su potansiyelinin belirlenmesi, bu suyun sulama, elektrik enerjisi üretimi, sel ve kuraklıkların kontrolü gibi amaçlar için sürdürülebilir bir tarzda geliştirilmesine yönelik planlara zemin oluşturmuştur. Başlarda yükü ağırlıklı bir su kaynakları geliştirme projesi biçiminde planlanan çalışma, daha

sonra çok sektörlü, entegre bir bölgesel kalkınma programına dönüştürülmüştür. Aşağı Fırat Projesi olarak başlayan bu proje bilahare Dicle Havzasının da dahil edilmesiyle GAP adını almıştır.

GAP bağımsız bir proje olmayıp, Bölge'de su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesini kapsayan tarım, enerji, hizmetler ve çevre sektörüne yönelik onüç adet projeyi içermektedir. Bunlardan yedisi Fırat, altısı da Dicle Havzası'ndadır. 1.7 milyon hektarlık bir alanının sulanması ve 7476 MW kurulu güçle yılda ortalama 27345 milyar kWh elektrik enerjisi üretiminin gerçekleştirilmesi için 22 adet baraj ile 19 adet hidroelektrik santralin yapımı öngörülmüştür. GAP kurulu gücü ülkemizde halen mevcut kurulu gücün % 75'ine, GAP enerji potansiyeli ise 1996 yılında ülkemizde fiilen üretilen hidroelektrik enerjinin % 65'ine ve de ülkemizin toplam elektrik üretiminin ise % 28'ine tekabül etmektedir.

GAP tamamlandığında 1997 yılı değerleri ile sulama faydası olarak 138.4 trilyon TL, enerji faydası olarak 183.4 trilyon TL olmak üzere ulusal ekonomiye yılda toplam 321.8 trilyon TL

katkı sağlayacaktır. Bu fayda ise DSİ'nin 1997 yılı revize yatırım bütçesinden % 87 daha fazladır.

Proje kapsamında yer alan Karakaya (1800 MW, 7354 GWh/yıl) ve Atatürk (2400 MW, 8900 GWh/yıl) Hidroelektrik Santralleri'nin tamamlanmasıyla halen toplam kurulu gücün 4200 MW'lık bölümü serveye alınmış bulunmaktadır. Bu iki santral ülkemizin toplam hidro-elektrik enerji üretiminin % 45'ini sağlamaktadır.

Bu iki projenin toplam elektrik enerjisi üretim potansiyeli yılda 16254 GWh olmasına rağmen, 1996 yılında bu iki santralde 19500 GWh mertebesinde rekor seviyede elektrik enerjisi üretimi gerçekleştirilmiştir. Her iki projede 1996 yılında sırasıyla 10500 GWh ve 9000 GWh mertebelerinde gerçekleştirilen üretim değerleri her iki santralin bugüne kadarki yıllık üretim rekorlarıdır.

Bu iki proje dışında GAP kapsamında yer alan 17 adet hidroelektrik santral projesinden halen Karkamış (189 MW, 652 GWh) Batman (198 MW, 483 GWh), Dicle (110 MW, 298 GWh), Kralkızı (193.8 MW, 146

GWh) ve Şanlıurfa (50 MW, 124 GWh) Hidroelektrik Santralleri Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün yatırım programı içerisinde yürütülmektedir. Karkamış Barajı ve Hidroelektrik Santral'ında birinci aşama batardo inşaatı tamamlanmıştır. Halen elektromekanik teçhizatla ilişkin projelendirme ve imalat çalışmaları ile dolusavak ve santral binası betonlaması sürmektedir. Proje, tüm finansman ihtiyacı Avusturya ve Alman bankalarınca sağlanan kredilerden karşılanmak suretiyle ve 4 yıllık bir süre sonunda altı ünitenin de üretime geçmesi kaydıyla, sabit fiyat bazında anahtar teslimi bir sözleşme çerçevesinde yürütülmektedir. İlk ünitenin Ocak 2000'de işletmeye alınması öngörülmüştür. Dicle ve Kralkızı Hidroelektrik Santralleri'nde elektromekanik teçhizat montajları sürmektedir. Her iki santralin de 1998 yılı içerisinde işletmeye alınması programlanmıştır. Kralkızı Projesi'nde tüm teçhizatın sevkiyatı tamamlanmıştır. Dicle Projesi'nde ise teçhizatın imalat ve sevkiyatı sürmektedir. Batman projesinde elektromekanik teçhizatla ilişkin avans ödemesi gerçekleştirilmiştir. Teçhizatın projelendirme ve imalat çalış-

malari sürmektedir. Santralın 1999 yılında üretime alınması programlanmıştır. Şanlıurfa Hidroelektrik Santralında ise inşaat işleri sürmektedir. Elektromekanik teçhizatın ihalesi henüz yapılmamıştır. Santralın 1999 yılında işletmeye alınması planlanmıştır. Fırat Havzasında yer alan Birecik Barajı ve Hidroelektrik Santralı (672 MW, 2516 GWh) ise Yap-İşlet-Devret modeli çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Halen derivasyon seddesi içerisinde kalan bölgede kazı çalışmaları sürmektedir. Projenin 5,5 yılda tamamlanması ve santralın 2000 yılı sonunda üretime alınması programlanmıştır. Bu altı projenin toplam elektrik enerjisi üretim potansiyeli yılda ortalama 4219 GWh'dir.

Bu projeler dışında GAP kapsamında Fırat Havzasında Dicle Havzasında ise beş adet hidroelektrik santral daha inşa edilecektir. Henüz inşaatına başlanmamış olan bu onbir hidroelektrik santral projesinin toplam kurulu gücü 1972 MW, elektrik enerjisi üretim potansiyeli yılda ortalama 6872 GWh'dir. Bu onbir proje arasında en önemlisi Dicle Nehri üzerinde yer alan İlsu Projesi'dir. Projenin toplam kurulu gücü

1200 MW, elektrik enerjisi üretim potansiyeli yılda ortalama 3833 GWh'dir. Bir diğer önemli proje de İlsu Barajı'nın manşabında yer alan 240 MW ve 1208 GWh'lık Cizre Projesi'dir. Bu iki proje 24 Eylül 1996 tarih ve 22757 sayılı Resmî Gazete ile ilan edilen ve Yap-İşlet-Devret Modeli çerçevesinde yapımı öngörülen onbir hidroelektrik proje arasında yer almış ancak hiçbir firma talip olmamıştır.

GAP için DSİ tarafından 1997 yılına kadar 8,4 milyar Dolar'lık yatırım yapılmış olup 1997 yılından itibaren ise 8,3 milyar Dolar'lık ilave yatırım yapılması öngörülmüştür. Halen GAP sulamalarının % 10'lük bölümü gerçekleştirilmiş olup yapılan incelemeler sonunda birim alandaki katma değerini kullanmadan önce dekar başına 60 Dolar'dan sulama sonrası 189 Dolar'a yükseldiği tesbit edilmiştir. Bu ise dekar başına 3 kat bir artış demektir.

Atatürk ve Karakaya Hidro-Elektrik Santralleri'nin yukarıda belirtilen üretim kapasiteleri ve fiili üretimleri sıfır yakıt bedeli ile gerçekleştirilen ve işletmeye alınış tarihlerinden 30.12.1996 sonuna kadar üretilen sırasıyla 34000 GWh ve 72000 GWh

olmak üzere toplam 106000 GWh'lık elektrik enerjisi üretim miktarı ve GAP'ın sulama faydaları da dikkate alındığında ülkemizin hidroelektrik yatırımlarına ne denli ağırlık vermesinin gerektiği açıkça görülmektedir. Halen ülkemizin yıllık ortalama hidroelektrik enerji üretim potansiyeli olarak tespit edilen 124569 GWh'nin ancak % 29'undan istifade edilmektedir. İnşaatı devam etmekte olan 33 hidroelektrik santralın tamamı % 8,9'luk bir potansiyelle tekabül eden 11050 GWh'lık enerji üretimi sağlayacaktır. Potansiyelin % 62'lik bölümüne sahip 367 adet hidroelektrik santral ise planlama ve proje aşamasındadır. Bu santrallerin bir bölümü Yap-İşlet-Devret Modeli çerçevesinde gerçekleştirilmek üzere ele alınmıştır.

Ülkemiz hidroelektrik potansiyelinin dünyadaki yerine gelince; Türkiye Avrupa'da Norveç'ten sonra en fazla yıllık hidroelektrik enerji üretim potansiyeline sahip ikinci ülke sıfatını taşımaktadır. Bu potansiyel Avrupa ülkelerinin toplam hidroelektrik potansiyelinin (758705 GWh/yıl) ise % 16,5'i mertebesinde dir. Bu oran Almanya, İsviçre, İzlanda, Avus-

turya, İtalya, İsveç, Polonya ve Norveç için ise sırasıyla % 3, 5, 6, 7, 9, 12.5, 15.8 ve 26 mertebesindedir. Sadece GAP'ın yıllık hidroelektrik enerji üretim potansiyeli Avrupa'nın toplam potansiyelinin % 3.5'i mertebesinde olarak Arnavutluk, Belçika, Bulgaristan, Danimarka, Finlandiya, Almanya, Yunanistan, Macaristan, Portekiz, Romanya, Lüksemburg, İspanya, İngiltere, Hırvatistan, İrlanda gibi ülkelerin hidroelektrik potansiyelinden daha fazladır.

Halen işletmede olan hidroelektrik santrallerin kapasite sıralamasında ise GAP kapsamındaki Atatürk, Karakaya hidroelektrik santralleri dünyada sırasıyla 23. ve 28. sırada, Avrupa'da ise Bağımsız Devletler Topluluğunda yer alan hidroelektrik santralleri takiben yine sırasıyla 8. ve 11. sırada yer almaktadır. Görüldüğü gibi, projelerin Avrupa ve dünya ölçeğinde sahip oldukları yerler GAP'ın büyüklüğünü ve önemini açıkça ortaya koymaktadır. Proje peyderpey gerçekleştirildikçe ülkemiz gayri safi milli hasılasına her yıl milyarlarca dolar katkıda bulunmaya devam edecek, Bölge'nin ve

ülkemizin göz bebeği olma özelliğini sürdürecektir.

Dünyanın büyük bir bölümünde olduğu gibi Türkiye'de de genel görünüm, elektrik talebinin genel enerji talebinden daha fazla artmasıdır. Bu durum ekonomik krizler, enerji verimliliğini artırma gayretlerine ve çevreyi temiz tutma çabalarına rağmen geçerliliğini korumaktadır. Nitekim dünyada elektrik şeklinde tüketilen enerji 1970'li yıllarda % 20'lerde iken bugün % 30'u aşmıştır. Bu oranın 2030'larda % 50'ye yükselmesi beklenilmektedir.

Ülkemizde ise bugün enerjinin elektriğe çevrilerek kullanılan bölümü % 24 dolayındadır. Otuz yıl sonra bunun % 40'a ulaşması beklenilmektedir. Kısacası üçüncü endüstriyel devrimin rakipsiz enerjisi olan elektriğin 21. yüzyılda da rolünün çok büyük olacağı şimdiden görülmektedir.

Ülkemizde geçen yıl talep 96 milyar kWh'ı bulmakla birlikte barajlarımızdaki su gelirlerinin yüksek olması ve uygun iklim koşulları itibarıyla 1996 yılı elektrik enerjisi açısından hemen hemen açısız geçirilmiştir. Bu yıl talebin 106 milyar

kWh'e ulaşması beklenmektedir. Her yıl buna ilave olacak % 7-10 mertebesindeki yeni enerji talebinin karşılanması için diğer sahalarda yanında en ekonomik ve çevreye en az zarar veren enerji üretim tesisleri olan hidroelektrik santral yatırımlarına da özellikle öncelik verilmesi ve projelerin inşaatına geçiş ve gerçekleştirme sürelerinin hızlandırılması ihtiyaç duyulmaktadır. Enerji arzında sürekliliğin ve güvenirliliğinin sağlanması esasıyla yeni yatırımlara girilmesi çerçevesinde hidroelektrik sahada GAP, Çoruh Nehri Havzası projeleri ile birlikte, lokomotif görevini üstlenecektir.

ENERJİ KAYNAĞI OLARAK PETROL VE GAP

M. Sıtkı SANCAR
TPAO Genel Müdürü

Ülkemizde ve dünyada sosyal ve ekonomik kalkınmanın en ağırlıklı temel girdisi olan enerjiye, gün geçtikçe daha fazla gereksinim duyulmaktadır. Günümüzde siyasetler ve coğrafyanın oluşturulmasında belirleyici rolü olan petrolün, enerji kaynakları içerisindeki önemi oldukça fazladır. Milli Petrol şirketimiz olan ve petrol sektöründe ülkemizi temsil eden Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO), kuruluş tarihi olan 1954 yılından günümüze kadar çalışmalarını aralıksız sürdürmüştür.

Türkiye'de petrol aramaları Osmanlı döneminde başlamışsa da, petrol arama başlangıcı 1935 (M.T.A'nın kuruluşu) yılı olarak kabul edilmektedir. 1935-1954 yılları arasında MTA petrol arama

Istanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Jeoloji/Jeofizik Bölümünden 1965 yılında mezun olmuş, 1967-70 yıllarında TPAO'da görev yapmış, 1970-74 yılları arasında New York ve Tulsa (Oklahoma) Üniversitelerinde eğitim yapmış, Master derecesi almıştır.

1974-76 yılları arasında TPAO Araştırma Grubunda, 1976-1978'de Batman Bölge Müdür Yardımcısı olarak ve 1978-79'da İnceleme-Geliştirme Kurulunda görev yapmıştır. 1979'da MTA Genel Müdürlüğü'ne atanmış, 1988'de Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığında Müşavirlik görevinde bulunmuştur. 1991'de Bakanlık Müsteşar Yardımcılığına atanmış, 20 Ekim 1993 tarihinde TPAO Genel Müdür ve Yönetim Kurulu Başkanlığına vekaleten, 10 Ocak 1994 tarihinde de asaleten atanmıştır. Halen bu görevini sürdüren Sancar'ın:

- "Petrol-Maden aramalarında x-Ray Analizleri"
- "Şeyli Kumlarda Kaya Tiplemesi"
- "Jeolojik Verilerin Bilgisayarda İşlenmesi"
- "Türkiye'nin Mineral Potansiyeli ve Enerji Geleceği" vb. konularında mesleki yayın ve çevirileri mevcuttur.

OIL AS A SOURCE OF ENERGY AND GAP

Today, oil is the most important source of energy which plays a decisive role in the shaping of international politics and geography.

Presently, with 40 % oil has the largest share in the total energy consumption of the world. This share is about 46 % in our country.

In Turkey, nearly all extractable oil reserves are in the GAP Region. This region is the largest energy store of the country in terms of its oil reserves and hydroelectric potential.

Extensive efforts are being exerted to increase the oil production such as improvement of already existed oil fields, increasing the oil producing capacity of some oil rich fields and new drilling works.

işini yürütmüş; Türkiye'de ilk üretilebilir petrolü 1948 yılında Raman sahasında bulmuş, 1951 yılında da Garzan sahasını keşfetmiştir.

10 Aralık 1954 yılında kamu adına petrol aramak ve işletmek üzere, TPAO kurulmuştur. TPAO, MTA'nın petrol haklarını, keşfettiği sahaları ve sondaj makinelerini

devir alarak çalışmaya başlamıştır.

İlk sahalar olan Raman ve Garzan'ın keşfinden sonra, TPAO, bulunan sahalardaki kuyu sayısını artırmak ve yeni sahalar bulmak yönündeki çalışmalarını artırmıştır. Türkiye'de şimdiye kadar bulunmuş olan sahaların en büyüğü ve en büyük petrol

rezervuarı olan Batı Raman sahası, 1961 yılında keşfedilmiştir. Daha sonra, bulunan sahaların sayısı artmaya devam etmiştir. 1961'de Mağrip, 1963'te Çelikli, 1970 başlarında Diyarbakır sahaları ile Adıyaman sahası keşfedilmiştir. 1980'li yıllarda Adıyaman sahalarının sayısı epeyce artmış ve verimli sahalar keşfedilmiştir. Buradan gö-

rülen şudur ki; Türkiye'de Batman civarında başlayan ve gelişen petrol arama ve keşfi, ilerleyen yıllarla birlikte Diyarbakır-Adıyaman istikametinde artarak devam etmiştir.

Bugün dünya enerji tüketiminde en büyük payı % 40'larla petrol almaktadır. Bu oran ülkemizde yaklaşık

% 46'dır. Halen 38 milyon ton üretilebilir hampetrol rezervine sahibiz. 1996 yılı sonu rakamlarına göre 2.72 milyon ton ham petrol üreterek, olmakla 26.4 milyon tonluk tüketimimizin yaklaşık % 10.3'ünü karşılamış bulunmaktayız. Ortaklığımız yaklaşık 51 bin varil/gün hampetrol üretimi ile Türkiye'de üretilen hampetrolün

Tablo 1a: Türkiye'nin Birincil Enerji Üretimi (Orjinal Birimler)

YILLAR	TAŞ			HAM			JEOTERMAL		JEOTERMAL		HAYVAN VE	
	KÖMÜRÜ (Bin Ton)	LİNYİT (Bin Ton)	ASFALTIT (Bin Ton)	PETROL (Bin Ton)	DOĞAL GAZ (Milyon m ³)	HİDROLİK (Gwh)	ELEKTRİK (Gwh)	ISI (Bin TEP)	GÜNEŞ (Bin TEP)	ODUN (Bin Ton)	ARTIKLARI (Bin Ton)	
1980	3.598	14.469	558	2.330	23	11.348	-	-	-	15.765	12.839	
1981	3.970	16.476	560	2.303	16	12.616	-	-	-	16.023	12.689	
1982	4.008	17.804	860	2.333	45	14.167	-	-	-	16.760	12.607	
1983	3.539	20.956	750	2.203	8	11.343	-	-	-	17.086	12.748	
1984	3.632	26.115	225	2.087	40	13.426	22	-	-	17.256	11.978	
1985	3.605	35.869	523	2.110	68	12.045	6	-	-	17.368	11.039	
1986	3.526	42.284	607	2.394	457	11.878	44	-	5	17.570	11.399	
1987	3.461	42.896	631	2.630	297	18.618	58	-	10	17.693	11.242	
1988	3.256	35.338	624	2.564	99	28.950	68	-	13	17.711	11.365	
1989	3.038	38.762	416	2.876	174	17.940	63	5	16	17.815	11.217	
1990	2.745	44.407	276	3.717	212	23.148	80	16	21	17.870	8.030	
1991	2.762	43.207	139	4.451	203	22.683	81	16	27	17.970	7.918	
1992	2.830	48.388	213	4.281	198	26.568	70	30	32	18.070	7.772	
1993	2.789	45.685	86	3.892	200	33.951	78	30	38	18.171	7.377	
1994	2.839	51.533	-	3.687	200	30.586	79	47	45	18.272	7.074	
1995	2.248	52.758	67	3.516	183	35.541	86	64	52	18.374	6.765	

Tablo 1b: Türkiye'nin Birincil Enerji Üretimi (Bin TEP)

YILLAR	TAŞ			DOĞAL	HAM	HİDROLİK	JEOTERMAL	JEOTERMAL	HAYVAN		TOPLAM	
	KÖMÜRÜ	LİNYİT	ASFALTIT	GAZ	PETROL	ENERJİ	ELEKTRİK	ISI	GÜNEŞ	ODUN		VE BİTKİ
1980	2.195	3.758	240	21	2.447	976	-	-	-	4.780	2.953	17.298
1981	2.422	4.271	281	15	2.481	1.085	-	-	-	4.897	2.918	18.429
1982	2.445	4.652	570	41	2.450	1.218	-	-	-	5.028	2.900	19.104
1983	2.159	5.378	323	7	2.313	975	-	-	-	5.126	2.932	19.213
1984	2.216	6.498	97	36	2.191	1.155	19	-	-	5.177	2.755	20.144
1985	2.199	8.212	225	62	2.216	1.046	5	-	-	5.210	2.599	21.703
1986	2.151	8.949	261	416	2.514	1.021	38	-	5	5.271	2.622	23.247
1987	2.111	9.827	271	270	2.762	1.601	50	-	10	5.308	2.586	24.795
1988	2.212	8.603	268	90	2.692	2.490	59	-	13	5.313	2.614	24.551
1989	2.027	10.364	179	158	3.020	1.543	54	5	16	5.345	2.580	25.490
1990	2.080	9.524	119	193	3.902	1.991	69	16	21	5.361	1.817	25.123
1991	1.827	9.117	66	185	4.674	1.951	70	16	27	5.391	1.821	25.138
1992	1.727	10.299	92	180	4.495	2.285	60	30	32	5.421	1.788	26.408
1993	1.722	9.790	37	182	4.087	2.920	67	30	38	5.451	1.697	26.020
1994	1.636	10.471	-	182	3.871	2.630	68	47	45	5.482	1.627	26.059
1995	1.319	10.735	29	166	3.692	3.057	74	64	52	5.512	1.556	26.255

Tablo 1c: Türkiye'nin Birincil Enerji Üretimi Yüzdeleri (%)

YILLAR	TAŞ KÖMÜRÜ	LİNYİT	ASFALİT	DOĞAL GAZ	HAM PETROL	HİDROLİK ENERJİ	JEOTERMAL ELEKTRİK	JEOTERMAL ISI	GÜNEŞ	ODUN	HAYVAN VE BİTKİ ATIKLARI	YAPILAN YAKIT
1980	12.7	21.6	1.4	0.1	14.1	5.6	-	-	-	27.3	17.1	17.28
1981	13.3	23.4	1.3	0.1	13.6	5.9	-	-	-	26.4	16.0	18.29
1982	12.8	24.4	1.9	0.2	12.8	6.4	-	-	-	26.3	15.2	19.10
1983	11.2	28.0	1.7	0.0	12.0	5.1	-	-	-	26.7	15.3	19.21
1984	11.0	32.3	0.5	0.2	10.9	5.7	0.1	-	-	25.7	13.7	20.11
1985	10.1	37.8	1.0	0.3	10.2	4.8	0.0	-	-	24.0	11.7	21.08
1986	9.3	38.5	1.1	1.8	10.8	4.4	0.2	-	0.0	22.7	11.3	21.47
1987	8.5	39.6	1.1	1.1	11.1	6.5	0.2	-	0.0	21.4	10.4	21.75
1988	9.1	35.3	1.1	0.4	11.1	10.2	0.2	-	0.1	21.8	10.7	21.59
1989	8.0	41.4	0.7	0.6	11.8	6.1	0.2	0.0	0.1	21.0	10.1	21.00
1990	8.3	37.9	0.5	0.8	15.5	7.9	0.3	0.1	0.1	21.3	7.4	21.13
1991	7.3	36.3	0.2	0.7	18.6	7.8	0.3	0.1	0.1	21.4	7.2	21.18
1992	6.5	39.0	0.3	0.7	17.0	8.7	0.2	0.1	0.1	20.5	6.8	21.40
1993	6.6	37.6	0.1	0.7	15.7	11.2	0.3	0.1	0.1	20.9	6.5	21.02
1994	6.3	40.2	-	0.7	14.9	10.1	0.3	0.2	0.2	21.0	6.2	21.09
1995	5.0	40.9	0.1	0.6	14.1	11.6	0.3	0.2	0.2	21.0	5.9	21.25

Türkiye'nin yıllara göre enerji tüketimi Tablo 2'de verilmiştir. 1993 yılında en fazla tüketilen kaynak % 46.6'lık bir payla ham petroldür.

Tablo 2a: Türkiye'nin Enerji Tüketimi (Orijinal birimler)

YILLAR	TAŞ KÖMÜRÜ (Bin Ton)	LİNYİT (Bin Ton)	ASFALİT (Bin Ton)	HAM PETROL (Bin Ton)	DOĞAL GAZ (milyon m ³)	HİDROLİK ENERJİ (Gwh)	JEOTERMAL ELEKTRİK (Gwh)	JEOTERMAL ISI (Bin TEP)	GÜNEŞ (Bin TEP)	ODUN (Bin Ton)	HAYVAN VE BİTKİ ATIKLARI (Bin Ton)	ELEKTRİK FİHALATI (GWh)	ELEKTRİK İBRAZ (GWh)
1980	4.630	15.243	558	15.309	28	11.348	-	-	-	15.705	12.839	1.341	-
1981	4.522	16.179	560	15.099	16	12.616	-	-	-	16.028	12.689	1.616	-
1982	5.044	17.716	861	16.118	45	14.167	-	-	-	16.760	12.607	1.773	-
1983	5.336	20.668	750	16.701	8	11.343	-	-	-	17.085	12.748	2.221	-
1984	5.678	25.632	225	16.899	40	13.426	22	-	-	17.526	11.978	2.653	-
1985	6.189	31.707	523	17.269	68	12.045	6	-	-	17.868	11.699	2.142	-
1986	6.545	42.351	607	18.688	457	11.873	44	-	5	17.570	11.399	777	-
1987	7.220	40.653	631	21.125	735	18.618	58	-	10	17.093	11.242	572	-
1988	7.525	33.080	621	20.588	1.225	28.950	68	-	13	17.711	11.365	381	-
1989	6.825	47.557	499	21.280	3.192	17.940	63	5	16	17.815	11.217	559	-
1990	8.191	45.891	287	22.680	3.418	23.148	80	16	21	17.870	8.030	176	407
1991	8.824	48.851	139	22.090	3.205	22.683	81	16	27	17.970	7.918	759	500
1992	8.811	50.659	197	23.729	4.612	26.568	70	30	32	18.070	7.772	189	514
1993	8.515	46.086	102	27.097	5.088	33.951	78	30	38	18.171	7.577	213	599
1994	8.192	51.178	-	23.729	5.408	30.586	79	47	45	18.272	7.074	31	570
1995	8.548	52.287	66	27.097	6.844	35.541	86	61	52	18.371	6.705	-	600

Tablo 2b: Türkiye'nin Birincil Enerji Tüketimi (Bin TEP)

YILLAR	TAŞ KÖMÜRÜ			DOĞAL GAZ	HAM PETROL	HİDROLİK ENERJİ	JEOTERMAL ELEKTRİK	JEOTERMAL ISI	GÜNEŞ	ODUN	HAYVAN VE BİTKİ ARTIĞI	ELEKTRİK İTİHAL-İHRAC TOPLAMI ^{a)}	
	LİNYİT	ASFALTİT	GAZ										
1980	2.824	5.970	280	21	16.074	976	-	-	-	4.750	2.953	115	51.913
1981	2.758	3.430	231	15	15.895	1.085	-	-	-	4.807	2.918	139	51.989
1982	3.077	4.616	370	41	16.935	1.218	-	-	-	5.028	2.900	152	54.907
1983	3.255	5.229	233	7	17.510	975	-	-	-	5.126	2.932	191	55.597
1984	3.464	6.408	97	36	17.840	1.155	19	-	-	5.177	2.755	228	57.247
1985	3.775	7.933	125	62	18.134	1.036	5	-	-	5.210	2.539	181	59.107
1986	3.992	8.879	261	416	19.622	1.021	38	-	5	5.271	2.622	67	62.181
1987	4.404	9.399	711	669	22.301	1.601	50	-	10	5.308	2.586	49	66.091
1988	5.204	7.932	268	1.115	22.590	2.490	59	-	13	5.313	2.614	33	67.657
1989	4.722	10.267	176	2.877	22.865	1.533	54	5	16	5.315	2.580	48	50.440
1990	6.150	9.765	123	3.110	24.901	1.991	69	16	21	5.361	1.847	-63	52.632
1991	6.501	10.572	0	3.827	24.315	1.951	70	16	27	5.393	1.821	21	53.915
1992	6.243	10.743	85	4.197	24.865	2.285	60	30	32	5.421	1.788	-11	56.288
1993	5.834	9.918	61	4.630	28.412	2.920	67	30	38	5.451	1.697	-33	59.815
1994	5.512	10.331	-	4.921	27.142	2.630	68	47	45	5.482	1.627	-46	58.676
1995	5.905	10.570	8	6.218	29.324	3.057	73	63	52	5.512	1.556	-60	63.085

^{a)} Toplama ikincil kömür, petrokok stokları ve ithalatları dahil edilmiştir.

Tablo 2c: Türkiye'nin Birincil Enerji Tüketimi Yüzdeleri (%)

YILLAR	TAŞ KÖMÜRÜ			DOĞAL GAZ	HAM PETROL	HİDROLİK ENERJİ	JEOTERMAL ELEKTRİK	JEOTERMAL ISI	GÜNEŞ	ODUN	HAYVAN VE BİTKİ ARTIĞI	ELEKTRİK İTİHAL-İHRAC TOPLAMI ^{a)}	
	LİNYİT	ASFALTİT	GAZ										
1980	8.8	12.4	0.8	0.1	50.4	3.1	-	-	-	14.8	9.3	0.4	51.913
1981	8.6	13.1	0.6	0.0	49.5	3.4	-	-	-	15.0	9.1	0.4	51.989
1982	9.0	13.5	1.1	0.1	49.4	3.6	-	-	-	14.7	8.5	0.4	54.907
1983	9.1	14.9	0.9	0.0	49.3	2.7	-	-	-	13.4	8.2	0.5	55.597
1984	9.3	17.4	0.3	0.1	47.9	3.1	0.1	-	-	13.9	7.4	0.6	57.247
1985	9.6	20.4	0.6	0.2	46.3	2.6	0.0	-	-	13.3	6.5	0.5	59.107
1986	9.5	21.0	0.6	1.0	46.5	2.4	0.1	-	0.0	12.5	6.2	0.2	62.181
1987	9.5	19.7	0.6	1.4	47.9	3.4	0.1	-	0.0	11.4	5.5	0.1	66.091
1988	10.9	16.6	0.6	2.3	47.4	5.2	0.1	-	0.0	11.1	5.5	0.1	67.657
1989	9.4	20.2	0.8	5.7	45.3	5.1	0.1	0.0	0.0	10.6	5.1	0.1	50.440
1990	11.7	18.6	0.2	5.9	45.4	3.8	0.1	0.0	0.0	10.2	3.5	-	52.632
1991	12.1	19.6	0.1	7.1	43.2	3.6	0.1	0.0	0.1	10.0	3.4	-	53.915
1992	11.1	19.1	0.2	7.5	44.2	4.1	0.1	0.1	0.1	9.6	3.2	-	56.288
1993	9.7	16.6	0.1	7.7	47.5	4.9	0.1	0.1	0.1	9.1	2.8	-	59.815
1994	9.4	17.6	-	8.4	46.3	4.5	0.1	0.1	0.1	9.3	2.8	-	58.676
1995	9.4	16.8	0.0	9.9	46.5	4.8	0.1	0.1	0.1	8.7	2.5	-	63.085

^{a)} Toplama ikincil kömür, petrokok stokları ve ithalatları dahil edilmiştir.

Birincil enerji üretim hedefleri Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3a: Türkiye'nin 1996-2010 Dönemi Birincil Enerji Kaynakları Üretim Tahminleri (Orjinal Birimler)

YILLAR	TAŞKÖMÜRÜ (Bin Ton)	Linyit (Bin Ton)	ASFALTIT (Bin Ton)	DOĞAL		HAM PETROL (Bin Ton)	HİDROLİK ENERJİ (Gwh)	JEOTERMAL ELEKTRİK (Gwh)	JEOT			MERKEZİ			HAYVAN VE BİTKİ		TOPLAM (Bin TEP)
				GAZ (Ml.m3)	LPG (Bin Ton)				ISI (Bin TEP)	GÜNEŞ (Bin TEP)	NÜKLEER (Gwh)	İTİHALAT (Gwh)	İSTİMA (Bin TEP)	ODUN (Bin Ton)	ATIKLARI (Bin Ton)		
1996	2.800	54.266	205	218	3.296	42.162	84	80	58	-	-	18.591	6.641	27.500			
1997	5.578	81.404	750	185	2.447	37.924	90	422	65	-	110	18.811	10.353	34.530			
1998	5.578	96.114	750	185	2.100	37.924	90	591	74	-	143	19.034	10.185	36.330			
1999	5.578	99.317	750	185	1.809	37.924	90	828	83	-	185	19.259	10.013	37.060			
2000	5.578	112.849	750	185	1.555	41.933	90	1.160	94	-	241	19.487	9.839	39.408			
2001	5.578	124.699	750	185	1.339	46.979	90	1.372	106	-	274	19.515	9.679	41.060			
2002	5.578	129.614	750	185	1.134	51.803	90	1.624	120	-	311	19.543	9.520	42.750			
2003	5.578	139.201	750	185	951	56.626	90	1.921	135	-	353	19.571	9.361	44.488			
2004	5.578	144.428	750	185	807	63.132	90	2.273	152	-	401	19.599	9.203	46.020			
2005	5.578	147.101	750	185	684	64.991	90	2.689	172	7.017	456	19.627	9.045	48.887			
2006	5.578	156.949	750	185	576	66.651	90	3.032	193	7.017	506	19.655	8.887	50.450			
2007	5.578	168.054	750	185	494	67.752	90	3.418	217	7.017	561	19.683	8.730	52.400			
2008	5.578	172.978	750	185	416	68.147	90	2.853	244	14.035	623	19.711	8.573	55.720			
2009	5.578	178.979	750	185	354	73.585	90	4.344	274	14.035	691	19.739	8.417	57.910			
2010	5.578	183.941	750	185	299	77.556	90	4.897	308	14.035	767	19.767	8.260	59.860			

Tablo 3b: Türkiye'nin 1996-2010 Dönemi Birincil Enerji Kaynak Talep Tahminleri (Orjinal Birimler)

YILLAR	TAŞKÖMÜRÜ (Bin Ton)	Linyit (Bin Ton)	ASFALTIT (Bin Ton)	DOĞAL		HAM PETROL (Bin Ton)	HİDROLİK ENERJİ (Gwh)	JEOTERMAL ELEKTRİK (Gwh)	HAYVAN			MERKEZİ			VE BİTKİ		TOPLAM (Bin TEP)
				GAZ (Ml.m3)	LPG (Bin Ton)				ISI (Bin TEP)	GÜNEŞ (Bin TEP)	NÜKLEER (Gwh)	İTİHALAT (Gwh)	İSTİMA (Bin TEP)	ODUN (Bin Ton)	ATIKLARI (Bin Ton)		
1996	8.800	54.266	205	8.628	30.683	42.162	84	80	58	-	215	-	18.591	6.641	67.560		
1997	9.855	81.404	750	12.822	27.792	37.924	90	422	65	-	506	110	18.811	10.353	75.302		
1998	9.575	96.114	750	15.460	28.318	37.924	90	591	74	-	13	143	19.034	10.185	80.202		
1999	9.720	99.317	750	18.609	29.092	37.924	90	828	83	-	13	185	19.259	10.013	85.010		
2000	10.116	112.849	750	19.988	29.932	41.933	90	1.160	94	-	-	241	19.487	9.839	90.083		
2001	11.910	124.699	750	21.093	30.623	46.979	90	1.372	106	-	-	274	19.515	9.679	95.272		
2002	12.887	129.614	750	23.362	31.475	51.803	90	1.624	120	-	-	311	19.543	9.520	100.141		
2003	15.506	139.201	750	24.178	32.315	56.626	90	1.921	135	-	-	353	19.571	9.361	105.270		
2004	16.679	144.428	750	25.912	33.182	63.132	90	2.273	152	-	-	401	19.599	9.203	110.197		
2005	21.228	147.101	750	25.879	34.158	64.991	90	2.689	172	7.017	-	456	19.627	9.045	116.922		
2006	26.565	156.949	750	26.685	35.167	66.651	90	3.032	193	7.017	-	506	19.655	8.887	123.690		
2007	31.956	168.054	750	27.549	36.276	67.752	90	3.418	217	7.017	-	561	19.683	8.730	130.912		
2008	36.620	172.978	750	28.320	37.407	68.147	90	2.853	244	14.035	-	623	19.711	8.573	139.098		
2009	42.113	178.979	750	29.446	38.613	73.585	90	4.344	274	14.035	-	691	19.739	8.417	147.003		
2010	49.115	183.941	750	30.594	39.812	77.556	90	4.897	308	14.035	-	767	19.767	8.260	155.580		

GAP Bölgesinde Üretim Yapmakta Olan TPAO Sahaları:**BATMAN**

Raman
Batı Raman
Garzan
Mağrip
Silivanka
Çelikli
Batı Şelmo
Silivanka Sinan
Karaali
Kastel
Dodan-Uşak
Doğu Silivanka
Çamurlu
Güney Dinçer
Batı Kozluca

ADİYAMAN

Adıyaman
Çemberlitaş
Batı Fırat
Karakuş
Güney Karakuş
Kuzey Karakuş
Cendere
Beşikli
Tokaris
Doğu Beşikli
Ikizce
Ozan Sungurlu
Karadut
Çaylarbaşı
Yananköy
Bozova

DİYARBAKIR

Sarıcak
Güney Sarıcak
Yeniköy
Güney Kayaköy
Güney Şahaban
Kartaltepe
Mehmetdere

% 77.7'sini üretmektedir.

Türkiye çok çeşitli birincil enerji kaynaklarına sahip ülkelerdendir. Tablo 1'de bugün üretimi yapılan enerji kaynakları ve bunların yıllara göre üretim miktarları % TEP (Ton Petrol Eşdeğeri) olarak gösterilmiştir. Petrol üretimi 1991 yılında, son yılların en yüksek değeri olan 4.45 milyon ton (Türkiye üretimi TPAO + diğer şirketler) seviyesine ulaştıktan sonra 1995'de 3.5 milyon tona düşmüştür.

Tablolarda görülen petrol üretiminin hemen hemen tamamı TPAO ve diğer şirketler (yabancı + yerli) tarafından GAP sınırları dahilinde üretilmektedir. Türkiye'nin yıllara göre enerji tüketimi Tablo-2'de verilmiştir. 1995 yılında en fazla tüketilen kaynak % 46.5'lik bir payla ham petroldür. Birincil Enerji üretim hedefleri Tablo-3'de verilmiştir.

Petrol Üretim Hedefi:

Petrol üretimini artırmak amacıyla, bazı sahalarda (Batı Raman, Garzan, İkiztepe, Kayaköy, Beykan) ikincil üretim uygulamaları sürdürülmektedir. Bunlar TPAO tarafından, Batı Raman'da karbondioksit enjeksiyonu, İkiztepe'de karbondioksit ve buhar enjeksiyonu, Garzan'da su enjeksiyonu, eski SHELL Şirketi (şimdi Perenco) tarafından, Kayaköy ve Beykan sahalarında su enjeksiyonu olarak çalışılmaktadır.

TPAO'na ait 64 saha Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer almakta olup, ispatlanmış petrol rezervinin % 99'u bu bölgededir. Yani Türkiye'de petrol üretimi GAP Bölgesi'nde yapılmaktadır.

GAP Bölgesi'nde, TPAO petrol üretimini artırabilmek için ileriye dönük hedefler olarak arama ve üretim dallarında çeşitli projeler hazırlanmıştır. Bunlar:

Üretim Projeleri:

(1) Mevcut Petrol Sahalarının Geliştirilmesi Projesi: 1997 yılı sonuna kadar

TPAO'na ait petrol sahalarında açılması öngörülen 13 kuyudan 5000 varil/gün ek üretim sağlanacağı tahmin edilmektedir.

**GAP İLLERİNİ İÇEREN 1997 YILI TPAO YATIRIM PROGRAMI
(MİLYON TL.)**

GAP İlleri	Proje Tutarı		1997 Dilimi	
	Dış	Toplam	Dış	Toplam
Adıyaman	2.383.100	6.470.830	2.468.772	5.865.832
Batman	3.007.114	5.516.464	636.174	1.257.716
Diyarbakır	345.945	676.882	345.945	676.882
Gaziantep	93.539	262.304	93.539	262.304
Kilis	16.347	328.243	16.347	328.243
Mardin	23.238	46.476	23.238	46.476
Siirt	20.761	76.123	20.761	76.123
Şanlıurfa	210.794	477.237	210.794	477.237
Şırnak	-	-	-	-
Toplam	6.100.838	13.854.559	3.815.590	8.990.813

1997 yılı TPAO yatırım miktarı 12.763.000 x 10⁶TL.

GAP illerinde TPAO yatırımları toplamı = 8.990.813 x 10⁶TL.

	Yatırım Miktarı (Milyon TL.)	GAP içinde % 'si	TPAO Yatırım İçinde %'si
Adıyaman	5.865.832	65,24	45,96
Batman	1.257.716	13,99	9,85
Diyarbakır	676.882	7,53	5,30
Gaziantep	262.304	2,92	2,06
Kilis	328.243	3,65	2,57
Mardin	46.476	0,52	0,36
Siirt	76.123	0,85	0,60
Şanlıurfa	477.237	5,31	3,74
Şırnak	-	-	-
Toplam	2.738 610	100,00	70,44

TPAO'nun ortağı bulunduğu Cendere sahasında da 2 kuyu açılması öngörülmekte ve bu 2 kuyudan 1000 varil/gün ek üretim sağlanacağı tahmin edilmektedir.

(2) Batı Raman Sahası Petrol Üretimini Yükseltme, Geliştirme Tevsii Projesi: Daha önce uygulanan Batı Raman sahası petrol üretimini geliştirme tevsii projesinin başarılı olması üzerine, proje ikinci aşamasında saha genelini kapsaması olarak devam edecektir.

(3) Beşikli Sahası Su Enjeksiyonu Projesi: Düşmekte olan saha üretimini iyileştirmek amacıyla uygulamaya konulacak su enjeksiyonu projesidir.

(4) Üretim Etkinliğini Artırma Projesi: Üretim sahalarımızda mevcut tesisleri, daha randımanlı çalıştırmak gayesiyle, bozulan, eskien ve yıpranan kısımların yenilenmesi, teknolojinin gerektirdiği daha ekonomik yöntemlerin sahalarımıza uygulanabilmesi projesidir.

Yıllar İtibariyle Hampetrol Üretim Tahmini

(Bin Ton)

Yıllar	TPAO	Diğer	Toplam
1997	2523	140	2663
1998	1407	120	1527
1999	1196	100	1296
2000	1016	80	1096
2005	452	40	492
2010	200	15	215

Kaynak: P GM

Arama Projeleri:

1997 yılı içerisinde, arama dalında, Batman-Hakkari bölgesinde 1 adet toplam 2500 m., Adıyaman-Gaziantep bölgesinde 16 adet toplam 37215 m. sondaj yapılması hedeflenmiştir.

Arama faaliyetlerinin yoğun olduğu Adıyaman-Hatay bölgesinde, petrol aramacılığı açısından yeni prospektif alanların tesbit çalışmaları, genellikle stratigrafik ko-

numlarının belirlenmesi ve yapısal kapanların aranmasına yönelik çalışmalar şeklinde yapılacaktır. Ayrıca 1997 yılı içinde, ARCO-TURKEY INC. ile, Adıyaman'da 1 adet toplam 2350 m., Shell ile 1 adet 1.750 m. ve MND ile 1 adet 1600 m. sondaj yapılması programlanmıştır.

Kalkınmakta olan ülkemizin enerji ihtiyacının ekonomik gelişme programlarına uygun olarak ve çevresel etkiler gözardı edilmeden saptanması gerekmektedir. Üretimin talebi karşılayamaması nedeniyle aradaki açığın giderek artması enerji verimliliği ile ilgili tedbirlerin öncelikle alınmasını gerektirmektedir.

Petrol bakımından pek zengin olmayan ülkemizde kaynak varlığını ve üretimini artırıcı çalışmalar sürdürülmektedir. Bugünkü üretim seviyesi ile ve ilave rezerv tesbiti olmaması halinde 10 yıl daha üretim yapabilecek kapasite mevcuttur.

Yararlanılan Kaynaklar:

- Türkiye 5. Enerji Kongresi (1990)
- Türkiye 6. Enerji Kongresi (1994)
- Enerji Raporu (1994)
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile Bağlı ve İlgili Kuruluşlarının Amaç ve Faaliyetleri (1995)
- TPAO Faaliyet Raporu (1995)
- TPAO 1997 yılı Yatırım Programları
- 15. Kuruluş Yılında TPAO (1969)
- TPAO Adıyaman Dergisi (Mart 1996)
- PİGM Dergisi (1995)

GÜNEŞ ENERJİSİ VE GAP

EİE Genel Müdürlüğü
Güneş Enerjisi Şube
Müdürlüğü

GÜNEŞ ENERJİSİ

Güneş, dünyamıza ve diğer gezegenlere enerji veren sonsuz denebilecek bir güce sahip tek enerji kaynağıdır. Kömür, petrol, su potansiyeli, biyokütle, rüzgar gibi diğer enerjiler, güneş ışınlarının maddeler üzerindeki fiziksel etkisinden oluşmaktadır. Termonükleer bir reaktör olan güneşte, her saniyede 564 milyon ton hidrojen füzyon sonucu 560 milyon ton helyuma dönüşmekte ve kaybolan 4 milyon ton kütle karşılığı 386.000.000 EJ (eksa joule) enerji açığa çıkmaktadır. Güneş, daha milyarlarca yıl ışımasını sürdüreceğinden dünya için sonsuz bir kaynaktır. Güneşten gelen güç, 11 TW olan dünya toplam enerji talebinin 16000 katından çoktur.

Yeryüzeyine gelen güneş ışığından ısı ve elektrik üreten güneş enerjisi teknolojileri; tasarım, uygulama alanı, teknoloji düzeyi vb. bakımından büyük çeşitlilik göstermekle birlikte güneş enerjisi uygulamaları esas olarak termal sistemler ve fotovoltaik sistemler olarak iki gruba ayrılabilir. Aşağıda kısaca özetlenecek olan bu teknolojilerin bir kısmı, teknik ve ekonomik olarak kendini kanıtlayarak ticari ortama girmiş ve yaygın olarak kullanılmak-

SOLAR ENERGY AND GAP

Growing world population and the consequent use in the demand for energy accompanied by environmental pollution caused by the use of fossil fuels to meet this increased demand makes it necessary to enlarge the contribution of renewable energy sources to the world energy production.

Solar energy is potentially capable of meeting the energy requirement of the world, however, there are some institutional, technical and economic difficulties involved.

Southeastern Anatolia is the richest region of Turkey as far as solar energy production is concerned, since the solar energy is an energy source of lower intensity, it is compatible with a nature of energy requirements of this dispersely settled region. In meeting the energy requirements of the developing regions throughout the world and in Turkey, solar energy is being taken into account as an important renewable source of energy.

tadır. Ancak, teknik olarak yeterince gelişmemiş, çeşitli teknik ve ekonomik sorunları aşamamış ve Ar-Ge aşamasında kalmış olan teknolojiler de bulunmaktadır.

Termal Güneş Enerjisi Sistemleri

Termal güneş enerjisi sistemleri, düşük sıcaklık ve yüksek sıcaklık uygulamaları olmak üzere ikiye ayrılabilir. Düşük

sıcaklık uygulamalarının en yaygını düzlemsel kolektörlerdir. Düzlemsel güneş kolektörleri, güneş enerjisini ısı enerjisi olarak bir akışkana aktaran aygıtlardır. Basitliği ve ucuzluğu nedeniyle en yaygın kullanılan güneş enerjisi uygulamasıdır. Evlere, yüzme havuzlarına ve sanayi tesislerine sıcak su sağlamakta kullanılırlar. Daha yüksek sıcaklıklar verebilen vakumlu kolektörlerde ise absorban yüzey cam boru içerisine alınmış ve cam boru ısı kayıplarını azaltmak için vakumlanmıştır. Çıktıları daha yüksek sıcaklıkta olduğu için, düzlemsel kolektörlerin kullanıldığı yerlerde ve ayrıca güneşli soğutma sistemlerinde kullanılabilirler. Bu grupta yer alan diğer sistemler; güneş havuzları, su damıtma sistemleri, güneş mimarisi, seralar, ürün kurutma sistemleri ve güneş ocaklarıdır.

Yüksek sıcaklık uygulamaları ise yoğunlaştırma yapan termal sistemlerdir. Yoğunlaştırıcı sistemler direkt güneş ışınımından yararlanarak yüksek sıcaklıkta buhar üretirler ve elektrik üreti-

minde kullanılırlar. Yoğunlaştırıcı termal sistemlerin en yaygını parabolik oluk kolektörlerdir. Kesiti parabolik olan kolektörlerin iç kısmındaki yansıtıcı yüzeyler, güneş ışınlarını, odakta yer alan siyah bir absorban boruya odaklarlar. Absorban boruda dolaştırılan sıvıda toplanan ısı ile elde edilen buhardan elektrik üretilir. Diğer bir tür yoğunlaştırıcı sistem olan parabolik çanak

sistemler, iki eksende güneşini takip ederek, güneş ışınlarını odaklama bölgesine yoğunlaştırırlar. Merkezi alıcı sistemlerde ise, tek tek odaklama yapan ve heliostat adı verilen aynalardan oluşan bir alan, güneş ışınlarını, bir kule üzerine monte edilmiş ısı eşanjörüne yansıtarak yoğunlaştırma yaparlar.

Fotovoltaik Sistemler

Bu sistemlerin temelini, yüzeyine gelen güneş ışığını doğrudan elektrik enerjisine çevirme özelliğine sahip güneş pili denen yarıiletken maddeler oluşturur. Güneş piller, birbirlerine seri ya da paralel olarak bağlanmış ve bir yüzey üzerine monte edilmiş olarak kullanıma

sunulurlar. Güneş pili modülü ya da fotovoltaik (PV) modül denilen bu yapılar fotovoltaik sistemlerin (güneş pili sistemlerinin) temel elemanlarıdır. Fotovoltaik sistemler elektrik enerjisinin gerekli olduğu her uygulamada kullanılabilirler. Uygulamaya bağlı olarak sistemde akümülatörler, invertörler, denetim cihazları ve çeşitli elektronik destek birimleri kullanılır. Bu sistemler

ya bağımsız (stand-alone) olarak özellikle yerleşim yerlerinden uzak, elektrik şebekesi olmayan yerlerde kullanılırlar; ya da şebeke bağlantılı olarak çalıştırılırlar. Fotovoltaik sistemler haberleşme aktarıcı istasyonlar, aydınlatma, sinyalizasyon ve alarm sistemleri, deniz fenerleri, petrol boru hatlarının katodik koruması, ilaç ve aşıların soğutulması, hidrojen üretimi, bahçe aydınlatma setleri, kırsal yörelerde su pompalamada kullanılmakla birlikte son yıllarda şebekeye bağlı uygulamaların kullanımı da hızla yaygınlaşmaktadır.

GÜNEŞ ENERJİSİNİN GELECEĞİ

Artan dünya nüfusu ve buna bağlı olarak artan enerji talebi, öte yandan bu talebi karşılamak için kullanılan fosil yakıtların neden olduğu çevre kirliliği, gelecekte yenilenebilir enerji kaynaklarının dünya enerji tablosuna yapacağı katkının artmasını zorunlu kılmaktadır.

Güneş enerjisi potansiyel olarak tüm dünyanın enerji talebini karşılayacak kadar büyük olmakla birlikte, daha yaygın kullanılmasını engelleyen bir takım teknik, ekonomik ve kurumsal engeller bulunmak-

tadır. Bu engellerden en önemlileri, güneş enerjisi üretim ve ilk yatırım maliyetinin yüksek olması, güneş olmadığı zamanlarda üretimin kesintiye uğramasıdır. Kesintili üretime çözüm olarak güneş enerjisi fosil yakıtlarla karma olarak kullanılmakta ya da depolanmaktadır. Maliyetin ise, Ar-Ge çalışmalarına ve kitlesel üretime bağlı olarak azalması beklenmektedir. Bunun yanında ekonomik değerlendirmelerde; fosil yakıtların neden olduğu emisyonlardan kaynaklanan çevre kirliliğinin ve diğer dış maliyetlerin hesaba katılması, çevresel açıdan temiz bir enerji kaynağı olan güneş enerjisinin yararına olacaktır. İlk yatırım maliyetinin yüksek olmasına karşı ise geri ödeme dönemi uzun, düşük faizli kredi mekanizmaları oluşturulmakta, devletler maliyetin belli bir kısmına sübvansiyon uygulamaktadır. Genel olarak dünya ülkelerinin, gerek Ar-Ge çalışmalarını hızlandırarak, gerek üretici ve kullanıcıya ekonomik teşvikler uygulayarak güneş enerjisinin payını artırmayı amaçladıkları görülmektedir.

Günümüzde kaydedeğer güneş enerjisi uygulamalarının kullanım durumu şu düzeydedir: Dünya genelinde 30 milyon m²'den fazla düzlemsel ve vakumlu tüp güneş kolektörü

kurulu bulunmaktadır. Termal güneş elektrik santrallerinin en büyüğü, halen Kaliforniya'da kuruludur. 10 yıldan fazla bir süredir çalışmakta olan 350 MW toplam gücündeki parabolik oluklu bu santrallardan bugüne kadar 5 milyar kWh elektrik üretilmiştir. Güneşten doğrudan elektrik üreten fotovoltaik sistemlerin tüm dünyadaki kurulu gücü ise 500 MW civarındadır ki, yılda 500 GWh enerji üretimine karşılık gelmektedir. 1993 yılı için dünya fotovoltaik pazarı 65 MW'tır ve fotovoltaik pazar son beş yıldır yılda % 15 büyüme göstermektedir.

Güneş enerjisi değerleri bakımından aynı grupta sayıldığımız Akdeniz Havzası'nda, elektrik enerjisi kurulu gücü önümüzdeki otuz yıl içinde, şimdiki 150 GWe'den 240 GWe'e çıkacaktır. Buna göre, bölgede yılda 5-6

GWe gücünde santral tesis edilmesi gereklidir. Bu miktarın ne kadarının güneş santralleriyle karşılanacağı, enerji politikalarına ve fosil yakıt fiyatlarındaki gelişmelere bağlı olacaktır. Bununla birlikte, termal güneş santrallerinin elektrik talebine katkısını tahmin eden çalışmalar yapılmıştır. En kötümser senaryoya göre, 2005 yılında güneş enerjisi, Akdeniz ülkelerinde pazarın % 3-6'sını oluşturacak, 2025 yılında bu oran % 20'ye çıkacaktır. Buna göre bu Bölge'de, 2005 yılında 3500 MWe ve 2025 yılında 23000 MWe kapasiteli güneş enerjisi santralleri kurulmuş olacaktır. Bu senaryoda, Türkiye'nin güneş enerjisi değerleri ve arazi bakımından 2005 yılında 100 MWe ve 2025 yılında 800 MWe gücünde termal güneş santrali kurma potansiyeline sahip olduğu belirtilmektedir.

Termal güneş elektriği, ekonomik analizlere göre ümit vadecici görünmektedir. Eğer, nominalde hesaplara katılmayan yerli kaynak kullanımı, ithal enerji bağımlılığının azalması, dış borç yükünün hafiflemesi ve çevre gibi faktörler de hesaba katılırsa, güneş enerjisi santrallerinin gelecekte daha yaygın bir şekilde kullanılacağı düşünülebilir.

Güneş enerjisinden elektrik üreten santrallerin ürettikleri elektriğin birim fiyatı ve bu santrallerin ilk yatırım maliyetleri aşağıda verilmektedir:

	Elektrik Fiyatı (\$/kWh)	İlk Yatırım Sermayesi (\$/kW)
Parabolik Oluk	0.13	3390
Parabolik Çanak	0.68	9200
Merkezi Alet	0.16	3775
Güneş Havuzu	0.16	3560
Fotovoltaik	0.32	7500

Tablo 1: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Güneş Enerjisi Değerleri (kWh/m²)

İSTASYON	AYLAR												ORT.
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
ŞİRT	1.89	2.49	3.40	4.25	5.35	6.04	6.05	5.50	4.50	3.16	2.23	1.73	5.88
URFA	1.89	2.53	3.48	4.47	5.49	6.13	6.08	5.50	4.52	3.27	2.36	1.77	5.98
DIYARBAKIR	1.85	2.56	3.50	4.41	5.57	6.39	6.25	5.72	4.63	3.24	2.20	1.83	5.93
MARDİN	1.96	2.58	3.47	4.32	5.55	6.17	6.10	5.60	4.70	3.29	2.32	1.83	5.93
ADİYAMAN	1.87	2.32	3.30	4.19	5.34	5.66	6.07	5.53	4.49	3.02	2.26	1.73	5.82
GAZİANTEP	1.86	2.60	3.59	4.49	5.39	6.03	5.98	5.61	4.55	3.33	2.37	1.71	5.88
CİZRE	2.01	2.60	3.50	4.38	5.45	6.29	6.26	5.71	4.65	3.31	2.37	1.82	6.22

Tablo 2: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Güneşlenme Süresi Değerleri (Saat)

İSTASYON	AYLAR												ORT
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
SİRT	3.33	4.08	5.30	6.35	9.25	12.08	12.32	12.08	10.15	7.15	5.39	5.30	7.40
URFA	4.24	5.33	6.35	8.35	10.45	12.58	13.20	12.16	10.43	8.45	6.31	4.19	8.44
DIYARBAKIR	3.39	4.30	5.34	7.24	9.47	12.89	12.52	12.09	10.32	7.57	5.49	3.54	8.07
MARDİN	3.58	5.08	5.30	7.00	9.13	11.31	11.38	10.56	9.43	7.43	5.49	3.59	7.41
ADİYAMAN	3.08	4.27	5.35	8.11	10.10	12.40	13.13	12.37	10.32	7.38	5.40	3.45	8.00
GAZİANTEP	3.18	4.03	6.09	8.24	10.34	12.59	13.20	12.17	10.20	9.05	5.58	3.31	8.15
ŞİZİRİ	3.46	5.09	5.22	7.09	9.34	13.08	13.21	12.26	10.46	7.15	5.42	4.14	8.10

GAP VE GÜNEŞ ENERJİSİ

Güneydoğu Anadolu Bölgesi ülkemizin güneş enerjisi bakımından en zengin bölgesidir. Bu bölgeye gelen yıllık toplam güneş enerjisi miktarı 1 460 kWh/m² ve yıllık toplam güneşlenme süresi ise 2 993 saattir. Çeşitli istasyonlardan alınmış olan aylara göre güneş enerjisi ve güneşlenme süresi değerleri Tablo-1 ve Tablo-2'de verilmektedir.

Güneş enerjisi, düşük yoğunluklu bir enerji kaynağı olması nedeniyle, kırsal ve yerleşim olarak dağınık yörelerin enerji talep yapısıyla uyum sağlamaktadır. Bunun nedeni güneş enerjisi sistemlerinin alan olarak büyük miktarda yer kaplamaları ve modüler olmalarından dolayı küçük güçteki

talepleri karşılayabilmeleridir. Bu özellikleriyle, bütün dünyada kalkınmakta olan yörelerin enerji talebinin karşılanmasında güneş enerjisinin yapabileceği katkılar da dikkate alınmaktadır.

Bu açıdan bakılacak olursa, Güneydoğu Anadolu Bölgesi kırsal alanında, az nüfuslu çok sayıda birimden oluşmuş yaygın ve dağınık bir yerleşme düzeni egemendir. Kırsal yerleşim do kusunda köylerin yanısıra mezra, kom ve oba gibi köyaltı yerleşim birimleri bulunmaktadır. Yerleşim birimlerinin nüfusları düşüktür. Bu yerleşimlere kamu hizmetlerinin götürülmesinde zorluklar yaşandığı gibi, bu hizmetleri götürmenin maliyeti de yüksek olmaktadır. Bölgenin başta gelen sorunları arasında, sağlık, temizlik, su temini gibi

sorunlar bulunmaktadır. Bu anlamda, Bölge'de sürdürülmekte olan bölgesel kalkınma projesi paralelinde, enerji ile ilgili toplumsal hizmetlerin yerine getirilmesinde güneş enerjisinden yararlanılması mümkündür.

Sağlık sorunu, Bölge köylerinin başta gelen sorunlarından. Özellikle içme ve kullanma suyuyla, atık su sistemlerinin sağlık standartlarına aykırılığı, bulaşıcı hastalıklara sık rastlanmasının başlıca nedenidir. Güneş enerjisinin en yaygın kullanım alanları arasında bulunan su pompalama sistemlerinin içme suyu teminine katkı potansiyeli vardır. Bölge tarım ve hayvancılık ağırlıklı bir ekonomiye sahiptir. Güneş enerjisi tarım alanında ürün kurutma, su pompalamada ve seracılıkta kulla-

nilabilmektedir. GAP Bölgesi'nde devzavantajlı konumda bulunan toplumsal kesimlerin başında kadınlar gelmektedir. GAP İdaresi'nin yaptığı araştırmalara göre, yakacak temini ve su taşıma, kadın ve kız çocuklarının gündelik yaşamda en fazla zaman harcadıkları ve en çok zahmet çektikleri faaliyet-

lerdir. Yine bu araştırmaya göre Bölge kadınları, devletten, en fazla günlük iş yüklerini azaltıcı, çeşme, çamaşırhane gibi tesislerin yapımını istemektedirler. Güneş enerjisi, evsel hizmetlere uygun bir enerji kaynağı olarak (sıcak su temini ve su pompalama sistemleri gibi) bu alanlarda hizmet sunabilecektir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi Türkiye'de güneş enerji uygulamalarının gerçekleştirilebileceği en uygun bölgedir. Bölge için kısa vadede düzlemsel güneş kolektörleri kullanımı ve uzun vadede termal güneş santralleri olmak üzere iki gelişim öngörülebilmektedir.

EIE tarafından yapılan ve ülkemizdeki güneş kolektörü üretimi ve kullanım durumunu inceleyen anket çalışmalarına göre; Güneydoğu Anadolu Bölgesi, yüksek güneş enerjisi potansiyeline kıyasla ülkemizde güneş kolektörlerinin en az kullanıldığı Bölge'dir. Oysa güneş kolektörleri, özellikle Akdeniz ve Ege Bölgesi olmak üzere ülkemizde yaygın olarak kullanılmaktadır. Güneş kolektörlerinin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde kullanılmamasının belli nedenleri; temelde alım gücünün düşük olması ve bunun yanı sıra ticari olarak pazara sunamayan kolektörlerin kullanıcılar tarafından tanınmamasıdır. GAP'la birlikte Bölge'de yaşam standardının artması sonucunda, Bölge halkının evsel sıcak su ihtiyacını karşılamada güneş kolektörlerine yönelmesi beklenmelidir.

Uzun vadede ise, Türkiye'de termal güneş santrali kurulması düşünüldüğünde seçilecek en uygun bölge, Güneydoğu Anadolu Bölgesi olacaktır. Termal güneş santralleri, günümüzde başarıyla çalışıyor olmalarına rağmen, özellikle ekonomik nedenlerle henüz yaygın olarak tesis edilmeye başlamamıştır. Ku-

ramsal olarak Akdeniz Havzası'nda termal güneş santralleriyle üretilebilecek olan enerji, Bölge'nin toplam elektrik talebini rahatlıkla karşılayabilecek düzeydedir. İleriye dönük olarak, Akdeniz'in güneyindeki ülkelere kurulan güneş santrallerinden üretilen elektriğin denizaltı hatlarıyla Avrupa'ya iletilmesi dahi tartışılmaktadır. Teknolojinin geliştirilmesi ile birlikte bu düşüncelerin uygulamaya konmasına geçildiğinde, Türkiye de bu gelişmelere paralel olarak kendi güneş santrallerini kuracaktır.

Güneş pillerinin kullanımı açısından; güneş enerjisinin ancak enterkonnekten uzak yerlerde, küçük güçlerdeki talebi karşılamada ekonomik olduğu göz önüne alınarak; mümkün olan durumlarda bu tür taleplerin karşılanmasında yararlanılması düşünülmelidir.

KAYNAKLAR

1. "Solar Thermal Power Plants for Solar Countries, Technology, Economics and Market Potential", Institute for Technical Thermodynamics, Stuttgart, Germany.
2. Franz Trieb, Solar Electricity Generation, Institute for Technical Thermodynamics, Stuttgart 1995.
3. GAP Regional Development Administration, Women's Status in the GAP Region and Their Integration to the Process of Development, Ankara 1994.
4. International Energy Agency, Enhancing the Market Deployment of Energy Technology, Ed. R.Priddle, Paris 1997.
5. European Solar Industry Federation, Sun in Action: The Solar Thermal Market, Lüksemburg 1996.

GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI FAALİYETLERİ

TARIMSAL ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME PROJE PAKETİ

GAP Bölgesi'nde ekolojik, ekonomik ve pazar koşullarına en uygun üretim sistemlerinin saptanması, üretime alınacak tür ve çeşitlerin optimum yetiştirme tekniklerinin bulunması, bitki hastalık ve zararlılarının tespiti ve yararlanılabilecek mücadele şekillerinin belirlenmesi, toprak ve su kaynaklarının incelenerek etkin bir şekilde planlanması, toprak verimliliğinin sürekli yüksek tutulması ve tarımsal mekanizasyonun geliştirilmesine yönelik araştırmalar yapılması amacıyla yürütülen "GAP Tarımsal Araştırma, İnceleme ve Geliştirme Projesi" Çukurova Üniversitesi ve Harran Üniversitesi Ziraat Fakülteleri'nin çalışmalarını kapsayan 2 ayrı proje paketinden oluşmaktadır.

a) Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi:

I. Aşaması 1988-1992 yılları arasında tamamlanan projenin II. aşamasına 1993 yılında başlanmıştır. Proje paketinde yer alan 20 adet alt projenin 14'ü tamamlanarak kesin sonuçları alınmıştır. Kalan 6 projede ise daha detaylı ve doğru sonuçların alınabilmesi için, 29 Haziran 1996 tarihinde imzalanan Ek Sözleşme ile süre uzatımına gidilmiştir. Söz konusu bütün bu

Koruklu Araştırma İstasyonu

çalışmalar, Şanlıurfa-Harran Ovasındaki Koruklu mevkiinde 276 dekar arazi üzerinde kurulan Araştırma İstasyonu'nda yürütülmektedir. GAP Yüksek Kurulu, sözkonusu istasyonun "Uluslararası Araştırma Merkezi" haline getirilmesi hususunda karar almıştır. Alınan bu karar gereği, proje paketine "GAP Uluslararası Araştırma Geliştirme ve Uygulama" Projesi adı altında yeni bir proje dahil edilmiştir.

Aralık 1997 tarihinde, 6 projenin kesin sonuçları ile Uluslararası Araştırma Merkezi'nin kurulmasına dönük modelin belirlenmesi ve çalışmanın tamamlanması öngörülmüştür.

b) Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi:

Bitkisel ve hayvansal üretime yönelik olarak yetiştirme teknikleri konusunda 25 alt proje ve "Araştırma İstasyonu" nun alt yapısının oluşturulmasına yönelik olarak yürütülmesi öngörülen projede revizyona gidilmesi üzerine, öncelikli 12 alt proje ve "Araştırma İstasyonu" nun alt yapısının oluşturulması çalışmalarını yeniden düzenlenerek, proje faaliyetine geçirilmiştir.

Ana Sözleşmede belirlenen 25 alt projenin, 31 Temmuz 1996 tarihinde imzalanan Ek Sözleşme ile 13 alt proje olarak Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nce Fakülte arazisinde yürütülmesine karar verilmiştir.

GAP SULAMA SİSTEMLERİNİN İŞLETME, BAKIM VE YÖNETİMİ PROJESİ

Proje, "Tanımlama", "Uygulama" ve "İzleme-Değerlendirme" olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır. Projenin ilk aşaması olan "Tanımlama" aşamasında sulama sistemlerinin işletme, bakım ve yönetimi için alternatif modeller belirlenmiş ve bunlar için simülasyon modelleri geliştirilmiştir. Böylelikle projenin tanımlama aşaması, proje takviminin öngördüğü gibi Nisan 1994'de tamamlanmıştır. Projenin ikinci ve üçüncü aşamalarının birlikte yürütülmesi öngörülmüş ve hazırlıklara başlanmıştır.

Bu kapsamda iki adet Sulama Birliği'nde çalışılması öngörülmüştür. Bu bağlamda;

a) Mevcut ve kurumsallaşan bir Sulama Birliği'nde, planlı su dağıtımı, etkin su kullanımına dönük eğitim ve yayım hizmetleri,

b) Henüz kurumsallaşmamış bir sahada örgütlenme, planlı su dağıtımı, hidrolik model, etkin su kullanımına dönük eğitim ve yayım hizmetlerinin yürütülmesi öngörülmektedir.

Projenin uygulama safhasına 1 Eylül 1997 tarihinde başlanacaktır.

AĞAÇLANDIRMA VE EROZYON KONTROLÜ

27 Mayıs 1996 tarihli GAP Yüksek Kurulu kararı gereğince, Bölge'de, kısa vadede istihdam yaratacak ağaçlandırma ve erozyon kontrolü çalışmalarına başlanmıştır. Bu konuda proje geliştirilmesi Orman Bakanlığı ile Başkanlığımız tarafından koordineli bir şekilde yürütülmektedir.

Ayrıca "GAP Ormançılık Proje Paketi" çerçevesinde; Başkanlığımız koordinatörlüğünde, TEMA Vakfı ve Orman Bölge Müdürlüğü personelinin de katıldığı toplantılar ve arazi etüdüleri yapılmıştır. Bu toplantılar sonucunda Bölge'de; Ağaç Tarımı Uygulama, Tarım Dışı Alanları Ağaçlandırma, Mera Islahı, Kırsal Kalkınma Projesi, Tuza Dayanlı Ağaçlandırma, Atatürk Barajı çevresinde 1000 ha.lık Alanda Ağaçlandırma, Arboratum Tesisi oluşturulması ve Bölge'nin fidan ihtiyacının karşılanması için Ceylanpınar'da Fidanlık Tesis projeleri yürütülmesi öngörülmüştür.

Alt projeler ile ilgili ayrıntılı iş tanımları ve proje profilleri tamamlanmıştır. Ayrıca, bütün projelerin yürütülmesi için Orman Bakanlığı, TEMA Vakfı ve Başkanlığımız arasında imzalanacak protokollerin düzenlenmesine başlanmıştır.

GAP BÖLGESİ'NDE TARIMSAL MEKANİZASYON GEREKSİNİMLERİ ETÜDÜ

GAP Bölgesi'nin sulamaya açılmasından sonraki sulu ve kurulu tarım alanlarındaki alternatif mekanizasyon sistemleri ve bunlara uygun makinaların saptanması, edinim ve kullanım modellerinin geliştirilmesi, Bölge'de tarımsal mekanizasyon modellerinin kurulmasını öngören bu projede 4 ara rapor ve 1 sonuç raporunun yayınlanması öngörülmüştür.

Haziran 1996 tarihinde "Sonuç Raporu"nun yayınlanmasıyla birlikte, Tarımsal Mekanizasyon Gereksinimleri Etüdü Projesi'nin I. aşaması tamamlanmıştır. Yayınlanan Sonuç Raporu, ilgili kamu kuruluşları ve tarımsal mekanizasyon konusunda üretim yapan firmalara bildirilmiştir.

GAP Bölgesi'nde Tarımsal Mekanizasyon Gereksinimler Etüdü Projesi'nin II. aşaması olan "Ortak Makina Kullanım Pilot Uygulama Projesi"ne başlanmıştır. Tarımsal Enerji ve Mekanizasyon Araştırma ve Eğitim Vakfı tarafından yürütülen projenin, Şanlıurfa Harran Ovası'nda bir Sulama Birliği ile Mardin İli Derik s'inde bulunan Derik-Dum Sulama Birliği'nde yürütülmesi öngörülmüştür. Proje kapsamı-

tasarrufu sağlamak amacıyla sulama sistemlerinin birbiriyle mukayese edilmesi amaçlanmıştır.

1989 yılında Fransız Hükümeti'nin mali desteği ile başlayan projede, pilot saha uygulamaları için çalışmalara, 1995 yılında GERSAR-BRL tarafından başlanmıştır. Sahada kanaletli bölgenin inşaatı bitirilmiş ve 1996 yılında sulamaya geçilmiştir. Basınçlı ve yarı basınçlı şebekenin inşaatı, 1997 yılında tamamlanmıştır.

Projenin önemine binaen ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından oluşturulan "İzleme-Değerlendirme Ekibi" görevi başlamıştır. Üç yıl boyunca yapılacak değerlendirmelerden elde edilen sonuçlar, GAP kapsamında inşa edilecek diğer sulama projelerine de yansıtılacaktır.

GAP BÖLGESİ SULAMA KANALLARINDAKİ SUYUN REGÜLASYONU ve İŞLETİLMESİ İLE SU TASARRUFU SAĞLAYAN METOD ve TEKNOLOJİLERİ PROJESİ

Harran Ana Kanalı ile Şanlıurfa Ovası'nda yer alan 3000 hektarlık pilot sahayı kapsayan Proje ile; (a) ana kanal üzerindeki suyun hidrolik esaslara göre çalışan otomatik kapaklar ile mansap kontrollü olarak regüle edilmesi, (b) su

GAP BÖLGESİNDE TARIMSAL DEMONSTRASYONLAR

GAP kapsamında, sulu tarım yapan çiftçilere yeni sulama metodlarının öğretilmesi ve tanıtılması amacıyla, firmalardan temin edilen sulama ekipmanları, seçilen örnek çiftçilere sözleşme ile bir veya iki yıllığına verilmektedir. Kurulan tesislerin işletilmesinde gereken yardım ayrıca sağlanmaktadır. Böylece örnek teşkil edecek işletmelerin kurulması hedeflenmiştir. Bu kapsamda Mardin İli Kızıltepe İlçesi'nde 5 adet, Şanlıurfa İli genelinde 3 adet olmak üzere toplam 8 adet damla-sulama sistemi, GAP idaresi uzmanlarınca çiftçi arazilerine kurulmuş ve bu şekilde demonstrasyon çalışması faaliyetine geçirilmiştir.

GAP, örtü altı yetiştiriciliği için oldukça uygun klimatolojik özelliklere sahiptir. GAP İdaresi, örtü altı yetiştiriciliğini ve turfandacılığı yaygınlaştırmak amacıyla Şanlıurfa Valiliği ile ortaklaşa bir pilot çalışma yürütmüştür. Harran Ovası'nda, örnek ve önder niteliğe sahip, seçilen 7 çiftçiye 85 metre karelik 7 adet yüksek tünel kurulmuştur. Bu tünellerde İdaremizce temin edilen fidelerin dikimi yapılmıştır. Fideler, GAP İdaresi tarafından yürütülen "Tarımsal Araştırma ve Geliştirme Projesi" çıktıları doğrultusunda, Bölge'ye

en uygun olduğu saptanan ve ümitvar çeşitler dikkate alınarak seçilen türlerden temin edilmiştir. 1998 yılında bu çiftçilerimiz fidelerini kendileri yetiştireceklerdir.

Bölge çiftçilerine, etkin su kullanımına dönük teknik eğitimin verilmesi amacıyla, Aşağı Fırat 1. kısım sulama sahasından seçilen 21 adet örnek çiftçi, 1997 Mart ayı içerisinde, Adana'da bulunan Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'na ait Tarımsal Mekanizasyon ve Eğitim Merkezi'ne götürülerek, bir haftalık eğitim programına tabi tutulmuştur.

GAP COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMİ

ABD Ticaret ve Kalkınma Ajansı tarafından sağlanan 377 000 Amerikan Doları tutarındaki hibe ile yapılan "GAP Coğrafi Bilgi Sistemi Fizibilite Çalışması" ve "Pilot Proje Uygulaması" tamamlanmıştır.

Mart 1995 tarihinde başlayan çalışma kapsamında, GAP Coğrafi Bilgi Sistemi "Gereksinimler Analizi", "Fizibilite Raporu", "Uygulama Planı" ve "İş Tanımı" raporları hazırlanarak GAP İdaresi'ne verilmiştir.

Çalışma sonucunda İdaremiz için üç alternatifli Coğrafi Bilgi Sistemi uygulama planı önerilmektedir. Birinci uygulama planı; İdare ihtiyaçlarına cevap ve-

recek bir Coğrafi Bilgi Sistemi kurulmasını, ikinci uygulama planı; İdare ve Bölge'deki 9 büyük belediyeye ait Coğrafi Bilgi Sistemleri kurulmasını, üçüncü ve son uygulama planı ise; İdare ve Bölge'deki bütün belediyeler için Coğrafi Bilgi Sistemleri kurulmasını içermektedir.

Ayrıca, bu çalışma içerisinde 1/25000 ölçekli GAP Bölgesi Haritası, 1/25000 ölçekli Şanlıurfa çevre düzeni planı ve 1/1000 ölçekli Karaköprü İlçesi imar planı bilgileri de bilgisayar ortamına aktarılarak bir pilot proje uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Bunların yanısıra proje kapsamında 2 adet UNIX iş istasyonu, bir adet A1 ölçekli sayısallaştırıcı ve A0 "ink jet" çizici ve Arc/Info 7.0 ve Arc View 2.1 yazılımları lisans hakları da, proje ile birlikte İdaremize teslim edilmiştir.

GAP BÖLGESİ HARİTA VE İMAR PLANI ÇALIŞMALARI

a) Harita İşleri:

GAP İdaresi, bir program dahilinde Bölge yerleşmelerinin harita altyapısını tamamlamaya çalışmaktadır. Halen Bölge Belediyeleri'nin % 76'sının hazır haritası alınmış durumdadır (ülkemiz genelinde bu oran % 87'dir). Bugüne kadar Başkanlığımız tarafından 40 yerleşim yeri ve Harran Üniversitesi Kampus Alanı ile Şanlıurfa

Uluslararası Havaalanı Sahası olmak üzere toplam 30 bin hektarın üzerinde alan için halihazır harita alımı çalışması yapılmıştır. Halen Adıyaman, Gaziantep, Mardin, Siirt ve Şırnak illerine bağlı belediyelerde yaklaşık 10 000 hektarlık alanın halihazır harita alımı çalışması sürmektedir. 1996 yılı içinde Kılavuz (Mardin) ve Boğaziçi (Gaziantep), 1997 Ocak ayı içinde de Girmeli, Dikmen (Mardin), Eskişehir, İnlice (Adıyaman) ve İslahiye (Gaziantep) halihazır harita alımı işleri bitirilerek onaylanmıştır. Bunlara ilaveten 10 yerleşmeye ait halihazır harita alımı işi de Başkanlığımız tarafından ihale edilip işe başlanmış bulunmaktadır. Bu yerleşmeler;

Sarıyaprak, Yaylakonak (Adıyaman), Salkım, Yeşildere (Gaziantep), Gelinkaya, Kabala, Sürgücü (Mardin), Kurtalan, Kayabağlar (Siirt) ve Silopi (Şırnak)'dır.

Yukarıda sayılan yerleşmelerden Kayabağlar (Siirt) yerleşmesine ait halihazır harita alımı işi 6 Haziran 1997'de onaylanmıştır. Buna ek olarak Acırlı (Mardin) Beldesi'ne ait 109.6 ha.lık ilave harita alımı yaptırılıp, 25 Temmuz 1997 tarihinde onaylanmıştır.

Bu halihazır harita alımı işlerinden ayrı olarak Başkanlığımız tarafından, Diyarbakır metropolitan alanı ve yakın çevresi harita işi de sayısal fotogrametrik yöntemi ile gerçekleştirilmek üzere ihale

edilmiş ve Mart 1997'de işe başlanmış bulunmaktadır. Toplam fotoğraf alanı 78 204 hektar olup, 1/1000 ve 1/5000 ölçekli sayısal fotogrametrik harita alanı 68 864 hektardır. İş 22 ayda tamamlanacak, 113 pafta 1/5000, 1 812 pafta da 1/1000 ölçekli harita üretilecektir.

b) İmar Planları:

Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamındaki 9 il, 72 ilçe ve 93 adet kasabadaki toplam 174 belediyede mevcut altyapının iyileştirilmesi ile, muhtemel nüfus artışına yeterli olacak altyapılı kentsel yerleşme alanlarının düzenlenmesi, Başkanlığımızın önem verdiği konuların başında gelmektedir. Bu amaçla, GAP Master Planı kapsamında, yüksek gelişme potansiyeline sahip kentlerin 1/5000 ölçekli nazım imar planları ve 1/1000 ölçekli uygulama imar planları yaptırılmış ya da yaptırılmaktadır.

Bölge'deki mevcut 174 belediyeden 135 adedinin (% 78) imar planı mevcut olup, 30'unun imar planı Başkanlığımız tarafından yaptırılmıştır (Türkiye genelinde belediyelerin % 77'sinin imar planı vardır). 1997 yılında 9 adet yerleşmenin imar planı çalışması devam etmektedir. Başkanlığımız tarafından imar planları ihale edilmiş bulunan bu yerleşmeler; Eskişehir, İnlice (Adıyaman), İslahiye, Boğaziçi (Gaziantep), Dikmen.

KATILIMCI İMAR PLANLAMA FAALİYETLERİ

- Karaköprü İmar Planı:

Ülkemizde ilk defa İdaremizce başlatılan "Katılımcı İmar Planlama Çalışması"nın ilk uygulaması, Şanlıurfa'ya bağlı bir belde yapılan Karaköprü İmar Planlama Çalışması ile gerçekleştirilmiştir. Karaköprü İmar Planlama Çalışması, Şubat 1996'da Karaköprü halkı ve ilgili kuruluş temsilcilerinin katıldığı bir toplantı ile başlatılmıştır. Bugünkü nüfusu yaklaşık 5 000 olan Karaköprü yerleşmesi, Şanlıurfa'ya bağlı bir belediye olmasına rağmen, bugünkü nüfusu yaklaşık 450 000 olan Şanlıurfa'nın gelişme alanında bulunması nedeniyle önem taşımaktadır.

Karaköprü İmar Planı'nın, 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı aşamasının tamamlanmış olması nedeniyle, 6 Ağustos 1996 tarihinde Şanlıurfa'daki GAP İdareisi Bölge Müdürlüğü'nde ikinci bir toplantı düzenlenmiştir.

Toplantıya 40'in üzerinde resmi kurum, mesleki kuruluş, sivil toplum örgütü, yerel medya temsilcileri ile halk çağırılmıştır. Yerel medya aracılığı ile halka duyurulan toplantıya katılım yüksek olmuş ve yerel medyada da konuya yoğun ilgi göstermiştir. İdaremiz temsilcileri, belediye yetkilileri ve plan müellifinin imar planı hakkındaki açıklamalarından sonra, halk ve diğer katılımcıların soruları ve yorumları alınmıştır.

Karaköprü İmar Planı çalışmalarının bundan sonraki aşamalarında da benzer toplantılar düzenlenmiş ve plan kararlarının oluşturulmasında halkın katılımı ve yönlendirilmesi sağlanmıştır. Karaköprü İmar Planı, tamamlanmış ve 13 Ağustos 1997 tarihinde idaremizce onaylanmıştır.

- İslahiye İmar Planı:

İdaremizce başlatılan "Katılımcı İmar Planlama Yaklaşımı" çalışmasının ikinci uygulaması olarak, Bölge Müdürlüğü'müz koordinasyonu ve İslahiye Belediyesi'nin katkısı ile kent kamuoyuna, sivil toplum örgütlerine, kamu kuruluşlarına duyuruda bulunulmuş ve 25 Temmuz 1996 tarihinde, Belediye Kütüphanesi'nde, Belediye Başkanı Fen İşleri Müdürü, Plan Müellifi, GAP İdareisi ve Bölge Müdürlüğü uzmanlarının da katılımıyla, halka açık bir toplantı düzenlenmiştir.

Sözkonusu toplantıya İslahiye halkının yanı sıra mahalle ve yakın köy muhtarları, belediye meclis üyeleri, kamu kuruluş temsilcileri (Millî Eğitim Müdürü, Tapu Kadastro Müdürü, TEDAŞ v.b.), sivil toplum örgütleri (Ticaret Odası, Küçük Sanayi Sitesi Koop., Esnaf ve Kefalet Koop., Nakliyeciler Koop., Şoförler Derneği), Sütcü İmam Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu Müdürü katılmıştır. İslahiye'de örneğinin ilk olmasına rağmen katılımın oldukça yüksek olduğu bir toplantı olmuştur. Tanışma niteliğindeki bu ilk toplantıdan başka, nazım planı ve imar planı salhalarında da iki toplantı daha yapılacağı ve plan bazında, daha ayrıntılı görüşmelerin olacağı bildirilmiştir. Talepler, trafik sorununun giderilmesi, termin garajın merkezden çıkarılması, merkezin yeniden düzenlenmesi, otopark ihtiyacının karşılanması, içme suyunun sağlandığı su kaynağının korunması (çevresindeki su kaynağının arındırılması) konularında yoğunlaşmıştır.

Toplantıda, kentin sorunları hakkında kişisel görüşleri ötesinde gerçekçi ve yerinde taleplerin dile getirilmesi İslahiye'de katılımcı bir kamuoyunun varolduğu izlenimini vermiştir.

Girmeli, Kılavuz ve Sümer (Mardin)'dir. Ayrıca, 1995 yılında ihale edilen Karaköprü (Şanlıurfa) imar planı çalışması da, katılımcı metotla hazırlanmış olup, tamamlanma aşamasına ulaşmış bulunmaktadır.

ACİL ALTYAPI PROJE PAKETİ

Proje ile; GAP Yüksek Kurulu talimatları gereğince yapılan

saha çalışması sonucunda GAP Bölgesi yerleşmelerinde acil olarak yapımı gereken içme-suyu, kanalizasyon, arıtma, yağmursuyu drenajı, dere ıslahı, Harran Üniversitesi İdare Binası II. Kısım İnşaatı, havaalanı trafik yolları gibi altyapı yatırımlarının tamamlanması amaçlanmıştır.

İç göç nedeniyle GAP Bölgesi'nde nüfusu hızla artan il,

ilçe merkezleriyle beldeler insan sağlığını tehdit eden unsurları ortadan kaldırarak sosyal yatağı öneme haiz altyapı sorunlarını acilen çözmek üzere kanalizasyon-pis su arıtma tesisleri yapımlarının yapılması projenin başlıca amacıdır.

Bu nedenle kanalizasyon arıtma tesisi inşaatları, buldukları ilçelerdeki evsel

endüstriyel atıksuların mecrasına alınmasını, bilahare bunların ilçe dışına tesis edilecek bir arıtma ünitesinde arıtdıktan sonra alıcı ortama uygun şekilde deşarjını amaçlamaktadır.

Proje, GAP Master Planı'na göre belirlenen gelişme koridorları üzerinde yer alan yerleşmelerden harita ve imar planları tamamlananların öncelikle proje, daha sonra inşaat olarak altyapılarının tamamlanmasını kapsamaktadır.

Proje kapsamında Ceylanpınar, Akçakale, Kahta Kanalizasyon ve Arıtma Tesisi ile Harran Üniversitesi İdare Binası II. Kısım İnşaatı projeleri GAP İdaresi tarafından, Diyarbakır İçmesuyu Isale Hattı, Şanlıurfa kent merkezindeki Kültür Varlıklarının Korunması ve Restorasyonu ile Gaziantep Düzenli Depolama Sahası projeleri ilgili Belediyelerce, sürdürülmektedir. GAP İdaresi'nce, yürütülmekte olan diğer projeler kapsamında harita, imar planı ve altyapı fikir projeleri tamamlanan yerleşimlerin içmesuyu, kanalizasyon ve arıtma tesisi altyapı projeleri ile Diyarbakır Konvansiyonel Havaalanı Geliştirme Projesi ve Bölge Müdürlüğü Hizmet Binası Büyük Onarım İnşaatı programa alınmıştır.

Besni, Çelikhhan (Adıyaman)

Beşiri, Kozluk, Sason (Batman), Çermik, Ergani, Hani, Silvan (Diyarbakır), Araban, Yavuzeli (Gaziantep), Derik, Kulp, Midyat, Nusaybin, (Mardin), Eruh, Gözpinarı, Kurtalan (Siirt), Bozova, Siverek (Şanlıurfa), Cizre (Şırnak) Kanalizasyon ve Arıtma Tesisi Etüd-Proje ve Mühendislik Hizmetleri yapımı, 1997 yılında tamamlanacaktır.

22 yerleşim biriminin Kanalizasyon ve Arıtma Tesisi Etüd-Proje ve Mühendislik Hizmetleri, 1996 yılı sonuna kadar gruplar halinde ihale edilmiş, 20 yerleşim biriminde çalışmalara başlanmıştır. Proje kontrollük hizmetleri Iller Bankası tarafından yapılmaktadır.

Akçakale Kanalizasyon ve Arıtma Tesisi İnşaatı:

Akçakale Kanalizasyon ve Arıtma Tesisi İnşaatı; 54 000 m şebeke hattı, 5 625 m ana taşıyıcı hattı, 1 607 m kolektör hattı,

Akçakale Kanalizasyon ve Arıtma Tesisi İnşaatı

1 300 adet muayene bacası, 3 000 adet parsel bağlantısı ve atıksu arıtma tesisi inşaatını kapsamaktadır. 10 Mart 1994 tarihinde başlayan Akçakale Kanalizasyon ve Arıtma Tesisi İnşaatının 10 Haziran 1998 tarihinde tamamlanması hedeflenmiştir. Söz konusu inşaat, Temmuz sonu itibarıyla gerçekleştirilmiştir. % 75 seviyesinde olmuştur.

Ceylanpınar Kanalizasyon ve Arıtma Tesisi İnşaatı:

Ceylanpınar Kanalizasyon ve Arıtma Tesisi Projesi'nin yapımı, kanalizasyon inşaatı olarak; 1 506 m şebeke hattı, 1 900 m kolektör hattı, 1 500 adet muayene bacası, 6 000 adet parsel bağlantısının yapımını kapsamaktadır. Arıtma tesisi inşaatı ise, yüksek keşif artışı nedeniyle kapsam dışına çıkarılmıştır. 13 Ekim 1992 tarihinde başlayan Ceylanpınar Kanalizasyon ve Arıtma Tesisi inşaatının Ağustos 1998 tarihinde tamamlanması hedeflenmiştir. Sözkonusu inşaat, Temmuz sonu itibarıyla gerçekleştirme oranı, % 93 seviyesinde olmuştur.

Kahta Kanalizasyon ve Arıtma Tesisi İnşaatı:

Kahta Kanalizasyon ve Arıtma Tesisi Projesi'nin yapımı, kanalizasyon inşaatı olarak; 147 205 m şebeke hattı, 1 900 m kolektör hattı, 3 500 adet muayene bacası, 10 400 adet parsel bağlantısının yapımını kapsamaktadır. Arıtma tesisi inşaatı ise ihale dışındadır. 7 Ocak 1993 tarihinde başlayan Kahta Kanalizasyon ve Arıtma Tesisi İnşaatı'nın 11 Haziran 1999 tarihinde tamamlanması hedeflenmiştir. Sözkonusu inşaat, Temmuz sonu itibarıyla

gerçekleşme oranı, % 52 seviyesinde olmuştur.

GAP BÖLGESİ'NDEKİ YERLEŞMELERDE ORTAYA ÇIKACAK ACİL ALTYAPI SORUNLARININ ÇÖZÜLMESİ

Bölge Belediyeleri'nin acil altyapı sorunlarını çözmek amacıyla "GAP Bölgesi'ndeki Yerleşmelerde Ortaya Çıkacak Acil Altyapı Sorunlarının Çözülmesi" adı altında GAP İdaresi bütçesinde oluşturulan fondan, belli bir programla Belediyelere acil altyapı sorunlarında kullanılmak üzere malzeme yardımı yapılmaktadır.

Proje; GAP Bölgesi'ndeki Belediyeler'in kanalizasyon, içmesuyu, yağmursuyu ve dere ıslahı gibi hayati önem taşıyan altyapı sorunlarının çözümünü içermektedir. GAP İdaresi, altyapı onarım veya ilave inşaat işlerinde kullanılmak üzere çimento, demir, büz, içmesuyu borusu ve motopomp gibi malzeme yardımını, valilikler aracılığıyla ilgili belediyelere iletmektedir.

GAP İdaresi ile Belediye Başkanlıkları arasında yapılan protokol çerçevesinde malzeme yardımı yapılan belediyeler, altyapı onarım veya ilave inşaat-

larını kendi imkanlarıyla yapmaktadırlar.

1997 yılı başına kadar, bu çerçevede GAP İdaresi'nce yapılan malzeme yardımları; talepte bulunan 134 adet belediyeye toplam 123 821 000 000.-TL. olmuştur. 1997 Temmuz sonuna kadar, 80 adet belediyeye yapılan yardım ise, 113 191 000 000.-TL. civarındadır.

GAP SOSYAL EYLEM PLANI UYGULAMALARI VE GAP BÖLGESİNDE ENTEGRE BÖLGESEL KALKINMANIN GÜÇLENDİRİLMESİ PROJE PAKETİ

GAP'ın temel hedefi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi halkının gelir düzeyini ve hayat standartlarını yükselterek bu bölge ile, Türkiye'nin diğer bölgeleri arasındaki gelişmişlik farkını ortadan kaldırmaktır. Bu hedefle GAP hem milli kalkınma hedeflerine katkıda bulunmakta, hem de uluslararası kuruluşların kalkınmaya ilişkin olarak benimsediği "sürdürülebilir insanî gelişme" felsefesini, uygulamalarına dayanak yaparak bu kuruluşlarla işbirliği zemini oluşturmakta ve dünyadaki benzeri kalkınma projeleri için çok başarılı bir örnek olmaya aday bulunmaktadır.

GAP'ta sulamaların yaygınlaşmasıyla ulaşılabilecek tarımsal gelişmeye paralel olarak bireylerin gelir düzeylerinin yükseltilmesi, üretim-tüketim ilişkilerinin farklılaşması, sosyal ilişkilere ve yaşam biçimine yansımaları, sosyal gelişmeyi sağlayacaktır. Bu nedenle GAP'ın sosyal boyutunun ayrı bir önemle ele alınıp sosyal politika hedeflerinin bu odakta geliştirilmesine gerek duyulmuştur.

GAP İdaresi tarafından, sosyal politika hedeflerini gerçekçi olarak saptamak için, GAP Bölgesi'nde 1992 ve 1993 yıllarında yapıldığı bir dizi sosyal araştırmanın bulgularından yararlanarak ortaya çıkarılan "GAP Sosyal Eylem Planı" doğrultusunda bazı uygulamalar yürütülmektedir. Bu uygulamaların amacı "GAP Sosyal Eylem Planı"nın belirlediği doğrultuda; toplum katılımını harekete geçirmek, kadınlar, göçerler, topraksızlar, kent yoksulları gibi farklı toplum kesimlerini kalkınma süreci ile bütünleştirerek, bu değişik kesimler arasındaki sosyo-ekonomik düzey farklılıklarını azaltmanın ortamını hazırlamaktadır.

GAP Sosyal Eylem Planı'nda yer alan uygulama önerileri çerçevesinde GAP İdaresi'nce Bölge'de başlatılan "Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM)" ve "GAP Girişimci Destekleme

Yönlendirme Merkezleri (GAP-GİDEM)" projeleri, çeşitli kurum ve kuruluşlar ile işbirliği içinde yürütülmektedir. Bölge Valilikleri, İş ve İşçi Bulma Kurumu, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Türkiye Kalkınma Bankası gibi kamu kuruluşlarının yanı sıra Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Türkiye Kalkınma Vakfı gibi hükümet dışı kuruluşların da bu uygulamalara katkısı sağlanmıştır.

Öte yandan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı - BMKP (UNPD), bir süredir üzerinde durduğu kalkınmanın insani boyutu kavramını 1993 yılından itibaren "Sürdürülebilir İnsani Gelişim" başlığı altında günümüz sorunlarını gerçekçi bir yaklaşımla cevaplayan yeni bir kalkınma tanımı olarak sunmaya başlamıştır. 1997 yılı "İnsani Gelişim Programı"nda BM, "zenginlik ve fakirlik" kavramına parasal göstergelerin yanı sıra insani değerleri de katmış bulunmaktadır. Aynı gelir grubundaki ülkelerde yaşayan insanların; sağlık, eğitim, kafa yapısı, yaşam biçimi nedeniyle farklı "zenginliklere" sahip olabileceğini belirleyen bu kıstasın uluslararası düzeyde kabulü, GAP'ın "Sürdürülebilir İnsani Gelişim Programı" ile uyum içinde bulunmaktadır. Bu durum BMKP'nin son yıllarda Proje'ye

katkısını sağlayan en önemli gelişme olmuştur. Böylece "GAP Bölgesi'nde Entegre Bölge Kalkınmanın Güçlendirilmesi Sosyo-Ekonomik Eşitsizliklerin Azaltılması" Programı'nın 1997-2000 döneminde GAP İdaresi BMKP tarafından birlikte uygulanması hususu, 18 Mart 1997 Mutabakat Zaptı'nın Resmi Gazete'de yayımlanması yürürlüğe girmiştir.

GAP Sosyal Eylem Planı'nda ilke ve uygulama önerileri örtüşen sözkonusu Programı GAP İdaresi'nin Bölge'de sosyal uygulama çalışmalarını uluslararası kuruluşların katkısıyla da sağlamış olmaktadır.

"GAP Bölgesi'nde Entegre Bölgesel Kalkınmanın Güçlendirilmesi ve Sosyo-Ekonomik Eşitsizliklerin Azaltılması" Programı; cinsiyet, eğitim, sağlık, konut, kentsel yönetim, çevre ve halk katılımı alanlarında GAP açısından uygun pilot ölçek projeleri ile, kalkınmanın insani boyutu üzerinde odaklaşılan aşağıdaki alt proje konularını kapsamaktadır.

- a. Sosyal Sürdürülebilirliğin Teşvik Edilmesi ve Sosyal Hizmetlerin Geliştirilmesi
- b. Tarımsal Sürdürülebilirliğin Teşvik Edilmesi ve Kırsal Üretkenliğin Geliştirilmesi.

- c. **Ekonomik Geçerlilik İçin Yerel Girişimcilik ve Sanayi Kalkınmasının Teşvik Edilmesi.**
- d. **Sürdürülebilir İnsan Yerleşmelerinin Teşvik Edilmesi.**
- e. **Doğal Kaynakların Optimal Düzeyde Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması.**

ÇOK AMAÇLI TOPLUM MERKEZLERİ (ÇATOM)

1995 yılında GAP Bölgesi'nde sulamaların devreye girmesiyle Proje, Bölge insanının gündelik yaşamında etkilerini göstermeye başlamıştır. GAP'ın hayata geçirilmesiyle başlayan bu süreçte "GAP Sosyal Eylem Planı"ndaki ilke ve uygulama önerileri doğrultusunda GAP Bölgesi'ndeki kadınların durumunun iyileştirilmesi ve kalkınma sürecine entegre edilmesine yönelik olarak GAP İdaresi tarafından 1995 yılı itibarıyla uygulamaya konan "GAP Bölgesi'nde Kadının Statüsünün Yükseltilmesi ve Kalkınma Sürecine Entegrasyonu Projesi" çerçevesinde Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) kurulması çalışmalarına hız verilmiş bulunmaktadır.

İlk ÇATOM uygulaması 1995 yılında UNICEF desteği, Şanlıurfa Valiliği ve İş ve İşçi Bulma Kurumu işbirliğiyle Şanlıurfa'nın bir gecekondu mahallesi

(Yakubiye Mahallesi) ile bir köyünde (Sağlık Köyü) başlatılmıştır. Her iki pilot alanda oluşturulan ÇATOM'lar 14-50 yaş grubu arasındaki kadın ve genç kızlara yönelik okuma-yazma, genel sağlık, ana-çocuk sağlığı, hijyen, beslenme, ev ekonomisi, gelir elde etmeye yönelik beceri kazandırma vb. konularda kursların verildiği, topluma dayalı merkezlerdir.

1996 sonbaharında GAP İdaresi ve Mardin Valiliği'nin işbirliği ile Mardin'in Dargeçit ve Ömerli ilçeleri ile Mardin'de (Merkez, Evren ve Ensar Mahalleleri) kurulan ÇATOM'lar da da kurslar başlatılmıştır. Böylece GAP Bölgesi'nde açılan ÇATOM'ların sayısı, yediye ulaşmıştır.

Mardin'deki ÇATOM'larda

okuma-yazma, sağlık eğitimi, ev ekonomisi, anne eğitimi, biçki-dikiş kursu, iğne oyası, makina nakışı, el sanatları, Karabağ Kilimi dokumacılığı, Oltu Taşı işletmeciliği programları başlatılmıştır. Kurs programı yoğun bir katılımı sürmektedir. Beklenenin üzerinde bir ilgiyle benimsenen ÇATOM faaliyetleri, Ocak ayı sonu itibarıyla ürünlerini vermeye başlamıştır ve bazı kursiyerleri, yerel düzeyde bu ürünleri satarak gelir elde etmiştir. Bu durum, ÇATOM'ları kuruldukları mahalde bir dinamizm odağı haline getirmiştir. İşsizliğin ve nüfus artışının yoğun olduğu bu yerleşim merkezlerindeki en faal grup, ÇATOM faaliyetlerine katılan kadın grubu olmuştur.

ÇATOM'larda yürütülen faaliyetler sosyal programlar ve gelir

Yakubiye ÇATOM'da Biçki-Dikiş Programı

getirici programlar olmak üzere iki başlık altında ele alınmaktadır.

Sosyal programlar başlığı altında, okuma-yazma kursları, sağlık eğitimi, anne eğitimi, ev ekonomisi ve beslenme eğitimi, biçki-dikiş-nakiş vb. el sanatları kursları ve poliklinik hizmetleri verilmekte, ayrıca toplum içinde dayanışma duygusunu geliştirici toplu sosyal faaliyetler yürütülmektedir.

Gelir getirici programlar başlığı altında ise, tarımsal yayım, halı ve kilim dokumacılığı ve Oltu Taşı İşlemeciliği gibi alanlarda beceri geliştirme kursları verilmektedir.

1997 yılı ilk yarısında Mardin ili ve ilçelerindeki 5 ÇATOM'da eğitim programlarına düzenli

olarak devam edip sertifika alanların sayısı; okuma yazmada 175, sağlıkta 251, ev ekonomisinde 54, anne eğitiminde 92, biçki-dikişte 95, nakişte 45, el sanatlarında ise 75 olmuştur. Özellikle tarım mevsiminin başlamasından dolayı Mayıs ayından itibaren eğitim programından zorunlu olarak ayrılanların sertifika ala-

madıkları dikkate alındığında programlara devam edenlerin sayısının daha yüksek olduğu açıkça anlaşılabacaktır.

Mardin ili'ndeki ÇATOM'ların okuma-yazma belgesi alanlarından 43 tanesi, dışardan ilköğretim okul diploması almak için başvurmuş ve başarılı olmuştur. Yukarıda da belirtildiği gibi ÇATOM'larda eğitim hizmetleri yanında yarı zamanlı poliklinik hizmetleri de verilmektedir.

Toplu sosyal faaliyet ve ücretsiz sağlık taramalarında; Dargeçit'te 300 okul çocuğu da sağlık taramasından geçirilmiş, yine Dargeçit İlçesi'nde an-

04-10-97 16-17
Kadriye Çarvadaş ÇATOM
Dünya ve aklıla ne aklılar aklıla çok,
amaçlı toplum merkezi gelinir
Çarvadaş'ın çok merkezi ve ben bu
korporatifin hem bize hem de size çok
sorum olacaktır. Sizin müdürünüz sizden
ve öğretmenlerinizden çok memnunuz.
Önemden ben evde Subkardem
ova sınıdı evde kalsın bile artık
Subkardem için sizden alacağım aygıt
bilgisayardan öğrendi: Sizin ve öğretmenlerinizin,
Sizin Sizde ribonun üzerine
klim banyo öğrenile diğer durarlarda
sartarın diğ deki sınımdı öğrenile
hem bizim a. bir işimiz oldu
hem de ücreti maddesiz kazandı.
M. Kadriye Çarvadaş

çocuk sağlığı taraması gerçekleştirilmiştir. Bu taramada 79 kadın ile 42 bebeğe ulaşılmış, verilen ilaç reçeteleri kaymakamlık tarafından karşılanmıştır. Bütün ÇATOM'larda kadınların katılımıyla "8 Mart Dünya Kadın Günü" kutlamaları yapılmıştır. Dargeçit İlçesi'nde çiftçilerin isteği üzerine iki kez toplu nikah töreni düzenlenmiş, ilkinde Dargeçit İlçe Merkezi'nde 89 çiftin, ikincisinde ise Dargeçit merkezinden ve köylerinden 204 çiftin resmi nikahı yapılmıştır.

Gelir getirici programlar başlığı altında ise "Oltu Taşı İşlemeciliği" ve "Karabağ Kilimi Dokumacılığı" alanında beceri geliştirici kurslar devam etmektedir. Bu ürünler için, Erzurumlu bir girişimci tarafından satın alma garantisi sağlanmış bulunmaktadır. Mayıs sonu itibarıyla bu kurslara devam edenlerin sayısı toplam 302'ye ulaşmıştır.

Şanlıurfa ÇATOM'larda ise gelir getirici programlar uygulanmayıp, sosyal programlar üzerinde durulmaktadır. 1997 ilk yarısında ÇATOM'da yürütülen eğitim programlarından yararlananların sayısı; okuma-yazmada 53, biçki-dikiste 76, ev ekonomisinde 63, anne eğitiminde 63, sağlık eğitiminde 50 ve nakışta 21 olmuştur.

Şanlıurfa ÇATOM'larda da poliklinik hizmetleri verilmekte ve toplu sosyal faaliyetler düzenlenmektedir. Nitekim 8 Mart

* Afife AKSEL 23 yaşında Mardin merkez ÇATOM'a devam eden genç bir kadın... ÇATOM'un diğer sosyal programlarının yanısıra, okuma-yazma kursunun da devamlı katılımcılarından biri... Okuma-yazmayı "çözdükten" sonra şiirlerini kağıda döküyor...

Afife Aksel, başlangıçta hiçbir şey anlamadığını, çok zorluk çektiğini ifade ediyordu. Üç aylık okuma yazma kursunun tamamlanmasından sonra, "okumayı çözdüm, üstelik yatmadan önce de şiir yazmaya çalışıyorum" diyen Afife Hanım, okuma-yazma kursunun ikinci etabını da tamamlayarak, ilkokulu dışardan bitirme sınavlarına girip, ilkokul diploması da aldı.

* Mardin Ensar Mahallesi'ndeki ÇATOM'da okuma-yazma kursuna katılan 58 yaşındaki bir katılımcı, okuma-yazmayı öğrenerek en büyük isteğini gerçekleştirdi. Askerdeki oğluna mektup yazdı.

* Sağlık Köyü'nde yaşayan Meryem 14 yaşında... Köyünde açılan ÇATOM'da 6 ay süreyle nakış kursuna katıldı... Kursta başlarken burada öğrendikleriyle para kazanacağını hiç düşünmüyordu. Kurs sırasında öğrendiği nakış işiyle bez üzerine panolar yaptı. Panoları Sağlık Köyü sakinleri satın aldı. Meryem " Artık ellerim pamuk toplamak ve tezek yapmaktan başka işe de yarıyor. İğne tutarak para kazanıyorum, bu çok hoş birşey" diyor.

* Sağlık Köyü ÇATOM'da çocuk bakımı ve beslenme kurs programı içinde ayrıca verilen ev ekonomisi bilgileri kapsamında konserve, turşu ve reçel yapımı uygulamalı eğitimi de verildi. Kursta portakal kabuğundan reçel yapımını öğrenen Hatice, babasına sabah kahvaltısında portakal reçeli çekti. Babası şaşkıncı, "Portakal kabuğunun işe yarayacağına, bu reçeli yemeseydim asla inanmazdım" diyerek Hatice'nin ÇATOM'a devam etmesi için örtülü bir onay verdi.

* Emine Güler... Şanlıurfa'da Yakubiye Mahallesi'nde oturuyor... Mahallesi'ndeki ÇATOM'da anne eğitimi programında öğrendiklerinden çok etkilendi. Yazdığı bir kompozisyonda, "Ben sadece bir anne değil, aynı zamanda bir kadın ve insanım. Kendimi aşırı iş yüküyle yıpratmamalıyım. Kendime zaman ayırmalı, sağlığıma, görünümüme dikkat etmeliyim. Önce mutlu bir insan olursam sonra iyi bir anne olabilirim, huzurlu bir çocuk yetiştirebilirim. Mutlu anne olursam, mutlu ve güler yüzlü çocuklarım olur." diyerek öğrendikleriyle hayatında yeni bir bakış açısı yakaladığını ortaya koydu.

* 261 çift... 57'si Şanlıurfa Sağlık Köyü'nde, 204'ü Dargeçit ve köylerinde resmi nikahı olmayan çiftlerden sadece bir bölümü... Sağlık Köyü'nde bulunan 57 çift, 8 Mart 1997 "Dünya Kadınlar Günü"nde, Şanlıurfa Valliliği'nin işbirliğiyle düzenlenen ve Devlet Bakanı İshay Saygın ile Vali Şahabettin Harput'un da tanıklık yaptıkları toplu nikah töreniyle, evlendiler. Aynı gün, Dargeçit halkı da böyle bir nikaha tanıklık yaptı. Kaymakamlığın işbirliğiyle düzenlenen toplu nikahta, Dargeçit ve köylerinde 204 çift kendi istekleriyle evlendiler. Artık bu çiftlerin çocukları da okula gidebilecekler.

Toplu nikah törenlerinde olup da, o gün itibarıyla resmi nikah için başvurusu olmayan nikahsız çiftler de, resmi nikah için, en kısa zamanda gerekli işlemlere başlayacaklarını söylediler.

Dünya Kadınlar Günü'nde Sağlık Köyü'nde 56 çiftin toplu nikah töreni, Devlet Bakanı Sayın İshay Saygın'ın da katılımı ile yapılmıştır. ÇATOM Sağlık Köyünde bu türde çeşitli toplu kültürel faaliyetler düzenlenmektedir.

ÇATOM'larda sosyal amaçlı programların yanısıra, gelir getiren programlar da uygulanmaktadır. Bu çerçevede Mardin'de uygulanan Karabağ Kilimi Dokumacılığı Programı'ndan 212 ve Oltu Taşı İşlemeciliği Programı'ndan da 60 kişi, Haziran 1997 tarihi itibarıyla yararlanmıştı.

Ayrıca Dargeçit ilçesi ÇATOM'da halı dokumacılığı kursu açma çalışmalarına da başlanmış bulunmakta olup, 20 halı tezgahı kurulmuştur. Bu kursta üretilen halılar da, ip hammaddesini sağlayacak olan bir işadama tarafından satın alınacaktır.

Kursların bitimini takiben isteğe dayalı olarak katılımcıların ya atölyede ya da kendi evlerinde çalışma ve kazanç elde etme olanakları sağlanacaktır.

GAP İdaresi tarafından, Mardin Valiliği kanalıyla 250 halı tezgahı sipariş edilmiş

bulunmaktadır. Bu yolla, hem Mardin'deki küçük sanayici desteklenmiş olmakta, hem de halı dokuma sektörünün gelişimine katkı sağlanmaktadır.

GAP İdaresi, Mardin Valiliği ve Sümer Halı İşbirliğiyle, Mardin Serbest Bölge'de halı-kilim apreleme tesisi kurulmasına öncülük yapmış, işlemleri başlatmış, bu amaçla gerekli bina sağlanmış ve apre tesisi makinelerinin yaptırılmasına başlamıştır. Bu tesis yaklaşık 3 ay sonra işletmeye açılacaktır. Bu tesis hem istihdamın artmasına hem de halı dokuma sektörünün gelişmesine katkı sağlayacaktır.

ÇATOM'larda yürütülen faaliyetlerin sonuçlarını sadece kaç kişinin eğitiminden yararlandığı veya kaç kişinin ne kadar gelir elde ettiği gibi kıstaslarla

değerlendirmek yanlış olacaktır. Burada kadınlar, tüm yaşantı alışkanlıklarının dışında bir grupta bulunma, diğer katılımcılar ve eğitimcilerle yaratılan yeni bir ortamın farklı bir üslup türünün parçası olmakta değişik bir algılamaya gelişmeler tedirler. Ayrıca, toplu faaliyet ve etkileşim, toplumsal kalkınma için elzem olan dayanışma mekanizmalarının gelişmesine de yol açmaktadır. Bunlar sayılarla ölçülemeyen niteliksel gelişmelerdir ve birbirlerinden kılınması gözlenen niceliksel değişime zemin hazırlamaktadır.

Sağlık Köyü'nde Toplu Nikah Töreni

GAP GİRİŞİMCİ DESTEKLEME YÖNLENDİRME MERKEZLERİ (GAP-GİDEM)

GAP ile meydana çıkmaya başlayan iş ve yatırım ortamına katılacak olan potansiyel girişimcileri özendirmek ve bu girişimcilere ihtiyaç duyacakları bilgi ve danışmanlık hizmetlerini verecek olan GAP-GİDEM Büroları kurma çalışmaları; Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Türkiye Kalkınma Bankası (TKB) ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (BMKP) işbirliği ile yürütülmektedir.

GAP-GİDEM büroları oluşturma çalışmaları için, sözkonusu kuruluşlar 11 Aralık 1996 tarihinde bir işbirliği protokolü imzalayarak sorumluluk alanlarını belirlemişlerdir.

GAP İdaresi; projenin yöneti-

minden, denetiminden, koordinasyonundan, sekreteryaya hizmetlerinin ve mali desteğin verilmesinden, TKB; girişimcilere yönelik danışmanlık hizmetlerinin ve teknik

desteğin sağlanmasından, TOBB; GAP illerinde GAP-GİDEM Bürolarının açılmasından, tefrişinden ve İl Ticaret ve Sanayi Odaları ile gerekli iletişim ve koordinasyonu sağlamakla sorumlu tutulmuştur.

GAP-GİDEM Büroları'nda girişimcilere aşağıdaki hizmetlerin verilmesi hedeflenmiştir:

1- GAP Bölgesi'nde uygun yatırım alanlarının araştırılması,

2- Pazar, teknoloji ve finansman konularında araştırmaların yapılması ve danışmanlık hizmetlerinin verilmesi,

3- İşgücü eğitimi konusunda danışmanlık hizmetlerinin verilmesi,

4- Girişimci tarafından talep edildiği takdirde, fizibilite etütlerinin hazırlanmasında TKB mevzuatı çerçevesinde danışmanlık hizmetlerinin verilmesi,

EGS GRUBU YÜRÜTME KURULU BAŞKANI SAYIN HASAN TURHAN

GAP DERGİSİ - EGS Grubunun Güneydoğulu bir sanayici ile işbirliği içinde Bölge'de yatırım yapma kararı nasıl alındı?

HASAN TURHAN - EGS Grubu, 1993 yılında küçük ve orta boy tekstil inalatçı ve ihracatçılarının %3'ü geçmeyen sermaye katılmaları ile İzmir'de kurulmuş. Sektörel dış ticaret şirketi statüsündeki çok ortaklı EGS DİŞ TİC. A.Ş. çekirdek şirket görevi yapması sonucu söz konusu ortak olan veya olmayan tüm tekstil firmalarının başta finansman olmak üzere ham maddede tedariği, gümrükleme, nakliye, sigorta ve dış ticaret departman hizmetlerini üstlenmek ve zaman içinde ayrı ayrı ihtisas şirketleri kurmak suretiyle ilk üretim planlamasından pazarlama ve mamulün alıcıya sevkine kadar tüm aşamaları ölçek ekonomisinin avantajlarını kullanarak Türk Tekstil Sektörüne küçümsenmeyecek ölçüde dinamizm ve olumlu bir ivme kazandırmış bulunmaktadır.

Grubumuz kısa sürede Ege dışında özellikle İstanbul ve Bursa'da katılımlarla 300 ortaklı bir Türkiye Şirketi haline gelmiştir.

Güneydoğu, ülkemizin gururu olan GAP ile her zaman ilgi alanımızda bulunuyordu. AKYIL Grubu önemli büyüklükte bir yatırım gerçekleştirmiş ancak integrasyonun son halkası olan üretimin pazarlaması ve ihracatı konusunda aşamadıkları önemli güçlükleri bulunuyordu. Oturup Grubun en üst düzeyinde görüşmeler yapıldı ve hemen harekete geçilerek ortak yatırım ve üretim kararı alındı. Konfeksiyon tesisi kısa sürede üretime geçti ve bilindiği gibi ilk ihracat Mayıs 1996'da gerçekleştirildi.

Halen tesis tam kapasite ile çalışmakta, EGS Grubu

yönetim ve yönlendirmesi ile üretim, pazarlama ve satış konularında hiçbir güçlükde karşılaşmamaktadır.

Halen 130 işçi istihdam eden firmanın aylık ihracatı 70-80 bin DM'nin altına düşmemekte ve dört aylık gerçekleşen ihracat rakamı 500 000 DM civarında bulunmaktadır.

GAP D. - Bu işbirliğinin gerçekleşmesinde bazı zorluklar yaşadınız mı? Bunlardan bahsedebilir misiniz?

H. TURHAN - Hiçbir güçlükde karşılaşmadık. Aksine başta AKYIL Grubu olmak üzere yöre halkı ve çalışanlar, üretimin ve artı değer yaratmanın heyecanı ile verimliliklerini bütüncül olarak üzerine taşdılar.

GAP D. - Bölge'de yatırım yapmak isteyen diğer girişimcilere önerileriniz neler olabilir?

H. TURHAN - Bölge'de ihracata yönelik bilgi birikimi dışında tüm koşullar olumlu. Bölge insanı yatırım yapmak, üretmek için adeta seferber olmaya hazır.

Sadece tekstil değil her konuda yatırımcılarla işbirliği yapmaya istekli ve arzular. Tüm girişimcilerin samimi olan her türlü işbirliği tekliflerine açıldık.

GAP D. - Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yatırımın gerçekleştirilmesi ve ilk ihracat ürünlerinin alınmasına ilişkin duygu ve düşüncelerinizi özetleyebilir miyiz?

H. TURHAN - İnsanlar üretmek, katma değer yaratmak, en önemlisi sürekli bir iş sahibi olmak için umutlu derecede arzulu ve isteklidir. Bölge ekonomisi ve istihdamı belli bir düzeye çıkarmak, EGS'nin tek başına gerçekleştirebileceği bir olgu değildir şüphesiz. Ancak bu kıvılcım tuşturmuş olmanın hazının her türlü maddi ölçü ve değerlerin üzerinde olduğu düşüncesindediriz.

AKYIL A.Ş.'NİN SAHİPLERİNDEN SAYIN MUSTAFA AKYIL

GAP DERGİSİ - Sayın Akyıl; EGS Grubu ile bir ortaklık fikri nasıl doğdu?

M. AKYIL - AKYIL Grubu olarak 1986'dan bu yana Diyarbakır'da tekstil sektöründe yatırım yapan bir firmayız. Pamukçu tarlada yetiştirip, konfeksiyon aşamasına getirene kadar 7 ayrı fabrikadan oluşan bir alyapımız mevcuttu. 1995 yılı Ağustos'unda EGS grubu Yönetim Kurulu Başkanı Selami Gürgüç ile tanıştım. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bir yatırım yapma düşüncelerini biliyordum. Bölge'nin sorunlarını ve ekonomik sıkıntılarını kendisine anlattım ve burada ihracata yönelik bir yatırım girişimini gerçekleştirmek istediğimizi ifade ettim. Böylece birbirimizin samimiyetini anladıktan sonra bir ortaklık kurmaya karar verdik. % 50'ser sermayeli EGS-AKYIL ŞİRKETİ böyle doğdu. Fabrika alanımız zaten mevcut idi. Konfeksiyon makinelerini alıp Diyarbakır'a getirdik, ayrıca bu dalda yetişmiş hocalar da temin ederek başın ilanı ile işçi aradık. Ekim 1995'te 40 işçi ile üretime başladık. Fabrikamızda şu anda 150 kişi çalışmaktadır. 1996 sonu itibarıyla çalışan sayısını 300'e çıkarmak hedefindeyiz.

GAP D. - Bu ortak girişimden sizin esas beklentiniz ne olmuştur?

M. AKYIL - Bizim hedefimiz Diyarbakır pamuğunu penye haline getirecek bir üretim sürecini gerçekleştirmek ve bu penye ürünlerini dünya pazarlarına sunmak idi. Bildiğimiz gibi bizim Bölgemizdeki girişimcilerin, yatırım tecrübesi ve bilgisi fazla değildir. Özellikle pazarlama konusunda bilgi ve danışmanlığa ihtiyacımız vardır. İşte EGS grubu ile işbirliğimizde, onların dış pazarlar ve tekstil eğitimcisi yetiştirme konularındaki bilgi ve birikimlerinden istifade etme başlıca amacımız olmuştur. Nitekim

aramızdaki iyi diyalog çok güzel bir dayanışmaya dönüştü ve TEKSTİL YATIRIM HOLDİNG adında bir holding kurduk. Bu holdingin amacı, 1996 yılı içinde Diyarbakır'da en az 500 kişiye iş imkanı sağlayacak bir tesis daha kurmaktır.

GAP D. - Bu başarılı işbirliğini gerçekleştiren bir yatırımcı olarak, Güneydoğu Anadolu'lu girişimcilere önerileriniz nelerdir?

M. AKYIL - Ben Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki işadamlarının, o bölgeye yatırım yapmaları gereğine inanıyorum ve gerçekleştirdiğimiz bu girişimin iyi bir örnek olmasını diliyorum. Biliyorum ki bizim bölgemizin esas sorunu ekonomiktir ve bu sorun yatırım yönelimimizle aşılabılır. Bu nedenle Bölge dışına yatırım yapan işadamlarının bundan böyle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne daha fazla sahip çıkmasını gerekmektedir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde pamuk, İzmir pamuğu ile aynı kalitededir. GAP ile pamuk üretiminin giderek artması, bu Bölge'yi rahatlıkla bir tekstil sanayii merkezi haline getirebilir. Çünkü tekstil sektöründe hem az sermaye gerekmede, hem de işgücü bakımından Bölgemizin durumu çok uygun bulunmaktadır. Ayrıca Bölge'nin iklimini ve toprak yapısını gözönüne alırsak, yatırımların kısa sürede artması ve Bölge'den giden işadamların geriye dönerken burada yatırım yapmalarını için bir neden görmüyoruz. Devletin de burada yatırım yapacaklara daha yakın ve destekleyici bir ekonomik politika uygulaması lazımdır.

AKYIL Grubu olarak Bölge'mizde yatırım yapmaya karar veren bütün girişimcilere, tecrübelerimize dayanarak her türlü yardım ve desteği vereceğimizi de buradan duyurmak istiyorum.

5- Finansman kaynaklarına ulaşmada girişimciye yol gösterilmesi,

6- Yatırım bankacılığı (şirket kurulması, halka açılması, stratejik ve finansal ortak bulunması, şirket birleşmeleri ve devralınması, özel finansman kaynaklarının bulunması) danışmanlık hizmetlerinin TKB mevzuatı çerçevesinde verilmesi.

7- Yerli ve yabancı yatırımcıların ortak arayışlarına danışmanlık hizmetlerinin verilmesi,

8- Yatırımlara yönelik seminer ve eğitim programlarının düzenlenmesi.

Protokole göre; 1997 yılı içinde, ilk etapta Adıyaman, Diyarbakır, Mardin ve Şanlıurfa illerinde GAP-GİDEM Büroları'nın açılması öngörülmüştür.

1997 Eylül ayı sonu itibarıyla Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep Mardin ve Şanlıurfa'daki GAP-GİDEM Büroları açılmış olacaktır.

1998 yılı sonuna kadar diğer GAP illerindeki GAP-GİDEM Büroları'nın açılması hedeflenmiştir.

SULAMA DIŞI ALANLARDA GELİR GETİRİCİ TARIMSAL UYGULAMALAR

GAP Bölgesi halkının sosyo-ekonomik gelişimini ve bu bölge ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını ortadan kaldırmayı hedefleyen GAP kapsamında, sulama dışı alanlarda yaşayanların gelir düzeyini yükseltmeyi amaçlayan projeler de geliştirilmektedir. Bu çerçevede GAP İdaresi'nce başla-

ılan bazı pilot uygulamalar halk ve kuruluşlarla işbirliği halinde sürdürülmektedir.

Bu pilot uygulamalara ilişkin gelişmeler aşağıda özetlenmektedir.

a) Antepfıstığı örnek bahçelerinin kurulması çalışması:

Mardin İli, Ömerli, Dargeçit ve Midyat ilçelerinde örnek antepfıstığı bahçeleri oluşturulması hedeflenen çalışma, GAP İdaresi tarafından yürütülmüş ve tamamlanmıştır.

Bahçelerin oluşturulması için Gaziantep Antepfıstığı Araştırma Enstitüsü'nden 4 200, Mardin Orman Fidanlığı Müdürlüğü'nden 3 800 olmak üzere toplam 8 000 adet tüplü aşsız fidan alınmıştır. GAP İdaresi'nce satın alınan fidanların proje sahasına getirilmesi ve dikim çalışmalarına nezaret edilmesi Tarım İl Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmiştir. Taşıma ve dikim çalışmaları esnasında 200 adet fidan zayi olmuştur.

Proje uygulama sahasında Mardin Tarım İl Müdürlüğü tarafından seçilen Ömerli'de 11, Midyat'da 18 ve Dargeçit İlçesi'nde 2 olmak üzere toplam 383 dönüm alanda 31 çiftçi arazisinde sık dikim esasına göre bahçeler tesis edilmiştir.

Dikilen fidanların aşılması Haziran 1998'de GAP İdaresi desteğinde Tarım İl Müdürlüğü tarafından yapılacaktır. Bu süre zarfında bahçelerin kontrolü ve bakım çalışmaları ile ilgili çiftçilere teknik destek yine Tarım İl Müdürlüğü teknik

personeli tarafından sağlanmaktadır.

GAP İdaresi Bölge Müdürlüğü uzmanları da periyodik olarak bahçeleri kontrol etmektedir.

b) Yabani Ağaçların Aşılması

Mardin Valiliği ve Tarım İl Müdürlüğü ile ortaklaşa yapılan çalışma neticesinde, il genelinde 151 bin adet bitüm ağacı tesbit edilmiştir. Bu ağaçların aşılması için gerekli olan aşı çubuğu, rafya, makas vb. malzemelerin listesi ve ihtiyaç duyulan miktarlar tesbit edilmiştir. Ancak teknik ve mali imkanlar gözönüne alınarak 1997 yılı için ilçelere göre aşılması planlanan ağaç miktarları aşağıda tabloda verilmiştir.

İlçe	Ağaç sayısı
Dargeçit	10 000
Derik	4 000
Ömerli	8 500
Savur	5 000
Yeşilli	5 500
Toplam	33 000

Haziran 1997'de aşılama çalışmaları başlanmıştır. Ağaçlar yaşlarına göre değişimle birlikte ortalama 4-5 yıl sonra meyveye yatacaklardır.

c) Örnek Mantar Yetiştiriciliği

Mardin İli'nde yapılacak örnek mantar yetiştiriciliği ile ilgili olarak, GAP İdaresi Bölge Müdürlüğü uzmanları Adıyaman'da UNICEF desteği ile yürütülmekte olan bir projeyi yerinde izlemişlerdir.

Çiftçi şartlarında 15 adet işletmede yapılacak olan çalışma için ihtiyaç duyulacak 300 torba kompost Köy Hizmetleri Ankara Lodumlu Araştırma Enstitüsü'nden temin edilmiştir. Ancak Köy Hizmetleri Araştırma Enstitüsü tarafından zamanında hazırlanmamış olan kompostların teslimi geciktirildiğinden ve mantar için gerekli olan ısının da 19-20 C olması gerektiğinden pilot çalışmanın başarısız olması riski düşünülerek, çiftçilere kompost dağıtımı Eylül 1997'ye ertelenmiştir.

Bu dönemde Tarım İl Müdürlüğü vasıtasıyla çiftçilere mantar ile ilgili bilgi aktarımına devam edilecektir.

Çalışmanın başlamamış olmasına rağmen, il genelinde yoğun bir talep ile karşılaşmıştır. İlk çalışmanın başarılı olması ikinci dönemde daha fazla çiftçi ile çalışılması imkanını doğuracaktır.

d) Arıcılık

Mardin ili genelinde arıcılığın geliştirilmesi ve ek gelir getirici faaliyetler kapsamında çiftçiye katkı sağlanması amacıyla başlanan çalışmada kovan temini için araştırma yapılmış ancak Mardin ili'nde kovan üreticisi bulunamamıştır.

Projenin devamlılığını sağlamak amacıyla Mardin Valiliği ile bir işbirliği protokolü imzalanmıştır. Protokol uyarınca, kovanların ve arıların temini Valiyetçe yapılacak ve ücretleri GAP İdaresi'nce karşılanacaktır.

Mardin ili'nde kovanların yapılamamış olmasından dolayı sipa-

rişler, Valilikçe civar illere verilmiştir.

Kovan üretimleri tamamlanmış ilaçlanarak arı kolonileri kovanlara konmuştur. Mardin ili'nde, süne mücadelesi yapıldığı için arıların ilaçlardan etkilenmesini önlemek için kovanların 500 adedi Bitlis'te geri kalan 500 adedi ise Adana'da bekletilmektedir. Kimyasal mücadelenin tamamlanmasını müteakip Temmuz ayı itibarıyla, 100 adet çiftçiye 10'ar tane verilmek üzere toplam 1 000 adet kovan Mardin'e getirilmiştir. Bu çalışma kapsamında seçilen 50 önder çiftçiye 20'er adet kovandan toplam 1 000 adet kovan dağıtımı gerçekleştirilecektir.

e) Su Ürünleri Projesi

GAP İdaresi ile DSI Genel Müdürlüğü arasında Mardin'in Savur İlçesi ve Derik İlçesi Dumlucı Köyünde "Kültür Balıkçılığı Tesislerinin Planlanması, Projelendirilmesi, İnşaatı ve Donanımı" için İşbirliği Protokolü 28.02.1997 tarihinde imzalanmıştır. Protokol kapsamında, Savur ilçesinde Savur Çayı üzerinde Hamzağa mevki civarında kurulacak olan Kültür Balıkçılığı Tesisi çalışmaları başlamıştır.

DSI X. Bölge Müdürlüğü'nce tesisin kurulacağı yerde yol yapımı tamamlanmış, ayrıntılı su analizleri ve toprak etüdleri yapılmıştır. Alanın 1/500'lük vaziyet planları tamamlanmıştır.

Hazırlanan projeye göre havuzların kazılması, sıkıştırılması tamamlanmıştır. Tesisin taşarona yapılacağı olan kısmının ihale aşamasına gelinmiştir. DSI X. Bölge Mü-

dürlüğü 102 Şube Müdürlüğü'nce hazırlanan keşif özeti GAP İdaresi'ne ulaştırılmış ve tarafımızca gerekli hazırlıklara başlanmıştır.

Taşaron marifetiyle yapılacak işlerin ihalesinin davetiye usulü ile yapılması ve iş takvimi uyarınca Protokol kapsamında X. Bölge Müdürlüğü teknik elemanlarının, Savur İlçesi'deki faaliyetlerinin tamamlanmasını müteakip Temmuz 1997 Derik İlçesi Dumlucı Köyü'ndeki Çukursu kaynağında yapılması düşünülen Alabalık Üretim Tesisi ile ilgili arazi çalışmalarına başlanmıştır.

f) Yüksek Tünel Örnek Çalışması

Bölge ikliminin erkenciliğe yatkın olması nedeniyle, üreticilerin teşvik edilmesi ve sebze tarımına yaygınlaştırılması amacıyla Şanlıurfa-Harran Ovalarında Şanlıurfa Valiliği ile ortak bir çalışmaya girilmiştir. Çalışma kapsamında ovada belirlenen sebze tarımına yatkın 7 çiftçiye örnek yüksek tünel kurulmuştur.

Tünellerin amacı fide yetiştiriciliğidir. Kapalı ve kontrollü bir ortamda fidelerin yetiştirilmesi hedeflenen çalışmada kullanılacak olan çeşitler, GAP İdaresi tarafından yürütülen Tarımsal Araştırma ve Geliştirme Projesi çıktılarından elde edilen sonuçlarına göre belirlenmiş ve İdare'ce tedarik edilerek çiftçilere dağıtılmıştır.

Tünellerin teknik ayrıntıları GAP İdaresi'nce Şanlıurfa'da bir imalat-

verilerek kısa sürede imalatı başlatılmıştır. İmalat masrafları Şanlıurfa Valiliği'nce karşılanmıştır.

Çiftçilerin eğitimleri Tarım İl Müdürlüğü tarafından verilmekte olup GAP İdaresi Bölge Müdürlüğü uzmanlarınca periyodik olarak üreticilerin kontrolleri yapılmaktadır.

GAP'TA KATILIMCI YENİDEN İSKAN UYGULAMASI: HALFETİ PROJESİ

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, inşaatına başlanmış bulunan Birecik Baraj Gölü'nden kısıtlanmayan veya tamamen etkilenen alan, Halfeti başta olmak üzere, 48 yerleşim biriminin yeniden yerleştirilmesine yönelik olarak bir çalışma başlatmıştır. Bu çalışma ile; Birecik Barajı nedeniyle meydana gelecek yer değişiminin Barajdan etkilenen yerleşimlerde yaşayanlar ve yöre ekonomisi üzerindeki olumsuz etkisini en aza indirmek, yeniden iskan edilecek vatandaşların yeni mekanlarına uyum sağlamalarını ve yeniden üretken, kendi kendilerine yeterli hale gelebilmek üzere organize olmalarını sağlamak amaçlanmıştır.

Bu düşünceden hareketle, Birecik Barajı'ndan etkilenen yerleşimlerdeki nüfusun yeniden iskanında eşitli kamu kuruluşlanca yapılacak çalışmalar konusunda yöre halkının bilgilendirilmesi ve projeye katılımının sağlanması amacıyla planlanan bir dizi toplantının ilki 7 Haziran 1996 tarihinde Halfeti'de

Halfeti'de halkın ve ilgililerin katılımı ile yapılan ilk toplantı

yapılmıştır.

Katılımın beklenenden çok üzerinde olduğu toplantıya; Şanlıurfa Valisi, Halfeti, Nizip ve Birecik Kaymakamları, Belediye Başkanları ve Meclis Üyeleri, 48 yerleşim biriminden gelen muhtarlar, ilhtiyar heyeti üyeleri, halk temsilcilerinin yanı sıra Bölge'deki sivil toplum örgüt temsilcileri ile ilgili kamu kuruluşları birim temsilcileri, Sosyoloji Derneği ve Birecik A.Ş. temsilcileri ile GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ve Bölge Müdürlüğü'nün yetkilileri katılmıştır.

Ülkemizde, bu alanda halk katılımı ile yapılan ilk çalışma olma özelliğini taşıyan bu toplantıda 500'den fazla katılımcı, konuyla ilgili sorunlarını, dilek ve önerilerini aktarma fırsatını bulurken, ilgili kamu kuruluşlarının yetkilileri de

bağlı buldukları kurumların görev ve yetkileriyle, bu konudaki ilke ve politikalarını doğrudan halka iletme fırsatı bulmuşlardır.

Yöre halkının sosyo-ekonomik ve kültürel yaşam biçimini bu kadar yakından ilgilendiren bir konuya, onları ve sivil toplum örgütlerini de katarak ortak bir yön vermek üzere başlatılan ve yeniden yerleşim planlama çalışmalarının halkın istekleri doğrultusunda ele alınmasını amaçlayan bu çalışma, Mart 1997 tarihinde imzalanıp yürürlüğe giren ve GAP İdaresi'nin Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (BMKP) ile müştereken yürütülecek olan "Entegre Bölgesel Kalkınmanın Güçlendirilmesi ve Sosyo-Ekonomik Farklılıkların Azaltılması" programında yer alan 28 projeden birini oluşturmaktadır.

"Şanlıurfa-Halfeti'de Kentsel-Kırsal Bütünleşme Programları" adı altındaki Proje Dökümanı 27 Haziran 1997 tarihinde GAP İdaresi ve BMKP tarafından imzalanmış, böylece çalışma başlatılmıştır. BMKP'nın finansman katkısı ile GAP İdaresi'nin koordinasyonunda, Sosyoloji Derneği Başkanı Prof. Dr. Birsen Gökçe başkanlığındaki çok disiplinli bir ekip tarafından yürütülecek olan çalışma aşağıdaki safhalardan sunulan programlar çerçevesinde gerçekleştirilecektir.

1- Devlet Eliyle İskan Edilmeyen ve Yardım İsteyenlerin İskanı:

a- Yardım isteyenlerin ve nüfusun belirlenmesi

b- Halkın yeni yerleşim alanı konusunda isteklerinin belirlenmesi

c- Yeni yerleşim ve çalışma alanlarının araştırılması

d- Yeni yerleşim alanlarının plan ve proje ihale sürecinin izlenmesi

e- Yeni yerleşim alanları kurulması sürecinin izlenmesi

f- Taşınma ve yerleşme sürecinin izlenmesi ve halka yardımcı olunması

2- Sosyo-Ekonomik Kalkınma ve Haberleşme-Danışma Hizmetleri:

a- ÇATOM ve GİDEM kurulması

b- Ekonomik Yatırımlara Yönelik Araştırma ve Planlama

c- Konut yapımı ve ekonomik yatırımlara yönelik toplum örgütlerinin oluşturulması ve sürdürülmesine yardımcı olunması

d- Toplum kalkınması / sosyo-

ekonomik iyileştirme planlaması ve etkinlikler düzenlenmesi

e- Haberleşme hizmetlerinin verilmesi

f- Etki analizlerinin planlanması

3- Katılımcı Proje Uygulamaları Konusunda Kamu Çalışanları ile Toplantılar Yapılması:

ULUSLARARASI

KURULUŞLARLA

BİRLİKTE YAPILAN

DİĞER ÇALIŞMALAR

a. Dünya Bankası İle

Birlikte Hazırlanan ve

Köy Projeler

GAP İdaresi tarafından "Şanlıurfa-Harran Ovaları Tarlaİçi Geliştirme" ve "GAP Kentsel Planlama ve Sanitasyon" projeleri ile ilgili proje hazırlık çalışmaları Dünya Bankası ile birlikte 1997 yılı içinde başlamış bulunmaktadır.

- Şanlıurfa-Harran Ovaları Tarla-İçi ve Köy Geliştirme Projesi:

Şanlıurfa-Harran Ovaları "Tarla-İçi ve Köy Geliştirme Projesi" ile, Şanlıurfa-Harran Ovalarında 150.000 hektarlık bir alanda etkin tarım faaliyetlerinin, tarımsal teknolojilerin ve çevre açısından sürdürülebilir çiftçiliğin desteklenmesi ile tarla-İçi geliştirme hizmetleri, köy yolları, arazi tesfiyesi, toplulaştırma içmesuyu temini, çiftçi eğitimi ve yayım konularında destek sağlanması amaçlanmaktadır.

Harran Ovası'nda halen Köy Hizmetleri ile Tarım Reformu Genel

Müdürlükleri, Tarım ve Köyİşleri Bakanlığı ve diğer kuruluşlara yürütülmekte olan faaliyetleri hızlandırmak için gerekli finansmanın teminini sağlayacak bu projenin mali boyutu yaklaşık 100 milyon dolar civarında olacaktır. Bu miktarın 60 milyon dolarlık bölümünün Dünya Bankası tarafından karşılanması sözkonusudur.

Projenin Dünya Bankası tarafından finansmanı için Banka'nın standart, norm ve kriterlerine uygun bir proje teklifinin oluşturulmasına yönelik olarak; Projenin teknik bileşenlerinin tanımlanması yapmak, uygulama usullerini belirlemek, planlamak ve takip edilecek izleme ve değerlendirme faaliyetlerini tespit etmek için gerekli "Proje Hazırlama Teknik Yardımı" sağlanmak üzere Dünya Bankası'nca 344 000 dolarlık Japon hibe finansmanı temin edilmiştir.

Sözkonusu projeye ilişkin olarak **Proje Hazırlık Çalışmaları** konusunda Dünya Bankası koşulları ile iki aşamalı, uluslararası ihaleye çıkmış ve ilgilenen firmalardan öneriler için başvuruda bulunmaları istenmiştir.

Dünya Bankası formatında hazırlanan çağrı ilanının 14 Mayıs 1997 tarihinde yayınına takiben 16 Haziran 1997 tarihine kadar 35 adet firma başvuruda bulunmuştur. Dünya Bankasına üye ülkelerin firmalarına açık olan bu ihaleye Türkiye'den 14, İngiltere'den 5, Almanya ve Kanada'dan 3'er, ABD'den 2 ve Hollanda, İsrail, İtalya, Belçika,

Fransa, İsveç, İspanya ve Birleşmiş Milletler (FAO) den 1'er firma olmak üzere 13 ülkeden 35 firma başvurmuştur.

Dünya Bankası ve GAP Bölge Kalkınma İdaresi kriterleri ile bir ön değerlendirilmeye tabi tutulmak üzere oluşturulan "Değerlendirme Komisyonu" çalışmalarına önümüzdeki günlerde başlayacaktır. Bu değerlendirme sonucunda yeterlilikleri belirlenen firmaların içerdiği bir önceğim listesi oluşturulacak ve Dünya Bankası'nın onayına sunulacak, daha sonra bu firmalardan teknik teklifleri istenecektir.

- GAP Kentsel Planlama ve Sanitasyon Projesi:

GAP Bölgesindeki 4 yerleşme birimini kapsayan bu proje ile; Mardin, Diyarbakır, Şanlıurfa ve Siverek'te Katı Atık Yönetimi, Kentsel Atık Su Arıtma, Dezenfeksiyon ve Kentsel Planlama gibi çevresel öneme sahip konuların projelendirilmesi ve finansmanı için teknik yardım sağlanması amaçlanmaktadır.

Toplam maliyeti 28,5 milyon Dolar olarak tahmin edilen ve 19,5 milyon Dolarlık bölümün Dünya Bankası tarafından finanse edilmesi düşünülen bu projenin hazırlıklarının 2. aşaması için Dünya Bankası'nın Japon Hükümeti'nden temin etmeyi planladığı 391 500 ABD Doları tutarındaki hibe, Japon Hükümeti tarafından onaylanmış ve Hibe Anlaşması'nın hazırlıkları tamamlanma aşamasına getirilmiştir.

b. Avrupa Birliği (AB)

Bugüne kadar, Avrupa Birliği fonlarından yararlanmak amacıyla GAP İdaresi tarafından hazırlanan çeşitli proje teklif paketleri Avrupa Birliği'ne iletilmiştir.

En son olarak Aralık 1996'da 6 projeden oluşan bir teklif paketi hazırlanarak Avrupa Birliği'ne iletilmiştir. Bu pakette yer alan "GAP Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Projesi" kapsamında GAP İdaresinin planlama ve proje hazırlama kapasitesinin güçlendirilmesi amacıyla kurulması önerilen Proje Hazırlama Birimi konusunda Dünya Bankası'nın katkısı da gündeme getirilmiştir.

Aynı pakette yer alan "GAP Tarım Alanlarında Sosyo-Ekonomik Kalkınma Projesi" ile de; GAP Bölgesi'ndeki sulu tarım alanlarında ve hayvancılık konularında; çiftçi eğitim ve yayım hizmetleri ile ürün pazarlama konusunda destek sağlanması planlanmaktadır.

Söz konusu projelerin finansmanı Akdeniz Gelişime Fonu (MEDA) kaynaklarından sağlanacaktır.

c. Alman Teknik Yardımı

Alman KfW ve GTZ Kuruluşları aracılığı ile sağlanacak teknik ve mali yardım çerçevesinde aşağıdaki projeler ele alınacaktır.

- GAP Bölgesi Şehirselsel Planlama ve Altyapı Gelişime Paketi ile GAP Bölgesi'ndeki illerde yaşa-

nan plansız kentleşme ve beraberinde gelen altyapı yetersizlikleri gibi sorunların ele alınarak, bu kentler için sağlıklı planlama ve altyapı geliştirme oluşması amaçlanmaktadır.

- GAP'ta Tarımsal Kalkınma ve Danışmanlık Hizmetleri Projesi'yle ise, GAP Bölgesi'nde sürdürülebilir tarımsal kalkınma çerçevesinde ele alınacak konularla ilgili olarak danışmanlık hizmeti alınması planlanmaktadır.

TANITIM FAALİYETLERİ

Yurtiçi Tanıtım Faaliyetleri

-Karadeniz Ekonomik İşbirliği İş Konseyi, 28-30 Nisan 1997 tarihleri arasında İstanbul'da bir İş Konferansı düzenlemiş, konferansta, GAP İdaresi Başkanı Dr. Olcay Ünver GAP'la ilgili genel bilgileri içeren bir sunuş yapmıştır. Ayrıca GAP tanıtım standı açılmıştır.

-Meslek Odaları İstanbul şubelerinin ortak organizasyonuyla 19-22 Haziran 1997 tarihleri arasında düzenlenen "Su Kongresi ve Sergisi'97"

GAP Konulu Yarışmada Kazanan Öğrenciler Atatürk Barajı'nda

İstanbul'da yapılmış, kongrede açılış konuşmasını GAP İdaresi Başkanı Dr. Olcay Ünver yapmıştır.

-04-05 Ekim 1996 tarihinde yapılan 2. Uluslararası Su Sporları Şöleni sırasında çekilen fotoğrafların yer aldığı fotoğraf sergisi, 27 Şubat 1997 tarihinde İstanbul'da Atatürk Kültür Merkezi'nde açılmıştır.

-Millî Eğitim Bakanlığı ve GAP İdaresi tarafından ortaklaşa gerçekleştirilen 6. Okullararası GAP Konulu Resim, Şiir, Kompozisyon yarışmalarında dereceye giren öğrencilere 12 Mayıs 1997 tarihinde Millî Kütüphane Salonunda düzenlenen bir törenle ödülleri verilmiştir.

-GAP İdaresi, Ankara Fotograf Sanatçıları Derneği, Türkiye Ziraatçılar Derneği ve Ziraat Bankası

amacı ile yürütülen proje sonucunda, "Sözümüz GAP Üstüne" adlı fotoğraf sergisi, 18 Ocak 1997 tarihinde Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel tarafından Ankara'da açılmıştır.

Yurt Dışı Tanıtım Faaliyetleri

-Dünya Su Konseyi tarafından düzenlenen Birinci Dünya Su Forumu, Fas Kralı II. Hasan'ın himayesinde 20-25 Mart tarihleri arasında Marakeş'te yapıldı. "Dünya Su Sorunlarına İlişkin Perspektifler", "Dünya Su Kaynaklarına Yönelik Uzun Dönemli bir Vizyonun Oluşturulması", "21. Yüzyılda Başarılması Gereken Görevler" başlıkları altında üç oturumun gerçekleştirildiği Forum'da Marakeş Sonuç Bildirgesi kabul edilmiş, bu bildirgenin, Haziran 1997'deki Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na sunulması kararı alınmıştır.

toplantıya GAP İdaresi Başkanı Yardımcısı Dr. Şahin Cengiz katılmıştır.

-Türk-Hollanda İş Konseyi ortak toplantısı 17-20 Haziran 1997 tarihleri arasında DEİK ile işbirliği halinde Lahey'de yapılmış, toplantıya GAP İdaresi Başkan Yardımcısı Dr. Şahin Cengiz katılmıştır.

-Münster Başkonsolosluğumuz ve Türk-Alman Ticaret ve İşadamları Derneğinin öncülüğünde Almanya'nın Gelsenkirchen kentinde 20 Haziran 1997 tarihinde düzenlenen GAP Tanıtım Semineri'ne GAP İdaresi Başkan Yardımcısı Dr. Şahin Cengiz başkanlığındaki GAP heyeti katılmıştır. Seminerin yapıldığı Otel'de ayrıca GAP Fotoğraf Sergisi de yer almıştır.

-Essen Başkonsolosluğumuz tarafından düzenlenen ve Almanya'nın Dortmund kentinde yapılan GAP Tanıtım Semineri'ne GAP İdaresi Başkan Yardımcısı Dr. Şahin Cengiz başkanlığındaki GAP heyeti katılmış, seminer süresince GAP Fotoğraf Sergisi de yer almıştır.

"Sözümüz GAP Üstüne" Fotoğraf Sergisi Açılışı

Genel Müdürlüğü tarafından ortaklaşa gerçekleştirilen; GAP'ın, Bölge coğrafyasında, ekonomik yapıda ve yöre insanı üzerinde yarattığı değişiklikleri fotoğrafla belgelemek

- Türk-İrlanda İş Konseyi Ortak Toplantısı 27-31 Mayıs 1997 tarihleri arasında DEİK ile işbirliği halinde Dublin'de yapılmış,

Dortmund GAP Tanıtım Seminerinde GAP İdaresi Heyeti

Yeni Zelanda Büyükelçisi, GAP Bölgesi'nde

Dünya Bankası Heyeti Bölge'de

Ziyaretler

GAP'ta yoğun olarak üretim ve uygulamaya, başka bir deyişle Bölge insanının günlük yaşamında somut faydalarla kendini göstermeye başladığı yeni bir döneme geçilmiştir. Bu yeni süreçte GAP'a, yurtiçi ve yurtdışı devlet kurumları iş çevreleri akademik kuruluşlar ve medya tarafından duyulan ilgi ve merak artmıştır. Ocak-Haziran 1997 tarihleri arasında Bölge yaklaşık 40 heyet tarafından ziyaret edilmiştir. Bunların, bazıları

8-9 Ocak 1997'de Ayıntap-Hannover Fuarcılık, 22 Ocak - 2 Şubat 1997'de Avrupa Birliği Danışmanları, 21-31 Ocak 1997'de ODTÜ öğretim üyeleri ve İsrail Ne-tafim firması, 12-14 Şubat 1997'de Salzburg Üniversitesi

öğrencileri, 18-22 Şubat 1997'de Dünya Bankası heyeti, 19-28 Şubat 1997'de Yüksek Denetleme Kurulu Üyeleri, 21-23 Şubat 1997'de Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı M. Selçuk

2-6 Nisan 1997'de Japon heyeti, 3-4 Nisan 1997'de Finans Dün-yası Dergisi, 12-18 Nisan 1997'de Fransız Bürokrat ve Gazete-cileri ile TUBİTAK Başkanlar heyeti, 18-23 Nisan

1997'de AFSAD heyeti, 27-29 Nisan 1997'de Dışişlerine mensup Genç Diplo-matlar, 29-30 Nisan 1997'de UNDP heyeti, 29 Nisan - 2 Mayıs 1997'de Yeni Zelanda Büyükelçisi ve heyeti, 4-7 Mayıs 1997'de TEMA Vakfı heyeti, 5-8 Mayıs 1997'de Yabancı Gazeteciler heyeti, 7-10 Mayıs 1997'de Gazi Üniversitesi öğretim üye-ri, 13-15 Mayıs 1997'de GAP

Konulu Çocuk Yarışması'nda ödül kazanan öğrenciler ve öğretmenleri, 16-18 Mayıs

BM Heyeti'nin GAP Bölgesi ziyareti

Polat ve beraberindeki heyet, 3-5 Mart 1997'de TOBB heyeti, 20-23 Mart 1997'de AB Ülkeleri Ticaret Müşavirleri Heyeti,

AB Ülkeleri Ticaret Müşavirleri

1997'de ODTÜ öğretim üyeleri, 17-18 Mayıs 1997'de Fransız Büyükelçisi ve işadamları, 28-30 Mayıs 1997'de AB Çekim ekibi ve Latin Amerika Büyükelçileri ve eşleri, 27

Mayıs - 1 Haziran 1997'de Başbakanlık Müşavirleri, 5-8 Haziran 1997'de Avrupa Birliği Ülkeleri Ticaret Müşavirleri heyeti ve Denizli İşadamları Derneği, 13-15 Haziran 1997'de

TÜBİTAK Heyeti

AB KİK heyeti ve Arı Grubu, 2 Haziran - 2 Temmuz 1997'de AFSAD çekim ekibi, 23-27 Haziran 1997'de TODAİ heyeti, 30 Haziran - 2 Temmuz 1997'de Makedonya heyetidir.

Kore Heyeti Harran'da

GAP'TAN HABERLER

CUMHURBAŞKANIMIZIN BÖLGE ZİYARETİ

Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel 17 Mayıs 1997 tarihinde Gaziantep ve Şanlıurfa İlleri'ni kapsayan bir tetkik gezisi ve açılış programı çerçevesinde GAP Bölgesi'ne gitmişlerdir.

İlk olarak Gaziantep'ten Karkamış Barajı ve oradan da Birecik Barajı'na geçilerek her iki barajda da incelemelerde bulunulmuştur. Birecik Barajı'ndan Şanlıurfa'ya hareket edilmiş ve Sera Tesisleri gezilmiştir.

Daha sonra Şanlıurfa Organize Sanayi Bölgesi'nde incelemelerde bulunulmuş ve Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman DEMİREL burada bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmasında Sayın Cumhurbaşkanı özet olarak; Şanlıurfa'nın GAP nedeniyle tarım memleketinden sanayi memleketine dönüştüğünü, II. Organize Sanayi Bölgesi'ne ihtiyaç duyulmasının da buna bir delil olduğunu belirtmişlerdir. II. Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulacağını ve dışarıdan gelecek işadamlarına kapımızın açık olduğunu ifade

Atatürk Barajı ve HES

eden Cumhurbaşkanımız, Doğu Holding Yönetim Kurulu Başkanı'na hitap ederek "Şanlıurfa'da dilediğiniz kadar yer var, eğer ki gelipte Şanlıurfa'-

da yatırım yapmak isterseniz hem toprağımız hem de Organize Sanayi Bölgesi'nde her iş kurana yerimiz vardır" demişlerdir.

Buradan Tünel Çıkış Ağzına hareket edilmiş ve T1 Tünelinden suyun bırakılması töreni gerçekleştirilmiştir. Törden sonra Vilayet ziyaret edilmiş ve bir brifing alınmıştır.

1997 GAP YATIRIMLARI

GAP Master Planında 1990-2005 dönemi için belirlenen kamu finansman ihtiyacı 1997 yılı sabit fiyatlarıyla toplam 4 katrilyon 224 trilyon 800 milyar TL (32 Milyar ABD Doları eşdeğeri) olarak hesaplanmıştır.

Proje için 1996 yılı sonuna kadar, 1997 yılı sabit fiyatlarıyla yaklaşık 1 katrilyon 674 milyar TL (12.6 Milyar ABD Doları eşdeğeri) harcama yapılmış ve böylece GAP yatırımlarında nakdi gerçekleşme oranı %39.6'ya ulaşmıştır. 1997 bütçesinde GAP'a ekonomik sektörlerde 58 trilyon 773 milyar ve sosyal sektörlerde 18 trilyon 95 milyar TL olmak üzere toplam 76 trilyon 808 milyar TL'lik yatırım ödeneği tahsis edilmiş bulunmaktadır.

GAP'TA ENERJİ ÜRETİMİ 115.6 MİLYARA ULAŞTI

Ülkemiz enterkonnekte sistemine giren elektrik enerjisi üretiminin büyük bölümünü

AGRO - GAP 97 Fuarı - Şanlıurfa

sağlayan Karakaya ve Atatürk Barajları'nda 1997 yarı yılı itibarıyla toplam elektrik üretimi 115 624 592 000 kilovatsaate ulaşmıştır. Her iki barajdan sağlanan bu enerji üretiminin parasal üretim değeri 78 milyar dolara eşdeğer olmuştur.

Alternatif kaynaklarla açıklamak gerekirse, iki barajımızın elektrik üretimi toplamı, 28 milyon ton fuel oil veya 23 milyar metreküp doğal gazla eşdeğerdir.

GAP SULAMALARI 155 BİN HEKTARA ULAŞTI

GAP Bölgesi'nde 1997 yarı yılı itibarıyla Fırat ve Dicle Havzaları'nda sulamaya açılan alan yaklaşık 155 000 hektara ulaşmıştır. Sulamaya ilk açılan

Şanlıurfa-Harran Ovası'nda sulamalar 60 000 hektara ulaşmıştır.

TRT GAP BELGESELİ HAZIRLIYOR

Çekimlerine 1996 yılı Eylülünde başlanan ve "GAP Geleceğinin Gerçekleşen Rüyası" adıyla, 1997 yılı yeni yayın döneminde TRT-1, ve GAP-T programlarında yayına girecek olan, yapımcılığını Kerime Senyücel'in üstlendiği Belgesel diziden oluşmaktadır. Belgesel GAP'ın Bölge halkının yaşamında yarattığı önemli değişiklikleri özellikle Atatürk Barajı Gölü'nün oluşması, Şanlıurfa-Harran Ovası'nda sulamalı tarıma başlanması ve Bölgede sinai girişimci-

GAP KONULU OKULLARARASI YARIŞMALAR SONUÇLANDI

Güneydoğu Anadolu Projesi'ni öğrencilerimize daha iyi tanıtmak, gençlerimizin ve gençlerimizin potansiyelini geliştirme ve geliştirme amaçlarıyla, GAP İdaresi Başkanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yaparak, 1992 yılından beri her yıl düzenlediği Geleneksel Okullararası GAP Konulu Resim, Şiir, Kompozisyon Yarışmalarının altıncısını 1996-1997 ders yılında da tekrarlamıştır.

Geçtiğimiz yıl ilk defa Türkiye dışındaki okullarda öğrenim gören Türk öğrencilerin de dabil edildiği yarışmalarda, bu yıl da Fransa'dan College Rouget De Lisle öğrencisi Çağdaş HACİBEŞTAŞ-OĞLU şiir dalında dereceye girmiştir.

Ödül kazanan öğrenci ve öğretmenleri 11 Mayıs 1997 günü Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman DEMİREL, 12 Mayıs 1997 günü de GAP İdaresi Başkanı Sayın Dr. Ölcay ÜNVER ve Başkan Yardımcısı Sayın Dr. Şahin CEN-

GİZ tarafından kabul edilerek, tebrik edilmişlerdir.

Her dalda Türkiye derecelerini alanlar ile GAP illeri birincilerine ödülleri, aynı gün yetkililerin katıldığı bir törenle verilmiştir. Milli Kütüphane Toplantı Salonunda yapılan tören, TRT GAP Televizyonundan naklen yayımlanmış ve tören programında genç sanatçı ZEYNEP de küçük bir konserle yer almıştır. Naklen yayını takiben eserlerin yer aldığı sergi de izleyenlerin büyük beğenisini kazanmıştır.

Kafile, 13 Mayıs 1997 tarihinde, GAP İdaresi tarafından Şanlıurfa'ya götürülmüştür. Şanlıurfa Valisi adına Vahı Yardımcısı Şeref KAYACAN ve Şanlıurfa Belediye Başkanı Ahmet BAHIÇIVAN tarafından kabul edilen beyet daha sonra, Atatürk Barajı, Şanlıurfa Tünelleri, Harran, Koruklu Tarımsal Araştırma İstasyonu gibi tesisleri ziyaret etmiştir.

Yarışmada derece alan öğrenciler, öğretmenleri ve okulları aşağıdadır.

Türkiye Birincileri Yiğit DÜNDAR, Sila Seren KAPLAN, Hatice ALP ve GAP İdaresi Başkanı Dr. Ölcay ÜNVER'in Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman DEMİREL'i Ziyaretleri

TÜRKİYE GENELİNDE "GAP" KONUSU YARIŞMADA DERECE ALAN ÖĞRENCİLER

RESİM:

TÜRKİYE	ÖĞRENCİ	ÖĞRETMENİ	OKULU
Birinci	Yiğit DÜNDAR	Nahide ÖZTÜRK	Alparslan İlköğretim Okulu, Samsun
İkinci	Ganize ÖNDEŞ	Mevlüt ERDAL	Özel Mehmet Döğme İlkokulu, Kilis
Üçüncü	Kymet TANRISEVER	Sertdar UYSAL	Millî Eğitim Vakfı Özel Toros İlkokulu, İçel

GAP İLLERİ BİRİNCİLERİ:

Adıyaman	İrem KILIÇ	Onur KILIÇ	Hürriyet İlköğretim Okulu
Batman	Yunus AYDINLI	Fatma ORHAN	Fatih İlköğretim Okulu
Diyarbakır	Seda SUCU	U. Sema AKSU	5 Nisan İlkokulu
Gaziantep	Tolga KALELIOĞLU	Duran ÇILOĞLU	Özel Gaziantep Kolej Vakfı İlkokulu
Kilis	Ganize ÖNDEŞ	Mevlüt ERDAL	Özel Mehmet Döğme İlkokulu
Mardin	Nursel YERSEL	Arzu DAMAR	Kocatepe İlköğretim Okulu
Siirt	Adem TANK	Aynur KURT	Şehit Polis Hayrettin Şişman İlkokulu
Şanlıurfa	Ahmet KAYA	Necmi KAYA	Özel Çağlayan İlkokulu

ŞİİR:

TÜRKİYE	ÖĞRENCİ	ÖĞRETMENİ	OKULU
Birinci	Sıla Senem KAPLAN	Ayşen KARAOĞUZ	Karşıyaka Anadolu Lisesi, İzmir
İkinci	Pınar GÖRGÜN	Hasan ÖZDEMİR	Tavşanlı Fatih Ortaokulu, Kütahya
Üçüncü	Çağdaş HACİBEKTAŞOĞLU	İbrahim H. Colloge	De Lisle, Strasbourg, Fransa

GAP İLLERİ BİRİNCİLERİ:

Adıyaman	P. Sevil SALIÇI	Mahmut TAYLAN	Gölbaşı Anadolu Lisesi
Batman	Ayşe MANAP	Rojin BAŞARAN	Batman Anadolu Lisesi
Diyarbakır	Mine ECE	M. Şevket KAZAZ	Diyarbakır Ortaokulu
Gaziantep	Mihriban KÖR	Hüseyin DOĞRU	Araban Merkez İlköğretim Okulu
Kilis	Esen GENÇ	Atilla BAŞALAN	Hacı Mehmet Koçarslan Anadolu Lisesi
Mardin	Şahabettin İRMAK	Güllü SARI	Gazipaşa İlköğretim Okulu
Siirt	Haris AKTAŞ	Memduh UYANIK	Çevik Ersin Temel İlköğretim Okulu
Şanlıurfa	Nezhat YILDIRIM	Halil BAYSOY	Şanlıurfa Anadolu Lisesi

KOMPOZİSYON:

TÜRKİYE	ÖĞRENCİ	ÖĞRETMENİ	OKULU
Birinci	Hatice ALP	Evrensel ŞEN	Kız Teknik ve Kız Meslek Lisesi, Sivas
İkinci	Pervin ÇAKAR	Mustafa DEMİRCİ	Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi, Diyarbakır
Üçüncü	A. Selcan KÜRŞATOĞLU	Havva TUTKUN	Kızılay Özel Hemşirelik Lisesi, İstanbul

GAP İLLERİ BİRİNCİLERİ:

Adıyaman	Türkan ÖZER	Süleyman KARDEŞ	Merkez Anadolu Öğretmen Lisesi
Batman	Selman AYDIN	Didem HASBAY	Batman Endüstri Meslek Lisesi
Diyarbakır	Pervin ÇAKAR	Mustafa DEMİRCİ	Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
Gaziantep	Sevinç ODABAŞI	Kenan ÇAKIR	Gaziantep Vehbi Dincerler Fen Lisesi
Kilis	N. Özge ÖZBİLGİN	Elif İŞLER	Hacı Mehmet Koçarslan Anadolu Lisesi
Mardin	Hatice AKTAŞ	Ramazan OLCAY	Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi
Siirt	Hayrettin FAKİRULLAHOĞLU	Ali ÖZCAN	Siirt Lisesi
Şanlıurfa	Arda KAHYA	Ayten DOĞAN	Anadolu Teknik Lisesi

lık kıyırdaşılarının yarattığı sosyo-kültürel boyuttaki mevcut ve potansiyel gelişmeyi yansıtmaktadır.

AGRO-GAP'97 FUARI YAPILDI

CNR Fuarçılık A.Ş. tarafından düzenlenen ve GAP İdaresi tarafından desteklenen 10. AGRO-GAP'97 Uluslararası Tarım Fuarı 02 Nisan 1997 tarihinde Şanlıurfa'da açıldı. Modern girdiler ve çağdaş teknoloji ürünleri, tarım alet ve makineleri sulama sistemleri, tohum ve fidan çeşitleri, hayvan yemleri, tarım ilaçları, gübre, tarımsal üretimle ilgili her tür ekipman ve servis AGRO-GAP'ta sergilendi.

HABUR GÜMRÜK KAPISINDAN TİCARET BAŞLADI

1996 yılı ve özellikle de 1997 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları çerçevesinde başlayan motorin ve sınır ticareti ile Bölge'de ekonomik yaşam yeniden canlanmaya başlamış, Bölge'nin en önemli sorunu olan aş ve iş imkanlarının artırılmasında en önemli rolü üstlenmiştir.

Habur Gümrük Kapısı Şırnak İli Silopi İlçesi sınırları

içinde yer almakta ve Silopi İlçesine de 17 Km. uzaklıkta bulunmakta olup, halen mülkiyeti Gümrük Müsteşarlığına ait 713 dönümlük bir arazi üzerine kurulmuştur.

Habur Gümrük Kapısı özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan halkın sosyo-ekonomik yaşamı üzerinde son derece etkilidir. Öyle ki körfez krizi sonrasında Gümrük Kapısında Irak ile yapılan ticari ilişkiler kesilince sadece transit karayolu üzerinde bulunan yerleşim birimleri değil hinterlandındaki yerleşim birimleri de büyük bir ekonomik durgunluk, başlamış bölgedeki işsizlikte sığ gibi büyümüştür.

Günümüzde halen 1500 civarında aracın Habur Gümrük Kapısı'ndan Irak'a çıkışı yapıldığı görülmektedir. Ancak bunun önümüzdeki dönemde 2000'lere ulaşacağı, sınır ticaretinin gelişmesi oranında da 2500 aracın çıkışı ve girişi yapabilecek hale geleceği beklenmektedir.

Habur Gümrük Kapısı, Bölge halkı için bacası hiç sönmeyen bir fabrika gibidir.

Yapılan değerlendirmeler-

de Bölge halkından yaklaşık 500 000 kişinin doğrudan ya da dolaylı olarak Habur'dan geçimlerini temin ettiklerini belirtilmektedir.

Bu sayının sınır ticareti çerçevesinde daha da artacağından kuşku yoktur.

SON ALTI AYDA NELER YAYINLANDI

-Güneydoğu Anadolu Projesi Su Kaynakları, Ocak 1997.

- Southeastern Anatolia Project Social Action Plan, February 1997.

- Güneydoğu Anadolu Projesi'nde Son Durum, Nisan 1997.

- The Latest State in the Southeastern Anatolia Project, April 1997.

- Çocuk Gözüyle 97, Mayıs 1997.

TARLA GÜNLERİ DÜZENLENİYOR

Tarım İl Müdürlükleri ile işbirliği içerisinde, Tarımsal Araştırma ve Geliştirme Projesi kapsamında, Şanlıurfa Harran Ovası'nda kurulan Koruklu ve Harran Araştırma

Istasyonlarında yapılan çalışmalarını, yöre çiftçilerine tanıtmak, anlatmak, yeni teknolojileri göstermek ve çiftçilerin sorunlarına en yetkili ağızlarından cevap sağlayabilmek amacıyla, Eylül 1997'de Tarla Günleri düzenlenecektir.

BAL ŞENLİĞİ YAPILIYOR

Eylül 1997'nin üçüncü haftasında, Mardin İli'nde GAP İdaresi Başkanlığı'nca dağıtılan kovanların hasat döneminde, "Bal Şenliği" düzenlenecektir.

SU ZİRVESİ TOPLANIYOR

30 Eylül - 1 Ekim 1997 tarihleri arasında İstanbul'da Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel'in himayelerinde uluslararası bir Su Zirvesi toplanacaktır. International Herald Tribune Gazetesi tarafından "World Water: Financing for the Future" adıyla düzenlenen toplantıya, bazı devlet ve hükümet başkanlarının yanı sıra, yerli ve yabancı su uzmanları da katılacaktır. Dünya gündeminin ilk sıralarında yer alan sürdürülebilir su kaynakları ve su politikaları gibi yaşam-

sal öneme haiz konuların deleneceği toplantıda GAP örnek bir bölgesel kalkınma projesi olarak ele alınacaktır. Sayın Başbakanımızın toplantıya katılımı da konunun ulusal düzeyde, kararlılık ve ciddiyetle ele alındığını göstermek açısından büyük önem arz etmektedir.

SU ÜRÜNLERİ TESİSİ AÇILIYOR

Mardin İli Savur İlçesi Hamzağa mevkiinde inşaat sürdürülmekte olan Su Ürünleri Tesisi Ekim 1997'de açılacaktır.

KISA KISA 1996

• 26 Mayıs 1996 tarihinde Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman DEMİREL, Hükümet üyesi ve diğer ilgililerin hazır bulunduğu bir törene Çınarcı Gökusu Barajı ve sulama tesisleri hizmete açılmıştır.

• Karkamış Barajı ve HES'in temeli, 25 Mayıs 1996 tarihinde yapılan bir törenle atılmıştır.

• 27 Mayıs 1996 tarihinde GAP Yüksek Kurulu Diyarbakır'da, Başbakan Mesut YILMAZ başkanlığında toplanmıştır.

• 26. GAP Koordinasyon Kurulu, Mardin'de Olağanüstü Hal Bölge Valisi Sayın Necati Bilican başkanlığında 8 Haziran 1996 tarihinde toplanmıştır.

• Birecik Barajı Göl Aynası altında kalacak olan 48 yerleşim birimi arasında bulunan Halfeti için 7 Haziran 1996 tarihinde Halfeti'de geniş kapsamlı bir toplantı yapılmıştır. Katılımcı bir planlamayla, yeniden iskan edilecek Halfeti'liler bu anlamda ilk kez gerçekleşen bir projede kendi gelecekleri için sivil toplum örgütleri, ilgili resmi kuruluşlar ve uzmanlarla birlikte,

alınacak kararlara katılmışlardır.

• Ege'li tekstil sanayicileri (EGS) ile Diyarbakır'lı bir işadaminin başarılı ortaklığı ilk ihracat ürünlerini vermiştir. 7 Mayıs 1996 günü yapılan törenlerle ilk ürünler TIR'lara yüklenerek dünya pazarlarına uğurlanmıştır.

• Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği'nin (TOBB) Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölge Toplantısı 30 Mart 1996 tarihinde Adıyaman'da yapılmıştır.

• 3-14 Haziran 1996 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen HABİTAT II Kent Zirvesi Konferansı'nda GAP tanıtılmıştır.

• Merkezi Atlanta'da bulunan ve 1991 yılında kurulan Dünya Kalkınma Konseyi tarafından her yıl düzenlenen "Küresel Süper Projeler Konferansı ve Sergisi"nin beşincisi, 23-26 Haziran 1996 tarihlerinde ABD'nin San Francisco kentinde yapılmış ve GAP İdaresi Başkan Dr. İ.H. Olcay ÜNVER tarafından "Dünya Çapında Su Talebini Karşılamanın Su ve Enerji Projeleri" konulu oturumunda tanıtılmıştır.

• 2. Uluslararası Atatürk Barajı Su Sporları Şöleni 4-5 Ekim 1996 tarihlerinde kürek, yelken, yüzme ve sualtı sporu dallarında 350 sporcunun katılımıyla yapılmıştır.

• İlk etapta 4 ilimizde (Adıyaman, Diyarbakır, Mardin, Şanlıurfa) açılacak ve daha sonra diğer GAP illerinde yaygınlaştırılacak olan GAP Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezlerinin (GAP-GİDEM) kurulması için bir süredir proje çalışmalarını yürüten GAP İdaresi Başkanlığı ilgili iki kuruluşla bir işbirliği Protokolu imzalamıştır. GAP İdaresi, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ile Türkiye Kalkınma Bankası (TKB) arasında 11 Aralık 1996 tarihinde imzalanan protokolü, takiben GAP-GİDEM bürolarının açılması çalışmalarına başlamıştır.

• GAP İdaresince yürütülen GAP Uluslararası Havalimanı Mühendislik Tasarımları ve Fizibilite Çalışmaları sonuçlandırılmış ve projeler Ulaştırma Bakanlığı'na uygulamak üzere iletilmiştir. Kredili olarak gerçekleştirilmek üzere 1996 yılı yatırım programına girmiştir.

- 15-16 Kasım 1996 tarihleri arasında Şanlıurfa'da Kırsal Kadına Yönelik Eğitim Semineri Paneli düzenlenmiştir. UNDP'nin desteği Sosyoloji Derneği ve GAP İdaresi Başkanlığı'nın işbirliği ile gerçekleşen toplantıya katılım yoğun olmuştur.
- İran Cumhurbaşkanı Sayın Rafsancani 20.12.1996 tarihinde GAP'ı ziyaret etmiştir. 62 kişilik bir heyetle gelen Rafsancani Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel ile birlikte Atatürk Barajı ve Harran'ı gezmişlerdir.
- 15 Kasım 1996 tarihinde Türk Mühendis Doğabilimci ve Mimarlar Birliği'nce düzenlenen GAP Semineri ve "Bir Fırat Öyküsü" Fotoğraf sergisi Hamburg'ta gerçekleştirilmiştir.
- Nisan 1996'da sonuçlanan Okullararası GAP konulu Çocuk Yarışması'nda ödül alan öğrenciler ve öğretmenleri GAP gezisine çıkmışlardır.

Sayın Okurlarımız,

Bu sayımızda ekonomimiz açısından önemli bir sektör olan "enerji"nin GAP kapsamında irdelenmesi konusuna ağırlık verilmiş ve dünya ve Türkiye ekonomisi içinde enerji bakımından GAP'ın önemi vurgulanmaya çalışılmıştır. Bu konuda katkıda bulunan ilgili kuruluşlara teşekkür ederiz.

Geçen sayımızda GAP Dergisi'ne aboneliğin 75.000 TL. karşılığında ve talep üzerine devam ettirileceği duyurulmuştu. Zorunlu nedenlerle bir yıl yayınlanamayan GAP Dergisi 1997 - 1 Yaz sayısının da ücretsiz dağıtılmasına karar verilmiştir. Üç sayılı abone olma isteği ile 225.000 TL.'lık ücreti ödeyerek Başkanlığımıza dekont gönderen okuyucularımıza, aboneliklerinin Sonbahar sayısından itibaren üç adet dergi için geçerli sayılacağını duyururuz.

Saygılarımızla.
"GAP Dergisi"

DÜNYA SU KONSEYİ

Her stratejik bir doğal kaynak için de sağlıklı ekonomilerin temel taşlarından biri olan suyun bütün boyutlarıyla sürdürülebilir bir temelde, insanlığın yararına olarak etkin bir biçimde korunması, geliştirilmesi, planlanması ve kullanılması çok büyük bir önem taşımaktadır. Bu önem dolayısıyla su ve suyla ilgili konular

üzzerinde faaliyet yürüten bütün kuruluş ve organlar arasında işbirliği ve bağlantı sağlayacak kapsamlı bir kuruluşa ihtiyaç duyurulmuştur.

Uluslararası Su Kaynakları Birliği (IWRA) bir Dünya Su Forumu oluşturulması olanaklarının araştırılması doğrultusunda, 1994 yılında Kahire'de yaptığı toplantıda, DÜNYA SU KONSEYİ'nin oluşturulmasına hazırlık yapmak üzere bir Komite kurmuştur. Bu Komite 1995 Mart'ında Montreal'de ve 1995 Eylül'ünde de İtalya'nın Bari kentinde

toplانarak, Dünya Su Konseyi'nin amaç ve görevini belirlemiş, Konseyin özel rolünü yansı-

tacak stratejik bir eylem planı geliştirecek, kuruluşun örgütsel yapısı için gerekli zemini hazırlamıştır.

Sonuçta, global su kaynaklarının kapsamlı ve entegre yönetimi için gerekli eylemlere zemin oluşturacak bir forumun taşıdığı büyük önem konusunda ortak görüşler taşıyan ve ilk Genel Kurul'da temsil edilen kurucu üyeler, Dünya Su Konseyi adını taşıyan, hükümet ve siyaset dışı, ayırım gözetmeyen ve kâr amacı gütmeyen bir örgüt kurmuşlardır.

Aralarında GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanı Dr.I.H. Olcay ÜNVER'in de bulunduğu 22 üye-

li Dünya Su Konseyi Geçici Gubernörler Kurulu'nun, 22 Mart 1996'da Dünya Su Gününde Marsilya'da yaptığı ilk toplantısı sonucunda Konseyin resmen kuruluşu ilan edilmiştir. Geçici Gubernörler Kurulu

üyelerinin oylarıyla da Marsilya, Dünya Su Konseyi'nin merkezi olarak seçilmiştir.

DÜNYA SU KONSEYİNİN MİSYONU

Dünya kamuoyu ve en üst karar alma düzeyleri dahil, her ortamda suyla ilgili kritik konularda bilinç ve duyarlılığı geliştirmek, global su kaynaklarının her boyutta, yeryüzünde yaşayan bütün canlıların yararına olacak biçimde etkin korunmasını, geliştirilmesini, planlanmasını, yönetilmesini ve kullanılmasını güvenceye almaktadır.

DÜNYA SU KONSEYİ'NİN AMAÇLARI

Dünya Su Konseyi, bu misyon doğrultusunda aşağıdaki hususları yerine getirecektir:

a) Su ile ilgili, yerel, bölgesel ve global ölçeklerdeki kritik konuları, su kaynaklarının durumunu bütün boyutlarıyla birlikte ele alan (ve halen sürmekte olan) değerlendirmelerle belirlemek.

b) Dünyanın değişik bölgelerinde, su ile ilgili kritik konulardaki bilinç ve duyarlılığı, bütün

karar alma düzeylerinde artıracak uygun mekanizmaları geliştirmek.

c) Kuruluşlara ve karar alma yetkisi taşıyanlara, global, bölgesel ve yerel su kaynaklarının sürdürülebilirliği açısından gerekli girişimler konusunda tavsiye ve bilgi desteği sağlayacak düzenlemeleri gerçekleştirmek.

d) Su kaynaklarının kapsamlı ve entegre biçimde planlanması ve yönetilmesiyle ilgili poli-

tikaları ve stratejileri geliştirme amacına yönelik programları ve girişimlerin sponsorluğunu üstlenmek ve nehir havzaları, akiferler dahil olmak üzere sınıraşan sularla ilgili konuları çözüme bağlanmasına katkı bulunmak.

e) Nehir ve göl havzaları, akiferler dahil olmak üzere sınıraşan sularla ilgili konuları çözüme bağlanmasına katkı bulunmak.

f) Uygun nitelikteki suyun yoksul ve dezavantajlı konumdaki nüfus kesimlerine ulaşmasına, suyun kullanımında gerek toplumsal gerekse iki cins arasındaki eşitliğin sağlanmasına yardımcı olmak.

g) Suya yönelik talebin entegre biçimde yönlendirilmesi için etkin politikaların ve stratejilerin uygulanmasını sağlamak ve ilgili kuruluşların bu doğrultuda uygun girişimlerde bulunmalarını teşvik etmek.

h) Su kaynaklarının tüm dünyada sürdürülebilir biçimde yönetilmesi için gerekli girişimleri temin teşkil edecek ortak bir stratejik vizyona ve platforma ulaşılmasını sağlayacak bir forum oluşturmak.

DÜNYA SU KONSEYİ'NİN FAALİYETLERİ

Dünya Su Konseyi bu amaçlara ulaşmak için aşağıdaki faaliyetleri yürütecektir:

a) Karar mercilerine, sınıraşan suları ve akiferleri de kapsayan su kaynaklarının planlanması, geliştirilmesi ve yönetilmesi konularında sürekli ve düzenli tavsiyelerde bulunmak.

b) Çeşitli faaliyetlerin küresel çerçevede eşgüdümünü geliştirmek amacıyla uluslararası, bölgesel ve ulusal kuruluşların çalışmalarına katılmak.

c) Hükümetlerin, hükümetler arası örgütlerin ve uluslararası kuruluşların dikkatlerini, kritik konulara ve gerekli müdahalelere yöneltmek.

d) Suyla ilgili kapsamlı politikaların, stratejilerin ve eylem planlarının hazırlanmasına katkıda bulunmak.

e) Suyla ilgili kritik konularda kamu duyarlılığını artırmaya yönelik kampanyaları yaygınlaştıracak stratejiler geliştirmek.

f) Global su kaynakları ve suyla ilgili konulara ilişkin bilgilerin, yayımlar, elektronik iletişim ağları ve diğer medya kanallarından yaygınlaştırılmasını sağlamak.

g) Suyla ilgili kritik konularda, karar mercileri ve kamunun çeşitli kesimleri tarafından kullanılmak üzere gerekli bilgilerin derlenmesi, üretilmesi, analizi, yorumu ve yaygınlaştırılması amacıyla medya, uluslararası profesyonel su kuruluşları, uluslararası kuruluşlar, hükümet kuruluşları ve kurumları, özel sektör kuruluşları ve hükümet dışı kuruluşlar arasında işbirliği yollarını araştırmak.

h) Gerekli ve uygun görüldüğü durumlarda, farklı konu ve gündemlerin gerçekleştirilmesi amacıyla komisyonlar, komiteler, çalışma grupları ve görev birimlerine gerekli desteği sağlamak.

i) Daimi bir sekretarya örgütlemek ve çalıştırmak. Özel konulara ilişkin çalışmalarda

bulunan komisyonlar, komiteler, çalışma grupları ve görev birimlerine gerekli desteği sağlamak.

j) Dünya Su Konseyi'ne üye olan uluslararası meslek örgütleri ve kuruluşlarına danışarak, özel öncelik taşıyan konularda konferanslar, seminerler ve grup çalışmaları düzenlemek.

Dünya Su Konseyi, çalışmalarını, üyelerine parasal kazanç sağlamaksızın yürütmek durumunda olup, bu çalışmalar sırasında ortaya çıkabilecek herhangi bir kazanç ya da nemalanma da Konsey'in amaçlarının gerçekleştirilmesi doğrultusunda kullanılacaktır.

DÜNYA SU KONSEYİ'NİN YAPISI

Dünya Su Konseyi; Üye Genel Kurulu, Governörler Heyeti ve İcra Direktörü'nden oluşmaktadır.

DÜNYA SU KONSEYİ ÜYELİĞİ

Konsey üyeliği, Konsey'in amaçlarının gerçekleştirilmesiyle ilgili olanlarla sınırlandırılacaktır. Üyelik, Kurucu Üyeleri de kapsayan ve Tam Üyeler olarak tanımlanan tek bir üyelik kategorisinden oluşacaktır. Üyelik, uluslararası ve ulusal kurumlara, hükümet kuruluşlarına, özel ve kamusal kurum ve kuruluşlarla, herhangi bir sınır gözetilmeksizin aşağıdakilere açık tutulacaktır:

- Uluslararası profesyonel su komisyonları, toplulukları ve dernekleri

- Uluslararası hükümet dışı kuruluşlar

- Su ile ilgili konularda çalışmalar yapan mesleki ve bilimsel topluluklar ve akademik kurumlar

- Kent ve belediyelere ait şirketler, yönetimler ve dernekler

- Su idareleri, şirketleri, hizmet kuruluşları, üreticiler, danışmanlık kuruluşları, konseyleri (özel sektör kuruluşları dahil çeşitli örgütlenmeler)

- Nehir havzası kuruluşları

- Vakıflar

- Hükümet kuruluşları

- Ulusal su kuruluşlarının komiteleri ve koalisyonları

- Ulusal düzeydeki hükümet dışı kuruluşlar ve demekler

- Birleşmiş Milletler'e bağlı organlar, örgütler ve uzmanlık kuruluşları

- Hükümetler arası kuruluşlar

ÜYELİĞE KABUL

Konsey üyeliğine ilk kez ya da yeniden kabul başvurusu, Konsey tarafından çıkartılan başvuru formu ile İcra Direktörü'ne yapılacaktır. Başvuruda bulunan, Governörler Heyeti tarafından uygun görülen doğrultuda, kuruluş niteliğine,

amaçlarına, üyelerine, faaliyetlerine ve benzeri hususlarla ilişkin bilgileri verecektir. Başvuruda bulunan, başvuru formu ile birlikte, Konsey'in amaçları, benimsediğine ilişkin yazılı belge de sunacaktır. Başvuru formunda, başvuruda bulunan yönetim kurulunun ya da yönetici organın bu yöndeki kararları yer alacak ve/veya da bu form yetkili iki kişinin imzasını taşıyacaktır.

Üyelik başvuruları Governörler Heyeti tarafından ele alınacak ve Heyet oylarının üçte iki çoğunluğu ile onaylanacaktır. İcra Direktörü kabulleri konusunda mevcut üyeleri bilgilendirecektir.

GUVERNÖRLER HEYETİ

Kuruluş için başvuruda bulunanlar, Konsey'in ilk Governörleri olacaklardır. Konsey kurucuları olarak görev yapan üyeler de içeren bir Governörler Heyeti Konseyin ilk dönem çalışmaları için göreve atanacak, bu Heyet en çok 35, en az ise 20 üyeden meydana gelen geçici Governörler Heyetini oluşturacaktır. Geçici Governörler Heyeti'nin üyeleri, yasa ve yönetmeliklerini belirlediği bütün yetkilere ve görevlere sahip olacaklardır. İcra Direktörü, geçici Heyetin bütün toplantılarında yardımcı olarak yer alma hakkına sahip olacak bütün görüşmelere katılabilecek

çak oy kullanamayacaktır. la. eci Güvernörler Heyeti, ilk aye Genel Kurulu ile birlikte öv süresini tamamlayacaktır. Güvernörler Heyeti, aşağıda belirlenen bileşime sahip olacaktır.

a) Aşağıda belirtilen coğrafi bölgelerin herbirinden iki (2) üye:

- Afrika
- Doğu Asya
- Batı Asya
- Avustralya ve Okyanusya
- Avrupa
- Latin Amerika ve Karayipler
- Kuzey Amerika

b) Aşağıda belirtilen kurucu kuruluşların herbirinden bir (1) üye:

- Uluslararası Su Kaynakları Birliği (IWRA)
- Uluslararası Sulama Ve Drenaj Komisyonu (ICID)
- Kanada Uluslararası Kalkınma Ajansı (CIDA)
- Dünya Bankası(WB)
- Uluslararası Su Kalitesi Derneği (IAWQ)
- Uluslararası Su Birliği (IWSA)
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)
- Dünya Konservasyon Birliği (IUCN)

c) Birleşmiş Milletler kuruluşlarından ve/veya hükümetler arası kuruluşlardan iki (2) üye.

d) Uluslararası hükümet dışı kuruluşlardan üç (3) üye.

e) Kalkınma Bankaları ve finans kuruluşlarını da kapsayacak biçimde özel sektörden üç (3) üye.

f) Heyet tarafından kooptasyon yoluyla dahil edilecek en çok beş (5) üye, bunlardan ikisi (2) küçük ada devletlerini de kapsayacak biçimde yeterince temsil edilmeyen hidrolojik bölgelerden olacak, diğer üçünün (3) belirlenmesinde ise serbest davranılacaktır.

T.C.Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanı Dr. İ. Olcay ÜNVER, Güvernörler Heyeti'ne Türkiye ve Ortadoğu ülkelerinin de yer aldığı Batı Asya bölgesinden seçilen iki (2) üyeden biridir.

ULUSLARARASI HİDROLİK ENERJİ BİRLİĞİ (IHA)

Uluslararası Hidrolik Enerji Birliği (IHA-International Hydropower Association), 1995 yılı Kasım ayında, hidrolik enerjiye ilişkin konuların değişik boyutlarıyla tartışılmasını, geliştirilmesini amaçlayan bir forum oluşturmak amacıyla kurulan hükümet dışı, kar amacı gütmeyen ve içinde değişik disiplinler barındıran bir organizasyondur. Birliğin kurucusu ve bugünkü Başkanı Hidrolik Enerji alanında dünyaca tanınmış bir uzman olan Prof. Dr. Emil

Mosonyi'dir. Birlik bünyesinde ABD, Yeni Zelanda, Hindistan, Avusturya, İsviçre, İngiltere, Norveç ve Finlandiya'dan uzmanlar bulunmaktadır.

Tek başına ve özel olarak hidrolik konusuyla uluslararası düzeyde ilgilenen bir örgütün bulunmamasından kaynaklanan boşluğu doldurmak, teknik, sosyal, siyasal, çevresel ve finansal nedenlerden dolayı gelişimi yavaşlayan (azalan) ve/veya engellenen dünya su kaynakları sorunu ile mücadele edebilmek için IHA kurulmuştur.

IHA yenilenebilir bir enerji ve sürdürülebilir kalkınma için ön koşul olan su kaynaklarının, çevre ve sosyal yaşam açısından da onaylanabilir düzeyde geliştirilmesi, bu sorunun politika oluşturanlar ve kamuoyu nezdinde de duyurulması misyonunu üstlenen bir organizasyondur.

Birlik konunun, üst düzeydeki uluslararası enerji konferanslarının gündemine girmesini ve ilgili bilgileri derleyip, siyasetçilere ve halka sunarak hidrolik enerjinin önemini gündemde tutmaktadır. Üyeleri için araştırmalar yapan ve bunları rapor olarak sunan Birlik, aynı zamanda sanayi kesimiyle birlikte, gelişkin mühendislik uygulamalarıyla ilgili standartların oluşturulması için çaba harcamaktadır.

IHA NASIL ÇALIŞIR?

Birlik, IHA Konseyi başkanlığında görev üstlenen çeşitli daimi komiteler yoluyla faaliyet yürütür. Bu komiteler, çevre, fi-nans, teknoloji, pompaj depolama, eğitim, araştırma-lab-oratuvar uygulama, halkla ilişkiler/iletişim gibi çeşitli alanlarda odaklaşmıştır. Bu komiteler üyelerinin ihtiyaçlarına göre bilgi ve uzmanlık birikimi derlemek araştırma yapmak ve raporlar hazırlamak üzere çalışma grupları oluşturmaktadır. Birlik üyelerinin bu komitelerde görev almalarını ve gelecekteki çalışma

için önceliklerin belirlenmesi sürecine katılımlarını teşvik etmektedir.

Diğer ulusal ve uluslararası uzman kuruluşlarla yakın işbirliği içinde çalışan IHA, UNESCO'nun güçlü desteğine sahiptir. Birliğin halen altı kıtada 40'tan çok ülkede üyeleri bulunmaktadır. Bu üyeler, hidrolik enerji alanında çalışma ve araştırma yapan kamu kuruluşları, kamu hizmeti gören kurumlar, mühendislik danışma şirketleri, imalatçılar, araştırmacılar, müteahhithler, enerji santrali sahipleri, eğitim kuruluşları, meslek birlikleri ve özel kişilerdir. Uluslararası Hidrolik Araştırmalar Topluluğu (IAHR) ve Uluslararası Büyük Barajlar Komisyonu (ICOLD) IHA'nın gözlemci statüsündeki üyeleridir.

Birliğin örgütlenmesi; Genel Kurul, Kurul, Konsey, Ulusal Komiteler, Sekreteryaya, Denetçi, Resmi Yayın Organı, Daimi Komiteler, çalışma grupları şeklindedir.

Genel Kurul, Birliğin en üst organıdır ve iki yılda bir toplanır. Konsey üyeleri belirlenirken ise kişisel yeterlilik, meslek etkinliği ve uluslararası temsil açısından denge oluşturulması dikkate alınır.

GAP Idaresi Başkanı Dr. Olcay Ünver IHA'da Konsey üsidir. Konsey yılda en az bir toplanır ve Genel Kurul'a öneriler ve raporları sunar, gelecek çalışmalarını ilgili Birliğin öngörülerini saptar, daimi komite ve çalışma gruplarını oluşturur, sekreteryayı seçer ve raporları yayımlanmasıyla ilgili kararlar alır.

Birliği destekleyen resmi yayın organı The International Journal on Hydropower Dams adlı periyodik dergidir.

HİMTAŞ

HARİTA

İNŞAAT

MÜHENDİSLİK

Son üç yılda
kârımız 127 kat arttı.

Bu başarıya birlikte imza attık!

VakıfBank geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi 1996 yılında da başarı hedeflerini kat kat aşarak gerçekleştirdi.

Özkaynaklardaki artış % 97... 19,5 trilyon. Toplam aktiflerin artışı % 115... 497,7 trilyon. Kaynaklardaki artış % 118... 427,3 trilyon. Takipteki alacaklar (net) 0. Kârdaki artış % 148... 13,2 trilyon (net). Son üç yılda özkaynaklarımız % 745 arttıran VakıfBank, bu yıl da başarısını değerli mevduat sahipleriyle, küçük ve orta boy işletmecilerle, ihracatçılarımızla, öğrencilerimizle, ev hanımlarımızla, VakıfBank çalışanlarıyla kısacası tüm Türkiye ile paylaştı.

Çünkü VakıfBank bu başarılarla yıllardır verdiğiniz destek, gösterdiğiniz güvenle, sizinle birlikte imza attık.

Bu başarının gerçek sahipleri... VakıfBank sizden aldığı güçle 21. Yüzyıl Bankacılığı'nı

bugünden yaşıyor, yaşatmaya devam edecek. Bu başarılar yıllarca sürecek.

VakıfBank
*21. Yüzyıl Bankası

(1993 yılında net kârımız 153,7 milyar, 1994 yılı net kârımız 1,2 trilyon, 1995 yılı net kârımız 5,3 trilyon, 1996 yılı net kârımız ise 13,2 trilyon)